

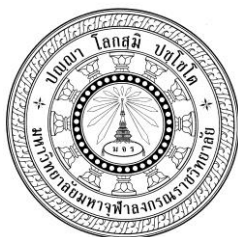


รูปแบบการระงับข้อพิพาทของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี
**A MODEL OF DISPUTE RESOLUTION OF THAI SANGHA
BY BUDDHIST PEACEFUL MEANS**

นางคชาภรณ์ คำสอนทา

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑



รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

นางชาภรณ์ คำสอนทา

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



A Model of Dispute Resolution of Thai Sangha by Buddhist Peaceful Means

Mrs. Kachaporn Kumsonta

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Peace Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

.....
(พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

.....
(พิมพ์ชื่อประธานกรรมการ)

ประธานกรรมการ

.....
(พิมพ์ชื่อกรรมการตรวจสอบ/ภายนอก)

กรรมการ

.....
(พิมพ์ชื่อกรรมการตรวจสอบ)

กรรมการ

.....
(พิมพ์ชื่อประธานกรรมการควบคุม)

กรรมการ

.....
(พิมพ์ชื่อกรรมการควบคุมร่วม)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร.

ประธานกรรมการ

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.

กรรมการ

ดร. ชันทอง วัฒนประดิษฐ์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

นางศุภาภรณ์ คำสอนทา



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับคุณูปนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

(พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบคุณูปนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร.โคทม อารียา)

กรรมการ

(พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.)

กรรมการ

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.ขันทอง วัฒนประดิษฐ์)

คณะกรรมการควบคุมคุณูปนิพนธ์

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.

ประธานกรรมการ

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.

กรรมการ

ดร.ขันทอง วัฒนประดิษฐ์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นางชกาภรณ์ คำสอนทา)

- ชื่อคุณิพนธ์** : รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี
- ผู้วิจัย** : นางคชาภรณ์ คำสอนทา
- ปริญญา** : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สันติศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์**
- : พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญโญ), ศ.ดร., ป.ธ. ๙,
ศษ.บ. (มัธยมศึกษา), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา),
Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
 - : พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร., ป.ธ. ๖,
พธ.บ. (ปรัชญา), ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
 - : ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์, บธ.บ. (การโฆษณาและประชาสัมพันธ์),
ศศ.ม. (จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์กร), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
- วันสำเร็จการศึกษา** : มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย (๒) เพื่อศึกษาหลักการวิธีการระงับอิทธิพลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและตามกฎหมายคณะสงฆ์ (๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี ในการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๔ กลุ่มองค์กร จำนวน ๑๙ รูป/คน และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อยืนยันรูปแบบ จำนวน ๗ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาความ ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๕๐๐ ชุด จากประชากร จำนวน ๙๘๐ รูปและใช้แบบสอบถามทำประชากรพิจารณาจำนวน ๒๒๑ ชุด วิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติพรรณนาไวยาหาร

ผลการวิจัยพบว่า ๑) กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจด้านการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ในข้อการจัดการปัญหาอิทธิพลข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์ อยู่ในอันดับต่ำสุด ($\bar{X}$ =๓.๒๗, S.D.=๐.๘๒๖) และด้านความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอิทธิพลในข้อท่านได้ใช้วิธีการตามหลักกฎหมายคณะสงฆ์ระงับอิทธิพลเพียงใด อยู่ในอันดับต่ำสุด ($\bar{X}$ =๓.๕๖, S.D.=๐.๗๑๔) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ๒) หลักการวิธีการระงับอิทธิพลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและตามกฎหมายคณะสงฆ์มีความสอดคล้องกันในตัวกระบวนการพิจารณาถึงจะแตกต่างกันบ้างในเรื่องของผู้ใช้อำนาจและตัวเครื่องมือการระงับอิทธิพล ๓) การนำเสนอรูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี พบองค์ความรู้การระงับอิทธิพลด้วย Model ๕ Right (Right Dhamma - Right Vinaya - Right Stakeholders - Right Person - Right Process) เพื่อสังเคราะห์สันติสุข เป็นรูปแบบการระงับอิทธิพลภายใต้ ๕ หลักการ ได้แก่ (๑) พร้อมด้วยธรรม (๒) พร้อมด้วยวินัย (๓) พร้อมหน้า (๔) พร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ (๕) พร้อมของกระบวนการ **Right Dhamma** คือ อิทธิพลระงับถูกต้องด้วยธรรม **Right Vinaya** คือ อิทธิพลระงับถูกต้องด้วยวินัย **Right Stakeholders** คือ วิธีการแห่งความพร้อมหน้า ประกอบด้วย

๑) ต่อหน้าสงฆ์ ๒) ต่อหน้าบุคคล ๓) ต่อหน้าวัตถุ ๔) ต่อหน้าธรรมวินัย **Right Person** คือ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินระงับอธิกรณ์ต้องเป็นผู้ที่รู้จักตน รู้จักหน้าที่ รู้จักการทำหน้าที่ **Right Process** คือ การระงับอธิกรณ์ต้องดำเนินการให้ถูกต้องครบถ้วนกระบวนการ ตั้งแต่การนำปัญหาเข้าสู่การสอบสวน การสอบสวนโดยผู้ปกครองสงฆ์ผู้มีอำนาจ การฟ้องโดยผู้ปกครองสงฆ์ ผู้สอบสวน กระบวนการพิจารณาโดยคณะวินัยธรชั้นต้นและคณะวินัยธรชั้นฎีกา การบังคับโดยมาตรการทางสังคมและกฎหมาย

Dissertation Title : A Model of Dispute Resolution of Thai Sangha by Buddhist Peaceful Means
Researcher : Mrs. Kachaporn Kumsonta
Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)
Dissertation Supervisory Committee
: Phra Rajapariyatkavi (Somjin Sammapanno), Prof, Dr., Pali IX, B.Ed (Secondary Education), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhist)
: Phramaha Hansa Dhammhaso, Assoc.Prof. Dr., Pali VI, B.A. (Philosophy), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
: Dr. Khantong Wattanapradith, B.A. (Advertising and Public Relations), M.A. (Industrial and Organizational Psychology), Ph.D. (Buddhist Studies)
Date of Completion : Click or tap to enter a date.

Abstract

This research has 3 objectives: (1) to study the present problems of the Adikaraṇa or Dispute Resolution of the Thai Sangha, (2) to study the principles and the methods of Adikaraṇa or Dispute Resolution in Theravada Buddhist Scripture and the Sangha Law, and (3) to present A Model of Dispute Resolution of Thai Sangha by Buddhist Peaceful Means; it is used the mixed research methodology of both qualitative and quantitative. For the qualitative part of research, the researcher studied documents, made in-depth interviews 4 key informant organizational groups totaling 19 monks/persons, and a focus group discussion among experts of 7 monks/persons to confirm the Model, and analyzed the data in term of narration; while the quantitative part of research, the researcher collected data from a sample of 500 sets from a population of 980 monks and used a questionnaire to conduct a public hearing of 221 sets with an inductive analysis by mean values of standard deviation.

The research found: 1) The sample group was satisfied with the administration of the Sangha in terms of the management of the problems and the conflicts of the Sangha in the lowest rank ($\bar{x}=3.27$, S.D.=0.826); and the knowledge, understanding, methods and procedures for the legal principle of the Sangha, the resolution was in the lowest rank ($\bar{x}=3.56$, S.D.=0.714) which corresponds to the information obtained from the in-depth interviews, 2) The principles and the methods of Adikaraṇa or Dispute Resolution in Theravada Buddhist Scripture and the Sangha Law had some concordance in that the procedure of consideration having some differences of power user and the tool to settle Adikaraṇa or Dispute Resolution, 3) For the model of Dispute Resolution of Thai Sangha by Buddhist Peaceful Means, the new knowledge was found called the Model of 5 Right (Right Dhamma, Right Vinaya, Right Stakeholders, Right Person and Right Process) for peaceful Sangha; it is the Model of settling Adikaraṇa or Dispute Resolution under 5 principles, i.e. (1) the Readiness of Dhamma, (2) the Readiness of Vinaya or disciplines, (3) Unanimity, (4) Sangha Unanimity, and (5) Readiness of Procedure. The Right Dhamma is the right Adikaraṇa or Dispute Resolution according to Dhamma; the Right Vinaya is the right Adikaraṇa or Dispute Resolution according to Vinaya

or disciplines; The Right Stakeholders is the method of being face to face togetherness consisting of 1) in front of the Sangha, 2) in front of persons, 3) in front of materials, 4) in front of Dhamma Vinaya; the Right Person is the power authority in judging for Adikaraṇa or Dispute Resolution must be the one who knows one-self, knows duties and knows duty performing; the Right Process is the process of Adikaraṇa or Dispute Resolution that must be rightly enforced in the process completion as from bringing the problems into investigation, the investigation made by the authority monk, the prosecution made by monk ruler, investigator, the process of considering by the lower level and Ṭikā level of expert team of vinaya or disciplines, including the control by social and legal measures.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากคณะกรรมการที่ปรึกษาดุชฎินิพนธ์และคณาจารย์ท่านผู้เกี่ยวข้องหลายท่าน ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณท่านทั้งหลายไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระราชปรีดีทิพย์, ศ.ดร. ประธานกรรมการที่ปรึกษา ได้โปรดเมตตากรุณาให้คำแนะนำชี้แนะที่เป็นประโยชน์เพื่อให้เนื้อหาสาระของดุชฎินิพนธ์เล่มนี้มีความละเอียดรอบคอบในเนื้อหาด้านวิชาการ

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาโพธิวงศาจารย์ (ราชบัณฑิต), พระธรรมกิตติเมธี, ดร., พระเทพบัณฑิต, พระเทพปริยัติมุนี, พระราชวรเมธี, ผศ.ดร. ได้โปรดเมตตากรุณาชี้แนะเพื่อให้งานดุชฎินิพนธ์เล่มนี้มีเนื้อหาครอบคลุมสมบูรณ์ในด้านพระธรรมวินัย

ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ อดุลย์ ชันทอง ผู้พิพากษาประจำสำนักงานประสานศาลฎีกา, พระสิทธินิติธาดา (ชลัช พรหมะวัน) ได้โปรดเมตตาชี้แนะเพื่อให้งานดุชฎินิพนธ์เล่มนี้มีเนื้อหาครอบคลุมสมบูรณ์ในด้านกฎหมาย

ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ สมพร เทพสิทธิธา, ท่านไพบุลย์ นิตติะวัน, พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ, ศ.(พิเศษ) ร.ท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ ได้โปรดเมตตาให้องค์ความรู้เป็นแนวทางการพัฒนาปรับปรุงดุชฎินิพนธ์ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณพระอาจารย์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรปริญญาโท ปริญญาเอก สาขาวิชาสันติศึกษา และท่านอาจารย์ ดร.ชันทอง วัฒนประดิษฐ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา กรรมการที่ปรึกษา ได้โปรดเมตตาให้คำแนะนำช่วยเหลืออีกทั้งทุ่มเทแรงกายและแรงใจสละเวลาอันทรงคุณค่าดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือด้วยดีมาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณและขอขอบคุณ เพื่อนสหธรรมิกในหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษาทุกรูป/ท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและข้อเสนอแนะ จนดุชฎินิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขออานิสงส์แห่งบุญกุศลคุณความดีในครั้งนี้จะส่งผลให้ท่านทั้งหลายมีสุขภาพกายแข็งแรงและมีจิตใจที่เบิกบานผ่องใส ปราศจากมุ้งหวังสิ่งใดขอให้เกิดปัญญาญาณสำเร็จทั้งในภพนี้และภพหน้าทุก ๆ ภพ ตลอดไป

สุดท้ายนี้ ขออานิสงส์ที่ข้าพเจ้ามีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานวิจัยเรื่องนี้เพื่อเป็นคุณูปการแก่งานพระพุทธศาสนา จงเป็นพยานภาพบังเกิดประโยชน์เกื้อหนุนให้สัมฤทธิ์ผลเจริญรุ่งเรืองพบแต่สันติสุขตลอดไปเทอญ.

นางคชาภรณ์ คำสอนทา

๒๐ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญแผนภูมิ	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๖
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๑๐
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิด, ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้อง	๑๑
๒.๑.๑ แนวคิด เรื่องหลักการระงับอิทธิพลในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๑
๒.๑.๒ แนวคิด เรื่องหลักการระงับอิทธิพลตามกฎหมายคณะสงฆ์	๖๓
๒.๑.๓ แนวคิดเรื่องหลักพุทธธรรมกับการจัดการปัญหา	
ความขัดแย้งของสงฆ์	๘๙
๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙๕
๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๑
๓.๒ ระยะที่ ๑ การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ	๑๐๑
๓.๒.๑ กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๐๑
๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๓
๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๕
๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๕
๓.๓ ระยะที่ ๒ การออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณ	๑๐๕

๓.๓.๑	กลุ่มตัวอย่าง	๑๐๖
๓.๓.๒	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๖
๓.๓.๓	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๗
๓.๓.๔	การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๗
บทที่ ๔	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน	๑๑๐
๔.๒	ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์วิจัย	๑๓๔
๔.๓	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๒๐๕
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑	สรุปการวิจัย	๒๑๑
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๒๑๓
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๒๑๘
๕.๓.๑	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๒๑๘
๕.๓.๒	ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	๒๑๙
บรรณานุกรม		๒๒๑
ภาคผนวก		๒๒๖
ภาคผนวก ก	หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลและเอกสารประกอบการศึกษา	๒๒๗
ภาคผนวก ข	หนังสือขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๒๓๐
ภาคผนวก ค	ผลการหาค่าดัชนีความเที่ยงตรง (IOC)	๒๓๖
ภาคผนวก ง	ผลการวิเคราะห์ค่าความเที่ยงและตัวอย่างเครื่องมือวิจัย	๒๔๒
ภาคผนวก จ	หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นิติศาสตร์ เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย	๒๔๖
ภาคผนวก ฉ	รูปภาพการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเชิงคุณภาพ	๒๖๖
ภาคผนวก ช	แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเชิงปริมาณ	๒๗๖
ภาคผนวก ซ	แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเชิงคุณภาพ	๒๘๐
ภาคผนวก ฌ	หนังสือขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ	๒๘๓
ภาคผนวก ญ	รูปภาพการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัยเชิงคุณภาพ	๒๙๑
ภาคผนวก ภ	แบบรับฟังความคิดเห็นรูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย	๒๙๕
ภาคผนวก ฎ	รายละเอียดการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๒๙๘
ภาคผนวก ฐ	รูปภาพประกอบการนำเสนอรูปแบบการระงับอิทธิพล ของคณะสงฆ์ไทย	๓๑๖
ประวัติผู้วิจัย		๓๒๒

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ แสดงหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	๖๒
๒.๒ แสดงวิธีการแก้ปัญหาตามกฎหมายคณะสงฆ์	๘๙
๓.๑ แสดงจำนวนกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๐๖
๔.๑ แสดงการแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์	๑๑๓
๔.๒ แสดงพัฒนาการพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อำนาจหน้าที่ในการระงับอธิกรณ์	๑๑๕
๔.๓ แสดงการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค	๑๑๘
๔.๔ แสดงปัญหากรณีวัดพระธรรมกาย	๑๒๓
๔.๕ แสดงสาระสำคัญของพระดำริของพระสังฆราช	๑๒๔
๔.๖ แสดงจำนวนและร้อยละปัจจัยส่วนบุคคล	๑๕๑
๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงาน การปกครองคณะสงฆ์ และความรู้ความเข้าใจวิธีการกระบวนการระงับอธิกรณ์	๑๕๔
๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านความพึงพอใจเกี่ยวกับ การบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์	๑๕๔
๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านความรู้ความเข้าใจวิธีการกระบวนการ ระงับอธิกรณ์	๑๕๕
๔.๑๐ แสดงปัญหาอุปสรรคการระงับอธิกรณ์ตามหลักพระธรรมวินัย	๑๕๕
๔.๑๑ แสดงปัญหาอุปสรรคการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์	๑๕๖
๔.๑๒ แสดงสรุปสภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย	๑๖๘
๔.๑๓ แสดงการเปรียบเทียบจุดแข็ง จุดอ่อน การระงับอธิกรณ์ระหว่างคัมภีร์ พระพุทธศาสนากับกฎหมายเถรวาท	๑๘๐
๔.๑๔ แสดงการเปรียบเทียบโอกาส อุปสรรค การระงับอธิกรณ์ระหว่างคัมภีร์ พระพุทธศาสนากับกฎหมายเถรวาท	๑๘๑
๔.๑๕ แสดงผลการรับฟังความเห็นสาธารณะต่อรูปแบบการระงับอธิกรณ์ ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี	๒๐๓
๔.๑๖ แสดงหลักการวิธีการกระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ ของคณะสงฆ์ไทย	๒๐๕

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๒.๑ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหา (อธิกรณ์ ๔) กับการแก้ปัญหา (อธิกรณ์สมถ ๗)	๒๕
๒.๒ แสดงวิธีการแก้ปัญหาตามหลักอธิกรณ์สมถ ๗	๓๒
๒.๓ แสดงพัฒนาการการปกครองคณะสงฆ์	๗๑
๒.๔ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐๐
๓.๑ แสดงกรอบแนวคิดเชิงกระบวนการและขั้นตอนการวิจัย	๑๐๙
๔.๑ แสดงตำแหน่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์	๑๑๙
๔.๒ แสดงเขตการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ในส่วนกลางและภูมิภาค	๑๒๐
๔.๓ แสดงกระบวนการพิจารณาการระงับอธิกรณ์ตามรูปแบบการระงับอธิกรณ์ ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี	๒๐๗
๔.๔ แสดงรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี	๒๑๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในดัชนีฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี/พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ ส่วนคัมภีร์ อรรถกถาบาลี/ภาษาไทย ใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/มหาวิทยาลัย

การอ้างอิงพระไตรปิฎก จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗, ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๘. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐, ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ ตามลำดับดังนี้

๑.คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ขุ.ธ. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธมมปทปาฬิ	ภาษาบาลี
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	ภาษาไทย
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	ภาษาไทย
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	ภาษาไทย
ม.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์	ภาษาไทย
ส.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	ภาษาไทย
อง.สตุตค. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	ภาษาไทย
อง.ฉก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต	ภาษาไทย
อง.เอกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	ภาษาไทย

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ม.อุ.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย ปัญจสุทนี อุปริปัณณาสก์อรรถกถา	ภาษาไทย

พระวินยปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.จ. (ไทย)	= วินยปิฎก จุฬวรรค	ภาษาไทย
วิ.ป. (ไทย)	= วินยปิฎก ปริวารวรรค	ภาษาไทย
วิ.มหา. (ไทย)	= วินยปิฎก ภิกขุวิวัจค์	ภาษาไทย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพปัญหาของพระสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ หรือมีความคิดเห็นแปลกแยกผิดแผกแตกต่างไปจากหมู่คณะนำไปสู่การเผยแพร่หลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าผิดพลาดคาดเคลื่อนไปจากหลักธรรม เกิดขึ้นในทุกยุคทุกสมัย ทั้งในสมัยพุทธกาล หลังพุทธกาล แม้ว่าพระธรรมวินัยจะเป็นเครื่องหล่อหลอมกล่อมเกลাজิตใจและศีลาจารวัตรของสังคมสงฆ์ให้ตั้งงาม เพื่อให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ในอันที่จะนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ดีสังคมสงฆ์ที่มีพระสงฆ์จำนวนมากย่อมมีทั้งพระสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติชอบและมีอสังฆิหรือแม้แต่เดียรฉัตรปลอมปนเข้ามาตามคติที่ว่า “บวชง่ายสึกยาก” สร้างความเสื่อมเสียให้แก่หมู่สงฆ์และบั่นทอนศรัทธาให้เสื่อมถอยต่อผู้เลื่อมใส พระพุทธองค์ได้ทรงวางแนวทาง วิธีการและกระบวนการแก้ไขปัญหาในสังคมสงฆ์ โดยให้สงฆ์เป็นผู้ควบคุมพระสงฆ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อสร้างสรรค์สังคมสงฆ์ให้เป็นสังคมที่ไม่มีความหวาดระแวงไม่รังเกียจกันเกี่ยวกับศีลาจารวัตร ในอันที่จะทำให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่เหมาะสมแก่การฝึกฝนพัฒนาตนเองตามแนวทางไตรสิกขา โดยมุ่งเน้นไปที่ความสามัคคีความปรองดองในหมู่สงฆ์ และดำเนินการกับผู้ประพฤติละเมิดพระธรรมวินัยตามลักษณะความผิดที่ได้กระทำเพื่อให้พระสงฆ์ได้มีโอกาสปรับปรุงตัวปรับทัศนคติเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่ร่วมกับสังคมสงฆ์ต่อไปได้ โดยได้ทรงวางหลักการชำระอธิกรณ์ไว้ ๗ ประการ เรียกว่า อธิกรณ์สมณะ^๑ เป็นกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาทางพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะของรูปแบบสำคัญ คือ

๑. การมอบอำนาจให้แก่สงฆ์ การใช้สัมมุขาวินัยแก้ปัญหาอธิกรณ์ได้ทุกกรณี เพราะการพิจารณาอธิกรณ์ต้องอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ พร้อมหน้าบุคคลผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหาสงฆ์มีอำนาจสูงสุดต้องพิจารณาให้ได้ความจริง (เป็นไปตามธรรม) และเมื่อสงฆ์มีมติตัดสินอย่างไรแล้ว ต้องเคารพในคำตัดสิน ถือว่าอธิกรณ์ได้ระงับแล้ว ใครจะรื้อฟื้นอีกไม่ได้ โดยกำหนดคุณสมบัติของสงฆ์

^๑อธิกรณ์สมณะ วิธีดำเนินการเพื่อระงับอธิกรณ์มี ๗ อย่าง คือ (๑) สัมมุขาวินัย วิธีระงับในที่พร้อมหน้า (๒) สติวินัย วิธีระงับโดยถือสติเป็นหลัก (๓) อมฺพหวินัย วิธีระงับสำหรับผู้หายจากเป็นบ้า (๔) ปญฺญญาตรณะ การทำตามทีรับ (๕) ตัสสปาปิยสิกา การตัดสินลงโทษแก่ผู้ผิด (ที่ไม่รับ) (๖) เยภยยสิกา การตัดสินตามคำของคน ข้างมาก (๗) ตินวตถารกวินัย วิธีประนีประนอม, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๕/๗๓๖, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๑๘๕-๒๑๒/๒๙๕-๓๓๐.

ผู้พิจารณาหรือผู้วินิจฉัยไว้เป็นองค์ ๑๐^๒ ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นใจ เชื่อใจได้ว่า การพิจารณาวินิจฉัยจะเป็นไปอย่างเที่ยงธรรม เป็นการสร้างการยอมรับการวินิจฉัย

๒. การจำแนกประเภทของปัญหา คือ อธิกรณ์ มีการจำแนกประเภทของปัญหาไว้อย่างชัดเจน ว่าเป็นปัญหาความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือเป็นการประพจน์ที่ผิดแปลกจากพระวินัย และในเรื่อง “สังฆกรรม”^๓ ที่สงฆ์กระทำเป็นเรื่องพิธีกรรม หรือเรื่องการลงโทษ เรียกว่า “นิคหกรรม” วิธีการจัดประเภทดังกล่าวครอบคลุมทุกปัญหา เป็นการง่ายและสะดวกแก่การนำเครื่องมือและวิธีการมาจัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง

๓. เครื่องมือและวิธีการจัดการกับปัญหา มีหลากหลายสามารถเลือกใช้เพื่อจัดการกับทุกปัญหาได้ แต่ละเครื่องมือมีวิธีการที่สอดคล้องสามารถสอดรับเครื่องมือและวิธีการอื่น ๆ ได้ในการแก้ไขปัญหาเดียวกัน ตัวอย่างเช่น สัมมุขาวินัย ใช้ระงับอนุวาทาธิกรณ์ เมื่อพิจารณาไปแล้ว ภิกษุผู้ถูกกล่าวหายอมรับตามคำกล่าวหา สามารถนำปฎิญาตรณามาใช้ได้ หรือใช้สัมมุขาวินัยระงับวิวาทาธิกรณ์ กรณีหมู่สงฆ์มีความเห็นแตกต่างกันในคำสอน หากมีการพิจารณาชี้ฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิดย่อมไม่เกิดประโยชน์รังแต่จะสร้างความแตกแยกในหมู่สงฆ์ สามารถนำติณวัตรถาวรวินัย คือการกลบไว้ด้วยหญ้ามาใช้ระงับได้^๔

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานปัญหาพระสงฆ์ประพจน์ผิดต่อพระธรรมวินัยหรือกล่าวจ้วงจาบคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นสิ่งที่คณะสงฆ์สาวกเกิดความห่วงใยและหาวิธีการหาแนวทางป้องกันดังจะเห็นได้จากการรวบรวมคำสอนหรือการทำสังคายนา^๕ โดยพระมหากัสสปเถระซึ่งได้ถวายพระพรทูลขอหัตถกรรมจากพระเจ้าอชาตศัตรูให้พระองค์ทรงปฏิสังขรณ์มหาวิหารทั้ง ๑๘ ตำบล และพระเจ้าอชาตศัตรูทรงอนุโมทนารับเป็นภาระหน้าที่ทางฝ่ายราชอาณาจักร เมื่อทำ

^๒ภิกษุผู้พร้อมด้วยองค์ ๑๐ นั้น คือ ๑. เป็นผู้มีศีล๒. เป็นพหูสูต๓. เป็นผู้ทรงพระปาติโมกข์ ๔. เป็นผู้หมั่นในพระวินัย ไม่คลอนแคลน๕. เป็นผู้อาจชี้แจงให้คู่วิาทเข้าใจและให้เลื่อมใส๖. เป็นผู้ฉลาดเพื่อยังอธิกรณ์อันเกิดขึ้นให้ระงับ๗. รู้เรื่องอธิกรณ์๘. รู้เหตุอธิกรณ์๙. รู้การตัดอธิกรณ์๑๐. รู้ทางตัดอธิกรณ์ ดูรายละเอียด อ.ส.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๗๕/๑๗๑, วิ.ม.ท. (ไทย) ๑/๖๘/๕๖-๕๗.

^๓สังฆกรรม งานของสงฆ์, กรรมที่สงฆ์พึงทำ,กิจที่พึงทำโดยที่ประชุมสงฆ์มี ๔ คือ ๑) อปโลกนกรรม กรรมที่ทำเพียงด้วยบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติและไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น แจ่งการลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุ ๒) ญัตติกรรม กรรมที่ทำเพียงตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น อุโบสถและปวารณา ๓) ญัตติหุตยกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนึ่ง เช่น สมมติสมา ให้ผ้ากฐิน ๔) ญัตติจตุตถกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา ๓ หน เช่น อุปสมบท ให้ปริวาส ให้มนต์; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, ๒๕๕๑, หน้า ๔๑๕.

^๔คชาภรณ์ คำสอนหา, “การศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนา เถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗),หน้า ๘๐.

^๕การสังคายนา แปลตามศัพท์ว่า ร้อยกรอง คือประชุมสงฆ์ จัดระเบียบหมวดหมู่พระพุทธรวจนะ แล้วรับทราบทั่วกันในที่ประชุมนั้น ว่าตกลงกันอย่างไร แล้วก็มีการท่องจำ นานสืบต่อๆ กันมา ในชั้นเดิมการสังคายนาปรารภเหตุความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา จึงจัดระเบียบหมวดหมู่พระพุทธรวจนะไว้ในครั้งต่อ ๆ มา หากปรากฏมีการถือผิด ตีความหมายผิด ก็มีการข าระวินัยที่ถือผิดความหมายผิดนั้นชี้ขาดว่าที่ถูกควรเป็นอย่างไร แล้วทำการสังคายนาโดยการทบทวนระเบียบเดิมบ้าง จัดระเบียบใหม่ในบางข้อบ้าง ; อ้างใน สุชีพ ปุญญานุภาพ, **พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๖-๗.

การสังคายนาเสร็จแล้วได้จัดรวบรวมพระวินัยไว้เป็นปิฎกหนึ่ง พระธรรมแยกออกเป็น พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก รวมเรียกว่า “พระไตรปิฎก” แล้วทรงวางไว้เป็นแบบแผนสืบมาให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองพระสงฆ์ ให้รัดกุมแน่นหนาถาวรกว่าเดิม และในกาลต่อมาได้มีการรวบรวมไว้เป็นหลายครั้งหลายหน แม้ในยุคของพระเจ้าอโศกมหาราช เกิดลัทธิต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายมีความคิดความเชื่อความเห็นที่แตกต่างกันในหลักธรรมคำสอน ตลอดจนมีเดียรฉัตรแอบแฝงปลอมปนเข้ามาบวชเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากพระพุทธศาสนามากมาย จนทำให้ภิกษุฝ่ายผู้มีศีลไม่ร่วมลงอุโบสถศีลเป็นเวลาหลายปี พระเจ้าอโศกมหาราช จับคนที่เข้ามาปลอมบวชในพระพุทธศาสนาเอาไปสึกเสียและได้ทำการสังคายนาในลำดับต่อมา เห็นได้ว่าศาสนจักรได้อาศัยกำลังอุปถัมภ์บำรุงของฝ่ายบ้านเมืองทำให้การสังคายนาแต่ละครั้งสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ศาสตราจารย์ ดร. วิษณุ เครืองาม^๖ ได้กล่าวไว้ในหนังสือองค์พุทธมามกะ ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ว่า ถ้าบ้านเมืองใดที่กษัตริย์หรือรัฐบาลเป็นชาวพุทธปล่อยให้พระสงฆ์อยู่อย่างเดิม “ชั่วชางชี ดีชางสงฆ์” คงไม่ได้ ต้องเข้าไปเกี่ยวพันกับท่านบ้าง เพราะท่านไม่สามารถจะจัดการบริหารอะไรเองได้ทั้งหมด การที่ฝ่ายบ้านเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องนั้นเริ่มต้นจากความปรารถนาดี ไม่ใช่ประสงค์ร้าย ซึ่งกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมา อย่างในสมัยสุโขทัยก็เริ่มมีการจัดระเบียบพระสงฆ์แบ่งออกเป็นคณะ ๆ มีการให้สมณศักดิ์ พระเป็นสังฆราชา เป็นปูครู หรือที่ทุกวันนี้เรียกว่าพระครู ในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลจากลังกามากขึ้น เพราะลังกาได้จัดการบริหารงานคณะสงฆ์โดยนำเอากฎทางฝ่ายบ้านเมืองใส่เข้าไป สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถท่านทรงปฏิรูประบบราชการ ทรงแบ่งส่วนราชการเมืองไทยออกเป็นกรมใหญ่ ๆ ๔ กรม คือ กรมเวียงดูแลบ้านเมือง กรมวังดูแลกิจการของวังและกิจการที่พระเจ้าแผ่นดินเข้าไปเกี่ยวข้อง กรมคลังดูแลการเก็บเงินทองภาษีรายได้ของประเทศ กรมนาดูแลการเกษตรและตั้งชื่อเสนาบดีกรมแต่ละกรมไว้ตายตัว ในทางพระศาสนาก็ได้มีการแบ่งออกเป็นคณะเหนือ คณะใต้ มีพระมหาเถระคุม มีสังฆราชอยู่เป็นจำนวนมาก คล้าย ๆ กับเจ้าคณะเมือง

สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ ให้ตั้งคณะใหม่ขึ้น คือ คณะกลาง ครั้นพอรัชกาลที่ ๔ ทรงตั้งคณะธรรมยุต มีการปกครองพิเศษแต่ยังอยู่ในคณะกลาง พอถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงทอดพระเนตรการปกครองบ้านเมืองในนานาประเทศเห็นการบริหารงานพระศาสนาในหลายประเทศ จึงทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศใช้กฎหมายสำคัญเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์เป็น ฉบับแรกของประเทศไทย คือพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มีการจัดตั้งคณะขึ้นชัดเจน แบ่งพระออกเป็นฝ่าย ๆ ๔ คณะ คือ คณะเหนือ คณะกลาง คณะใต้ คณะอรัญวาสี และเพิ่มคณะที่ ๕ เข้าไปคือ คณะธรรมยุต มีการปกครอง มีหัวหน้าของตนเองดูแลกันเองเป็นระเบียบแบบแผนระงับดับอธิกรณ์กันเอง ไม่ยุ่งเกี่ยวกับคณะอื่นสืบมาจนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ ๘ มีการประกาศใช้กฎหมายคณะสงฆ์ที่สำคัญอีกฉบับหนึ่ง คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เอารูปแบบการปกครองทางฝ่ายบ้านเมืองไปใช้เต็มที่ มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีสังฆสภา ออกกฎระเบียบของพระคัดเลือกพระมหาเถระเข้ามา ๔๕ รูป เป็นสมาชิกสังฆสภา ส่วนด้านบริหาร มีคณะสังฆมนตรี ฝ่ายบ้านเมืองมีกระทรวง ฝ่ายสงฆ์ เรียกว่า “องค์การ” แบ่งเป็นองค์การปกครอง องค์การเผยแผ่ องค์การ

^๖ ยงยุทธ วัชรดุลย์, องค์พุทธมามกะ ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทโพสท์ พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๕-๑๗๑.

สาธารณูปการ องค์การศึกษา มีหัวหน้าเรียกว่าสังฆมนตรี และหัวหน้า สังฆมนตรีเรียกว่า สังฆนายก ฝ่ายบ้านเมืองมีศาล ตุลาการ ฝ่ายคณะสงฆ์มีคณะวินัยธร กฎหมาย ฉบับนี้ใช้มาจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ถูกยกเลิกและประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ยกเลิกระบบเดิม กลับไปใช้ระบบมหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้อำนาจทั้งนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ และต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งกำหนดว่า สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นสกลมหาสังฆปริณายกคือเป็นประมุขของสงฆ์ทั้งปวง ไม่ว่าคณะธรรมยุต หรือคณะมหานิกาย หรือแม้แต่จีนิกาย อนันนิกาย

ภายหลังต่อมาได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ ได้รวมอำนาจไว้ที่มหาเถรสมาคม ซึ่งรวมถึงอำนาจในการตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือ ออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย พระภิกษุจะต้องรับ “นิคหกรรม” ก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิกหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุ ก็ต้องเป็นนิกหกรรมตามพระธรรมวินัย^๗ โดยได้มอบอำนาจให้พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองสงฆ์เป็นผู้มีอำนาจลงนิกหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย กับทั้งการกำหนดให้การวินิจฉัยการลงนิกหกรรมให้เป็นอันยุติในชั้นใด ๆ ได้ด้วย ซึ่งในการระงับอธิกรณ์ของมหาเถรสมาคม ผู้วิจัยพบว่าการกำหนดไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ๓ ฉบับ โดยมหาเถรสมาคมได้อาศัยอำนาจตาม มาตรา ๑๕ ตรี ประกอบ มาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม มาบังคับใช้กับภิกษุผู้ประพฤติก่อล่วงละเมิดพระธรรมวินัย โดยกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องการกล่าวหาการฟ้องภิกษุด้วยศีลาจารวัตร เป็นหลักการที่มุ่งการตัดสินชี้ขาดข้อกล่าวหาในเรื่องความประพฤติไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ส่วนกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๑ (พ.ศ.๒๕๓๘) ว่าด้วยการให้พระภิกษุสละสมณเพศ มหาเถรสมาคมได้อาศัยอำนาจตาม มาตรา ๑๕ ตรี ประกอบ มาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ตรากฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับดังกล่าว โดยหลักการมุ่งไปที่การลงโทษให้ภิกษุสละสมณเพศ ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการการดำเนินการกับพระภิกษุในเรื่องของศีลวิบัติและอาจารวิบัติ สำหรับกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมได้อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตรี ประกอบ มาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๐ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ตรากฎหมายมหาเถรสมาคมดังกล่าวเพื่อจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะแต่ละชั้นไว้ชัดเจนให้มีอำนาจหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิกหกรรม ซึ่งกฎหมายมหาเถรสมาคมสองฉบับแรกมีข้อจำกัดของการบังคับใช้ ความผิดที่จะสามารถนำมาสู่การพิจารณาตามกฎหมายมหาเถรสมาคมได้ จะต้องเข้าตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดลักษณะเฉพาะไว้เท่านั้น ส่วนปัญหาอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่ลักษณะของการกล่าวหาอันเกี่ยวกับความคิดเห็นในเรื่องพระธรรมวินัย ที่แตกต่าง การแสดงอาบัติ การทำสังฆกรรม เหล่านี้ล้วนไม่สามารถนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของ

^๗พระราชรัตนกวี, คำอธิบายกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๔.

กฎหมายธรรมนูญได้ ส่วนฉบับที่สามเป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะแต่ละชั้นไว้ ซึ่งเป็น การเปิดกว้างของการใช้อำนาจในการนำวิธีการทางพระธรรมวินัยมาอนุโลมหรือเทียบเคียงในการ ใช้แก้ปัญหาเมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้น

ปัญหาพระสงฆ์ละเมิดต่อพระธรรมวินัยในสังคมสงฆ์ไทย มีหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะ สังคมในยุค Social Media ซึ่งเป็นรูปแบบของการสื่อสารที่ไร้ตัวตน ได้วิวัฒนาการสื่อสารสัมพันธ์ภาพ ระหว่างมนุษย์ได้อย่างรวดเร็วไร้ขอบเขต วัฒนธรรมของคฤหัสถ์ได้ซึมซับแนบชิดจนกลายเป็น วัฒนธรรมของพระสงฆ์ ศรัทธาที่ขาดปัญญานำของพุทธศาสนิกชนจากเจตนาดีกลายเป็นประสังค์ร้าย เหล่านี้ล้วนสร้างโอกาสให้พระสงฆ์พลัดหลงไปจากหลักการทางพระพุทธศาสนา ในการแสวงหาโมกข ธรรมจึงถดถอยและนำไปสู่การยึดติดและลุ่มหลงมัวเมาในวัตถุนิยมจนคุ่นชิน และลึบธรรหรือทอดธุระ ของพระสงฆ์ไป อย่างกรณีเกิดอธิกรณ์สำคัญ ๆ หลายเรื่องขึ้นในสังคมสงฆ์ บางเรื่องสามารถยุติปัญหา ได้ แต่บางเรื่องปล่อยให้ยืดเยื้อยาวนานจนเป็นปมปัญหาต่อสังคมไม่สามารถยุติปัญหาได้ กรณี ตัวอย่างเช่น การเผยแพร่หลักคำสอนพระพุทธศาสนาของวัดแห่งหนึ่ง ซึ่งเรื่องดังกล่าวได้เกิดขึ้นมา เป็นเวลานาน คณะสงฆ์ได้จัดการกับปัญหาดังกล่าวอย่างไร พุทธศาสนิกชนหรือสังคมมีความพึง พอใจในการจัดการของสถาบันสงฆ์หรือไม่? แค่นั้น?

นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ยังมีกรณีความประพฤติที่ไม่สมควรแก่สมณวิสัยของพระสงฆ์อีก หลายรูป ซึ่งตกเป็นข่าวโด่งดังเมื่อประมาณเกือบ ๒๐ ปีที่แล้ว แม้ว่าอดีตพระสงฆ์เหล่านั้นได้ขอลา สิกขาสละเพศไปแล้วก็ตาม แต่ทางคณะสงฆ์ยังไม่เคยวินิจฉัยปรับอาบัติของกรณีดังกล่าวไว้ แต่ประการใด หรือพิจารณาหาแนวทางในการจัดการกับปัญหาดังกล่าวอย่างไร โดยเฉพาะการ กลับคืนมาสู่สังคมสงฆ์ใหม่อีกครั้งของอดีตพระสงฆ์เหล่านั้น จะเป็นการชอบด้วยพระธรรมวินัยหรือไม่ หรือแม้แต่อดีตพระวิมล อดิโก (หลวงปู่เณรคำ) การดำเนินการของคณะสงฆ์ล่าช้าเกินไปหรือไม่ กับความเสียหายและความถดถอยศรัทธาในพระพุทธศาสนา ปัญหาเหล่านี้สร้างความคลางแคลงใจ แก่พุทธศาสนิกชนและสังคมต่อการแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ของคณะสงฆ์ไทย จะเป็นเพราะเหตุความ อ่อนแอของสถาบันสงฆ์ หรือเพราะเหตุความไม่รู้ไม่เข้าใจในวิธีการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเป็น เพราะเหตุการทอดธุระไม่สนใจภาระหน้าที่บทบาทของสถาบันสงฆ์หรือไม่ วิกฤตศรัทธาที่เสื่อมถอย และอาจจะหมดไปในที่สุดข้างหน้า ย่อมส่งสัญญาณผลกระทบต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย ซึ่งชาวพุทธนานาชาติได้มอบความไว้วางใจให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง พระพุทธศาสนาโลก และอาจจะนำไปสู่ความพินาศของชาติไทยในอนาคตภายหน้าก็เป็นได้ ทำอย่างไร “พุทธบริษัท ๔” จะได้ช่วยกันเรียกวิกฤตศรัทธา ประคับประคองสถาบันสงฆ์ให้คง ความดีงามและเป็นที่เคารพศรัทธาเชื่อมั่นจากสังคมไทยเหมือนในอดีต

จากปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นบางเรื่องคณะสงฆ์สามารถระงับได้ บางเรื่องไม่ สามารถจัดการระงับได้ สร้างความเสียหายแก่คณะสงฆ์ สังคม และพระพุทธศาสนาโดยภาพรวม พุทธศาสนิกชนขาดความเชื่อถือเชื่อมั่นในสถาบันสงฆ์วิกฤตศรัทธาที่เสื่อมถอยส่งผลกระทบต่อความมั่นคง ของพระพุทธศาสนา ผู้ศึกษาจึงอยากศึกษาปัญหาการจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย เพื่อหาแนว ทางการจัดการปัญหาด้วยหลักพุทธสันติวิธี และนำเสนอรูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับ ปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบันเพื่อใช้จัดการปัญหาอธิกรณ์ในหมู่สงฆ์ได้อย่างสงบระงับและสังคมยอมรับได้ ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ เพื่อรักษาและก่อให้เกิดศรัทธา

ต่อหมู่พระสงฆ์ผู้ได้ชื่อว่า “เป็นเนื่อนาบุญอันยิ่งใหญ่ ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า” ในอันที่จะเป็นที่พึ่งพา และนำพาสังคมสู่สันติสุขต่อไป

๑.๒ คำถามงานวิจัย

๑.๒.๑ สภาพปัญหาการระงับอธิกรณ์ของพระสงฆ์ไทยเป็นอย่างไร

๑.๒.๒ หลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและกฎหมายคณะสงฆ์ เป็นอย่างไรบ้าง

๑.๒.๓ รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและกฎหมายคณะสงฆ์

๑.๓.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) กับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantity Research) โดยมุ่งศึกษาสภาพปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยประกอบแบบสอบถาม (Questionnaire) พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด แบบสุ่มโดยวิธีเจาะจง ในเขตภาค ๖ ภาค ๘ ภาค ๙ ในประเด็นปัญหาการจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย และสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) พระเถระในองค์กรสงฆ์ ผู้บริหารในองค์กรภาครัฐ ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ในประเด็น ปัญหาอุปสรรคการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยและแนวทางแก้ไข แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการปัญหาอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาสภาพปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างไร มีสาเหตุจากอะไร คณะสงฆ์มีหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์อย่างไร ผลสำเร็จของการระงับอธิกรณ์เป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคหรือไม่อย่างไร ศึกษาแนวคิดวิธีการกระบวนการระงับอธิกรณ์ในทางพระธรรมวินัยและในทางกฎหมายคณะสงฆ์ มีจุดแข็งจุดอ่อนอย่างไร

๑.๔.๒ ขอบเขตกลุ่มประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งเป็นเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ขอบเขตของกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) ในเชิงปริมาณผู้วิจัยได้แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑.๔.๒.๑ กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถาม (Questionnaires)

เป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด ในเขตภาค ๖ ภาค ๘ ภาค ๙

๑.๔.๒.๒ กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลในการรับฟังความคิดเห็น (Public Hearing)
เป็นเจ้าคณะภาค เจ้าคณะภาคทั้งสองนิกาย เลขาธิการเจ้าคณะใหญ่ทั้งสองนิกาย เลขาธิการเจ้าคณะภาคทั้งสองนิกาย เจ้าคณะจังหวัดทั้งสองนิกาย เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดทั้งสองนิกาย ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งสิ้น ๔๘๐ รูป/คน

ขอบเขตกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑.๔.๒.๓ กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลด้านการสัมภาษณ์ (In-depth Interview)
เป็นกลุ่มองค์กรประกอบด้วยพระเถระและผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพระธรรมวินัย ด้านพระพุทธศาสนา ด้านกฎหมายคณะสงฆ์และภาคประชาสังคม เพื่อให้สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาเป็นข้อมูลแนวทาง วิธีการในการบูรณาการกระบวนการทางกฎหมายคณะสงฆ์กับหลักพุทธสันติวิธีเข้าด้วยกันเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนารูปแบบใหม่ในการจัดการปัญหาอริการให้เหมาะสมกับสภาพสังคมสงฆ์ไทยปัจจุบัน โดยได้แยกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็น ๔ กลุ่มประกอบด้วยกลุ่มสถาบันสงฆ์ กลุ่มองค์กรของรัฐ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการศาสนา และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ รวม ๑๙ รูป/คน ดังนี้

๑. กลุ่มองค์กรสงฆ์

๑. พระมหาโพธิวงศาจารย์	เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม
๒. พระธรรมปริยัติโมลี	เจ้าคณะภาค ๓ วัดบพิตรพิมุข
๓. พระเทพสิทธิมนี ดร.	เจ้าคณะภาค ๑๘ วัดดุสิตาราม
๔. พระเทพปริยัติมนี ดร.	รองเจ้าคณะภาค ๑ วัดหงส์รัตนาราม
๕. พระเทพรัตนสุธี ดร.	เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี วัดเขียนเขต
๖. พระราชวรเมธี รศ.ดร.	วัดประยุรวงศาวาส
	ประธานคณะกรรมการประสานงาน
	แผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการ
	พระพุทธศาสนา (คปพ.)

๒. กลุ่มองค์กรภาครัฐ

๗. นายสมพร เทพสิทธา	รองประธานคณะกรรมการ
	การศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม
	และการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติแห่งชาติ
๘. พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ	ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล
	สถาบันพระปกเกล้า
๙. นายสมเกียรติ ธงศรี	รองผู้อำนวยการสำนักงาน
	พระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๑๐. นายสีปป์บวร แก้วงาม	ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

๓. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการศาสนา

- | | |
|--|--|
| ๑๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภาภโร) รศ.ดร. | ผู้อำนวยการสถาบันวิจัย
พุทธศาสตร์ |
| ๑๒. นายไพบูลย์ นิตติตะวัน | อดีตสมาชิกวุฒิสภา และ
อดีตสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ |
| ๑๓. ดร. อำนาจ บัวศิริ | ผู้เชี่ยวชาญงานวิจัย/อดีต
รองผู้อำนวยการสำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ |
| ๑๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร. บรรจบ บรรณรุจิ | |
| ๑๕. ผศ.ดร. แมชีกฤษณา รักษาโณม | ผู้อำนวยการโครงการ
หลักสูตรพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา มจร. |

๔. กลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ

- | | |
|-------------------------|--|
| ๑๖. พระเทพบัณฑิต | อธิการบดีมหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย |
| ๑๗. พระธรรมกิตติเมธี | ประธานศูนย์พิทักษ์
พระพุทธศาสนาแห่ง
ประเทศไทย |
| ๑๘. นายประพันธ์ ว่องไว | อุปนายกเปริยธรรม
สมาคมแห่งประเทศไทย
ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระ
ศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี |
| ๑๙. ดร. วิชัย ธรรมเจริญ | กรรมการพุทธสมาคมแห่ง
ประเทศไทย ในพระบรม
ราชูปถัมภ์ |

๑.๔.๓.๔ กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เป็นกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๗ รูป/คน เพื่อให้สามารถนำองค์ความรู้มาปรับปรุงกระบวนการระงับ
อธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธีเพื่อสร้างรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ตามหลัก
พุทธสันติวิธี ประกอบด้วย

๑. พระธรรมกิตติเมธี ดร. เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
วัดราชาธิวาส
๒. พระราชวรเมธี รศ.ดร ประธานคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์
ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

๓. พระสิทธินิติธาดา (ชลัช พรหมะวัน) ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
๔. อาจารย์อดุลย์ ชันทอง สำนักงานศาลยุติธรรม ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๕. ดร. อำนาจ บัวศิริ อาจารย์พิเศษ/อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๖. ศ. (พิเศษ) รท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำคณะบัณฑิตวิทยาลัย หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
๗. ผศ.ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

กำหนดพื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดอุดรธานี จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดนครปฐม และกรุงเทพมหานคร

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านเวลา

การดำเนินการศึกษาใช้เวลาในการศึกษา ๑๖ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๐ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ แบ่งออกเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ เริ่มตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๐ ถึงเดือน มีนาคม ๒๕๖๑

ศึกษาสภาพปัญหาการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยจากตัวอย่างคดีสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม และผลงานทางวิชาการ เอกสารต่าง ๆ

สร้างเครื่องมือ แบบสอบถามพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด แบบสัมภาษณ์เจาะจงในเขตภาค ๖ ภาค ๘ ภาค ๙ ในประเด็นปัญหาการจัดการอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พระเถระในองค์กรสงฆ์ ผู้บริหารในองค์กรภาครัฐ ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ในประเด็นปัญหาอุปสรรคการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย แนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอิทธิพลที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน

ระยะที่ ๒ เริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน ๒๕๖๑ ถึงเดือนสิงหาคม ๒๕๖๑

ศึกษาหลักการ วิธีการจัดการปัญหาอิทธิพลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับกฎหมายคณะสงฆ์ และนำเครื่องมือไปใช้ตามแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

ระยะที่ ๓ เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน ๒๕๖๑ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

พัฒนาแนวทางการระงับอิทธิพลที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบันเพื่อสร้างรูปแบบการจัดการปัญหาอิทธิพลที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาปัจจุบันของคณะสงฆ์ไทย และสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี และนำรูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี ไปปรับปรุงความคิดเห็นจากพุทธบริษัท ๔ ก่อนนำเสนอสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อนำเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบ หมายถึง กระบวนการที่กำหนดขึ้นซึ่งมีหลักเกณฑ์ เงื่อนไข วิธีการและขั้นตอน ในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์

อธิกรณ์ หมายถึง เรื่องที่กล่าวหากันเป็นปัญหาข้อพิพาท หรือเป็นคดีความของสงฆ์ เกี่ยวกับศีลาจารวัตรและเกี่ยวเนื่องกับการละเมิดกฎหมายทางโลก

นิคหกรรม มีความหมายเป็น ๒ นัย คือ (๑) โทษตามพระธรรมวินัยที่ลงแก่ผู้ประพฤติ ล่วงละเมิด (๒) การลงโทษผู้กระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยตามกฎหมายสงฆ์

การระงับ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การจัดการ หรือ การดำเนินการกับพระสงฆ์ตาม กระบวนการที่กำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข วิธีการ ขั้นตอน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และให้ความหมายครอบคลุมถึงการดำเนินการในการป้องกัน การเปลี่ยนผ่าน การแก้ไข การฟื้นฟู ปัญหา พระสงฆ์ที่ละเมิดพระธรรมวินัย จารีตประเพณี และกฎหมายบ้านเมือง เพื่อความสันติสุขของสังคม

คณะสงฆ์ไทย หมายถึง บรรดาพระสงฆ์ที่อยู่ในความปกครองของมหาเถรสมาคม

พุทธสันติวิธี หมายถึง แนวทาง กระบวนการ วิธีการ ที่นำไปสู่การจัดการความขัดแย้ง ให้สงบระงับด้วยความชอบธรรม

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๖.๑ ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคม สงฆ์ปัจจุบัน

๑.๖.๒ สามารถนำไปกำหนดกลยุทธ์ในแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ในแผน ๒๐ ปี ด้านการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาส่งเสริมการ ปกครองคณะสงฆ์ไทยให้เข้มแข็งมั่นคงดำรงพุทธศาสตร์ตามแผนการปฏิรูปประเทศ

๑.๖.๓ ได้รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

๑.๖.๔ สามารถนำไปใช้จัดการกับปัญหาอธิกรณ์ได้อย่างสงบระงับ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ และค้นหาหลักคิดที่สำคัญที่นำมาใช้ในการสร้างเครื่องมือวิจัยที่นำไปสู่การสร้างรูปแบบการระงับ อธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี โดยผู้วิจัยได้เรียบเรียงเนื้อหาตามลำดับดังนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ แนวคิดเรื่องหลักการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๒.๑.๒ แนวคิดเรื่องหลักการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์

๒.๑.๓ แนวคิดเรื่องหลักพุทธธรรมกับการจัดการปัญหาความขัดแย้งของสงฆ์

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ แนวคิดเรื่องหลักการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๒.๑.๑.๑ แนวคิดเรื่องการบัญญัติพระวินัย

พระพุทธเจ้าทรงตั้งวินัยบัญญัติขึ้นไว้ เนื่องจากเห็นว่ากุลบุตรผู้มาบรรพชาอุปสมบท เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ล้วนมาจากสกุลที่แตกต่างกันนิสัยใจคอและความประพฤติย่อมไม่ เหมือนกัน เมื่อมาถือเพศเป็นสมณะแล้ว หากไม่มีขนบธรรมเนียมหรือแบบแผนข้อบังคับเป็นหลัก เพื่อ เป็นบรรทัดฐานสำหรับปรับความประพฤติของเหล่าภิกษุให้เป็นไปอย่างเดียวกันและใช้ปกครองกัน ในฝ่ายคณะสงฆ์ พระศาสนาย่อมไม่มั่นคงยั่งยืน ประโยชน์มุ่งหมายของพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแถลง ก่อนบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ แสดงถึงเจตนารมณ์ที่เน้นความดีงามประโยชน์สุขของสังฆม เป็นอันมาก ซึ่งมีอยู่ ๑๐ ประการ ได้แก่^๑

๑. เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์

๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์

๓. เพื่อกำราบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย

๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีล

๕. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน

๖. เพื่อบำบัดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง

๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส

^๑พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๔๓๖-๔๓๗.

- ๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่ไม่เลื่อมใสแล้ว
- ๙. เพื่อความดำรงมั่นแห่งศีลธรรม
- ๑๐. เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนวินัยให้หนักแน่น^๒

ในอังคุตตรนิกาย ทรงแสดงวัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบทด้วยอาศัยอำนาจ
ประโยชน์ ๒ เรียงเป็นรายคู่ กล่าวคือ

- ๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
- ๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
- ๑. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
- ๒. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
- ๑. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
- ๒. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
- ๑. เพื่อปิดกั้นเวรทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
- ๒. เพื่อกำจัดเวรทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
- ๑. เพื่อปิดกั้นโทษทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
- ๒. เพื่อกำจัดโทษทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
- ๑. เพื่อปิดกั้นภัยทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
- ๒. เพื่อกำจัดภัยทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
- ๑. เพื่อปิดกั้นอกุศลธรรมทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
- ๒. เพื่อกำจัดอกุศลธรรมทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
- ๑. เพื่ออนุเคราะห์คฤหัสถ์
- ๒. เพื่อตัดฝักฝ่ายของภิกษุผู้ปรารภนาข้าว
- ๑. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
- ๒. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่ไม่เลื่อมใสแล้ว
- ๑. เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม
- ๒. เพื่อเอื้อเฟื้อวินัย^๓

ทั้งนี้ ในสมัยต้นพุทธกาลยังไม่มีการบัญญัติสิกขาบท เนื่องจากพระสาวกของ
พระพุทธเจ้าล้วนเป็นพระอริยบุคคล เป็นผู้หมดจากกิเลสหรือมีกิเลสเบาบางประกอบด้วยคุณธรรม
พร้อมด้วยสติปัญญาอีกทั้งหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนมีเพียงพอแก่การปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติ

^๒วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๘-๒๙

^๓อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๐๑/๑๓๔-๑๓๕.

ตามย่อมสำเร็จประโยชน์ป้องกันความผิดพลาดอยู่ด้วยแล้ว แม้ผู้เสนอให้ทรงบัญญัติสิกขาบท ก็ทรงยับยั้งโดยแสดงเหตุผลว่ายังไม่มี “อัสวัณฐานิยธรรม”^๕ หรือเรื่องเสียหายวุ่นวายยังไม่เกิดขึ้น^๖

เห็นได้ว่าการบัญญัติสิกขาบทของพระพุทธเจ้าก็โดยวัตถุประสงค์เพื่อขจัดอัสวัณฐานิยธรรม ดังที่ภัททาลิ ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า เพราะเหตุใด เมื่อก่อนสิกขาบทมีจำนวนน้อย แต่มีพระภิกษุบรรลอรหัตผลจำนวนมาก และเพราะเหตุใด ขณะนี้สิกขาบทมีมาก แต่มีพระภิกษุบรรลอรหัตผลจำนวนน้อย พระพุทธองค์ทรงให้เหตุผลไว้อย่างน่าฟังดังนี้

ภัททาลิ ข้อนี้นั้นเป็นจริงอย่างนั้น เมื่อสัตว์ทั้งหลายกำลังเสื่อม พระสัทธรรม กำลังอัตรธาน สิกขาบทมีอยู่มากมาย แต่ภิกษุดำรงอยู่ในอรหัตผลน้อยนัก พระศาสดายังไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย ตราบเท่าที่อัสวัณฐานิยธรรมบางเหล่ายังไม่ปรากฏในสงฆ์ ในธรรมวินัยนี้ ต่อเมื่อใดอัสวัณฐานิยธรรมบางเหล่าปรากฏขึ้นในสงฆ์ ในธรรมวินัยนี้ เมื่อนั้น พระศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อกำจัดอัสวัณฐานิยธรรมเหล่านั้น อัสวัณฐานิยธรรมบางเหล่ายังไม่ปรากฏในสงฆ์ ในธรรมวินัยนี้ ตราบเท่าที่สงฆ์ยังไม่ถึงความ เป็นหมู่ใหญ่ ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความ เป็นหมู่ใหญ่ เมื่อนั้นอัสวัณฐานิยธรรมบางเหล่าจึงจะปรากฏในสงฆ์ ในธรรมวินัยนี้ ครั้นนั้น พระศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อกำจัดอัสวัณฐานิยธรรมเหล่านั้น^๖

การที่พระพุทธองค์ทรงตรัสเรื่องการบัญญัติหรือไม่บัญญัติสิกขาบทนั้น ในครั้งแรก เกิดจากการทูลขอของพระสารีบุตร ตามที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก เวรชัยกัณฑ์ตอนหนึ่งว่า ขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ควางไม้สะเดาเขตเมืองเวรัญชา พร้อมพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เวรชัย พราหมณ์ได้เข้าพบพระผู้มีพระภาคเจ้าหลังได้สนทนาแล้วก็เกิดความเลื่อมใสแสดงตนเป็นอุบาสก^๗

ในเวรัชกัณฑ์ถึงเรื่องของพระสารีบุตรทูลขอพระพุทธเจ้าให้ทรงตั้งสิกขาบท ดังความสรุปว่า ขณะนั้นพระสารีบุตรได้ไปในที่สงัดลึกเร้นอยู่ ได้เกิดความวิตกขึ้นมาว่า ศาสนาของพระพุทธเจ้า พระองค์ไหนไม่ดำรงอยู่นานและพระองค์ไหนดำรงอยู่นาน จึงได้เข้าทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงสาเหตุปัจจัยที่เป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสถึงศาสนาของพระพุทธเจ้าพระนาม กุสันธะ โกนาคมณะ และกัสสปะ ที่ดำรงอยู่ได้ไม่นาน เพราะทั้งสามพระองค์ทรงท้อพระทัยที่จะแสดงนวัคส์ตฤสาสน์^๘ สิกขาบทก็ได้บัญญัติ ปาติโมกข์ ก็ได้แสดงแก่สาวก เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า

^๕ อัสวัณฐานิยธรรม หมายถึง ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาวະ อาสวะ คือ สภาวะอันหมักดองสันดาน สิ่งที่มีมอมพัวพันจิต กิเลสที่ไหลซึมซ่านไปย้อมใจเมื่อประสบอารมณ์ต่าง ๆ ได้แก่ กามาสวะ อาสวะคือกรรม ภาสวะอาสวะคือ อกภ อวิชชาสวะ อาสวะคืออวิชชา. ดูเพิ่มเติม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.ย.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๖

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **สลายความขัดแย้ง นิติศาสตร์-รัฐศาสตร์-เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๔.

^๗ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๔๕/๑๖๑-๑๖๒.

^๘ ดูรายละเอียดใน วิมหา. (ไทย) ๑/๑๕/๘.

^๙ นวัคส์ตฤสาสน์ คือ คำสั่งสอนของพระศาสดามิออก ๙ ได้แก่ ๑. สุตตะ ๒. เคยยะ ๓. เวยยาकरणะ ๔. คาถา ๕. อุทาน ๖. อิติวุตตกะ ๗. ชาดก ๘. อัปภูตธรรม ๙. เวทีละ อ่างใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, ๒๕๕๑, หน้า ๑๕๖.

เหล่านั้นและพระสาวกผู้ตรัสรู้ตามดับขันธไป สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อ ต่างโคตร ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงทำให้พระศาสนานั้นอันตรธานโดยฉับพลัน เหมือนดอกไม้หลากหลายชนิดที่ไม่ได้ร้อยไว้อย่อมถูกลมพัดกระจัดกระจายไปได้

เมื่อพระสารีบุตรได้สดับดังนั้นจึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ถึงเวลาแล้วที่จะทรงบัญญัติสิกขาบทแสดงปาติโมกข์แก่สาวก อันเป็นเหตุให้พระศาสนานี้ยั่งยืนดำรงอยู่ได้นาน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสให้รอก่อน เพราะพระตถาคตผู้เดียวจักรู้กาลในกรณีนั้น พระศาสดายังไม่บัญญัติสิกขาบท ยังไม่แสดงปาติโมกข์แก่สาวก ตลอดเวลาที่ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ บางเหล่ายังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ ต่อเมื่อใดธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะบางเหล่าปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ เมื่อนั้น พระศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์แก่สาวก เพื่อกำจัดธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะธรรม บางเหล่ายังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ ตลอดเวลาที่สงฆ์ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โดยภิกษุผู้บวชนาน ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โดยแพร่หลาย ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่เลิศในลาภแล้ว ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โดยภิกษุผู้บวชนาน ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โดยแพร่หลาย ถึงความเป็นหมู่ใหญ่เลิศในลาภแล้ว และธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะบางเหล่าย่อมปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ เมื่อนั้นพระศาสดาจึงจะบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์แก่สาวก เพื่อกำจัดธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะเหล่านั้น^๙

กล่าวโดยสรุปแล้ว สาเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบทของพระพุทธเจ้ามีมูลเหตุโดยพื้นฐานดังนี้

๑. เมื่ออัสวกิเลสปรากฏขึ้นในหมู่สงฆ์ผู้บวชมาเป็นระยะเวลานาน
๒. เมื่ออัสวกิเลสปรากฏขึ้นในหมู่สงฆ์ที่ขยายตัวมากขึ้น
๓. เมื่ออัสวกิเลสปรากฏขึ้นในหมู่สงฆ์ที่สมบูรณ์ด้วยลาภปัจจัย

๒.๑.๑.๒ ความสัมพันธ์ของพระวินัยและพระธรรม

นอกจากนี้ในพระวินัยนี้ทรงแสดงถึงพุทธประเพณี กล่าวคือ “พระพุทธเจ้าทั้งหลายสอบถามพระภิกษุด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ ทรงแสดงธรรมอย่างหนึ่ง ทรงบัญญัติกับพระสาวกอย่างหนึ่ง^{๑๐}” กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนคือเรื่องของพระธรรมและพระวินัย ในเรื่องของพระธรรม พระพุทธศาสนาสอนว่าความจริงในสรรพสิ่งเป็นธรรมชาติเป็นธรรมตา ดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะตถาคตอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติขึ้นก็ตาม ธาตุนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมตา ความเป็นไปตามธรรมตา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้นเอง” ธรรมชาติและธรรมตานี้แหละคือธรรม หน้าที่ของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับธรรมนั้นเป็นเพียงค้นพบแล้วเอามาประกาศสั่งสอน ผู้รับคำสอนหรือไม่รับคำสอนก็เป็นเฉพาะบุคคล ตถาคตนั้นเป็นเพียงผู้บอกทางเท่านั้น เพราะธรรมเป็นความจริงที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ^{๑๑}

^๙ดูรายละเอียดใน วิมหา. (ไทย) ๑/๑๖/๙.

^{๑๐}ดูรายละเอียดใน วิมหา. (ไทย) ๑/๒๐/๑๒-๑๓.

^{๑๑}ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๐/๕๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า^{๑๒} การที่จะให้ความจริงของธรรมชาติดีมีผลในทางปฏิบัติเป็นประโยชน์แก่หมู่มนุษย์ในสังคมต้องนำหลักความจริง คือธรรมนั้นมาจัดตั้ง วางเป็นระเบียบ โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นเรื่องของกฎแห่งเหตุปัจจัย หรือความเป็นไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นโดยเป็นเหตุเป็นผลแก่กัน หมายถึง เอาหลักเกณฑ์ในกฎธรรมชาตินั้นมาวางรูปเป็นกฎในหมู่มนุษย์ จากกฎในธรรมชาตีก็นำมาเป็นกฎในหมู่มนุษย์ การจัดตั้งวางระบบ ระเบียบในหมู่มนุษย์นี้แหละเรียกว่าวินัย กฎของธรรมชาติเรียกว่า “ธรรม” กฎของมนุษย์เรียกว่า “วินัย” กฎทั้ง ๒ อย่างมีความสัมพันธ์กัน โดยสรุป กล่าวคือ

(๑) ความสัมพันธ์ระหว่างวินัยกับธรรม ในฐานะมีธรรมเป็นฐานหลัก กล่าวคือ วินัยต้องตั้งอยู่บนฐานของธรรม ต้องมีความจริงในธรรมชาติดีเป็นฐานอยู่ ถ้าไม่มีความจริงในธรรมชาติดีเป็นฐาน วินัยก็ไม่มีคามหมาย

(๒) ความสัมพันธ์ระหว่างวินัยกับธรรมในฐานะให้ผลเป็นจริงแก่ผู้ปฏิบัติ หมายถึงการจัดวางกฎเกณฑ์ (วินัย) เป็นที่เหตุเป็นผลขึ้นในหมู่มนุษย์ก็เพื่อให้ได้ผลตามธรรมและมีความมุ่งหมายเพื่อธรรมนั่นเอง คือ เพื่อจะให้การทำตามธรรมนั้นเกิดผลเป็นจริงในหมู่มนุษย์หรือเพื่อให้ความมั่นใจว่ามนุษย์จะปฏิบัติตามและได้ประโยชน์จากธรรมชาติหรือใช้กฎธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ได้ดีที่สุด จึงได้จัดวางเป็นกฎหมายขึ้น

๒.๑.๑.๓ สิกขาบทและอาบัติ

จากความหมายและความสำคัญของพระธรรมวินัยที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าส่วนที่เป็นพระธรรมนั้นนอกจากจะมีความหมายและความสำคัญโดยเฉพาะ คือเป็นหลักธรรมชาติ เป็นกุศลธรรม เป็นศีลธรรม ยังเป็นเครื่องเกื้อหนุนให้พระวินัยเป็นจริง พระวินัยหรือกฎระเบียบที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเรียกว่า สิกขาบท นั้น เพื่อก่อให้เกิดระเบียบแบบแผนให้การปฏิบัติทั้งควบคุมภิกษุสงฆ์ให้อยู่ในระเบียบแบบแผน ซึ่งวินัยนี้อาจเรียกว่าศีลก็ได้

อนึ่ง การบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ จะมีมูลเหตุ ขั้นตอน และจุดประสงค์ของการบัญญัติ หลังจากนั้นจึงกลายมาเป็นประเภทของสิกขาบท ระดับของสิกขาบท เพื่อป้องกันมิให้เกิดความประพาสเสียหายสำหรับภิกษุสงฆ์ นอกจากนั้น พระพุทธองค์ยังทรงใช้วิธีข่ม วิธีลงโทษภิกษุสงฆ์ที่ประพาสผิดพระธรรมวินัยจากการปรับอาบัติในความผิด ซึ่งเรียกว่า การลง “นิคหกรรม” หรือการลงโทษตามพระธรรมวินัย

สิกขาบทนั้น ทรงตั้งขึ้นเป็นพุทธบัญญัติ ได้แก่ อาทิพรหมจริยกาสิกขา และทรงตั้งขึ้นด้วยเป็นอภิสมาจาร คือ ขนบธรรมเนียม ได้แก่ อภิสมาจาริกาสิกขา มีพระพุทธานุญาติให้สวดในที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือน ประกอบด้วย ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ นิสสัคคียปาจิตติย ๓๐ สุทธิกปาจิตติย ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ อธิกรณสมณะ ๗ อนียต ๒ เสขยวัตร ๗๕ รวม ๒๒๗ สิกขาบท^{๑๓}

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด*, (กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๕.

^{๑๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *วินัยมุข เล่ม ๑*, ๒๕๔๑, หน้า ๒๔.

บรรดาบทบัญญัติทั้งหลายในวินัยนั้น เป็นเรื่องที่สำคัญกับส่วนรวมได้ดีที่สุดอย่างหนึ่ง คือ บทบัญญัติเกี่ยวกับสังฆกรรมต่าง ๆ ได้แก่การร่วมกันคิดร่วมกันพิจารณาของภิกษุทั้งหลาย แต่สังฆกรรมจะสำเร็จได้ด้วยดีก็เพราะความสามัคคี ไม่แตกแยกกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เมื่อมีเหตุหรือมีปัญหาเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าจะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามผู้ก่อเหตุเมื่อผู้ก่อเหตุให้การรับทรงชี้โทษแห่งการประพฤตินั้น เมื่อภิกษุรู้โทษแล้วจึงทรงตั้งพระบัญญัติห้ามมิให้ภิกษุกระทำโดยวางโทษความผิดปรับอาบัติไว้^{๑๔}

คำว่า อาบัติ ในคัมภีร์พุทธศาสนฉบับประมวลธรรม ได้ให้ความหมายคำว่า “อาบัติ” คือ การต้อง, การล่วงละเมิด, โทษที่ เกิดแต่การละเมิดสิกขาบท

อาบัติ ๗ คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ฤทธัจจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ พุพผาสิต; อาบัติ ๗ กองนี้จัดรวมเป็นประเภทได้หลายอย่าง โดยมากจัดเป็น ๒ เช่น ๑. ครุกาบัติ อาบัติหนัก (ปาราชิกและสังฆาทิเสส) ๒. ลหุกาบัติ อาบัติเบา (อาบัติ ๕ อย่างที่เหลือ);

คู่ต่อไปก็เหมือนกัน คือ ๑. อนุจลลาบัติ อาบัติชั่วหยาบ ๒. ออนุจลลาบัติ อาบัติไม่ชั่วหยาบ; ๑. อเทสนา-คามินี อาบัติที่ไม่พ้นได้ด้วยการแสดง ๒. เทสนาคามินี อาบัติที่พ้นได้ด้วยการแสดงคือ เปิดเผยความผิดของตน

คู่ต่อไปนี้จัดต่างออกไปอีกแบบหนึ่งตรงกันทั้งหมด คือ ๑. อเตกัจฉา เยียวยาแก้ไขไม่ได้ (ปาราชิก) ๒. สเทกัจฉา เยียวยาแก้ไขได้ (อาบัติ ๖ อย่างที่เหลือ); ๑. อนวเสส ไม่มีส่วนเหลือ ๒. สวเสสยังมีส่วนเหลือ; ๑. อัปปกัมม หรืออปฏิกรรม ทำคืนไม่ได้ คือแก้ไขไม่ได้ ๒. สปปกัมม หรือ สปฏิกรรม ยังทำคืนได้ คือแก้ไขได้

อาการที่ภิกษุจะต้องอาบัติ มี ๖ อย่าง คือ

- ๑) อลชชิตา ต้องด้วยไม่ละอาย
- ๒) อญญาณตา ต้องด้วยไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ
- ๓) กุกุกจกตตา ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำลง
- ๔) อกปิเย กบปิยสญญิตา ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร
- ๕) กบปิเย อกปิยสญญิตา ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร
- ๖) สติสมโมสาต้องด้วยลืมสติ^{๑๕}

^{๑๔}อาบัติ คือ กิริยาที่ล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น แปลว่า การต้อง การล่วงละเมิด กล่าวโดยโทษมี ๓ สถาน คือ อย่างหนัก ยังผู้ต้องให้ขาดจากความเป็นภิกษุ อย่างกลาง ยังผู้ต้องให้อยู่กรรม ประพฤติวัตรอย่างหนึ่งเพื่อทรมานตน อย่างเบา ยังผู้ต้องให้ประจานตนต่อหน้าภิกษุด้วยกัน เมื่อได้ทำดังนี้แล้วจึงจะพ้นโทษนั้น; สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุขเล่ม ๑**, ๒๕๔๑, หน้า ๑๑

^{๑๕}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. พ.ศ. ๒๕๕๑, หน้า ๕๔๔-๕๔๕.

ว่าด้วยเรื่อง อาบัติ ๗

๑) ปาราชิก มีโทษอย่างหนัก ปาราชิก แปลว่า ผู้แพ้ หรืออาบัติยังบุคคลให้แพ้ อาบัตินี้ภิกษุต้องเข้าแล้ว ชื่อว่าเป็นคนแพ้ เป็นคนตายจากพุทธศาสนา บุคคลผู้ต้องอาบัติปาราชิกต้องสละสมณเพศและไม่อนุญาตให้ทำการบวชเป็นพระภิกษุอีกได้ ปาราชิกมี ๔ สิกขาบท สิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วย การเสพเมถุนธรรม กรณีพระสุทินเสพเมถุนกับภรรยาของตน ครั้นภิกษุผู้เป็นเพื่อนทราบความต่างก็ตำหนิพระสุทินแล้วนำความไปกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ทรงสอบถามพระสุทิน ครั้นพระสุทินรับว่าจริง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำหนิว่า “โมฆบุรุษ การกระทำของเธอไม่สมควรไม่ควรเลยตาม...โมฆบุรุษ ในการเธอเสพอสังฆกรรมซึ่งเป็นประเพณีของชาวบ้านมารยาทของคนชั้นต่ำ กิริยาชั่วหยาบ มีน้ำเป็นที่สุด เป็นกิจที่จะต้องทำในที่ลับ ต้องทำกันสองต่อสองนี้มีโทษมาก เธอเป็นคนแรกที่ออกอุสสกรรมก่อนใครๆ การทำอย่างนี้มีได้ทำคนที่ยังเลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ที่จะทำให้คนที่ไม่เลื่อมใสก็ไม่เลื่อมใสไปเลย คนที่เลื่อมใสอยู่แล้วบางพวกก็จะกลายเป็นอื่นไป” ครั้นได้ทรงตำหนิพระสุทินแล้ว ได้ตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยยก. . . ทรงแสดงธรรมมิกถาให้เหมาะสมให้คล้ายตามเรื่องนั้น แล้วทรงรับสั่งภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เราจะบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ กรณีนี้จึงเป็นเหตุของการบัญญัติสิกขาบทว่าด้วยปฐมปาราชิก ส่วนพระสุทิน ได้รับอนาปัตติวารหรือได้รับการยกเว้นเพราะเป็นเหตุแห่งต้นบัญญัติ^{๑๖}

๒) สังฆาทิเสส มีโทษอย่างกลาง สังฆาทิเสส แปลว่า กองอาบัติมีสงฆ์อันภิกษุพึงปรารภณา ในกาลเบื้องต้นและกาลอันพิเศษ คือ เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้ว ต้องอาศัยสงฆ์ คือ ขอให้สงฆ์ให้ปริวาสเป็นกาลเบื้องต้น และให้มานัตเป็นท่ามกลางและอัพทานกรรม เป็นกรรมอันสุด กล่าวคือเมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วต้องอยู่ปริวาสเท่าจำนวนวันที่ปกปิดอาบัติไว้แล้วอยู่มาตต่อ (นับราตรี) อีก ๖ ราตรี โดยต้องขอให้สงฆ์เป็นผู้ให้ จากนั้นต้องขออัพทาน หมายถึง สงฆ์ต้องประชุมไม่น้อยกว่า ๒๐ รูป ทำสังฆกรรมด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา สังฆาทิเสสมิ ๑๓ สิกขาบท สิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการจงใจทำให้น้ำอสุจิกเลื้อน กรณีพระเสยสกะ จงใจทำให้น้ำอสุจิกเลื้อนต้องอาบัติสังฆาทิเสส^{๑๗}

๓) อุลลัจจัย มีโทษอย่างเบา อุลลัจจัย แปลว่า โทษอ้วน โทษหยาบ เป็นความผิดรองลงมาจากสังฆาทิเสส เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้ว แสดงแก่ภิกษุแม้องค์เดียวกับหลุดพ้นได้ ภิกษุชักส่อให้ชายหญิงเป็นสามีภรรยากันยอมต้องอาบัติสังฆาทิเสส แต่ถ้าภิกษุชักส่อบัณฑิต (กะเทย) ต้องอาบัติอุลลัจจัย กรณีภิกษุเข้าไปในป่าช้าเห็นศพถูกสัตว์กัดกินโดยส่วนมาก ได้เสพเมถุนธรรมในศพนั้น แล้วเกิดความสงสัยว่าตนเองต้องอาบัติปาราชิกหรือไม่จึงได้ไปกราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ภิกษุเธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติอุลลัจจัย”^{๑๘}

^{๑๖}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๗-๒๙.

^{๑๗}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๔/๒๔๙-๒๕๑.

^{๑๘}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๗๓/๖๑.

๔) **ปาจิตติยะ** ว่าด้วยอาบัติปาจิตติยต้องอาบัติในเขตเดียวกัน^{๑๙} มีโทษอย่างเบา ปาจิตติย แปลว่า อาบัตียังกุศลธรรมให้ตกไป^{๒๐} มี ๒ นิสสันคคียปาจิตติย ๑ สุทธิกปาจิตติย ๑ นิสสันคคียปาจิตติยนั้น ภิกษุต้องเข้าแล้ว ต้องเสียสละวัตถุที่เป็นนิสสันคคียนั้นเสียก่อนจึงแสดงอาบัติตก ส่วนสุทธิกปาจิตติย ไม่มีการเสียสละ เป็นแต่ถ้า ถ้าเป็นของที่ห้ามบางอย่าง อันเกี่ยวข้องกับภิกษุทำให้เกินกำหนดประมาณ เช่น ทำเท่าเดียวให้เกิน ๘ นิ้วพระสุศต หรือทำกล่องเข็มด้วยกระดูก งาเขา เป็นต้น ต้องตัดให้ได้ประมาณหรือกำหนดเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก

๕) **ปาฏิเทสนียะ** มีโทษอย่างเบา ปาฏิเทสนียะ แปลว่า ฟังแสดงคืน เป็นอาบัติอันภิกษุผู้ล่วงละเมิดฟังแสดงคืนมี ๔ สิกขาบท เช่น สิกขาบทที่ ๑ ภิกษุรับของเคี้ยวของฉันจากมือภิกษุณีซึ่งไม่ใช่ญาติ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาฏิเทสนียะ^{๒๑}

๖) **ทุกกฏ** มีโทษอย่างเบา ทุกกฏ แปลว่า ทำชั่ว หมายถึงกายกรรม คือ ความประพฤติดส่วนกายไม่เรียบร้อยเป็นที่ติเตียนของผู้อื่น เช่น ภิกษุสวมเสื้อ สวมหมวก ใช้ผ้าโพกศีรษะ ต้องอาบัติทุกกฏ นอกจากนี้ในพระวินัยปิฎก คำว่า ทุกกฏ พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้คือ ภิกษุทุหมั่นธรรมอย่างอื่น ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทุหมั่นพระวินัยหรือธรรมอย่างอื่นให้อนุสัมบันฟัง ต้องอาบัติทุกกฏ อนุสัมบัน ภิกษุสำคัญว่าเป็นอนุสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ^{๒๒}

๗) **ทุพภาษิต** มีโทษอย่างเบา ทุพภาษิต หมายถึง “พูดไม่ดี” “คำชั่ว” “คำเสียหาย” ชื่ออาบัติเบาที่สุดที่เกี่ยวกับคำพูด เป็นความผิดในลำดับถัดรองจากทุกกฏ เช่น ภิกษุพูดกับภิกษุที่มีกำเนิดเป็น จันทรกาล ว่าเป็นคนชาติจันทรกาล ถ้ามุ่งว่ากระทบให้อับยศ ต้องอาบัติทุกกฏ แต่ถ้ามุ่งเพียงล้อเล่น ต้องอาบัติทุพภาษิต^{๒๓}

๒.๑.๑.๔ อธิกรณ์: ความขัดแย้งและมูลเหตุแห่งปัญหาอธิกรณ์

เนื่องจากหมู่สงฆ์มีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องหล่อหลอมกลมเกลียวจิตใจและศีลาจารวัตรให้งดงามเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาต่อผู้พบเห็น แต่ขณะเดียวกันพระธรรมวินัยก็เป็นต้นเหตุแห่งความขัดแย้งในหมู่สงฆ์ กล่าวคือ ความคิดเห็นที่แตกต่างในพระธรรมวินัยอันเนื่องมาจากการตีความพระธรรมคำสอนที่แตกต่างจากความคิดเห็นที่แปลกแยกออกไปตามความรู้ที่ถูกจำกัดในการรับรู้และโอกาสในการศึกษาเรียนรู้จนนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามที่เข้าใจคลาดเคลื่อนแตกต่างกัน จนนำไปสู่การโจทก์กล่าวหากันในเรื่องศีลวินัย อาจารวินัย ทัฬหีวินัยอาชีวิวินัย และการปฏิบัติกิจที่สงฆ์พึง

^{๑๙}วิ.ป. (ไทย) ๘/๕๕๓/๖๘๒.

^{๒๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. พ.ศ. ๒๕๕๑, หน้า ๒๓๕.

^{๒๑}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๕๒/๖๒๙.

^{๒๒}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๔๑/๕๕๐.,

^{๒๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. พ.ศ. ๒๕๕๑, หน้า ๑๓๗

กระทำให้สงบด้วยหน้าที่ ซึ่งเรียกว่า “สังฆกรรม”^{๒๔} เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาของหมู่สงฆ์ เมื่อรู้ปัญหาของหมู่สงฆ์แล้ว พระพุทธองค์ทรงจำแนกประเภทปัญหาหรือความขัดแย้งออกเป็น ๔ ประการ คือ^{๒๕}

๑) **วิวาทาธิกรณ์** หมายถึง วิวาท^{๒๖} ที่จัดเป็นอธิกรณ์, การวิวาทซึ่งเป็นเรื่องที่สงฆ์จะต้องเอา ฐะดำเนินการพิจารณาระงับ ได้แก่การ เลี่ยงกันปรารภพระธรรมวินัย เช่น เลี่ยงกันว่า สิ่งนี้เป็นธรรม เป็นวินัย สิ่งนี้ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ข้อนี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ข้อนี้ไม่ได้ตรัสไว้ ดังนี้ เป็นต้น^{๒๗} นอกจากนี้ ในพระวินัยปิฎก ยังได้ระบุถึง วิวาทอย่างไรเรียกว่าเป็นวิวาทาธิกรณ์ “ภิกษุในธรรมวินัยนี้วิวาทกันว่า นี่เป็นธรรม นี่ไม่เป็นธรรม ฯลฯ นี้อาบัติชั่วหยาบ นี้อาบัติไม่ชั่วหยาบ ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท การกล่าวต่างกับการกล่าวโดยประการอื่น การพูดเพื่อความกลัดกลุ้ม ความหมายมั่นในเรื่องนั้น วิวาทนี้เป็นวิวาทาธิกรณ์”^{๒๘} และยังแสดงถึงวิวาทในลักษณะที่ไม่เรียกว่าวิวาทาธิกรณ์ คือ “ในข้อนั้น วิวาทอย่างไรไม่จัดเป็นอธิกรณ์ มารดาทะเลาะกับบุตรบ้าง บุตรทะเลาะกับมารดาบ้าง บิดาทะเลาะกับบุตรบ้าง บุตรทะเลาะกับบิดาบ้าง พี่ชายทะเลาะกับน้องชายบ้าง น้องชายทะเลาะกับพี่สาวบ้าง พี่สาวทะเลาะกับน้องสาวบ้าง เพื่อนทะเลาะกับเพื่อนบ้างวิวาทนี้ไม่เป็นอธิกรณ์”^{๒๙} ทั้งนี้วิวาทาธิกรณ์ต้องได้รับการชี้ขาดว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด มีมูลเหตุที่ก่อให้เกิดการวิวาทกันขึ้นด้วยความปรารถนาดี ก็มี ด้วยความปรารถนาเลวก็มี ผู้ใดตั้งวิวาทด้วยทิฐิมานะ แม้รู้ว่าผิดก็ขึ้นทำมานะ มีจิตประกอบด้วยอกุศลมูลประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ^{๓๐} ทำไปเพื่อต้องการที่จะเอาชนะหรือทำร้ายฝ่ายตรงข้าม หรือทั้งสองฝ่ายมุ่งเอาชนะซึ่งกันและกัน^{๓๑} ผู้นั้นชื่อว่าทำด้วยปรารถนาเลว ในฝ่ายทำด้วยปรารถนาดี แสดงว่ามีจิตสัมปยุตโดยอโลภะ อโทสะ อโมหะ^{๓๒}

^{๒๔}สังฆกรรม งานของสงฆ์, กรรมที่สงฆ์พึงทำ, กิจที่พึงทำโดยที่ประชุมสงฆ์มี ๔ คือ ๑) อปโลกนกรรม กรรมที่ทำเพียงด้วยบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติและไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น แจ้งการลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุ ๒) ญัตติกรรม กรรมที่ทำเพียงตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น อุโบสถและปวารณา ๓) ญัตติทุติยกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนึ่ง เช่น สมมติสีมา ให้ผ้ากฐิน ๔. ญัตติจตุตถกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา ๓ หน เช่น อุปสมบท ให้ปริวาส ให้นันต ; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๔๑๕.

^{๒๕}ม.อ.อ. ๓/๔๖/๒๘.

^{๒๖}วิวาท หมายถึง การทะเลาะ, การโต้แย้งกัน, การ กล่าวเกลียดแย้งกัน, กล่าวต่าง คือว่าไป คนละทาง ไม่ลงกันได้ อ้างใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, พ.ศ.๒๕๕๑, หน้า ๓๗๙.

^{๒๗}อ้างแล้ว, หน้า ๓๘๐.

^{๒๘}วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๕๕/๕๓๕.

^{๒๙}วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๕๕/๕๓๖.

^{๓๐}วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๓-๒๙๖/๓๙๒-๓๙๕, ดูเพิ่มเติมใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๗๙-๓๘๐.

^{๓๑}วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๕๕/๕๓๕.

^{๓๒}วิ.จู (ไทย) ๖/๓๐๑/๖๓๗-๖๓๘.

ส่วนสาเหตุแห่งการก่อการทะเลาะวิวาทนั้นมียู่ ๖ ประการ^{๓๓} คือ

๑. เป็นผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธ ภิกษุใดเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้

๒. เป็นผู้ลบหลู่ เป็นผู้ตีเสมอ. . .

๓. เป็นผู้ริษยา มีความตระหนี่. . .

๔. เป็นผู้โอ้อวด มีมารยา. . .

๕. เป็นผู้มีความปรารถนาชั่ว เป็นมิฉฉาภิภูติ. . .

๖. เป็นผู้ยึดมั่นทิฐิของตน มีความถือมั่น สละสิ่งที่ตนยึดมั่นได้ยาก

เหตุทั้ง ๖ เป็นเพราะภิกษุนั้นไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงแม้ในพระศาสดา ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงแม้ในพระธรรม ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงแม้ในพระสงฆ์อยู่ และไม่ทำสิกขา ให้บริบูรณ์

กล่าวโดยสรุป เหตุแห่งการทะเลาะวิวาทผู้วิจัยสรุปไว้ ๒ ประเด็น คือ

๑) ทะเลาะวิวาทกันเพราะการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยแตกต่างกัน กล่าวคือ เห็นว่าเป็นอาบัติ หรือไม่เป็นอาบัติ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีล (ศีลสามัญญตา) เมื่อมีการประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างกันย่อมต้องมีการโต้เถียงกันทะเลาะวิวาทกัน

๒) ทะเลาะวิวาทกันเพราะการตีความ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแตกต่างกัน ซึ่งแต่ละฝ่ายจะมีความเห็นว่าเป็นธรรมบ้าง ไม่เป็นธรรมบ้าง การตีความหรือมีมุมมองต่อพระธรรมในลักษณะที่แตกต่างกันก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน จัดเป็นเรื่องทิฐิ (ทิฐิสามัญญตา)

ฉะนั้น วิวาทาธิกรณ์ จึงมุ่งหมายการทะเลาะวิวาทกัน เรื่องพระธรรมและเรื่องพระวินัย ซึ่งจำแนกเรื่องทำความเข้าใจกันได้ ๙ คู่ ๑๘ อย่าง ดังนี้คือ

(๑) วิวาทกันว่าเป็นธรรม นี่ไม่เป็นธรรม

(๒) นี่เป็นวินัย นี่ไม่เป็นวินัย

(๓) นี่พระตถาคตภาษิตไว้ นี่พระตถาคตมิได้ภาษิตไว้

(๔) นี่พระตถาคตทรงประพจน์มา นี่พระตถาคตมิได้ทรงประพจน์มา

(๕) นี่พระตถาคตทรงบัญญัติไว้ นี่พระตถาคตมิได้บัญญัติไว้

(๖) นี่เป็นอาบัติ นี่ไม่เป็นอาบัติ

(๗) นี่เป็นอาบัติเบา นี่เป็นอาบัติหนัก

(๘) นี่เป็นอาบัติมีส่วนเหลือ นี่เป็นอาบัติไม่มีส่วนเหลือ

(๙) นี่เป็นอาบัติหยาบ นี่ไม่เป็นอาบัติ^{๓๔}

๒) **อนุวาทาธิกรณ์** หมายถึง เรื่องที่พระภิกษุโจทก์กันด้วยข้อหาสี่ลัทธิ อาจารย์วิบัติ ทิฐิวินัย หรือ อาชีวิวิบัติ การโจท การกล่าวหา การฟ้องกัน การประท้วง ความเป็นผู้คล้อยตาม การทำความพยายามในการโจท การให้ความสำคัญต่อความพยายามในเรื่องนั้น^{๓๕} ถือว่าเป็นลักษณะสำคัญ ที่มีใน อนุวาทาธิกรณ์ หรือ หมายถึง ข้อหาที่กล่าวหากันด้วยอาบัติ นี่จะต้องได้รับการวินิจฉัยว่าจริง หรือไม่จริง อธิกรณ์อันภิกษุจะพึงยกขึ้นว่าได้นั้น ต้องเป็นเรื่องมีมูล แต่ไม่ได้หมายเอาเรื่อง

^{๓๓} ดูรายละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๔-๔๕/๓๔-๓๕.

^{๓๔} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๑.

^{๓๕} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๑-๓๓๒.

ที่เป็นจริง^{๓๖} แต่ต้องเป็นเรื่องที่ ๑. ได้เห็นเอง ๒. ได้ยินเองหรือมีผู้บอกและเชื่อเป็นจริง ๓. เรื่องที่ไม่ได้เห็นเองไม่ได้ยินเองหรือไม่มีผู้มาบอกแต่รังเกียจโดยอาการ

กล่าวได้ว่า ความเป็นผู้มีศีลเสมอกัน เป็นองค์สำคัญอย่างหนึ่งแห่งสามัคคี เมื่อมีภิกษุทุศีลขึ้นในสงฆ์ เป็นหน้าที่ของภิกษุผู้มีศีลจะกำจัดออกเสีย มีพระพุทธานุญาตตรัสเปรียบด้วยอัศจรรย์ของมหาสมุทรในข้อว่า เมื่อมีซากศพตกในมหาสมุทร คลื่นย่อมซัดขึ้นฝั่งเสีย นี่เป็นทางที่ภิกษุรูปหนึ่งจะพึงโจทภิกษุอีกรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ด้วยความปรารถนาดีก็มี ด้วยความปรารถนาเลวก็มี เป็นอนุวาทาธิกรณ์เกิดขึ้น ผู้ใดโจทเพราะเห็นแก่พระธรรมวินัย เชื่อว่าปรารถนาดี ผู้ใดโจทเพราะมุ่งร้ายเขา เชื่อว่าปรารถนาเลว

ส่วนมูลเหตุแห่งการเกิดอนุวาทาธิกรณ์ พระพุทธองค์ตรัสไว้คือ อนุวาทมูล ๖ เป็นมูลแห่งอนุวาทาธิกรณ์ อุกุศลมูลทั้ง ๓ เป็นมูลแห่ง อนุวาทาธิกรณ์ กุศลมูลทั้ง ๓ เป็นมูลแห่งอนุวาทาธิกรณ์ แม้กายก็เป็นมูลแห่งอนุวาทาธิกรณ์ แม้วาจาก็เป็นมูลแห่งอนุวาทาธิกรณ์^{๓๗} กล่าวได้ว่าเป็นเรื่องของ ๑. จิตที่เป็นกุศล ประกอบด้วย โอโลภะ โอโทสะ โอมหะ ๒. จิตที่เป็นอกุศล ประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ

๓) อาปัตตาธิกรณ์ หมายถึง การต้องอาบัติและการถูกปรับอาบัติ เป็นอธิกรณ์โดยฐานเป็นเรื่องที่จะต้องจัดทำ คือระงับด้วยการแก้ไขปลดเปลื้องออกจากอาบัตินั้นเสีย มีการปลงอาบัติหรือการอยู่กรรม เป็นต้น^{๓๘} ตามวิธีที่ท่านบัญญัติไว้ อาบัติทั้งหลายอันภิกษุต้องแล้วจำจะต้องทำคืน จำต้องปลดเปลื้อง ซึ่งระงับในสำนักบุคคลก็มี และในสำนักสงฆ์ก็มี หลักเกณฑ์ในการปลดเปลื้องกำหนดไว้ ๒ อย่าง แต่ละอย่างมีข้อกำหนดต่างกันแล้วแต่ลักษณะของอาบัติ กล่าวคือ (๑) บุคคล (๒) วิธีการ

การปลดเปลื้องด้วยบุคคล หมายถึง ลหุกาบัติทั้งปวง (ได้แก่ ฤตถัจฉัย ปาจิตตีย ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ พุพฺผาสิต) ย่อมระงับในสำนักบุคคล คือ ภิกษุใดอาบัติต้องแสดงอาบัตินั้นแก่ภิกษุรูปหนึ่งก็ได้ อาบัตินั้นเป็นอันระงับไป การแสดงคืนอาบัติ เป็นการปฏิบัติตามวิธีที่กำหนดไว้ในพระธรรมวินัย เพื่อให้ภิกษุพ้นจากมลทินกลับมาบริสุทธิ์ดังเดิม

การปลดเปลื้องในสำนักสงฆ์ หมายถึง ครุกาบัติ (ได้แก่ สังฆาติเสส) ภิกษุใดต้องอาบัติแล้ว จะระงับได้แต่ในสำนักสงฆ์ด้วยภูฏฐานวิธี คือการประพฤติวัตร ๔ อย่าง ได้แก่ ปริวาสมานัต อัมภาน และปฏิกัสสนา ซึ่งหมายถึง การลงโทษโดยกักบริเวณ และถูกตัดสิทธิ และหน้าที่ต่าง ๆ ที่เคยพึงมี รวมทั้งสิ้น ๙๔ ข้อ^{๓๙}

^{๓๖} พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมฺมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๖๓.

^{๓๗} วิ.จุ.(ไทย) ๖/๒๑๗/๓๓๕.

^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. พ.ศ. ๒๕๕๑, หน้า ๕๔๔.

^{๓๙} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗.

ตามธรรมเนียมแห่งอาบัติ ต้องประพฤติวัตร เรียกว่า มานัต แปลว่า นับ (ราตรี) ๖ ราตรี แล้วสงฆ์จึงจะสวดระงับอาบัติ เรียกว่าอัphan แปลว่าเรียกเข้า (หมู่) แต่ถ้าปกปิดไว้ล่วงวันเท่าใด ต้องประพฤติวัตร เรียกว่าอยู่ปริวาส แปลว่าอยู่ไข้ ครบวันเท่านั้นก่อน จึงควรที่จะประพฤติมานัตได้ต่อไป ระหว่างอยู่ปริวาสถึงสงฆ์ยังไม่ได้อัphanเพียงไร ต้องครุกาบัติเช่นนั้นอยู่ดี อย่างอื่นก็ดี ซ้ำเข้าด้วย ต้องกลับอยู่ปริวาสหรือประพฤติมานัตใหม่ เรียกว่า ปฏิกัสนา แปลว่า กิริยาชักเข้าหาอาบัติเดิม ปริวาส มานัต ปฏิกัสนาและอัphan รวมเรียกว่าวุฏฐานวิธี แปลว่า ระเบียบเป็นเครื่องออกจากอาบัติ สงฆ์จตุรวรรคให้ปริวาส ให้มานัต และทำปฏิกัสนาได้อยู่ ส่วนอัphanสงฆ์วิสัฏฐวรรคพวกเดียวจึงทำได้^{๔๐}

๔) กิจจาธิกรณ์ หมายถึง การงานเป็นอธิกรณ์ คือ เรื่องที่เกิดขึ้นอันสงฆ์ต้องจัดต้องทำหรือกิจธุระที่สงฆ์จะพึงทำ; อรรถกถาพระวินัยว่า หมายถึง กิจอันจะพึงทำด้วยประชุมสงฆ์ ได้แก่ สังฆกรรมทั้ง ๔ คือ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติหุติกรรม ญัตติจตุตถกรรม^{๔๑} นอกจากนี้ยังหมายถึง กิจอันจะพึงทำด้วยประชุมสงฆ์^{๔๒} ซึ่งเป็นหน้าที่ของสงฆ์ที่จะต้องทำให้สังคมสงฆ์เกิดความเรียบร้อยและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา^{๔๓} ทั้งนี้ พระพุทธองค์ทรงกำหนดระเบียบปฏิบัติวิธีดำเนินการ ตลอดทั้งจำนวนภิกษุและคุณสมบัติไว้อย่างชัดเจน หากดำเนินการโดยไม่ถูกต้องตามกระบวนและและขั้นตอนแล้ว กิจจาธิกรณ์นั้นก็ยังไม่ระงับ กล่าวคือ

๑. อปโลกนกรรม คือ กรรมอันทำด้วยการบอกเล่ากันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติ ไม่ต้องสวดอนุสาวนา คือประกาศการปรึกษาและตกลงของสงฆ์ เช่น ประกาศลงพรหมทัณฑ์ นาสนะสามเณรผู้กล่าวต่อพระพุทธเจ้า หรืออปโลกน์แจกอาหารในโรงฉัน เป็นต้น

๒. ญัตติกรรม คือ กรรมอันกระทำด้วยตั้งญัตติ ไม่ต้องสวดอนุสาวนา คือ ประกาศให้สงฆ์ทราบเพื่อทำกิจร่วมกัน ไม่ต้องขอมติ เช่น อุโบสถ ปวารณา เป็นต้น

๓. ญัตติหุติกรรม คือ กรรมมีวาจาครบ ๒ คือ ตั้งญัตติ ๑ ครั้ง แล้วสวดอนุสาวนา ๑ ครั้ง เช่น การสมมติสีมา การสังคายนา การมอบให้ผ้ากฐินการคว่ำบาตร และการหาญบาตร

๔. ญัตติจตุตถกรรม คือ กรรมมีวาจาครบ ๓ คือ ตั้งญัตติ ๑ ครั้ง แล้วสวดอนุสาวนา ๓ ครั้ง ขอมติ เช่น การอุปสมบท การนิคหะ การให้ปริวาสและมานัตแก่ภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส เป็นต้น^{๔๔}

^{๔๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, หน้า ๑๕๘-๑๕๙.

^{๔๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. พ.ศ. ๒๕๕๑, หน้า ๒๑.

^{๔๒} สนิท ศรีสำแดง, นิติกรสงฆ์ เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๖.

^{๔๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, หน้า ๑๘๔.

^{๔๔} อ้างแล้ว, หน้า ๑๒.

กล่าวได้ว่า สงฆ์ ถือเป็นมูลเหตุอันหนึ่งแห่งกิจจาธิกรณ์ เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดสังฆกรรม พระพุทธองค์ มีพุทธประสงค์ให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารเป็นหมู่คณะ สังฆสมาคมคือ ทรงกำหนดระเบียบ วิธีปฏิบัติกระบวนการและขั้นตอนการประพฤติปฏิบัติของหมู่คณะไว้ กำหนดจำนวนภิกษุให้เหมาะให้ควรในแต่ละสังฆกรรม เป็น ๔ รูปบ้าง ๕ รูปบ้าง ๑๐ รูปบ้าง และ ๒๐ รูปบ้าง ตามแต่สังฆกรรมของสังฆกรรม

๒.๑.๑.๕ อธิกรณ์สมณะ: เครื่องมือระงับความขัดแย้ง

พระศาสดามีพุทธประสงค์ทรงมอบการปกครองคณะสงฆ์ไว้แก่สงฆ์ จึงทรงพระอนุญาตให้สงฆ์เป็นผู้ทำกิจนั้น ๆ อันเนื่องด้วยการปกครองคณะ โดยทรงเห็นว่าพระธรรมวินัยจะรุ่งเรืองมั่นคงก็เพราะมีภิกษุประพฤติปฏิบัติโดยชอบ การตั้งสิกขาบทก็เพื่อเป็นเครื่องนำความประพฤติดีงามให้เกิดในสังฆมณฑล และมีการปรับความผิดหรืออาบัติแก่ภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิด ซึ่งเป็นมูลเหตุแห่งการเกิดอาบัติตาธิกรณ์ ขึ้น และจำต้องทำคืนตามวิธีอันสำเร็จด้วยสงฆ์ หรือด้วยบุคคล ไม่เช่นนั้นสิกขาบท ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ มีไว้ก็เหมือนไม่มี ภิกษุทุกรูปจำต้องทำคืนเมื่อต้องอาบัติเข้าแล้ว เพื่อให้โอกาสปรับความคิดเปลี่ยนพฤติกรรมและร่วมอยู่ในสังฆมณฑลต่อไปได้โดยมิได้รังเกียจเคียดฉุนที่ซึ่งกันและกันโดยได้ทรงวางข้อสำหรับระงับอธิกรณ์ทั้ง ๔ อย่างไว้เรียกว่า “อธิกรณ์สมณะ”^{๔๕}

“อธิกรณ์สมณะ” ธรรมเป็นเครื่องระงับอธิกรณ์ ๗ อย่าง เพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ (๑) พึงให้สัมมุขวินัย ๑ (๒) พึงให้สตีวินัย ๒ (๓) พึงให้อุมพหวินัย ๓ (๔) พึงให้ปฏิญญาตรณณะ ๔ (๕) พึงให้เบญจยสิกา ๕ (๖) พึงให้ตัสสปาปิยสิกา ๖ (๗) พึงให้ติณวัดถารกะ^{๔๖} พระพุทธองค์ทรงวางแนวทางหรือหลักการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและกำหนดเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาตามมติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีใช้แค่จัดการกับปัญหาหรือแก้ไขเฉพาะปัญหาเท่านั้น แต่ได้พยายามสร้างภูมิคุ้มกันแก่คู่กรณีเพื่อมิให้เกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้งขึ้นมาอีก โดยทรงนำกรอบของอริสัจมาแก้ไขปัญหา ทรงนำกฎของสมุทัยมาวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและออกแบบเครื่องมือที่เหมาะสมที่จะนำไปใช้กับปัญหาแต่ละอย่างได้อย่างเหมาะสม จนปัญหาอธิกรณ์หรือความขัดแย้งสามารถสงบระงับได้อย่างถูกต้อง โดยได้วางหลักการไว้ ดังนี้

๑. การแยกปัญหาปัญหาของสงฆ์: ได้แก่ อธิกรณ์ทั้ง ๔ ประการ คือ วิวาทาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ อาบัติตาธิกรณ์ และกิจจาธิกรณ์เมื่อนำมาจัดคัดแยกเป็นประเภทมีปัญหามีคู่กรณีกับไม่มีปัญหาไม่มีคู่กรณี แต่รวมความอยู่ในความหมายของอธิกรณ์ มีอยู่ ๒ ประเภท^{๔๗} ได้แก่

^{๔๕} อธิกรณ์สมณะ แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องระงับอธิกรณ์หรือวิธีการระงับอธิกรณ์ หรือหมายถึงวิธีดำเนินการเพื่อระงับอธิกรณ์ หรือกระบวนการแก้ไขปัญหา มี ๗ วิธี ; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๘๑.

^{๔๖} วิมพา.(ไทย) ๒/๖๕๕/๗๓๖.

^{๔๗} คณะกรรมการกองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, วินัยวินิจัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๘๙.

๑.๑ เรื่องที่เกี่ยวกับความคิดเห็น ถกเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย หรือการโจทก์กล่าวหากันเพราะประพฤติปฏิบัติที่ผิดแผกแตกต่างไปจากหมู่คณะ ไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัยหรือขัดกับพระธรรมวินัย ละเมิดหรือทำลายกฎ กติการะียบแบบแผนของหมู่คณะ สร้างความวุ่นวายทำลายสังคมหมู่คณะการต้องอาบัติ การปรับอาบัติ การบอกอาบัติหรือแสดงอาบัติ การแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติ

๑.๒ กิจธุระหรือภาระหน้าที่ของสงฆ์ต้องกระทำให้สำเร็จตามกระบวนการที่พระธรรมวินัยกำหนดไว้ในรูปแบบ “สังฆกรรม” จำแนกได้ ๒ ประเภท คือ

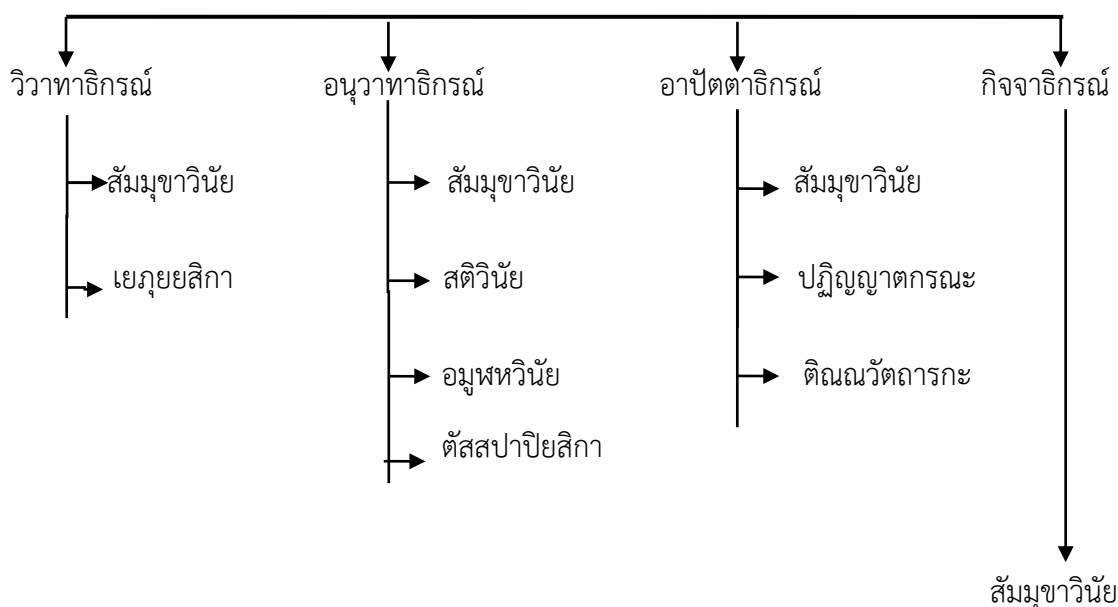
ประเภทพิธีกรรม ได้แก่ กระบวนการแก้ไขปัญหา ซึ่งแม้ว่าจะไม่จัดว่าเป็นปัญหาเนื่องจากไม่ได้ก่อให้เกิดความวุ่นวายเสียหายอันจะนำมาซึ่งความแตกแยกก็ตาม แต่ถ้าหากการปฏิบัติไม่เป็นไปตามพุทธบัญญัติ ก็อาจจะกลายเป็นปัญหาตามมาได้ เช่น กรณีการอุปสมบท ผู้ประสงค์จะบวชจะต้องนำความประสงค์ของตนไปแจ้งแก่อุปัชฌาย์ผู้มีคุณสมบัติที่จะรับบวชได้ การแจ้งการบวชถือเป็นการฟ้องอย่างหนึ่ง เมื่ออุปัชฌาย์ได้รับเรื่องต้องตรวจคุณสมบัติของผู้ต้องการบวช ซึ่งเป็นขั้นตอนการตรวจคำฟ้อง เมื่อตรวจคุณสมบัติว่าครบถ้วน ก็กำหนดวันบวช มีการประชุมสงฆ์ในเขตสีมากำหนดการทำสังฆกรรม มีการแต่งตั้งภิกษุ ๒ รูป ทำหน้าที่เป็นผู้ประกาศญัติและสวดอนุสาวนารับรอง ซึ่งสังฆกรรมใช้ญัตติจตุตถกรรมวาจาเป็นหลัก เมื่อสงฆ์พร้อมแล้ว ภิกษุผู้ฉลาดก็จะทำการสอบถามอันตรายกิธรรมของผู้จะบวชว่ามีคุณสมบัติหรือไม่ เมื่อถามอันตรายกิธรรมแล้ว ภิกษุ ๒ รูป ก็จะแจ้งแก่สงฆ์ด้วยญัตติหตุตถกรรมวาจา จากนั้นจะเรียกภิกษุผู้บวชเข้าไปสู่หัตถบาตร และมีการประกาศญัติเพื่อให้กุลบุตรเป็นภิกษุ จากนั้นก็สวดอนุสาวนารับรอง ๓ จบ หากไม่มีใครคัดค้านถือว่าอุปสมบทสมบูรณ์ เมื่อทำตามขั้นตอนดังกล่าวถือว่าอภิรณญัตติ หากไม่ทำตามขั้นตอนถือว่าล้มเหลวไม่สมบูรณ์^{๔๘}

ประเภทนิคหกรรม ได้แก่ กระบวนการแก้ปัญหาโดยการลงนิคหกรรม หรือการลงโทษซึ่งสงฆ์จะต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามระเบียบปฏิบัติ วิธีดำเนินการ ตลอดทั้งจำนวนภิกษุ และคุณสมบัติของภิกษุ หากดำเนินการโดยไม่ถูกต้องตามกระบวนการและขั้นตอนแล้ว กิจจาธิกรณ์นั้นก็ยังไม่วาง แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ นิคหกรรมทั่วไป ๙ ประการ ได้แก่ การลงตักขณียกรรม การลงนิยสกรรม การลงปัพพาชนียกรรม การลงปฏิสารถนียกรรม การลงอุกเขปนียกรรม การลงตัสสปาปิยสีการกรรม การลงปกาสนียกรรม การลงปัตตนิกุกขนกรรม การลงพรหมทัณฑกรรม และนิคหกรรมพิเศษอีก ๓ ประการ ได้แก่ นาสนากรรม ทัณฑกรรม และการประณาม

๒. การแยกเครื่องมือกระบวนการแก้ปัญหา: ในทางพระพุทธศาสนามีความเหมาะสมสอดคล้องและสอดคล้องกันในด้านของวิธีการและตัวปัญหา แม้ว่าการแก้ปัญหาแต่ละปัญหาจะเป็นการเฉพาะเรื่อง แต่การแก้ปัญหาแต่ละประเภทมีวิธีการที่เหมือนกันโดยมุ่งเน้นความสามัคคีปรองดองของหมู่สงฆ์เป็นประการสำคัญ ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้จัดการกับปัญหาแม้มีหลากหลายทั้ง ๗ วิธี แต่ต้องกระทำต่อหน้าสงฆ์กรรมการผู้พิจารณา (การมอบอำนาจให้แก่สงฆ์) ต่อหน้าคู่อริ ตาม

^{๔๘} นายอติเทพ ผาหา, “การศึกษาแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท: ศึกษาเฉพาะกรณีอภิรณญสมณะ ๗ และกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๖๓.

วิธีการแก้ปัญหาแบบสัมมาวินัยปรากฏตามแผนภูมิความสัมพันธ์ระหว่างปัญหากับวิธีการแก้ปัญหาดังนี้^{๔๙}



แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหา (อริยกรรม ๔) กับการแก้ปัญหา (อริยกรรมสมถ ๗)

จะเห็นว่าทั้งอริยกรรมและวิธีแก้ปัญหามิใช่พระพุทธรองค์ทรงกำหนดไว้อย่างสอดคล้องกันมีหลากหลายสามารถเลือกใช้เพื่อจัดการกับทุกปัญหาได้ แต่ละเครื่องมือมีวิธีการที่สอดคล้องสามารถสอดรับเครื่องมือและวิธีการอื่น ๆ ได้ในการแก้ไขปัญหาเดียวกัน โดยเมื่อทรงกำหนดเช่นนี้แล้วก็ทรงเสนอวิธีนำไปใช้ระหว่างอริยกรรม (ปัญหา) กับวิธีการแก้ปัญหาย่างเหมาะสม และสามารถแก้ปัญหาก็ได้ โดยมีลักษณะการนำไปใช้ดังนี้

(๑) ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทะเลาะวิวาทเรื่องธรรมเรื่องวินัย (วิวาหาอริยกรรม) ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้สงฆ์แตกแยกเป็นฝักฝ่ายนั้น การแก้ปัญหาก็ต้องนำวิธี

๑) สัมมาวินัย ระงับหรือวินิจฉัยในที่พร้อมหน้าสงฆ์ พร้อมหน้าบุคคล พร้อมหน้าวัตถุ พร้อมหน้าธรรมมาใช้ แต่ถ้าเป็นเรื่องของคนหมู่มากเป็นการแตกแยกทางความคิดเห็น จำเป็นต้องใช้วิธีการ

๒) เยกุยยสิกา ตัดสินเอาตามคำของคนมากเพื่อหาข้อยุติจากเสียงส่วนใหญ่เป็นหลัก

^{๔๙} วิชาการ คำสอนหา, “การศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอริกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๓-๔๔.

วิวาทาธิกรณ์ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นเนื่องจากคน ๒ คน หรือกลุ่มคน ๒ กลุ่ม มีทัศนคติความคิดเห็นที่แตกต่างกันขัดแย้งกันจนไม่อาจตกลงกันในรายละเอียดได้ จึงก่อให้เกิดการโต้เถียงกันขึ้น ในที่สุดอาจมีการทำร้ายร่างกายหรือสร้างความบาดหมางระหว่างกันและกันขึ้น ในทางพระพุทธศาสนา คำว่า วิวาทาธิกรณ์ แปลว่าอธิกรณ์ที่เกิดจากการวิวาทกัน คำว่า วิวาท หมายถึงการทะเลาะ การโต้เถียง การกล่าวเกี้ยวแย้งกัน การกล่าวต่างกัน คือว่าไปคนละทาง ลงกันไม่ได้ การทะเลาะวิวาทเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่เกิดจากความวุ่นวายในหมู่คณะ สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะการวิวาทย่อมจะมีการแบ่งกลุ่มเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ เป็นฝ่ายสนับสนุน และกลุ่มที่ ๒ เป็นฝ่ายค้าน เมื่อทั้งสองฝ่ายมีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งย่อมจะมีการแบ่งเป็นพรรคเป็นพวก จึงเห็นได้ว่าวิวาทาธิกรณ์นี้ย่อมจะส่งผลร้ายต่อหมู่คณะ ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงนิพนธ์ไว้ตอนหนึ่งว่า

วิวาทาธิกรณ์นี้ร้ายนัก ทำสงฆ์ให้แตกกันเป็นนานาสังวาส เป็นนานาิกายอย่างนี้ แต่นั่นความเสื่อมอันเป็นผลแห่งการแตกสามัคคีย่อมเกิดมิได้ตามกัน เพราะอย่างนั้น พระศาสดา และพระสาวกจึงช่วยกันป้องกันเพื่อมิให้เกิดขึ้นและระงับที่เกิดขึ้นแล้วเสีย ด้วยการชี้ขาดว่า ฝ่ายไหนผิดฝ่ายไหนถูก^{๕๐}

ตัวอย่างของวิวาทาธิกรณ์ ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ ๒ เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องเล่าในพระไตรปิฎก สะท้อนให้เห็นถึงวิวาทาธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล ดังนี้

ก. กรณีกิษุชาวเมืองโกสัมพี^{๕๑}

เรื่องเกิดขึ้นในเมืองโกสัมพีมีภิกษุผู้เป็นอาจารย์ที่มีความชำนาญในพระธรรม และเป็นที่เคารพและศรัทธาของภิกษุสามเณร คือ ๑) พระธรรมกถึก ซึ่งเก่งในด้านการเทศน์สั่งสอนญาติโยม อธิบายพระธรรมได้แจ่มแจ้ง เทศนาได้ไพเราะ ผู้ฟังเข้าใจในเนื้อหาการบรรยายธรรมได้ง่าย ๒) พระวินัยธร ซึ่งเป็นพระเถระที่มีความเก่งในทางพระวินัย ทรงจำพระไตรปิฎก เป็นผู้ชำระความผิดของผู้ที่ประพฤติดุควินัย และเป็นผู้ให้คำอธิบายเรื่องวินัยได้ชัดเจน จนมีลูกศิษย์จำนวนมากมาเรียนพระไตรปิฎกกับท่าน ภิกษุ ๒ รูปอยู่ในอาวาสเดียวกัน อยู่มาวันหนึ่ง พระวินัยธรได้เข้าไปทำธุระในห้องสุมตามหลังพระธรรมกถึก ได้พบเห็นน้ำชำระที่เหลือไว้ในภาชนะ ซึ่งพระธรรมกถึกชำระไม่หมด พอทำธุระเสร็จก็ออกมาถามพระธรรมกถึกว่า “ท่านเหลือน้ำไว้ใช้ไหมครับ” พระธรรมกถึกก็ยอมรับการเหลือน้ำชำระไว้ในภาชนะห้องสุมานี้มีห้ามไว้ในวัจจกฏีวัต แต่ก็ไม่มีการบัญญัติว่าเป็นอาบัติแต่อย่างใด ดังนั้น พระธรรมกถึกจึงเข้าใจว่าการทำแบบนี้ไม่เป็นอาบัติ ส่วนพระวินัยธรก็เข้าใจว่า ทรงห้ามไว้แล้ว ถ้าละเมิดก็ต้องเป็นอาบัติ ถ้าไม่ตั้งใจทำ แต่ทำไปเพราะความไม่มีสติ ก็ไม่เป็นอาบัติ ในขณะที่เจรจากันก็สามารถยอมความกันได้ แต่พอลอกจากวงสนทนา พระวินัยธรก็ไปป่าวประกาศกับลูกศิษย์ว่า พระธรรมกถึกต้องอาบัติแล้วแต่ไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ พอพระธรรมกถึกได้ฟังก็กล่าวหาพระวินัยธรรบ้างว่า พูดคำเท็จ เดิมบอกว่าถ้าไม่รู้ก็ไม่เป็นไร แต่พอต่อมากลับบอกว่า เป็นอาบัติ แท้จริงพระวินัยธรรกัต้องอาบัติเพราะพูดคำเท็จ

^{๕๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วินัยมุข เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๗

^{๕๑} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๑/๕๒๙-๕๓๑.

ข้อโต้แย้งดังกล่าวเป็นเหตุให้เกิดการแตกแยกเป็น ๒ ฝ่าย ต่างฝ่ายก็มีลูกศิษย์มาก และบรรดาลูกศิษย์ก็เข้าข้างอาจารย์ตนพร้อมทั้งกล่าวหาอีกฝ่ายว่าเป็นผู้กระทำผิด ความที่เห็นไม่ตรงกันในเรื่องดังกล่าว เป็นเหตุให้เกิดความริวฉานขึ้น ในที่สุดพระพุทธรเจ้าจึงได้เสด็จมาทรงแก้ปัญหา แต่ทั้ง ๒ ฝ่าย ก็ไม่ยอมรับฟังจนในที่สุดพระองค์ทรงใช้วิธีการปลีกลีวเพื่อกดดันหรือปล่อยให้ทั้งสองฝ่ายถูกสังคมพิพากษาจนต้องหันมาขอขมาพระพุทธรองค์ในที่สุด

ข. กรณีภิกษุพวกวัชชีบุตรแสดงวัตถุ ๑๐ ประการ

กรณีนี้เกิดขึ้นภายหลังพุทธปรินิพพานแล้ว ๑๐๐ ปี ภิกษุพวกวัชชีบุตร ในกรุงเวสาลี ได้ยกข้อปฏิบัติซึ่งถือว่าเป็นอาบัติเล็กน้อย หรือไม่เป็นอาบัติขึ้นมาปฏิบัติกัน ๑๐ ข้อ ได้แก่

๑. เก็บเกลือไว้ในเขาสัตว์แล้วฉนกับอาหารได้
๒. ฉนอาหารเมื่อเลยเวลาเที่ยงไป ๒ นิ้วได้
๓. เข้าไปในบ้านฉนอาหารที่ไม่เป็นเดนได้
๔. ทำอุโบสถแยกกันในอาวาสที่มีสมาเดียวกันได้
๕. ทำสังฆกรรมในเมื่อภิกษุทั้งหลายยังไม่พร้อมแล้วขออนุมัติภายหลังได้
๖. ประพฤติตามแบบที่อุปัชฌาย์อาจารย์ประพฤติมาได้
๗. ฉนนมที่แปรไปแล้วแต่ยังไม่เป็นนมเปรี้ยวได้
๘. ต้มสุราอ่อน ๆ ได้
๙. ใช้ผ้ารองนั่งที่ไม่มีชายได้
๑๐. รับเงินและทองได้^{๕๒}

โดยข้อปฏิบัติทั้ง ๑๐ ประการนั้นถือว่าผิดวินัยที่พระพุทธรองค์ทรงบัญญัติไว้ แต่ภิกษุชาวเวสาลี กลับเห็นว่าไม่มีปัญหาเพราะเป็นอาบัติเล็กน้อยเท่านั้น ดังนั้น จึงไม่ต้องเคร่งครัดมาก เมื่อพระยสกาภิกษุบุตรได้จาริกมาพบ ภิกษุชาวเมืองเวสาลีได้ต้อนรับด้วยเงินทองที่ชาวบ้านถวายมา แต่ท่านไม่ยอมรับจนภิกษุเจ้าถิ่นเกิดไม่พอใจกล่าวหาว่าท่านไม่ให้เกียรติและเห็นว่าท่านทำตัวไม่ดีดูถูกศรัทธาของชาวบ้าน จึงได้ประชุมกันสวดประกาศปฏิสารณียกรรมแก่ท่าน จากนั้นท่านก็ได้แก้ข้อกล่าวหาโดยออกไปชี้แจงกับชาวบ้านว่าอะไรคือข้อเท็จจริงของพระธรรมวินัย และชี้แจงเรื่องโทษของการรับเงินรับทอง ในที่สุดชาวบ้านก็เคารพนับถือท่านจนภิกษุชาวเวสาลีไม่อาจจะทำอะไรท่านได้ ภายหลังท่านได้เดินทางไปพบพระเถระอีกหลายรูปเพื่อปรึกษาหารือในการทำสังคายนา โดยเห็นว่าสิ่งที่ภิกษุชาวเวสาลีกำลังประพฤตินั้น เป็นอธรรม มิใช่วินัย และเป็นสิ่งที่ต้องอาบัติ ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธรองค์ ในที่สุดก็มีการทำสังคายนาเพื่อร้อยกรองจัดหมวดหมู่พระธรรมวินัยใหม่ ส่วนพวกภิกษุวัชชีบุตรชาวเวสาลี ก็พากันไปทำสังคายนาเช่นกัน ด้วยเห็นว่าทฤษฏีที่ตนประพฤติเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว

จากกรณีดังกล่าวเราจะพบว่าข้อวิวาทของพวกภิกษุวัชชีบุตรกับฝ่ายพระยสกาภิกษุบุตรนั้นเน้นหนักในเรื่องของพระวินัย ต่างฝ่ายต่างเห็นแย้งกันในเรื่องดังกล่าวและเกิดการโต้เถียงกัน จนในที่สุดฝ่ายพระยสกาภิกษุบุตรก็ได้ทำการสังคายนาร้อยกรองพระธรรมวินัยขึ้น จะเห็นว่าการทะเลาะวิวาทมีคู่กรณีอยู่ ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ก่อเหตุและฝ่ายที่โต้แย้ง การโต้แย้งหรือเถียงกันในบางครั้งก็เป็นเรื่องที่ดี เกิดขึ้นจากความปรารถนาดีก็ได้ แต่ในบางครั้งก็อาจเป็นเรื่องของการพยายาม

^{๕๒}วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๔๖/๓๔๓.

เอาชนะกันตามแต่ที่ภูมิจิตของแต่ละฝ่าย สรุปได้ว่า ถ้าฝ่ายใดตั้งมั่นในธรรม หวังดีต่อพระพุทธศาสนา ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งราคะ โทสะ โมหะ ก็ถือว่าเป็นฝ่ายดี แต่ถ้าฝ่ายใดตกอยู่ในอำนาจของกิเลสก็ย่อมถือว่าการวิวาทที่เกิดจากพฤติกรรมเช่นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ดี

จากข้อความที่ยกมาทั้งหมด จะพบว่าวิวาทาธิกรณ์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของข้อโต้แย้งทางด้านพระธรรมคำสั่งสอนก็ดี เรื่องพระวินัยอันเป็นรูปแบบของกฎระเบียบของพระสงฆ์ก็ดี ย่อมก่อให้เกิดการแบ่งแยกเป็นฝักฝ่ายและก่อให้เกิดการแตกแยกความสามัคคีขึ้นในสงฆ์หรือแตกออกจากสงฆ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

(๒) ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการโจทก์กันด้วยอาบัติ หรือฟ้องร้องกล่าวหากันด้วยอาบัติ (อนุวาทาธิกรณ์) ดังที่กล่าวไว้แล้วว่า อนุวาทาธิกรณ์นั้นเป็นเรื่องของพระภิกษุโจทก์กันด้วยข้อหาเรื่องศีลวินัย อาจารวินัย ติฎฐิวินัย ซึ่งเรื่องหรือเหตุการณ์ที่มีการโจทก์ (กล่าวหา) กันด้วยอาบัติ เช่น พระ ก. กล่าวหา พระ ข. ว่าเป็นปาราชิก เพราะ พระ ข. นั่งอยู่ในห้องกับหญิงสองต่อสองในเวลาค่าคืน แต่ฝ่าย พระ ข. อ้างว่าไม่ได้เป็นปาราชิกเพราะยังไม่ได้ทำอะไรกันเลย เหตุการณ์เช่นนี้ถือได้ว่าเป็นลักษณะของอนุวาทาธิกรณ์ซึ่งจะต้องนำวิธี

๑) สัมมุขวินัยมาใช้ หรือ

๒) สติวินัย คือ สงฆ์สวดให้สมมติแก่พระอรหันต์ ว่ามีสติเต็มที่ใครจะโจทก์ท่านด้วยอาบัติมิได้ หรือ

๓) อมูหวินัย คือ สงฆ์สวดให้สมมติแก่ภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้ว มิให้ใครโจทก์ท่านด้วยความผิดที่ท่านทำในขณะที่เป็นบ้า หรือ

๔) ตัสสปาปิยสิกา กรณีที่ลงโทษแก่ผู้ผิด แม้ไม่รับ ถ้าพิจารณาสมจริงตามที่โจทก์ก็ปรับโทษได้ เช่น ในอนินยต ตอนว่า “เขาว่าจำเพาะธรรมอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น”

อนึ่ง การจะกล่าวหาใครสักคนหนึ่ง ผู้กล่าวหาจะต้องดูด้วยว่าเรื่องที่โจทก์นั้นมีมูลมากน้อยเพียงใด คำว่ามีมูลไม่ใช่หมายความว่าต้องเป็นจริงทุกเรื่อง แต่หมายถึงว่าเรื่องนั้นจะต้องเป็นเรื่องที่ (๑) ได้เห็นเองได้ยินเองหรือมีผู้บอก (๒) เชื่อว่าเป็นจริง ไม่ใช่เป็นการกล่าวหาเพียงลอย ๆ ตัวอย่างของอนุวาทาธิกรณ์

กรณีพระทัฬหฬลบุตร ในสมัยพุทธกาล พระทัฬหฬลบุตรผู้เป็นอรหันต์ตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ เมื่อออกบวชมาแล้วท่านไม่มีอะไรทำจึงขออนุญาตเสนาสนะและแจกภัตแก่พระภิกษุ พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตและท่านก็สามารถทำได้ดี ต่อมาเพราะสาเหตุจากการจัดเสนาสนะและแจกภัตแก่สงฆ์ทำให้ภิกษุ ๒ รูป คือพระเมตติยะและพระภุมมชกะ ผู้เป็นภิกษุหัวดีอยู่ในกลุ่มพระฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) เกิดความไม่พอใจ (เขม่น) ท่านพระทัฬหฬลบุตร ดังนั้น จึงร่วมมือกับลูกน้องของตนคือภิกษุณี ชื่อว่า เมตติยาใส่ความพระทัฬหฬลบุตรโดยเป็นโจทก์ฟ้องว่าภิกษุณีเมตติยาถูกพระทัฬหฬลบุตรข่มขืน ต่อมาพระพุทธองค์ทรงประชุมสงฆ์และได้สวนสอบสวนพระทัฬหฬลบุตร ในที่สุดก็ทรงทราบความจริงและมีรับสั่งให้ภิกษุณีเมตติยาลาสิกขาเสีย ด้วยความผิดว่าเธอใส่ความพระอรหันต์โดยไม่มีมูลความจริง^{๕๓}

^{๕๓}วิ.จู.(ไทย) ๖/๑๘๙-๑๙๑/๓๐๐-๓๐๓.

ต่อมา พระเมตติยะและพระภุมมชกะรู้เข้าจึงไปห้ามการลาสิกขาของภิกษุณีเมตติยา โดยเล่าความจริงว่านางไม่มีความผิดเพราะนางทำตามความต้องการของพวกตน ที่ต้องการให้พระทัฬหมีลบุตรพ้นจากความเป็นพระ เมื่อเหล่าภิกษุทราบเช่นนี้จึงโพนทะนาติเตียนภิกษุ ๒ รูปว่าทำไมถึงให้ร้ายใส่ความพระอรหันต์โดยไม่มีมูล จากนั้นจึงนำเรื่องเข้ากราบทูลพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์จึงมีพระดำรัสให้สงฆ์แก้อิกรณแก่พระทัฬหมีลบุตรด้วยวิธีสตินัย^{๕๔}

(๓) ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปรับอาบัติ ความต้องอาบัติทั้งปวง (อาปัตตาทิกรณ) การแสดงอาบัติต้องนำวิธี

๑) สัมมุขวินัย มาใช้ หรือ

๒) ปฏิญญาตกรณะ คือ ทำตามรับ ปรับอาบัติตามที่จำเลยยอมรับ เช่น ในอนินยต ตอนว่า “ภิกษุรับอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น” หรือ

๓) ตินวัตถการวินัย คือ ระเบียบดังกลบไว้ด้วยหญ้า คือ ประนีประนอมกัน ทั้งสองฝ่าย ไม่ต้องชำระความเดิม

อาปัตตาทิกรณ หมายถึง อธิกรณคือการต้องอาบัติและการถูกปรับอาบัติ เป็นอธิกรณที่จะต้องจัดทำคือระงับด้วยการแก้ไขปลดเปลื้องออกจากอาบัตินั้นเสีย มีการปลงอาบัติ หรือการอยู่กรรม เป็นต้น ตามวิธีที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ หรือหมายถึง อาบัติทั้งหลายที่ภิกษุผู้ต้องแล้วต้องทำความเข้าใจและต้องกระทำคืน คือจะต้องปลดเปลื้องเสีย จัดเป็นอธิกรณด้วยอย่างหนึ่ง รวมเรียกว่าอาปัตตาทิกรณ ย่อมระงับในสำนักบุคคลก็มี เฉพาะในสำนักสงฆ์ก็มี ลหุกาบัติทั้งปวง (ตั้งแต่อาบัติอุลลัจจัยถึงทุพภาสิต) ย่อมระงับในสำนักบุคคล คือภิกษุรูปใดเมื่อต้องอาบัตินั้นแล้ว ภิกษุรูปนั้นต้องแสดงอาบัติ (ปลงอาบัติ) นั้นแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ได้ อาบัตินั้นเป็นอันระงับ ส่วนครุกาบัติ เมื่อเกิดขึ้นเป็นอาปัตตติกรณแล้ว (ประเภท สเทกัจฉา ยังพอแก้ไขได้ได้แก่อาบัติสังฆาภิเสส) เมื่อภิกษุรูปใดต้องอาบัตินั้นแล้ว อาปัตตาทิกรณนั้นจะระงับได้ด้วยวิธีระงับในสำนักสงฆ์ คือภิกษุต้องอาบัติประเภทนั้นแล้ว จะออกจากอาบัตินี้ได้ด้วยวุฏฐานวิธี หมายถึงการประพฤติวัตร ๔ อย่าง คือ

๑. ปริวาส การอยู่ชดใช้ เรียกสามัญว่าอยู่กรรม เป็นชื่อวุฏฐานวิธี (ระเบียบปฏิบัติสำหรับออกจากครุกาบัติ) อย่างหนึ่ง ภิกษุต้องอาบัติสังฆาภิเสสแล้วปกปิดไว้ จะต้องประพฤติเป็นการลงโทษตนเอง ชดใช้ให้ครบเท่าจำนวนที่ปกปิดอาบัติ ก่อนที่จะประพฤติมานัตอันเป็นขั้นตอนปกติของการออกจากอาบัติต่อไป ระหว่างอยู่ปริวาสต้องประพฤติวัตรต่าง ๆ เช่น งดใช้สิทธิบางอย่าง ลดฐานะของตน และประจันตัว เป็นต้น ปริวาสมี ๓ อย่างคือ ปฏิจันนปริวาส สโมธานปริวาส และสุทนต์ปริวาส

๒. มานัต ถือระเบียบปฏิบัติในการออกจากครุกาบัติ แปลว่า นับ หมายถึงการนับราตรี ๖ ราตรี คือภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาภิเสสแล้ว เมื่อจะปลดเปลื้องตนจากอาบัติ ตามธรรมเนียมแห่งอาบัติสังฆาภิเสส จะต้องไปหาสงฆ์จตุรวรรค ห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง กราบภิกษุผู้แก่กว่านั่งกระโห่งประนมมือกล่าวคำขอมานัตตามอาบัติที่ต้อง ภิกษุรูปหนึ่งสวประกาศให้มานัตแล้ว ภิกษุรูปนั้นประพฤติมานัต ๖ ราตรี เป็นวุฏฐานวิธีเบื้องต้น แห่งการออกจากครุกาบัติ แล้วสงฆ์จึงสวดระงับอาบัติ

^{๕๔}วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๙๒-๑๙๓/๓๐๓-๓๐๘..

๓. อัพทาน การเรียกเข้า (การรับกลับเข้าห่ม) เป็นขั้นตอนสุดท้ายแห่งฐานวิธี คือ ระเบียบปฏิบัติในการออกจากครุภาพัตถ์ขึ้นสังฆาติเสส ได้แก่การที่สงฆ์ส่วนระงับอาบัติ รับภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสส และได้ทำโทษตนเองตามวิธีที่กำหนดเสร็จแล้ว ให้กลับคืนเป็นผู้บริสุทธิ์ วิธีปฏิบัติคือ ถ้าต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วไม่ได้ปกปิดไว้ พึงประพฤติมานัตสิ้น ๖ ราตรีกแล้วขออัพทานกะสงฆ์วิสตติวรรค (๒๐ รูป) สงฆ์สวดอัพทานแล้ว ถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จากอาบัติ แต่ถ้าภิกษุผู้ต้องปกปิดอาบัติไว้ล่วงหน้าแต่ต้องประพฤติวัตรเรียกว่า อยู่ปริวาสชดใช้ให้ครบจำนวนวันเท่านั้นก่อน จึงประพฤติมานัตเพิ่มอีก ๖ ราตรีกแล้วจึงขออัพทานกะสงฆ์วิสตติวรรค เมื่อสงฆ์สวดอัพทานแล้ว อาบัติสังฆาติเสสที่ต้องถือว่าเป็นอันระงับ

๔. ปฏิกัสนา กิริยาชักเข้าหาอาบัติเดิม, เป็นชื่อฐานวิธีสำหรับอันตราบัติคือ ระเบียบปฏิบัติในการออกจากอาบัติสังฆาติเสสสำหรับภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสสขึ้นใหม่อีก ในเวลาใดเวลาหนึ่ง ตั้งแต่เริ่มอยู่ปริวาสไปจนถึงก่อนอัพทาน ทำให้เธอต้องกลับอยู่ปริวาสหรือประพฤติมานัตเริ่มต้นใหม่และสงฆ์จตุรวรรคเป็นผู้ให้ปฏิกัสนาได้

ตัวอย่างของอาปัตตาทิกรณ์ กรณีระงับด้วยสัมมุขวินัย เช่น กรณีภิกษุเสຍຍະกະถูกพระอุทายี แนะนำในทางที่ผิดให้ใช้มือเปลื้องความใคร่ ทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนจากฐาน ความทราบถึงพระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนสอบสวนพระเสຍຍະกະด้วยพระองค์เอง พระเสຍຍະกະก็กราบทูลยอมรับพระพุทธองค์ทรงดำหนึ่แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำน้ำอสุจิเคลื่อนจากฐานโดยเจตนา ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัติสังฆาติเสส ถ้าภิกษุรูปใดล่วงละเมิดต้องประพฤติฐานวิธี^{๕๕}

กรณีการระงับด้วยปญญญาตกรณะ เช่น กรณีที่ภิกษุรูปหนึ่งทำผิดวินัยคือนั่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนที่ควรเชื่อ (ผู้รู้เหตุการณ์, คน เอกสาร หรือสิ่งของที่อ้างเป็นหลักฐาน) โฉกด้วยอาบัติ ๓ อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาติเสส หรือปาจิตติย ภิกษุรับอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น หรือเขาว่าจำเพาะอาบัติอย่างใดให้ปรับอย่างนั้น

กรณีระงับด้วยติณวัตถารณะ เช่น กรณีที่ภิกษุทั้งหลายทะเลาะกัน ซึ่งแต่ละรูปนั้นประพฤติไม่สมควรแก่สมณะ ต่างกล่าวโทษกันและกัน ถ้าจะให้ทั้งสองฝ่ายแสดงอาบัติจะทำให้ความทะเลาะนั้นเกิดความรุนแรงยิ่งขึ้น เรื่องก็จะลุกลามไปในทางที่เลวร้าย กลับแตกแยกกันได้ วิธีระงับคือให้ภิกษุทั้งหลายมาประชุมกัน ภิกษุผู้ฉลาดสวดประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรม ว่าด้วยติณวัตถารกวิธี ภิกษุผู้แทนของฝ่ายหนึ่งประกาศฝ่ายของตนด้วยคนญัตติกรรม เพื่อขอเป็นตัวแทนฝ่ายตนแสดงอาบัติ ภิกษุอีกฝ่ายหนึ่งก็พึงกระทำเช่นเดียวกัน แล้วต่างฝ่ายพึงสวดประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา เปรียบเทียบกับทางบ้านเมืองในปัจจุบัน เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมา รัฐบาลจะต้องนำผู้กระทำผิดทั้งหมดมาลงโทษ อาจเป็นเหตุให้เกิดจลาจลขึ้นอีก กล่าวโดยสรุปคนทั้งหลายกระทำผิดกฎหมายเป็นจำนวนมาก จนสุดวิสัยที่รัฐจะจับนำมาลงโทษได้ ในกรณีเช่นนี้ รัฐบาลควรประกาศให้อภัยแก่ผู้กระทำผิด

(๔) ในเรื่องเกี่ยวกับกิจที่สงฆ์ควรทำ (กิจจาริกรณ์) ซึ่งมี ๒ ประเภท คือ ประเภทพิธีกรรม และประเภทการลงโทษซึ่งเรียกว่า นิคหกรรม ให้นำวิธีสัมมุขวินัยมาใช้คือระงับยุติในที่พร้อมหน้า

^{๕๕}วิ.มหา.(ไทย) ๑/๒๓๔/๒๔๙-๒๕๑.

กิจจาธิกรณ หมายถึง การงานซึ่งจัดเป็นอธิกรณ คือเรื่องที่เกิดขึ้นอันสงฆ์ต้องจัดตั้ง ทำหรือกิจธุระที่สงฆ์จะพึงทำด้วยวิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง อรรถกถาพระวินัยอธิบายว่า หมายถึง กิจอันจะพึงทำด้วยการประชุมสงฆ์ ได้แก่ สังฆกรรมทั้ง ๔ คือ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม ญัตติจตุตถกรรม มูลเหตุแห่งการเกิดของกิจจาธิกรณนั้น ได้แก่ สงฆ์ (สงฆ์ หรือเรียกอีกอย่างว่า หมู่ ชุมนุม หมายถึง

๑. หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า เรียกว่า สาวกสงฆ์ ดังคำสวดในสังฆคุณประกอบด้วย คู่บุรุษ ๔ บุรุษ บุคคล ๘ เริ่มแต่ท่านผู้ตั้งอยู่ในโศดาปัตติมรรค จนถึงพระอรหันต์ บางทีเรียกว่า อริยสงฆ์ ต่างจากภิกษุสงฆ์ คือ หมู่แห่งภิกษุ บางทีเรียกว่า สมมติสงฆ์

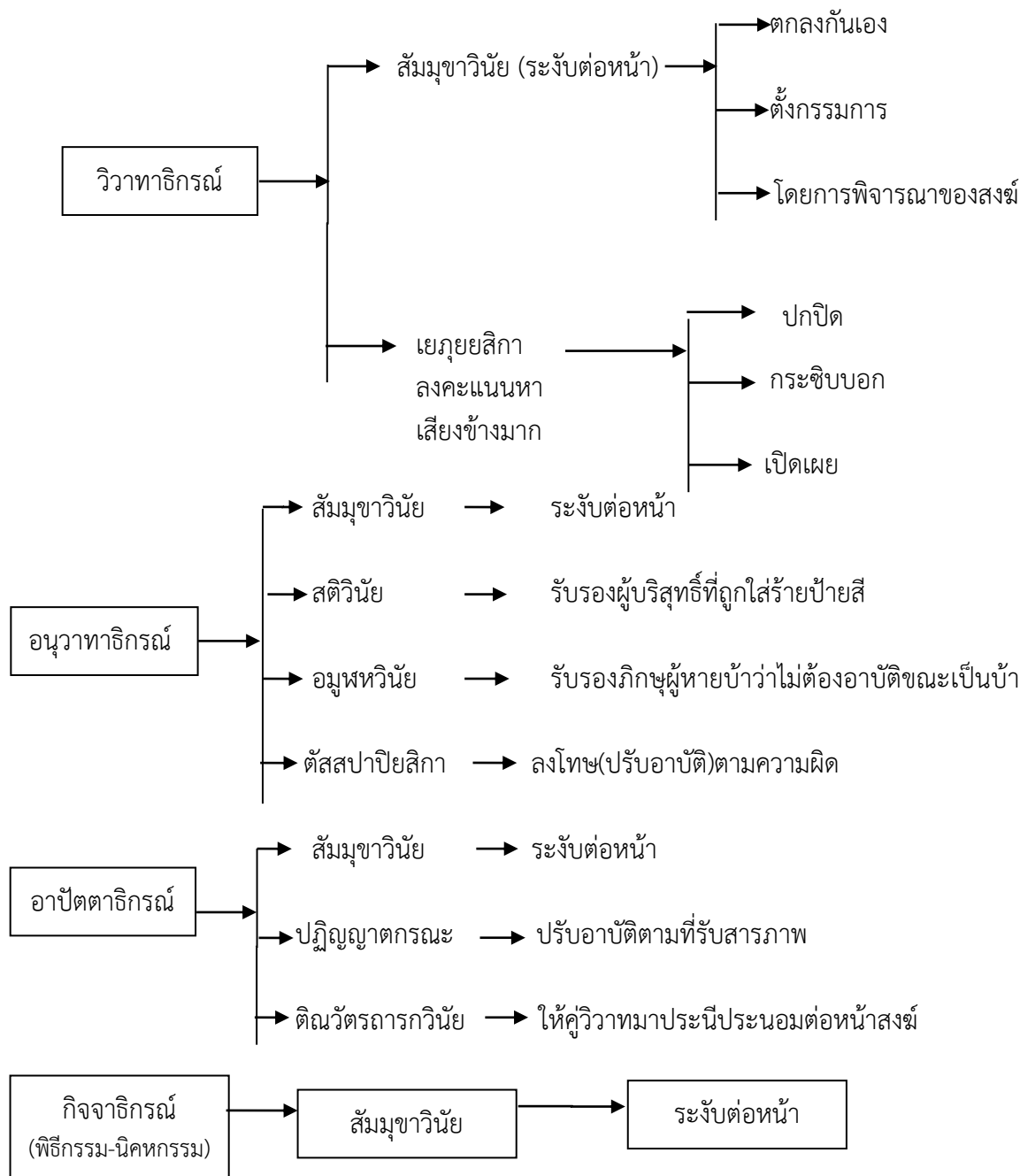
๒. ชุมนุมภิกษุหมู่หนึ่งตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ซึ่งสามารถประกอบสังฆกรรมได้ตามกำหนดทางพระวินัยเป็นสงฆ์จตุรวรรคบ้าง ปัญจวรรคบ้าง ทศวรรคบ้าง วิสดีวรรคบ้าง^{๕๖}

ตัวอย่างของกิจจาธิกรณ กรณีการระงับกิจจาธิกรณนั้นมีอยู่ ๒ ประเภท คือ

การระงับกิจจาธิกรณแก่บรรพชิต กรณี ตัชชะนียกรรม เช่น การลงโทษแก่ภิกษุผู้ก่ออธิกรณ ก่อการทะเลาะวิวาท เป็นผู้ทำความอื้อฉาว เป็นพาล มีมารยาทอันไม่สมควร คลุกคลีกับพวกคฤหัสถ์อันไม่สมควร โดยเป็นผู้กระทำเอง หรือยุยงให้ภิกษุรูปอื่นเป็นผู้กระทำ โดยมีวิธีการ คือ สงฆ์พึงยกโทษภิกษุผู้กระทำความผิดนั้นขึ้นก่อน แล้วให้เธอให้การ สงฆ์พึงปรับอาบัติตามคำให้การของเธอ หลังจากนั้นภิกษุพึงสวดประกาศกรรมที่ภิกษุรูปนั้นกระทำต่อหน้าสงฆ์ ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงโทษนั้นจะหมดสิทธิบางประการ เช่น ถ้าเป็นพระอุปัชฌาย์ ไม่สามารถบรรพชาและอุปสมบทได้ ไม่สามารถโจทภิกษุอื่นได้

การระงับกิจจาธิกรณแก่คฤหัสถ์ เช่น การคว่ำบาตรและการหยายบาตรแก่คฤหัสถ์ผู้ประพฤติชอบต่อพระรัตนตรัย เช่น การกล่าวร้าย ด่าเพียบเปรยภิกษุ ยุยงให้ภิกษุแตกแยกกันกล่าวติเตียนพระรัตนตรัย สงฆ์สามารถทำกรรมคือการคว่ำบาตรแก่คฤหัสถ์ผู้นั้นได้ โดยการไม่คบค้าสมาคมด้วย เช่น ไม่รับบิณฑบาต ไม่รับกิจนิมนต์ ไม่รับไทยธรรมของผู้นั้น ต่อเมื่อคฤหัสถ์ผู้นั้นกลับประพฤติตัวเป็นคนดี สงฆ์ก็สามารถระงับกรรมนั้นได้ ซึ่งเรียกว่า หยายบาตร โดยให้คฤหัสถ์ผู้นั้นเข้าไปหาสงฆ์ แล้วกล่าวคำขอหยายบาตรต่อพระสงฆ์ ภิกษุรูปหนึ่งพึงสวดประกาศอภัยโทษให้แก่เขาด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๖.



แผนภูมิที่ ๒.๒ แสดงวิธีการแก้ปัญหาตามหลักอธิกรณสมถ ๗

๓. การแยกคนออกจากปัญหา: ซึ่งมีความหมายเป็น ๒ นัย กล่าวคือ

๑) การแยกจำนวนสงฆ์ในการทำสังฆกรรมแต่ละประเภทเป็นจำนวนสงฆ์ที่รูป ไม่ว่าจะเป็นการทำสังฆกรรมประเภทพิธีกรรมหรือประเภทการลงโทษ การทำสังฆกรรมในการระงับโทษ หรือแม้แต่การแก้อาบัติประพฤตวิตรตามวิธีอื่นสำเร็จด้วยสงฆ์ หรือด้วยบุคคล ของภิกษุผู้ต้องอาบัติ ภิกษุผู้มาประชุมจะต้องมีจำนวนครบองค์เป็นสงฆ์ ซึ่งสงฆ์ที่ทำสังฆกรรมได้นั้นจะต้องมีตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป แบ่งสงฆ์ได้ ๔ คณะ ได้แก่ สงฆ์จตุรวรรค มีจำนวนสงฆ์ ๔ รูป สงฆ์ปัญจวรรค มีจำนวน

สงฆ์ ๕ รูป สงฆ์ทวารวดี มีจำนวนสงฆ์ ๑๐ รูปและสงฆ์วิสตีวรรคมีจำนวนสงฆ์ ๒๐ รูป สำหรับสังฆกรรมการอัฏฐาณ หรือการเรียกเข้าหมู่ของภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆทิสเส

๒) การแยกหรือยกภิกษุผู้ต้องอาบัติให้ออกจากหมู่ก่อนโดยการลงโทษและให้พระภุคคิวัตร ๑๘ ข้อ ๔๓ ข้อ หรือ ๔๔ ข้อ ตามลักษณะอาบัติ ห้ามคบหาไม่ให้สิทธิเสมอกับภิกษุทั้งหลาย เป็นวิธีการลงโทษที่สงฆ์กระทำแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้วแต่ไม่ยอมรับ ไม่ยอมทำคืน ไม่ยอมสละความเห็นผิด^{๕๗} เหตุที่ไม่ให้เข้ากลุ่มเพราะไม่เห็นผิดในตัวเอง ไม่ปลงอาบัติ หรือแก้อาบัติตามกระบวนการออกจากอาบัติ หรือโต้แย้งว่าการกระทำของตนไม่เป็นอาบัติ^{๕๘} จนกว่าจะยอมรับผิดและแสดงอาบัติ หรือแก้อาบัติตามกระบวนการที่พระธรรมวินัยกำหนดไว้ และสงฆ์ได้ทำสังฆกรรมระงับอาบัติแล้ว

๔. การมีส่วนร่วม: หมายถึง ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ กระบวนการแก้ไขปัญหาในสังคมสงฆ์ มุ่งเน้นไปที่ความสามัคคีและความปรองดองของหมู่สงฆ์ ขณะเดียวกันก็มีวิธีดำเนินการกับผู้ประพฤติดละเมิด ตามลักษณะความผิด และกำหนดรูปแบบการลงโทษ เพื่อให้โอกาสปรับปรุงตัว เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยต้องอาศัยสงฆ์เป็นผู้จัดการ ดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยการประพฤติดละเมิดพระธรรมวินัยโดยการปรับอาบัติ และเป็นผู้ลงโทษแก่ผู้ประพฤติดผิด และให้สังคมสงฆ์ได้ร่วมรับรู้และร่วมลงโทษด้วยเงื่อนไขทางสังคม ๑๘ ประการ^{๕๙} เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และเมื่อมีการสำนักรับผิดสงฆ์ก็จะเป็นผู้ระงับอธิกรณ์โดยบอกกล่าวสังคมสงฆ์ให้ร่วมรับรู้และร่วมระงับอธิกรณ์ด้วย ทำให้สังคมสงฆ์ในอดีตเป็นสังคมที่เข้มแข็งมีเอกภาพมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวสมครสมานสามัคคีกัน ไม่แตกแยก ซึ่งจะเห็นได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่การบัญญัติให้เป็นหน้าที่ภิกษุด้วยกันที่ต้องบอกกล่าวหรือแจ้งปัญหาให้สงฆ์ได้พิจารณา สงฆ์ทำการพิจารณาและปรับอาบัติ สงฆ์กระทำสังฆกรรมในการลงโทษตามพระวินัย และสังคมสงฆ์ได้ร่วมลงโทษด้วยเพื่อเปิดโอกาสให้จำเลยได้สำนักรับผิดขอพระศาสดาทรงตั้งสิกขาบท เพื่อนำความประพฤติดของภิกษุ เมื่อมีอสังขีเข้ามาปะปน จึงเป็นหน้าที่ของภิกษุผู้ประพฤติดจะพึงว่ากล่าวตักเตือน หรือกำจัดคนอสังขีออกจากสังคมสงฆ์ควรได้รับการวินิจฉัยปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ประพฤติดละเมิดเบาบางหนักบ้าง ภิกษุผู้ถูกปรับอาบัติจะต้องทำคืนด้วยวิธีการอันสำเร็จด้วยบุคคลบ้าง หรือด้วยสงฆ์บ้าง ตามลักษณะของอาบัติ

๕. ความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหาการแก้ไขปัญหาของสังคมสงฆ์: ในแนวทางของพระพุทธเจ้า หลักการแก้ไขปัญหาของสงฆ์จะไม่ปล่อยเวลาให้เนิ่นนาน เพราะพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้เกรงว่าอธิกรณ์จะลุกลามทำให้ยากแก่การแก้ไข โดยมีเหตุผล (๑) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการก่ออธิกรณ์อื่นขึ้นมาอีก เนื่องด้วยอธิกรณ์มีความเชื่อมโยงกัน ถ้าเกิดอธิกรณ์ขึ้นแล้วไม่รีบแก้ไขก็จะเป็นชนวนให้เกิดอธิกรณ์อื่น ๆ ตามมา ดังเช่นภิกษุวิวกัณเฑียรธรรมเรื่องวินัยต่างฝ่ายต่างไม่ยอมแพ้ซึ่งกันและกัน จนมีการฟ้องร้องกันขึ้นเป็นเหตุให้ต้องอาบัติ ต้องแสดงคืนหรือบอกคืนอาบัติหรือประพฤติดวัตร เกี่ยวข้องด้วยสงฆ์ ต้องชำระด้วยสังฆกรรม หรือเกิดการแก่งแย่งจนสงฆ์ต้องลงนิคหกรรม มีความเกี่ยวพันกันกับอธิกรณ์ทั้ง ๔ ประเภท จนถึงการใช้ลงโทษด้วยกัจจายิณ (๒) การปล่อยให้อธิกรณ์

^{๕๗}วิ.จ. (ไทย) ๖/๔๖-๗๔/๘๕-๑๕๒.

^{๕๘}วิ.จ. (ไทย) ๖/๕๖/๑๐๘.

^{๕๙}วิ.จ. (ไทย) ๖/๗/๑๖, อง.อภุจ. (ไทย) ๒๓/๙๐/๔๑๙-๔๒๐.

ยึดเยื้อลูกหลานจนยากแก่การแก้ไขหรือปล่อยไว้หมักหมมจนยากแก่การแก้ไข ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความแตกแยก แยกความสามัคคี (๓) อธิกรณ์ยิ่งยึดเยื้อ ยิ่งก่ออธิกรณ์ ยิ่งบาดหมาง ยิ่งคลายศรัทธา เพราะมิใช่วิสัยของสมณะที่จะเป็นแบบอย่างให้กับพุทธศาสนิกชนหรือประชาชนทั่วไปได้ เมื่อเห็นโทษทั้ง ๓ ประการแล้ว สงฆ์พึงต้องรีบดำเนินการระงับอธิกรณ์โดยเร็วไม่ปล่อยให้ยึดเยื้อยาวนาน ซึ่งในพุทธกาลเคยปรากฏกรณีภิกษุชาวโกสัมพีพระธรรมกถึกและพระวินัยธร เกิดการขัดแย้งกันกรณีมีความเห็นแตกต่างกันในเรื่อง “การเหลือน้ำชำระเอาไว้ในขัน” ว่าเป็นอาบัติ หรือไม่เป็นอาบัติ เกิดการทะเลาะวิวาทได้ขยายผลออกไปเมื่อพระวินัยธรสาธุศิษย์ได้รวมตัวกันลงอุกเขปนียกรรมแก่พระธรรมกถึกกรณีนี้เป็นความเห็นที่แตกต่างกันว่า นี่เป็นวินัย นี่ไม่ใช่วินัยแม้พระพุทธเจ้าได้ห้ามปรามถึง ๓ ครั้งแต่ก็ไม่เชื่อฟัง ความบาดหมางได้รุกรามไปทั่วเมืองโกสัมพีแบ่งเป็นฝักฝ่ายรวมทั้งสาธุศิษย์ของทั้งสองฝ่าย ส่งผลเสียหายอย่างใหญ่หลวง จนพระพุทธเจ้าได้เสด็จออกไปจากเมืองโกสัมพี และท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่าง ๆ จนเสด็จไปประทับที่นครสาวัตถี เมื่อชาวเมืองรู้เหตุของการเสด็จไปประทับที่นครสาวัตถี จึงเกิดกระบวนการกดดันทางสังคมแก่ภิกษุเมืองโกสัมพี ชาวเมืองไม่ใส่บาตร ไม่เคารพไม่กราบไหว้ มาตรการดังกล่าวส่งผลให้ภิกษุเมืองโกสัมพีทนกับภาวะดังกล่าวไม่ได้ ต้องเดินทางไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่นครสาวัตถีฝ่ายพระธรรมกถึกเป็นผู้เริ่มต้นสร้างกระบวนการเจรจากันเองกับฝ่ายพระวินัยธร จนเป็นที่มาของการประกาศปฏิญญาที่มีชื่อว่า “สังฆสามัคคี” ร่วมกันท่ามกลางสงฆ์หมู่ใหญ่ อันทำให้ข้อพิพาทยุติลงที่สุดในที่สุด ซึ่งรูปแบบการระงับอธิกรณ์โดยอธิกรณ์สมณะพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้ว่า “อธิกรณ์ที่พิจารณาแล้วเป็นอันระงับ ระงับดีแล้ว” ถ้าอธิกรณ์ดังกล่าวระงับดีแล้ว หรือได้รับการตัดสินอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม พระภิกษุหรือพยานอธิกรณ์ขึ้นมาใหม่ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์^{๖๐}

๖. วิธีการบังคับในการลงโทษ: ใช้มาตรการทางสังคมสงฆ์บังคับโดยสังคมสงฆ์ได้ร่วมรับรู้และร่วมลงโทษด้วยเงื่อนไขทางสังคม ๑๘ ประการ เพื่อให้สำนึกรับผิดชอบแสดงอาบัติหรือบอกคืนอาบัติเพื่อให้ศีลบริสุทธิ์และอยู่ร่วมกับสังคมสงฆ์ได้ต่อไปโดยไม่รังเกียจกันโดยจะต้องให้สังคมได้ร่วมระงับโทษผู้ต้องอาบัติด้วย

๒.๑.๑.๖ วิธีการจัดการปัญหาอธิกรณ์หรือความขัดแย้งในทางพระธรรมวินัย

อธิกรณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น พระพุทธองค์ได้ทรงออกแบบเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งด้วยหลัก อธิกรณ์สมถ ๗ ประการ^{๖๑} ซึ่งสอดคล้องและสอดคล้องกับทุกปัญหา และทุกเครื่องมือกับการจัดการกับปัญหา ถือเป็นหน้าที่ของสงฆ์ที่จะต้องดำเนินการให้อธิกรณ์สงบ ระงับ และยุติลงเจตนารมณ์ในการกำหนดใช้เครื่องมือแต่ละชนิดระงับอธิกรณ์แต่ละประเภท ด้วยจุดมุ่งหมายอยู่ ๓ ประการ คือ

(๑) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยไม่ให้ผิดเพี้ยน ให้สังคมสงฆ์เคารพในพระธรรมวินัย ซึ่งเปรียบเสมือนกฎหมายที่ใช้บังคับในหมู่ชน

^{๖๐} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร), พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๖-๓๔๗.

^{๖๑} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๘-๓๖๙/๓๔๔-๓๖๙. ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๗-๕๓/๕๕-๕๙.

(๒) เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองกำจัดการคนเลวที่รวมอยู่ในสังคมและคุ้มครองคนดีให้อยู่ในสังคมสงฆ์ต่อไป และ

(๓) เพื่อความปรองดองในหมู่สงฆ์

อธิกรณสมถ ๗ จึงเป็นเครื่องมือที่ทรงคุณค่าสามารถแก้ปัญหาได้อย่างสงบ ระวังและยุติได้ทุกปัญหาจากการศึกษาจะพบว่าเครื่องมือแต่ละชนิดสามารถที่จะนำไปใช้ระงับปัญหาและข้อขัดแย้งประเภทอื่น ๆ ได้อย่างประสานสอดคล้อง ซึ่งไม่ได้หมายความว่าความจะถูกจำกัดการใช้แก้ปัญหาได้เพียงประเภทเดียว ซึ่งประกอบไปด้วย

(๑) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งในที่พร้อมหน้า (สัมมุขวินัย)

(๒) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยถือสติเป็นหลัก (สติวินัย)

(๓) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยยกประโยชน์ขณะเป็นบ้า (อมุพหวินัย)

(๔) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยถือเอาคำรับของจำเลย (ปฎิญาตรณะ)

(๕) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยถือเอาเสียงข้างมาก (เยภยยสิกขา)

(๖) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งด้วยการลงโทษผู้กระทำผิด (ตัสสาปิยสิกขา)

(๗) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยการประนีประนอม (ติณวัตรการกะ)

ชุดวิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งจะประกอบไปด้วยข้อปฏิบัติในการจัดการปัญหาข้อพิพาทโดยละเอียด ดังนี้

๑. วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งในที่พร้อมหน้า (สัมมุขวินัย)

สัมมุขวินัย หมายถึง การจัดการปัญหาความขัดแย้งในที่พร้อมหน้า หรือวิธีระงับต่อหน้า ซึ่งหมายถึง ความพร้อมหน้าสงฆ์ ความพร้อมหน้าบุคคล ความพร้อมหน้าวัตถุ ความพร้อมหน้าธรรมความพร้อมหน้าวินัย หมายความว่า การระงับอธิกรณ์หรือความขัดแย้งในมิติต่าง ๆ ของคูกรณีที่อยู่พร้อมหน้ากัน ต่อหน้าสังฆสภา คณะบุคคลหรือบุคคลที่พิจารณาตัดสินคดีโดยใช้หลักธรรมวินัยและสัตตสุตสน เป็นเครื่องมือในการตัดสิน

พร้อมหน้าสงฆ์ คือ ภิกษุเข้าประชุมครบองค์กำหนดสงฆ์ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย^{๖๒}

พร้อมหน้าบุคคล คือบุคคลผู้เกี่ยวข้องในเรื่องนั้น อยู่พร้อมกัน

พร้อมหน้าวัตถุ ได้แก่เรื่องที่เกิดขึ้น (อธิกรณ์) นั้น วินิจฉัย

พร้อมหน้าธรรมวินัยนั้น ได้แก่วินัยจัญญ์โดยธรรมถูกโดยวินัย

สำหรับวิธีการระงับคูกรณีสามารถที่จะเลือกใช้ได้ ๓ วิธี คือ การตกลงกันเองระหว่างคูกรณี คูกรณีเลือกผู้วินิจฉัยเพื่อดำเนินการไกล่เกลี่ย และคูกรณีสามารถใช้อำนาจของสังฆสภาเพื่อพิจารณาตัดสินก็ได้

^{๖๒} ต่อหน้าสงฆ์ คือ ต่อหน้าคณะพระภิกษุที่เป็นผู้ดำเนินการแก้ปัญหาหรือตัดสินคดี ซึ่งสงฆ์ที่ทำสังฆกรรมได้นั้นจะต้องมีตั้งแต่ ๔ รูป ขึ้นไป ซึ่งสามารถแบ่งคณะสงฆ์ผู้พิจารณาปัญหาได้ ๔ คณะ คือ ๑) สงฆ์จตุรวรรค ได้แก่ภิกษุ ๔ รูป ๒) สงฆ์ปัญจวรรค ได้แก่ ภิกษุจำนวน ๕ รูป ๓) สงฆ์ทศวรรค ได้แก่ภิกษุจำนวน ๑๐ รูป ๔) สงฆ์วิศตวรรค ได้แก่ภิกษุจำนวน ๒๐ รูปขึ้นไป ดูเพิ่มเติมใน วิ.มหา. (ไทย) ๕/๓๘๘/๒๗๖.

ก. การตกลงกันเองระหว่างคู่กรณี จุดเด่นของวิธีนี้คือ การที่คู่กรณีได้ตระหนักถึงพิษภัยของความบาดหมายขัดแย้งกันที่เกิดขึ้น จึงได้ตกลงกันหาทางออกด้วยวิธีการเจรจากันเอง หัวใจสำคัญของวิธีนี้คือ การจัดการกับทฤษฏีและมานะ ของคู่กรณี เมื่อใดก็ตามที่คู่กรณียังมองเห็นตัวเองว่า ถูก มองแต่คนอื่นผิด การเจรจาทหาทางออกก็มักจะพบกับความล้มเหลว

ข. การเลือกผู้วินิจฉัยเพื่อดำเนินการไกล่เกลี่ย วิธีการนี้คู่กรณีจะเลือกผู้วินิจฉัยที่มีความน่าเชื่อถือ มีความเหมาะสม เป็นพระเถระ รูปเดี่ยว สองรูป หรือสามรูป หรือมากกว่าจนกลายเป็นองค์สงฆ์ เป็นผู้วินิจฉัยก็ได้แต่มีเงื่อนไขว่า คู่กรณีจะต้องบอกเรื่องที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง และต้องยอมรับและปฏิบัติตามผลของการตัดสินของพระเถระซึ่งถือว่าเด็ดขาดและถึงที่สุดแล้ว ถ้าอธิกรณ์ดังกล่าวระงับดีแล้ว หรือได้รับการตัดสินอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมแล้ว พระภิกษุหรือพื่อนอธิกรณ์ขึ้นมาใหม่ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์^{๖๓} แต่ถ้าหากการตัดสินไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมแล้ว ย่อมสามารถที่จะรื้อฟื้นอธิกรณ์ได้ เพื่อนำไปสู่การตั้งองค์คณะตัดสินใหม่ได้ ไม่อาบัติแต่อย่างใด^{๖๔}

ค. คู่กรณีสามารถใช้อำนาจของสังฆสภาเพื่อพิจารณาตัดสินก็ได้ วิธีการนี้เป็นกรณีคู่กรณีที่เป็นภิกษุในกลุ่มต่าง ๆ เกิดข้อขัดแย้งกันไม่สามารถหาทางออกด้วยวิธีการเจรจากันเองหรือตั้งผู้วินิจฉัยได้ จึงนำประเด็นดังกล่าวไปยังสังฆสภา การนำอธิกรณ์ขึ้นสู่สังฆสภา สังฆสภาอาจเลือกภิกษุบางรูปในหมู่ให้แยกวินิจฉัยก็ได้ โดยเลือกภิกษุพร้อมด้วยองค์ ๑๐ เป็นคณะ^{๖๕} เรียกวิธีนี้ว่า “อุพพาหิกริธี” หมายถึง วิธีการระงับวิวาทาธิกรณ์ กรณีที่ประชุมสงฆ์ไม่สะดวกบางประการ สงฆ์จึงเลือกภิกษุบางรูปในที่ประชุมที่ตั้งเป็นคณะ แล้วมอบเรื่องให้นำไปวินิจฉัย^{๖๖} แล้วนำกลับไปยังสังฆสภาเพื่อลงมติอีกครั้ง

สำหรับการใช้ สัมมุขาวินัย มีมูลเหตุมาจากภิกษุณีพคคีย์ ได้พากันลงดัชฌนียกรรม นิสกรรม ปัพพาชฌนียกรรม ปฏิสารถนียกรรม และอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุที่ไม่ได้อยู่ต่อหน้า ทำให้ภิกษุกลุ่มที่ยึดมั่นในความยุติธรรมไม่พอใจเห็นว่าการกระทำดังกล่าวไม่ โปร่งใส คู่กรณีไม่ได้รับความเป็นธรรม จึงนำความไปปรึกษาพระพุทเจ้า พระองค์ทรงเห็นด้วยและทรงชี้ว่า “การกระทำของโฆษบุรุษเหล่านั้น ไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย” ฉะนั้นภิกษุไม่พึงกระทำการดังกล่าวแก่ภิกษุทั้งหลายผู้มิได้อยู่ต่อหน้า หากขึ้นกระทำความผิด ต้องอาบัติทุกกฏ” เพราะฉะนั้นหลักสำคัญในการจัดการปัญหาความขัดแย้งทั้ง ๖ วิธี ที่จะกล่าวต่อไป จะต้อง มี “สัมมุขาวินัย” อยู่ร่วมด้วยเสมอ ตรงตามที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า “ห้ามพระสงฆ์ระงับความขัดแย้งลับหลัง” หรือ “ลงโทษลับหลัง”

^{๖๓} ติฎายละเอียดยใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๒/๓๕๐.

^{๖๔} ติฎายละเอียดยเพิ่มเติมเกี่ยวกับสัมมุขาวินัย ได้ที่ วิ.จ. (ไทย) ๕/๑๘๗-๑๘๘/๒๕๖-๒๕๗.

^{๖๕} ภิกษุผู้พร้อมด้วยองค์ ๑๐ นั้น คือ ๑. เป็นผู้มิศีล ๒. เป็นพหุสูต ๓. เป็นผู้ทรงพระปาติโมกข์ ๔. เป็นผู้มีนในพระวินัย ไม่คลอนแคลน ๕. เป็นผู้อาจชี้แจงให้คู่วาทเข้าใจและให้เลื่อมใส ๖. เป็นผู้ฉลาดเพื่อหยั่งอธิกรณ์อันเกิดขึ้นให้ระงับ ๗. รู้เรื่องอธิกรณ์ ๘. รู้เหตุอธิกรณ์ ๙. รู้การตัดอธิกรณ์ ๑๐. รู้ทางตัดอธิกรณ์ ติฎายละเอียดยใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๑/๓๔๙, อง.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๗๕/๑๗๑, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๖๘/๕๖-๕๗, ๓/๓๒๑/๔๔๒, วิสุทธิ ๑/๑๔/๑๗.

^{๖๖} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๑-๒๓๓/๓๔๙-๓๕๒.

(๒) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยถือสติเป็นหลัก (สติวินัย)

วิธีการนี้หมายถึงวินัยอันสงฆ์พึงให้แก่พระชีนาสพที่ถึงพร้อมด้วยสติอันไพบูลย์ ที่ถูกโจทเท่านั้น เป็นการประกาศสมมติให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ และการให้สติวินัยที่จัดได้ว่าชอบธรรมนั้น ซึ่งมีกรรมวิธีดังนี้

๑. พระอรหันต์เข้าไปหาสงฆ์ขอสติวินัย ๓ ครั้ง

๒. สงฆ์สวดประกาศให้สติวินัยแก่พระอรหันต์ด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา เป็นการแสดงที่จัดว่าเป็นธรรมและต้องประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ คือ

- ๑) ภิกษุนั้นเป็นพระอรหันต์ เป็นผู้หมดจด ไม่ต้องอาบัติ
- ๒) มีภิกษุอื่นโจทภิกษุนั้น
- ๓) ภิกษุนั้นขอสติวินัย
- ๔) สงฆ์สวดประกาศให้สติวินัยแก่ภิกษุนั้น
- ๕) สงฆ์พร้อมเพรียงด้วยธรรมให้สติวินัย^{๖๗}

(๓) วิธีจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยยกประโยชน์ขณะเป็นบ้า (อมุพหวินัย)

ว่าด้วยระงับอธิกรณ์โดยยกประโยชน์ให้ว่าต้องอาบัติในขณะที่เป็นบ้า^{๖๘} หมายถึงหมายความว่า สงฆ์ได้ร่วมกันประกอบสังกรรมระงับอธิกรณ์โดยยกประโยชน์แก่จำเลยผู้ต้องอาบัติ ในขณะที่เป็นบ้า แม้จะเป็นจริงตามที่โจท แต่ก็ไม่ใช่ว่าเป็นอาบัติ แต่การที่จะระงับอธิกรณ์ได้โดยชอบธรรม จะต้องครบองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

- ๑) จำเลยที่เคยเป็นบ้ามาแล้ว แม้จะต้องอาบัติแต่ก็ระลึกไม่ได้
- ๒) จำเลยที่เคยเป็นบ้ามาแล้ว ระลึกไม่ได้แต่แจ้งแก่สงฆ์ว่า ระลึกได้เหมือนฝัน
- ๓) ในขณะที่ถูกโจทนั้น จำเลยยังเป็นบ้าอยู่

สำหรับการใช้ อมุพหวินัย มีมูลเหตุมาจาก ภิกษุกลุ่มหนึ่งได้โจท พระคัคคะ ได้ประพฤติกเลาะละเมิดพระธรรมวินัยมากมาย ในช่วงเวลาที่ท่านวิปัสสเป็นบ้า ท่านได้ชี้แจงว่าสิ่งที่ท่านได้ประพฤติกเลาะละเมิดนั้น ท่านระลึกอาบัติไม่ได้ เพราะท่านมีอาการวิปัสสเป็นบ้า กลุ่มพระสงฆ์จึงได้เดินทางไปปรึกษาพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์จึงได้ทรงตำหนิกลุ่มภิกษุดังกล่าวและได้จัดการปัญหาความขัดแย้งด้วย อมุพหวินัย โดยให้พระคัคคะ เข้าไปประกาศท่ามกลางสงฆ์เกี่ยวกับการประพฤติดังต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และขอให้สงฆ์ยกประโยชน์แห่งความผิดพระวินัยให้เพราะท่านเป็นบ้า สงฆ์ทั้งหมดในสังฆสภา จึงได้ประกาศยกประโยชน์ให้แก่จำเลยด้วยการสวดประกาศให้อมุพหวินัยด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา วิธีการคล้าย ๆ กับการให้สติวินัย ต่างกันตรงคำขอและคำสวดประกาศ^{๖๙}

^{๖๗}วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๙๕/๓๐๙.

^{๖๘}วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๙๖/๓๐๙.

^{๖๙}ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๙๖-๑๙๗/๓๐๙-๓๑๓.

(๔) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยถือเอาคำรับของจำเลย (ปฏินญา ตกรณะ)

ปฏินญาตกรณะ หมายถึง การกระทำตามที่จำเลยปฏินญา หรือตามที่จำเลยรับ
สารภาพ หมายความว่า การระงับข้อพิพาทตามคำรับของจำเลย แยกออกได้เป็น ๒ กรณี คือ

๑) กรณีที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ระลึกได้ว่า ตนเองต้องอาบัติ ขึ้นลหุกาบัติ ข้อใด
ข้อหนึ่ง ได้เข้าไปหาสงฆ์แล้วขอปลงอาบัติ ซึ่ง สงฆ์ ในบริบทนี้หมายถึง “บุคคลสัมมุขตา” กล่าวคือ
“ผู้แสดงอาบัติ และผู้รับอยู่พร้อมหน้ากัน” ข้อนี้จัดได้ว่าเป็นการระงับข้อพิพาทตามที่ภิกษุได้รับสารภาพ

๒) กรณีที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งต้องอาบัติแล้วแต่ระลึกไม่ได้หรือไม่รู้ว่าเป็น
อาบัติ แต่เมื่อถูกโจทว่าต้องอาบัติก็ได้ยอมรับว่าตนเองต้องอาบัติ สงฆ์จึงได้ปรับอาบัติตามที่ยอมรับ
ถ้าหากเป็นอาบัติหนัก ซึ่งไม่ใช่ปาราชิก สงฆ์จะให้อยู่ปริวาสกรรม ถ้าเป็นอาบัติเบา สงฆ์จะให้ปลง
อาบัติอธิกรณ์จึงจะระงับไป

อย่างไรก็ดีการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีปฏินญาตกรณะ ย่อมขาดความชอบธรรม หาก
ภิกษุผู้ถูกโจทไม่ยอมรับในข้อที่ถูกโจทและข้ออื่น ๆ ที่ไม่ได้โจท^{๗๐} เพราะไม่สามารถปรับอาบัติตามที่
โจทหรือไม่ได้โจทในข้ออื่น ๆ ได้

(๕) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยถือเอาเสียงข้างมาก (เยกยยสิกา)

เยกยยสิกา ว่าด้วยการระงับข้อพิพาทด้วยเสียงข้างมาก^{๗๑} หมายถึง การกระทำความ
ผิดโดยเสียงข้างมาก หรือ วิธีการระงับด้วยเสียงข้างมาก คำว่าเสียงข้างมาก พระอรชจารย์
ได้อธิบายไว้ว่า “เสียงข้างมาก” หมายถึง ต้องเป็นพวกที่เป็น “ธรรมวาที” เท่านั้น ภิกษุผู้เป็นธรรม
วาทีเกินแม้เพียงรูปเดียวก็จัดเป็นฝ่ายมากกว่าได้ เพราะฉะนั้น คำว่ามากในบริบทนี้จึงไม่ได้มุ่งไปที่
“ปริมาณ” หากแต่ให้ความสำคัญอยู่ที่ “คุณภาพ” ของจำนวน^{๗๒}

มูลเหตุของการระงับข้อพิพาทด้วย “เยกยยสิกา” เกิดขึ้นจากการที่ภิกษุสองกลุ่ม
ทะเลาะวิวาทบาดหมางกัน ในท่ามกลางสงฆ์ กล่าวเสียดสีกันด้วยปาก^{๗๓} ทำให้ไม่สามารถหาข้อสรุป
เกี่ยวกับอธิกรณ์ได้ พระองค์จึงได้ทรงนำเสนอวิธีการระงับข้อพิพาทในกรณีดังกล่าวข้างต้น สงฆ์ (สังฆ
สภา) จึงได้แต่งตั้งภิกษุรูปหนึ่งผู้พร้อมด้วยองค์ ๕ หมายถึง (๑) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความรัก (๒)
ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง (๓) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความมมายุ (๔) ไม่ถึงความ
ลำเอียงเพราะความกลัว (๕) รู้จักสสลาภที่จับแล้วและยังไม่ได้จับ^{๗๔} ซึ่งได้รับ “ฉันทานุมติ” จาก
“สังฆสภา” แล้ว เป็นผู้ให้จับสลาภ(ลงคะแนน)

^{๗๐} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย ๖/๒๐๑/๓๑๖-๓๑๘.

^{๗๑} วิ.จ. (ไทย ๖/๒๐๒/๓๑๘.

^{๗๒} พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส, (นิธิบุญยากร), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษา
วิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงใหม่, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา,
(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕๙.

^{๗๓} วิ.จ. (ไทย ๖/๒๐๒/๓๑๘.

^{๗๔} อ้างแล้ว.

กระบวนการในการจับสลากหรือการโหวต ที่จะถือเป็นมติของสังฆสภา ต้องปรากฏว่า อธิกรณ์ นั้น ประกอบไปด้วยลักษณะ ๑๐ ประการ คือ^{๗๕}

- (๑) อธิกรณ์ไม่ใช่เรื่องเล็ก
- (๒) ลุกลามไปไกล
- (๓) ภิกษุพวกนั้นระลึกได้และพวกอื่นก็ระลึกได้
- (๔) รู้ว่าธรรมวาทิมากกว่า
- (๕) รู้ว่าทำอะไรธรรมวาทิจึงจะมีมากกว่า
- (๖) รู้ว่าสงฆ์จักไม่แตกกัน
- (๗) รู้ว่าทำอะไรสงฆ์แตกกัน
- (๘) ธรรมวาทิภิกษุจับโดยธรรม
- (๙) ธรรมวาทิภิกษุพร้อมเพรียงกันจับ
- (๑๐) จับตามความเห็น

ในการจับสลากพระพุทธองค์ทรงให้ดำเนินการได้ ๓ วิธี คือ ปกปิด กระซิบบอก และเปิดเผย ซึ่งใน ๓ วิธีการ นั้น จะเลือกใช้ในสถานการณ์เช่นใด พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ใช้กรณี ปกปิด หรือ กระซิบบอก ในสถานการณ์ที่สังฆสภา มีภิกษุ “ธรรมวาทิมากกว่า” และให้ใช้วิธีเปิดเผย ในสถานการณ์ที่สังฆสภา มีภิกษุ “ธรรมวาทิมากกว่า” แล้วเพราะเหตุใดจึงทรงกำหนดให้เลือกใช้วิธีการ ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน พระพุทธเจ้ามีเหตุผลเช่นใด ซึ่งพระอรรถกถาจารย์ได้ให้เหตุผลว่า “ในบริษัทที่หนาแน่นด้วยพวกอลัชชี พึงทำการจับสลากอย่างปกปิด ในบริษัทที่หนาแน่นด้วยพวกอลัชชี พึงทำการจับสลากอย่างเปิดเผย และในบริษัทที่หนาแน่นด้วยภิกษุพาล พึงทำการจับสลากอย่างกระซิบบอกที่หู”

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส^{๗๖} ได้ตั้งข้อสังเกตและวิเคราะห์เกี่ยวกับการให้เหตุผลของพระอรรถกถาจารย์ กรณีประเด็นเกี่ยวกับการจับสลากอย่างปกปิด และการจับสลากอย่างกระซิบบอกที่หู เพราะเหตุไร จึงต้องจำแนกบุคคลดังกล่าวกับวิธีการ ว่า ประเด็นที่ว่าด้วยการ “ปกปิด” ในกรณีสังฆสภามีธรรมวาทิมากนั้น เป็นการเล็งผลในเบื้องต้น หากดำเนินการอย่างเปิดเผยความพ่ายแพ้ย่อมมีแก่ “ธรรมวาทิ” หากทำการปกปิด ย่อมทำให้ ธรรมวาทิ อาจหาช่องทางล้มกระดาน หรือแสวงหาแนวร่วม ที่เป็นธรรมวาทิ ต่อไป ส่วนกรณีการ “กระซิบบอกที่หู” ซึ่งต้องใช้กับภิกษุผู้เป็นพาล น่าจะมุ่งหมายกรณีภิกษุบางรูปจับสลากโดยไร้เจตนา อันเป็นการจับตามพวกมาก ซึ่งขาดวิจยญาณอาจมีผลต่อการพ่ายแพ้หรือชนะของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ฉะนั้นเพื่อปิดช่องทางดังกล่าว ธรรมวาทิจึงนำวิธีจับสลากแบบ กระซิบบอกที่หู มาเป็นกลยุทธ์เพื่อเอาชนะพวกอธรรมวาทิ อย่างไรก็ตามพระพุทธเจ้าได้ทรงวางกรอบในการระงับอธิกรณ์กรณีเสียงข้างมาก หรือสลากข้างมาก เอาไว้อย่างรัดกุม เพื่อหวังผลในความบริสุทธิ์ยุติธรรมที่จะเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ เมื่อมีการจับสลากที่ชอบธรรม อธิกรณ์จึงได้ชื่อว่า “ยุติ”

^{๗๕}วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๐๔/๓๑๙.

^{๗๖}พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, (นิพนธ์ยากร), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงใหม่, หน้า ๒๖๐-๒๖๑.

(๖) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งด้วยการลงโทษผู้กระทำผิด (ตัสสปายสิกา)

ว่าด้วยระงับอธิกรณ์โดยการลงโทษแก่ผู้ทำผิด หมายถึง “กรรมอันสงฆ์พึงทำแกภิกษุที่เลวทราม หรือ เป็นคนบาปหนา พระพุทธเจ้าได้ให้คำนิยามของคำว่า “เลวทราม” หรือ “บาปหนา” เอาไว้ ๓ ประการ กล่าวคือ

หมวดที่ ๑

๑. เป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ทำความ อื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ ในสงฆ์ ๒. โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัตินอก ต้องอาบัตินอกกำหนดไม่ได้ ๓. อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ที่ไม่สมควร

หมวดที่ ๒

๑. เป็นผู้มียศสมบัติในอธิศีล ๒. เป็นผู้มียศสมบัติในอชฌาจาร ๓. เป็นผู้มียศสมบัติในอดิติฐิ

หมวดที่ ๓

๑. กล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า ๒. กล่าวติเตียนพระธรรม ๓. กล่าวติเตียนพระสงฆ์
๑. รูปหนึ่งเป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความ อื้อฉาว ก่อ อธิกรณ์ในสงฆ์ ๒. รูปหนึ่งโง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัตินอก ต้องอาบัตินอกกำหนดไม่ได้ ๓. รูปหนึ่งอยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ที่ไม่สมควร

หมวดที่ ๕

๑. รูปหนึ่งเป็นผู้มียศสมบัติในอธิศีล ๒. รูปหนึ่งเป็นผู้มียศสมบัติในอชฌาจาร ๓. รูปหนึ่งเป็นผู้มียศสมบัติในอดิติฐิ

หมวดที่ ๖

๑. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า ๒. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระธรรม ๓. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระสงฆ์

เมื่อถูกซักถามถึงอาบัติในท่ามกลางสงฆ์ ให้การกลับไปกลับมา ปฏิเสธแล้วกลับมา ปฏิญาณ ปฏิญาณแล้วกลับมาปฏิเสธ พุดเถลไถล กลบเกลื่อนข้อที่ถูกซัก มุสาซึ่งหน้า จึงจัดได้ว่าเป็นผู้ประพฤติเลวทราม หรือ เป็นผู้บาปหนา

ปฐมเหตุเรื่องการเริ่มใช้วิธีนี้ สืบเนื่องจาก พระอุปัชฌาย์ถูกสงฆ์ซักถามในสังฆสภา แต่ให้การวกไปวนมา บ่ายเบี่ยง กลบเกลื่อนความผิดที่ตนเองได้กระทำไป สังฆสภา พิจารณาเห็นว่า พฤติกรรมดังกล่าวเข้าข่ายอาบัติ ในข้อ “พูดเท็จทั้งที่รู้” พระสงฆ์จึงได้นำความไปทูลพระพุทธเจ้า พระองค์จึงได้สั่งให้สงฆ์ดำเนินการลง “ตัสสปายสิกา” แก่พระอุปัชฌาย์ โดยให้ภิกษุรูปหนึ่งโจทพระอุปัชฌาย์ด้วยอาบัติที่ท่านเคยประพฤติ เมื่อท่านได้รับสารภาพจึงได้ทำการปรับอาบัติ แล้วพระสงฆ์ในสังฆสภา ได้สวดประกาศให้ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา ๓ ครั้ง เกี่ยวกับความผิดที่พระอุปัชฌาย์เคยกระทำ สงฆ์ ถือน้ำอภัยของพระสงฆ์ในสังฆสภา เป็นการบ่งชี้ถึง “ฉันทานุมติ” ให้ลง

ตัสมปาปิยสิกรรม แก่พระอุปัชฌาย์ ซึ่งท่านต้องประพาศวัตร ๑๘ ประการ^{๗๘} ซึ่งถือเป็นวิธีการเพิ่มโทษขึ้นอีกส่วนหนึ่ง ถ้าภิกษุประพฤติอย่างนั้น สังฆสภาเห็นสมควรจะเพิ่มโทษอีกส่วนหนึ่งจากอาบัติเดิม เมื่อพิจารณาได้ความจริงตามที่โจทก์ แม้ภิกษุนั้นจะไม่ยอมรับและสามารถเพิ่มโทษได้ด้วย อย่างกรณีที่สังฆสภาได้ลงโทษพระอุปัชฌาย์นับเป็นครั้งแรก^{๗๙}

พระมหาพรหม ธรรมหาโส^{๘๐} ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการระงับอธิกรณ์ในวิธีดังกล่าวไว้ว่า เป็นทั้ง “การป้องกัน” “การป้องปราบ” และ “การปราบปราม” ภิกษุบางรูปที่จะก่ออธิกรณ์กำลังก่ออธิกรณ์ หรือ ก่ออธิกรณ์แล้ว โดยประเมินจาก “วัตรปฏิบัติ” ที่พระภิกษุผู้กระทำความผิดจะต้องปฏิบัติตาม เป็นการระงับอธิกรณ์ในเชิงรุก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป้าหมายของการระงับนั้นมุ่งเน้นเพื่อการพัฒนาภิกษุ วาจา และพฤติกรรมของพระภิกษุที่ถูกลงโทษให้ดำรงชีวิต และเป็นอยู่อย่างประสานสอดคล้องกับ “ปัจจัยภายนอก” อันจะทำให้ “สังคมสงฆ์” กลายเป็น “สังคมแห่งสันติ”

(๗) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยการประนีประนอม (ติณวัตรถารกะ)

ติณวัตรถารกะ ว่าด้วยระงับอธิกรณ์โดยการประนีประนอม คือ วิธีการระงับอาบัติเกี่ยวกับพระภิกษุจำนวนมาก “ด้วยการกลบไว้ด้วยหญ้า” หรือ “การระงับอธิกรณ์โดยการประนีประนอม” เพราะเหตุไร จึงต้องประนีประนอม หรือเพราะเหตุไร จึงต้องกลบไว้ด้วยหญ้า ซึ่งหมายถึงการปกปิด และอาบัติประเภทใด จึงจะใช้วิธีการประนีประนอมหรือกลบไว้ด้วยหญ้า ด้วยวิธีตัดตอนด้วยติณวัตรถารกะ ได้ ซึ่งมูลเหตุของการใช้ติณวัตรถารกะระงับอาบัติ เกิดจากการที่มีพระภิกษุเป็นจำนวนมากบาดหมาง ทะเลาะวิวาทกัน นอกจากนั้นยังได้ประพาศละเมิดสิ่งที่ไม่สมควรแก่สมณะอยู่เนื่อง ๆ ทั้งประพาศทางกายและทางวาจา จึงได้ปรึกษาหารือกันว่า “หากพวกตนยังจักปรับอาบัติซึ่งกันและกัน บางทีอธิกรณ์อาจจะลุกลามรุนแรงเกิดความแตกกันก็ได้ จึงได้นำประเด็นดังกล่าวไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงแนะนำแนวทางในการระงับอธิกรณ์ด้วยติณวัตรถารกะดังนี้^{๘๑}

(๑) ภิกษุทั้งหลายพึงประชุมในที่แห่งเดียวกันทั้งหมด

(๒) ภิกษุรูปหนึ่งผู้ฉลาดสามารถพึงสวดประกาศสงฆ์ด้วยญัตติกรรม เพื่อระงับอธิกรณ์

(๓) ภิกษุรูปหนึ่งแห่งฝ่ายหนึ่งพึงประกาศฝ่ายของตนด้วยคณญัตติกรรม ขออนุมัติเป็นผู้แสดงแทนซึ่งอาบัติของฝ่ายตนและของตนเองด้วยติณวัตรถารกวิธี

(๔) อีกฝ่ายหนึ่งก็ทำเช่นนั้น

^{๗๘} วัตร ๑๘ ประการ คือ ๑) ไม่พึงให้อุปสมบท ๒) ไม่พึงนิสสัยแก่ภิกษุสามเณรรูปอื่น ๓) ไม่พึงใช้สามเณรอุปัชฌาย์ ๔) ไม่พึงรับแต่งตั้งเป็นผู้สอนภิกษุณี ๕) แม้ได้รับการแต่งตั้งแล้วก็มิพึงสั่งสอนภิกษุณี ๖) ไม่พึงต้องอาบัติที่เป็นเหตุให้ถูกสงฆ์ลงทัณฑ์สาปียกา ๗) ไม่พึงต้องอาบัติอื่นทำนองเดียวกัน ๘) ไม่พึงต้องอาบัติที่เลวทรามกว่านั้น ๙) ไม่พึงตำหนิกรรม (ที่สงฆ์กระทำ) ๑๐) ไม่พึงตำหนิภิกษุผู้กระทำความผิด ๑๑) ไม่พึงตอโศกแก่ภิกษุ ๑๒) ไม่พึงดบวราแก่ภิกษุ ๑๓) ไม่พึงทำการไต่สวน ๑๔) ไม่พึงเพิ่มอนุวาทาธิกรณ์ ๑๕) ไม่พึงขอโอกาสภิกษุอื่น ๑๖) ไม่พึงโจทก์ภิกษุอื่น ๑๗) ไม่พึงให้ภิกษุอื่นให้การ ๑๘) ไม่พึงชักชวนกันก่อความทะเลาะ.

^{๗๙} วิ.จุ. (ไทย) ๖/๖๑๔/๒๘๖.

^{๘๐} พระมหาพรหม ธรรมหาโส, (นิธิบุญญการ), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงใหม่, หน้า ๒๖๓.

^{๘๑} วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๑๒-๓๑๕/๓๒๖-๓๓๐.

(๕) ต่างฝ่ายต่างก็สวดประกาศสงฆ์ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา แสดงอาบัติแทนฝ่ายของตนและของตนในท่ามกลางสงฆ์ด้วยติณวัตรการวิธี

ด้วยการแสดงอาการดังกล่าวข้างต้น ภิกษุเหล่านั้นถือเป็นผู้พ้นแล้วจากอาบัติเหล่านั้น

แต่อย่างไรก็ตามอาบัตินัก (ปาราชิก) และอาบัติอย่างกลาง (สังฆาทิเสส) ไม่สามารถที่จะระงับได้ด้วยติณวัตรการะ นอกจากนั้นอาบัติที่เกี่ยวข้องด้วยคฤหัสถ์ หรือกรณีพระภิกษุที่เปิดเผยอาบัติ และพระภิกษุที่ไม่ได้อยู่ในสังฆกรรม ไม่สามารถพ้นจากอาบัติได้ด้วยวิธีการนี้^{๔๒}

การระงับอธิกรณ์ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ได้ให้ความเห็นกรณี “กลบไว้ด้วยหญ้า” มีข้อสังเกต ๒ ประการ กล่าวคือ^{๔๓}

(๑) การระงับดังกล่าวเป็นประจักษ์หลักการ “นิรโทษกรรม” ที่เป็นเช่นนี้เพราะความผิดของพระภิกษุเหล่านั้น เป็นความผิดที่ “หมักหมม” และ “ครอบคลุม” ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นจำนวนมาก ถ้าหากจะลงโทษผู้ที่ผิดกฎหมายทั้งหมดในสังคมก็จะเกิดความสับสนวุ่นวาย เพราะกระทบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับ ฉะนั้น วิธีการก็คือ “การออกกฎหมายนิรโทษกรรม” แก่ผู้กระทำผิด เพื่อจะได้เริ่มต้นนับหนึ่งใหม่เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้เกิดผลชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในแง่ของพระภิกษุในประเด็นนี้ก็เช่นเดียวกัน พบว่า พระภิกษุเหล่านั้นต่างก็ทะเลาะวิวาท และประพฤติดุติพระวินัยทั้งทางกาย และวาจาอย่างยาวนาน หากต่างฝ่ายต่างมุ่งที่จะปรับอาบัติกันและกัน ก็จะทำให้เกิดการโง่ทึบกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และ “สังฆโกลาหล” จะเกิดขึ้น ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึง “อนุโลม” ใช้วิธีการดังกล่าวเพื่อพระภิกษุเหล่านั้นจะได้เริ่มต้นในการบำเพ็ญสมณธรรมใหม่อีกครั้ง ถึงกระนั้น ในอาบัติบางข้อที่ไม่สามารถจะยกโทษให้ได้ พระองค์ก็ยังยืนกรานอยู่เช่นเดิมคล้ายคลึงกับการออกกฎหมายนิรโทษกรรมนั้น สำหรับผู้ที่กระทำผิดกฎหมายอาญา บางข้อก็ไม่สามารถยกโทษให้ได้เช่นเดียวกัน

(๒) การระงับอธิกรณ์ในลักษณะนี้ ถ้าใช้คำว่า “กลบด้วยหญ้า” น่าจะเหมาะกับคำว่า “กลบอาบัติ” หรือ ข้อผิดพลาดที่หมักหมมมาอย่างยาวนาน เพราะถ้าไม่กลบก็จะเกิดการเน่าเหม็นจากการกระทำดังที่ได้กล่าวแล้ว ส่วนคำว่า “ประณีประนอม” มองว่าน่าจะเหมาะกับประเด็นของการบาดหมาง การทะเลาะ และการวิวาท ดังจะเห็นว่า “อุณหภูมิ” ของการวิวาทนั้น กำลังเพิ่มสูงขึ้นและรุนแรง หากไม่รีบทำการประณีประนอมก็จะเกิดผลเสียจนนำไปสู่การแตกแยกในหมู่สงฆ์ได้ ฉะนั้น ทางออกคือประณีประนอมเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดในประเด็นนี้ หากใช้คำว่า “กลบด้วยหญ้า” ดูจะไม่เหมาะกับประเด็นหลังนี้

๒.๑.๑.๗ สรุปกระบวนการและขั้นตอนการจัดการปัญหาอธิกรณ์โดยอธิกรณ์สมณะ

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติเครื่องมือทั้ง ๗ วิธีการไว้เพื่อจัดการกับปัญหาของสงฆ์ ทั้ง ๔ ประเภท ได้แก่ วิวาทาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์

^{๔๒} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, (นิธิบุญยากร), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงใหม่, หน้า ๒๖๕.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๕-๒๖๖.

และกิจจาธิกรณ์ ใน ๒ ประเภท คือประเภทพิธีกรรม ซึ่งสงฆ์จะต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามพระวินัย และ ประเภทการลงโทษ (นิคหกรรม) มี ๒ ชนิด นิคหกรรมแบบมีเงื่อนไข มี ๙ ประการ และ นิคหกรรมแบบพิเศษ เรียกว่า นาสนา และเนื่องจากอธิกรณ์เกิดขึ้นโดยสงฆ์เป็นผู้โจท และพระพุทธองค์ทรงมอบอำนาจให้แก่สงฆ์เพื่อผู้ปกครองตนเองบนพื้นฐานของพระธรรมวินัย หมายถึงให้สงฆ์เป็นผู้ควบคุมหมู่สงฆ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ดังนั้นรูปแบบการจัดการปัญหาต่าง ๆ ทั้ง ๗ วิธีจึงประกอบไปด้วยความชอบธรรม บนพื้นฐานของความชอบธรรมอีกประการ คือ “ความพร้อมหน้า” โดยมุ่งเน้นที่ “ความโปร่งใส” “ความยุติธรรม” และ “ตรวจสอบได้” เป็นกระบวนการแก้ไข ปัญหาในลักษณะของการประนีประนอม การไกล่เกลี่ย มีรูปแบบวิธีการบังคับไว้ตามความหนักเบา ของอาบัติ ผลของการพิจารณาระงับอธิกรณ์จัดลำดับได้ เป็น ๓ ประการ ได้แก่

(๑) รูปแบบการแก้ไขปัญหาที่ไม่มีการวางเงื่อนไขให้ผู้กระทำผิดหรือผู้ถูกฟ้องปฏิบัติ ภายหลังจากที่สงฆ์ได้ตัดสินมาแล้ว กรณีการไต่สวนอธิกรณ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การประนีประนอม การจับฉลาก หรือการรับสารภาพของผู้กระทำผิด โดยสงฆ์ได้ใช้กระบวนการตามพระธรรมวินัยแล้ว ก็ถือว่าอธิกรณ์เป็นอันยุติระงับแล้วหรือกรณีการตัดสินว่าผู้ถูกฟ้องไม่มีความผิดและสงฆ์ได้สวดประกาศ รับรองความบริสุทธิ์แล้ว ถือว่าอธิกรณ์ได้ยุติระงับโดยไม่มีการปรับอาบัติ เช่น กรณีการกล่าวหาพระ อรหันต์หรือภิกษุกระทำความผิดขณะเป็นบ้า

(๒) รูปแบบการแก้ไขปัญหาที่มีการวางเงื่อนไขให้ผู้กระทำผิดหรือผู้ถูกฟ้องปฏิบัติ ภายหลังจากที่สงฆ์ได้ตัดสินและลงโทษผู้กระทำผิดโดยวางเงื่อนไขทางสังคมด้วยวัตร ๑๘ ข้อ หรือ ๔๓ ข้อ หรือ ๙๔ ข้อ แล้วแต่กรณี ให้สังคมสงฆ์ได้ร่วมลงโทษด้วย อย่างกรณีการลงโทษนียกรรม (การถอดยศ เพราะมีอาบัติมาก ชอบคลุกคลีกับคฤหัสถ์) การลงปัพพาชนียกรรม (การขับไล่ออกจาก สังคม เพราะเหตุประทุษร้ายต่อตระกูล ฉันทอาหารตม่น้ำร่วมกับผู้หญิง) การลงปฏิสนธิกรรม (ภิกษุ ผู้ด่าคฤหัสถ์ผู้มีอุปการะคุณต่อพระพุทธศาสนา) การลงอุกเขปนียกรรม (ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้วไม่ ยอมรับ) การลงตสปปาปิยสิกการม (ภิกษุเป็นผู้เลวทราม พุตมสา กลบเกลื่อนข้อมูลต่อสงฆ์) การลง พรหมทัณฑ์กรรม(ไม่พูดด้วย ไม่ว่ากล่าวตักเตือน) เมื่อถูกลงโทษแล้วจะถูกวางเงื่อนไขทางสังคมอีก แล้วแต่กรณีตามมา จนกว่าจะสำนึกยอมรับผิดและสงฆ์ได้ทำสังฆกรรมประกาศระงับการลงโทษ จำเลยจึงจะพ้นโทษ แต่อธิกรณ์จะระงับต่อเมื่อ การนำมติของสงฆ์ไปประกาศให้สังคมสงฆ์ได้ทราบถึง การประกาศระงับโทษและได้ร่วมระงับโทษด้วยอธิกรณ์จึงจะยุติ

(๓) รูปแบบการแก้ไขปัญหาแบบพิเศษ เป็นกรณีการบังคับให้ภิกษุซึ่งต้องอาบัติหนัก (ปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ) ต้องสีกพ้นจากความเป็นพระภิกษุ แม้จะจัดเป็นการลงนิคหกรรม คือการบังคับให้สละสมณเพศ ไม่ถือว่าต้องมีเงื่อนไขให้ต้องปฏิบัติ เนื่องจากไม่มีสถานะเป็นภิกษุแล้ว เมื่อภิกษุยินยอมสละสมณเพศ อธิกรณ์ถือว่ายุติแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการแก้ไขปัญหาแบบไม่มี เงื่อนไข เพราะเป็นอาบัติแบบแก้ไขไม่ได้ ต้องพ้นจากความเป็นภิกษุอย่างเดียว

ก. การนำเรื่องเข้าสู่กระบวนการพิจารณา

พระพุทธองค์ได้ทรงวางรูปแบบการปกครองสงฆ์ไว้อย่างเป็นระบบ ในรูปแบบ สามัคคีธรรม หรือสังฆสามัคคี ซึ่งหมายถึงความพร้อมเพรียงของสงฆ์ หรือความพร้อมเพรียงในธรรม ไม่มีความแตกแยกกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตามหลักอปริหานิยธรรม คือ หมั่นประชุมกัน เนื่องนิตย จึงเป็นที่มาของการบัญญัติเครื่องมือการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งมาในรูปแบบ สังฆกรรม

เพื่อสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ เมื่อเกิดปัญหาที่หาทางแก้ปัญหาโดยทำความเห็นให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันตามหลักสาราณียธรรม โดยเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในสังคมสงฆ์อันเนื่องด้วยภิกษุในหมู่สงฆ์ ให้ถือเป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ด้วยกันเองได้ตรวจสอบ ข้อมูลเหตุและพฤติกรรมของเพื่อนพรหมจารีให้สำนึกได้ว่าได้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยหรือไม่^{๘๔}

หากพบเห็นพฤติกรรมของเพื่อนพรหมจารีดังกล่าวแล้วนิ่งเฉย หรือทอดธุระ ถือว่ามีความผิดต้องอาบัติด้วย^{๘๕} และต้องได้รับโทษตามที่กำหนดไว้ในพระธรรมวินัย โดยภิกษุผู้โจทก์ต้องมีคุณสมบัติ ๕ ประการ^{๘๖} และต้องตั้งอยู่ในธรรม ๕ ประการ^{๘๗} และประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ^{๘๘} แล้วใคร่ครวญพร้อมด้วยหลักฐานที่มีมูล คือ (๑) ได้เห็นเอง (๒) ได้ยินเอง หรือมีผู้มาบอก (๓) รังเกียจโดยอาการ (สงสัย)^{๘๙}

โดยนำเรื่องไปฟ้องกับสงฆ์ด้วยอาการ ๒ คือ ด้วยกาย คือเข้าไปหาสงฆ์เอง และด้วยวาจา คือการเข้าไปบอกกล่าวให้สงฆ์ได้ทราบถ้อยคำอันเป็นจริงประกอบด้วยประโยชน์และไม่ได้มุ่งร้าย หรือ ผู้ฟ้องจะใช้วิธีโพชนทนาในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อให้พระเถระได้รับรู้และนำเรื่องไปชำระซึ่งเคยปฏิบัติมาแล้วในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้คุหัทธัง เป็นผู้โจทก์ แต่เป็นผู้บอกกล่าวแก่ภิกษุปกติตตะ จะเป็นเถระ มัชฌิมะ หรือนวกะก็ได้แต่ต้องมีพรรษาพ้น ๕ ซึ่งภิกษุ ผู้มีศีลย่อมเห็นโทษการประพฤติดีเสียหยาโดยให้ภิกษุนั้นพิจารณา หากเชื่อว่ามีมูลให้ภิกษุนั้นเป็นโจทก์ฟ้องต่อสงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูป ขึ้นไปเพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อไปได้^{๙๐}

ข. กระบวนการพิจารณา

การปกครองสงฆ์เป็นไปในรูปแบบ “สามัคคีธรรม” ซึ่งแปลว่า “ความพร้อมเพรียงด้วยธรรม” ซึ่งวิธีการระงับอธิกรณ์ทั้ง ๔ ประเภท จะต้องระงับพร้อมหน้าด้วยองค์ ๔ คือ สงฆสมมุขตา (ได้แก่ความพร้อมหน้าด้วยสงฆ์) ปคคสมมุขตา (ได้แก่คู่ความอยู่พร้อมหน้ากัน) วตถสมมุขตา (กล่าวคำโจทนาเพื่อเริ่มเรื่อง) ธมมสมมุขตา วินยสมมุขตา (พิจารณาวินิจฉัยถูกโดยธรรมถูกโดยวินัย) ดังนั้นกระบวนการพิจารณาแต่ละขั้นตอนจึงตั้งอยู่บนฐานของความชอบธรรมคือ ยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ ซึ่งเป็นวิธีการที่คู่ความแต่ละฝ่ายยอมรับ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

^{๘๔}วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๕๙/๕๓๙.

^{๘๕}วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๘๙/๓๘๔.

^{๘๖}(๑) ตนเองมีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์หรือไม่ (๒) ตนเองมีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์หรือไม่ (๓) ตนเองมีเมตตาจิตเป็นที่ตั้งหรือไม่ (๔) ตนเองเป็นพหูสูต ทรงสุตะ สังสมสุตะจนคล่องแคล่วแม่นยำหรือไม่ (๕) ตนเองท่องบนปาฏิโมกข์ทั้งโดยย่อและพิสดารได้หรือไม่, ดูรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๓๖/๖๑๖-๖๑๘.

^{๘๗}ธรรม ๕ ประการ คือ พุตรู้กาล พุทความจริง พุทสุภาพ พุทเพื่อประโยชน์ พุทด้วยเมตตาจิต ดูรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๓๗/๖๑๙.

^{๘๘}ประกอบด้วยธรรม (เจตนา) ๕ ประการ คือ ความการุญ หวังประโยชน์ เอ็นดู การออกจากอาบัติรักษาวินัย, ดูเพิ่มเติม วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๓๘/๖๑๙.

^{๘๙}วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๓/๔๓๘.

^{๙๐}วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒/๔๐-๔๔.

การรับคำฟ้อง แบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

(๑) กรณีผู้รับคำฟ้องเป็นปกติตตะ

(๑.๑) เมื่อมีภิกษุมาฟ้องต่อภิกษุปกติตตะ ให้ตรวจคุณสมบัติของภิกษุผู้โจท และลักษณะของคำฟ้อง เมื่อพิจารณาครบองค์ประกอบเห็นว่ามิมีมูล สมควรฟ้องได้ให้ดำเนินการต่อไป ถ้าเห็นว่าไม่มีมูลก็แจ้งว่าไม่สมควรฟ้องภิกษุรูปนั้น

(๑.๒) กรณีเห็นสมควรฟ้องได้ ถ้าเรื่องที่นำมาฟ้องไม่เสียหายมากนัก (อาบัติเบา) ให้เรียกภิกษุผู้ถูกฟ้องมาไต่สวน หากภิกษุรับสารภาพก็สามารถปรับอาบัติได้และปลงอาบัติต่อหน้าภิกษุผู้ไต่สวน อธิกรณ์นั้นเป็นอันยุติ แต่ถ้าเป็นปัญหาร้ายแรง และภิกษุนั้นไม่ยอมรับสารภาพเป็นปัญหาที่ซับซ้อนยุ่งยาก ก็ให้นำภิกษุนั้นไปฟ้องต่อสงฆ์โดยตรง หรือรับคำฟ้องไปฟ้องต่อสงฆ์แทนภิกษุนั้น

(๑.๓) กรณีคฤหัสถ์ นำเรื่องมาฟ้อง ถ้าเรื่องที่นำมาฟ้อง เชื่อว่ามีมูล ให้รับคำฟ้องนั้นไปฟ้องต่อสงฆ์เพราะเหตุมีผู้มาบอก

กรณีผู้รับคำฟ้องเป็นสงฆ์

เมื่อมีภิกษุมาฟ้องภิกษุต่อสงฆ์ ให้สงฆ์ตรวจลักษณะคุณสมบัติภิกษุผู้ฟ้อง และลักษณะของคำฟ้องตามที่กล่าวมาข้างต้นโดยการซักถาม หากมีคุณสมบัติเป็นผู้สมควรโจท และการฟ้องตรงตามลักษณะมีมูล ให้แจ้งแก่โจทสมควรฟ้องและดำเนินการไต่สวนต่อไป แต่ถ้าหากเห็นว่าโจทขาดลักษณะและไม่มีมูล ให้แจ้งโจทไม่สมควรฟ้อง^{๙๑} อธิกรณ์ถือว่ายุติ

ค. การไต่สวน

ก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณา สงฆ์จะต้องมีมติเลือกภิกษุรูปหนึ่งผู้สามารถให้เป็นผู้พิจารณา เป็นผู้มีความรู้ในทางพระวินัย^{๙๒} มาเป็นประธานในการไต่สวน เป็นผู้ซักถาม เพื่อฟังคำให้การของจำเลย หรือและแต่งตั้งภิกษุอีก ๒ รูปเป็นผู้ถามและเป็นผู้ตอบพระวินัยก็ได้ โดยพระผู้พิจารณา (พระวินัยธร) จะสอบถามเอง หรือแต่งตั้งภิกษุอื่นก็ได้ จากนั้นพระวินัยธรจึงซักถามโจทจำเลย พยานฝ่ายโจทพยานฝ่ายจำเลยสำหรับพยานนั้นแบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ (๑) พยานบุคคลมี ๕ ประเภท^{๙๓} (๒) พยานประเภทผู้เชี่ยวชาญ^{๙๔} (๓) พยานวัตถุ วัตถุต่าง ๆ ที่สามารถใช้อ้างอิงเป็นพยานได้^{๙๕} ข้อห้ามในการสอบถามของผู้พิจารณา

^{๙๑}วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๕๙/๕๔๒.

^{๙๒}(๑) เป็นผู้มีความรู้ เป็นพหูสูตร เป็นผู้ทรงปาติโมกข์ เป็นผู้อาจชี้แจงให้คู่ความเข้าใจ และให้เลื่อมใส (๒) เป็นผู้มีความสามารถ บริสุทธิ เป็นผู้มีความสามารถ บริสุทธิ เป็นผู้มีความสามารถ บริสุทธิ เป็นผู้มีความสามารถ บริสุทธิ อาจชี้แจงข้อที่ถูกซักถาม(๓) รู้วัตถุ รู้นิทาน รู้พระบัญญัติ รู้บทที่ตกภายหลัง รู้คลองแห่งคำอันเข้าอนุสนธิกันได้(๔) รู้ธรรมวินัยกับทั้งอนุโลม เป็นผู้ฉลาดในฐานะและฐานะ คือเหตุที่อาจจะเป็นได้ และไม่อาจจะเป็นได้ เป็นผู้ฉลาดในอรรถและพยัญชนะเบื้องต้นเบื้องปลาย (ที่สมกันหรือแย้งกัน) เป็นผู้ฉลาดในวินิจฉัย, ดูเพิ่มเติม วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๖๒/๕๔๕.

^{๙๓}พยานบุคคลมี ๕ ประเภท ได้แก่ ภิกษุสามเณร ผู้นำของรัฐ คหบดี เศรษฐีผู้มีความรู้ อุบาสก อุบาสิกา นักบวชนอกศาสนา, ดูเพิ่มเติม วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๖๒/๕๖๖.

^{๙๔}พยานผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้มีความชำนาญพิเศษในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งภิกษุไม่มีความรู้ความชำนาญ, ดูรายละเอียดใน มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล และขุททกนิกายธรรมบท เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ ตอนที่ ๓ , หน้า ๒๐๓-๒๐๕.

^{๙๕}วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๖๒/๕๔๕.

(๑) ห้ามถามถึงอุปชฌายะ อาจารย์ สัทธวิหาริก อันเตวาลิก ผู้ร่วมอุปชฌายะ ผู้ร่วมอาจารย์

(๒) ห้ามถามถึงชาติ ชื่อ โคตร อาคม คือปริยัติที่เรียน ประเทศ ชาติภูมิ เพราะความรักความชังจะพึงเกิดขึ้นเมื่อได้รู้เรื่องเป็นทางถึงอคติ ^{๔๖}

ข้อพึงกระทำในการสอบถามของผู้พิจารณา

(๑) ผู้พิจารณาพึงรู้จักเลือกถามเฉพาะข้ออันเกื้อกูลแก่คดี

(๒) พึงจดข้ออันไม่จำเป็นเสีย

(๓) พึงสอบถามเพื่อฟังคำให้การของจำเลย

เมื่อพระวินัยธร ได้ชี้แจงนำหน้าคำพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ฝ่ายจำเลย ก่อนทำคำวินิจฉัย แล้วแถลงแก่สงฆ์เพื่อให้การรับรอง (การลงมติ) ถ้าสงฆ์บางรูปไม่เห็นพ้องด้วยกับคำวินิจฉัยก็สามารถทำความเห็นแย้งได้เรียกว่า “ทัญญาวิกรมม” แปลว่า “ทำความเห็นให้แจ้ง” มติของสงฆ์ถือว่าเป็นอันถึงที่สุด ใครจะรื้อฟื้นอีกไม่ได้

ง. การปรับอาบัติ

ภายหลังจากที่มีการพิสูจน์พยานหลักฐานทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยจนแสดงให้เห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดและได้รับสารภาพหรือ พยานหลักฐานเพียงพอแสดงให้เห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดแม้จำเลยไม่ได้รับสารภาพ ซึ่งสงฆ์จะต้องดำเนินการปรับอาบัติแก่จำเลย ซึ่งมีวิธีดำเนินการเป็น ๒ กรณีดังนี้

กรณีฝ่ายโจทก์: ถ้าโจทก์ฟ้องมิชอบด้วยอาบัติปาราชิกแต่ไม่มีมูล สงฆ์พึงปรับสังฆาติเสสแก่โจทก์ ถ้าโจทก์เป็นภิกษุณีถูกภิกษุชักชวนให้สงฆ์ลงนาคสนากรรมให้สึกเสีย ^{๔๖}

ถ้าโจทก์รับว่าใส่ความภิกษุด้วยอาบัติสังฆาติเสสแต่ไม่มีมูล สงฆ์พึงปรับปาจิตติย์แก่โจทก์ ^{๔๗}

ถ้าโจทก์รับว่าใส่ความภิกษุด้วยอาบัติถุลลัจจัย ปาจิตติย์ ถุลลัจจัย ทุกกฏ ทุพพาสิต หรือลหุกาบัติ ที่ไม่มีมูล สงฆ์พึงปรับอาบัติทุกกฏแก่โจทก์ ^{๔๘}

กรณีฝ่ายจำเลย: ๑. ถ้าภิกษุผู้เป็นจำเลยรับว่าตนต้องอาบัติปาราชิก สงฆ์พึงลงนาคสนาให้สึกเสีย ถ้ารับสังฆาติเสส สงฆ์พึงให้อยู่กรรมประพฤติกัฏฐ หรือรับลหุกาบัติที่เหลือ สงฆ์พึงให้แสดงคืนด้วยบุคคล อาบัตติย้อมระงับในสำนักบุคคล ^{๔๙} ๒. กรณีจำเลยพุดมสา กลบเกลื่อนข้อมูลต่อสงฆ์ ให้การกลับไปกลับมา สงฆ์พึงลงโทษประเภตัสสปาปิยสิกการกรรม หรือกรณีเข้าข่ายที่จะต้องลงนิคกรรมอื่น ๆ (ยกเว้นปกาสนียกรรม ซึ่งเป็นกรณีขบออกจากสังคมสงฆ์ไปเลย ไม่รวมคบหา) สงฆ์พึงลงตามความผิดของจำเลย โดยสรุปเมื่อสงฆ์ได้ตัดสินอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วต้องดำเนินการแก้ไขปัญหามารูปแบบทั้ง ๓ วิธี ตามที่ได้เคยกล่าวไว้แล้ว

^{๔๖}วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๘๘/๓๘๘.

^{๔๗}วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๐/๓๘๙.

^{๔๘}วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๘๘/๓๘๗.

^{๔๙}วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๔๗/๕๒๗.

จ. การทำสังฆกรรม

การแก้ไขปัญหาสังคมสงฆ์โดยอธิกรณสมณ เป็นพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงมอบอำนาจให้สงฆ์ปกครองหมู่สงฆ์ภายใต้หลักพระธรรมวินัย โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์และเพื่อความเป็นเอกภาพในสังคมสงฆ์ ในรูปแบบของสังฆกรรม โดยถือความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ หรือกิจของสงฆ์พึงกระทำโดยการประชุมสงฆ์ การประกอบสังฆกรรมจะกระทำภายหลังที่สงฆ์ได้ปรับอาบัติแก่จำเลยโดยการกระทำสังฆกรรม ๒ ครั้ง ดังนี้

การประกอบสังฆกรรมครั้งที่ ๑ กรณีการแก้ไขปัญหาแบบไม่มีเงื่อนไข กล่าวคือ ภายหลังจากมีการพิจารณาปรับอาบัติจำเลยแล้ว สงฆ์จะต้องทำสังฆกรรมเพื่อรับรองความบริสุทธิ์ (กรณีจำเลยไม่ได้กระทำผิด) หรือประกาศการระงับอธิกรณ์ (กรณีการระงับอธิกรณ์โดยสัมมุขวินัย เญยยสิกขา ตินณวัตถารก สติวินัย อมูพหวินัย และปฏิญญาตกรณวินัย) หรือการนาสนาบังคับให้สีก (กรณีอาบัติปาราชิก) และกรณีการแก้ไขปัญหาแบบมีเงื่อนไข หลังจากที่มีการปรับอาบัติจำเลยแล้ว และจำเลยจะต้องถูกลงโทษด้วย สงฆ์จะต้องทำสังฆกรรมลงนิกกรรมแก่จำเลย และจำเลยจะต้องถูกลงโทษด้วยเงื่อนไขทางสังคม ๑๘ ข้อ ๔๓ ข้อ หรือ ๙๔ ข้อ แล้วแต่กรณีจากสังคมสงฆ์

การประกอบสังฆกรรมครั้งที่ ๒ กรณีการแก้ไขปัญหาแบบมีเงื่อนไข เมื่อจำเลยสำนึกผิดยอมรับและยอมแก้อาบัติหรือบอกคืนอาบัติหรือประพฤติวัตรตามกระบวนการในพระวินัยแล้ว ได้แจ้งแก่สงฆ์และสงฆ์ได้ประกอบสังฆกรรมประกาศระงับการลงโทษแก่จำเลย

ฉ. การประกาศให้สังคมสงฆ์รับรู้

เป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของสังคมสงฆ์ อันหมายถึงความเป็นเอกภาพของสังคมสงฆ์ ซึ่งยังความสมัคสมานสามัคคีความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมสงฆ์ เกิดขึ้นภายหลังจากที่สงฆ์ได้ประกอบสังฆกรรมทั้ง ๒ ครั้งดังกล่าวมาแล้วข้างต้นโดยการแก้ไขปัญห แบบไม่มีเงื่อนไข หรือแบบมีเงื่อนไข และการประกอบสังฆกรรมประกาศระงับการลงโทษแบบมีเงื่อนไข โดยสงฆ์จะมอบให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นตัวแทนนามติที่สงฆ์ได้รับรองไปแจ้งแก่ภิกษุในอาวาสอื่น ๆ เพื่อร่วมรับรองมติของสงฆ์ด้วยไม่ว่าจะเป็นมติรับรองความบริสุทธิ์ หรือการประกาศการระงับอธิกรณ์ หรือประกาศการลงนิกกรรม เพื่อให้สังคมสงฆ์ได้ร่วมลงโทษด้วย เพราะหากจำเลยได้หลบหนีหรือย้ายออกจากอาวาสที่ก่ออธิกรณ์ไปอยู่อาวาสอื่น ๆ ภิกษุในอาวาสนั้น ๆ จะได้ทราบข้อมูล เป็นการป้องกันเพื่อไม่ให้จำเลยหลบหนีความผิดได้^{๑๐๐} และเมื่อมีการประกาศการระงับการลงโทษ กรณีจำเลยสำนึกผิดยอมรับแสดงอาบัติหรือประพฤติวัตรเป็นที่เรียบร้อยแล้ว สงฆ์จะแจ้งมติการระงับโทษไปยังอาวาสต่าง ๆ เพื่อร่วมในการระงับโทษด้วย หรือกรณีการบังคับให้สีกเมื่อได้ดำเนินการตามกระบวนการแล้ว สงฆ์ได้มอบหมายภิกษุไปประกาศให้สังคมสงฆ์ได้ทราบการพ้นจากความเป็นภิกษุของจำเลยด้วย

ช. การลงโทษจำเลยโดยมตีสงฆ์

กรณีนี้เป็นวิธีการลงโทษจำเลยภิกษุผู้เป็นบาป พุดจามุสา ไม่ให้ความร่วมมือในการพิจารณา เมื่อมีการพิจารณาปรับอาบัติแล้วสงฆ์ได้ลงโทษด้วยการลงตีสปาปยสิกากรรม ด้วยการเพิ่มโทษ ด้วยเงื่อนไขทางสังคม ๑๘ ประการ หรือในรูปแบบการลงนิกกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น การไล่

^{๑๐๐}วิ.จ. (ไทย) ๖/๖๖/๑๓๕.

ออกจากอาวาส การชู้ การคாதโทษ การห้ามคบหาพูดจาด้วย เป็นต้น ซึ่งจำเลยยังจะต้องถูกลงโทษด้วยเงื่อนไขทางสังคมอีก ๑๘ ข้อ ไม่มีการทำสังฆกรรมระงับเป็นแต่ประกาศให้อาวาสอื่น ๆ หรือสังคมได้รับรู้เท่านั้น และร่วมลงโทษด้วยเงื่อนไข ๑๘ ข้อ โดยการลงโทษแบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะคือ

๑. การลงโทษตามลักษณะของความผิดหมายถึงสงฆ์ได้กระทำสังฆกรรมในการบังคับให้จำเลยต้องปฏิบัติตาม เช่น การถอดยศ การลดพรรษา หรือ การขับให้พ้นจากวัด เป็นต้น

๒. การลงโทษโดยสังคม เป็นวิธีการภายหลังจากสงฆ์ได้กระทำสังฆกรรมแล้ว สังคมจะได้ลงโทษจำเลยด้วยเงื่อนไข ๑๘ ประการ เมื่อจำเลยถูกลงโทษจนสำนึกได้แล้วก็จะกลับมาแจ้งแก่สงฆ์เพื่อให้ทำสังฆกรรมระงับอธิกรณ์ให้

ณ. การสำนึกผิดของจำเลย

เมื่อจำเลยถูกลงโทษและสำนึกผิดได้แล้วต้องการให้สงฆ์กระทำสังฆกรรมระงับโทษให้แก่ตน ต้องดำเนินการแจ้งต่อสงฆ์ กรณีที่จำเลยไม่สำนึกโดยได้ชิงสึกไปเอง หรือสึกหนีโทษ หรือหนีไปที่อื่นโดยไม่ทราบแห่งหนตำบลใด หรือมรณภาพ ให้ภิกษุผู้รู้เห็นแจ้งแก่สงฆ์เพื่อแจ้งแก่สังคมสงฆ์ได้ทราบข่าว^{๑๐๑} เว้นแต่จำเลยได้บรรลุพระอรหันต์ ถือว่าอธิกรณ์ได้ยุติ^{๑๐๒} โดยไม่ต้องทำสังฆกรรมใด ๆ

กรณีการสำนึกผิดและแจ้งต่อสงฆ์เพื่อกระทำสังฆกรรมระงับโทษให้ สงฆ์จะต้องพิจารณาให้ได้ความจริงก่อนว่า

- (๑) จำเลยสำนึกผิดจริงหรือไม่
- (๒) ระยะเวลาการลงโทษเพียงพอเหมาะสมหรือไม่
- (๓) ระหว่างถูกลงโทษ จำเลยได้ก่ออธิกรณ์ขึ้นอีกหรือไม่
- (๔) จำเลยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของการลงโทษสมบูรณ์หรือไม่
- (๕) บุคคลผู้เกี่ยวข้องติเตียนหรือไม่

หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยมีคุณสมบัติครบถ้วนสามารถที่จะรับรองได้ก็จะประชุมสงฆ์กระทำสังฆกรรมระงับการลงโทษแก่จำเลย^{๑๐๓}

ญ. การทำสังฆกรรมเพื่อระงับโทษของจำเลย

การทำสังฆกรรมครั้งที่ ๒ ของสงฆ์เป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีเงื่อนไข โดยในการกระทำสังฆกรรม ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอนดังนี้

(๑) ภิกษุผู้เป็นจำเลยเข้าไปหาสงฆ์ กล่าวคำขอให้สงฆ์ยกโทษให้แก่ภิกษุนั้นด้วยอุทเทสิกกรรมในข้ออะไร ว่าไป และในฐานความผิดหรือสึกขาบทใดและภิกษุนั้นสำนึกได้แล้วขอให้สงฆ์ได้ระงับโทษให้แก่ภิกษุนั้นด้วย^{๑๐๔}

(๒) สงฆ์จะแต่งตั้งภิกษุรูปหนึ่งขึ้นมาทำหน้าที่ประกาศยุติแก่สงฆ์ ขอสงฆ์ระงับการลงโทษเพราะเหตุภิกษุนั้นสำนึกผิดแล้ว เมื่อได้ทำประกาศยุติแล้วภิกษุอีกรูปก็จะสวด

^{๑๐๑}วิ.จ. (ไทย) ๖/๗๑/๑๔๗.

^{๑๐๒}วิ.จ. (ไทย) ๗/๑๑๕/๓๘๖-๓๙๐, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๒๖/๑๖๒.

^{๑๐๓}วิ.จ. (ไทย) ๖/๗๓/๑๕๐.

^{๑๐๔}วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๐/๓๗.

อนุสาวนาเพื่อขอมติจากสงฆ์จำนวน ๓ ครั้ง ว่าภิกษุสำนึกได้แล้วและสงฆ์กระจับโทษให้ ถ้าสงฆ์เห็นด้วยก็ให้หนึ่ง ถ้าไม่เห็นด้วยก็ให้หกท้วง ถ้าไม่มีใครทักท้วงถืออาการณนั้นเป็นมติสงฆ์

(๓) เมื่อสงฆ์มีมติแล้ว ถือว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งจะต้องดำเนินการประกาศมติของสงฆ์ให้สังคมได้ทราบ

ฎ. การประกาศต่อสังคม

การประกาศต่อสังคมเป็นครั้งที่ ๒ คล้ายกับการกระทำสังฆกรรมของสงฆ์ เพราะเมื่อมีการกระทำสังฆกรรมตามแนวทางการแก้ไข้ปัญหาแบบไม่มีเงื่อนไขหรือแบบมีเงื่อนไขแล้ว ต้องมีการประกาศหรือมีการแจ้งมติของสงฆ์ให้สังคมสงฆ์ได้รับรองหรือร่วมลงโทษด้วย ดังนั้นเมื่อมีการประกอบสังฆกรรมระงับจำเลยแล้วก็ต้องมีการประกาศการระงับโทษให้สังคมได้รับรู้ถึงความบริสุทธิ์ของจำเลยและร่วมการระงับโทษด้วยโดยการประพตปฏิบัติต่อจำเลยเหมือนภิกษุผู้มีศีลเสมอกัน ซึ่งสงฆ์จะต้องแต่งตั้งภิกษุไปแจ้งข่าวสารการระงับโทษต่ออาวาสต่าง ๆ

ฎ. อธิกรณ์ยุติ

เมื่อได้มีการประกาศให้สังคมสงฆ์ได้รับรู้การระงับโทษและได้ร่วมในการระงับโทษแก่จำเลยแล้ว ถือได้ว่าอธิกรณ์ได้สงบระงับแล้ว ผลที่อธิกรณ์ได้สงบระงับดีแล้ว ทำให้ภิกษุผู้เป็นจำเลยกลับมาบริสุทธิ์ดังเดิม เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์บริบูรณ์เหมือนเดิม

๒.๑.๑.๘ ตัวอย่างการระงับอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัย

ทั้งนี้การระงับอธิกรณ์ตามหลักพระธรรมวินัยมีบทว่าด้วยการลงโทษที่เรียกว่านิคหกรรม ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างประเด็นที่มีการวินิจฉัยตามหลักอธิกรณ์และมีบทลงโทษต่าง ๆ ดังนี้

ก. การลงตักขณียกรรม กรณีภิกษุนิสิตของพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะ^{๑๐๕}

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถปิณฑิก เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พวกภิกษุนิสิตพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะ ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาทก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ด้วยตนเอง ได้เข้าไปหาภิกษุพวกอื่นที่ร่วมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ด้วยกัน แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุรูปนั้นอย่าได้เอาชนะพวกท่าน ท่านทั้งหลายจงโต้ตอบให้แข่งขัน พวกท่านเป็นบัณฑิตกว่า เฉลียวฉลาดกว่า เป็นพหูสูตกว่า และสามารถกว่าภิกษุนั้น แม้พวกกระผมจะคอยเป็นฝ่ายพวกท่าน ทำความบาดหมางที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็ขยายลุกลามออกไป บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อยสันโดษ มีความละอาย มีความระมัดระวัง ใฝ่การศึกษา ตำหนิ ประณามโพนทะนาว่า ไฉนพวกภิกษุพวกนิสิตพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะ จึงผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ด้วยตนเอง และพากันเข้าไปหาภิกษุพวกอื่นที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะก่การวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์แล้วกล่าวอย่างนี้ว่าภิกษุรูปนั้นอย่าได้เอาชนะพวกท่าน ท่านทั้งหลายจงโต้ตอบให้แข่งขัน พวกท่านเป็นบัณฑิตกว่า เฉลียวฉลาดกว่า เป็นพหูสูตกว่า และสามารถกว่าภิกษุนั้น แม้พวกกระผมจะคอยเป็นฝ่ายพวกท่าน ดังนี้เล่า ทำให้ความบาดหมางที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ขยายลุกลามออกไป

^{๑๐๕}วิ.จ. (ไทย) ๖/๑-๓/๑-๕.

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นได้นำเรื่องไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่า พวกภิกษุณีสิตพระปณฺฑุกะและโลหิตกะ เป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออิริยในสงฆ์ด้วยตนเองและพากันเข้าไปหาภิกษุพวกอื่นที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะก่อกองวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออิริยในสงฆ์แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุรูปนั้นอย่าได้เอาชนะพวกท่าน ท่านทั้งหลายจงโต้ตอบให้แข่งขัน พวกท่านเป็นบัณฑิตกว่า เฉลียวฉลาดกว่า เป็นพหูสูตกว่า และสามารถกว่าภิกษุนั้น แม้พวกกระผมจะคอยเป็นฝ่ายพวกท่าน ดังนี้เล่า ทำให้ความบาดหมางที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ขยายลูกกลมออกไปจริงหรือ ภิกษุเหล่านั้นทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดำริว่า ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้น ไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ไม่ควรทำเลย ภิกษุทั้งหลาย โฉนโฆษบุรุษทั้งหลายจึงก่อความบาดหมาง ฯลฯ ก่ออิริยในสงฆ์ด้วยตนเอง และพากันเข้าไปหาภิกษุพวกอื่นที่ก่อความบาดหมาง ฯลฯ ก่ออิริยในสงฆ์ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุรูปนั้นอย่าได้เอาชนะพวกท่าน ท่านทั้งหลายจงโต้ตอบให้แข่งขัน พวกท่านเป็นบัณฑิตกว่า เฉลียวฉลาดกว่า เป็นพหูสูตกว่า และสามารถกว่าภิกษุนั้น แม้พวกกระผมจะคอยเป็นฝ่ายพวกท่าน ดังนี้เล่า ทำให้ความบาดหมางที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ขยายลูกกลมออกไป ภิกษุทั้งหลายการกระทำอย่างนี้มิได้ทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำให้คนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ที่จริงกลับจะทำให้คนที่ไม่เลื่อมใส ก็ไม่เลื่อมใสไปเลย คนที่เลื่อมใสอยู่บางพวกก็จะกลายเป็นอื่นไป

ครั้งนั้นแล เมื่อพระผู้มีพระภาค ทรงดำริถึงพวกภิกษุณีสิตของพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะ โดยประการต่าง ๆ แล้ว จึงตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยยาก บำรุงยาก มักมาก ไม่สันโดษ ความคลุกคลีความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยง่าย บำรุงง่ายมักน้อย สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัดกิเลส อาการนำเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยประการต่าง ๆ ทรงแสดงธรรมมีกถาให้เหมาะสม ให้คล้อยตามกับเรื่องนั้น แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลายถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงลงมติขณิกกรรมแก่พวกภิกษุณีสิตปณฺฑุกะและโลหิตกะ

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงลงมติขณิกกรรมอย่างนี้ คือ เบื้องต้นพึงโจทพวกภิกษุณีสิตพระปณฺฑุกะและโลหิตกะครั้นแล้วให้ภิกษุเหล่านั้นให้การ แล้วจึงปรับอาบัติ ครั้นปรับอาบัติแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบ ด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา ว่าดังนี้

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า พวกภิกษุณีสิตพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออิริยในสงฆ์ ด้วยตนเอง ได้เข้าไปหาภิกษุพวกอื่นที่ร่วมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาทก่อความอื้อฉาว ก่ออิริยในสงฆ์ด้วยกัน แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุรูปนั้นอย่าได้เอาชนะพวกท่าน ท่านทั้งหลายจงโต้ตอบให้แข่งขัน พวกท่านเป็นบัณฑิตกว่า เฉลียวฉลาดกว่า เป็นพหูสูตกว่า และสามารถกว่าภิกษุนั้น แม้พวกกระผมจะคอยเป็นฝ่ายพวกท่าน ทำให้ความบาดหมางที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ขยายลูกกลมออกไป ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว พึงลงมติขณิกกรรมแก่พวกภิกษุณีสิตของพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะ นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ลงดัชฌนียกรรมแก่พวกภิกษุณีสิตพระปณฺฑุกะ และพระโลหิตกะ การทำดัชฌนียกรรมแก่พวกภิกษุณีสิตพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะ ท่านรูปใดเห็นด้วยท่านรูปนั้นพึงนั่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

แม้ครั้งที่สอง ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ฯลฯ

แม้ครั้งที่สาม ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ฯลฯ

ดัชฌนียกรรมสงฆ์ลงแล้วแก่พวกภิกษุณีสิตพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะสงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนี้จึงนั่ง ข้าพเจ้าขอถือความนี้ขึ้นเป็นนิตายดังนี้

ข. การลงนียกรรม กรณีภิกษุเสยยสกะ^{๑๐๖}

สมัยนั้น ท่านพระเสยยสกะเป็นพาล ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมรรยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควรทั้งที่ปกตัตตะภิกษุทั้งหลายให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต อภิกษุอยู่บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า ไฉนเล่า ท่านพระเสยยสกะจึงได้เป็นพาล ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมรรยาทไม่สมควรอยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ทั้งที่ปกตัตตะภิกษุทั้งหลายให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต อภิกษุอยู่เล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ฯลฯ ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้าพเจ้า ภิกษุเสยยสกะเป็นพาล ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมรรยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ทั้งที่ปกตัตตะภิกษุทั้งหลายให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต อภิกษุอยู่ จริ่งหรือภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริ่ง พระพุทธเจ้าข้า

ผู้มีพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆบุรุษนั้นนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฉนโมฆบุรุษนั้น จึงได้เป็นพาล ไม่ฉลาดมีอาบัติมาก มีมรรยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ทั้งที่ปกตัตตะภิกษุทั้งหลายให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัตอภิกษุอยู่เล่า การกระทำของโมฆบุรุษนั้นนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ... ครั้นทรงดำหนิแล้วทรงแสดงธรรมีกถา แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้สงฆ์จึงลงนียกรรมแก่ภิกษุเสยยสกะ โดยสั่งให้กลับไปถือนิสัยใหม่ สงฆ์พึงลงนียกรรมอย่างนี้ คือเบื้องต้นพึงโจทภิกษุเสยยสกะ ครั้นแล้วพึงให้เธอให้การ แล้วพึงปรับอาบัติ ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาว่าดังนี้:-

“ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุเสยยสกะนี้โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้ อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ทั้งที่ปกตัตตะภิกษุทั้งหลายให้ปริวาสชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต อภิกษุอยู่ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงลงนียกรรมแก่ภิกษุเสยยสกะ โดยสั่งให้กลับไปถือนิสัยใหม่ นี่เป็นญัตติ

^{๑๐๖}วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๑-๑๒/๒๑-๒๓.

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุเสยยสกะนี้โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้ อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ทั้งที่ปกตัตตะภิกษุทั้งหลายให้ปริวาสชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต อภิกษณอยู่ สงฆ์ลงนียสกรรมแก่ภิกษุเสยยสกะ โดยสั่งให้กลับไปถือนิสสัยใหม่ ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการลงนียสกรรมแก่ภิกษุเสยยสกะ โดยสั่งให้กลับไปถือนิสสัยใหม่ ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

แม้ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุเสยยสกะนี้โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้ อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ทั้งที่ปกตัตตะภิกษุทั้งหลายให้ปริวาสชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต อภิกษณอยู่ สงฆ์ลงนียสกรรมแก่ภิกษุเสยยสกะ โดยสั่งให้กลับไปถือนิสสัยใหม่ ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการลงนียสกรรมแก่ภิกษุเสยยสกะ โดยสั่งให้กลับไปถือนิสสัยใหม่ ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

แม้ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุเสยยสกะนี้โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีอาบัติมาก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้ อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ทั้งที่ปกตัตตะภิกษุทั้งหลายให้ปริวาสชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต อภิกษณอยู่ สงฆ์ลงนียสกรรมแก่ภิกษุเสยยสกะ โดยสั่งให้กลับไปถือนิสสัยใหม่ ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการลงนียสกรรมแก่ภิกษุเสยยสกะ โดยสั่งให้กลับไปถือนิสสัยใหม่ ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

นียสกรรม สงฆ์ลงแล้วแก่ภิกษุเสยยสกะ โดยสั่งให้กลับไปถือนิสสัยใหม่ สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือเอาความนี้ว่าเป็นมตอย่างนี้”

ค. การปัพพชาชนียกรรม กรณีภิกษุอัสสชิและปุนัพพสุกะ^{๑๐๗}

สมัยนั้น ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะ (อยู่ในพวกฉัพพัคคีย์) เป็นผู้อยู่ประจำในอาวาส เป็นภิกษุอลัชชี เลวทราม ในในกัณฐาครีชนบท ภิกษุพวกนั้นประพฤติไม่เหมาะสม เห็นปานนี้ คือ ปลุกไม้ดอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นปลุกบ้าง รดน้ำเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นรดบ้าง เก็บดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นเก็บบ้าง ร้อยดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นร้อยบ้าง ทำมาลัยต่อก้านเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำมาลัยเรียงก้านเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง จัดดอกไม้ช่อเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พวงเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้แผงประดับอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ภิกษุพวกนั้นนำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยต่อก้าน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยต่อก้าน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้างซึ่งดอกไม้ช่อ นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พุ่ม นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้เทริด นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พวงนำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้แผงประดับอก เพื่อกุลสตรีเพื่อกุลธิดา เพื่อกุลกุมารี เพื่อสะใภ้ของตระกูล เพื่อทาสหญิงในตระกูล

^{๑๐๗}วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑-๒๔/๓๙-๔๘.

ภิกษุพวกนั้นฉันอาหารในภาชนะอันเดียวกันบ้าง ตีมน้ำในขันใบเดียวกันบ้าง นั่งบนอาสนะอันเดียวกันบ้าง นอนบนเตียงอันเดียวกันบ้าง นอนร่วมเครื่องลาดอันเดียวกันบ้าง นอนคลุมผ้าห่มผืนเดียวกันบ้าง นอนร่วมเครื่องลาดและคลุมผ้าห่มร่วมกันบ้าง กับกุลสตรี กุลธิดา กุลกุมารี สะใภ้ของตระกูล ทาสหญิงในตระกูล

ภิกษุพวกนั้นฉันอาหารในเวลาวิกาลบ้าง ตีมน้ำเมาบ้าง ทัดทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้บ้าง ฟ้อนรำบ้าง ขับร้องบ้าง ประโคมบ้าง เต้นรำบ้าง ฟ้อนรำกับหญิง ฟ้อนรำบ้าง ขับร้องกับหญิง ฟ้อนรำบ้าง ประโคมกับหญิง ฟ้อนรำบ้าง เต้นรำกับหญิง ฟ้อนรำกับหญิง ขับร้องบ้าง ขับร้องกับหญิง ขับร้องบ้าง ประโคมกับหญิง ขับร้องบ้าง เต้นรำกับหญิง ขับร้องบ้าง ฟ้อนรำกับหญิง ประโคมบ้าง ขับร้องกับหญิง ประโคมบ้าง ประโคมกับหญิง ประโคมบ้าง เต้นรำกับหญิง ประโคมบ้าง ฟ้อนรำกับหญิง เต้นรำบ้าง ขับร้องกับหญิง เต้นรำบ้าง ประโคมกับหญิง เต้นรำบ้าง เต้นรำกับหญิง เต้นรำบ้าง เล่นหมากรุกแถวละ ๘ ตาบ้าง เล่นหมากรุกแถวละ ๑๐ ตาบ้าง เล่นหมากเก็บบ้าง เล่นชิงนางบ้าง เล่นหมากไหวบ้าง เล่นโยนบ่วงบ้าง เล่นไม้หึ่งบ้าง เล่นฟาดให้เป็นรูปต่างๆ บ้าง เล่นสกาบ้าง เล่นเป่าใบไม้บ้าง เล่นไถน้อยๆ บ้าง เล่นหกคะเมนบ้าง เล่นไม้กังหันบ้าง เล่นตวงทรายด้วยใบไม้บ้าง เล่นร่อนน้อยๆ บ้าง เล่นธนูน้อยๆ บ้าง เล่นเขียนทายบ้าง เล่นทายใจบ้าง เล่นเลียนคนพิการบ้าง หัดขี่ช้างบ้าง หัดขี่ม้าบ้าง หัดขี่รถบ้าง หัดยิงธนูบ้าง หัดเพลงอาวุธบ้าง วังผลัดช้างบ้าง วังผลัดม้าบ้าง วังผลัดรถบ้าง วังขับกันบ้าง วังเปี้ยวกันบ้าง ฝึกปากบ้าง ปรบมือบ้าง ปล้ำกันบ้าง ชกมวยกันบ้าง ปลูกผ้าสังฆาฏิท่ามกลางเวที เต้นรำแล้วพูดกับหญิงฟ้อนรำอย่างนี้ว่า “น้องหญิง เธอจงฟ้อนรำในที่นี้” ดังนี้แล้ว ให้การคำนับบ้าง ประพฤติไม่เหมาะสมต่างๆ บ้าง ฯ

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งจำพรรษาในแคว้นกาสิ แล้วเดินทางไปกรุงสาวัตถี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เดินทางไปจนถึงกัฏฐาคริชนบท ครั้นเวลาเช้าภิกษุนั้นครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวรไปบิณฑบาตที่กัฏฐาคริชนบท มีการก้าวไป การถอยกลับ การดูแล การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออกที่น่าเลื่อมใส สายตามองทอดลงสมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ

พวกชาวบ้านเห็นภิกษุรูปนั้น แล้วพูดอย่างนี้ว่า ภิกษุรูปนี้เป็นใคร ดูคล้ายคนไม่ค่อยมีกำลัง เหมือนคนอ่อนแอ เหมือนคนขมวดคิวกัมหน้า เมื่อท่านรูปนี้เข้าไปบิณฑบาต ใครเล่าจะถวายอาหารบิณฑบาต ส่วนพระพระอัสสชิ และพระปุนัพพสุกะของพวกเรา เป็นคนอ่อนโยน พุดจาไพเราะ อ่อนหวาน ยิ้มแย้มก่อนมักกล่าวว่า มาเถิด มาดีแล้ว ไม่กัมหน้า หน้าตาชื่นบาน ทักทายก่อน ใครๆ ก็อยากถวายอาหารท่านเหล่านั้น”

อุบาสกคนหนึ่งได้แลเห็นภิกษุรูปนั้น กำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในกัฏฐาคริชนบท ครั้นแล้วจึงเข้าไปหาภิกษุรูปนั้น กราบเรียนถามภิกษุรูปนั้นว่า “พระคุณเจ้าได้อาหารบิณฑบาตบ้างไหม ขอรับ ภิกษุรูปนั้นตอบว่า อาตมายังไม่ได้อาหารเลย”

อุบาสกกล่าวนิมนต์ว่า “นิมนต์ไปเรือนกระผมเถิด ขอรับ แล้วนำภิกษุรูปนั้นไปเรือนนิมนต์ให้ฉันแล้วเรียนถามว่า พระคุณเจ้า ท่านจะไปที่ไหน ขอรับ” ภิกษุนั้นตอบว่า อาตมาจะไปกรุงสาวัตถี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค อุบาสกกล่าวว่า ขอท่านจงถวายอภิวาทพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และขอจงกราบทูลตามถ้อยคำของผมนี้อย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า วัดในกัฏฐาคริชนบท ทรุคโทรม ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะเป็นผู้อยู่ประจำในอาวาส เป็นภิกษุอลัชชี เลวทราม พวกเธอประพฤติไม่เหมาะสมเห็นปานนี้ คือ ปลูกไม้ดอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นปลูกบ้าง รดน้ำเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นรด

บ้าง เก็บดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นเก็บบ้าง ร้อยดอกไม้เองบ้างใช้ให้ผู้อื่นร้อยกรองบ้าง ทำมาลัยต่อกันเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำมาลัยเรียงกันเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง จัดดอกไม้ช่อเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พวงเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้แผงประดับอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ภิกษุพวกนั้นนำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยต่อกัน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยต่อกัน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้างซึ่งดอกไม้ช่อ นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้างซึ่งดอกไม้พุ่ม นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้เทริด นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พวงนำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้แผงประดับอก เพื่อกุลสตรีเพื่อกุลธิดา เพื่อกุลกุมารี เพื่อบุตรของตระกูล เพื่อบุตรในตระกูล ฉันทาหารในภานณะอันเดียวกันบ้าง ต้มน้ำในขันใบเดียวกันบ้าง นั่งบนอาสนะอันเดียวกันบ้าง นอนบนเตียงอันเดียวกันบ้าง นอนร่วมเครื่องลาดอันเดียวกันบ้าง นอนคลุมผ้าห่มผืนเดียวกันบ้าง นอนร่วมเครื่องลาดและคลุมผ้าห่มร่วมกันบ้าง กับกุลสตรี กุลธิดา กุลกุมารี บุตรของตระกูล บุตรในตระกูล ฉันทาหารในเวลาวิกาลบ้าง ต้มน้ำมาบ้าง ทัดทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้บ้าง ฟ้อนรำบ้าง ขับร้องบ้าง ประโคมบ้าง เต้นรำบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงฟ้อนรำบ้าง ขับร้องกับหญิงฟ้อนรำบ้าง ประโคมกับหญิงฟ้อนรำบ้าง เต้นรำกับหญิงฟ้อนรำบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงขับร้องบ้าง ขับร้องกับหญิงขับร้องบ้าง ประโคมกับหญิงขับร้องบ้าง เต้นรำกับหญิงขับร้องบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงประโคมบ้าง ขับร้องกับหญิงประโคมบ้าง ประโคมกับหญิงประโคมบ้าง เต้นรำกับหญิงประโคมบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงเต้นรำบ้าง ขับร้องกับหญิงเต้นรำบ้าง ประโคมกับหญิงเต้นรำบ้าง เต้นรำกับหญิงเต้นรำบ้างเล่นหมากรุกแฉะ ๘ ตาบ้าง เล่นหมากรุกแฉะ ๑๐ ตาบ้าง เล่นหมากเก็บบ้างเล่นชิงนางบ้าง เล่นหมากไหบ้าง เล่นโยนบ่วงบ้าง เล่นไม้หึ่งบ้าง เล่นฟาดให้เป็นรูปต่างๆ บ้าง เล่นสกาบ้าง เล่นเปาไปไม้บ้าง เล่นไถน้อยๆ บ้าง เล่นหกคะเมนบ้าง เล่นไม้กังหันบ้าง เล่นตวงทรายด้วยใบไม้บ้าง เล่นร่อนน้อยๆ บ้างเล่นร่อนน้อยๆ บ้าง เล่นเขียนทายบ้าง เล่นทายใจบ้าง เล่นเลียนคนพิการบ้างหัดขี่ช้างบ้าง หัดขี่ม้าบ้าง หัดขี่รถบ้าง หัดยิงธนูบ้าง หัดเพลงอาวุธบ้าง วิ่งผลัดช้างบ้าง วิ่งผลัดม้าบ้าง วิ่งผลัดรถบ้าง วิ่งขับกันบ้าง วิ่งเปี้ยวกันบ้าง ฝีมือบ้างประมือน้อยบ้าง ปล้ำกันบ้าง ขกมวยกันบ้าง ปลูกผ้าสังฆาฏิท่ามกลางเวทีเต้นรำแล้วพูดกับหญิงฟ้อนรำอย่างนี้ว่า น้องหญิง เธอจงฟ้อนรำในที่นี้ ดังนี้แล้ว ให้การคำนับบ้าง ประพฤติไม่เหมาะสมต่างๆ

แม้พวกชาวบ้านที่เคยศรัทธาเลื่อมใส แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่ศรัทธาไม่เลื่อมใสแล้ว แม้ทานที่เคยถวายแก่สงฆ์ บัดนี้ทายกทายิกาเลิกถวายแล้ว ภิกษุผู้มีศีลพากันจากไป ภิกษุเลวทรามอยู่ครอบครอง ขอประทานโรงาสถิตพระพุทธรูปเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคโปรดส่งภิกษุทั้งหลายไปสู่ภิกขาจารชนบทเถิด เพื่อวัดในภิกขาจารชนบทนี้จะพึงตั้งมั่นอยู่สืบไปในที่นั้น ภิกษุนั้นรับคำแล้วเดินทางไปกรุงสาวัตถี ถึงกรุงสาวัตถี พระเชตะวันอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐีโดยลำดับ เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งลง ณ ที่สมควร

อันการที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงปราศรัยกับพระอัครคันตูกะทั้งหลาย นั้นเป็นพุทธประเพณีลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุรูปนั้นว่า “ภิกษุ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ เธอเดินทางมาโดยไม่ลำบากหรือ เธอมาจากไหนภิกษุรูปนั้นกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าสบายดี พระพุทธเจ้าข้า พอเป็นอยู่ได้พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าเดินทางมา โดยไม่ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าจำพรรษาในแคว้นกาสิ เมื่อจะมายังกรุงสาวัตถี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค ได้ผ่านภิกขาจารชนบท พระพุทธเจ้าข้า ครั้นเวลาเช้า ข้าพระพุทธเจ้าครองอันตราวาสก ถือ

บาตรจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังก็ภาควิชนบท อุบาสกคนหนึ่ง ได้แลเห็นข้าพระพุทธเจ้ากำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในก็ภาควิชนบท ครั้นแล้วได้เข้าไปหาข้าพระพุทธเจ้า กราบไหว้ข้าพระพุทธเจ้าแล้วถามว่า ท่านได้อาหารบิณฑบาตบ้างไหม ขอรับ ข้าพระพุทธเจ้าตอบว่า ยังไม่ได้อาหารบิณฑบาตเลย เขาพูดว่า นิมนต์ไปเรือนผมเถิด ขอรับ แล้วนำข้าพระพุทธเจ้าไปเรือนให้ฉันแล้วถามว่า พระคุณเจ้าจักไปที่ไหน ขอรับ ข้าพระพุทธเจ้าตอบว่า จักไปกรุงสรวดี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เขาพูดว่า ท่านขอรับถ้าเช่นนั้นขอท่านจงกราบถวายบังคมพระบาทหุคของพระผู้มีพระภาค ด้วยเศียรเกล้า และขอจงกราบทูลตามถ้อยคำของกระผมอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า วัดในก็ภาควิชนบทโทรม ภิกษุชื่อว่าอัสสชิและปุนัพพุสะเป็นผู้อยู่ประจำในอาวาส เป็นภิกษุอลัชชี เลวทราม พวกเธอประพฤตินี้ไม่เหมาะสมเห็นปานนี้ คือ ปลุกไม้ดอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นปลุกบ้าง ... ประพฤติไม่เหมาะสมต่างๆ บ้าง แม้พวกชาวบ้านที่เคยศรัทธาเลื่อมใส แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่ศรัทธาไม่เลื่อมใสแล้ว แม้ท่านประจำของสงฆ์ก่อนๆ บัดนี้หายกหายกาเลิกละแล้ว ภิกษุผู้มีศีลพากันจากไป ภิกษุผู้เลวทรามอยู่ครอบครอง พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดส่งภิกษุทั้งหลายไปสู่ก็ภาควิชนบท เพื่อวัดจะได้ตั้งมั่นอยู่สืบไปในที่นั้น ข้าพระพุทธเจ้ามาจากก็ภาควิชนบทพระพุทธเจ้าข้า ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่า อัสสชิและปุนัพพุสะ เป็นผู้อยู่ประจำในอาวาส เป็นภิกษุอลัชชี เลวทราม อยู่ในก็ภาควิชนบท ประพฤติไม่เหมาะสมเห็นปานนี้ คือ ปลุกไม้ดอกเองบ้าง ใช้ผู้อื่นปลุกบ้าง ... ประพฤติไม่เหมาะสมต่างๆ บ้าง แม้พวกชาวบ้านที่เคยศรัทธาเลื่อมใส แต่เดี๋ยวนี้ไม่ศรัทธาไม่เลื่อมใสแล้ว ท่านที่เคยถวายประจำแก่สงฆ์ บัดนี้หายกหายกาเลิกละแล้ว ภิกษุผู้มีศีลทั้งหลายพากันจากไป ภิกษุผู้เลวทรามอยู่ครอบครองจริงหรือภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดำนิว่า ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้น ไม่สมควร ฯลฯ ไม่ควรทำ ภิกษุทั้งหลาย โฉน ภิกษุโมฆบุรุษเหล่านั้นจึงประพฤตินี้ไม่เหมาะสมอย่างนี้ คือ ปลุกไม้ดอกเองบ้าง ได้ใช้ให้ผู้อื่นปลุกบ้าง รตนน้ำเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นรดบ้าง เก็บดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นเก็บบ้าง ร้อยดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นร้อยบ้าง ทำมาลัยต่อกันเองบ้างใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำมาลัยเรียงกันเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้ช่อเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พุ่มเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้เทริดเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พวงเองบ้างใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้แผงสำหรับประดับอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ภิกษุพวกนั้นนำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยต่อกัน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยเรียงกัน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้ช่อ นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พุ่ม นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้เทริดนำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พวง นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้แผงสำหรับประดับอก เพื่อกุลสตรีเพื่อกุลธิดา เพื่อกุลกุมารี เพื่อสะเกไขวของตระกูลเพื่อทาสหญิงในตระกูลภิกษุพวกนั้นฉันอาหารในภาชนะอันเดียวกันบ้าง ตีมน้ำในขันใบเดียวกันบ้าง นั่งบนอาสนะอันเดียวกันบ้าง นอนบนเตียงอันเดียวกันบ้าง นอนร่วมเครื่องลาดอันเดียวกันบ้าง นอนคลุมผ้าห่มผืนเดียวกันบ้าง นอนร่วมเครื่องลาดและคลุมผ้าห่มร่วมกันบ้างกับกุลสตรี กุลธิดา กุลกุมารี สะเกไขวของตระกูล ทาสหญิงในตระกูล ฉันอาหารในเวลาวิกาลบ้าง ตีมน้ำเมาบ้าง ทัดทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้บ้าง ฟ้อนรำบ้าง ขับร้องบ้าง ประโคมบ้าง เต้นรำบ้างฟ้อนรำกับหญิงฟ้อนรำบ้าง

ขับร้องกับหญิงพอนรำบ้าง ประโคมกับหญิงพอนรำบ้าง เต้นรำกับหญิงพอนรำบ้าง พอนรำกับหญิงขับร้องบ้าง ขับร้องกับหญิงขับร้องบ้าง ประโคมกับหญิงขับร้องบ้าง เต้นรำกับหญิงขับร้องบ้าง พอนรำกับหญิงประโคมบ้าง ขับร้องกับหญิงประโคมบ้าง ประโคมกับหญิงประโคมบ้าง เต้นรำกับหญิงประโคมบ้าง พอนรำกับหญิงเต้นรำบ้าง ขับร้องกับหญิงเต้นรำบ้าง ประโคมกับหญิงเต้นรำบ้าง เต้นรำกับหญิงเต้นรำบ้าง เล่นหมากรุกแฉะ ๘ ตาบ้าง เล่นหมากรุกแฉะ ๑๐ ตาบ้าง เล่นหมากเก็บบ้าง เล่นชิงนางบ้าง เล่นหมากไหวบ้าง เล่นโยนห่วงบ้าง เล่นไม้หึ่งบ้าง เล่นฟาดให้เป็นรูปต่างๆ บ้าง เล่นสะกาบ้าง เล่นเป่าไปไม้บ้าง เล่นไถน้อยๆ บ้าง เล่นหกคะเมนบ้าง เล่นไม้กั้งหันบ้าง เล่นดวงทรายด้วยไปไม้บ้าง เล่นร่อนน้อยๆ บ้าง เล่นร่อนน้อยๆ บ้าง เล่นเขียนทายบ้าง เล่นทายใจบ้าง เล่นเลียนคนพิการบ้าง หัดขี่ช้างบ้าง หัดขี่ม้าบ้าง หัดขี่รถบ้าง หัดยิงธนูบ้าง หัดเพลงอาวุธบ้าง วังผลัดช้างบ้าง วังผลัดม้าบ้าง วังผลัดรถบ้าง วังขับกันบ้าง วังเปี้ยวกันบ้าง ผิวปากบ้าง ประหมือบ้าง ปล้ำกันบ้าง ชกมวยกันบ้าง ปลูกฝ้ายสังฆาฏิ ณ กลางสถานที่เต้นรำแล้ว พุดกับหญิงพอนรำอย่างนี้ว่า น้องหญิง เธอจงพอนรำ ณ ที่นี้ดังนี้บ้าง ให้การคำนับบ้าง ประพฤติไม่เหมาะสมต่างๆ บ้าง แม้พวกชาวบ้านที่เคยศรัทธาเลื่อมใส แต่เดี๋ยวนี้ไม่ศรัทธาไม่เลื่อมใส ทานที่เคยถวายประจำแก่สงฆ์บัดนี้หายกหายกาได้เลิกถวายแล้ว ภิกษุผู้มีศีลทั้งหลายพากันจากไป ภิกษุผู้เลวทรามอยู่ครอบครอง

ภิกษุทั้งหลาย การกระทำอย่างนี้มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมให้เลื่อมใส ฯลฯ ครั้นทรงดำหนิแล้ว ทรงแสดงธรรมีกถา รับสั่งกับพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะว่า ไปเถิด สารีบุตรและโมคคัลลานะ เธอทั้งสองจงไปกัฏฐาภิรัชชนบท จงลงปัพพาชนิยกรรมแก่ภิกษุชื่ออัสสชิ และปุนัพพสุกะ ให้ไปจากกัฏฐาภิรัชชนบท เพราะภิกษุพวกนั้นเป็นสัทธิวิหาริกของเธอทั้งสอง พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะกราบทูลถามว่า พวกข้าพระพุทธเจ้าจะลงปัพพาชนิยกรรมแก่ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะให้ไปจากกัฏฐาภิรัชชนบทได้อย่างไร เพราะพวกเธอดูร้าย หยาบคาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถ้าเช่นนั้นพวกเธอจงไปกับภิกษุหลายๆ รูปพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงลงปัพพาชนิยกรรมอย่างนี้ คือ เบื้องต้นพึงใจภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะ ครั้นแล้วให้พวกเธอให้การ แล้วจึงปรับอาบัติ ครั้นปรับอาบัติแล้ว ภิกษุผู้ฉลาดสามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา ว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะ ๒ รูปนี้ ประทุษร้ายตระกูล ประพฤติเลวทราม ความประพฤติเลวทรามของภิกษุเหล่านี้ เขาได้เห็นและได้ยินกันทั่วและตระกูลทั้งหลายถูกภิกษุเหล่านี้ประทุษร้ายเขาก็ได้เห็นได้ยินกันทั่ว ถ้าสงฆ์พร้อมเพรียงกันแล้ว พึงลงปัพพาชนิยกรรมแก่ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะ ให้ไปจากกัฏฐาภิรัชชนบท โดยประกาศว่า ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะไม่พึงอยู่ในกัฏฐาภิรัชชนบท นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะเหล่านี้ประทุษร้ายตระกูล ประพฤติเลวทราม ความประพฤติของภิกษุเหล่านั้น เขาได้เห็นและได้ยินกันทั่ว และตระกูลทั้งหลายที่ถูกภิกษุเหล่านั้นประทุษร้ายเขาก็ได้เห็นได้ยินกันทั่ว สงฆ์ลงปัพพาชนิยกรรมพวกภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะให้ไปจากกัฏฐาภิรัชชนบทโดยประกาศว่า ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะไม่พึงอยู่ในกัฏฐาภิรัชชนบท ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการลงปัพพาชนิยกรรมแก่ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะให้ไปจากกัฏฐาภิรัชชนบทโดยประกาศว่า ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะไม่พึงอยู่ในกัฏฐาภิรัชชนบท ท่านรูปนั้นพึงนั่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

แม้ครั้งที่สอง ข้าพเจ้าก็กล่าวความนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อ อัสสชิและปุนัพพสุกะเหล่านี้ประทุษร้ายตระกูล ประพฤติเลวทราม ความประพฤติของภิกษุเหล่านี้ เขาได้เห็นและได้ยินกันทั่ว และตระกูลทั้งหลายที่ถูกภิกษุเหล่านี้ประทุษร้ายเขาก็ได้เห็นได้ยินกันทั่ว สงฆ์ลงปัพพาชนิยกรรมพวกภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะให้ไปจากกัฎฐาครีชนบทโดยประกาศว่า ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะไม่พึงอยู่ในกัฎฐาครีชนบท ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการลงปัพพาชนิยกรรมแก่ ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะให้ไปจากกัฎฐาครีชนบทโดยประกาศว่า ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะไม่พึงอยู่ในกัฎฐาครีชนบท ท่านรูปนั้นพึงนั่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

แม้ครั้งที่สาม ข้าพเจ้าก็กล่าวความนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อ อัสสชิและปุนัพพสุกะเหล่านี้ประทุษร้ายตระกูล ประพฤติเลวทราม ความประพฤติของภิกษุเหล่านี้ เขาได้เห็นและได้ยินกันทั่ว และตระกูลทั้งหลายที่ถูกภิกษุเหล่านี้ประทุษร้ายเขาก็ได้เห็นได้ยินกันทั่ว สงฆ์ลงปัพพาชนิยกรรมพวกภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะให้ไปจากกัฎฐาครีชนบทโดยประกาศว่า ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะไม่พึงอยู่ในกัฎฐาครีชนบท ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการลงปัพพาชนิยกรรมแก่ ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะให้ไปจากกัฎฐาครีชนบทโดยประกาศว่า ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะไม่พึงอยู่ในกัฎฐาครีชนบท ท่านรูปนั้นพึงนั่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

ปัพพาชนิกรรมให้ไปจากกัฎฐาครีชนบท สงฆ์ลงแล้วแก่ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะ โดยประกาศว่า “ภิกษุชื่ออัสสชิและปุนัพพสุกะไม่พึงอยู่ในกัฎฐาครีชนบท” สงฆ์เห็นด้วย เพราะฉะนั้น จึงนั่ง ข้าพเจ้าขอถือเอาความนี้เป็นมติอย่างนี้

ง. การลงปฏิสารณิยกรรมและกรรมวาจา กรณีพระสุธรรม^{๑๐๘}

สมัยนั้น ท่านพระสุธรรมเป็นพระนักก่อสร้าง รั้งภัตตาหารประจำในอาวาสของจิตตคหบดี เมืองมัจฉิกาสนธ์ ทุกครั้งที่จิตตคหบดีต้องการนิมนต์สงฆ์ คณะ หรือบุคคล ถ้ายังไม่เรียนให้ท่านสุธรรมทราบ จะไม่นิมนต์

ต่อมา พระเถระหลายรูป คือ ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัจจนะ ท่านพระมหาโกฏิฐิกะ ท่านพระมหากัปปินะ ท่านพระมหาจุณทะ ท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระเรวตะ ท่านพระอุบาลี ท่านพระอานนท์ และท่านพระราหุล ได้เที่ยวจาริกไปในแคว้นกาสิ เดินทางไปถึงเมืองมัจฉิกาสนธ์ ๗ จิตตคหบดีได้ทราบข่าวว่า พระเถระหลายรูปมาถึงเมืองมัจฉิกาสนธ์แล้วโดยลำดับ จึงเข้าไปในสำนักของพระเถระ ครั้นแล้วจึงอภิวาทพระเถระทั้งหลายแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรได้ชี้แจงให้จิตตคหบดีผู้นั่ง ณ ที่สมควรให้เห็นแจ้งชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เราใจให้อายหาญแกล้วกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริง ด้วยธรรมิกถา ครั้นจิตตคหบดีอันท่านพระสารีบุตรชี้แจง ให้เห็นแจ้งชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เราใจให้อายหาญแกล้วกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว จึงกราบอาราธนาพระเถระว่า ท่านผู้เจริญ ขอพระเถระทั้งหลายโปรดรับอาคันตุกัตถ์ของข้าพเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลในวันรุ่งขึ้นเถิด พระเถระรับคำนิมนต์โดยดุชนิภาพ

^{๑๐๘}วิ.จ. (ไทย) ๖/๓๓-๓๖/๖๕-๖๙.

ครั้นจิตตคหบดี ทราบการรับอาราธนาของพระเถระทั้งหลายแล้ว ลุกจากที่นั่งไหว้พระเถระทั้งหลาย ทำประทักษิณแล้วเข้าไปหาท่านพระสุธรรม ไหว้แล้วได้ยืน ณ ที่สมควร เรียนท่านพระสุธรรม ว่า ท่านผู้เจริญ นิมนต์รับภัตตาหารของกระผม เพื่อเจริญกุศลในวันรุ่งขึ้นพร้อมกับพระเถระทั้งหลายด้วยเถิด ท่านพระสุธรรมคิดว่า ครั้งก่อนๆ จิตตคหบดีนี้ต้องการนิมนต์สงฆ์ คณะ หรือบุคคล ต้องบอกเราก่อนทุกครั้ง แต่เวลานี้ กลับไม่บอกเราก่อน แล้วไปนิมนต์พระเถระทั้งหลาย บัดนี้จิตตคหบดี คงจะโกรธ ไม่สนใจใยดี เปื้อนหายเราเสียแล้ว จึงตอบว่า อย่าเลย จิตตคหบดี อาตมาไม่รับนิมนต์จิตตคหบดี ได้กราบเรียนอาราธนาท่านพระสุธรรมเป็นครั้งที่ ๒ ว่า ท่านผู้เจริญ นิมนต์รับภัตตาหารของกระผม เพื่อเจริญกุศลในวันรุ่งขึ้นพร้อมกับพระเถระทั้งหลายด้วยเถิด ท่านพระสุธรรมตอบว่า อย่าเลย จิตตคหบดี อาตมาไม่รับนิมนต์ แม้ครั้งที่ ๓ จิตตคหบดี ได้กราบเรียนอาราธนาท่านพระสุธรรมว่า ท่านผู้เจริญ นิมนต์รับภัตตาหารของกระผม เพื่อเจริญกุศลในวันรุ่งขึ้นพร้อมกับพระเถระทั้งหลายด้วยเถิด ท่านพระสุธรรมตอบว่า อย่าเลย จิตตคหบดี อาตมาไม่รับนิมนต์ จิตตคหบดี ไหว้ท่านพระสุธรรมแล้วทำประทักษิณจากไป

ครั้นล่วงราตรีไป จิตตคหบดีให้จัดเตรียมของเคี้ยวของฉันอันประณีตไว้ถวายภิกษุเถระทั้งหลายฝ่ายท่านพระสุธรรมคิดว่า ถ้ากระไร เราพึงตรวจดูของเคี้ยวของฉันที่จิตตคหบดีเตรียมถวายพระเถระทั้งหลาย ครั้นถึงเวลาเช้า นุ่งอันตราวาสกแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปในเวศน์ของจิตตคหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวายที่นั่น จิตตคหบดีเข้าไปหาท่านพระสุธรรม นมัสการแล้วนั่ง ณ ที่สมควรท่านพระสุธรรมได้กล่าวคำนี้แก่จิตตคหบดี ผู้นั่งเรียบร้อยแล้วว่า ท่านเตรียมของเคี้ยวของฉันไว้อย่างเพียงพอแต่สิ่งหนึ่ง ที่เขาเรียกว่า ขนมแดกกา ไม่มีในที่นี้ จิตตคหบดีกล่าวความดำนิว่า ท่านเจ้าข้า เมื่อพระพุทฺธพจน์มีอยู่มากมาย แต่พระสุธรรมกลับมาพูดว่า ขนมแดกกา ท่านผู้เจริญ เคยมีเรื่องเล่าว่า พ่อค้าชาวทักขิณาบถ เดินทางไปค้าขายแถบตะวันออก พวกเขานำแม่ไก่อมาแต่ที่นั่น ต่อมาแม่ไก่อ้นั้นสมสู่อยู่ด้วยฟอกาก็ออกลูกมา คราวใดลูกไก่อ้นั้นปรารถนาจะร้องอย่างกา คราวนั้นย่อมร้องเสียงกาผสมเสียงไก่ครวไคปรารถนาจะขันอย่างไก่ คราวนั้นย่อมขันเสียงไก่ผสมเสียงกา ฉนั้นใดเมื่อพระพุทฺธพจน์มีอยู่มากมายพระสุธรรมมาพูดว่า ขนมแดกกา ก็เหมือนกัน ท่านพระสุธรรมกล่าวว่า คหบดี ท่านดำ บริภาษอาตมา นั้นวัดของท่าน อาตมาจะไปละ จิตตคหบดี กล่าวว่า กระผมมิได้ดำบริภาษท่าน ขออาราธนาอยู่ในอัมพวาณวันอันรื่นรมย์ เมืองมัจฉिकासถกเกิด กระผมจะดูแลเรื่องจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารสำหรับท่าน แม้ครั้งที่ ๒ ท่านพระสุธรรม ก็กล่าวเช่นเดิม และจิตตคหบดี ก็ได้กล่าวเหมือนเดิม แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระสุธรรม ก็กล่าวอีกเช่นเดิม จิตตคหบดี ถามว่า ท่านผู้เจริญ จะไปไหน ท่านพระสุธรรมตอบว่า คหบดี อาตมาจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคที่กรุงสาวัตถี ท่านผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงกราบทูลคำที่ท่านและที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วแด่พระผู้มีพระภาค แต่การที่ท่านจะพึงกลับมาเมืองมัจฉिकासถกอีกนั้นไม่อัศจรรย์แต่อย่างใด

ต่อมา ท่านพระสุธรรมเก็บเสนาสนะแล้ว ถือบาตรจีวรเดินทางไปกรุงสาวัตถี จนลุล่วงพระเชตะวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐีเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วถวายบังคม นั่ง ณ ที่สมควร แล้วกราบทูลถ้อยคำที่ตนกับคหบดีกล่าวนั้นทั้งหมดให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดำนิว่า โมฆบุรุษ การกระทำอย่างนั้น ไม่เหมาะ ไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ไม่ควรทำ โมฆบุรุษ จิตตคหบดีผู้มีศรัทธาเลื่อมใส เป็นทายก เป็นผู้ทำงาน เป็นผู้อุปถัมภ์สงฆ์ โฉนเธอจึงได้ดำด้วยคำต่ำช้า ช่มชู้ด้วยคำต่ำช้าเล่า

โมฆบุรุษ การกระทำอย่างนี้มีได้ทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใส ให้เลื่อมใส ฯลฯ ครั้นทรงดำหนิแล้ว ฯลฯ ทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งกับพระภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุสุตธรรม โดยให้ภิกษุสุตธรรมนั้นไปขอขมาจิตตคหบดี

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงลงปฏิสารณียกรรมอย่างนี้ คือ เบื้องต้น พึงโจทภิกษุสุตธรรม ครั้นแล้วให้ภิกษุสุตธรรมให้การ แล้วจึงปรับอาบัติ ครั้นปรับอาบัติแล้วภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า จิตตคหบดี ผู้มีศรัทธาเลื่อมใส เป็นทายก เป็นผู้ทำงาน เป็นผู้อุปถัมภ์สงฆ์ ภิกษุสุตธรรมด่าด้วยถ้อยคำอันต่ำช้า ชูด้วยคำต่ำช้า ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว พึงลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุสุตธรรม โดยสั่งให้เธอไปขอขมาจิตตคหบดี นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า จิตตคหบดี ผู้มีศรัทธาเลื่อมใส เป็นทายก เป็นผู้ทำงาน เป็นผู้อุปถัมภ์สงฆ์ ภิกษุสุตธรรมด่าด้วยถ้อยคำอันต่ำช้า ชูด้วยคำต่ำช้า สงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุสุตธรรม โดยสั่งให้เธอไปขอขมาจิตตคหบดี ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุสุตธรรมคือให้ภิกษุสุตธรรมขอขมาจิตตคหบดี ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

แม้ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ฯลฯ

ปฏิสารณียกรรม สงฆ์ลงแล้วแก่ภิกษุสุตธรรม โดยสั่งให้ภิกษุสุตธรรมไปขอขมาจิตตคหบดี สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งเป็นนตಿಯ่างนี้

วิธีระงับปฏิสารณียกรรมและกรรมวาจา กรณีพระสุตธรรม^{๑๐๙}

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงระงับปฏิสารณียกรรมอย่างนี้ คือ ภิกษุสุตธรรมพึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มอุตตราสงฆ์เฉวียบ่าข้างหนึ่ง กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษาทั้งหลาย นั่งกระโหย่ง ประนมมือ กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแล้ว กลับประพฤติชอบ หายเยอหยิ่ง กลับตัวได้ กระผมจึงขอระงับปฏิสารณียกรรม

พึงขอแม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ

พึงขอแม้ครั้งที่ ๓ ฯลฯ

ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุสุตธรรมนี้ถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแล้ว กลับประพฤติชอบ หายเยอหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับปฏิสารณียกรรม ถ้าสงฆ์พร้อมเพรียงกันแล้ว พึงระงับปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุสุตธรรม นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุสุตธรรมนี้ถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแล้ว กลับประพฤติชอบ หายเยอหยิ่ง กลับตัวได้ ขอระงับปฏิสารณียกรรม สงฆ์ระงับปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุสุตธรรมแล้ว ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการระงับปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุสุตธรรม ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

^{๑๐๙}วิ.จ. (ไทย) ๖/๔๕/๘๔-๘๕.

แม้ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ฯลฯ

ปฏิสนธิกรรม สงฆ์ระงับแล้วแก่ภิกษุสุธรรม สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนี้จึงนิ่ง
ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนี้เป็นมติอย่างนี้

จ. การลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ กรณีพระฉันทะ^{๑๑๐}

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ โขสิตารามเขตกรุงโกสัมพี ครั้นนั้น
ภิกษุชื่อฉันทะต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารภจะเห็นว่าเป็นอาบัติ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อยสันโดษ
 ฯลฯ ตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า โฉนภิกษุชื่อฉันทะต้องอาบัติแล้ว จึงไม่ปรารภจะเห็นอาบัติเล่า
แล้วนำเรื่องไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุทรงสอบถาม
ภิกษุทั้งหลายว่าภิกษุทั้งหลาย ทราบว่า ภิกษุชื่อฉันทะต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารภจะเห็นว่าเป็นอาบัติ
จริงหรือภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดำหนิว่า ภิกษุทั้งหลาย การกระทำเช่นนั้น ไม่สมควร
 ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย โฉนโมฆบุรุษนั้นต้องอาบัติแล้วจึงไม่ปรารภจะเห็นว่าเป็นอาบัติเล่า การกระทำ
ของโมฆบุรุษนั้น มิได้ทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ครั้นทรงดำหนิแล้ว ฯลฯ ทรงแสดงธรรมมีกา
รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่าภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น สงฆ์จงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุชื่อฉันทะเพราะไม่
เห็นว่าเป็นอาบัติ ห้ามสมโภค^{๑๑๑} กับสงฆ์

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงลงอุกเขปนียกรรมอย่างนี้ คือ เบื้องต้น พึงโจทภิกษุชื่อฉันทะ
ครั้นแล้วให้เธอให้การ แล้วจึงปรับอาบัติ ครั้นปรับอาบัติแล้ว ภิกษุผู้ฉลาดสามารถประกาศให้สงฆ์
ทราบ ด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อฉันทะนี้ต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารภจะเห็น
ว่าเป็นอาบัติ ถ้าสงฆ์พร้อมเพรียงกันแล้วพึงลงอุกเขปนียกรรมภิกษุชื่อฉันทะ เพราะไม่เห็นว่าเป็น
อาบัติ ห้ามสมโภคกับสงฆ์ นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อฉันทะนี้ต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารภจะเห็น
ว่าเป็นอาบัติ สงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม ฐานไม่เห็นว่าเป็นอาบัติแก่พระฉันทะ ห้ามสมโภคกับสงฆ์ ท่าน
รูปใดเห็นด้วยกับการลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุชื่อฉันทะเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ห้ามสมโภคกับ
สงฆ์ ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

แม้ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ฯลฯ

อุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ สงฆ์ลงแก่ภิกษุชื่อฉันทะแล้ว ห้ามสมโภค
กับสงฆ์ สงฆ์เห็นด้วยเพราะเหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือเอาความนิ่งนี้เป็นมติอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงบอกภิกษุผู้อยู่ในอาวาสต่อๆ ไปว่า ภิกษุชื่อฉันทะถูกสงฆ์ลง
อุกเขปนียกรรม เพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ห้ามสมโภคกับสงฆ์

^{๑๑๐} จ.จ. (ไทย) ๖/๔๖-๔๗/๘๕-๘๗.

^{๑๑๑} สมโภค หมายถึงการคบหากันและการให้หรือรับอมิส กินร่วมกัน อยู่ร่วมกัน นอนร่วมกัน
ดูรายละเอียดใน สารตถ.ฎีกา ๓/๑๓๐/๓๒๔-๓๒๕.

การลงนิคหกรรมทั้ง ๕ ประเภtdังกล่าวข้างต้น มีองค์หลัก ๑๑ ประการ เป็นสาเหตุให้นิคหกรรมไม่ชอบธรรมไม่ชอบด้วยวินัย และระงับไม่ดีคือ^{๑๑๒}

๑. การลงลับหลัง หมายถึง สงฆ์ไม่ครบองค์ประชุมวินิจฉัยไม่ถูกต้องตามธรรมวินัย และบุคคลที่เกี่ยวข้องในกรณีนั้น ๆ ไม่อยู่พร้อมหน้ากัน

๒. การลงโดยไม่สอบถาม

๓. ไม่ลงตามปฎิญา

๔. ลงเพราะไม่ต้องอาบัติ

๕. ลงเพราะอาบัติที่เป็นอุทเทสนาคามินี หมายถึง อาบัติที่เป็นปาราชิก ซึ่งขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว หรืออาบัติสังฆาทิเสส ซึ่งต้องอยู่กรรมตามกฎระเบียบ จะลงนิคหกรรมไม่ได้

๖. ลงเพราะอาบัติที่แสดงแล้ว

๗. ไม่โจทก์ก่อนแล้วจึงลง

๘. ไม่ให้จำเลยให้การก่อนแล้วจึงลง

๙. ไม่ปรับอาบัติก่อนแล้วจึงลง

๑๐. ลงโดยไม่ชอบธรรม หมายถึง ไม่เป็นไปตามกระบวนการของกรรมนั้น ๆ เช่น ในญัตติทุติยกรรม ต้องตั้งญัตติ ๑ ครั้ง สวดกรรมวาจา ๑ ครั้ง เพียงตั้งญัตติ ๑ ครั้ง ไม่สวดกรรมวาจา ถือว่าไม่ชอบธรรม

๑๑. สงฆ์แบ่งพวกกันลง หมายถึง ภิกษุเข้าร่วมทำกรรมยังไม่พร้อมเพรียงกัน ยังมาไม่ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ ยังไม่ได้นำฉันทะของภิกษุผู้ควรแก้ฉันทะมา ภิกษุพวกที่ประชุมอยู่ก็คัดค้าน

การลงนิคหกรรมประเภทตชชะนียกรรม นียสกรรม และอุกเขปนียกรรม สงฆ์พึงลงแก่ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๙ ประการ ดังนี้^{๑๑๓}

๑. ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อความวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์

๒. โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัตินอก ต้องอาบัติกำหนดไม่ได้

๓. อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ที่ไม่สมควร

๔. มีศีลวิบัติในอธิศีล หมายถึง ต้องอาบัติปาราชิก หรืออาบัติสังฆาทิเสส

๕. มีอาจารย์วิบัติในอัชฌายาร หมายถึง ต้องอาบัติอุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ หรือทุพภาสิต

๖. มีทวิวิบัติในอติทวิวิบัติ หมายถึง มีความเห็นว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด

๗. กล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า

๘. กล่าวติเตียนพระธรรม

๙. กล่าวติเตียนพระสงฆ์

^{๑๑๒}วิ.จ. (ไทย) ๖/(๑๖)-(๑๘)

^{๑๑๓}วิ.จ. (ไทย) ๖/(๑๘)-(๑๙).

๒.๑.๑.๙ สรุปหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ตารางที่ ๒.๑ แสดงหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักการระงับอธิกรณ์	วิธีการระงับอธิกรณ์
๑. การแยกประเภทของปัญหา - ปัญหาของสงฆ์ได้แก่ อธิกรณ์ทั้ง ๔ แยกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ ประเภทปัญหาเรื่องความคิดเห็น (ทิวฐิวัปปิ) การประพฤติปฏิบัติ (สีลวิบัติ อาจารวิบัติ) และประเภทกิจธุระหรือภาระหน้าที่ของสงฆ์ต้องกระทำให้สำเร็จ ๒. การแยกเครื่องมือออกจากปัญหา - การกำหนดเครื่องมือทั้ง ๗ วิธี แต่ละวิธีใช้กับปัญหาของประเภทใด เครื่องมือสอดคล้องกันแต่ละปัญหาสามารถนำวิธีการมาบูรณาการใช้ด้วยกันได้ ๓. การแยกหรือยกคนออกจากปัญหา - กำหนดจำนวนสงฆ์ในการทำสังฆกรรม - การแยกภิกษุอาบัติออกจากหมู่ ๔. การมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมแก้ไข (ตั้งแต่กล่าวหาจนถึงการลงโทษ) - เป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาก็ให้มีความสำคัญแก่หมู่สงฆ์ เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งในสังคัมภีร์ ๕. ความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา(กระบวนการพิจารณา) - ป้องกันไม่ให้ก่ออธิกรณ์อื่นขึ้นมาอีก - ป้องกันความแตกแยก แตกความสามัคคี - ป้องกันความคลายศรัทธา ๖. วิธีการบังคับในการลงโทษ - ใช้มาตรการทางสังคมสงฆ์ร่วมลงโทษ เพื่อให้เกิดสำนึกปรับเปลี่ยนความคิดพฤติกรรม ให้โอกาสเข้าสู่สังคัมภีร์ได้อีก เพราะโทษสูงสุดคือการให้พ้นจากสังคัมภีร์	๑. การนำเรื่องเข้าสู่กระบวนการพิจารณา(การโจท) - พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ทุกรูปที่จะบอกกล่าวพฤติกรรมของภิกษุรูปอื่น ๆ เพื่อทำการตรวจสอบถึงการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย โดยไม่ยินยอมให้คฤหัสถ์เป็นผู้ฟ้องกล่าวหาภิกษุสงฆ์ได้โดยตรง ๒. กระบวนการพิจารณา ๒.๑ การรับคำฟ้อง - การตรวจคำฟ้อง - การตรวจลักษณะของโจท - การตรวจลักษณะคำฟ้องของโจท ๒.๒ การไต่สวนมูลฟ้อง ๓.การปรับอาบัติ ๔. การประกอบสังฆกรรม - ภายหลังจากปรับอาบัติ - การประกาศระงับการลงโทษ ๕. การประกาศให้สังคัมภีร์ ๖. การลงโทษโดยมติสงฆ์ ๗. การสำนึกผิดของจำเลย ๘. สังฆกรรมระงับโทษ ๙. การประกาศต่อสังคัม ๑๐. อธิกรณ์ยุติ

๒.๑.๒ แนวคิดเรื่องหลักการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์

๒.๑.๒.๑ พัฒนาการแนวคิดนำกฎหมายมาใช้จัดการปัญหาอธิกรณ์ของสงฆ์

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า เมื่อรัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๗ ได้โปรดให้พระราชาคณะหลายรูปออกไปจัดการศึกษาตามอารามในหัวเมือง และได้ทรงอาราธนาพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ที่สมเด็จพระราชอาณัติ เจ้าคณะใหญ่ ให้ทรงรับภาระธุระอำนวยการนั้นฝ่ายสมณะ และได้โปรดให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ทรงรับหน้าที่อุดหนุนการนั้น ในส่วนหน้าที่เจ้าพนักงานฝ่ายฆราวาสความจำอยู่ในประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมืองซึ่งได้ออกเมื่อ ณ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๗ นั้นแล้ว

พระสงฆ์เถรานุเถระและเจ้าพนักงานในฝ่ายฆราวาส ได้ช่วยกันจัดและอำนวยความสะดวกตามพระราชดำริ ด้วยความสามารถและอุตสาหะอันเป็นที่พอพระราชหฤทัย ได้เห็นความเจริญในการเล่าเรียนตลอดจนความเรียบร้อยในการปกครองสังคมพลขึ้นโดยลำดับมา จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า ถึงเวลาอันสมควรจะตั้งเป็นแบบแผนการปกครองคณะสงฆ์ให้มั่นคงเรียบร้อยได้แล้ว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดให้ตราพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ขึ้นเมื่อวันที่ ๑๖ เดือน มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๑ และได้ทรงพระกรุณาโปรดให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ตั้งแต่วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๑ เป็นต้นมา^{๑๑๔}

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้การปกครองคณะสงฆ์รัดกุมยิ่งขึ้น จะได้ช่วยส่งเสริมสนับสนุนพระวินัยอีกส่วนหนึ่งด้วย^{๑๑๕} ประกอบกับการจัดโครงสร้างการบริหารราชการและการปฏิรูประบบราชการ ได้มีการปฏิรูปการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ควบคู่กันไปกับการปฏิรูปในฝ่ายบ้านเมือง ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างเอกภาพขึ้นภายในคณะสงฆ์ทั้งในด้านการบริหาร การศึกษา การปฏิบัติ และเผยแผ่ธรรม จึงได้ทรงตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้นโดยกำหนดโครงสร้างการบริหารและจัดองค์กรไว้อย่างเป็นระบบ นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ไทยที่มีกฎหมายกำหนดระบบการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลบังคับใช้มาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๘ ซึ่งมีเหตุการณ์ตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ว่า “ทุกวันนี้การปกครองข้างฝ่ายอาณาจักรได้ทรงพระราชดำริแก้ไขและจัดตั้งแบบแผนการปกครองให้เรียบร้อยเจริญดีขึ้นกว่าแต่ก่อนหลายประการฝ่ายพระพุทธจักรนั้น การปกครองสังคมพล ย่อมเป็นการสำคัญทั้งในประโยชน์แห่งพระศาสนา และประโยชน์ความเจริญของพระราชอาณาจักรด้วย ถ้าการปกครองสังคมพลเป็นไปตามแบบแผนอันเรียบร้อย พระศาสนาจะรุ่งเรืองถาวร และชักนำประชาชนทั้งหลายให้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาในทาง ประพฤติสัมมาปฏิบัติ และร่ำเรียนวิชาคุณในสังฆสำนักยิ่งขึ้นเป็นอันมาก”^{๑๑๖}

เหตุผลสำคัญประการหนึ่งในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ก็คือ ความจำเป็นที่รัฐบาลต้องอาศัยคณะสงฆ์ต่างจังหวัดให้ช่วยจัดการศึกษาของชาติตามโครงการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัย การที่พระสงฆ์จะสามารถสนองความต้องการของรัฐบาลในเรื่องนี้ได้จะต้องปฏิรูปการบริหารกิจการคณะสงฆ์และจัดการให้คณะสงฆ์ในต่างจังหวัดอยู่ภายใต้ระบบบริหารเดียวกันเสียก่อน ซึ่งมีเหตุผลปรากฏอยู่ในประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ดังกล่าวแล้ว ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปลักษณะการปกครองได้ดังนี้

๑. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง

หมายถึง การปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร เป็นอำนาจหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ และมหาเถรสมาคมตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๔ และบัญญัติให้มีเจ้าคณะใหญ่ ๔ คณะ คือ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เจ้าคณะใหญ่หนใต้ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง เจ้าคณะใหญ่คณะ

^{๑๑๔} ประมวลพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **การคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ ๕๐ ปี แด่วันสิ้นพระชนม์, ๒๕๑๔), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๑๑๕} สิริวัฒน์ คำวันสา, **ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**, ๒๕๔๑, หน้า ๑๐๑

^{๑๑๖} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, หน้า ๓๔

ธรรมยุติกนิกาย และมีรองเจ้าคณะทั้ง ๔ คณะ รวม ๘ รูป เป็นมหาเถรสมาคม มีหน้าที่ถวายคำปรึกษาในการพระศาสนา และการปกครองคณะสงฆ์แต่พระมหากษัตริย์ แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้มิได้มีการกล่าวถึงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ทั้งนี้ เนื่องจากตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลงและยังไม่มี การสถาปนา ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระองค์จึงทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช โดยมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่คล้ายกับคณะเสนาบดีที่ทรงปรึกษาฝ่ายการพระศาสนา

๒. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

การปกครองคณะสงฆ์ ได้จัดระเบียบการปกครองส่วนภูมิภาคควบขนานไปกับการบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาค เป็นสังฆมณฑลมีเจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวง และเจ้าอาวาส ในส่วนการดำเนินการทางพระวินัยนั้น ได้ให้อำนาจเจ้าอาวาส เจ้าคณะแขวง เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะมณฑล และพระมหากษัตริย์ ดำเนินการทางปกครองและควบคุมดำเนินการทางวินัยดังที่บัญญัติไว้ดังนี้

(๑) เจ้าอาวาส

มาตรา ๑๓ ให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและระงับอธิกรณ์ในหมู่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งอยู่ในวัดนั้น

มาตรา ๑๗ ให้เจ้าอาวาสมีอำนาจพิพากษาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาที่เกิดขึ้นในวัด

(๒) เจ้าคณะแขวง

มาตรา ๒๕ พระราชาคณะผู้กำกับแขวงมีหน้าที่ช่วยระงับอธิกรณ์หรือการเกี่ยงแย้งในคำสั่ง และมีอำนาจว่ากล่าวพระภิกษุสามเณรในวัดซึ่งอยู่ในแขวงนั้น

มาตรา ๒๖ พระครูเจ้าคณะแขวงมีหน้าที่ช่วยแก้ไขความขัดข้องของเจ้าอาวาส และวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ของเจ้าอาวาส

มาตรา ๒๗ มีอำนาจตัดสินข้ออุทธรณ์หรือการเกี่ยงแย้งในคำสั่ง และคำวินิจฉัยของเจ้าอาวาสวัด และมีอำนาจบังคับว่ากล่าวพระภิกษุสามเณรตลอดทั้งที่ในแขวงนั้น

(๓) เจ้าคณะเมือง

มาตรา ๓๑ เจ้าคณะเมืองมีหน้าที่ช่วยแก้ไขความขัดข้องของเจ้าคณะแขวงและระงับอธิกรณ์วินิจฉัยข้ออุทธรณ์ คำสั่ง และคำวินิจฉัยของเจ้าคณะแขวงในเมืองนั้น

มาตรา ๓๒ มีอำนาจบังคับบัญชาว่ากล่าวสังฆมณฑลตลอดเมืองในกิจอันชอบด้วยพระวินัยบัญญัติและพระราชบัญญัติ และมีอำนาจตัดสินข้ออุทธรณ์ คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของเจ้าคณะแขวง

(๔) เจ้าคณะมณฑล

มาตรา ๓๗ เจ้าคณะมณฑลมีหน้าที่รับพระบรมราชานุมัติจัดการทำนุบำรุงพระศาสนา และบำรุงการศึกษาตามวัดในมณฑลนั้นให้เจริญรุ่งเรืองตามพระราชประสงค์

มาตรา ๓๘ เจ้าคณะมณฑลมีอำนาจบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรทั้งมณฑลในกิจอันชอบด้วยพระวินัยบัญญัติ และพระราชบัญญัติ และมีอำนาจตัดสินข้ออุทธรณ์ คำสั่ง คำวินิจฉัยของเจ้าคณะเมือง

มาตรา ๔๓ ถ้าจำเลยผู้ต้องอุทธรณ์เป็นเจ้าคณะมณฑลหรือพระราชาคณะผู้กำกับแขวง ให้โจทก์หรือผู้อุทธรณ์ทำฎีกายื่นต่อกระทรวงธรรมการให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา

เห็นได้ว่า พระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ นี้ ได้บัญญัติให้อำนาจหน้าที่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการให้อำนาจหน้าที่ในการปกครองดูแลควบคุมความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ซึ่งอยู่ในความปกครองของตนตามพระธรรมวินัย และตามกฎหมายของบ้านเมือง โดยมีอำนาจลดหลั่นกันตามลำดับ แต่อำนาจปกครองสูงสุดยังขึ้นอยู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์ มีเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ มหาเถรสมาคมเป็นเพียงที่ทรงปรึกษาขณะนั้นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งทรงพระอิสริยยศเป็น กรมหมื่น ทรงสมณศักดิ์สูงกว่าเจ้าคณะทั้งปวง จึงทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นการก (ประธาน) ในที่ประชุมมหาเถรสมาคม ซึ่งหมายถึงทรงปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช มาจนตลอดรัชการที่ ๕ จึงกล่าวได้ว่า ตั้งแต่โบราณกาลเป็นต้นมาจนถึงการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ศฤกษ์ เป็นผู้ทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์มาโดยตลอด

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ สืบพระบรมราชสันตติวงศ์เป็นรัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษก ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงสถาปนาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส เป็นสมเด็จพระกรมพระยา ทรงสมณศักดิ์เป็น เจ้าคณะใหญ่แห่งพระสงฆ์ทั้งกรุงเทพมหานครและหัวเมืองทั่วพระราชอาณาเขต เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๕๓ และอาราธนาให้ทรงรับธุระพระพุทธานุศาสนเป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์พระภิกษุสามเณรทั่วไป และในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเปลี่ยนค่านำพระนามเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เพื่อเฉลิมพระเกียรติยศสืบไปชั่วกาลนาน^{๑๑๗} ภายหลังจากได้ทรงรับมหาสมณุตมาภิเษกแล้ว ได้ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ครั้งสำคัญ โดยได้ทรงชี้แจงถึงผลเสียที่เกิดจากศฤกษ์ปกครองคณะสงฆ์และทรงแนะนำให้ถวายอำนาจการปกครองคณะสงฆ์แก่พระองค์โดยเด็ดขาดในฐานะที่เป็นสมเด็จพระสังฆราช ดังความตอนหนึ่งปรากฏในลายพระหัตถ์ ว่า “แต่ก่อน คณะสงฆ์แยกกันครอง หรือบางสมัยมีสังฆราช ก็เจริญอายุพรรษา มีอยู่ก็เป็นแต่เพียงกิตติมศักดิ์ กระทรวงธรรมการจำต้องทำหน้าที่สังฆราชฯ ผลเป็นอย่างไบบ้างฯ ไม่อาจว่าพระให้เรียบบร้อยได้ เพราะมิได้เป็นพระด้วยกัน ไม่มีความรู้ในฝ่ายพระทั่วถึง ไม่รู้อัธยาศัยของพระแจ้งชัดฯ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงไม่สามารถเพื่อจะระงับความเสียหายอันเกิดขึ้นแล้ว และเพื่อจะบำรุงให้ดีขึ้น ได้แต่ทำ ๆ ไปเช่นนั้น อย่างเดียวกับไล่หนังสือพวกราษฎร ผลที่มีก็คือความเสื่อมทรามของพระอันค่อยเป็นไปโดยลำดับฯ ในเวลานี้ ได้ฉันทเป็นสังฆราชขึ้น หน้าที่กระทรวงธรรมการจะปลดเปลื้องการพระสงฆ์ ที่ตนไม่ถนัด ถวายฉันทเสียให้เป็นเด็ดขาด จะเบาแรงเข้าและการจะดีขึ้น”^{๑๑๘}

^{๑๑๗} ราชกิจจานุเบกษา, พระบรมราชโองการ ประกาศ สถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2464/A/10.PDF>, เล่ม ๓๘, ตอน ๐ ก, ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๔, หน้า ๑๐.

^{๑๑๘} พระมหาสมณศาสน เล่ม ๑ เกี่ยวกับการพระศาสนา ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จัดพิมพ์เนื่องในงานมหาสมณานุสรณ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ พุทธอุปลัมภ์การพิมพ์, หน้า ๕๒๒.

หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมอบการทั้งปวงซึ่งเป็นกิจธุระพระศาสนา ถวายแด่พระองค์ผู้เป็นมหาสังฆปริณายก ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๕๕^{๑๑๙}

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทรงปรับปรุงการพระศาสนาและการคณะสงฆ์ในหลาย ๆ ด้าน ครั้งเมื่อตรวจการคณะสงฆ์ ได้นำปัญหาต่าง ๆ มาปรับปรุง แก้ไขในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการคณะสงฆ์ ทรงออกพระมหาสมณานัติ ประทานวินิจฉัยและทรงวางระเบียบ แบบแผน เกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรให้ถูกต้องเป็นมาตรฐาน เช่น การบรรพชาอุปสมบท ระเบียบเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์ การวินิจฉัยอธิกรณ์ เป็นต้น

ครั้นต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๔๖๓ ได้มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสว่า คดีประณามปาราชิกเป็นลำพังอธิกรณ์ในฝ่ายคณะสงฆ์ แต่ฝ่ายอาณาจักรตั้งศาลพิจารณา และลงโทษผู้มีความผิดโดยฐานนี้เป็นอาชญาแผ่นดิน ก็เพื่อสนับสนุนพระพุทธานุญาตโดยฐานที่พระเจ้าแผ่นดินเป็นพุทธศาสนูปถัมภก แต่ไม่เป็นการสะดวกแก่คณะสงฆ์เลย เพราะวิธีพิจารณาแห่งศาลฝ่ายอาณาจักรและทางพระวินัย ผกกัน ศาลฝ่ายอาณาจักรจักลงโทษผู้ต้องหาต่อเมื่อพิจารณาถึงว่าเป็นปาราชิก ถ้ามีข้ออันจะพึงสงสัย ยกประโยชน์ให้แก่ผู้ต้องหา ฝ่ายทางพระวินัยพิจารณาได้ไม่ถึงเป็นปาราชิก แต่มัวหมองในอย่างอื่น ก็ปรับโทษได้ ผู้ต้องหาเปลื้องตนไม่พ้นจากข้อสงสัย ไม่หลุดพ้น และในบัดนี้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปรอบคอบพอจะป้องกันและกำจัดภิกษุอลัชชีผู้ละเมิดพระพุทธานุญาตข้อนี้ได้แล้ว จึงได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติอธิกรณ์ประณามปาราชิก พุทธศักราช ๒๔๖๓ ซึ่งมีสาระสำคัญบัญญัติไว้ในมาตรา ๕ ดังนี้ “ตั้งแต่นี้สืบไป ภิกษุผู้ละเมิดพระพุทธานุญาตประณามปาราชิกถึงเป็นคดีฟ้องร้องแล้วก็ดี หรือละเมิดพระพุทธานุญาตข้อนี้ในกาลข้างหน้าก็ดี ให้กล่าวหาเป็นลำพังอธิกรณ์ในคณะสงฆ์และลงโทษผู้ผิดโดยพระพุทธานุญาตส่วนเดียว”^{๑๒๐}

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔

บัญญัติขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๘ แต่ไม่ได้บัญญัติให้ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ แต่อย่างใด โดยรัฐบาลสมัยนั้นต้องการสร้างความชอบธรรมให้กับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ให้มีรูปแบบเป็นประชาธิปไตย รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ให้ประชาชนทราบ มีความตอนหนึ่งว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์นี้ได้รับความเห็นชอบของคณะสงฆ์ และได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วโดยราบรื่น ความสำคัญในพระราชบัญญัติก็คือ ได้จัดการปกครองคณะสงฆ์ให้อนุโลมระบอบการปกครองบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย การจัดการ

^{๑๑๙} สุเชาน์ พลอยชุม. พระเกียรติคุณสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ) (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๓๗ ดูรายละเอียดใน พระมหาสมณศาสน เล่ม ๒ เกี่ยวกับการพระศาสนา ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จัดพิมพ์เนื่องในงานหาสมณานุสรณ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ พุทธอุปลัมภ์การพิมพ์ หน้า ๘-๙).

^{๑๒๐} ประมวลพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, การคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ ๕๐ ปี แด่วันสิ้นพระชนม์, ๒๕๑๔), หน้า ๑๒๔-๑๒๖. (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๘ พ.ศ. ๒๔๖๓ หน้า ๒๐๗-๒๑๐)

คณะสงฆ์ ให้อนุโลมตามวิธีการของบ้านเมืองนั้น ก็เป็นวิธีการซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงใช้มาแต่ครั้งยังทรงพระชนม์อยู่ .อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่นี้ ได้ถือหลักพระธรรมวินัยเป็นข้อสำคัญ ดังจะเห็นได้ในข้อบัญญัติหลายมาตรา ไม่ยอมให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้ขัดกับพระธรรมวินัย และถือหลักที่ว่า การกระทำทุกอย่างจะต้องเป็นไปในทางรักษาพระวินัยให้เคร่งครัด” ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ผู้ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก แต่สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์ไม่ได้ พระองค์ทรงบัญญัติสังฆานัติโดยคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารคณะสงฆ์ทางสังฆมนตรี และทรงพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร การปกครองคณะสงฆ์ถูกแบ่งเป็น ๓ ฝ่าย เพื่อถ่วงดุลอำนาจตามแบบอย่างการปกครองของฝ่ายบ้านเมือง อำนาจทั้งสามข้อนี้คือ^{๑๒๑}

(๑) สังฆสภา เทียบได้กับรัฐสภาของฝ่ายบ้านเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการออกสังฆานัติหรือกฎระเบียบสำหรับใช้ในการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์ สังฆสภาประกอบด้วยสมาชิกไม่เกิน ๔๕ รูป ซึ่งต่อมาได้ออกประมวลระเบียบวิธีวินิจฉัยอธิกรณ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ เพื่อใช้เป็นระเบียบการดำเนินคดีพระวินัยแก่สงฆ์

(๒) คณะสังฆมนตรี เทียบได้กับคณะรัฐมนตรีของฝ่ายอาณาจักร คือทำหน้าที่เป็นคณะรัฐบาลบริหารคณะสงฆ์ คณะสังฆมนตรี ประกอบด้วย สังฆนายก และสังฆมนตรีอื่น ๆ ได้เกิน ๙ รูป แบ่งออก ๔ องค์การ คือองค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ และองค์การสาธารณูปการ

(๓) สังฆวินัยธร คือ ศาลของพระสงฆ์ มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยคดีความหรืออธิกรณ์ตีความกฎหมาย สังฆานัติ และระเบียบคณะสงฆ์ต่าง ๆ วินัยธรแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา

สำหรับการดำเนินการทางด้านพระธรรมวินัยนั้น ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ มาตรา ๒๒ วรรคสอง บัญญัติไว้ว่า “สังฆานัติ จะบัญญัติความผิดและกำหนดทัณฑกรรมแก่บรรพชิตผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระวินัยและสังฆานัติไว้ ให้เป็นไสดหนึ่งต่างหากจากโทษตามพระวินัยก็ได้ และได้บัญญัติลักษณะทัณฑกรรมไว้ ๗ สถาน ได้แก่^{๑๒๒}

- (๑) ให้สึกและห้ามอุปสมบท
- (๒) ให้สึก
- (๓) ให้ปัพพชาวนิยกรรม
- (๔) ให้พักหรือเวนคืนตำแหน่งหน้าที่
- (๕) ให้กักบริเวณ
- (๖) ให้ทำงานภายในวัด
- (๗) ให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ

^{๑๒๑} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๔๑-๔๘.

^{๑๒๒} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ มาตรา ๒๓.

นอกจากนี้ยังบัญญัติมาตรการทางกฎหมายเอาผิดกับผู้ต้องคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้สึกแล้วไม่สึก มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน^{๑๒๓} สำหรับระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ซึ่งได้ออกสงฆ์ใน พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้แก่ ประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๖ ได้กำหนดลักษณะอุทธรณ์ที่ควรรับฟ้องไว้ดังนี้^{๑๒๔}

- (๑) ฟ้องด้วยศีลวิบัติ
- (๒) ฟ้องด้วยอาจารย์วิบัติ
- (๓) ฟ้องด้วยพิธีวิบัติ
- (๔) ฟ้องด้วยอาชีวิวิบัติ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ มีเหตุผลว่า โดยที่การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลย์แห่งอำนาจ เช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยที่ระบบเช่นว่านั้น เป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้สมเด็จพะสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม ตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา^{๑๒๕}

เจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ มุ่งหมายที่จะควบคุมเกี่ยวกับความประพฤติของพระภิกษุให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย รักษาพระธรรมวินัยให้มั่นคง หากพระภิกษุประพฤติล่วงละเมิดจะต้องถูกดำเนินการให้พ้นจากความเป็นพระภิกษุ ซึ่งกรณีการพ้นจากความเป็นพระภิกษุสรุปได้เป็น ๖ กรณี กล่าวคือ

๑. พระภิกษุสามเณรฝ่าฝืน กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ของคณะสงฆ์ เจ้าคณะผู้ปกครองประภังค์ถึงสึก

๒. พระภิกษุประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย มีคำวินิจฉัยให้สึก ตามมาตรา ๒๖ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

๓. พระภิกษุต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศ ต้องสึก ตามมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

๔. พระภิกษุต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลาย ต้องสึกภายในสามวัน นับแต่วันที่ดีถึงที่สุดตามมาตรา ๒๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

๕. พระภิกษุต้องหาคดีอาญา พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้สละสมณเพศ (โดยผ่านเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์) ตามมาตรา ๒๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

^{๑๒๓} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ มาตรา ๕๔.

^{๑๒๔} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ มาตรา ๗๘.

^{๑๒๕} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วย ระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคม เกี่ยวกับ การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, พ.ศ. ๒๕๒๖, หน้า ๑๒.

๖. เมื่อจะต้องจำคุก กักขัง หรือชังพระภิกษุตามคำพิพากษาให้พนักงานเจ้าหน้าที่ ดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศ ตามมาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

มหาเถรสมาคม ได้เคยมีบัญญัติไว้แล้วในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ แต่มีแค่หน้าที่ให้คำปรึกษาแก่พระมหากษัตริย์ในการพระศาสนา แต่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ได้โดยตรง มีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือ คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้^{๑๒๖}

ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ทำให้มีอธิกรณ์ค้างพิจารณาของคณะวินัยธรเดิม มหาเถรสมาคมจึงได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๐๖) กำหนดอำนาจหน้าที่ส่วนที่เป็นอำนาจหน้าที่เดิมของคณะวินัยธรโดยให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖ ดังนี้

ก. อธิกรณ์ทุกชั้น ที่ค้างปฏิบัติก่อนวันใช้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม

ข. นอกจากอธิกรณ์ที่ค้างปฏิบัติอยู่

๑. อธิกรณ์ชั้นฎีกา ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม

๒. อธิกรณ์ชั้นอุทธรณ์ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะอนุกรรมการที่มหาเถรสมาคมจะได้ตั้งขึ้น

๓. อธิกรณ์ชั้นต้น ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดที่พระภิกษุสังกัดอยู่

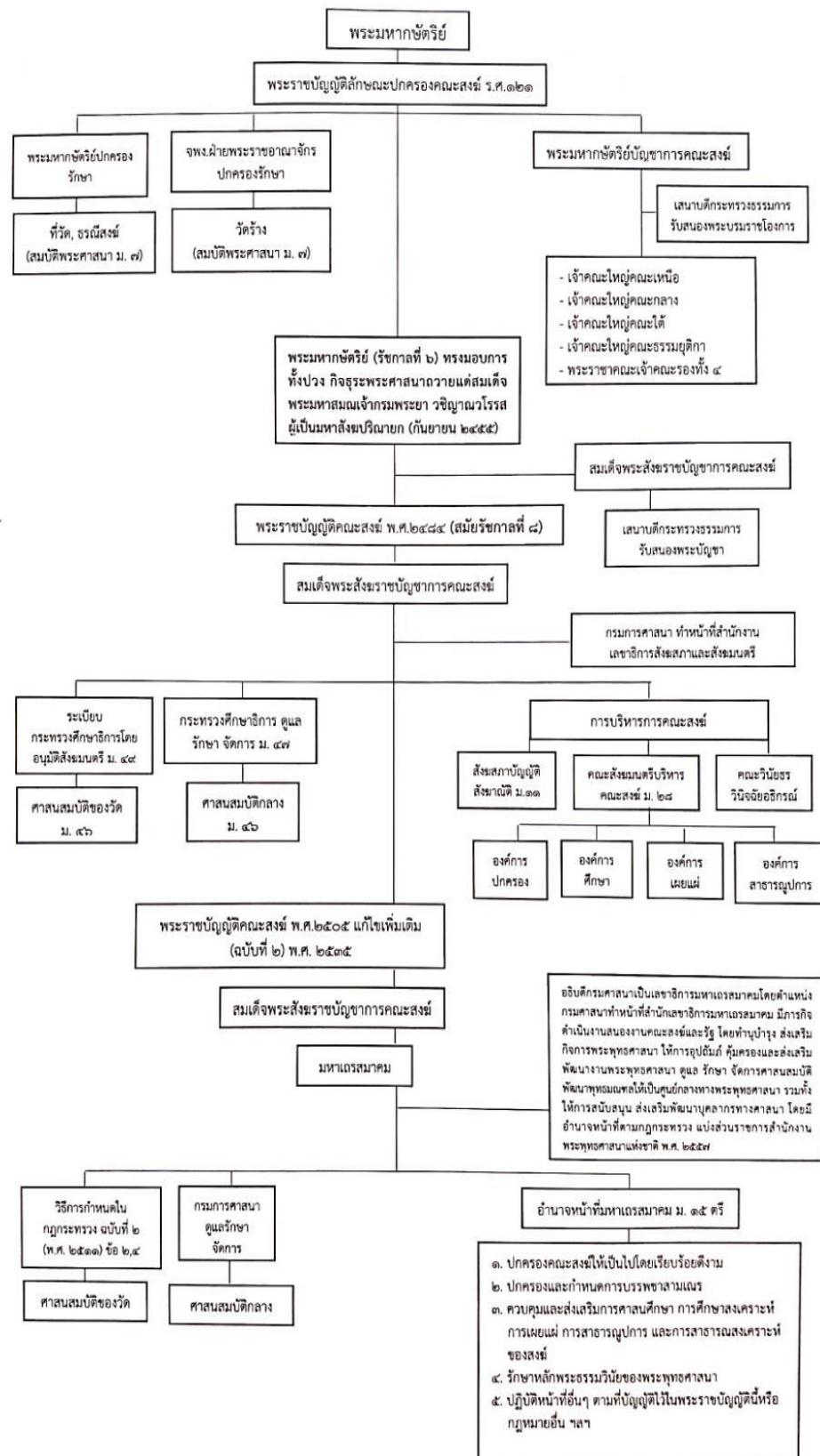
ถ้าผู้ถูกฟ้องเป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะก็ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะหรือผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง

ในขณะเดียวกัน มหาเถรสมาคมได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๐๖) ว่าด้วย การลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติเพื่อการลงนิคหกรรมพร้อมด้วยผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมและชั้นยุติการวินิจฉัยนิคหกรรม โดยให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคมแต่ต่อมา กฎหมายมหาเถรสมาคมทั้ง ๒ ฉบับ ก็ถูกยกเลิกโดยมหาเถรสมาคม ได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมมาใช้บังคับแทน ซึ่งได้ประกาศใช้ในวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๒๑ ได้วางระเบียบหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการลงนิคหกรรม พร้อมด้วยผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมและชั้นยุติการวินิจฉัยการลงนิคหกรรม ซึ่งเป็นการลอกเลียนแบบกฎหมายวิธีพิจารณาความของฝ่ายราชอาณาจักร มีวิธีการยุ่งยากซับซ้อนแก่เจ้าคณะผู้ปกครองที่จะศึกษาปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเพราะเป็นการบัญญัติหลักการทางกฎหมาย ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๖ ไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับการดำเนินการทางพระวินัยแก่พระภิกษุ อีกทั้งยังขัดต่อเจตนารมณ์ของบทบัญญัติ มาตรา ๒๕ ที่ว่าการ

^{๑๒๖} มาตรา ๑๕ ตรี เพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕.

กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติเพื่อให้การลงนิคหกรรมเป็นไปโดยถูกต้องสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม

พัฒนาการแนวคิการนำกฎหมายมาใช้ในการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ เริ่มปรากฏชัดขึ้นในการตรากฎหมายลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ จนถึงพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งแสดง รายละเอียดพัฒนาการตั้งแต่พระมหากษัตริย์ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ และต่อมาได้มีการมอบกิจการทั้งปวงของสงฆ์ถวายแด่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทรงมอบให้สงฆ์ปกครองคณะสงฆ์โดยมอบให้เจ้าพนักงานฝ่ายราชอาณาจักร เป็นผู้สนองงานคณะสงฆ์ รายละเอียดปรากฏตามแผนภูมิที่แสดงต่อไปนี้



แผนภูมิที่ ๒.๓ แสดงพัฒนาการการปกครองคณะสงฆ์

๒.๑.๒.๒ หลักการจัดการปัญหาอิทธิบาทตามกฎหมาย

การตรากฎหมายมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยส่งเสริมสนับสนุนพระวินัยอีกส่วนหนึ่งและเป็นแนวทางให้การปกครองคณะสงฆ์รัดกุมยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นเหตุผลหลักในการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ในส่วนของการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เพื่อจัดการปกครองคณะสงฆ์โดยอนุโลมระบอบการปกครองบ้านเมืองในระบอบประชาธิปไตยเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย โดยถือหลักพระธรรมวินัยเป็นข้อสำคัญ การกระทำทุกอย่างจะต้องเป็นไปในทางรักษาพระวินัยให้เคร่งครัด ส่วนการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เห็นว่าการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจ ดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลแห่งอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมาย เป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการ จึงให้สมเด็จพระสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม เพื่อปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย

วิวัฒนาการของการตรากฎหมายเพื่อมาช่วยเสริมสนับสนุนฝ่ายพุทธจักรให้เข้มแข็ง โดยเกิดจากความเสื่อมของภิกษุที่มีความคิดเห็นแตกแยกในเรื่องธรรมและในเรื่องวินัย มีนิกายต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายมีเดียรฉัตรปลอมปนเข้ามาสู่สังคมสงฆ์ มีการประพฤติก่อล่วงละเมิดพระธรรมวินัยมากขึ้น การใช้หลักพระธรรมวินัยโดยลำพัง ไม่สามารถแก้ไขปัญหของสังคมสงฆ์ได้ มีการประหารชีวิตสำหรับผู้ประพฤติก่อล่วงละเมิดพระธรรมวินัย มีการเอาผิดทางอาญากับภิกษุผู้รักษาศีลไม่บริบูรณ์ซึ่งในครั้งหลังพุทธปรินิพพาน ฝ่ายอาณาจักรได้เข้ามาอารักขาพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้กฎหมายลงโทษผู้กระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยให้เด็ดขาดซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมาย

สำหรับการจัดการปัญหาอิทธิบาทได้วางแนวทางเป็นหลักการในการแก้ไขปัญหาคอิทธิบาทหรือความขัดแย้งไว้ดังต่อไปนี้

๑) การกำหนดประเภทปัญหา

การจัดประเภทปัญหา ทำให้หาสาเหตุของปัญหาได้ง่ายเพื่อนำมาวิเคราะห์และกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาและสร้างเครื่องมือมาใช้จัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม ดังได้กล่าวแล้วว่า แนวคิดการนำหลักการทางกฎหมายมาใช้จัดการปัญหาคอิทธิบาท เพื่อรักษาและสนับสนุนพระวินัยให้เข้มแข็ง และให้เจ้าคณะใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการปกครองสงฆ์ ดังนั้นในทางกฎหมายมองไปที่การฟ้องร้อง การกล่าวหา การโจท พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ยังไม่ได้กำหนดประเภทปัญหาทางพระวินัยไว้โดยเฉพาะ โดยรวมเรื่องเนื่องด้วยการปกครองคณะสงฆ์ไว้ด้วยกัน ให้เจ้าอาวาสมีอำนาจที่จะชำระอิทธิบาทลงโทษทางพระวินัยและทัณฑกรรมได้ด้วยอีกทางหนึ่ง และเริ่มกำหนดชัดเจนขึ้นในพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยได้กำหนดไว้ในประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวิญญัยอิทธิบาท มาตรา ๗๘ กำหนดอิทธิบาทอันต้องด้วยลักษณะควรรับฟ้องไว้ ได้แก่ การฟ้องด้วยศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทัฐวิบัติ และอาชีววิบัติ ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้กำหนดประเภทอิทธิบาท หรือความผิด ไว้ หมายถึง การล่วงละเมิดพระธรรมวินัยทั้งลหุกาบัติและครุกาบัติ การประพฤติกปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย

จะต้องมุ่งพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงจึงจะได้พิจารณาปรับอาบัติและลงโทษตามพระธรรมวินัย

๒) การกำหนดเครื่องมือการจัดการกับปัญหา

โดยเจตนารมณ์ในการกำหนดเครื่องมือแต่ละชนิดเพื่อแก้ไขปัญหาคติกรรมหรือความขัดแย้งแต่ละประเภท โดยจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาหรือสนับสนุนพระธรรมวินัย ขณะเดียวกันเพื่อเป็นเครื่องมือให้สงฆ์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งในยุคต้น ๆ ของการบังคับใช้กฎหมาย ยังไม่มีการกำหนดวิธีการจัดการปัญหาคติกรรมที่ชัดเจน ภายหลังต่อมาได้กำหนดนำวิธีการของฝ่ายราชอาณาจักร ซึ่งเป็นเรื่องพิพาทระหว่างคู่พิพาทมาใช้กับคดีของสงฆ์ที่มุ่งเน้นการตัดสินชี้ขาดข้อกล่าวหาในเรื่องการประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และมุ่งลงโทษปราบปรามเป็นประการสำคัญ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้บัญญัติทัณฑกรรมไว้ ๗ สถาน สำหรับการปฏิบัติล่วงละเมิดพระวินัย นอกจากนั้นเมื่อมีคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้สึก แล้วไม่สึก ถือว่ามีความผิดต้องระวางโทษจำคุกดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว และในประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวิญญายติกรรม พ.ศ. ๒๔๘๖ มาตรา ๑๐๖ วรรคหก ได้บัญญัติให้อำนาจคณะวินัยธรลงโทษจำเลยได้ตามพระวินัยและสังฆานัติที่บัญญัติโทษ ๗ สถาน ได้อีกโสดหนึ่ง ถ้าพิจารณาได้ข้อเท็จจริงในความผิดฐานละเมิดพระธรรมวินัย

๓) การกำหนดผู้มีอำนาจในการจัดการปัญหาคติกรรม

โดยเจตนารมณ์ของกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะแต่ละชั้นไว้ในการจัดการปัญหาคติกรรม วิญญายติกรรม โดยจุดมุ่งหมายให้อำนาจหน้าที่เจ้าคณะต่าง ๆ สามารถใช้อำนาจหน้าที่รักษาหลักพระธรรมวินัย และดำเนินการปกครองภิกษุให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งเจ้าคณะที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ได้แก่ เจ้าอาวาส เจ้าคณะแขวง เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะมณฑลแต่เนื่องจากพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ไม่ได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ดังนั้นหลักการที่เป็นประโยชน์ไม่ได้ถูกยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงไปสามารถนำมาเทียบเคียงใช้ได้ ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้กำหนดให้การพิจารณาวิญญายติกรรม เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะวินัยธร ส่วนการแต่งตั้งคณะวินัยธร เป็นไปตามสังฆานัติ แต่เมื่อพิจารณาจากการกำหนดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ก็ดี หรือคณะวินัยธรก็ดีเป็นการกำหนดจากผู้มีพรรษาพ้น ๕ และพ้น ๑๐ เป็นสำคัญ เว้นแต่คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา ได้กำหนดคุณสมบัติไว้ต้องเป็นสมาชิกของสังฆสภา หมายถึงเป็นพระเถระชั้นธรรมขึ้นไป หรือเป็นพระคณาจารย์เอก หรือเป็นพระเปรียญเอก และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้กำหนดให้ผู้ปกครองสงฆ์เป็นผู้มีอำนาจในการจัดการปัญหาคติกรรม ตามเขตการปกครอง ส่วนองค์คณะจะเป็นผู้ปกครองสงฆ์ระดับใดหรือตำแหน่งใด จะต้องพิจารณาผู้ถูกโทษหรือถูกกล่าวหาว่าเป็นพระลูกวัดหรือเป็นพระผู้ปกครองระดับใด ในส่วนคุณสมบัติ

ของผู้ปกครองสงฆ์ ได้กำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.) ๒๕๔๑ ว่าด้วยการแต่งตั้ง
ถอดถอนพระสังฆาธิการ^{๑๒๗} คุณสมบัติทั่วไปตามข้อ ๖ คือ

- (๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
 - (๒) มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
 - (๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
 - (๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
 - (๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่
สมประกอบหรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
 - (๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
 - (๗) ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน
- นอกจากนั้นยังต้องมีคุณสมบัติเฉพาะแต่ละตำแหน่งโดยกำหนดพรรษา และเคยดำรงตำแหน่งเจ้า
คณะผู้ปกครองตำแหน่งอื่น ๆ มาก่อน หรือมีสมณศักดิ์ชั้นต่าง ๆ ตามที่กำหนด

๒.๑.๒.๓ วิธีการจัดการปัญหาอธิกรณ์ตามกฎหมาย

พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นปัญหาในการปกครองสงฆ์ให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติเพื่อความ
ดีงามของสังคมสงฆ์ จึงได้บัญญัติพระวินัยเพื่อใช้เป็นกฎ ระเบียบ ให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติเป็นไปใน
แนวทางเดียวกัน อันนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอันมีพระสงฆ์เป็นที่เคารพ นับ
ถือ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน อย่างไรก็ตามในหมู่คนมากย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดี สังคม
สงฆ์ก็เช่นกัน ย่อมมีภิกษุไม่ดีหรือลัทธิชัพลอมปนเข้ามา ซึ่งต้องมีหลักเกณฑ์วิธีการจัดการกับภิกษุไม่ดี
หรือลัทธิชัชัพลอมปนเข้ามาทำความเสียหายแก่พระศาสนา โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อรักษาหลักพระ
ธรรมวินัย เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองคนดีกำจัดผู้ละเมิด และเพื่อสร้างความปรองดอง
ในหมู่สงฆ์ ซึ่งในแนวทางของการแก้ไขปัญหาของพระพุทธเจ้าได้ให้ความสำคัญแก่ส่วนรวม อันได้แก่
การดำเนินกิจการของสงฆ์โดยการร่วมกันคิดร่วมกันพิจารณาในรูปแบบของ สังฆกรรม คือ การ
ประชุมสงฆ์ ทั้งการปรับอาบัติ การลงนิคหกรรม การแสดงอาบัติ การบอกคืนอาบัติ การแก้อาบัติ
และการระงับโทษ แต่ในการตรากฎหมายของฝ่ายราชอาณาจักรก็เพื่อมาช่วยเสริมสนับสนุนฝ่ายพุทธ
จักรให้เข้มแข็ง โดยมุ่งเน้นเพื่อรักษาพระธรรมวินัย ซึ่งแนวคิดนี้น่าจะมาจากมีพวกอลัชชีและเดียรัถย์
พลอมปนเข้ามาบวชในสังคมสงฆ์เป็นจำนวนมาก จึงได้วางมาตรการเพื่อกำจัดให้เช็ดหลาบ ใน
แนวทางจัดการปัญหาอธิกรณ์หรือความขัดแย้งในทางกฎหมายได้กำหนดกระบวนการจัดการปัญหา
อธิกรณ์ไว้ดังนี้

๑) การนำเรื่องเข้าสู่กระบวนการพิจารณา

ในทางกฎหมายเห็นว่าการปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาถือเป็นหน้าที่ของ
พุทธบริษัท จึงได้บัญญัติให้ทั้งพระภิกษุและคฤหัสถ์สามารถทำการร้องทุกข์กล่าวโทษพระภิกษุได้ ไม่

^{๑๒๗} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, คู่มือพระสังฆาธิการ, หน้า
๒๒๔-๒๓๕.

ว่าจะเป็นในฐานะผู้เสียหายและรวมถึงผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เสียหายด้วยหรือในฐานะผู้กล่าวโทษ หรือในฐานะเจ้าคณะเจ้าอาวาสได้พบเห็นเอง ซึ่งจะต้องมีการนำเรื่องเข้าสู่การพิจารณาโดยในทางกฎหมายเมื่อครั้งสมเด็จพระมหาสมณะ มีพระดำรัสให้เจ้าคณะเจ้าอาวาสยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ ว่า ทางที่เจ้าคณะเจ้าอาวาสจะได้ส่วนความผิดและลงโทษลูกคณะลูกวัดจุฑาทูทางที่อาจารย์จะได้ได้ส่วนความผิดและลงโทษศิษย์ มี ๓ สถาน คือ มีผู้ฟ้อง หมายถึง เป็นผู้เสียหายโดยตรงหรือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีผู้บอก หมายถึง ไม่ใช่ผู้เสียหายหรือไม่ใช่เป็นผู้มีส่วนได้เสีย ได้พบเห็นเอง หมายถึง เจ้าคณะเจ้าอาวาสหรืออาจารย์ ได้เห็นด้วยตาหรือได้ยินด้วยหู โดยไม่ต้องรอให้มีการฟ้องก่อน ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ได้กำหนดไว้ในประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวิญญาย อธิกรณ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ มาตรา ๕๖ บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องอธิกรณ์ต่อคณะวินัยธรได้ มี ๒ ประเภท ได้แก่ พระธรรมธร ในกรณีที่สงฆ์เป็นผู้เสียหาย คือ ทำให้เกิดความเสียหายหรือความเสื่อมเสียแก่สงฆ์หรือแก่พระศาสนา และบุคคลผู้เสียหายโดยตรง ต่อมาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้กำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม โดยสรุปได้กำหนดให้ทั้ง ภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์เป็นผู้โจทได้ ซึ่งแยกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

เป็นผู้มีส่วนได้เสีย หมายถึง เป็นภิกษุมีสีลบริบูรณ์สังกัดวัดเดียวกัน นิการเดียวกัน

เป็นผู้กล่าวหา หมายถึง ภิกษุสามเณรมีสีลบริบูรณ์พร้อมอาจารย์ แต่ต่างสังกัดวัดกัน หรือ คฤหัสถ์ มีความประพฤติดี มีอาชีพและวาจาเชื่อถือได้

เป็นผู้แจ้งความผิด หมายถึง เป็นภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ พบเห็นพฤติการณ์อันน่ารังเกียจ

เป็นผู้เสียหาย หมายถึง เป็นผู้ได้รับความเสียหาย โดยตรงหรือผู้แทนเป็นการเฉพาะส่วนตัว สามารถนำเรื่องมาฟ้องกล่าวหาภิกษุได้

๒) กระบวนการขั้นตอนการพิจารณา

เมื่อครั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์ มีพระดำรัสไว้แก่เจ้าคณะเจ้าอาวาสทั้งหลาย ณ วันที่ ๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๕๙ ว่า^{๑๒๘} ได้ทรงพบคดีมาหลายเรื่องที่เจ้าคณะเจ้าอาวาสทำไม่ถูกทางแห่งการปกครองคณะสงฆ์ บางเรื่องเจ้าคณะรับฟ้องของคนไม่ควรเป็นโจทก์ บางเรื่องถือเอาคนผู้บอกความที่ควรเป็นพยาน โดยที่สุดบัตรสนเท่ห์ เป็นโจทก์ บางเรื่องเจ้าคณะเจ้าอาวาสรู้ถือว่าลูกคณะลูกวัดทำผิด แต่ไม่มีโจทก์ นิ่งเสีย หาได้ไต่สวนไม่ เป็นอย่างนี้ เพราะเข้าใจว่า คดีมีโจทก์จึงจะไต่สวนได้ จึงได้ประทานอธิบายในการไต่สวนความผิดของลูกคณะลูกวัดไว้ดังนี้

^{๑๒๘} ประมวลพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, การคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ ๕๐ ปี แด่วันสิ้นพระชนม์, ๒๕๑๔), หน้า ๑๑๙-๑๒๓. (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน แฉกการณคณะสงฆ์ เล่ม ๔ พ.ศ. ๒๕๕๙ หน้า ๑๕๓-๑๕๗)

๑. การปกครองคณะสงฆ์ ตลอดลงมาถึงการปกครองอาวาส ตั้งแต่เดิมมาจนบัดนี้ เป็นอย่างอาจารย์ปกครองศิษย์

๒. ทางที่อาจารย์จะไต่สวนความผิดและลงโทษศิษย์มี ๓ สถาน คือ มีผู้ฟ้อง มีผู้บอก ได้พบเอง

๓. ผู้ฟ้องนั้น คือ ศิษย์ผู้อยู่ร่วมในสำนักเดียวกัน ฟ้องว่าศิษย์อีกคนหนึ่งหมิ่นเหม่งตน หรือทำให้เสียชื่อเสียงของสำนักอย่างอื่น หรือผู้นอกสำนักฟ้องว่า ศิษย์ชื่อนั้นทำล่วงเกินเขาอย่างนั้น ๆ เช่นนี้อาจารย์ย่อมชำระศิษย์ผู้ต้องหานั้น ถ้าได้ความจริง ย่อมลงโทษ ถ้าไม่ความจริง ย่อมไคร่ครวญดู ถ้างงความเห็นว่าเป็นศิษย์ผู้ฟ้องกล่าวหาความ ย่อมลงโทษศิษย์ผู้ฟ้อง ถ้าฟ้องด้วยเจ้าใจว่าเป็นจริง ย่อมสั่งให้เลิกแล้วแก่กัน ถ้าผู้ฟ้องเป็นคนอื่น ย่อมเป็นแต่ยกเลิกความนั้นเสีย

๔. ผู้บอกนั้น คือ คนอื่นผู้มีใจเจ้าทุกข์ มิใช่ผู้พลอยได้พลอยเสียด้วย แต่เป็นผู้ชอบกับอาจารย์ บอกเพราะเห็นแก่อาจารย์ เช่นนี้อาจารย์ย่อมไต่สวนตามคำขอของผู้นั้น แต่ผู้ที่ไม่ใช่ผู้ฟ้อง

๕. ได้พบเองนั้น คือ อาจารย์ได้เห็นด้วยตาหรือได้ยินด้วยหู เช่น เห็นศิษย์คนหนึ่งกำลังข่มเหงศิษย์อีกคนหนึ่ง อาจารย์ย่อมลงโทษศิษย์ผู้ข่มเหงนั้นเอง ไม่พักให้ศิษย์ผู้ถูกข่มเหงมาฟ้องก่อน

๖. ทางที่เจ้าคณะเจ้าอาวาสจะไต่สวนความผิดและลงโทษลูกคณะลูกวัด มี ๓ สถานดุจกัน คือ มีผู้ฟ้อง มีผู้บอก ได้พบเอง

๗. ถ้ามีภิกษุในอาวาสเดียวกัน ผู้ร่วมสังฆวาส จัดว่าเป็นผู้พลอยได้พลอยเสียด้วย ฟ้องภิกษุอีกรูปหนึ่งว่าละเมิดพระพุทธานุญาต เช่นนี้ ควรถือเอาเป็นโจทก์และพิจารณาได้ หรือมีผู้อื่นในสำนักก็ดี นอกสำนักก็ดี เป็นอุปสมบันก็ดี เป็นอนุอุปสมบันก็ดี ฟ้องว่าภิกษุหรือสามเณรชื่อนั้นทำอย่างนั้น ๆ แก่เขา คดีอันผู้เป็นเจ้าทุกข์ฟ้องเช่นนี้ถือเอาผู้นั้นเป็นโจทก์พิจารณาได้ ในทางเนื่องด้วยพระวินัย หรือในทางเนื่องด้วยการปกครองคณะสงฆ์ ในส่วนแพ่งเช่นโจทก์หาว่าจำเลยเป็นหนี้ ขอให้ใช้หนี้ หรือหาว่าฝากทรัพย์ไว้ ขอเรียกทรัพย์คืน จะบังคับให้ใช้ให้คืนไม่ได้ แต่จะเปรียบเทียบโดยความยินยอมของคู่ความทั้งสองฝ่าย ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๑๗ ได้อยู่

๘. ถ้ามีผู้อื่น มิได้เป็นผู้ร่วมสังฆวาส มิได้เป็นเจ้าทุกข์ มาฟ้องร้องภิกษุหรือสามเณรรูปหนึ่ง เช่นนี้จะถือเอาเป็นโจทก์และพิจารณามีชอบ ถ้าคดีปรากฏว่ามีมูล เป็นความผิดของผู้ทำ เช่นนี้ไม่ต้องมีโจทก์ ไต่สวนตามคำของผู้บอกได้ คำขอของผู้บอกคนหนึ่ง ควรถือเป็นประมาณได้เพียงเท่าคำพยานคนหนึ่ง ควรฟังได้หรือมิได้ สุดแต่ทางไต่สวนได้ ถ้าไต่สวนได้จริง ลงโทษผู้ทำผิดได้ ถ้าเขาไม่ยอม เขาต้องเป็นโจทก์ฟ้องต่อเจ้าคณะ จึงเกิดเป็นอธิกรณ์ขึ้น เจ้าอาวาสเป็นจำเลยในหน้าที่ เจ้าอาวาสไม่เข้าใจเห็นไปว่าคดีทุกเรื่องจะต้องมีโจทก์จึงถือเอาผู้บอกเล่า ผู้มิได้พลอยได้พลอยเสีย ผู้มิใช่เจ้าทุกข์ เป็นโจทก์ การพิจารณาจึงเขวไป และคนนอกได้ใจ ยื่นเข้ามาเป็นโจทก์แห่งคดีอันตนมิได้เกี่ยวข้องด้วย คดีเช่นนี้แล ในฝ่ายอาณาจักรท่านจัดให้มีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ว่า แต่ในฝ่ายคณะสงฆ์ ใช้การไต่สวนเอาเอง เหมือนอาจารย์ได้รับคำบอกของผู้มีชื่อ แล้วไต่สวนศิษย์ฉะนั้น

๙. ถ้ามีภิกษุหรือสามเณร ทำผิดต่อหน้าเจ้าอาวาส ๆ อาจลงโทษเอง ไม่ต้องรอต่อเมื่อมีผู้โจทก์ขึ้น แต่เจ้าอาวาสควรหาผู้อื่นรู้เห็นไว้ด้วย เพื่อเกิดเป็นคดีฟ้องร้องต่อเจ้าคณะขึ้น

๑๐. อำนาจเจ้าอาวาสขับและลงทัณฑ์กรรมลูกวัดได้ ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๑๗ ข้อ ๔ ข้อ ๕

๑๑. คดีของผู้ฟ้องอันเจ้าคณะควรรับไว้พิจารณานั้น คือของลูกวัดฟ้องเจ้าอาวาสของลูกคณะอุทธรณ์เจ้าคณะชั้นต่ำ หรือของผู้เป็นเจ้าทุกข์ฟ้องหรืออุทธรณ์เจ้าอาวาสเจ้าคณะ ควรระวังคดีที่โจทก์ฟ้องในศาลฝ่ายอาณาจักรแพแล้วกลับมาฟ้องทางคณะอีก คดีเช่นนี้ไม่ควรรับพิจารณา ส่วนคดีที่เจ้าอาวาสบังคับลูกวัดไม่ทำตามและขออำนาจเจ้าคณะบังคับนั้น ไม่ควรถือเอาเจ้าอาวาสเป็นโจทก์และพิจารณาซ้ำ ควรให้อำนาจแก่เจ้าอาวาส เว้นไว้แต่ลูกวัดนั้นจะฟ้องเจ้าอาวาส เจ้าคณะมักไม่เข้าใจข้อนี้ ถือเอาเจ้าอาวาสเป็นโจทก์ลูกวัดบ่อย ๆ ทำเช่นนั้น เจ้าอาวาสรักษาวัดไม่สะดวก

๑๒. มีคนอื่นนอกจากผู้อาจฟ้องหรืออุทธรณ์คดี มาแจ้งความประพฤติมิชอบของเจ้าอาวาสของเจ้าคณะชั้นต่ำ ควรถือเป็นแต่ผู้บอกและพึงทำดุจเจ้าอาวาสในข้อ ๘ ถ้าเป็นของลูกวัดควรสั่งให้เจ้าอาวาสไต่สวน

๑๓. เจ้าอาวาสเจ้าคณะชั้นต่ำ ทำผิดต่อหน้าเจ้าคณะ ๆ พึงทำดุจเจ้าอาวาสในข้อ ๙

๑๔. การปกครองคณะสงฆ์ เป็นไปโดยอย่างอาจารย์ปกครองศิษย์ เจ้าคณะเจ้าอาวาสกับลูกคณะลูกวัด ควรวางตนเป็นกันเองของกันและกัน

๑๕. ลูกวัดผู้ไม่เชื่อในความเป็นธรรมของเจ้าอาวาส ควรไปอยู่วัดอื่น ลูกคณะก็เหมือนกัน ไม่เชื่อความเป็นธรรมของเจ้าคณะ ควรไปอยู่ต่างคณะ

ต่อมาทรงปรารภว่า^{๑๒๙} ภิกษุผู้เป็นพาล มักเข้าใจว่าฟ้องอะไร ๆ ขึ้นแล้ว เจ้าคณะต้องชำระให้ทั้งสิ้น เมื่อเกิดขัดใจขึ้นกับภิกษุอื่นก็เก็บเอาเรื่องต่าง ๆ มีมูลปิดไว้ด้วยฉันทาคติบ้าง ตนไม่ได้รังเกียจมาแต่แรกเก็บเอามาเป็นข้อรังเกียจบ้าง สุดแต่จะหาความให้มากได้ เก็บเอามาฟ้อง เจ้าคณะต้องชำระให้ทั้งสิ้น ฟ้องอภิรณอย่างนี้ทำความลำบากให้แก่จำเลยผู้ให้การ พยานผู้เบิกความและเจ้าคณะผู้วินิจฉัย เพื่อตัดฟ้องอภิรณอย่างนี้ จึงได้ทรงตั้งพระมหาสมณานัติ ณ เดือนมกราคม พุทธศักราช ๒๔๖๒ กำหนดลักษณะฟ้องอภิรณที่ควรรับหรือไม่ ดังต่อไปนี้

๑. เมื่อมีภิกษุยื่นฟ้องอภิรณ กล่าวหาภิกษุอีกรูปหนึ่ง ให้เจ้าคณะพิจารณาดูฟ้องนั้น ถ้าเป็นฟ้องอันต้องด้วยลักษณะ จึงรับไว้พิจารณา ถ้าเป็นฟ้องไม่ต้องด้วยลักษณะ จงอย่ารับไว้พิจารณา

๒. ฟ้องอันต้องด้วยลักษณะนั้น พึงรู้ดังนี้

ก. ฟ้องเฉพาะเรื่อง ไม่พินเฝือ

ข. ผู้ฟ้องมุ่งความบริสุทธิ์แห่งคณะสงฆ์ หรือมุ่งความร้องทุกข์ส่วนตัว

ค. เป็นเรื่องอันผู้ฟ้องพึงได้พบเห็นหรือพึงถูกทำ

^{๑๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔-๑๑๕

๓. ฟ้องอันไม่ต้องด้วยลักษณะนั้น ฟังรู้ดังนี้

ก. ผู้ฟ้องเก็บเอาเรื่องต่าง ๆ มาประมวลฟ้อง

ข. ผู้ฟ้องมุ่งร้ายแก่ผู้เป็นอริกับตน

ค. เป็นเรื่องเก่าอันไม่ได้คิดจะฟ้องมาแต่เดิม ต่อมีเหตุขัดใจกันขึ้น จึงเก็บ

เอามาฟ้อง

๔. ในฟ้องไม่ต้องด้วยลักษณะนั้น เรื่องใดพิจารณาแล้ว ถ้าไม่ได้จริง จักทำความบริสุทธิ์แก่ผู้ต้องหา ถ้าได้จริง จักชำระมลทินเสียได้จากคณะสงฆ์ เรื่องนั้นเจ้าคณะจะยกขึ้นพิจารณาเองโดยฐานไต่สวนไม่ต้องมีโจท

๕. ถ้าเรื่องอันจะฟังไต่สวน มีกว่าเรื่องหนึ่ง มีคติเดียวกัน เช่น นักรโหฬัสชชะในต่างขณะหรือกับหญิงต่างคน หรือทำกายสังสัคคะและพุดพญูลลวจากับหญิงคนเดียวกันหรือต่างคน รวมกันไต่สวนได้ มีคติต่างกัน เช่น นักรโหฬัสชชะและเสพสุราอันต่างเรื่อง ไม่เนื่องถึงกัน จงแยกไต่สวนทีละเรื่อง ยกเรื่องที่สำคัญขึ้นไต่สวนก่อน แต่ถ้าเป็นเรื่องเนื่องถึงกัน เช่น เสพสุรามาแล้วทำอนาจารต่าง ๆ ไต่สวนรวมกันได้อยู่

ในเรื่องเกี่ยวกับอธิกรณ์ปรากฏในข้อความที่ได้ยกขึ้นปรึกษาและตกลงกันในที่ประชุมผู้อำนวยการศึกษาหัวเมือง^{๑๓๐} ข้อ ๑๐. กำหนดไว้ว่า อธิกรณ์เกิดขึ้นในวัดใด ถ้าเป็นความตามลำพังพระวินัย เป็นหน้าที่ของเจ้าอธิการวัดนั้นจะระงับก่อน ถ้าฝ่ายโจทก์หรือฝ่ายจำเลยไม่พอใจ ให้ร้องอุทธรณ์ต่อเจ้าคณะแขวง เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะมณฑลขึ้นไปตามลำดับ จนถึงร้องอุทธรณ์คำวินิจฉัยของเจ้าคณะมณฑล ต่อเจ้ากระทรวงในกรุงเทพฯ เพื่อนำความกราบบังคมทูล และข้อ ๑๑. กำหนดไว้ว่า อธิกรณ์ที่เป็นความอาญาก็ดี เป็นความแพ่งก็ดี เป็นหน้าที่ของศาลจะชำระตามกระบิลเมือง เว้นไว้แต่ความแพ่ง ถ้าคู่ความทั้งสองฝ่ายยินยอมพร้อมกัน ตั้งให้พระเป็นอนุญาโตตุลาการตามพระราชบัญญัติ จะเปรียบเทียบได้อยู่ และต่อมา ทรงพระปรารภว่า^{๑๓๑} อธิกรณ์ในพระสงฆ์ยังไม่มีกำหนดเหมือนคดีในฝ่ายอาณาจักรว่า เช่นไรฎีกาได้ เช่นไรไม่ควรให้ฎีกาสุดแต่ใครจะชวนชวายเป็นอธิกรณ์ก็ร้องขึ้นมาจนชั้นฎีกา และผู้ร้องก็ไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียม เสียแต่ค่ากระดาดหรือแม่ค่าแต่งค่าเขียนด้วยเท่านั้น ในอันทำฎีกามาร้อง ไม่เป็นราคาค่างวดเท่าไร ฝ่ายคณะสงฆ์พิจารณาอธิกรณ์ก็เพื่อระงับทุกข์ของผู้ไม่มีผิด และเพื่อนิคมหาผู้ประพฤติมิชอบ ภิกษุสงฆ์จะได้อยู่เย็นเป็นสุข เจ้าคณะผู้พิจารณาไม่ได้รับผลประโยชน์ในทางนี้ กลับยังต้องออกค่ากระดาดเขียนคำพยานคำตัดสินเป็นส่วนของตนเอง ต้องชวนชวหาผู้จดผู้เขียน ถ้าไม่กว้างขวาง ก็จะต้องจ้างเขาทำ ถ้าอธิกรณ์เกิดขึ้นบ่อย เจ้าคณะย่อมได้ความลำบากไม่น้อยเลย และในอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นมาถึงชั้นฎีกานั้น มักเป็นเรื่องที่ตัดสินยืนตามคำตัดสินชั้นล่างแทบทั้งนั้นและเรื่องที่ร้องนั้น บางเรื่องก็กระจ่ายพอจะให้เห็นว่าผู้ร้องมีความผิด บางเรื่องก็ไม่สำคัญ จะทรงวินิจฉัยในเถรสมาคมทุกเรื่องไป ก็จะต้องเรียกประชุมบ่อย

^{๑๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๑๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑-๑๑๓. (ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๑ พ.ศ.

นัก หรือมิฉะนั้นก็ต้องเก็บไว้หลาย ๆ เรื่อง จึงค่อยเรียกประชุม เป็นการชักช้า จึงได้ทรงตั้งพระมหาสมณานัติ ณ วันที่ ๒๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖ จัดประเภทอธิกรณ์ ที่ควรให้ฎีกาได้ หรือมิได้ และฎีกาเช่นไร ควรได้รับทรงวินิจฉัยในเถรสมาคม หรือทรงวินิจฉัยเฉพาะพระองค์ หรือโปรดให้การกสงฆ์วินิจฉัย ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. อธิกรณ์ที่ให้ฎีกาได้ และทรงวินิจฉัยในเถรสมาคม มีประเภทดังนี้

- ก. เรื่องอันจะเป็นตัวอย่างสำหรับใช้เป็นแบบสืบไป
- ข. เรื่องที่ถูกหาถึงปาราชิก โดยตรงก็ดี โดยอ้อมก็ดี
- ค. เรื่องมีโทษสั่งให้สึกโดยฐานอื่นจากปาราชิก แต่ผู้ถูกมีพรรษาพ้น ๒๐ แล้ว
- ฌ. เรื่องปรารภความต่างแห่งนิกาย
- ง. เรื่องนอกจากนี้ ที่ทรงเห็นสมควร และตรัสให้เข้า

ข้อ ๒. อธิกรณ์ที่ให้ฎีกาได้ แต่ทรงวินิจฉัยตามลำพังพระองค์เอง หรือโปรดให้พระเถระรูปหนึ่งผู้เนื่องในเถรสมาคม เป็นประธานแห่งการกสงฆ์วินิจฉัย มีประเภทดังนี้

- ก. เรื่องมีโทษถึงสั่งสึกโดยฐานอื่นจากปาราชิก ผู้ถูกมีพรรษา พ้น ๑๐
- ข. เรื่องขับไล่ไม่กำหนดเขต ผู้ถูกมีพรรษาพ้น ๑๐
- ค. เรื่องห้ามสังวาสทั่วไป ผู้ถูกมีพรรษาพ้น ๑๐
- ฌ. เรื่องที่เป็นการได้การเสียแก่คนมาก ไม่เฉพาะบุคคล
- ง. อธิกรณ์ในคณะธรรมยุต ที่ทรงวินิจฉัยโดยฐานเป็นเจ้าของคณะใหญ่ของ

คณะนั้น ในกรุงเทพฯ อุทธรณ์เจ้าอาวาส ในหัวเมือง อุทธรณ์เจ้าคณะ

จ. อธิกรณ์ในแขวงกรุงเทพฯ ที่ทรงวินิจฉัยโดยฐานเป็นเจ้าของคณะของกรุงเทพฯ ในแขวงที่ทรงบัญชาเอง อุทธรณ์เจ้าอาวาส หรือปลัดแขวง ในแขวงอื่น อุทธรณ์เจ้าคณะแขวง

ฉ. เรื่องที่เจ้าคณะมณฑลตัดสินแย้งคำตัดสินชั้นล่าง และที่เจ้าคณะมณฑลพิจารณาเองในชั้นแรก โดยลำพังผู้เดียว ไม่มีเจ้าคณะอื่นลงชื่อสำหรับ

ช. ในเรื่องนอกจากนี้ ที่ได้รับความรับรองของพระเถระชั้นเจ้าคณะมณฑล และพระคณาจารย์เอก หรือพระเถระเนื่องในเถรสมาคมเพียงรูปหนึ่งก็ได้

ข้อ ๓. ในเรื่องเหล่านี้ ในเรื่องใด ทรงเห็นแย้งจากคำตัดสินชั้นล่าง จะโปรดให้การกสงฆ์พิจารณาและวินิจฉัย ถ้าทรงเห็นว่าร่วมกับคำตัดสินชั้นล่าง จะประธานวินิจฉัยตามลำพัง เช่นนี้ อธิกรณ์เรื่องหนึ่ง ย่อมได้รับพิจารณาไม่น้อยกว่าสองมติ

ข้อ ๔. เรื่องนอกจากนี้ ให้ถึงที่สุดอยู่เพียงคำตัดสินของเจ้าคณะมณฑล ห้ามมิให้ฎีกา

ประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๖ ได้กำหนดกระบวนการพิจารณาไว้เป็น ๓ ขั้นตอนได้แก่

๑. การสอบสวน เมื่อมีคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ ต่อผู้มีหน้าที่รับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ แล้วแต่กรณี ให้เจ้าอาวาสเจ้าคณะฝ่ายบริหาร ดำเนินการสอบสวนรวบรวม

หลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิด^{๑๓๒} แล้วดำเนินการระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ ตามพระธรรมวินัย และระเบียบฝ่ายบริหาร และบทบัญญัติแห่งประมวลนี้มาใช้บังคับ ถ้าตกลงกันไม่ได้ให้เจ้าคณะฝ่ายบริหารแล้วแต่กรณีผู้ได้รับคำร้องทุกข์ พึงแจ้งให้ผู้เสียหายนั้นดำเนินการฟ้องอธิกรณ์ต่อคณะวินัยธรชั้นต้นต่อไป^{๑๓๓}

๒. การไต่สวนมูลอธิกรณ์หมายถึง^{๑๓๔} กระบวนการไต่สวนของคณะวินัยธร เพื่อวินิจฉัยถึงมูลอธิกรณ์ที่จำเลยต้องหา ดังนี้

มูลอธิกรณ์ ได้แก่ (ก) ได้เห็นเอง (ข) ได้ฟังเอง (ค) รังเกียจว่าจะเป็นอย่างนั้นจริง

อธิกรณ์อันต้องด้วยลักษณะควรรับฟ้องมีดังนี้^{๑๓๕}

- (๑) ฟ้องด้วยศีลวิบัติ
- (๒) ฟ้องด้วยอาจารย์วิบัติ
- (๓) ฟ้องด้วยทิสวิบัติ
- (๔) ฟ้องด้วยอาชีวิวิบัติ

อธิกรณ์อันต้องด้วยลักษณะไม่รับฟ้องมีดังนี้^{๑๓๖}

(ก) อธิกรณ์ที่คู่กรณีนำไปฟ้องยังศาลหลวงฝ่ายราชอาณาจักร ก่อนนำมาฟ้องยังคณะวินัยธร และคดียังไม่ถึงที่สุด และแม้คดีถึงที่สุด จะไม่รับไว้พิจารณาก็ได้

(ข) ในระหว่างไต่สวนมูลอธิกรณ์พิจารณา คู่กรณีนำไปฟ้องยังศาลหลวงอีก ให้รอการนั้นไว้จนกว่าคดีในศาลหลวงจะถึงที่สุด หรือจะจำหน่ายอธิกรณ์นั้นเสียก็ได้

๓. การพิจารณา หมายถึงการสืบพยานฝ่ายโจทก์ฝ่ายจำเลยและการพิจารณาวินิจฉัยของคณะวินัยธร คณะวินัยธรมีอำนาจลงโทษจำเลยได้ตามพระวินัยและสังฆานัติที่บัญญัติโทษไว้อีกโสดหนึ่ง เมื่อมีคำวินิจฉัยของคณะวินัยธรชั้นต้นแล้ว ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ ภายใต้หลักเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ในประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์

สำหรับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติ การลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยไว้ในกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม การพิจารณามุ่งให้ได้ข้อเท็จจริงตามที่ภิกษุถูกกล่าวหาในเรื่องอาบัติ โดยกำหนดกระบวนการพิจารณาไว้เป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

^{๑๓๒} ประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๖ มาตรา ๔๒.

^{๑๓๓} ประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๖ มาตรา ๑๕ และมาตรา ๑๖.

^{๑๓๔} ประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๖ มาตรา ๑ (๑๔).

^{๑๓๕} ประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๖ มาตรา ๗๘.

^{๑๓๖} ประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๖ มาตรา ๗๑.

การพิจารณาคำฟ้อง หมายถึง โจทก์ต้องทำการยื่นฟ้องเป็นหนังสือด้วยตนเองหรือจะมอบอำนาจให้ผู้ยื่นแทนก็ได้

การตรวจลักษณะของโจทก์ หมายถึง ภูษผู้พิจารณามีหน้าที่ต้องตรวจคุณสมบัติของโจทก์ ผู้ที่สามารถนำเรื่องมาฟ้องกล่าวหาภิกษุได้

การตรวจลักษณะคำฟ้องของโจทก์ หมายถึง ภูษผู้พิจารณามีหน้าที่ต้องตรวจคำฟ้องให้ได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจนเกี่ยวกับองค์ประกอบในการกระทำความผิด เช่น วัน เวลา สถานที่กระทำความผิด บุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และยังต้องด้วยองค์ประกอบอื่น ๆ ดังนี้

๑. ต้องไม่ใช่เรื่องเก่าที่เคยเกิดขึ้นมานานแล้ว และมีได้คดีจะฟ้องแล้วนำมาฟ้อง

๒. ไม่ใช่เรื่องที่มีควินิจัยหรือคำสั่งลงนิคกรรมถึงที่สุดแล้ว

๓. ไม่ใช่เรื่องที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักรหรือมีคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลถึงที่สุดแล้ว เว้นแต่เป็นปัญหาทางพระวินัยหมายถึง ถ้าเป็นปัญหาทางพระวินัย แม้อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักร หรือมีคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลถึงที่สุดแล้วก็ตามก็สามารถส่งรับไว้พิจารณาได้เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการไต่สวนมูลฟ้องอีกขั้นตอนเพื่อส่งรับหรือไม่รับคำฟ้องไว้พิจารณา

การพิจารณา หมายถึง การให้อำนาจหน้าที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ผู้พิจารณาในการสอบสวนจำเลย ถ้าจำเลยรับอย่างไรก็ปรับอาบัติอย่างนั้น ถ้าจำเลยปฏิเสธ ต้องส่งสำนวนไปยังหัวหน้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้น เพื่อทำการไต่สวนมูลฟ้อง เพื่อสืบพยานหลักฐานฝ่ายผู้ฟ้อง หากพิจารณามีมูลก็ส่งรับฟ้องไว้พิจารณา หากไม่มีมูลก็ส่งยกฟ้องหรือมีคำสั่งไม่รับคำฟ้องไว้พิจารณา จากนั้นจึงมีการพิจารณาโดยคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ทั้งฝ่ายโจทก์นำพยานหลักฐานเข้านำเสนอเหมือนศาลฝ่ายราชอาณาจักร เมื่อพิจารณาเสร็จก็มีควินิจัย หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจก็นำเรื่องอุทธรณ์ต่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ และคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาต่อไปโดยกระบวนการคล้ายคลึงกับประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจัยอธิการ พ.ศ. ๒๔๘๖

๓) มาตรการบังคับตามควินิจัย

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ได้กำหนดมาตรการ สำหรับผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามควินิจัยไว้ในมาตรา ๕๔ (๓) บัญญัติว่า ผู้ใดต้องปาราชิกแล้ว ไม่ละการแต่งกายอย่างเพศบรรพชิต และ (๔) ผู้ใดต้องควินิจัยถึงที่สุดให้สึกแล้วไม่สึก มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในเรื่องมาตรการจัดการกับพระภิกษุผู้ต้องอาบัติเมื่อมีควินิจัยปรับอาบัติและลงโทษแล้ว แต่ไม่ยอมปฏิบัติตามควินิจัย โดยได้บัญญัติไว้เป็น ๒ กรณี คือ กรณีได้รับนิคกรรมให้สึก ไม่ยอมสึกภายใน ๒๔ ชั่วโมง ตามมาตรา ๒๖ และกรณีได้รับนิคกรรมไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคกรรม ให้ผู้บังคับบัญชารายงานโดยลำดับจนถึงมหาเถรสมาคมเพื่อมีควินิจัยและคำสั่งให้สละสมณเพศ ตามมาตรา ๒๗ถ้าไม่ยอมสละสมณเพศทั้ง ๒ กรณีมีความผิดต้องได้รับโทษตามกฎหมาย ตามมาตรา ๔๓ระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หลักการดังกล่าวเป็นมาตรการทางกฎหมายเพื่อมาสนับสนุนพระวินัยอีกทางหนึ่งเพื่อใช้ดำเนินการกับภิกษุหัวดื้อ ว่านอนสอนยาก ต้องถูกกำจัดให้พ้นจากสังคมสงฆ์ไป

๒.๑.๒.๔ ตัวอย่างการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์

เพื่อให้ทราบหลักการและวิธีการการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ผู้วิจัยจะได้ยกตัวอย่างการระงับอธิกรณ์ที่เคยดำเนินการมาแล้วดังนี้

๑) อธิกรณ์พระครูใบฎีกา นิกธ ธมมาวที^{๑๓๗}

พระครูใบฎีกา นิกธ ธมมาวที เดิมชื่อนิกธ ยศคำจูก เกิดที่บ้านสันปง ตำบลสันทราย อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เมื่ออายุได้ ๑๐ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดสันปง ตำบลสันทราย อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาได้ย้ายไปเรียนวิปัสสนาที่วัดสวนดอก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ กับหลวงปู่ครูบาคำแสน อินทจกโก เมื่ออายุได้ ๑๓ ปี จึงได้กลับไปอยู่วัดสันปงอีก ซึ่งพ่อติเจ้าอาวาสวัดสันปงได้ลาสิกขา จึงได้ปกครองดูแลวัดสันปงแทนเจ้าอาวาสอยู่ระยะหนึ่ง อุปสมบทเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ที่วัดสันปง และได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดสันปง ต่อมาได้รับฐานานุกรมของพระราชธรรมภาณี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ กรุงเทพมหานคร เป็น พระครูใบฎีกา

เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๓๓ นายชัยภักดิ์ ศิริวัฒน์ เลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และนางสาวอรปวีณา บุตรขุนทอง ได้ยื่นคำกล่าวหาและคำฟ้องตามลำดับ ต่อเจ้าคณะแขวงตลาดบางเขนเขต ๑ วัดดอนเมือง กรุงเทพมหานคร กล่าวหาพระครูใบฎีกา นิกธ ธมมาวที เจ้าอาวาสวัดสันปง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ว่า ขณะเกิดเหตุพระครูใบฎีกา นิกธ ธมมาวที มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดสันปง เมื่อระหว่างตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๒๖ จนถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๓๓ ทั้งเวลากลางวันและกลางคืนติดต่อกัน พระครูใบฎีกา นิกธ ธมมาวที ได้ติดต่อกับความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยา กับนางสาวอรปวีณา บุตรขุนทอง ในขณะที่ยังครองเพศบรรพชิตอยู่ โดยได้ติดต่อไปมาหาสู่กับผู้เสียหายที่บ้านปิตามารดาของผู้เสียหายที่อำเภอเมืองสระบุรี และต่อมาได้เข้าบ้านให้ผู้เสียหายอยู่อาศัยที่หมู่บ้านปิ่นเจริญ แขวงทุ่งสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร และได้มาพักอาศัยหลบซ่อนอยู่กินกับผู้เสียหายจนตั้งท้อง ซึ่งการกระทำของพระครูใบฎีกา นิกธ ธมมาวที เป็นเหตุให้พระพุทธรูปและคณะสงฆ์มีห้วงมอง ถือได้ว่าได้ละเมิดพระธรรมวินัยขั้นสูงสุดเป็นปฐมปาราชิก เหตุเกิดที่บ้านปิตามารดาและผู้เสียหายที่อำเภอเมืองสระบุรี และแขวงทุ่งสีกัน เกี่ยวเนื่องกัน เจ้าคณะแขวงบางเขนเขต ๑ ซึ่งเป็นผู้พิจารณาตามข้อ ๗ ข ได้ตรวจลักษณะของผู้กล่าวหาและผู้ฟ้องแล้วประกอบด้วยลักษณะตามข้อ ๔ (๘) ข คือเป็นภักษผู้รับถือพระพุทธรูป มีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปี บริบูรณ์ มีความประพฤติเรียบร้อย มีวาจาเป็นที่เชื่อถือได้มีอาชีพเป็นหลักฐาน และตามข้อ ๔ (๖) ก คือ เป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้เสียหายซึ่งฟ้องพระภิกษุต่อพระภิกษุผู้พิจารณา คำกล่าวหาและคำฟ้องประกอบด้วยลักษณะข้อ ๑๒ (ข) จึงมีคำสั่งรับคำกล่าวหาและคำฟ้องไว้พิจารณา มีหนังสือแจ้งให้พระครูใบฎีกานิกธ ธมมาวที มาพบเพื่อรับทราบคำกล่าวหา คำฟ้อง และให้การแก้ข้อกล่าวหา พระครูใบฎีกา นิกธ ธมมาวที ให้การปฏิเสธข้อกล่าวหาทั้งหมด ผู้พิจารณาจึงส่งเรื่องให้เจ้าคณะเขตบางเขน หัวหน้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้นดำเนินการต่อไป ซึ่งได้ไต่สวนมูลฟ้องและประทับรับฟ้องในความผิดพระวินัย ชั้นอาบัติปฐมปาราชิก

^{๑๓๗} ศาสดาจารย์ คำสอนหา, “ศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๗๒-๗๓.

และได้ทำการสืบพยานหลักฐานเสร็จสิ้น จนเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๓๓ จึงได้มีคำวินิจฉัยว่าพระครูใบฎีกา นิกร ธมฺมาที ได้ประพฤติล่วงละเมิดพระวินัยชั้นปฐมปาราชิก ให้สึกภายใน ๒๔ ชั่วโมง ภายหลังอภิรณฺเฑาะฏนี้ได้นำขึ้นสู่การพิจารณาวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา ซึ่งการพิจารณาวินิจฉัยได้ยืนตามคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น และอภิรณฺเฑาะฏนี้ได้ถึงที่สุดเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๓๔ เมื่อมหาเถรสมาคม ในฐานะคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา มีคำวินิจฉัยยืนตามคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ จึงเป็นการปิดตำนานพระนักเทศน์ผู้ได้ฉายา “ทวารนรคสวรรค์”

การดำเนินงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (กรมการศาสนาเดิม) : ในฐานะที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (กรมการศาสนา) เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับสนองงานคณะสงฆ์ ได้ร่วมดำเนินการเกี่ยวกับอภิรณฺเฑาะฏนี้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่ประสานงานกับสภารับรองสอบสวน สถานีตำรวจนครบาลดอนเมือง รวบรวมพยานหลักฐานและติดต่อพยานบุคคลต่าง ๆ ในการฟ้องของนางสาวอรปวีณา บุตรขุนทอง พร้อมทั้งรับสนองงานคณะผู้พิจารณาในการพิจารณาวินิจฉัยให้เป็นไปตามมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม

ประสานงานกับฝ่ายบ้านเมืองของกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารอากาศมาร่วมรักษาความสงบเรียบร้อย เนื่องจากมีทั้งกลุ่มผู้สนับสนุนฝ่ายโจทก์ และกลุ่มผู้สนับสนุนฝ่ายจำเลย ที่วัดดอนเมือง สถานที่พิจารณาของศาลสงฆ์

รายงานการดำเนินการต่อมหาเถรสมาคมและรับสนองงานมหาเถรสมาคมในการดำเนินการอภิรณฺเฑาะฏดังกล่าวตามมติมหาเถรสมาคม

การดำเนินงานระดับกระทรวง: กระทรวงศึกษาธิการ โดย ฯพณฯ ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ควบคุมดูแลเรื่องนี้อย่างใกล้ชิด และมอบหมายให้นายชัยภักดิ์ ศิริวัฒน์ เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ประสานกรมการศาสนาดำเนินการในฐานะผู้กล่าวหาพระครูใบฎีกา นิกร ธมฺมาที ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยชั้นอาบัติปฐมปาราชิก เพื่อเป็นการปกป้องพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบไป และประสานงานแก้ไขภาพพจน์ของคณะสงฆ์ให้ดีขึ้น โดยได้ติดต่อประสานงานทำความเข้าใจกับสื่อสารมวลชน อภิรณฺเฑาะฏที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องส่วนบุคคล ไม่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ หรือสถาบันสงฆ์ เพื่อรักษาภาพพจน์พระพุทธศาสนาโดยส่วนรวมให้คงความดีงามในสังคมไว้

มาตรการและแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหา: เมื่อการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเสร็จสิ้นแล้ว กรมการศาสนาได้ดำเนินการต่อไปโดยประสานงานกับคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์และคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา เมื่อโจทก์ (นางสาวอรปวีณา) และจำเลย (พระครูใบฎีกา นิกร) ได้อุทธรณ์หรือฎีกา และประสานงานกับฝ่ายบ้านเมืองเพื่อให้การพิจารณาของคณะผู้พิจารณาทุกขั้นตอนเป็นไปด้วยความถูกต้องเรียบร้อย

จัดแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนทุกขั้นตอนถึงผลการดำเนินการกับพระสงฆ์ที่กระทำผิด เพื่อรักษาและแก้ไขภาพพจน์ของสถาบันสงฆ์

เร่งดำเนินการจัดการประชุมพระสังฆาธิการทั่วประเทศ เพื่อให้เจ้าคณะผู้ปกครองช่วยสอดส่องดูแลพระสงฆ์ในสังกัดให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในพระธรรมวินัยและขอบเขตของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

ประธานเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัดให้ช่วยสอดส่องดูแล หากเห็นว่ามีบุคคลหรือคณะบุคคลใดประพฤติผิดนอกเหนือจากพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้พิจารณาดำเนินการและหากไม่สามารถดำเนินการได้ให้แจ้งฝ่ายบ้านเมืองดำเนินการโดยด่วน

ก. อธิการ์ พระโพธิ์รักษ์^{๑๓๘}

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้มีกลุ่มบุคคลที่เรียกกันว่า “สันตอโศก” มีพระโพธิ์รักษ์เป็นหัวหน้า พระโพธิ์รักษ์ ได้บวชเป็นพระภิกษุในคณะสงฆ์ไทย ฝ่ายธรรมยุต เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๑ ณ วัดอโศการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีพระราชวรคุณ เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อบวชแล้ว พระโพธิ์รักษ์ ไม่ได้ปฏิบัติตามระเบียบของวัด เจ้าอาวาสตักเตือนสั่งสอน แต่พระโพธิ์รักษ์ไม่ยอมปฏิบัติตาม เจ้าอาวาสวัดอโศการาม จึงได้ยึดหนังสือสุทธิและบันทึกไว้ในใบสุทิวว่า “พระรักโพธิ์รักษ์ได้ลาสิกขาไปจากวัดอโศการาม ตั้งแต่วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๓๖ โดยได้รับการอุปสมบทฝ่ายมหานิกาย” จึงพ้นสังกัดวัดอโศการาม ต่อมาไปสมัครเข้าสังกัดเป็นมหานิกายที่วัดหนองกระทุ่ม ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พระโพธิ์รักษ์ สังกัดวัดหนองกระทุ่มก็จริง แต่กลับไปจำพรรษาอยู่ที่สำนักแดนอโศก ซึ่งตั้งในที่ดินเอกชน เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๓๘ ได้ออกแถลงการณ์ประกาศไม่ยอมอยู่ภายใต้การปกครองของคณะสงฆ์ไทยทุกระดับจนถึงมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราช และไม่ยอมอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยพระโพธิ์รักษ์ ได้ตั้งตนเป็นพระอุปัชฌาย์ ทำการบวชให้แก่กุลหัตถ์ทั้งชายและหญิงเอง โดยที่มิได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม นอกจากนั้นยังได้สั่งสอนให้ผู้เลื่อมใสศรัทธาปฏิบัติขัดแย้งกับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี เช่น ไม่กราบไหว้พระพุทธรูป ไม่บูชาด้วยดอกไม้ ธูปเทียน ไม่สวดมนต์ ไม่ฉันเนื้อสัตว์ ฉันภัตตาหารแล้ว ไม่มีการอนุโมทนา ไม่มีการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล ไม่มีการสวดปาติโมกข์ไม่มีการอธิษฐานเข้าพรรษา ปวารณาออกพรรษา ใช้บ้านเป็นวัด เรียกว่า พุทธสถาน เป็นต้น ทางราชการพิจารณาเห็นว่าจะเป็นการก่อกวนบ้านเมือง จึงได้เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาในคราวประชุมครั้งที่ ๑๒/๒๕๒๕ วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๕ ได้แต่งตั้งคณะทำงานขึ้น ๓ คณะ คือ คณะทำงานด้านพระธรรมวินัย มีนายสุชีพ ปุญญานุภาพ เป็นประธานคณะทำงานด้านกฎหมาย มีนายสมภพ โหตรเกียรติ เป็นประธานคณะทำงานด้านมวลชน มีนายสมพร เทพสิทธา เป็นประธานพิจารณาเรื่องนี้แล้วนำเสนอมหาเถรสมาคม

^{๑๓๘} ศาภรณ์ คำสอนทา, “ศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิการในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), ๒๕๕๗, หน้า ๗๖-๗๗.

คณะกรรมการด้านพระธรรมวินัย สรุปว่า พระโพธิ์รักษ์ประกาศตนแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ว่า ตนเป็นอริยบุคคลหลายครั้ง ซึ่งถ้าเป็นจริงก็ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ถ้าไม่เป็นจริง ก็ต้องอาบัติปาราชิก

คณะกรรมการด้านกฎหมาย สรุปว่า พระโพธิ์รักษ์ ประกาศตัวเป็นอิสระไม่สังกัดวัดใดวัดหนึ่งและคั่นหนังสือสุทธิ เป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และการตั้งตัวเป็นพระอุปัชฌาย์ ประพฤติปฏิบัติผิดเพี้ยนขนบธรรมเนียมหรือวัตรปฏิบัติสำหรับพระภิกษุฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย ย่อมกระทำได้

มหาเถรสมาคมในคราวประชุมครั้งพิเศษ ๑/๒๕๓๑ วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๑ มีมติให้ตั้งคณะกรรมการกฤษฎีกา ประกอบด้วย

๑. พระธรรมวโรดม	วัดชนะสงคราม	ที่ปรึกษา
๒. พระธรรมดิลก	วัดบวรนิเวศวิหาร	ที่ปรึกษา
๓. พระธรรมบัณฑิต	วัดสัมพันธวงศ์	ที่ปรึกษา
๔. พระธรรมมหาวิราญวัตร	วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์	ที่ปรึกษา
๕. พระธรรมปิฎก	วัดสุทัศน์เทพวราราม	คณะเตรียมการ
๖. พระเทพมุนี	วัดยานนาวา	คณะเตรียมการ
๗. พระเทพกวี	วัดพระพิเรนทร์	คณะเตรียมการ
๘. พระราชวชิราภรณ์	วัดไตรมิตรวิทยาราม	คณะเตรียมการ
๙. พระศรีสุทธิพงษ์	วัดชนะสงคราม	คณะเตรียมการ
๑๐. พระโสภณคณาภรณ์	วัดบวรนิเวศวิหาร	คณะเตรียมการ

ให้คณะเตรียมการคณะนี้เป็นคณะกรรมการกฤษฎีกาด้วย มีหน้าที่ศึกษาหาข้อมูล เตรียมเอกสารรวบรวมพยานหลักฐาน เสนอประกอบการพิจารณาวินิจฉัยของคณะกรรมการกฤษฎีกา

คณะเตรียมการการกฤษฎีกา ได้ศึกษาข้อมูลรวบรวมพยานหลักฐาน มีข้อสรุปเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกาเกี่ยวกับพระโพธิ์รักษ์ รวม ๗ ข้อ

๑. การล่วงละเมิดพระวินัยถึงขาดความเป็นภิกษุ
๒. การประกาศด้านพระวินัยที่ห้ามอวดคุณวิเศษ
๓. การล่วงละเมิดกฎหมายบ้านเมือง
๔. การบ่อนทำลายพระพุทธศาสนา และความมั่นคงของชาติ
๕. การประกาศตนเล่นการเมืองและเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างเปิดเผย
๖. การมุ่งมั่นทำพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์
๗. การประกาศแยกตัวไม่ขึ้นต่อการปกครองคณะสงฆ์ไทย

คณะกรรมการกฤษฎีกา ได้ประชุมเมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๓๒ ณ หอประชุมพุทธมณฑล มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ ๔ ข้อ คือ

๑. ให้มหาเถรสมาคมใช้อำนาจตามมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีคำสั่งให้พระโพธิ์รักษ์ สละสมณเพศเสีย

๒. บุคคลที่พระโพธิรักษ์ ทำให้ปรากฏภาวะเสมือนอยู่ในสมณเพศ ให้ประกาศว่ามีผู้ใช้ที่บวชถูกต้องต้องตามพระวินัย แต่ถ้าผู้ใดประสงค์จะได้เพศสมณะโดยถูกต้อง ตามพระธรรมวินัย ให้มาแสดงตัวและแสดงความสัจจริงต่อเจ้าคณะจังหวัดผู้เป็นการกสงฆ์ขึ้นไป ขอรับบรรพชาอุปสมบท

๓. ให้กระทำภาสานิยกรรม ประกาศข้อเท็จจริงให้พุทธบริษัททราบโดยทั่วกัน

๔. ให้กรมการศาสนา แจ้งแก่พระภิกษุสามเณรทั้งพระราชาณาจักรให้ทราบข้อเท็จจริง และมีให้คบหาสมาคมหรือให้ความร่วมมือใด ๆ

ต่อมามหาเถรสมาคมในคราวประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๓๒ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๓๒ มีมติวินิจฉัยว่า พระรัก โพธิ์ฤทธิโต หรือ พระโพธิรักษ์ มีพฤติการณ์อวดอุตตริมนุสสธรรม แสดงตนเป็นพระอรหันต์บุคคลระดับต่าง ๆ บางครั้งก็ว่าเป็นพระอรหันต์และพระโพธิสัตว์ จนถึงเป็นพระสารีบุตรเถระมาเกิดใหม่ เป็นต้น นับว่าเป็นผู้ประพฤติก่อวุ่นวายและผิดพระธรรมวินัยเป็นอาชญา นอกจากนั้นได้ประพฤติดนในลักษณะบ่อนทำลายพระพุทธศาสนา โดยประพฤตวิปริตจากพระธรรมวินัย และทำพระธรรมวินัยให้วิปริต บัญญัติสิ่งที่พระพุทเจ้ามิได้บัญญัติขึ้น เพิกถอนสิ่งที่พระพุทเจ้าทรงบัญญัติไว้ ตั้งข้อกำหนดต่าง ๆ ขึ้นตามความพอใจของตนขัดแย้งกับพระธรรมวินัย ไม่ยอมรับกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ ทำลายวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติ หวังไม่สังกัดวัดใดวัดหนึ่ง สร้างความแตกแยกขึ้นในหมู่ประชาชน พุทธบริษัทมาเป็นเวลานาน แม้คณะสงฆ์จะให้โอกาสตักเตือนโดยวิธีการต่าง ๆ แต่หาได้สำนึกผิดแต่ประการใดไม่ จึงไม่สมควรที่จะให้ดำรงอยู่ในภาวะแห่งพระภิกษุอีกต่อไป อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๘ และมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มหาเถรสมาคมจึงมีคำสั่งให้ พระรัก โพธิ์ฤทธิโต หรือ พระโพธิรักษ์ สละสมณเพศ พ้นจากความเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่วันที่ออกคำสั่งนี้เป็นต้นไป ได้แจ้งคำสั่งให้พระโพธิรักษ์ทราบแล้ว แต่ไม่ยอมสีก กรมการศาสนาจึงได้ไปแจ้งความดำเนินคดีที่สถานีตำรวจนครบาลลาดพร้าว ต่อมาพนักงานอัยการ กองคดีแขวงพระนครเหนือ ได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง นายรัก รักพงษ์ หรือพระโพธิรักษ์ เป็นจำเลย ต่อศาลแขวงพระนครเหนือ ในฐานะความผิดต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งจำเลยได้ให้การปฏิเสธต่อสู้คดีว่า ได้แยกตัวจากการปกครองของมหาเถรสมาคมในปี ๒๕๑๘ จึงเป็นนานาสังวาสกับทั้งธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย คำสั่งมหาเถรสมาคมใช้กับจำเลยมิได้อีกทั้งจำเลยได้ตกลงเปลี่ยนรูปแบบการแต่งกายจากพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยเป็นอีกรูปแบบหนึ่งโดยสวมเสื้อแขนกระบอกสีกรัก และครองผ้าโดยไม่มีจีวรและรูปแบบที่เหมือนพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย และไม่ใช้คำเรียกตนเองว่าพระภิกษุสงฆ์ นักบวชนักพรตอีกต่อไป โดยได้ดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๓๒ แล้ว อีกทั้งวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๓๒ จำเลยได้ไปยื่นคำขอมิบัติประจำตัวประชาชนสำนักงานเขตบางกะปิ ได้ออกใบรับรองคำขอมิบัติให้แก่จำเลยแล้วก่อนครบกำหนดต้องปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคม จำเลยจึงไม่ต้องรับผิด และต่อมาศาลได้พิจารณาวินิจฉัยว่าจำเลยยังมิได้สละสมณเพศ พิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยมีกำหนด ๖ เดือน และให้รอการลงโทษไว้มีกำหนด ๒ ปี คุมความประพฤติของจำเลยให้จำเลยละเว้นการประพฤติดุ อื่นอาจนนำไปสู่การกระทำความผิดในทำนองเดียวกันอีก

ข.อธิกรณ์พระอธิการบุญสวน ปิยสีโล^{๑๓๙}

อธิกรณ์เรื่องนี้ ฝ่ายผู้เสียหายโดยนางสำริตต์ ประทุมนอก ผู้เสียหาย ได้กล่าวหา พระอธิการบุญสวน ปิยสีโล ต่อหน้าระครูประยุตสารธรรม เจ้าคณะตำบลหนองสองห้อง เขต ๑ ซึ่งเป็นพระอุปชฌาย์ของผู้ถูกกล่าวหา ว่ามีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับพระอธิการบุญสวน ปิยสีโล ก่อนแล้ว โดยคณะสงฆ์ได้พยายามระงับอธิกรณ์ คณะสงฆ์โดยพระครูสุทธบุญญสาร รองเจ้าคณะอำเภอหนองสองห้อง พระครูนิมิตธีรคุณ เจ้าคณะตำบลคึมขาด พระครูปราโมทย์วีรธรรมรองเจ้าคณะตำบลคึมขาด ซึ่งเป็นคณะกรรมการสอบสวน ได้ร่วมพิจารณาระงับอธิกรณ์ในเบื้องต้นด้วย โดยได้สอบถามอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นกับพระอธิการบุญสวน ปิยสีโล แต่พระอธิการบุญสวน ปิยสีโล ไม่เอื้อเพื่อต่อเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ไม่ยอมให้การใด ๆ ทั้งสิ้น คณะกรรมการได้แจ้งเป็นหนังสือให้พระอธิการบุญสวน ปิยสีโล มาให้การต่อคณะกรรมการถึง ๓ ครั้ง แต่พระอธิการบุญสวน ปิยสีโล ไม่ยอมมาให้การเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองแต่อย่างใด จากคำให้การของนางสำริตต์ ประทุมนอก สรุปว่า ผู้เสียหาย กับพระอธิการบุญสวน ปิยสีโล ได้รู้จักติดต่อกันมาตั้งแต่ปลายปี ๒๕๕๐ เป็นต้นมา เพราะบิดาของผู้เสียหายได้บวชเป็นพระภิกษุและไปจำวัดอยู่ที่วัดศรีโพธิ์ทอง ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าอาวาสอยู่ โดยผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นญาติพี่น้องกันผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาได้ไปมาหาสู่กัน บางครั้งผู้เสียหายก็มาที่วัดศรีโพธิ์ทอง บางครั้งผู้ถูกกล่าวหาไปหาผู้เสียหายที่บ้านหนองม่วง ตำบลชัยศรี อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ทุกครั้งจะมีการร่วมหลับนอนกันฉันชู้สาว รวมเป็นเวลาประมาณ ๑ ปี ต่อมาผู้ถูกกล่าวหาตีตัวออกห่าง เป็นเหตุให้ผู้เสียหายโจท่ออธิกรณ์ขึ้นต่อหน้าสงฆ์ เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาได้สึกออกมาเลี้ยงดูผู้เสียหายฉันสามีภรรยา แม้ผู้เสียหายไปแจ้งความที่สถานีตำรวจภูธรหนองสองห้องเพื่อให้มีการเจรจาดำเนินการให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับผิดชอบดูแลผู้เสียหาย และการดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลจังหวัดพล เพื่อบังคับให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับผิดชอบความเสียหายต่อผู้เสียหาย พฤติการณ์ของผู้ถูกกล่าวหาไม่ยอมให้การใด ๆ ต่อคณะกรรมการ นำพาผู้เสียหายมาถอนคำให้การเดิมต่อคณะกรรมการ พยายามติดต่อเกลี้ยกล่อมผู้เสียหายให้ถอนคดีความ โดยมีนางเลี่ยน พรหมรักษา เป็นผู้รู้เห็นพฤติการณ์ระหว่างผู้เสียหายกับผู้ถูกกล่าวหาเป็นอย่างดี คณะกรรมการได้เปิดแผ่นบันทึกเสียงการสนทนาทางโทรศัพท์ระหว่างผู้เสียหายกับนางเลี่ยน พรหมรักษา และพระอธิการบุญสวน ปิยสีโลแล้ว มีการพูดคุยกันในลักษณะผู้เสียหายกับพระอธิการบุญสวน ปิยสีโล มีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกันและต้องการระงับเรื่องที่เกิดขึ้น จากพฤติการณ์ดังกล่าวคณะกรรมการจึงพิจารณาเชื่อว่า นางสำริตต์ ประทุมนอก กับ พระอธิการบุญสวน ปิยสีโล มีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกันจริง ถือได้ว่าพระอธิการบุญสวน ปิยสีโล ได้ประพฤติดล่่วงละเมิดพระธรรมวินัยชั้นอาบัติปาราชิก ต้องสึกให้พ้นจากความเป็นพระภิกษุ และได้รายงานผลการสอบสวนพร้อมเสนอความเห็นต่อเจ้าคณะอำเภอหนองสองห้องต่อมาเจ้าคณะอำเภอหนองสองห้อง ได้อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๒๐ (๑) (๓) และ (๕) แห่งกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ออก

^{๑๓๙} ศาครณ์ คำสอนหา, “ศีกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ในพระพุทศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๗๕-๗๖.

ตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงมีคำสั่งให้พระอธิการบุญสวน ปิยสีโล พ้นจากความเป็นพระภิกษุ ต้องสึกภายใน ๒๔ ชั่วโมงนับแต่วันที่ทราบคำวินิจฉัย

ข. อธิการพระวินัย (นายวินัย ละอองสุวรรณ)^{๑๔๐}

กรณีพระวินัย อมโร สืบเนื่องจากนางทิพวรรณ ทิพย์ทัศน์ และนางบุญช่วย รุกขชาติ กล่าวหาพระวินัย อมโร ล่วงละเมิดอาบัติปาราชิกเสพเมถุนกับนางจันทิมา มายะรังสี ยื่นฟ้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งประกอบด้วย พระครูสถิตศีลาจาร วัดรามประดิษฐ์ เจ้าคณะอำเภอปากพนัง (ธรรมยุต) หัวหน้าคณะผู้พิจารณา พระครูบริหารสังฆกิจ เจ้าคณะตำบลปากพนังฝั่งตะวันออก (ธรรมยุต) และพระครูสุธรรมสมาจาร คณะผู้พิจารณาได้ไต่สวนมูลฟ้อง และมีคำสั่งประทับฟ้อง เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ ในระหว่างการพิจารณาของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น มหาเถรสมาคมได้ประชุมครั้งพิเศษ๓/๒๕๓๘ เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๓๘ พิจารณาจากรายงานของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นและพยานหลักฐานอื่นประกอบกันแล้วเห็นว่า พระวินัย อมโร ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยหลายเรื่อง เช่น นำบัตรเครดิตเข้าไปใช้จ่ายในสถานบริการทางเพศที่ประเทศออสเตรเลีย และประเทศนิวซีแลนด์หลายครั้ง พำนักรอยู่บ้านเดียวกันกับนางจันทิมา มายะรังสี ที่ประเทศยูโกสลาเวีย นานประมาณถึง ๘ เดือน ทั้งถูกกล่าวหาและถูกฟ้องร้องว่า ได้ประพฤติดิตพระธรรมวินัยขั้นอันตมัตถกกับมาตุคามหลายราย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยอื่น ๆ อันเป็นโลกวัชชะอีกหลายเรื่อง หากให้ดำรงเพศบรรพชิตต่อไป จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ อาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๕ ตรีแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๑ (พ.ศ. ๒๕๓๘) ว่าด้วยการให้พระภิกษุสละสมณเพศ จึงให้พระวินัย อมโร สละสมณเพศ ตามคำสั่งที่ ๑/๒๕๓๘ ลงวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๓๘ พระวินัย อมโร ต้องสึกภายใน ๓ วัน ซึ่งพระวินัย อมโร ได้สึกเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๓๘

^{๑๔๐} ศาภรณ์ คำสอนหา, “ศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), ๒๕๕๗, หน้า ๗๖-๗๗.

๒.๑.๒.๕ สรุปหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์

ตารางที่ ๒.๒ แสดงหลักการวิธีการการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์

หลักการระงับอธิกรณ์	วิธีการระงับอธิกรณ์
๑. การกำหนดประเภทของปัญหา -เฉพาะการฟ้องร้องกล่าวหาทั้งเรื่องการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยในศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฐิวิบัติ และอาชีวิวิบัติ (ทั้งลหุกาบัติและครุกาบัติ) ๒. การกำหนดเครื่องมือจัดการกับปัญหา -ได้ตรากฎหมายอาศรมาคม กำหนดขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติในการลงโทษแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติและการกำหนดโทษในบทบัญญัติของกฎหมายสำหรับผู้ไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยหรือทัณฑกรรม หรือสังฆานติ นอกเหนือจากพระวินัยได้อีก ๓. การกำหนดผู้มีอำนาจจัดการปัญหา - ยึดตำแหน่งทางปกครองสงฆ์เป็นสำคัญ ได้แก่เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด ซึ่งมีพรรษา พ้น ๕ และพ้น ๑๐ เป็นผู้ฉลาดในการปกครองเป็นสำคัญ ไม่ได้กลั่นกรองจากผู้มีความรู้ความเข้าใจในพระวินัยแต่ประการใด ๔. กำหนดผู้มีอำนาจฟ้องให้คู่พิพาทสามารถยื่นเรื่องฟ้องร้องกล่าวหาภิกษุสงฆ์ได้ ๕. กระบวนการขั้นตอนเน้นข่มขู่พิสูจน์ความจริงตามข้อถูกกล่าวหาอาศัยหลักกฎหมาย มุ่งเน้นการลงโทษให้พ้นสภาพ ๖.มาตรการบังคับ ใช้หลักการทางกฎหมายมาบังคับ โดยสังคมสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วม สงฆ์จึงขาดความสามัคคีปรองดองกัน ไม่สอดคล้องตามพุทธประสงค์	๑. การนำเรื่องเข้าสู่กระบวนการพิจารณา(การฟ้อง) - ต้องมีการโจท โดยผู้เสียหาย หรือผู้มีส่วนได้เสีย หรือผู้กล่าวหา หรือภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เป็นผู้แจ้งความผิด ๒. กระบวนการพิจารณาคำฟ้องและลักษณะโจท ๒.๑ การตรวจคำฟ้อง ๒.๒ การตรวจลักษณะของโจท ๒.๓ การตรวจลักษณะคำฟ้องของโจท ๓. การไต่สวนมูลฟ้อง ๔. การวินิจฉัย/ปรับอาบัติ/ลงโทษ ๕. การยื่นอุทธรณ์คำวินิจฉัย/ผลการวินิจฉัย ๖. การยื่นฎีกาคำวินิจฉัย/ผลการวินิจฉัย ๗. การบังคับตามคำวินิจฉัย/ปาราชิก กระบวนการทางกฎหมาย - มุ่งพิสูจน์ความจริงตามข้อถูกกล่าวหาอาศัยหลักกฎหมาย กระบวนการขั้นตอนเน้นข่มขู่เน้นการลงโทษให้พ้นสภาพ ไม่สอดคล้องหลักพระธรรมวินัย ใช้หลักการทางกฎหมายมาบังคับ โดยสังคมสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วม สงฆ์จึงขาดความสามัคคีปรองดองกัน ไม่เป็นเอกภาพขาดความเข้มแข็ง ไม่เป็นไปตามพุทธประสงค์

๒.๑.๓ หลักพุทธธรรมกับการจัดการปัญหาความขัดแย้งของสงฆ์

๒.๑.๓.๑ หลักอภิธานิยธรรม

อภิธานิยธรรม แปลว่า ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว หมายถึง ธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะฝ่ายเดียว เพราะเป็นธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ก่อให้เกิดความสามัคคีแก่หมู่คณะและการเคารพนับถือซึ่งกันและกัน เป็นหลักการทำงานเป็นทีมเพื่อสร้างองค์กรเข้มแข็ง ดังนั้น การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งของคณะสงฆ์ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของการประชุมสงฆ์ ซึ่งเป็นหน้าที่ของสงฆ์ต้องกระทำเพื่อให้สังคมสงฆ์เกิดความเรียบร้อยและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ ได้แก่สังฆกรรมทั้ง ๔ คือ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม

ญัตติจตุตถกรรม พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงแก่เจ้าลิจฉวีมี ๗ ข้อ^{๑๔๑} และทรงย้าเตือนให้พระภิกษุประพฤติปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวเช่นกัน^{๑๔๒} ดังนี้

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ในกิจของสงฆ์ที่ต้องร่วมกันทำไม่ว่าจะเป็นเรื่องบอกเล่ากัน ปรีक्षाและตกลงกันของสงฆ์ หรือการประกาศให้สงฆ์ทราบเพื่อทำกิจร่วมกัน เช่น อุโบสถ ปวารณา เป็นต้น การตั้งญัตติ เช่น การสมมติสีมา การสังคายนา การมอบให้ผ้ากฐิน การคว่ำบาตร การหยายบาตร การอุปสมบท การนิคหะ การให้ปริวาสและมานัตแก่ภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส เป็นต้น จะเป็นผู้ใหญ่หรือผู้น้อยต้องต่างต้องรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ผลของการประชุมทำให้สมาชิกรู้สึกถึงความมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการในการเป็นเจ้าของ สร้างสรรค์พัฒนาองค์กร และการดำรงรักษาความเป็นอยู่ขององค์กรหากภิกษุสงฆ์ทุกรูปหมั่นประชุมพูดคุย ปรีक्षाปัญหา หาทางออก ร่วมกัน ร่วมกันคิดร่วมกันทำ ย่อมเกิดความรักความผูกพันต่อองค์กร ความปรองดองในหมู่สงฆ์ย่อมเกิดไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกัน สร้างความเข้าใจพูดคุยกันในที่ประชุม ปัญหาจะไม่เกิดความขัดแย้ง ไม่มี

๒. ความพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำในการประชุมแต่ละประเภทได้กำหนดจำนวนพระภิกษุซึ่งเป็นองค์ประชุมสงฆ์ไว้จำนวนที่รูป ต้องอาศัยความพร้อมเพรียงกันทุก ๆ ครั้งและต้องพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมาประชุมให้ครบองค์ประชุม ไม่ว่าจะเป็นการประชุมในรูปกรรมการ หรือการประชุมในรูปสมาชิก หมู่คณะ ต้องพร้อมหน้ากันมาประชุม และพร้อมหน้ากันเลิกประชุมพร้อมกัน ถ้าหากจำเป็นมาไม่ได้ต้องลาประชุม ต้องให้ความร่วมมือทั้งทางกายและทางใจ กายมาไม่ได้เพราะเจ็บป่วย ต้องแสดงออกของการให้ความร่วมมือทางใจ ส่งกำลังใจ ให้การสนับสนุนทางจิตใจแก่หมู่คณะถือว่าให้ความสำคัญแก่กิจการงานร่วมกันของหมู่คณะ ซึ่งธรรมดังกล่าวก็คือ “ความสามัคคี” เป็นการรักษาเอกภาพขององค์กร ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอาศัยความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันไม่มีความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน การบาดหมางกันย่อมไม่เกิดขึ้น อีกทั้งยังสนับสนุนประชาชนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ส่วนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้น^{๑๔๓} รักษาองค์กรไว้ได้ให้มั่นคง

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีบัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ลบล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ที่วางไว้ตามเดิม

ข้อนี้เป็นหลักการใหญ่ ซึ่งทุกคนต้องยึดถือเป็นหลัก ไม่บัญญัติในสิ่งที่พระพุทธองค์ไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มเลิกสิ่งที่พระพุทธองค์บัญญัติไว้ ประพฤติปฏิบัติตามสิกขาบทที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ จะทำให้พระธรรมวินัยมั่นคงไม่คลอนแคลน

๔. สักการะและเคารพนับถือ บูชา พระภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระผู้รู้กาลนานผู้บวชมาแล้วนาน ผู้เป็นบิดาของสงฆ์ เป็นปรีณายกของสงฆ์ และยังจักเชื่อถือโอวาทที่ฟังฟังของท่านด้วย ในการปกครองสงฆ์จะให้อำนาจแก่พระเถระผู้มีสมณศักดิ์ ผู้มีพรรษามาก ซึ่งหมายถึงหมู่สงฆ์

^{๑๔๑} อย.สตุตตก. (ไทย) ๒๐/๑๙/๓๑-๓๒. ดูเทียบใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๔/๖๖-๖๘.

^{๑๔๒} อย.สตุตตก. (ไทย) ๒๐/๒๓/๓๗-๓๘. ดูเทียบใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖-๑๔๐/๖๙-๗๒.

^{๑๔๓} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๙/๓๖๓.

จะต้องเคารพนับถือให้เกียรติและรับฟังถ้อยคำของภิกษุผู้ใหญ่ ผู้เป็นประธานในสงฆ์เป็นอธิบดีสงฆ์ เป็นผู้ปกครองสงฆ์ แต่ผู้ที่มีอำนาจบางกรณีอายุพรรษาอาจน้อยกว่าผู้ที่ไม่มีความอำนาจ จึงใช้หลัก “เคารพนับถือ” ซึ่งกันและกัน ซึ่งในหมู่พระสงฆ์ได้แบ่งพระสงฆ์ไว้ดังนี้ เถโร มีอายุมาก จิรปพพิชิต มีพรรษามาก สังฆปิตา เป็นผู้ให้บรรพชาอุปสมบท (เหมือนพ่อ) สังฆปริณายก เป็นหัวหน้าหมู่ (คือผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีอำนาจ) บุคคลประเภทนี้ทุกคนควรเคารพนับถือและเชื่อฟัง ตามฐานะของท่านผู้นั้น ผู้มีพรรษามากก็เชื่อฟังท่านที่เป็นสังฆปริณายก ในด้านประเพณีธรรมผู้มีอำนาจก็เชื่อฟังท่านที่อายุพรรษามาก เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการปกครองหมู่สงฆ์ทำให้การปกครองหมู่คณะเป็นไปด้วยดีและมีความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาถาวร

๕. ไม่ข่มเหง ไม่อุคคร่าขึ้นใจกุลสตรี หรือกุลกุมารี หมายถึงไปลอยใจความต้องการส่วนตัวเข้ามาครอบงำ แต่ให้คิดถึงส่วนรวม รู้จักอดกลั้น หักห้ามใจ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสตัณหา จะเป็นที่ยกย่องของคนทั่วไป และทำให้สังคมสงฆ์มีระเบียบวินัยสามารถดำรงรักษาสิ่งที่มีความค่าไว้ได้อย่างยั่งยืน ไม่ก่อให้เกิดความสูญเสียด้านการปกครองและยอมเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา

๖. สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์ทั้งในเมือง และนอกเมือง ไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้ เคยกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป หมายถึง ให้การสักการะ เคารพ นับถือ บูชาและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญของชุมชนนั้น ๆ โดยทั่ว เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นศูนย์รวมใจของหมู่ชน ไม่บั่นทอนผลประโยชน์ที่เคยอุปถัมภ์บำรุงเจดีย์หรือปูชนียสถานที่เหล่านั้น ไม่ละเลยพิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณีที่ดั่งมา เพื่อสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนหรือองค์กรนั้น ๆ เพื่อสร้างความสามัคคีที่ดีต่อกันได้ไม่ยาก

๗. ถวายความอารักขา ค้ำครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรมด้วยตั้งใจว่า “ทำอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มา พึงมาสู่แว่นแคว้นของเรา และท่านที่มาแล้ว พึงอยู่อย่างผาสุก” รวมถึงการสนับสนุนคนดี ปกป้องส่งเสริมคนดี เลือกคนดีมีคุณธรรมเข้ามาเป็นกำลังสำคัญเพื่อนำพาหมู่คณะให้เจริญรุ่งเรือง

โดยสรุป หลักอภิธานิยธรรมซึ่งประกอบด้วยหลักการทั้ง ๗ ข้อ ถือว่าเป็นรากฐานสำคัญในหลักการของ “พุทธสันติวิธี” เพื่อป้องกันความขัดแย้งในหมู่คณะในมิติต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วม ร่วมประชุม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ซึ่งปรากฏเป็นรูปแบบในชุดวิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งในทุก ๆ ชุดวิธีปฏิบัติ

๒.๑.๓.๒ หลักสาราณียธรรม

สาราณียธรรม แปลว่า ธรรมอันเป็นไปเพื่อความระลึกถึงกันและกัน^{๑๔๔} หมายถึง ธรรม อันเป็นไปเพื่อเสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันจนก่อให้เกิดความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เมื่อเกิดปัญหาก็กหาทางแก้ไขโดยทำความเห็นชอบร่วมกัน (ทัญญูสามัญญตา) ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ยึดถือความคิดของตัวเองเป็นใหญ่ฝ่ายเดียว เมื่ออยู่ร่วมกันในสังคม ต้องรู้จักฟัง

^{๑๔๔}ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๔/๕๙-๖๐. คูเทียบ อ.ฉก. (ไทย) ๒๒/๑๑-๑๒/๔๒๖-๔๒๗. วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘-๓๖๙, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑/๓๒๒, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๑-๕๓๒, อ.ฉก. ๒๒/๑๑-๑๒/๔๒๖-๔๒๘.

ความคิดเห็นของผู้อื่นบ้าง ของสังคมโดยรวมบ้าง หากความคิดของตนเองแตกต่างจากผู้อื่น ต้องหันกลับมาพิจารณาทบทวนความคิดของตนเอง ปรับมุมมองปรับทัศนคติให้เข้ากับคนหมู่มากด้วยเหตุด้วยผล เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักแสวงหาจุดร่วมและ สงวนจุดต่าง ไม่สร้างข้อขัดแย้งให้หมู่คณะ ให้แตกความสามัคคีกัน เมื่อพบเห็นหรือได้ยินหรือมีผู้มาบอหรือรังเกียจโดยอาการในพฤติกรรมของเพื่อนพรมหารี ให้ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องตรวจสอบ ซึ่มูลเหตุและพฤติกรรมนำเรื่องไปฟ้องกับสงฆ์ ด้วยความปรารถนาดีแก่เพื่อนพรมหารี ประกอบด้วยหลักธรรม ๖ ประการ ได้แก่

๑. เมตตาโมกขกรรม หมายถึง การคิดดี การมองกันในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน คิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกันไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยายาบาท ไม่โกรธแค้นเคืองกันรู้จักให้ออกาสและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ

๒. เมตตาจริกรรม หมายถึง การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดีรู้จักการพูด ให้กำลังใจกันและกันในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่างๆ โดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกัน ในยามที่มีใครต้องทกล้มลงไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลังพูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ไม่โกหกมดเท็จ

๓. เมตตาการุณกรรม หมายถึง การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกัน ทางด้านกำลังใจมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกันไม่ทำร้ายกัน ให้ได้รับความทุกขเวทนาทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา

๔. สาธารณโภคี หมายถึง การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนไม่เอารัดเอาเปรียบ และมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

๕. สีสสามัญญตา หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกัน เคารพ ในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่ก้าวร้าวหน้าที่กันไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆทั้งปวง

๖. ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและ สงวนไว้ซึ่งจุดต่าง ของกันและกันไม่ยึดถือ ความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

หลักธรรมทั้ง ๖ ประการข้างต้น เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคมอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติ ความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าทั้งหลายทั้งปวงดังพระพุทธวจนะบทที่ว่า "สมคฺคยานโตโป สุขุ ความสามัคคีของหมู่คณะเป็นเหตุความสุขมาให้" สังคมใดจะมีความสุขและน่าอยู่มากกว่านี้ยิ่งนักถ้าหากว่าสมาชิกในสังคมแต่ละคนได้นำเอาหลักธรรมที่กล่าวข้างต้นมาใช้แต่ที่สังคมดูเหมือนมีปัญหา มีความแตกแยกและวุ่นวายเป็นเพราะว่าทุกคนละเลยหลักธรรมเหล่านี้ และกระทำในสิ่งที่ตรงกันข้าม กล่าวคือขาดความรักความเมตตาอิจฉาริษยา กันนินทาว่าร้ายกัน เบียดเบียนและรังแกกัน เห็นแก่ตัวถืออภิสิทธิ์ อ้างอำนาจบาตรใหญ่ และมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันต่างคนต่างก็ถือความคิดของตนเป็นใหญ่อยู่ตลอดเวลา สังคมนั้นก็ไม่สงบสุข ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาคือหาข้อพิพาทหรือความขัดแย้งในหมู่สงฆ์ควรทำความเข้าใจให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อความเป็นเอกภาพในหมู่สงฆ์

๒.๑.๓.๓ หลักพละ ๕

พละ ๕ คือ ธรรมอันเป็นกำลัง ซึ่งทำให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคงดำรงอยู่ได้ในสัมปยุตตธรรมทั้งหลายอย่างไม่หวั่นไหว ธรรมที่เป็นปฏิกิริยาจะเข้าครอบงำไม่ได้ เป็นเครื่องเกื้อหนุนอริยมรรค จัดอยู่ในจำพวกโพธิปักขิยธรรม การทำให้เกิดความปรองดอง (peace building) คนและเครื่องมือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สังคมเกิดความสงบสุขหรือเกิดความปรองดองได้อย่างจริงจัง คน หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ในการจัดการความขัดแย้ง หรือทำหน้าที่ในการแก้ไขจัดการกับปัญหาข้อพิพาทต่าง ๆ หรือหมายถึง คนกลาง หรือผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย (Mediator) ซึ่งต้องประกอบด้วยองค์ธรรม ๕ ประการ ได้แก่

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อมั่นในทางที่ถูกต้อง เป็นกำลังหนุนจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ เป็นผลมาจากการมีความเข้าใจที่ถูกต้อง (Right Understanding) รู้แจ้ง เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักวางท่าทีและปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเอง ชุมชน และสังคม

วิริยะ หมายถึง ความเพียรพยายามในกิจที่กระทำโดยไม่หวาดหวั่นต่อปัญหาอุปสรรค เพียรระวังไม่กระทำการในสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม เพียรละสิ่งที่ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมที่ได้ดำเนินการอยู่ เพียรรักษาสິงที่พึงงามเอาไว้

สติ หมายถึง การระลึกรู้ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของราคะ โทสะ โมหะ ไม่กระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยอำนาจของกิเลส ในการตัดสินใจแก้ไขข้อพิพาทในสถานการณ์ที่ยุ้งยากซับซ้อน ต้องใช้สติในการกำกับในทุกสถานการณ์

สมาธิ หมายถึง ความตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้องดีงาม เป้าหมายของการจัดการปัญหาความขัดแย้ง คือความสงบระงับด้วยความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย นั้นหมายถึงความสัมพันธ์ของคู่กรณียอมไม่ถูกทำลาย และไม่เหนียวหนำต่อปัญหาอุปสรรคที่เข้ามาท้าทาย

ปัญญา คือความรอบรู้ตามความเป็นจริง เป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเด็นปัญหา สาเหตุ เป้าประสงค์ที่มุ่งหวัง

หลักธรรมดังกล่าว เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ทำหน้าที่ในการแก้ไขข้อพิพาทข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่มีความมุ่งมั่นไม่ย่อท้อต่อปัญหาที่เกิดขึ้นเชื่อมั่นทุกปัญหามีทางออก มีความเพียรกระทำหน้าที่ไม่ย่อท้อหรือท้อถอย ไม่ถูกกิเลสครอบงำด้วยตัณหาที่ก่อให้เกิดโลภะ โทสะ โมหะ ตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้องดีงาม รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรถูกอะไรผิด อะไรสูงอะไรต่ำ อะไรเหมาะสมอะไรไม่เหมาะสม อะไรควรอะไรไม่ควร เป็นหลักธรรมที่เป็นหลักการทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างจิตใจให้มีพลังแรงกล้า กล้าต่อสู้กับอุปสรรคโดยไม่ย่อท้อเพื่อเป้าหมายที่วางกรอบแนวทางเอาไว้

๒.๑.๓.๔ หลักมัชฌมธรรม (มัชฌิมวิธี)

มัชฌมธรรม เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ใช้จัดการกับปัญหาต่าง ๆ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยมัชฌิมวิธี หรือทางสายกลางได้แก่ “ทางสายกลาง” ถือได้ว่าเป็น “อริยมรรค” ซึ่งเป็นหนทางอันประเสริฐที่จะพาผู้ขัดแย้งออกจากกับดักของความรุนแรงและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขดังที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำว่า “ข้อปฏิบัติอันเป็นกลางไม่เข้าไปใกล้ที่สุดสองอย่างนั้นนั้นยอมเป็นไปเพื่อเข้าไปสงบระงับจากกิเลสเพื่อความรู้อย่างยิ่งเพื่อความรู้อย่างยิ่งเพื่อความดับทุกข์” ด้วยเหตุนี้ “ทางสายกลาง”

จึงถือว่าเป็น “สันติวิธีวิฤทธ” ที่ประกอบด้วยหนทางในการดับทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรง สมุทัยคือสาเหตุของความขัดแย้งและความรุนแรงเพื่อให้เข้าถึงนิโรธคือสันติโดยใช้ “มรรค” ซึ่งประกอบประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการที่สำคัญประการกล่าวได้ดังนี้คือ

๑. ความเข้าใจที่ถูกต้อง (Right Understanding) โดยเน้นกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นประตูปานแรกคือสร้างความรับรู้และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวประเด็นปัญหาสาเหตุเป้าประสงค์ที่มุ่งหวังและวิธีดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าประสงค์การสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องตั้งแต่เบื้องต้นจะทำให้กลุ่มคนต่างๆ ได้มีโอกาสศึกษาและเรียนรู้ข้อเสนอกันและกันว่ามีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติร่วมอย่างไร? ประเด็นสำคัญคือความเข้าใจชัดเจนในความเป็นเราจะทำให้ง่ายต่อการเปิดพื้นที่ให้คนอื่นหรือกลุ่มอื่นได้พิจารณาข้อห่วงใยต่างๆ ด้วยซึ่งการสร้าง ความเข้าใจร่วมกันอย่างถูกต้องจะก่อให้เกิดพลังสนับสนุนและการตอบรับจากกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมอย่างมากมายมหาศาล

๒. ความคิดที่ถูกต้อง (Right Thought) โดยการแสดงออกต้องไม่เป็นไปเพื่อ ความอยากได้อำนาจหรือมุ่งผลประโยชน์และความต้องการส่วนตนหากแต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวมอย่างแท้จริงการไม่คิดผูกพยาบาทอาฆาตมาดร้ายและจงแค้นต่อเพื่อนมนุษย์อย่างไม่มีที่สิ้นสุดและการไม่กระทำการที่นำไปสู่การเบียดเบียนตนเองและคนอื่นให้เกิดความทุกข์ทรมานและเดือดร้อนอันเกิดจากการแสดงออกด้วยการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ

๓. การใช้การสื่อสารที่ถูกต้อง (Right Speech) เน้นการสื่อสารแบบสัมมาวาจา โดยไม่ใช้วาจาหรือคำพูดที่แสดงออกด้วยการด่าทอการใช้คำหยาบคายการพูดเพื่อเจตนาใส่ร้ายการพูดปดมดเท็จถูกเหยียดหยามการใส่ร้ายป้ายสีอันจะนำไปสู่การสร้าง ความโกรธเกลียดเคียดแค้นและชิงชังเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมสัมมาวาจาจึงเป็นการสื่อสารด้วยข้อมูลที่ เป็นจริงเพราะเหมาะสมกาลประธานสามัคคีมีประโยชน์และประกอบด้วยเมตตาการสื่อสารด้วยคำพูดผ่านสื่อต่างๆ ที่เน้น แง่มุมเชิงบวกจะทำให้บรรยากาศการพูดคุยและหาทางออกเป็นไปได้ง่ายมากยิ่งขึ้นเพราะหลายครั้ง การสื่อสารได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้คู่กรณีมาขยายผลและเติมเชื้อไฟแห่งความเกลียดชังอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

๔. การแสดงทำที่ถูกต้อง (Right Action) โดยการไม่ยุยงส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดการใช้ความรุนแรงด้วยการทำร้ายประหารชีวิตบุคคลอื่นที่มีความเชื่อและเห็นต่างสังคมโลก และสังคมไทยมิได้สิ้นไร้ไม้ตอกและอับจนหนทางในการแสวงหาเครื่องมือจัดการความขัดแย้งหากแต่ การทำที่ของคู่ขัดแย้งได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการหาทางออกร่วมกันการแสดงทำที่ที่เปี่ยมล้น ด้วยความรักให้เกียรติและเคารพกลุ่มบุคคลความเชื่อและการกระทำที่แตกต่างจะเป็นสะพานที่ทำให้ คู่กรณีได้ทอดถอนใจหันหน้ามาคุยกันและพร้อมจะเข้าใจเพื่อนมนุษย์มากยิ่งขึ้น

๕. ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (Right Livelihood) ใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมและไม่ คลาดเคลื่อนไปจากธรรมจะทำให้การดำเนินชีวิตมีคุณและมีความหมายมากยิ่งขึ้นแนวทางเหล่านี้จะ กลายเป็นแบบอย่างของกลุ่มคนอื่นๆ ในสังคมทั้งในความเชื่อมั่นและเกิดแรงบันดาลใจในการปฏิบัติ การกิจเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันแบบอย่างที่ได้เห็นได้ชัดคือการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายของมหาตมะคานธีได้ กลายเป็นพลังและความศรัทธาของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม

๖. ความเพียรพยายามที่ถูกต้อง (Right Effort) โดยการเพียรระวังไม่กระทำการในสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสมการเพียรละสิ่งไม่ถูกต้องและเหมาะสมที่ได้ดำเนินการอยู่การเพียรรักษาสิ่งที่ดีและงดงามเอาไว้อย่างต่อเนื่องและการพัฒนาความจริงใจความดีและความงามให้เกิดขึ้นอยู่เสมอการกระทำการในลักษณะนี้จะก่อให้เกิดแนวร่วมอย่างยั่งยืนและมั่นคงและแนวร่วมเหล่านั้นพร้อมที่จะร่วมอุดมการณ์อย่างมั่นคงโดยไม่หวาดกลัวต่ออุปสรรคใดๆที่จะตามมาอีกทั้งจะทำให้คุณธรรมที่เรารู้ถึงพลังของถึงความมุ่งมั่นของเรา

๗. การมีสติที่ถูกต้อง (Right Mindfulness) กำกับควบคุมและรู้เท่าทันความคิดของตนเองไม่กระทำการหรือตัดสินใจสิ่งใดด้วยความหุนหันพลันแล่นภายใต้อิทธิพลของไฟที่กำลังไหม้ไฟคือความอยากได้ผลประโยชน์และความต้องการไฟคือความโกรธเกลียดและไฟคือความหลงในขณะที่เผชิญหน้ากับสถานการณ์ความกดดันยุ่งยากและซับซ้อนต้องใช้สติเป็นเครื่องมือในการกำกับและตรวจสอบไม่ให้ประมาทขี้เกียจและหลงใหลในชัยชนะซึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบตามมาดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเตือนว่า “ผู้ชนะย่อมก่อเวรผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์บุคคลละความชนะและความแพ้เสียแล้วจึงสงบระงับ(เวร) นอนเป็นสุข”

๘. ความมุ่งมั่นในหนทางที่ถูกต้อง (Right Concentration) เป้าหมายของสันติวิธีคือการปรากฏขึ้นของความสันติซึ่งผ่านการรับฟังการยอมรับและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติดังนั้นจำเป็นต้องเพ่งจดจ่อและมุ่งมั่นต่อเป้าหมายที่ได้กำหนดทิศทางและวางกรอบเอาไว้ก็ทั้งไม่ย่อท้อเหน็ดเหนื่อยต่อปัญหาและอุปสรรคที่เข้ามาท้าทายต่อการพูดคุยเพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุดที่คุณธรรมสามารถรับได้โดยไม่ยึดมั่นในทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับเราคนเดียวหรือกลุ่มเดียวเท่านั้นถึงกระนั้นในขณะที่เรามุ่งมั่นต่อเป้าหมายมากเพียงใดจำเป็นต้องใส่ใจต่อวิธีการและความสัมพันธ์มากขึ้นเพียงนั้น

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิรัช กลิ่นสุบรรณ ได้ศึกษากระบวนการพิจารณานิคหกรรมในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการพิจารณานิคหกรรม : ปัญหาและแนวทางแก้ไข” จากการศึกษากระบวนการพิจารณานิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) พบว่า เป็นกระบวนการที่ใช้วิธีพิจารณาตามแนวกฎหมายทางฝ่ายราชอาณาจักร โดยมีขั้นตอนตั้งแต่การฟ้อง การไต่สวน การพิจารณาความผิดและการลงนิคหกรรม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ล่าช้า สมควรแก้ไขให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายทั่วไปทั้งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม^{๑๔๕}

อธิเทพ ผาทา ได้ศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท” ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณสมณะ ๗ และกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕” จากการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบและกระบวนการ

^{๑๔๕}วิรัช กลิ่นสุบรรณ, “กระบวนการพิจารณานิคหกรรม : ปัญหาและแนวทางแก้ไข”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓). บทคัดย่อ.

แก้ไขปัญหโดยอธิกรณสมถวิธีในสมัยพุทธกาลกับกฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคมภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พบว่า เป็นรูปแบบและกระบวนการที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหา วิธีการพิจารณาและกรอบการดำเนินการกับผู้อำนาจในการพิจารณาตัดสิน แต่มีส่วนที่เป็นอุปสรรคและปัญหาที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวเนื่องจากผู้มีอำนาจในการพิจารณาตัดสินขาดความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยและกฎหมาย การถูกแทรกแซงโดยอำนาจรัฐ และผู้ล่งละเมิดไม่เคารพมติสงฆ์^{๑๔๖}

พระมหาสมนึก กิตติโสภโณ (เศวตรัฐกุล) ได้ศึกษารูปแบบการลงโทษพระพุทศาสนาเถรวาทในสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการลงโทษในคัมภีร์พระพุทศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาแนวคิดการลงโทษและรูปแบบการลงโทษในคัมภีร์พระพุทศาสนาเถรวาทพบว่า แนวคิดการลงโทษมาจากการปฏิบัติผิดของพระภิกษุทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทรงนำสาเหตุจากการปฏิบัติผิดและประโยชน์ของการปฏิบัติถูกต้องเพื่อบัญญัติพระวินัย ทำให้เกิดแนวคิดแก้ไข ผิดหัด พัฒนาชีวิตความดีงามในหมู่สังคมสงฆ์ ส่วนรูปแบบในการลงโทษ ได้รับตามกฏธรรมชาติและเป็นไปตามพระวินัยบัญญัติ โดยพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ตัดสินต่อมาได้มอบหมายให้การลงโทษ ดำเนินการแทนผู้กระทำผิดได้รับโทษโดยธรรม ผู้ดำเนินการตัดสินมีความชอบธรรม ผู้ถูกลงโทษได้รับความเป็นธรรม^{๑๔๗}

พระศรีวิสุทธิคุณ (สฤชต์ ประธาตุ) ได้ศึกษากระบวนการแก้ปัญหาในทางพระพุทศาสนาในสารนิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาในทางพระพุทศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณสมถะ” จากการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาในทางพระพุทศาสนากรณีอธิกรณสมถะพบว่า กระบวนการแก้ปัญหานั้น คณะสงฆ์ไทยใช้อำนาจทางกฎหมายในการเข้าไปจัดการ ยังไม่ได้นำวิธีการแก้ปัญหาเชิงพุทที่พระพุทเจ้าได้ทรงวางไว้ในอดีตมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์มากนัก ดังนั้นปัญหาต่าง ๆ ยังคงมีอยู่ จึงควรกลับไปยังข้อมูลเดิม คือ พระไตรปิฎกและนำเอากระบวนการแก้ปัญหา (อธิกรณ) มาใช้แก้ปัญหตามหลักและวิธีการที่มีบัญญัติไว้ในพระไตรปิฎกปัญหาต่าง ๆ จะได้พิจารณาแก้ไขให้ถูกต้องเหมาะสมและเป็นการเคารพพระธรรมวินัย^{๑๔๘}

เกียรติศักดิ์ พันธวงศ์ ได้ศึกษาหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทศาสนาเถรวาท กับประมวลกฎหมายอาญา

^{๑๔๖} อธิเทพ ผาหา. “การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทศาสนาเถรวาท:ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณสมถะ ๗ และกฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕”, วิทยานิพนธ์พุทศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทศาสนา,(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙). บทคัดย่อ.

^{๑๔๗} พระมหาสมนึก กิตติโสภโณ. “รูปแบบการลงโทษในคัมภีร์พระพุทศาสนาเถรวาท”, สารนิพนธ์พุทศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖). บทคัดย่อ.

^{๑๔๘} พระศรีวิสุทธิคุณ (สฤชต์ ประธาตุ), “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาในทางพระพุทศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณสมถะ”, สารนิพนธ์พุทศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖). หน้า ๖๔-๖๕.

และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” จากการศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาทในประเด็นอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ด้วยการลงนิคหกรรม กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญา พบว่า อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์เป็นรูปแบบที่มีเป้าหมายเพื่อป้องกัน ป้องปราม และปราบปราม ซึ่งรูปแบบการระงับอธิกรณ์ มีเป้าหมายคือความสันติแห่งสังคมสงฆ์หรือสังฆสามัคคี^{๑๔๙}

คชาภรณ์ คำสอนทา ได้ศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ระหว่างคัมภีร์พระพุทธศาสนากับกฎหมายเถรสมาคม พบว่ามีจุดมุ่งหมายในการกำหนดแนวทางการระงับอธิกรณ์ที่แตกต่างกัน โดยในทางคัมภีร์มีแนวคิดในเรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการระงับอธิกรณ์ด้วยวิธีการแยกปัญหา แยกเครื่องมือ และแยกประเภทบุคคลแต่ละเครื่องมือมีความสอดคล้องซึ่งกันและกันมีทั้งวิธีการและเป้าหมายรวมด้วยกัน เป็นไปตามทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งในแนวทางการป้องกัน (prevention) การเปลี่ยนผ่าน (Transformation) การแก้ไข (Resolution) และการฟื้นฟู (Restoration) แต่กระบวนการขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายเถรสมาคมของคณะสงฆ์ไทยได้รับวิวัฒนาการมาจากกฎหมายของราชอาณาจักร ทำให้มุ่งเน้นหลักการลงโทษตามกฎหมาย ที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งตามหลักพระวินัยเท่านั้น ที่ยังมุ่งเน้นการรักษาหลักพระธรรมวินัย และการสร้างความสมานฉันท์ในหมู่คณะ ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับคัมภีร์พระพุทธศาสนา^{๑๕๐}

ภัทระ หลักทอง ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้พุทธวิธีบริหารจัดการข้อพิพาทในพระวินัยปิฎกกับการบริหารจัดการข้อพิพาทในศาลปกครองไทย ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การประยุกต์ใช้พุทธวิธีบริหารจัดการข้อพิพาทในพระวินัยปิฎกกับการบริหารจัดการข้อพิพาทในศาลปกครองไทย” จากศึกษาวิเคราะห์พบว่า ศาลปกครองเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจในทางตุลาการ เพื่อตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชนหรือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกัน ข้อพิพาทดังกล่าวเป็นผลอันสืบเนื่องมาจาก การดำเนินกิจกรรมทางปกครองของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการบริหารจัดการข้อพิพาทของศาลปกครอง ใช้ระบบวิธีพิจารณาแบบไต่สวนโดยมีตุลาการเจ้าของสำนวน และพนักงานคดีปกครองเป็นกลไกสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงที่พิพาทกันในคดี นอกจากนี้ยังมีตุลาการผู้แถลงคดีที่ทำหน้าที่เสนอความเห็น

^{๑๔๙} เกียรติศักดิ์ พันธวงศ์, “ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาท กับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔). บทคัดย่อ.

^{๑๕๐} คชาภรณ์ คำสอนทา, “ศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗). บทคัดย่อ.

ทางคดีโดยอิสระ เพื่อเป็นการถ่วงดุลความเห็นขององค์คณะพิจารณา แนวคิดพุทธวิธีบริหารจัดการข้อพิพาทในพระวินัยปิฎกสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการข้อพิพาทของศาลปกครองได้ตามความเหมาะสม โดยนำไปประยุกต์ในลักษณะของการสนับสนุนให้กระบวนการในการดำเนินงานของศาลปกครอง สามารถคุ้มครองคู่กรณีซึ่งเป็นคนดี ส่งเสริมให้คู่กรณีมีส่วนร่วมในการจัดการกับความขัดแย้งเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในการหาทางออกร่วมกันเพื่อยุติความขัดแย้ง กระตุ้นจิตสำนึกให้หน่วยงานของรัฐมีความรับผิดชอบในการกระทำทางปกครอง สร้างความเชื่อมั่นต่อประชาชนโดยควบคุมให้คำพิพากษาในคดีเป็นไปอย่างมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับเชื่อถือจากสาธารณะชน นอกจากนี้ การอำนวยความสะดวกทางปกครองจะต้องเป็นไปอย่างรวดเร็วแก้ไขปัญหาดีตกค้างที่ยังไม่มีผลของคำตัดสิน อีกทั้งต้องดำเนินการให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทและอำนาจหน้าที่ของศาลปกครองมากขึ้น โดยเพิ่มประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์กับประชาชน ซึ่งเป็นผู้รับบริการจากศาลปกครอง และการผลักดันให้มีการจัดตั้งหน่วยงานภายในที่ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อให้กระบวนการประนีประนอมเป็นไปอย่างมีระบบและยั่งยืน^{๕๐}

ประวิทย์ เป็รื่องการ ได้ศึกษาความยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยในพระวินัยปิฎกและพระธรรมวินัย ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยในพระวินัยปิฎกและพระธรรมวินัย” จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า มีข้อถกเถียงเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัยข้าราชการฝ่ายพลเรือนอยู่ ๓ ประการ คือ ประการที่ ๑ การเน้นกฎ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรมนั้น เมื่อนำกฎไปสู่การปฏิบัติจะพบความไม่ยุติธรรมแฝงอยู่ในวิธีการใช้กฎเสมอ มีทั้งกระบวนการที่สลับซับซ้อนเข้าใจยาก การออกกฎอื่นอันเป็นการก้าวล่วงอำนาจของผู้บังคับบัญชา การมีสองมาตรฐาน และการลงโทษซ้ำซ้อนในพฤติกรรมเดียว ประการที่ ๒ การไม่เน้นกฎ แต่ได้เปิดโอกาสให้ใช้อำนาจดุลพินิจตีความในการลงโทษทางวินัย สุดท้ายก็ขึ้นอยู่กับอัตวิสัยขององค์อำนาจที่มีแนวคิดต่างกัน ซึ่งกรณีนี้ดูเหมือนว่าวินัยจะเป็นเพียงเครื่องมือ เพื่ออ้างความชอบธรรมให้กับองค์อำนาจเท่านั้น ประการที่ ๓ การเน้นตัวบุคคล ผู้ซึ่งมีส่วนในการใช้กฎทั้งองค์อำนาจที่ยังไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์อันแท้จริงของการลงโทษ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติซึ่งไม่มีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ดีพอ และผู้ถูกลงโทษที่ไม่ได้ปฏิบัติตามวินัยอย่างเคร่งครัด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความไม่ยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยข้าราชการฝ่ายพลเรือนทั้งสิ้น จากข้อถกเถียงดังกล่าว จะเห็นว่า การวางระบบวินัยมิได้นำเอาแนวคิดในทางศาสนา โดยเฉพาะพระธรรมวินัยมาใช้ตั้งแต่เริ่มแรก แม้ในพุทธปรัชญาจะเน้นเรื่องกฎแห่งกรรม แต่มิได้ปฏิเสธการลงโทษหากจำเป็นต้องลงโทษ และกฎหมายเพื่อการลงโทษนั้นต้องมาจากธรรม ต้องชอบธรรม และต้องเพื่อธรรมในการสนองจุดหมายของชีวิตคน ซึ่งหลักธรรมในพุทธ

^{๕๐} ภัทระ หลักทอง, “การประยุกต์ใช้พุทธวิธีบริหารจัดการข้อพิพาทในพระวินัยปิฎกกับการบริหารจัดการข้อพิพาทของศาลปกครองไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

ปรัชญาเถรวาทที่สามารถนำมาใช้กับระบบวินัยได้ เช่น หลักธรรมาธิปไตย หลักประโยชน์ของทุกฝ่าย และหลักออคติธรรม เป็นต้น^{๑๕๒}

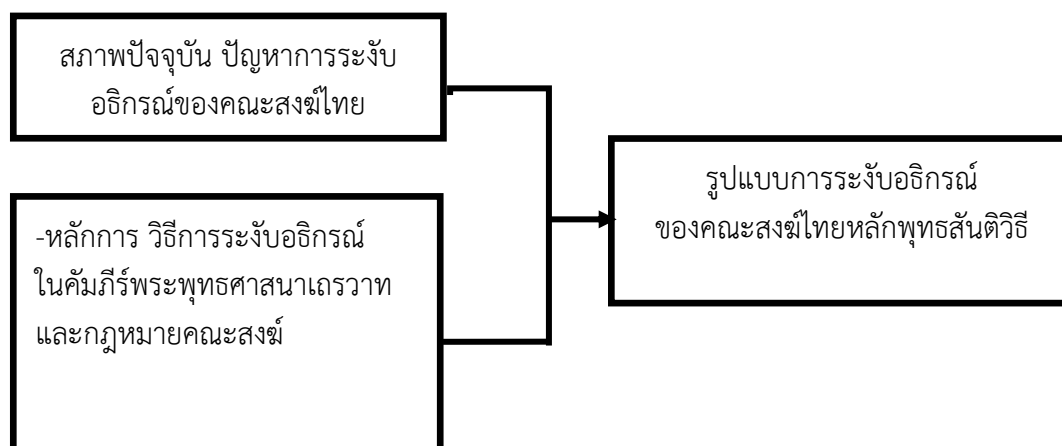
การณ รักษาสุข ได้ศึกษาการตัดสินคดีความของกระบวนการยุติธรรมไทย กับกระบวนการทางพระวินัย ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การตัดสินคดีความของกระบวนการยุติธรรมไทย กับกระบวนการทางพระวินัย” จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า กระบวนการยุติธรรมของไทยเป็นการอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนโดยทั่วไปตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความ โดยมีองค์การของรัฐซึ่งถูกกำหนดบทบาทและหน้าที่อย่างเป็นอิสระต่อกัน ตามหลักการแห่งการถ่วงดุลอำนาจ ต่างเป็นผู้ดำเนินการเพื่อพิสูจน์ความผิดในศาล จนกระทั่งสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามพยานหลักฐานที่ปรากฏ โดยใช้หลักเกณฑ์ที่เป็นสากลประกอบการพิจารณา เช่น หลักการดำเนินคดีโดยรัฐ หลักค้นหาความจริงในเนื้อหา หลักฟังความทุกฝ่าย หลักทวนถามหลักพยานโดยตรง หลักเปิดเผย หลักความเป็นอิสระ และ หลักประโยชน์แห่งความสงบสุข เป็นต้น ส่วนคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในองค์การจะถูกกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หากการปฏิบัติหน้าที่อยู่ในกรอบเหล่านั้นแล้ว ผลของการปฏิบัติจะเป็นเช่นไร กฎหมายจะให้ความคุ้มครองบุคลากรเหล่านั้น กระบวนการตัดสินทางพระวินัยของพระพุทธศาสนาเถรวาท จะใช้บังคับเฉพาะในสังคมสงฆ์เพื่อให้เกิดความสันติสุข และเพื่ออำนวยความสะดวกในการประพฤติปฏิบัติใน ศีล สมาธิ และปัญญา ปราศจากความรังเกียจระหว่างกันว่าเป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ ซึ่งกระบวนการตัดสินความผิดพระวินัยจะบัญญัติให้สงฆ์เท่านั้นเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่และมีอำนาจสูงสุด ซึ่งจำนวนของภิกษุที่ประกอบกันเป็นสงฆ์จะแตกต่างกันไปตามประเภทของอิทธิกรรม คือ วิวาหาธิกรรม อนุวาหาธิกรรม อาปัตตาธิกรรม และ กิจจาธิกรรม โดยมีหลักเกณฑ์ประกอบการวินิจฉัยที่ประกอบด้วย ๑) องค์ประกอบของสงฆ์ ๒) วินัยหรือสิกขาบท และ ๓) เจตนาของผู้กระทำความผิด จนกระทั่งปัจจุบันฝ่ายอาณาจักร ได้ตราพระบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นบังคับใช้ในการลงนิคหกรรม แม้รูปแบบของการวินิจฉัยตัดสินของฝ่ายอาณาจักรจะเอื้อต่อพระวินัยให้สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่รูปแบบและวิธีการการลงนิคหกรรมของฝ่ายอาณาจักรยังมีความแตกต่างกับกระบวนการทางพระวินัย เช่น จำนวนภิกษุผู้พิจารณาขั้นต้นของฝ่ายอาณาจักรมีไม่ครบตามที่พระวินัยบัญญัติ ความหมายของสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ต้องเป็นภิกษุผู้มีอำนาจทางปกครองของคณะสงฆ์ ประเภทของการลงโทษภิกษุผู้กระทำความผิด อาจให้สึก หรือให้สละสมณเพศได้ และหากภิกษุนั้นไม่ยอมรับและไม่ปฏิบัติตามก็จะมีโทษทางอาญา กระบวนการตัดสินคดีความของกระบวนการยุติธรรมไทย กับกระบวนการตัดสินทางพระวินัย ส่วนใหญ่ยังคงมีความสอดคล้องกันทั้งวิธีการและขั้นตอน ส่วนที่มีความแตกต่างว่าด้วยการลงนิคหกรรม

^{๑๕๒} ประวิทย์ เปื่องการ, “ความยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยในพระคณะพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

แม้กฎหมายเถรสมาคมจะทำให้กระบวนการตัดสินทางพระวินัยมีประสิทธิภาพ แต่ก็อาจส่งผลกระทบต่อผลของอภิกรณ์ที่ระงับโดยชอบตามพระวินัย^{๑๕๓}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้แบ่งปัญหาออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ ประเภทศีลาจารวัตร และประเภทเกี่ยวกับกิจของสงฆ์ และได้ทรงออกแบบเครื่องมือที่ใช้จัดการกับปัญหาหรือความขัดแย้งของพระสงฆ์คือ อภิกรณ์สมถ ๗ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือดำเนินการกับผู้ประพฤติดละเมิดพระธรรมวินัย และเพื่อความปรองดองในหมู่สงฆ์ ภายหลังต่อมาเมื่อพระสงฆ์มีเป็นจำนวนมากและมีการประพฤติดละเมิดพระวินัยมากขึ้น ฝ่ายราชาอาณาจักรได้เข้ามาอารักขาและคุ้มครองพระพุทธศาสนา โดยได้มีการตรากฎหมายและนำรูปแบบวิธีการแก้ปัญหาคือความขัดแย้งของฝ่ายราชาอาณาจักรมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาของพระสงฆ์เป็นผลทำให้การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเกิดความล่าช้าหรือไม่สามารถยุติปัญหาได้ สร้างความเสียหายแก่คณะสงฆ์ สังคม และพระพุทธศาสนาโดยภาพรวม พุทธศาสนิกชนขาดความศรัทธาเชื่อมั่นในสถาบันสงฆ์ ซึ่งงานวิจัยชุดนี้จะได้นำเสนอรูปแบบการระงับอภิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยบูรณาการกระบวนการระงับอภิกรณ์ในทางกฎหมายกับหลักพุทธสันติวิธี เพื่อจัดการระงับอภิกรณ์ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ในการส่งเสริมเจตนารมณ์ในการบัญญัติพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงก่อนบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อที่เน้นความดีงามและประโยชน์สุขของสังคมเป็นหลัก

๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย



แผนภูมิที่ ๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๑๕๓} การุณ รักษาสุข, “การตัดสินคดีความของกระบวนการยุติธรรมไทย กับกระบวนการทางพระวินัย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยนี้มุ่งเน้นที่จะนำเสนอรูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยซึ่งประกอบด้วยรูปแบบการวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ศึกษาตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Methods Research Design) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๓.๒. ระยะที่ ๑ การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ศึกษาเอกสาร (Documentary Research) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษาการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี

๓.๒.๑ กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

ก. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้สัมภาษณ์ (Key Informant) เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการศาสนา และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ เพื่อสร้างรูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์ตามแบบพุทธสันติวิธี

๑. กลุ่มองค์กรสงฆ์ ประกอบด้วย พระสังฆาธิการผู้ปกครองสงฆ์ ดังต่อไปนี้

๑.๑ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), เจ้าอาวาสวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

๑.๒ พระธรรมปริยัติโมลี (อาทร อินทปญโญ ป.ธ.๙), เจ้าคณะภาค ๓ เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขวรวิหาร

๑.๓ พระเทพสิทธิมนี (บุญสิน อุตตมชาโต ป.ธ.๙, ดร.), เจ้าคณะภาค ๑๘ เจ้าอาวาสวัดดุสิตารามวรวิหาร

๑.๔ พระเทพปริยัติมนี (มีชัย วีระปญโญ ป.ธ. ๙, ผศ.ดร.) รองเจ้าคณะภาค ๑ เจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร

๑.๕ พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชตินธโร,ดร.), เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี
เจ้าอาวาสวัดเขียนเขต

๑.๖ พระราชวรเมธี (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี,รศ.ดร.) วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
ประธานคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.)

๒. กลุ่มองค์กรภาครัฐ ประกอบด้วยผู้บริหารองค์กร ดังต่อไปนี้

๒.๑ นายสมพร เทพสิทธา รองประธานคณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ
วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติแห่งชาติ

๒.๒ พลเอก เอกชัย ศรีวิลาส ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล
สถาบันพระปกเกล้า

๒.๓ นายสมเกียรติ ธงศรี รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๒.๔ นายสีปป์บวร แก้วงาม ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

๓. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการศาสนา ดังต่อไปนี้

๓.๑ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิพย์ อาภากรโร, ป.ธ.๗,ดร.), ผู้อำนวยการสถาบัน
วิจัยพุทธศาสตร์ เจ้าอาวาสวัดสุทธิวาราม

๓.๒ นายไพบูลย์ นิตติตะวัน อดีตสมาชิกวุฒิสภา และอดีตสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ

๓.๓ ดร. อำนาจ บัวศิริ ผู้ทรงคุณวุฒิ/อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๓.๔ ศ.(พิเศษ) ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ผู้ทรงคุณวุฒิ/อาจารย์ประจำหลักสูตร
สาขาวิชาสันติศึกษา

๓.๕ ผศ.ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโณม ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร.

๔. กลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ดังต่อไปนี้

๔.๑ พระเทพบัณฑิต (ธณิศ ชาคโร), อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย

๔.๒ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สลยญโต, ป.ธ. ๙), ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่ง
ประเทศไทย

๔.๓ นายประพันธ์ ว่องไว อุปนายกเปริยธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย
ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

๔.๔ ดร.วิชัย ธรรมเจริญ กรรมการพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ข. การสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อรับรองรูปแบบฯ พัฒนาปรับปรุง และดำเนินการนำรูปแบบฯ ไปดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณต่อไป

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบไปด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

๑. พระธรรมกิตติเมธี, ดร., เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดราชาธิวาส
๒. พระราชวรเมธี, รศ.ดร., ประธานคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา
๓. พระสิทธินิติธาดา (ปลื้ม พรหมะวัน), รศ.ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
๔. อาจารย์อดุลย์ ชันทอง ผู้พิพากษาประจำสำนักงานประธานศาลฎีกา ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๕. ดร. อำนาจ บัวศิริ อาจารย์พิเศษ/อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๖. ศ.(พิเศษ) ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำคณะบัณฑิตวิทยาลัย หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
๗. ผศ. ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๒.๒. เครื่องมือการวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่ม ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง ประกอบกับการสังเกตการณ์ ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

(๑) การสร้างเครื่องมือ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้การสร้างข้อคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยดำเนินการดังนี้ ๑. ศึกษาและสังเคราะห์เอกสาร ตัวอย่างคดีสงฆ์ รายงานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, กฎนิคหกรรม, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ระหว่างคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับกฎหมายคณะสงฆ์ ๒. การสร้างเครื่องมือสัมภาษณ์ตามระเบียบวิจัย

(๒) การตรวจหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย การวิจัย

การนำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของแบบสอบถาม แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์รายข้อ (Index of item objective congruence) และปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน ดังต่อไปนี้

- (๑) ดร. อำนาจ บัวศิริ อาจารย์พิเศษผู้เชี่ยวชาญงานวิจัย
- (๒) พระมหาดวงเด่น วิฑูยาโณ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
- (๓) ดร. พูนสุข มาศรีสรสรรค์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
- (๔) ดร. นพ. บรรพต ตันธีรวงศ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
- (๕) ศ. ร.ท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญพร้อมทั้งจัดพิมพ์เครื่องมือการวิจัยฉบับที่สมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง

ความหมายของคำดัชนี ความสอดคล้องมีดังนี้

- +๑ หมายถึง คำถามอยู่ในวัตถุประสงค์
- ๑ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าคำถามอยู่ในวัตถุประสงค์หรือไม่
- ๐ หมายถึง คำถามไม่อยู่ในวัตถุประสงค์

เกณฑ์ การวัดค่า ความสอดคล้อง

ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕๐-๑.๐๐ มีค่าความเที่ยงตรง ใช้ได้

ข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า ๐.๕๐ ต้องปรับปรุง ยังใช้ไม่ได้

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสัมภาษณ์

การตรวจสอบเครื่องมือ ใช้กระบวนการ Index of Objective Congruence (IOC) ต้องได้รับการให้น้ำหนักความน่าเชื่อถือจากคณะกรรมการร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ผลการหาค่าความเที่ยงตรงของ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก อยู่ในระดับที่ ๐.๘ - ๑.๐ ซึ่งเป็นระดับที่มีความเที่ยงตรงใช้ได้ (ผลและรายละเอียดอยู่ในภาคผนวก)

ประเด็นคำถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ความเข้าใจปัญหา/ประสบการณ์/ความคิดเห็น การจัดการปัญหาอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย

๑. ท่านได้จัดการแก้ไขปัญหาอิทธิพลของหมู่สงฆ์มาแล้วมากน้อยเพียงใด
๒. ปัจจุบันการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยมีปัญหาอุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
๓. วิธีการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และในทัศนะของท่านเห็นว่าเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
๔. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ควรมีการพัฒนารูปแบบการระงับอิทธิพลที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน/และควรเป็นอย่างไร
๕. ท่านคิดว่ามีแนวทางที่จะพัฒนารูปแบบการระงับอิทธิพลอย่างไร

ความเข้าใจปัญหา/ประสบการณ์/ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการปัญหาอิทธิพลตามพระธรรมวินัย

๑. ท่านได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาอิทธิพลตามพระธรรมวินัยมาแล้วมากน้อยเพียงใด
๒. ปัจจุบันการระงับอิทธิพลตามหลัก พระธรรมวินัยมีปัญหาอุปสรรคหรือไม่ อย่างไร

๓.แนวคิด วิธีการและรูปแบบการระงับอธิกรณ์ตามหลักพระธรรมวินัยเป็นอย่างไร ในทัศนะของท่านเห็นว่าเหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร

๔.แนวทางการพัฒนาการจัดการปัญหาอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์และหลักพระธรรมวินัยเข้าด้วยกันควรเป็นอย่างไร

ข้อมูลเกี่ยวกับอธิกรณ์ที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของสถาบันสงฆ์ในทัศนะของท่านต่อการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ กรณีปัญหาอธิกรณ์ ๔ เรื่องที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย

- ๑.กรณีการเผยแพร่คำสั่งสอนที่คลาดเคลื่อนต่อหลักธรรมของวัดพระธรรมกาย
- ๒.กรณีการประพาศติลวงละเมิดพระธรรมวินัยของพระวันชัย ถาวโร
- ๓.กรณีความคิดเห็นต่อการบัญญัติพระวินัยของพระคึกฤทธิ์ โสตถิพิโล วัดนาป่าพง
- ๔.กรณีอาจารย์ความประพฤติของ พระสุวิทย์ ธีรธมโม วัดอ้อน้อย

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

๑.ท่านมีความคิดเห็นเพิ่มเติมเรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” มีความเป็นไปได้เพียงใด มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างไรบ้าง

๒.ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำจดหมายติดต่อของอนุญาตเก็บข้อมูลวิจัย และทำการนัดสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ใช้เครื่องบันทึกเสียง การถ่ายภาพ และการจดบันทึกข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการบันทึกเสียงผู้ให้สัมภาษณ์และดำเนินการถอดคำให้สัมภาษณ์เพื่อดำเนินการในขั้นต่อไป สำหรับการสัมภาษณ์และการรวบรวมประเด็นของการทำประชุมกลุ่มและสกัดประเด็นสำคัญเพื่อสังเคราะห์ต่อไป

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยโดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และได้จากแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยดูความสมบูรณ์ของข้อมูลนั้น ว่าสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครบถ้วนแล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการบรรยายต่อไปโดยผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายอธิบายและพรรณนาความ ดังต่อไปนี้

๑. การรวบรวมข้อมูล
๒. การจัดลำดับข้อมูล
๓. การสัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม
๔. การนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสรุปผลการวิเคราะห์ต่อไป

๓.๓ ระยะที่ ๒ การวิจัยเชิงปริมาณ

ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยนำมาใช้ในการเก็บข้อมูล ๒ ระยะ คือ ระยะการเก็บข้อมูลสำรวจความเห็นของกลุ่มตัวอย่างคณะสงฆ์เกี่ยวกับสภาพปัญหาของการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย เพื่อนำข้อมูลมาประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี จากนั้นนำรูปแบบที่ผ่านการปรับปรุงไปทำประชาพิจารณ์เพื่อสำรวจความเห็นของกลุ่มตัวอย่างคณะสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

๓.๓.๑ ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้ในการวิจัยเรื่องการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีการแบ่งกลุ่มเป็น ๓ กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามโดยการใช้แบบสอบถามแก่พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๖ ภาค ๘ และภาค ๙

ประชากร ได้แก่ พระสังฆาธิการจำนวน ๙๘๐ รูป

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสังฆาธิการ ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยเลือกภาคที่เกิดอธิกรณ์สงฆ์และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน^๑ (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๕๐๐ รูป

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ที่	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑	พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๖	๓๕๐	๒๐๐
๒	พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘	๓๕๐	๒๐๐
๓	พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙	๒๘๐	๑๐๐

ได้นำรูปแบบฯที่ได้รับการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิจากการทำการสนทนากลุ่มไปดำเนินการทำแบบสอบถาม โดยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้ศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) สถิติพรรณนาที่ใช้คือค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย ปัญหาอุปสรรค จากพระสังฆาธิการผู้ปกครองสงฆ์

^๑ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ, (กรุงเทพมหานคร: บิสนิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒), หน้า ๔๙.

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยทั้งเชิงปริมาณ มีดังต่อไปนี้

(๑) การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน การจัดการอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย ปัญหาอุปสรรค จากพระสังฆาธิการผู้ปกครองสงฆ์

๑. ศึกษาและสังเคราะห์เอกสาร ตัวอย่างคดีสงฆ์ รายงานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, กฎนิคหกรรม, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม

๓. การสร้างแบบสอบถามตามระเบียบวิจัย

(๒) การตรวจหาคุณภาพเครื่องมือ

การนำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของแบบสอบถาม แล้วนำมาหาค่าดัชนีความ สอดคล้องกับวัตถุประสงครายข้อ (Index of item objective congruence) และปรับปรุงแก้ไข เครื่องมือตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน ดังต่อไปนี้

(๑) ดร. อำนาจ บัวศิริ อาจารย์พิเศษผู้เชี่ยวชาญงานวิจัย

(๒) พระมหาดวงเด่น ธิตญาโณ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

(๓) ดร. พูนสุข มาศรีสรสรรค์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

(๔) ดร. นพ. บรรพต ตันธีรวงศ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

(๕) ศ. (พิเศษ) ร.ท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้ควบคุม วิทยานิพนธ์และการจัดพิมพ์เครื่องมือการวิจัยฉบับที่สมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่ม ประชากรตัวอย่าง

๓.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัย ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ดังต่อไปนี้

๑. ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๕ คน

๒. ขออนุญาตแจกแบบสอบถามแก่พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๖ ภาค ๘ และภาค ๙

๓. ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ประยุกต์ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย สถิติพรรณนาสำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาปัญหาการจัดการอธิกรณ์ ของคณะสงฆ์ไทยจากพระสังฆาธิการผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งมี ๓ ตอน สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นอกจากนี้ เถนถ์การแปลผลค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็น ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายปิด (Closed-ended Form)

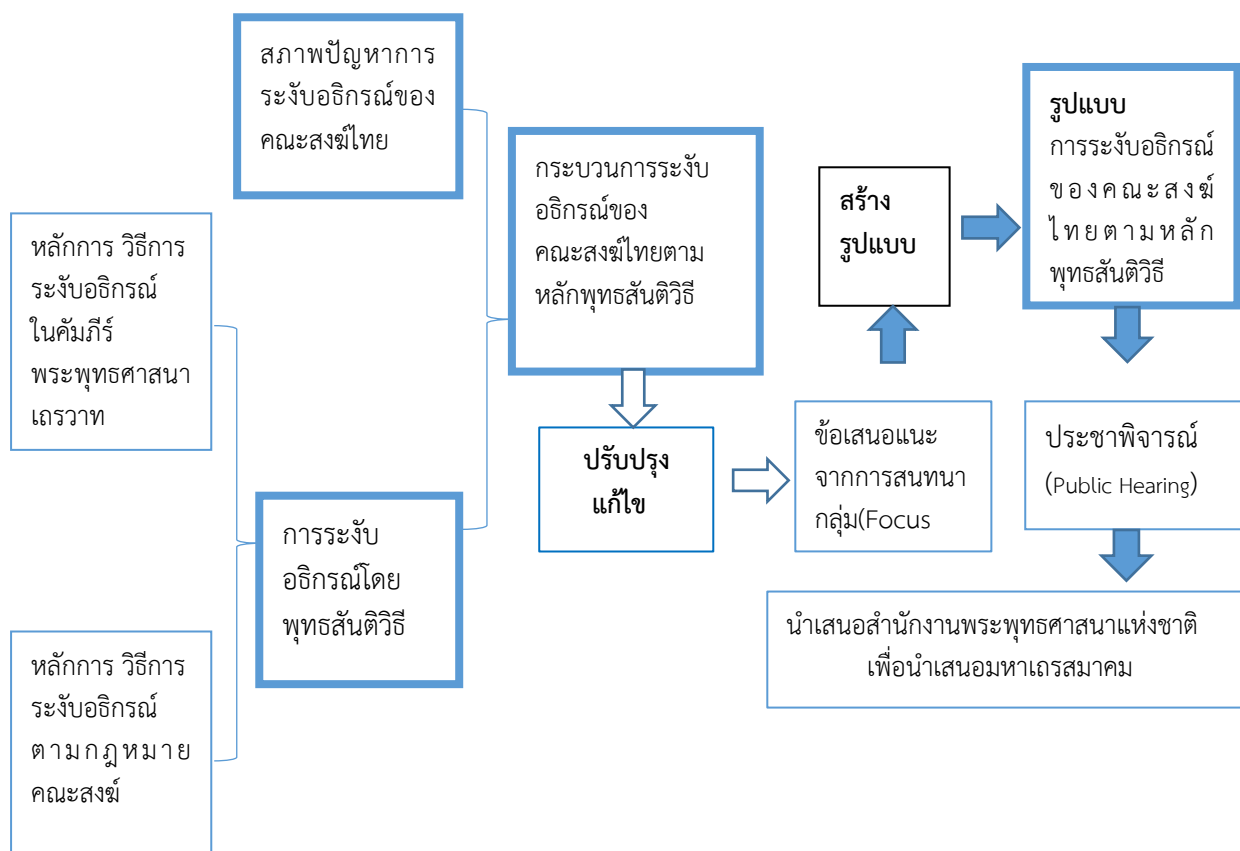
ตอนที่ ๒ ความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานปกครองคณะสงฆ์ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายปิด (Closed-ended Form) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับโดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายถึง	มีความพึงพอใจเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ในระดับมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความพึงพอใจเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ในระดับมาก
๓	หมายถึง	มีความพึงพอใจเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ในระดับปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความพึงพอใจเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ในระดับน้อย
๑	หมายถึง	มีความพึงพอใจเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์ เป็นแบบสอบถามปลายปิด (Closed-ended Form) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายถึง	มีความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์ในระดับมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์ในระดับมาก
๓	หมายถึง	มีความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์ในระดับปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์ในระดับน้อย
๑	หมายถึง	มีความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๔ ปัญหาอุปสรรค เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Form)



แผนภูมิที่ ๓.๑ แสดงกรอบแนวคิดเชิงกระบวนการและขั้นตอนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัย ได้ศึกษาตัวอย่างคดีสงฆ์กฎหมายคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ผลงานทางวิชาการ เอกสารนิตยสารต่าง ๆ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พระเถระในองค์กรสงฆ์ ผู้บริหารองค์กรภาครัฐ ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา องค์กรเครือข่ายชาวพุทธ จำนวน ๑๙ รูป/คน และสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๗ รูป/คน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนาความ ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถาม จำนวน ๕๐๐ ชุด เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์และประยุกต์ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอนุमान ซึ่งผู้วิจัยจักได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเป็น ๓ ส่วน ประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

๔.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์

๔.๑.๒ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑.๒.๑ วิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย

๔.๑.๒.๒ วิเคราะห์หลักการวิธีการระงับอิทธิพลระหว่างคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับกฎหมายคณะสงฆ์

๔.๑.๒.๓ รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

๔.๑.๑ รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ไทยนอกจากอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยแล้วยังอยู่ภายใต้กฎหมายไทย เรียกว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งในมาตรา ๕ ตรี ได้แสดงไว้ถึงอำนาจพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้งสถาปนาและถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์ และมาตรา ๗ ระบุถึงพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจแห่ง

อาณาจักรในการปกครองศาสนาจักร ซึ่งตามพระราชบัญญัติ^๑ ได้ให้นิยามความหมายของบุคคล คณะบุคคล และอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ไว้ดังนี้^๑

“คณะสงฆ์” หมายถึง บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอก ราชอาณาจักร และคณะสงฆ์อื่น “คณะสงฆ์อื่น” หมายความว่า บรรดาบรรพชิตจันนิกาย หรือ อนัมนิกาย

“พระราชาคณะ” หมายความว่า พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งและสถาปนาให้มีสมณศักดิ์ ตั้งแต่ชั้นสามัญจนถึงชั้นสมเด็จพระราชาคณะ

“สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์” หมายความว่า สมเด็จพระราชาคณะที่ได้รับสถาปนา ก่อนสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่น ถ้าได้รับสถาปนาในวันเดียวกันให้ถือรูปที่ได้รับสถาปนาในลำดับก่อน^๒

พระราชบัญญัติฉบับนี้ในมาตรา ๑๒ ได้ระบุถึงโครงสร้างของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดย มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และ พระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่เกินสิบสองรูปเป็นกรรมการ” และใน มาตรา ๒๐ แสดงให้เห็นถึงความชัดเจนหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคม ดังความว่า “คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม”

นอกจากนี้ มาตรา ๑๕ ตรี ได้ระบุถึงมหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม

(๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร

(๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

(๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และ จะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

^๑ มาตรา ๕ ทวิ เพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๙/ตอนที่ ๑๖/หน้า ๕/๔ มีนาคม ๒๕๓๕, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, หน้า ๑.

^๒ มาตรา ๕ ทวิ เพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๙/ตอนที่ ๑๖/หน้า ๕/๔ มีนาคม ๒๕๓๕, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, หน้า ๑.

ทั้งนี้มาตรา ๑๕ จัตวา ได้แสดงถึงขอบเขตอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ความเป็นว่า “เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยและเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์มหาเถรสมาคมจะตรากฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครองสำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองของคณะสงฆ์ก็ได้ พระภิกษุและสามเณรที่ได้รับโทษตามวรรคหนึ่ง ถึงขั้นให้สละสมณเพศต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันทราบคำสั่งลงโทษ”

สำหรับโครงสร้างการทำงานของมหาเถรสมาคมนั้น มาตรา ๑๙ ระบุความว่า สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ตามมติมหาเถรสมาคม ประกอบด้วยพระภิกษุหรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณากลับกรองเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคมและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย โดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม ทั้งนี้ การจัดให้มีคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ การแต่งตั้งกรรมการหรืออนุกรรมการ การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการหรืออนุกรรมการ และระเบียบการประชุม ให้เป็นไปตามระเบียบมหาเถรสมาคม

อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตามพระราชบัญญัตินี้ มาตรา ๒๗ แสดงถึงอำนาจสูงสุดในการพิจารณาความผิดของพระสงฆ์และสามารถวินิจฉัยความผิดได้ ดังความระบุว่า

เมื่อพระภิกษุรูปใดต้องด้วยกรณีข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (๑) ต้องคำวินิจฉัยตามมาตรา ๒๕ ให้รับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น
- (๒) ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจณ
- (๓) ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง
- (๔) ไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม และพระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศตามวรรคสอง ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยนั้น

กล่าวได้ว่า ถึงแม้อำนาจในการแต่งตั้งผู้นำคณะสงฆ์จะอยู่ในฝ่ายอาณาจักรแต่อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ.๒๕๓๕ ยังแสดงให้เห็นถึงการบริหารปกครองคณะสงฆ์ยังอยู่ที่ศาสนจักรในการบริหารจัดการ ซึ่งมีคณะกรรมการมหาเถรสมาคมทำหน้าที่ในการบริหารปกครองสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม^๓ และเพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค กำหนดให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนการแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับดังกล่าว

^๓สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑๕-๒๒๑.

ตารางที่ ๔.๑ แสดงการแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์

การแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค	พระภิกษุผู้ปกครองตามชั้น
(๑) ภาค	(๑) เจ้าคณะภาค
(๒) จังหวัด	(๒) เจ้าคณะจังหวัด
(๓) อำเภอ	(๓) เจ้าคณะอำเภอ
(๔) ตำบล	(๔) เจ้าคณะตำบล

ทั้งนี้หากมหาเถรสมาคมเห็นสมควรจะจัดให้มีรองเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะนั้น ๆ ก็ได้ เนื่องจากการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางอยู่ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม เป็นกิจการที่มีคุณภาพและปริมาณอย่างกว้างขวางมาก เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงได้วางระเบียบจัดสรรแบ่งกิจการในหน้าที่ออกเป็นส่วน ๆ เพื่อสะดวกแก่การดำเนินงาน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และจัดระเบียบให้มีเจ้าคณะใหญ่เป็นผู้ช่วยมหาเถรสมาคมเพื่อรับภาระหน้าที่ของเจ้าคณะแต่ละชั้นให้มีการประสานงานกันโดยเรียบร้อยตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ นอกจากนี้ยังกำหนดให้มหาเถรสมาคม กำหนดระเบียบว่าด้วยวิธีดำเนินการเพื่อความเรียบร้อยดีงาม วิธีดำเนินการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ วิธีดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิธีดำเนินการสาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ อันเกี่ยวกับคณะสงฆ์ และการพระศาสนาและมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ขึ้น เพื่อช่วยเหลืองานของมหาเถรสมาคมด้วย ดังนี้

- ๑) คณะกรรมการฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ (มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๔๕, ๖/๒๕๕๙)
- ๒) คณะกรรมการฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ (มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๐/๒๕๔๕, ๑๖/๒๕๔๕, ๗/๒๕๕๙)
- ๓) คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษา (มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๓/๒๕๔๕, ๖/๒๕๕๙)
- ๔) คณะกรรมการสาธารณูปการ (มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๐/๒๕๔๕, ๑๖/๒๕๔๕, ๗/๒๕๕๙)
- ๕) คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ (มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๕/๒๕๔๕, ๗/๒๕๕๙)
- ๖) คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่ (มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๔/๒๕๔๕, ๖/๒๕๕๙)^๔

อำนาจมหาเถรสมาคมนอกจากปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยแล้ว ยังมีอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนพระอุปัชฌาย์ ซึ่งตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๗ (พ.ศ. ๒๕๓๖) ว่าด้วย การแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ กำหนดพระอุปัชฌาย์ มีคุณสมบัติ ดังนี้

^๔ ศาธารณ์ คำสอนทา, “ศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, ๒๕๕๗, หน้า ๔๙.

- ๑) มีตำแหน่งในทางปกครองชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป ยกเว้น พระอารามหลวง
- ๒) มีพรรษาพ้น ๑๐
- ๓) ไม่เป็นผู้มีร่างกายพิการทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตที่ฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรืออาพาธเป็นโรคติดต่อเช่นโรคเรื้อน หรือวัณโรคในระยะอันตราย
- ๔) มีประวัติความประพฤติดี
- ๕) เป็นที่นับถือของประชาชน ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์
- ๖) เป็นเปรียญหรือนักธรรมชั้นเอก เว้นบางท้องที่ซึ่งเจ้าคณะพิจารณาเห็นสมควรผ่อนผัน
- ๗) มีความสามารถฝึกสอนผู้อยู่ในปกครองให้เป็นภิกษุสามเณรที่ดี ตามพระธรรมวินัย และสามารถบำเพ็ญกรณียกิจอันอยู่ในหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ได้
- ๘) มีความรู้ความสามารถ ทำอุปสมบทกรรมให้ถูกต้องตามพระวินัย และระเบียบแบบแผนของคณะสงฆ์^๕

๔.๑.๒ การระงับอธิกรณ์กับการปกครองคณะสงฆ์

ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ให้ความหมายของ อธิกรณ์ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดต้องทำ เรื่องที่สงฆ์จะต้องดำเนินการ^๖ ซึ่งในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้แบ่งประเภทอธิกรณ์ไว้ เป็น ๔ ประเภท คือ ๑) วิวาทอธิกรณ์ ๒) อนุวาทอธิกรณ์ ๓) อาปัตตอธิกรณ์ ๔) กิจจาอธิกรณ์

๑) วิวาทอธิกรณ์ เป็นเรื่องของข้อถกเถียงในธรรมและพระวินัย ข้อบัญญัติต่างๆ ที่ตีความตามความเข้าใจต่างกันไปจนเป็นเหตุให้เกิด ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น ความวิวาท ความกล่าวต่างกัน ความกล่าวโดยประการอื่น การพูดเพื่อความกลัดกลุ้มใจ การด่าทอในเรื่องนั้น ใต้นี้เรียกว่า วิวาทอธิกรณ์ ซึ่งต้องได้รับการชี้ขาดว่าฝ่ายใดฝ่ายถูกฝ่ายใดฝ่ายผิด

๒) อนุวาทอธิกรณ์ เป็นเรื่องของ กรณีที่ภิกษุโจทภิกษุด้วยสี่ลวิบัติ อาจารย์วิบัติ ทิฏฐิวิบัติ หรืออาชีวิวิบัติ การโจท การกล่าวหา การฟ้องร้อง ซึ่งจะต้องได้รับการวินิจฉัยว่าจริง หรือไม่จริง

๓) อาปัตตอธิกรณ์ เป็นเรื่องของ อาบัติทั้ง ๕ กอง อาบัติทั้ง ๗ กอง ซึ่งจะต้องทำคิน คือ ทำให้พ้นโทษ

๔) กิจจาอธิกรณ์ เป็นเรื่องของ ความเป็นหน้าที่ ความเป็นกรณียแห่งสงฆ์ใด คือ (๑) อปโลกนกรรม (๒) ญัตติกรรม (๓) ญัตติทุติยกรรม (๔) ญัตติจตุตถกรรม ซึ่งเป็นเรื่องของพิธีกรรม และปัญหาที่จะต้องมีการประชุมสงฆ์เพื่อลงโทษภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยจะต้องทำให้สำเร็จ^๗

กล่าวได้ว่า อธิกรณ์ มีความหมายเป็น ๒ ประการ คือ (๑) เรื่องที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความ คิดเห็น หรือการประพฤติปฏิบัติ ที่ไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย เป็นการทำลายกฎ กติกา ระเบียบแบบแผนของสังคม สร้างความวุ่นวายทำลายหมู่คณะ และ (๒) กิจของสงฆ์ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ เป็นกิจธุระที่จะต้องทำให้สำเร็จแล้วเสร็จตามกระบวนการที่พระธรรมวินัยกำหนดไว้ แต่ถ้าตาม

^๕ ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๘๑ ตอนที่ ๓ วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๖, อ้างใน **คู่มือพระสังฆาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๕๑.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๔๘๑.

^๗ ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๑-๓๓๒.

ความหมายของภาษาไทย ในบทนิยามของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำว่าอิทธิภรณ์นั้น มุ่งหมายเฉพาะเรื่องที่เป็นคติความ เป็นโทษ เช่น การการทะเลาะวิวาทชกต่อยกัน ดังนั้นความหมายจึงแคบกว่าในทางพระพุทธศาสนา^๕

จากการศึกษาการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ นอกจากจะระบุถึงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ในการปกครองสงฆ์แล้ว ยังสะท้อนถึงบทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ในการระงับเหตุแห่งความไม่ดีไม่งามอันส่งผลต่อความเรียบร้อยและดีงามของสถาบันสงฆ์ และการรักษาพระธรรมวินัย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินคดีความเหตุแห่งความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาทที่เกิดขึ้นกับสงฆ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการระงับอิทธิภรณ์ในแง่ของคติความ เป็นโทษที่มหาเถรสมาคมตามอำนาจหน้าที่ต้องปกครองและวินิจฉัยคดีความเพื่อความผาสุกในหมู่สงฆ์และสร้างความเคารพศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งพัฒนาการเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการระงับอิทธิภรณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้และนำมาเรียบเรียงสรุปได้ดังนี้^๕

ตารางที่ ๔.๒ พัฒนาการพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อำนาจหน้าที่ในการระงับอิทธิภรณ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์	อำนาจหน้าที่ในการระงับอิทธิภรณ์
พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑	-มาตรา ๑๓ ให้เจ้าอาวาส มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและระงับอิทธิภรณ์ในหมู่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งอยู่ในวัดนั้น และ-มาตรา ๑๗ ให้เจ้าอาวาสมีอำนาจพิพากษาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา ที่เกิดขึ้นในวัด -มาตรา ๒๕ พระราชาคณะผู้กำกับแขวงมีหน้าที่ช่วยระงับอิทธิภรณ์แก้ไขความขัดข้องของเจ้าอาวาสและวินิจฉัย ข้ออุทธรณ์เจ้าอาวาสและมาตรา ๒๕ ให้มีอำนาจตัดสินข้ออุทธรณ์หรือการเกี่ยงแย้งในคำสั่งและมีอำนาจว่ากล่าวพระภิกษุสามเณรในวัด ซึ่งอยู่ในแขวงนั้น -มาตรา ๒๖ พระครูเจ้าคณะแขวงมีหน้าที่ช่วยแก้ไขความขัดข้องของเจ้าอาวาสและวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ของเจ้าอาวาส และมาตรา ๒๗ มีอำนาจตัดสินข้ออุทธรณ์หรือการเกี่ยงแย้งในคำสั่งและคำวินิจฉัยของเจ้าอาวาสวัดและมีอำนาจบังคับว่ากล่าวพระภิกษุสามเณรตลอดทั้งที่ในแขวงนั้น -มาตรา ๓๑ เจ้าคณะเมืองมีหน้าที่ช่วยแก้ไขความขัดข้องของเจ้าคณะแขวงและระงับอิทธิภรณ์วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งและคำวินิจฉัยของเจ้าคณะแขวงในเมืองนั้น และมาตรา ๓๒ มีอำนาจบังคับบัญชาว่ากล่าวสั่งมณฑลตลอดเมืองในกิจอันชอบด้วยพระวินัยบัญญัติและพระราชบัญญัติ และมีอำนาจตัดสินข้ออุทธรณ์ คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของเจ้าคณะแขวง -มาตรา ๓๗ เจ้าคณะมณฑลมีหน้าที่รับพระบรมราชานุมัติจัดการทำนุบำรุงพระศาสนา และบำรุงการศึกษาตามวัดในมณฑลนั้นให้เจริญรุ่งเรืองตามพระราชประสงค์ และมาตรา ๓๘ มีอำนาจ ในพระบัญชาพระภิกษุสามเณรทั่วทั้งมณฑลในกิจอันชอบด้วยพระวินัยบัญญัติ และพระราชบัญญัติและมีอำนาจ

^๕ศขาภรณ์ คำสอนหา, “ศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอิทธิภรณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, ๒๕๕๗, หน้า ๑๙.

^๕เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๒-๕๕.

	ตัดสินข้ออุทธรณ์คำสั่งคำวินิจฉัยของเจ้าพนักงาน -มาตรา ๔๓ ถ้าจำเลยผู้ต้องอุทธรณ์เป็นเจ้าคณะมณฑลหรือพระราชคณะผู้กำกับแขวง ให้โจทก์หรือผู้อุทธรณ์ทำฎีกายื่นต่อกระทรวงธรรมการให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา (เห็นได้ว่า พระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ นี้ กำหนดให้อำนาจหน้าที่เจ้าคณะพระสังฆาธิการเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย)
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔	-โดยอนุโลมระบอบการปกครองของบ้านเมือง พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช แต่สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์ไม่ได้ พระองค์ทรงบัญญัติสังฆานัติ โดยคำแนะนำของสังฆสภา - ทรงบริหารคณะสงฆ์ทางสังฆมนตรีและทรงพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา การดำเนินการทางด้าน พระธรรมวินัยได้ให้อำนาจสังฆสภาออกสังฆานัติ คือ ประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์พุทธศักราช ๒๔๘๖ ซึ่งลอกเลียนวิธีพิจารณาคดียาล้างกับกฎหมายวิธีพิจารณาความของฝ่ายราชอาณาจักร
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕	-วางหลักการลงนิคหกรรมไว้ในมาตรา ๒๔, ๒๕, และมาตรา ๒๗ กล่าวคือ พระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรม ก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิด พระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัย -ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรม ได้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมและผู้ปกครองสงฆ์ (ซึ่งแตกต่างจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะวินัยธร) -มหาเถรสมาคมจึงได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๐๖) กำหนดอำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (๗) ในส่วนที่เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะวินัยธร -อำนาจมหาเถรสมาคม ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม จัดวางระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะผู้ปกครองแต่ละชั้น ในการวินิจฉัยการลงนิคหกรรม เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม - ปัจจุบันที่ใช้บังคับคือกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เพื่อพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์
พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๗	-วางหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑	-พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้ง สถาปนา และถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์ และแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมตามพระราชบัญญัตินี้ -มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธาน

	กรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการอื่นอีกไม่เกิน ยี่สิบรูปซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ หรือพระภิกษุซึ่งมีพรรษาอันสมควร และมีจริยวัตรในพระธรรมวินัยที่เหมาะสมแก่การปกครองคณะสงฆ์ การแต่งตั้งตามวรรคหนึ่งและการดำเนินการตามมาตรา ๑๕ (๔) และวรรคสอง ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย โดยจะทรงปรึกษาหารือสมเด็จพระสังฆราชก่อนก็ได้
--	---

๔.๑.๓ กฎมหาเถรสมาคมในฐานะเป็นเครื่องมีอรรถบอกริการณ

นับตั้งแต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงกฎมหาเถรสมาคม โดยมีการตรากฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) บังคับใช้แทน ในส่วนการกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะเกี่ยวกับการดำเนินการทางพระวินัย สรุปได้ดังนี้

๑) การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง

กำหนดให้มีเจ้าคณะใหญ่ ๕ คณะ คือ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก เจ้าคณะใหญ่หนใต้ และเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตหนของตนให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีอำนาจวินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัย ชั้นภาค ตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๗ (นิคหกรรม กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ข้อ ๔ (๓) ให้คำจำกัดความว่า หมายถึงการลงโทษตามพระธรรมวินัย เมื่อพระภิกษุล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ถูกกล่าวหาต่อผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมหรือพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณา และได้รับการพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมให้สึกแล้วก็ต้องสึก เมื่อสึกไปแล้วกลับมาแต่งกายเป็นพระภิกษุอีก ก็จะกลายเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๐๘)^{๑๐}

๒) การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

กำหนดให้มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ดำเนินการทางปกครอง และควบคุมดำเนินการทางวินัย ดังกำหนดไว้ดังนี้

^{๑๐} อุดมศักดิ์ ตุ้ยชนะ, นิคหกรรม, สถาบันพัฒนาพระสงฆ์ฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://sta.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=418&Itemid=426 [๓ ธ.ค.๒๕๖๑].

ตารางที่ ๔.๓ แสดงการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค	อำนาจหน้าที่
(๑) เจ้าคณะภาค	ข้อ ๑๐ “เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตนให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัย ชั้นเจ้าคณะจังหวัด
(๒) เจ้าคณะจังหวัด	ข้อ ๑๕ เจ้าคณะจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัด ระเบียบการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ
(๓) เจ้าคณะอำเภอ	ข้อ ๒๐ เจ้าคณะอำเภอ มีอำนาจปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ระเบียบการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล
(๔) เจ้าคณะตำบล	ข้อ ๒๕ เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน ระเบียบการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

สำหรับอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส มีบัญญัติไว้ในมาตรา ๓๗, ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ดังนี้^{๑๑}

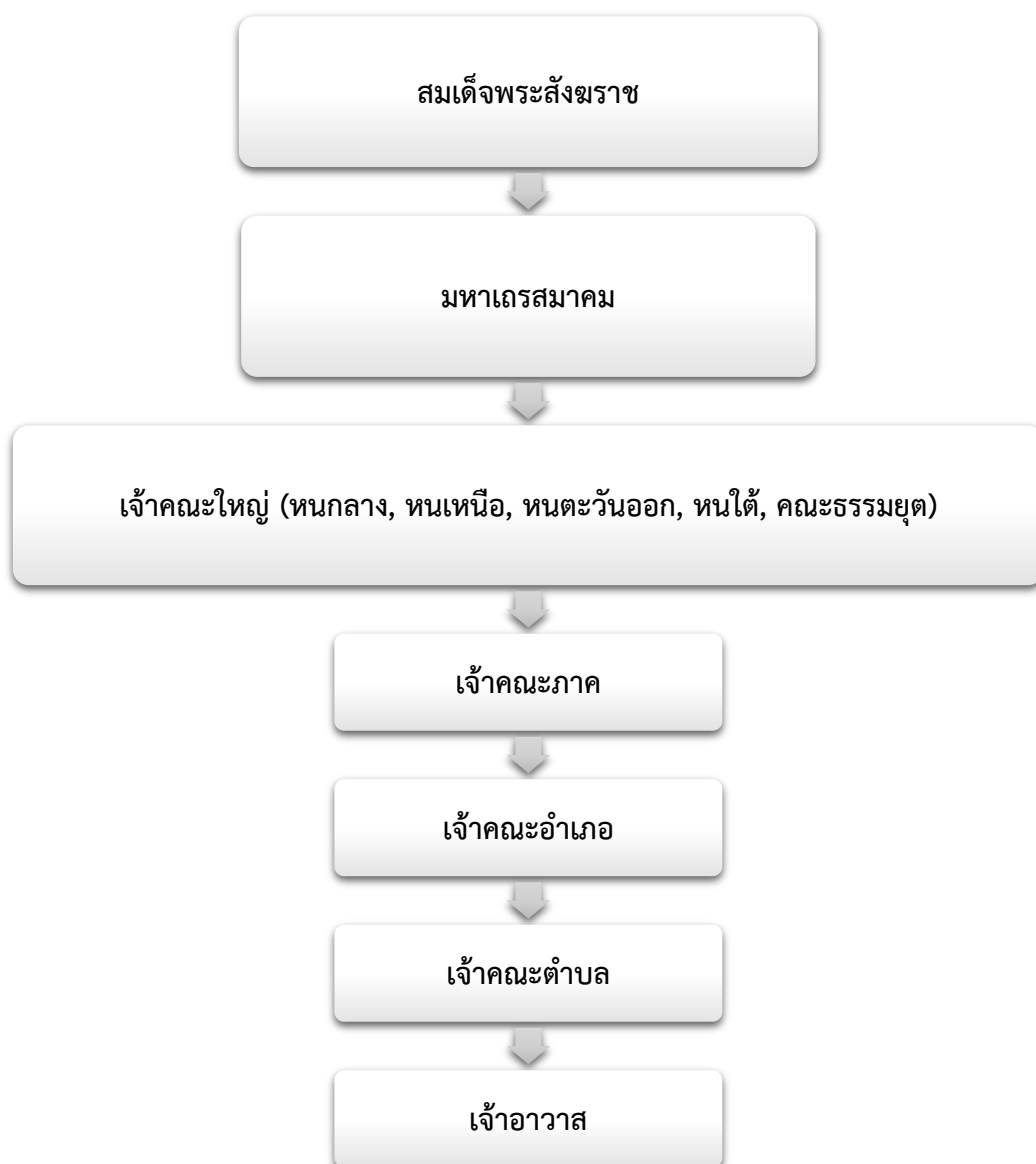
มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งมหาเถรสมาคม
- (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

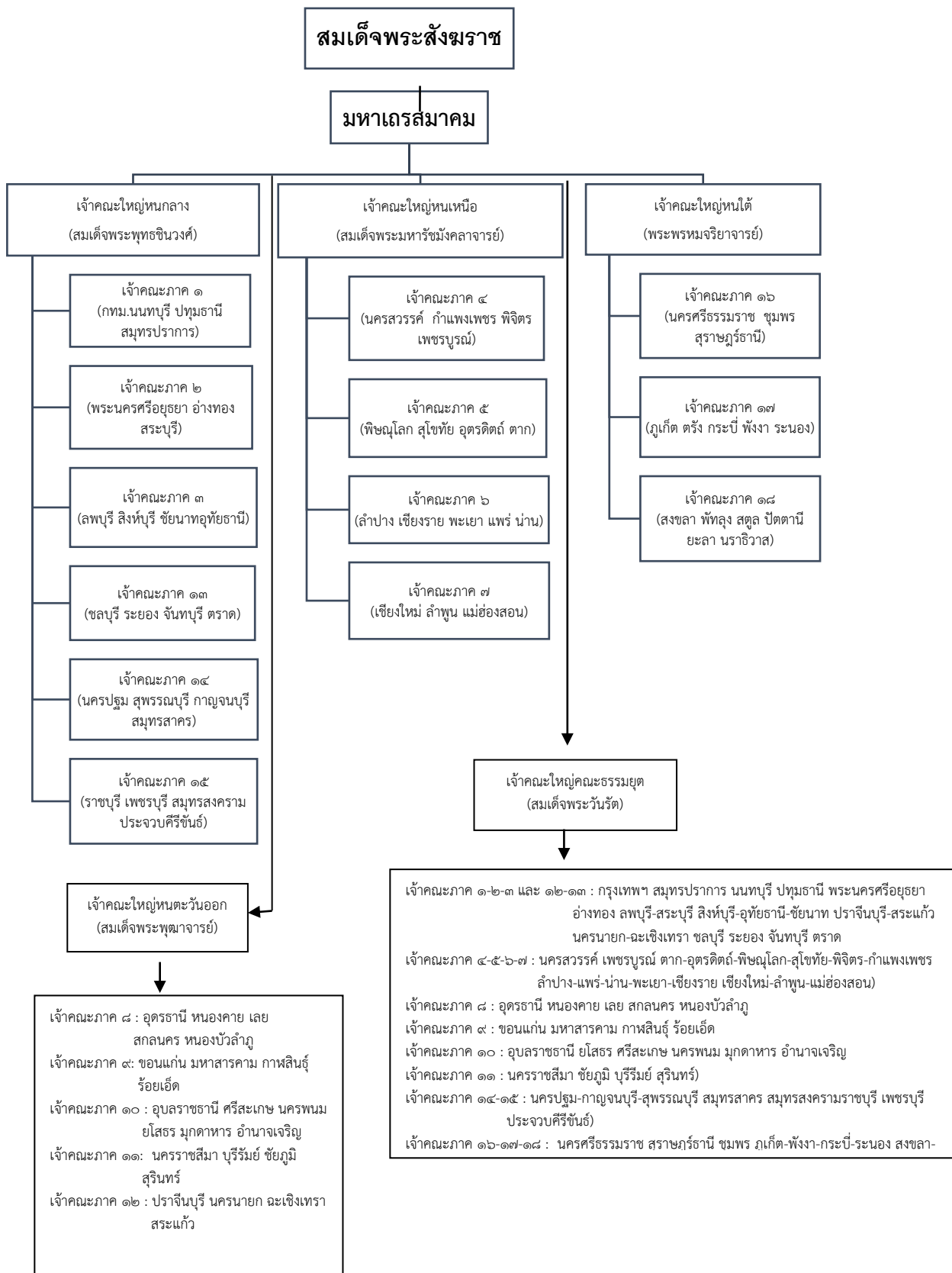
มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- (๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- (๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- (๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติดังคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

^{๑๑} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒-๒๓.



แผนภูมิที่ ๔.๑ แสดงตำแหน่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์



แผนภูมิที่ ๔.๒ แสดงเขตการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ในส่วนกลางและภูมิภาค

จากแผนภูมิดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ ก็เพื่อความเรียบร้อยในหมู่สงฆ์ ให้เจ้าคณะเป็นผู้ปกครอง ดูแลควบคุม หมู่สงฆ์ ให้ประพฤติตามพระธรรมวินัย โดยได้กำหนดอำนาจหน้าที่ แต่ละชั้นไว้ให้ประสานงานลดหลั่นกันไปตามลำดับชั้น

สำหรับการลงโทษพระภิกษุได้วางหลักการไว้ในมาตรา ๒๔, ๒๕, และมาตรา ๒๗ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กล่าวคือ พระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรม ก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัย ส่วนผู้มีอำนาจลงนิคหกรรม ได้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมและผู้ปกครอง โดยมหาเถรสมาคมได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมมาใช้บังคับ ได้วางระเบียบหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการลงนิคหกรรม พร้อมด้วยผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมและชั้นยุติการวินิจฉัยการลงนิคหกรรม ซึ่งคล้ายคลึงกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความของฝ่ายราชอาณาจักร มีวิธีการที่ซับซ้อนยุ่งยากแก่เจ้าคณะผู้ปกครองที่จะศึกษาปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเพราะเป็นการบัญญัติโดยใช้หลักการทางกฎหมาย ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับหลักการทางพระวินัยที่ใช้ดำเนินการแก่พระภิกษุ อีกทั้งยังขัดต่อเจตนารมณ์ของบทบัญญัติ มาตรา ๒๕ ที่ประสงค์ให้มีการตรากฎมหาเถรสมาคมกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติเพื่อให้การลงนิคหกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม

ส่วนการตรากฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๑ (พ.ศ. ๒๕๓๘) ว่าด้วยการให้พระภิกษุสละสมณเพศ มหาเถรสมาคมได้อาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๕ ตรี และมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^{๑๒} ตรา กฎมหาเถรสมาคมฉบับดังกล่าว เมื่อพระภิกษุต้องด้วยกรณีข้อใดข้อหนึ่ง ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม^{๑๓} สำหรับกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับนี้ แยกได้เป็น ๒ กรณี กล่าวคือ ตามข้อ ๓ (๑) กรณีพระภิกษุรูปใดประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย เรื่องเดียวกันหรือหลายเรื่องเป็นอาจिनให้เจ้าอาวาสวัดซึ่งพระภิกษุรูปนั้นสังกัดหรือพำนักอาศัยมีอำนาจหน้าที่แนะนำชี้แจงตักเตือน ให้ปฏิบัติเป็นสายลักษณะอักษรภายในเวลาที่กำหนด หากไม่ปฏิบัติตามให้รายงานเจ้าคณะอำเภอเจ้าสังกัดเพื่อวินิจฉัยให้สละสมณเพศต่อไป (๒) กรณีไม่สังกัด วัดใดวัดหนึ่ง หรือไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ให้พระภิกษุผู้ปกครองวัดหรือผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ในเขตท้องที่ที่พบพระภิกษุ มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยให้สละสมณเพศได้

สำหรับข้อ ๔ เป็นกรณีอธิกรณ์ครุภาพัตติอยู่ระหว่างการพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ปรากฏจากรายงานและพยานหลักฐานว่าพระภิกษุผู้เป็นจำเลย ได้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเรื่องเดียวกันหรือหลายเรื่องเป็นโลกวัชชะเป็นอาจिन เมื่อพิจารณาจากพฤติการณ์ที่ล่วงมาหากให้ดำรงเพศบรรพชิตต่อไปจะก่อให้เกิด

^{๑๒} มาตรา ๒๗ เมื่อพระภิกษุรูปใดต้องด้วยกรณีข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้ (๑) ต้องคำวินิจฉัยตามมาตรา ๒๕ ให้รับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึกแต่ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น (๒) ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจिन (๓) ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง (๔) ไม่มีวัดใดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง.

^{๑๓} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๑ (พ.ศ. ๒๕๒๘) ว่าด้วยการให้พระภิกษุสละสมณเพศ.

ความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมมีอำนาจวินิจฉัยให้สละสมณเพศได้

นอกจากนี้ มหาเถรสมาคมได้จัดวางระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะผู้ปกครองแต่ละชั้นในการวินิจฉัยการลงนิคหกรรม เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๐๖) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์และที่แก้ไขเพิ่มเติม (พ.ศ. ๒๕๑๕)^๒ (พ.ศ. ๒๕๒๑)^๓ ซึ่งได้ยกเลิกไปหลายฉบับ ปัจจุบันที่ใช้บังคับคือกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับการระงับอธิกรณ์ตามหลักพระธรรมวินัยที่เรียกว่า สัมมุขวินัย และสอดคล้องตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นเจ้าคณะผู้ปกครองมักจะอาศัยอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ แต่งตั้งคณะกรรมการสงฆ์ขึ้น เพื่อพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ ซึ่งเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยโดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไว้ชัดเจนให้มีอำนาจวินิจฉัยในการลงโทษตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค ในส่วนของเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นพระสังฆาธิการได้บังคับบัญชา

แม้การปกครองคณะสงฆ์ไทยอำนาจหน้าที่จะอยู่ที่มหาเถรสมาคม แต่กฎหมายได้บัญญัติให้อำนาจมหาเถรสมาคมที่จะมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้แก่พระภิกษุรูปใด หรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่แทนก็ได้ ในส่วนของการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดวิธีการจัดการกับพระสงฆ์ผู้ฝ่าฝืนคำสั่งหรือละเมิดพระธรรมวินัยไว้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาวิเคราะห์วิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งตามตัวอย่างในลำดับถัดไป

๔.๑.๔ กรณีตัวอย่างการจัดการปัญหาความขัดแย้งของคณะสงฆ์ไทย

เพื่อให้รู้ถึงสภาพปัญหาการจัดการความขัดแย้งของคณะสงฆ์ ผู้วิจัยจะได้ยกตัวอย่างแต่ละกรณีขึ้นมาศึกษา เพื่อวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหา สาเหตุ หลักการวิธีการระงับ ผลสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไข ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละประเภทของปัญหา เพื่อจะได้ทราบสภาพปัญหาปัจจุบันของคณะสงฆ์เป็นอย่างไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑) กรณีการเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนของวัดพระธรรมกาย^๔

วัดพระธรรมกาย ตั้งอยู่ที่ตำบลคลองหลวง อำเภอกองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้รับการอนุญาตให้สร้างวัด เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๒๐ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๒๒ โดยมีพระอธิการไชยบูลย์ ธมฺมชโย (ปัจจุบันได้รับสถาปนาโปรดเกล้าเลื่อนสมณศักดิ์ ในราชทินนามที่ พระเทพญาณมหามุนี) เป็นเจ้าอาวาสจนถึงปัจจุบัน วัดพระธรรมกายได้พัฒนาปรับปรุงวัด ทั้งในด้านศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ศาสนธรรม ศาสนสงเคราะห์ และดำเนินกิจกรรมเผยแผ่ศาสนาโดยตลอด เมื่อประมาณเดือนตุลาคม ๒๕๔๑ สื่อมวลชนโดยเฉพาะ

^๒บันทึกข้อความสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, รายงานกรณีวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี, วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๗.

หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของวัดพระธรรมกายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระแสข่าวออกมาในเชิงลบหลายประเด็น เช่น หลักธรรมบางข้อที่ทางวัดใช้เผยแพร่ไม่ตรงกับพระไตรปิฎก การโฆษณาชักชวนให้ประชาชนมาร่วมกิจกรรมและทำบุญกับทางวัด การก่อสร้างศาสนสถานใหญ่โตใช้ทุนทรัพย์มหาศาล เป็นต้น ทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง กรมการศาสนาและกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น ได้พยายามดำเนินการเกี่ยวกับกรณีวัดพระธรรมกายมาโดยลำดับ สรุปได้ดังนี้

กรมการศาสนาอบหมายให้คณะทำงานตรวจสอบต้นฉบับหนังสือสารานุกรมศัพท์พุทธศาสน์ และตรวจสอบหนังสือวัสดุเผยแพร่คำสอนพระพุทธศาสนาที่ผลิตโดยวัดพระธรรมกาย จำนวน ๑๑๓ เล่ม ได้ผลสรุป ๔ ประเด็น ตามตารางที่ ๔.๔

ตารางที่ ๔.๔ แสดงปัญหากรณีวัดพระธรรมกาย

ประเด็นกรณีวัดพระธรรมกาย	กรมการศาสนาพิจารณา
๑. พระนิพพานเป็นอัตตา	ขัดกับคำสอนพระไตรปิฎก ฝ่ายเถรวาท ที่สอนว่าพระนิพพานเป็นอนัตตา
๒. การเผยแพร่คำสอน	วัดพระธรรมกายเน้นเรื่องปาฏิหาริย์ให้เกิดศรัทธาเชื่อถือ
๓. การทำบุญ (บริจาคทาน)	วัดพระธรรมกาย ได้ชักชวนการบริจาคโดยอ้างเอาความศักดิ์สิทธิ์ของพระเครื่องที่ทางวัดพระธรรมกายจัดสร้างขึ้น (พระสิริมหาราชธาตุ) มอบให้เป็นของขวัญแก่ผู้บริจาคและมอบเป็นของขวัญให้กับผู้ที่ชักชวนผู้อื่นให้มาบริจาคจำนวนมาก ๆ
๔. การสร้างพระพุทธรูป	วัดพระธรรมกายสร้างพระพุทธรูปที่ผิดแผกไปจากพุทธศิลป์ที่มีอยู่เดิม โดยอ้างว่าสร้างขึ้นตามนิมิตที่เห็นในการทำสมาธิของวัดพระธรรมกาย

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๑ กรมการศาสนาได้นำเรื่องวัดพระธรรมกายเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาเกี่ยวกับกรณีคำสอนที่ผิดไปจากหลักคำสอนในพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท และการก่อสร้างศาสนสถานใหญ่โต รวมทั้งมีการกล่าวอ้างอภินิหารของหลวงพ่อดอด ตลอดจนการรวบรวมเงินบริจาคจำนวนมาก อาจทวนกระแสสังคมที่รัฐบาลกำลังรณรงค์ให้ประชาชนประหยัด และดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย ซึ่งที่ประชุมมหาเถรสมาคมได้มอบให้พระธรรมโมลี เจ้าคณะภาค ๑ (มรณภาพแล้ว) รับไปพิจารณาดำเนินการเรื่องวัดพระธรรมกายตามที่เห็นสมควร แล้วนำเสนอมหาเถรสมาคมโดยผ่านเจ้าคณะใหญ่หนกลาง (สมเด็จพระมหาธีราจารย์ ขณะนั้น)

เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๔๒ เจ้าคณะภาค ๑ นำรายงานผลการพิจารณากรณีวัดพระธรรมกายเสนอผ่านเจ้าคณะใหญ่หนกลางเข้าสู่ที่ประชุมมหาเถรสมาคม ในการประชุมครั้งที่ ๑๐/๒๕๔๒ ที่ประชุมพิจารณาเห็นว่า เป็นเรื่องละเอียดอ่อน เพื่อความรอบคอบให้กรรมการมหาเถรสมาคมทุกรูปนำรายงานผลที่เจ้าคณะภาค ๑ เสนอ ไปรวมกับข้อมูลจากส่วนอื่น ๆ และพิจารณาว่าการสรุปผลของเจ้าคณะภาค ๑ เป็นการเพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่เพียงพอจะเพิ่มเติมอย่างไรบ้าง หรือมีความเห็นอย่างไรบ้าง ก็ให้ทำบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเสนอมหาเถรสมาคมในครั้งต่อไป

เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๔๒ ในคราวประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๑/๒๕๔๒ ที่ประชุมได้พิจารณาเกี่ยวกับบันทึกกรรมการมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับกรณีวัดพระธรรมกาย แล้วมีมติว่า ตามรายงานการพิจารณาดำเนินการกรณีวัดพระธรรมกายพระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค ๑

ให้คำแนะนำ ๔ ประการ ให้วัดพระธรรมกายปฏิบัติ และเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายได้ตอบรับที่จะปฏิบัติตามทั้ง ๔ ประการ ดังนี้

๑. ควรให้วัดพระธรรมกายจัดตั้งสถานศึกษาพระอภิธรรมให้มีการเรียนการสอนวิชาพระอภิธรรมอย่างจริงจัง

๒. ให้จัดตั้งสถานที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ให้มีการปฏิบัติการบอแก้ววิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้องตามพระคัมภีร์อย่างจริงจัง

๓. ควรให้พยายามสำรวจระวัง และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

๔. ให้วัดพระธรรมกายบริหารงานให้ถูกต้อง โดยปฏิบัติตามกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตนโดยเคร่งครัด

มหาเถรสมาคมพิจารณาแล้วลงมติให้วัดพระธรรมกายปฏิบัติตามคำแนะนำทั้ง ๔ ประการอย่างเคร่งครัด และให้พระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค ๑ ดูแลสั่งการให้วัดพระธรรมกายปฏิบัติตาม

กรณีเกี่ยวกับคำสอนของวัดพระธรรมกาย สมเด็จพระสังฆราช ทรงมีพระดำริเกี่ยวกับวัดพระธรรมกาย ๖ ฉบับ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕ สาระสำคัญพระดำริของพระสังฆราช กรณีวัดธรรมกาย

พระดำริของพระสังฆราช	ข้อความ	มติมหาเถรสมาคม
ฉบับที่ ๑ - ๒ ลงวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๔๒	“ความบิดเบือนพระพุทธธรรมคำทรงสอน โดยกล่าวหาว่า พระไตรปิฎกบกพร่อง เป็นการทำให้สงฆ์ที่หลงเชื่อคำบิดเบือนแตกออกไปกลายเป็นสอง มีความเข้าใจ ความเชื่อถือ พระพุทธศาสนาตรงกันข้ามเป็นการทำลายพระพุทธศาสนา ทำสงฆ์ให้แตกแยก เป็นอนันตริยกรรม มีโทษทั้งปัจจุบันและอนาคตที่หนัก ส่วนที่มีใช้เป็นการลงโทษ แต่เป็นการทำที่ถูกต้อง คือต้องมอบสมบัติทั้งหมดที่เกิดขึ้นในขณะที่เป็นพระให้แก่วัดทันที”	กรรมการศาสนาเสนอมหาเถรสมาคมในการประชุมครั้งที่ ๑๓/๒๕๔๒ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๔๒ ที่ประชุมพิจารณาแล้วลงมติมอบพระดำริให้เจ้าคณะภาค ๑ อีกครั้งหนึ่ง
ฉบับที่ ๓ ลงวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๒	“ความบิดเบือนพระพุทธธรรมคำทรงสอน โดยกล่าวหาว่า พระไตรปิฎกบกพร่อง เป็นการทำให้สงฆ์ที่หลงเชื่อคำบิดเบือนแตกออกไปกลายเป็นสอง มีความเข้าใจ ความเชื่อถือ พระพุทธศาสนาตรงกันข้ามเป็นการทำลายพระพุทธศาสนา ทำสงฆ์ให้แตกแยก เป็นอนันตริยกรรม มีโทษทั้งปัจจุบันและอนาคตที่หนัก ส่วนที่มีใช้เป็นการลงโทษ แต่เป็นการทำที่ถูกต้อง คือต้องมอบสมบัติทั้งหมดที่	กรรมการศาสนาได้นำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคม ในการประชุมครั้งที่ ๑๕/๒๕๔๒ เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๒ ตามที่สมเด็จพระสังฆราชทรงมีพระดำริเกี่ยวกับสมบัติทั้งหมดที่เกิดขึ้นในขณะที่เป็นพระ โดยมอบกรรมการศาสนายกร่างเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ และการถือครองที่ดินวัด ซึ่งกรรมการศาสนาได้ยกร่างเสร็จแล้ว

	เกิดขึ้นในขณะที่เป็นพระให้แก่วัดทันที ไม่คิดให้มีโทษ เพราะคิดในแง่ยกประโยชน์ให้ ว่าในขั้นต้นอาจมิใช่มีเจตนาถือเอาสมบัติของวัดเป็นของตนจริง ๆ แต่เมื่อถึงอย่างไรก็ไม่ยอมมอบคืนสมบัติทั้งหมดที่เกิดขึ้นในขณะที่เป็นพระให้แก่วัดก็แสดงชัดแจ้งว่าต้องอาบัติปาราชิก ต้องพ้นจากความเป็นสมณะโดยอัตโนมัติ ต้องถูกจัดการอย่างเด็ดขาด เช่นเดียวกับผู้ไม่ใช่พระปลอมเป็นพระ ด้วยการนำผ้ากาสาหวัดไปครอง ทำความเศร้าหมองเสื่อมเสีย ให้เกิดแก่สงฆ์ในพระพุทธศาสนา”	ที่ประชุมพิจารณาแล้วเห็นชอบตามที่กรรมการศาสนาเสนอ และให้วัดทุกวัดปฏิบัติตามคำแนะนำให้กรรมการศาสนาแจ้ง เจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัด
ฉบับที่ ๔ (ไม่ลงวันที่)	“การโกนสมบัตินี้ ตั้งแต่ ๕ มาสกขึ้นไป คือประมาณไม่ถึง ๓๐๐ บาท ในปัจจุบันภิกษุต้องอาบัติปาราชิก ฐานผิดพระธรรมวินัย พ้นจากความเป็นพระทันที ในกรณีนี้ไม่ว่าจะมีผู้รู้เห็นหรือไม่ ไม่ว่าจะมีการสั่งให้สึก ไม่ว่าจะมีการจับสึก หรือไม่ก็ตาม ภิกษุผู้ละเมิดพระธรรมวินัยข้อนี้ ต้องอาบัติปาราชิก พ้นจากความเป็นพระโดยอัตโนมัติ ที่ประกาศเป็นลายลักษณ์อักษรก็เพื่อเตือนให้รู้ทั่วกัน ว่าผู้ต้องอาบัติปาราชิกนั้น ไม่ใช่พระ ในพระพุทธศาสนาเป็นเพียงผู้นำผ้ากาสาหวัดไปครองเป็นพระปลอม ต่อจากนั้นย่อมเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้รักษากฎหมาย หรือของผู้มีหน้าที่ในการพระพุทธศาสนา จะต้องรักษาพระพุทธศาสนา มิให้มีพระปลอมทำลาย มาทำให้เสื่อมเสีย เช่นที่ผู้รักษากฎหมายเคยทำมาแล้ว เคยบังคับให้ผู้ปลอมเป็นพระถอดผ้ากาสาหวัดออกจกตัวแล้ว การปฏิบัติต่อพระปลอมต้องไม่มีแตกต่างกัน ต้องไม่มียกเว้นว่าคนนั้นปลอมได้ คนนี้ปลอมไม่ได้ เป็นพระปลอมมีอยู่ในพระพุทธศาสนาไม่ได้ทั้งนั้น ประกาศนั้นเป็นคำบอกเล่า เป็นคำเตือนให้รู้ เป็นเรื่องส่วนตัว ไม่เกี่ยวกับ มส. ไม่บังคับใครให้เชื่อ ไม่บังคับใครให้ทำอะไร แสดงความถูกผิดให้ปรากฏอยู่เท่านั้น ในฐานะที่เป็นประมุขแห่งสงฆ์ใน	-

	พระพุทธศาสนา จึงต้องทำหน้าที่ส่วนตนให้เรียบร้อยถูกต้อง บอกความจริงด้วยความหวังดี มิได้บังคับ จงเข้าใจทั่วกัน”	
ฉบับที่ ๕ ลงวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๒	“ในกรณีเกี่ยวกับเรื่องวัดพระธรรมกาย เราได้ทำหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราช สมบูรณ์ตามอำนาจแล้ว จึงไม่มีอะไรจะพูดอีกขณะนี้ ขออนุโมทนาทุกท่านที่สนใจห่วงใยพระพุทธศาสนา แสดงความเป็นคนดี ด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรม”	-
ฉบับที่ ๖ ลงวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๒	“ได้แจ้งให้เป็นที่เข้าใจชัดเจนดีทั่วกันแล้ว ก่อนหน้านี้ ว่าในตำแหน่งผู้เป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ทำหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องอดีตเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย เพื่อเทิดทูนรักษาพระพุทธศาสนาให้พ้นถูกทำลาย สมบูรณ์ดีที่สุดแล้วตามอำนาจ ท่านกรรมการมหาเถรสมาคมทั้งหลายจะทำอะไรต่อไปตามความต้องการ จะไม่มานั่งรับรู้รับฟัง ในที่ประชุมวันนี้ ที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๒”	กรรมการศาสนาได้นำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคม ในการประชุมครั้งที่ ๑๖/๒๕๔๒ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๒ และที่ประชุมมีมติดังนี้ ๑. มติที่ ๑๙๑/๒๕๔๒ กรณีพระราชกฤษฎีกาวิสสุตที่มีลิต ที่ วธก.๑๒๖๐/๒๖๑ ลงวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๔๒ แจ้งว่า ตามที่มหาเถรสมาคมมีมติเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติการถือครองที่ดินของพระภิกษุ นั้น พระราชกฤษฎีกาวิสสุต ยินดีโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินดังกล่าว ให้เป็นของวัดพระธรรมกาย ที่ประชุมมหาเถรสมาคมมีมติรับทราบ และมอบอธิบดีกรมการศาสนาร่วมกับเจ้าคณะภาค ๑ เกี่ยวกับการโอนที่ดินทั้งหมด ให้เป็นของวัดพระธรรมกาย ๒. มติที่ ๑๙๓/๒๕๔๒ กรรมการศาสนาได้เสนอต่อที่ประชุม กรณีพระราชรัตนมงคล ผู้ปฏิบัติหน้าที่เลขาธิการสมเด็จพระสังฆราช ได้มีลิตที่ พ ๒๕๘/๒๕๔๒ ลงวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๒ ขอให้กรมการศาสนาเผยแพร่พระดำริของสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งลงพระนามในวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๒ และกรมการศาสนาได้รับพระดำริซึ่งลงพระนามเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม

		๒๕๔๒ และวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๒ ตามลำดับ ที่ประชุม รับทราบพระดำริที่สมเด็จพระสังฆราชประทานมาทั้งหมด มหาเถรสมาคมมีมติสนองพระดำริ มาโดยตลอดให้ชอบด้วยกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม
--	--	---

๑๙ พฤษภาคม ๒๕๔๒ กรมการศาสนาได้รายงานการดำเนินการเกี่ยวกับวัดพระธรรมกาย โดยการส่งเจ้าหน้าที่ไปสังเกตการณ์กิจกรรมของวัดพระธรรมกายทุกวันอาทิตย์เริ่มตั้งแต่อาทิตย์ต้นเดือนเมษายน ๒๕๔๒ เป็นต้นมา พบว่า ทางวัดมีกิจกรรมนำสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย สอนการปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนา ถวายสังฆทาน หล่อพระประจำตัวและมอบเหรียญที่ระลึกแก่ผู้สร้างพระ การบริจาคเงินเพื่อสร้างพระ และถวายภัตตาหารพระเณร กระทำโดยฆราวาส บริจาคกันเอง ไม่เข้าข่ายฝ่าฝืนคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ควบคุมการเรียไร พ.ศ. ๒๕๓๙ สำหรับประเด็นการสอนเรื่องนิพพานและการพูดถึงอิทธิปาฏิหาริย์ พระที่เป็นองค์บรรยายไม่ได้พูดถึงเรื่องดังกล่าว เป็นเพียงการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในหมู่ฆราวาส

มหาเถรสมาคมในการประชุมครั้งที่ ๑๘/๒๕๔๒ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๔๒ พิจารณาและมีมติกรณีกรมการศาสนาได้มอบให้นายมานพ พลไพรินทร์ ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ กรมการศาสนา ได้ยื่นคำฟ้องพร้อมหลักฐาน ๑๖ รายการ กล่าวโทษพระราชภาวนาวิสุทธิ และพระภาวนาวิริยคุณ เพื่อดำเนินการตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๒๑ ดังนั้นเมื่อมีการกล่าวหาขึ้นสู่การพิจารณาแล้ว ตามหลักการปฏิบัติ มาโดยลำดับนั้น เมื่อเรื่องที่เกิดขึ้นมีผู้กล่าวยกขึ้นสู่อธิการและศาลสงฆ์กำลังพิจารณา การดำเนินการอื่น ๆ ให้รอไว้ก่อน จนกว่าอธิการจะถึงที่สุด^{๑๕}

วันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๔๒ นายมานพ พลไพรินทร์ ในฐานะประธานคณะอนุกรรมการดำเนินการฝ่ายพระธรรมวินัย ได้รวบรวมข้อมูลที่กรมการศาสนาได้ตั้งศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ ในกรณีวัดพระธรรมกาย โดยได้เป็นผู้กล่าวหาต่อพระสุเมธาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี ได้สอบสวนอธิการ ๒ ประเด็น คือ

๑. พระราชภาวนาวิสุทธิ ปาราชิกเนื่องจากกรณีเกี่ยวกับที่ดิน
๒. พระราชภาวนาวิสุทธิ และพระภาวนาวิริยคุณ บิดเบือนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา และลวงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาชญา กับทั้งประพฤติก่อให้เกิดจรรยาพระสงฆ์ การ

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๒ นายสมพร เทพสิทธา ได้กล่าวหาพระราชภาวนาวิสุทธิ ต่อพระสุเมธาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานีให้สอบสวนอธิการ ๓ ข้อกล่าวหา ได้แก่ บิดเบือนหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาว่า นิพพานเป็นอัตตา กล่าวอวดอุตริมนุสสธรรม และนำเงินของวัดพระธรรมกายไปซื้อที่ดินแล้วใส่ชื่อของตนเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์

^{๑๕}มติมหาเถรสมาคมที่ ๒๑๔/๒๕๔๒ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๔๒.

คณะผู้พิจารณาชั้นต้น ได้ไต่สวนมูลฟ้องแล้วทั้ง ๒ ราย เห็นว่าการกล่าวหาเป็น ๒ กรณี ทั้งประพดิลวงละเมิดพระธรรมวินัย และละเมิดจรรยาพระสงฆ์ การจึงไม่รับคำกล่าวหา แต่ให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามมติมหาเถรสมาคม^{๑๖} และต่อมาผู้กล่าวหาทั้ง ๒ ราย ได้แยกเรื่องกล่าวหาพระราชภาวนาวิสุทธิ และพระภาวนาวิริยคุณ เฉพาะการประพดิลวงละเมิดพระธรรมวินัยโดยพระปริยัติวิโรปการ ได้กราบเรียนถวายพระธรรมโมลี หัวหน้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้น เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๓^{๑๗}

ผลการดำเนินการกรณีกรรมกรศาสนาได้มอบให้หัวหน้ากลุ่มนิติการเป็นผู้กล่าวโทษให้ดำเนินคดีอาญาพระราชภาวนาวิสุทธิ ในฐานะแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงานตามมาตรา ๑๓๗ ฐานเจ้าพนักงานยกยอก ตามมาตรา ๑๔๗ ฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ หรือโดยทุจริต ตามมาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญาต่อผู้บังคับการกองปราบปรามคดีอาญา หมายเลขดำที่ ๑๔๗๓๕,๑๑๖๕๑/๒๕๕๒ หมายเลขแดงที่ อ.๒๗๓๑,อ.๒๗๓๐/๒๕๕๓ ของศาลอาญาคดีระหว่าง พนักงานอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด (สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีอาญา ๕) โจทก์ พระราชภาวนาวิสุทธิ หรือพระไชยบุญ ธรรมชโยหรือสุทธิผล ที่ ๑ นายถาวร พรหมถาวร ที่ ๒ จำเลย เรื่อง ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ บัดนี้คดีถึงที่สุดแล้ว โดยโจทก์ยื่นคำร้องขอถอนฟ้องของจำเลยทั้งสอง ไว้ตามคำร้องลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๓ ศาลได้มีคำสั่งอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องและจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบตามรายงานกระบวนการพิจารณาลงวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๓ โดยอ้างเหตุว่า จำเลยที่ ๑ (พระราชภาวนาวิสุทธิ) ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาตรงตามพระไตรปิฎกและนโยบายของคณะสงฆ์ และจำเลยที่ ๑ (พระราชภาวนาวิสุทธิ) กับจำเลยที่ ๒ (นายถาวร พรหมถาวร) ได้มอบที่ดินทั้งหมดให้แก่วัดพระธรรมกายและ จำเลยที่ ๑ (พระราชภาวนาวิสุทธิ) ได้มอบเงินจำนวนเก้าร้อยห้าสิบเก้าล้านสามแสนบาทให้แก่วัดพระธรรมกายแล้ว เป็นการปฏิบัติตามพระลิขิตของสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ครบถ้วนแล้วประกอบกับขณะนั้นบ้านเมืองต้องร่วมกันสร้างความสามัคคีของคนในชาติในทุกหมู่เหล่า หากดำเนินคดีแก่จำเลยที่ ๑ (พระราชภาวนาวิสุทธิ) กับจำเลยที่ ๒ (นายถาวร พรหมถาวร) ต่อไปอาจก่อให้เกิดความแตกแยกในศาสนจักรโดยเฉพาะในเหล่าพระภิกษุสามเณรและประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธและไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ เมื่อจำเลยที่ ๑ (พระราชภาวนาวิสุทธิ) กับจำเลยที่ ๒ (นายถาวร พรหมถาวร) ไม่คัดค้านที่โจทก์ถอนฟ้อง จึงมีเหตุสมควรที่ศาลจะอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องจำเลยที่ ๑ (พระราชภาวนาวิสุทธิ) กับจำเลยที่ ๒ (นายถาวร พรหมถาวร)

ผลการดำเนินการทางพระธรรมวินัย เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานีได้มีลิขิตวัดเขียนเขต ที่ จ.๓๕/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ แจ้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่า กรณีวัดพระธรรมกาย ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ข้อ ๓๕ (๑) ความว่า เรื่องที่นำฟ้องนั้น ได้มีการฟ้องร้องกันในศาลฝ่ายราชอาณาจักร ให้รอการพิจารณาเรื่องนั้นไว้ก่อน ในฐานะคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ขอแจ้งว่า ได้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ โดยยึดแนวปฏิบัติ

^{๑๖}ลิขิตวัดพิชัยญาติการาม ที่ รก.จก.๗๖/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๓ รายงานผลการไต่สวนมูลคำกล่าวหา ต่ออธิบดีกรมการศาสนา.

^{๑๗}ลิขิตวัดเขียนเขต ที่ รก.จ. ๗๐/๒๕๕๓ วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๓ เรื่องการกล่าวหาพระสงฆ์ ละเมิดพระธรรมวินัย.

ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ข้อ ๓๕ (๑) คือ ต้องรอการพิจารณาไว้ก่อน จนกว่าศาลฝ่ายราชอาณาจักร จักดำเนินการจนแล้วเสร็จ มิฉะนั้นแล้วคณะผู้พิจารณาชั้นต้นจะกลายเป็นผู้ละเมิดกฎหมายเถรสมาคม

ต่อมาได้มีลิขิตวัดเขียนเขต ที่ จ.๑๙๐/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๔๙ กราบเรียน พระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค ๑ รายงานการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้พิจารณา กรณีคำกล่าวหาของนายสมพร เทพสิทธา ได้พิจารณาไม่รับคำกล่าวหาไว้พิจารณา ตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๑๒ (๑) ส่วนกรณีของนายมานพ พลไพรินทร์ ได้ขอถอนข้อกล่าวหาทุกกรณี เรื่องทั้งหมดจึงเป็นอันถึงที่สุดยุติลง

สำหรับอธิกรณ์เรื่องนี้ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์การดำเนินการแก้ปัญหาของคณะสงฆ์เฉพาะกรณีการกล่าวหาการเผยแพร่คำสั่งสอนที่คลาดเคลื่อนต่อหลักธรรม ซึ่งพระราชภาวนาวิสุทธิ และพระภาวนาวิริยคุณ ได้ถูกกล่าวหาว่าบิดเบือนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาว่านิพพานเป็นอัตตา โดยทั้งหลักธรรมที่ว่า สัพเพ สังขารา อนิจจา สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง สัพเพ สังขารา ทุกขา สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์ สัพพ ธัมมา อนัตตา ธรรมทั้งหลายทั้งปวงทั้งที่เป็นสังขารและวิสังขาร (พระนิพพาน) เป็นอนัตตา การที่คณะผู้พิจารณาชั้นต้น ได้ไต่สวนมูลฟ้องแล้วทั้งเห็นว่าการกล่าวหาทั้ง ๒ ราย มีมูลรับฟังได้ แต่ยังไม่รับคำกล่าวหาไว้พิจารณาโดยให้ผู้กล่าวหาทั้ง ๒ รายไปดำเนินการแยกฟ้องเรื่องพระธรรมวินัยกับการละเมิดจริยาพระสงฆ์จากการออกจากกัน และเมื่อผู้กล่าวหาได้ดำเนินการแยกคำกล่าวหาละเมิดจริยาพระสงฆ์จากการออกแล้ว จึงได้ยื่นคำกล่าวหา โดยพระปริยัติวโรปการ ได้กราบเรียนถวายพระธรรมโมลี หัวหน้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้น เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๓ นั้นหมายถึงว่าคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้รับคำกล่าวหาของผู้กล่าวหาไว้พิจารณาวินิจฉัยต่อไปแล้ว ดังที่เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานีได้มีลิขิตวัดเขียนเขตที่ จ.๓๕/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ แจ้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่า กรณีวัดพระธรรมกาย ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ข้อ ๓๕ (๑) ความว่า เรื่องที่นำฟ้องนั้น ได้มีการฟ้องร้องกันในศาลฝ่ายราชอาณาจักร ให้รอการพิจารณาเรื่องนั้นไว้ก่อน แต่ในคำฟ้องของผู้กล่าวหาทั้ง ๒ รายในความผิดฐานบิดเบือนคำสอนในเรื่องพระนิพพานเป็นอัตตา ไม่มีการฟ้องร้องในศาลฝ่ายราชอาณาจักร เพราะฉะนั้นคณะผู้พิจารณาชั้นต้น จะต้องดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยคำกล่าวหานี้ต่อไปการที่เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานีผู้พิจารณาได้มีลิขิตวัดเขียนเขต ที่ จ.๑๙๐/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๔๙ ซึ่งภายหลังจากที่ศาลได้มีคำสั่งอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องและจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบตามรายงานกระบวนการพิจารณาเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๙ กราบเรียน พระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค ๑ รายงานการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้พิจารณา กรณีคำกล่าวหาของนายสมพร เทพสิทธา ได้พิจารณาไม่รับคำกล่าวหาไว้พิจารณา ตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๑๒ (๑) จึงเป็นการดำเนินการไม่สอดคล้องกับกระบวนการของกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ เนื่องจากกระบวนการพิจารณาตรวจสอบลักษณะของโจทก์และลักษณะคำฟ้องได้ผ่านขั้นตอนจนมาสู่กระบวนการไต่สวนมูลฟ้องแล้วและได้ให้ผู้กล่าวหาแก้ไขคำกล่าวหา จนกระบวนการพิจารณาดำเนินการถึงข้อ ๓๕ ให้รอการพิจารณาเรื่องนั้นไว้ก่อน แต่ถึงกระนั้นก็ตีกรณีการพิจารณาไม่รับคำกล่าวหาของนายสมพร เทพสิทธา ไว้พิจารณา โดยอ้างเหตุตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๑๒ (๑) ง. เรื่องที่นำมาฟ้อง มิใช่เรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักร หรือมิใช่เรื่องที่มีคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลฝ่ายราชอาณาจักรถึงที่สุดแล้ว เว้นแต่กรณีที่มีปัญหาทางพระวินัย ซึ่งการกล่าวหาว่าร่วมกันบิดเบือนคำสอนนิพพานเป็นอัตตา เป็นปัญหา

ทางพระวินัย คณะสงฆ์จะต้องรับไว้พิจารณาและดำเนินการต่อไป ส่วนการขอถอนข้อกล่าวหาทุกกรณี ของนายมานพ พลไพรินทร์ ก็เช่นเดียวกัน เรื่องยังไม่ยุติลง เนื่องจากข้อ ๓๕ (๕) แม้โจทก์จะได้ถอนฟ้องทั้งหมดหรือเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในกรณีความผิดครุภาพัตติ คณะผู้พิจารณาจะต้องดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยต่อไปจนได้ความจริง ส่วนกรณีของมหาเถรสมาคมในฐานะองค์กรปกครองส่วนสูงสุด ได้มีมติครั้งพิเศษที่ ๑/๒๕๔๒ เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๔๒ ให้วัดพระธรรมกายปฏิบัติตามคำแนะนำ ๔ ประการ โดยให้พระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค ๑ ดูแลสั่งการให้วัดพระธรรมกายปฏิบัติตาม ยังไม่มีการปฏิบัติอย่างเห็นเป็นรูปธรรมขาดการติดตามตรวจสอบรายละเอียดและการประกาศแก่สังคมให้รับรู้ผลการระงับอธิกรณ์เรื่องนี้อย่างจริงจัง

๒. กรณีการประพาศของพระวันชัย ถาวโร^{๑๘}

เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๔๓ สำนักข่าว ไอ ที วี ได้เฝ้าติดตามพฤติการณ์เยี่ยงคฤหัสถ์ของพระภิกษุรูปหนึ่ง แต่งกายชุดนายทหาร ยศพันเอก เข้าไปพักอาศัยในบ้านหลังหนึ่งที่หมู่บ้านมิตรประชาวิลลา ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ออกเที่ยวเตร่ยามวิกาล และนำผู้หญิงเข้าไปพักอาศัยหลับนอนภายในบ้าน และเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๓ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ประสานกับกองบังคับการปราบปราม สามารถจับกุมตัวพระภิกษุดังกล่าวได้ ในขณะยังสวมชุดนายทหารยศพันเอก นำตัวมาสอบสวนทราบว่าเป็นพระครูธรรมธร วันชัย ถาวโร (พระวันชัย อุณหิรัญ) เจ้าอาวาสวัดท่าช้าง ตำบลท่าเสา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี พนักงานได้แจ้งข้อหาความผิดฐานแต่งเครื่องแบบทหารที่ยังคงใช้ในราชการอยู่โดยไม่มีสิทธิจะแต่งได้โดยชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติเครื่องแบบทหาร พ.ศ.๒๔๗๗ มาตรา ๖ แกะไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเครื่องแบบทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๔๘๕ พระครูธรรมธรวันชัย ถาวโร ได้ให้การรับสารภาพแล้วลาสิกขาด้วยความสมัครใจก่อนที่จะเจ้าพนักงานตำรวจจะนำตัวเข้าห้องควบคุม

เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๓ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (กรมการศาสนา) ได้ถวายเรื่องดังกล่าวไปยังเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี เพื่อโปรดพิจารณาดำเนินการในทางปกครองซึ่งเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี (พระธรรมกิตติมุนี) ได้แจ้งว่า เมื่อพระครูธรรมธรวันชัย ถาวโร ได้ลาสิกขาด้วยความสมัครใจไปแล้ว คณะสงฆ์จะไปทำอะไรต่อไปไม่ได้อีกแล้วเพราะเป็นคฤหัสถ์ การจะนำเรื่องของคฤหัสถ์เข้าสู่กระบวนการพิจารณาวินิจฉัยตามพระธรรมวินัยโดยกฏนิคหกรรมจึงไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัยและกฎหมาย^{๑๙}

พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องต่อศาลอาญา และศาลอาญาพิพากษาลงโทษจำคุก ๖ เดือน ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้คำพิพากษาของศาลชั้นต้นเป็นลงโทษจำคุก ๒ ปี ศาลฎีกาพิพากษาแก้ให้บังคับตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้นเป็นลงโทษจำคุก ๖ เดือน

จากการตรวจสอบและติดตามพฤติการณ์ทราบว่าพระวันชัย อุณหิรัญ ได้ทำการบรรพชาอุปสมบทใหม่ ในนามพระพลชัย ถาวโร สังกัดวัดนาควิชัย ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ตั้งแต่วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ ภายหลังจากอุปสมบทแล้ว ไม่ได้พำนักอาศัย

^{๑๘} บันทึกข้อความสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, เรื่องสถานะของพระวันชัย อุณหิรัญ วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๘.

^{๑๙} หนังสือวัดเฉลิมพระเกียรติ นนทบุรี ด่วนมาก ที่ จจ ๑๑๑/๒๕๔๓ ลงวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๓.

ในวัดสังกัดแต่อย่างใด และได้ย้ายสังกัดจากวัดนาควิชัยไปอยู่วัดธรรมปัญญา ตำบลพรหมณี อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๒ และต่อมาได้แจ้งย้ายสังกัดจากวัดธรรมปัญญาไปสังกัดวัดวิเศษสันติสุข (วัดเจ้าเงาะ) ตำบลบ้านพระ อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ แต่จากการประสานคณะสงฆ์จังหวัดปราจีนบุรี ทราบว่าพระพลชัย ถาวโร ได้พยายามขอรับเข้าสังกัดวัดวิเศษสันติสุขแต่ยังไม่พิจารณารับเข้าสังกัด และต่อมาเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๖ พระพลชัย ถาวโร ได้แสดงหนังสือสุทธิอีกเล่มใช้ชื่อพระวันชัย ถาวโร แสดงต่อพระครูจันทวรกิจจาภรณ์ วัดเนินดินแดง เจ้าคณะตำบลบ้านพระ เขต ๒ ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดวิเศษสันติสุข เพื่อขอรับเข้าสังกัดวัดวิเศษสันติสุข แต่ยังไม่พิจารณารับเข้าสังกัดเนื่องจากกรณีมีมลทินมัวหมองและกรณีการมีและใช้หนังสือสุทธิหลายเล่มในต่างโอกาส ซึ่งบางเล่มใช้ชื่อพระมหาพลชัย ถาวโร สังกัดวัดหัวเขา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี แจ้งย้ายสังกัดวัดไปอยู่วัดจุดดสถานวิเศษสุข อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๓ แต่ยังไม่มียุติการรับเข้าสังกัด ส่วนอีกเล่ม ใช้ชื่อพระพลชัย ถาวโร สังกัดวัดนาควิชัย อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม แจ้งย้ายสังกัดวัดไปอยู่วัดธรรมปัญญา อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๒ และรับเข้าสังกัดวัดธรรมปัญญา อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก วันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๓

เมื่อติดพระครูธรรมธรรวันชัย ถาวโร ได้พ้นจากความเป็นพระภิกษุเนื่องจากได้ลาสิกขาไปแล้ว ซึ่งเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี (พระธรรมกิตติมุนี) แจ้งว่า เมื่อพระครูธรรมธรรวันชัย ถาวโร ได้ลาสิกขาด้วยความสมัครใจไปแล้ว คณะสงฆ์จะไปทำอะไรต่อไปไม่ได้แล้วเพราะเป็นคฤหัสถ์ การจะนำเรื่องของคฤหัสถ์เข้าสู่กระบวนการพิจารณาวินิจฉัยตามพระธรรมวินัยโดยกฏนิคหกรรมจึงไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัยและกฎหมาย แต่เมื่อได้กลับมาบรรพชาอุปสมบทใหม่ โดยที่คณะสงฆ์ยังไม่ได้วินิจฉัยการประพาสล่วงละเมิดพระธรรมวินัยว่าเป็นมูลฐานความผิดอาบัติใดหรือไม่อย่างไร เพื่อให้ได้ข้อยุติเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ถวายเรื่องไปยังเจ้าคณะใหญ่หนกลาง (สมเด็จพระมหาธีราจารย์) พิจารณาดำเนินการ ซึ่งเจ้าคณะใหญ่หนกลางแจ้งว่า กรณีการลาสิกขาและไปอุปสมบทใหม่โดยยังมิได้ตัดสินว่าเป็นปาราชิกหรือไม่ประการใด เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระวินัยมีความละเอียดอ่อนมาก สมควรเป็นหน้าที่ของมหาเถรสมาคมที่จะวินิจฉัยต่อไป^{๒๐} แต่ภายหลังจากนั้นแล้วไม่ปรากฏว่า มหาเถรสมาคมได้พิจารณาวินิจฉัยเรื่องดังกล่าวแต่ประการใด และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ถวายเรื่องไปยังเจ้าคณะภาค ๑๒ เพื่อโปรดพิจารณาดำเนินการในทางปกครองคณะสงฆ์^{๒๑} แต่สุดท้ายไม่ปรากฏว่าคณะสงฆ์ได้ดำเนินการเรื่องนี้อย่างไรจนถึงปัจจุบัน

สำหรับเรื่องนี้ สังคมมากมายต่างตั้งคำถามว่า เป็นพระต้องปาราชิกมาแล้ว เป็นเพราะเหตุใดจึงกลับมาบ่มัณเฑาะว์ได้อีก หน่วยงานหรือองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบไม่ดำเนินการอย่างไร หรือ ซึ่งนั่นหมายถึงว่า สังคมมีความสงสัยในการกลับเข้ามาบรรพชาอุปสมบทใหม่ของอดีตพระวันชัย ถาวโรว่า พฤติกรรมของพระรูปนี้ในอดีต ได้รับการพิจารณาวินิจฉัยปรับความผิดแล้วหรือไม่ อย่างไรมี

^{๒๐}ลิตีวัดชนะสงคราม ด่วน ที่ จญ.ก.๒/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๔๘ เรื่อง สถานะของวันชัย อุ่นทรัพย์

^{๒๑}หนังสือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ พศ ๐๐๐๖/๐๓๔๕๒ ลงวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖ เรื่อง กรณีการอุปสมบทของพระพลชัย ถาวโร หรือ พระวันชัย อุ่นทรัพย์

โทษสถานใด สามารถกลับเข้ามาสู่สังคมสงฆ์ได้อีกหรือไม่ สังคมยังมีความคลางแคลงใจต่อเรื่องนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือคณะสงฆ์เองก็ดี ยังไม่สามารถตอบใจทักของสังคมได้ การที่เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี (พระธรรมกิตติมนี) ได้แจ้งว่า เมื่อพระครูธรรมธรวันชัย ถาวโร ได้ลาสิกขาด้วยความสมัครใจไปแล้ว คณะสงฆ์จะไปทำอะไรต่อไปไม่ได้อีกแล้วเพราะเป็นคฤหัสถ์ การจะนำเรื่องของคฤหัสถ์เข้าสู่กระบวนการพิจารณาวินิจฉัยตามพระธรรมวินัยโดยกฏนิหกรรมจึงไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัยและกฎหมายเจ้าคณะใหญ่หนกลางแจ้งว่า สมควรเป็นหน้าที่ของมหาเถรสมาคมที่จะวินิจฉัยต่อไป และมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๔/๒๕๔๔ ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติ กรณีการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ โดยสมเด็จพระพุทธาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานกรรมการมหาเถรสมาคม เสนอว่า เพื่อให้การปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฏมหาเถรสมาคม และระเบียบมหาเถรสมาคมดียิ่งขึ้น จึงเสนอให้เจ้าคณะใหญ่ทุกหนปฏิบัติพร้อมกับเจ้าคณะทุกระดับทุกกรณี ให้เป็นที่ยุติในเขตปกครองแต่ละหน ที่ประชุมลงมติเห็นชอบ ให้กรรมการศาสนา มีหนังสือแจ้งเจ้าคณะใหญ่ทุกหนทราบ และแจ้งเจ้าคณะภาคทุกภาค เพื่อแจ้งให้เจ้าคณะในเขตปกครองของตนทราบและปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมโดยเคร่งครัดต่อไป นั้นหมายถึงว่า หลักการปกครองคณะสงฆ์เมื่อมหาเถรสมาคมได้วางระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไว้ในกฏมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะไว้แล้วในเขตปกครองคณะสงฆ์ ต้องปฏิบัติตามมติของมหาเถรสมาคม แต่เรื่องนี้เจ้าคณะใหญ่หนกลางให้เหตุผลว่ากรณีพระวันชัย ถาวโร เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระวินัย มีความละเอียดอ่อนมาก สมควรเป็นหน้าที่ของมหาเถรสมาคมเท่านั้น ที่จะพึงวินิจฉัยแต่เรื่องดังกล่าวก็ไม่ได้มีการนำเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาแต่ประการใด คณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงสมควรที่จะต้องมีความเห็นหรือมาตรการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าวให้กระจ่างชัด ไม่ให้สังคมได้เคลือบแคลงสงสัยต่อบทบาทและหน้าที่ของคณะสงฆ์มาจนถึง ณ ปัจจุบัน

๓. กรณีความคิดเห็นต่อการบัญญัติพระวินัยของพระคึกฤทธิ์ โสตถิผโล^{๒๒}

กรณีนายบรรพต ทรัพย์ธรรณี จดหมายเปิดผนึกนมัสการมหาเถรสมาคม ลงวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔ ขอให้พิจารณาแก้ปัญหาเรื่อง การสวดปาติโมกข์เพียง ๑๕๐ ข้อ ของวัดนาป่าพง และการร้องเรียนผ่านศูนย์ฮอตไลน์ เมื่อวันที่ ๑๗ และวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗ กล่าวหาพระอธิการคึกฤทธิ์ โสตถิผโล ว่า สักสอนประชาชนทั่วไปว่า พระไตรปิฎกเชื่อถือได้เฉพาะส่วนที่เป็นพุทธพจน์ ส่วนอรรถกถาเป็นของสาวกเชื่อถือไม่ได้ รับพระวินัยเพียง ๑๕๐ ข้อ ส่วนที่เกินพระพุทธเจ้ามิได้บัญญัติไว้ ซึ่งเคยเป็นเหตุให้วัดนาป่าพง ซึ่งพระอธิการคึกฤทธิ์ โสตถิผโล เป็นเจ้าอาวาส ถูกตัดออกจากสาขาของวัดหนองป่าพง การรวบรวมพระไตรปิฎกเหลือเพียงปิฎกเดียว “พุทธวจนปิฎก” เป็นการบิดเบือนคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มอบหมายสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดปทุมธานีตรวจสอบข้อเท็จจริงร่วมกับเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ประกอบด้วย เจ้าคณะอำเภออ่าวลู้กกา เจ้าคณะตำบลทุกตำบลในเขตอำเภออ่าวลู้กกา เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๗ สรุปได้ดังนี้

^{๒๒} บันทึกข้อความสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, เรื่องพฤติกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระอธิการคึกฤทธิ์ โสตถิผโล, วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๙.

๑. กรณีการสั่งสอนประชาชนทั่วไปว่า พระไตรปิฎกเชื่อถือไม่ได้เป็นบางส่วน เชื่อถือได้เฉพาะส่วนที่เป็นพุทธวจนะ ส่วนอรรถกถาเป็นของสาวกเชื่อถือไม่ได้ พระอริการศึกษฤทธิ โสติถิลโลชี้แจงว่า ได้พูดตามคำสอนของพระศาสดาและเป็นไปตามพระสูตรทุกประการ

๒. กรณีรับพระวินัยเพียง ๑๕๐ ข้อ ส่วนที่เกินพระพุทธเจ้ามิได้บัญญัติไว้ กรณีนี้เป็นเหตุให้พระอริการศึกษฤทธิ โสติถิลโล ถูกขับออกจากวัดหนองป่าพง ซึ่งได้ชี้แจงว่า รับพระวินัยทั้งหมดที่พระศาสดาทรงบัญญัติที่มีอยู่ในพระวินัยปิฎก จำนวน ๘ เล่ม ซึ่งมีมากกว่า ๒,๔๐๐ ข้อ จากพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐและฉบับหลวง การรักษานั้นได้รักษาทั้งหมด

๓. กรณีรวบรวมพระไตรปิฎกเหลือเพียงปิฎกเดียว พระอริการศึกษฤทธิ โสติถิลโล ชี้แจงว่า ได้รวบรวมคำสอนจากพระโอษฐ์ของพระศาสดาทั้งชีวิตที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ ภาษาบาลีอักษรสยาม และฉบับหลวงที่เป็นภาษาไทยไว้ในหนังสือ พุทธวจนปิฎก ซึ่งมีจำนวน ๓๓ เล่ม นำมาจัดระเบียบให้เรียบร้อย โดยไม่มีการตัดแปลงแก้ไขแต่อย่างใด

เจ้าคณะอำเภอลำลูกกาและเจ้าคณะตำบลบึงทองหลางได้ให้คำแนะนำ ให้พระอริการศึกษฤทธิ โสติถิลโล ได้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศมหาเถรสมาคม ซึ่งท่านได้รับฟังและน้อมรับคำแนะนำจากคณะกรรมการเพื่อนำไปสู่ความเป็นเอกภาพของคณะสงฆ์ไทย

ส่วนพระปาติโมกข์ที่พระสงฆ์สวดทุกวันพระ ๑๔ และ ๑๕ คำ มี ๒๒๗ ข้อ แต่พระอริการศึกษฤทธิ โสติถิลโล รับพระวินัยเพียง ๑๕๐ ข้อ ประกอบด้วย ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ อธิกรณสมณะ ๗ ส่วนที่พระอริการศึกษฤทธิ โสติถิลโล ไม่รับ คือ อนียต ๒ และเสขยวัตร ๗๕ หากยังให้มีการทำสังฆกรรมทางพระวินัย โดยสวดปาติโมกข์เพียง ๑๕๐ ข้อ อาจลูกถามการแบ่งแยกเป็นฝักฝ่าย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในแผ่นดินไทยได้ จึงเห็นสมควรนำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อโปรดพิจารณา

ที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาแล้วเห็นว่า ประเพณีการสวดพระปาติโมกข์ของคณะสงฆ์ไทยได้กำหนดให้สวด ๒๒๗ สิกขาบท ตามที่ปรากฏหลักฐานยืนยันในพระวินัยปิฎกทั้ง ๘ เล่ม โดยเฉพาะพระวินัยปิฎกเล่มที่ ๑ และเล่มที่ ๒ ที่ชื่อว่ามหาวิภังค์ ได้แสดงรายละเอียดของการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท ๒๒๗ ข้อ พร้อมด้วยต้นบัญญัติและอนุบัญญัติ พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๒ ได้สรุปไว้ชัดเจนว่า สิกขาบทในพระปาติโมกข์ที่มาสู่อุเทศคือการสวดทุกครั้งเดือนมีจำนวน ๒๒๗ ข้อ ซึ่งรวมอนียต ๒ และเสขยวัตร ๗๕ ไว้ด้วย

การกล่าวอ้าง สิกขาบทในพระปาติโมกข์มีเพียง ๑๕๐ ข้อ โดยตัดอนียต ๒ และเสขยวัตร ๗๕ ออกจากการสวดพระปาติโมกข์นั้น เป็นการอ้างอิงจากพระสูตรต้นตอปิฎก โดยเฉพาะพระสูตร ๔ สูตร คือ วัชชีบุตรสูตร ปฐมสิกขาสสูตร ทุติยสิกขาสสูตรและตติยสิกขาสสูตร ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต มีข้อความที่กล่าวถึงสิกขาบทในพระปาติโมกข์จำนวน ๑๕๐ ข้อ

ประเด็นที่ต้องวินิจฉัยก็คือจำนวนสิกขาบทในพระปาติโมกข์ ๑๕๐ ข้อตามที่ระบุไว้ในพระสูตรดังกล่าว เมื่อตรวจสอบหลักฐานพระไตรปิฎกฉบับที่แปลเป็นภาษาต่าง ๆ แล้วพบว่า มีการแปลแตกต่างกันออกไป คือมีทั้งฉบับที่แปลว่า “สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนมาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน” และฉบับที่แปลว่า “สิกขาบทเกินกว่า ๑๕๐ ข้อมาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน” คำในต้นฉบับภาษาบาลีที่เป็นเหตุแห่งการแปลว่า “ถ้วน” เช่น คำว่า “สาธิกนวุติ” ให้หมายถึง “อติเรกนวุติ” แปลว่า “เกินกว่า ๙๐” ดังนั้น การแปลที่ว่า “สิกขาบทเกินกว่า ๑๕๐ ข้อ” ถือว่ายากตามที่แปลตามแนวอรรถกถา และแสดง

ว่าสิกขาบทในพระปาติโมกข์ตามแนวแห่งพระสูตรทั้งสี่มีมากกว่า ๑๕๐ ข้อ แม้จะยึดตามแนวการแปลพระสูตรทั้งสี่ทำ “สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนมาสู่อุเทศทุกกิ่งเดือน” ก็ไม่สามารถสรุปได้ว่าสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ทั้งหมดมีเพียง ๑๕๐ ข้อเท่านั้น ทั้งนี้เพราะอรรถกถาของวิชัยบุตรสูตรระบุว่า เป็นการกล่าวถึงจำนวนสิกขาบทเท่าที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในเวลาที่แสดงพระสูตรนี้เท่านั้น นั่นหมายความว่า หลังจากที่ทรงแสดงพระสูตรนี้ก็ได้มีการบัญญัติสิกขาบทในพระปาติโมกข์เพิ่มเติมจนครบ ๒๒๗ ข้อ ดังที่พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๘ คัมภีร์บริวารบันทึกไว้ว่า พระอุบาลีได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า สิกขาบทในพระปาติโมกข์มีจำนวนเท่าไร พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า มี ๒๒๐ ข้อ เมื่อรวมกับอธิกรณสมณะตามคัมภีร์พระวิงศ์อีก ๗ ข้อ ก็ได้สิกขาบทในพระปาติโมกข์จำนวนทั้งสิ้น ๒๒๗ ข้อ ซึ่งพระสังคีติกจารย์ผู้ทำการสังคายนาครั้งที่ ๑ ได้ให้การรับรองตามนั้นและได้มีมติยืนยันในการสังคายนาครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓ ว่าสิกขาบทในพระปาติโมกข์มี ๒๒๗ ข้อ โดยถือเป็นประเพณีปฏิบัติในการสวดพระปาติโมกข์สืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ประชุมจึงมีมติดังนี้^{๒๓}

๑. อาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๕ ตรี (๔) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา จึงให้คณะสงฆ์ไทยถือปฏิบัติตามพระวินัยปิฎกด้วยการสวดพระปาติโมกข์ ๒๒๗ สิกขาบท

๒. เพื่อการนี้ ให้ทำเป็นประกาศมติมหาเถรสมาคม^{๒๔} มอบให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแจ้งเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาคเพื่อทราบ แจ้งเจ้าคณะจังหวัดทั้งสองฝ่ายเพื่อแจ้งวัดในเขตปกครองทราบและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

ต่อมาคณะพุทธบริษัทเพื่อรักษาพระธรรมวินัย (พสธ.) ได้ร้องเรียนต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรณีการเผยแพร่ธรรมะ อันเป็นอันตรายต่อพระพุทธศาสนาของพระอธิการ ศักดิ์ฤทธิ์ โสตถิผโล สำนักกราชเลขาธิการ ได้ส่งเรื่องร้องเรียนทำนองเดียวกันของนางวัชรีย์ พันธธุมิกร ไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย ได้ส่งเรื่องร้องเรียนทำนองเดียวกันของปัญญาวุฑฒิธรรมสภา โดยนางวิจิตรรอง ทัพพะรังสี ไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ได้ส่งเรื่องร้องเรียนทำนองเดียวกันของนางวิจิตรรอง ทัพพะรังสี ไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อพิจารณาตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ถวายเรื่องไปยังเจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี ในฐานะเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เพื่อพิจารณาดำเนินการในทางปกครองคณะสงฆ์แล้ว ภายหลังต่อมากลุ่มพุทธพจน์จากพระไตรปิฎก (พพต.) และกลุ่มพุทธบริษัทสภาเพื่อรักษาพระธรรมวินัย (พสธ.) ได้ยื่นหนังสือต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กล่าวโทษพระอธิการ ศักดิ์ฤทธิ์ โสตถิผโล ว่า ได้กระทำการสร้างความแตกแยกโดยบิดเบือนคำสอนของพระพุทธเจ้าและเผยแพร่แนวคิดตัดทอนพระไตรปิฎก โดยมุ่งประสงค์ตัดพระอภิธรรมปิฎกและพระวินัยปิฎกเล่มที่ ๘ เหยียดหยามพระอริยสาวก ตัดทอนพระไตรปิฎกในหนังสือ “พุทธว

^{๒๓} มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๗ มติที่ ๓๘๖/๒๕๕๗ เรื่อง กรณีพระอธิการ ศักดิ์ฤทธิ์ โสตถิผโล วัดนาป่าพง จังหวัดปทุมธานี.

^{๒๔} ประกาศมติมหาเถรสมาคม เรื่อง กรณีพระอธิการ ศักดิ์ฤทธิ์ โสตถิผโล วัดนาป่าพง จังหวัดปทุมธานี ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๗ เล่ม ๑๓๑ ตอนที่ ๑๓๐ ง หน้า ๑๘๑.

จนปิฎก” และประชาสัมพันธว่า จะมาใช้แทนพระไตรปิฎก ซึ่งมีค้ำปถมอยู่ด้วย เป็นเหตุให้เกิดความสับสนในสังคมชาวพุทธ และเป็นการฝ่าฝืนมติมหาเถรสมาคม กระทำสังฆกรรมทางพระวินัยและสวดพระปาติโมกข์เพียง ๑๕๐ ข้อ ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ถวายเรื่องไปยังเจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี เพื่อโปรดพิจารณาดำเนินการในทางปกครองคณะสงฆ์ร่วมกับเรื่องเดิม

เรื่องนี้มีการกล่าวหาพระอธิการศีกฤทธิ์ โสติณโล (พันธุศรีศีกฤทธิ์ สวัสดิผล) เจ้าอาวาสวัดนาป่าพง ตำบลลำลูกกา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานีโดยสรุปเป็นการกล่าวหาการอ้างสิกขาบทในพระปาติโมกข์มีเพียง ๑๕๐ ข้อ และใช้สวดปาติโมกข์เพียง ๑๕๐ สิกขาบทไม่ยอมรับอนียต ๒ และเสขียวัตร ๗๕ โดยอ้างว่าพระพุทธรูปเจ้าไม่ได้บัญญัติซึ่งเรื่องนี้เป็นกรณีความคิดเห็นการประพฤติปฏิบัติตามความคิดเห็นและการเผยแพร่ความคิดความเชื่อของตนไปยังสาธุชนให้เห็นคล้อยตามการที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งได้แก่เจ้าคณะอำเภอลำลูกกาและเจ้าคณะตำบลบึงทองหลางได้ให้คำแนะนำแก่พระอธิการ ศีกฤทธิ์ โสติณโล ได้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศมหาเถรสมาคม หรือแม้แต่มหาเถรสมาคมในการประชุม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๗ ได้พิจารณาชี้สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ทั้งหมด มี ๒๒๗ สิกขาบท และมีมติให้คณะสงฆ์ไทยถือปฏิบัติตามพระวินัยปิฎกด้วยการสวดพระปาติโมกข์ ๒๒๗ สิกขาบท แล้วก็ตาม ยังปรากฏต่อมาว่ามี การกล่าวโจทก์พระอธิการศีกฤทธิ์ โสติณโล อีกว่า ได้กระทำสังฆกรรมทางพระวินัยสวดพระปาติโมกข์เพียง ๑๕๐ ข้อ และฝ่าฝืนมติมหาเถรสมาคมอีกเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่า อธิกรณเรื่องนี้ยังไม่ได้มีการพิจารณาและปรับอาบัติแก่พระอธิการศีกฤทธิ์ โสติณโล แต่อย่างใด การที่พระอธิการศีกฤทธิ์ โสติณโล ยอมรับกับเจ้าคณะสงฆ์อำเภอลำลูกกา เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๗ กรณีได้เผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไปว่าพระไตรปิฎกเชื่อถือได้เฉพาะส่วนที่เป็นพุทธวจน ส่วนที่เป็นของอรรถกถาเชื่อถือไม่ได้ เพราะได้พูดตามคำสอนของพระศาสดาและเป็นไปตามพระสูตรทุกประการซึ่งเท่ากับว่ายังไม่เห็นความผิดหรืออาบัติของตน แม้คณะสงฆ์อำเภอจะได้แนะนำให้ปฏิบัติในทางที่ถูกต้องหรือแม้แต่ มหาเถรสมาคม ได้มีมติชี้ความถูกต้องและให้ประพฤติปฏิบัติสวดพระปาติโมกข์ ๒๒๗ ข้อ แต่พระอธิการศีกฤทธิ์ โสติณโล ยังกระทำการฝ่าฝืน โดยยังมีความคิดความเชื่อตามความเข้าใจของตนเอง โดยที่คณะสงฆ์เองก็ไม่ได้ดำเนินการทางพระธรรมวินัยแต่อย่างใด ไม่มีกระบวนการพิจารณาปรับอาบัติ และลงโทษแก่พระอธิการศีกฤทธิ์ โสติณโล จึงทำให้การแก้ไขปัญหาล่าช้าในเรื่องนี้ยังไม่ยุติ สังคมยังมีความเคลือบแคลงใจต่อการดำเนินการของคณะสงฆ์ที่ล่าช้า ไม่มีความชัดเจนต่อการจัดการปัญหาดังกล่าว

๔. กรณีอาจารย์ความประพฤติของพระสุวิทย์ ธีรธมโม^{๒๕}

เมื่อประมาณเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๖- เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ สื่อมวลชนนำเสนอข่าวพระสุวิทย์ ธีรธมโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) วัดอ้อน้อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยได้ขึ้นเวทีร่วมกับนายสุเทพ เทือกสุบรรณ แกนนำผู้ชุมนุม ณ เวทีกระทรวงการคลัง และบุกรุกเข้าไปในศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ ถนนแจ้งวัฒนะ พร้อมกับนายสุเทพและมวลชนนำมวลชน กปปส. เดินทางจากศูนย์ราชการแจ้งวัฒนะ ไปปิดสำนักงานเขตหลักสี่เพื่อขัดขวางการเลือกตั้ง เป็นเหตุให้ไม่สามารถดำเนินการเลือกตั้งได้ในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ สำนักงาน

^{๒๕}บันทึกข้อความสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รายงานกรณี พระสุวิทย์ ธีรธมโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) เกี่ยวข้องกับการเมือง, วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มีหนังสือแนบการเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม กรณีพระภิกษุเข้าร่วมชุมนุม ในลักษณะดังกล่าว เป็นการฝ่าฝืนคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. ๒๕๓๘ ข้อ ๔ ข้อ ๖ ขอให้พิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่และแจ้งผู้ว่าราชการ จังหวัดนครปฐม เพื่อบริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม ประสานงานและสนับสนุนการ ดำเนินการของคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐมแนบการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ในฐานะเจ้าคณะเจ้าของ เขตที่ความผิดเกิดขึ้น ให้ปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. ๒๕๓๘ และแนบการเจ้าคณะภาค ๑๔ เพื่อโปรดพิจารณาเกี่ยวกับพฤติกรรมของ พระสุวิทย์ ธีรธมฺโม (หลวงปู่พุทธอิสระ)

นอกจากนี้ยังปรากฏว่า นายชัยชนพล ศรีจิวังษา นักวิชาการอิสระ ได้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ให้ดำเนินคดีกับพระสุวิทย์ ธีรธมฺโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) กับพวก ในความผิดฐานกระทำให้ปรากฏแก่ ประชาชนด้วยวาจา หนังสือ หรือวิธีอื่นใด อันมิใช่เป็นการกระทำภายในความมุ่งหมายแห่ง รัฐธรรมนูญ หรือมิใช่เพื่อแสดงความคิดเห็นหรือติชม โดยสุจริต ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๖ และ ๘๓ โดยนำหนังสือพิมพ์รวม ๓ ฉบับและคลิปการเข้าร่วมกิจกรรมชุมนุมทางการเมืองของ หลวงปู่พุทธอิสระมอบให้พนักงานสอบสวนไว้เป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาดำเนินคดี และนาย รักสยาม นามานภาพ ตัวแทนเครือข่ายนักวิชาการพระพุทธศาสนาเปริยธรรมเก้ายศแห่ง ประเทศไทย (พปก) ได้ร้องเรียนกล่าวโทษเพื่อให้ดำเนินการขึ้นเด็ดขาดกับพระสุวิทย์ ธีรธมฺโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ประกอบกับ นายชัยชนพล ศรีจิวังษา ตัวแทนกลุ่มชาวพุทธ และนายเสถียร วิ พรหมหา เลขานุการองค์กรชาวพุทธ เดินทางเข้าพบ พันตำรวจเอก ประสพโชค พร้อมมูล รอง ผบก.ป. เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗ เพื่อแจ้งความดำเนินคดีกับพระสุวิทย์ ธีรธมฺโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ที่ ฝ่าฝืนคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. ๒๕๓๘ ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และความผิดอาญา มาตรา ๑๑๓ ฐานร่วมกันเป็นกบฏ กล่าวจาบจ้วงดูหมิ่น เหยียดหยามพระมหาเถระ หรือสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าและต่อมากกรมสอบสวนคดีพิเศษ ได้ ออกหมายเรียกพระสุวิทย์ ธีรธมฺโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ให้เข้าไปรับทราบข้อกล่าวหา ร่วมกันเป็น กบฏ มาตรา ๑๑๓, ๑๑๔ ยุยงส่งเสริมให้ประชาชนล่งละเมิดกฎหมาย มาตรา ๑๑๖ และร่วมกันก่อ เหตุฉวนวายในบ้านเมือง มาตรา ๒๑๕ โดยให้ไปพบพนักงานสอบสวนในวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๗ ณ ห้องประชุมกรมราชทัณฑ์ แต่พระสุวิทย์ ธีรธมฺโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ไม่ได้ไปพบพนักงานสอบสวน แต่ประการใด

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาเห็นว่า การที่พระสุวิทย์ ธีรธมฺโม (หลวงปู่ พุทธอิสระ) ไม่พำนักราชธานีในวัดสังกัด ออกไปพักอาศัยค้างแรมตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งการพูดบน เวทีของผู้ชุมนุม การประพาดตนเป็นผู้นำผู้ชุมนุมไปยังสถานที่ต่าง ๆ และการกล่าวถึงคุณุศลและ บรรพชิตอื่น ในทางที่ไม่สมควร อันมีวัตถุประสงค์ทางการเมือง เข้าข่ายล่งละเมิดพระวินัยทุกกฎ พุท ภาสิต หมายถึง การกระทำชั่วร้าย เป็นอาบัติเกี่ยวกับการกระทำไม่สมควรเกี่ยวกับมารยาท ประพฤติทรนหรือตดรองคุณุศลพูดเปรียบเปรยให้เขาแตกกัน พูดกตให้เขาเสียหาย พูดจาหยาบ คาย เรียกอ้าย อี มึง กู แม้ตามพระวินัยภิกษุต้องเข้าแล้ว ต้องแสดงต่อหน้าสงฆ์ หรือต่อภิกษุผู้มีศีล จึงพ้นได้ (แสดงอาบัติ) ก็ตาม แต่การยอมตัวให้เขาใช้สอยไปนั้นไปนั้นซึ่งมิใช่กิจพระพุทธศาสนา เป็น ปาปสมาจาร สงฆ์พึงลงโทษได้ ๓ สถาน คือ ๑.ตำหนิโทษ ๒.ถอดยศ ๓.ขับเสียจากวัด ทั้งนี้การที่

พระสุวิทย์ ธีรธมโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ได้ประพจน์นั้น เป็นการประพจน์ผิดแบบแผนอันเรียกว่า มหาปเทศ ๔

ข้อ ๑ เรื่องที่ไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าผิดวินัย และอนุโลมเข้ากันได้กับเรื่องผิดวินัย แต่ขัดกันกับเรื่องที่ไม่ผิดวินัย เรื่องนั้นผิดวินัย

ข้อ ๒ เรื่องที่ไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าผิดวินัย และอนุโลมได้กับเรื่องที่ไม่ผิดวินัยแต่ขัดกันกับเรื่องที่มีผิดวินัย เรื่องนั้นไม่ผิดวินัย

ข้อ ๓ เรื่องที่ไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าไม่ผิดวินัย แต่อนุโลมกันได้กับเรื่องที่มีผิดวินัย และขัดกันกับเรื่องที่ไม่ผิดวินัย เรื่องนั้นผิดวินัย

ข้อ ๔ เรื่องที่ไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าไม่ผิดวินัย และ อนุโลมกันได้กับเรื่องที่ไม่ผิดวินัย แต่ขัดกันกับเรื่องที่มีผิดวินัย เรื่องนั้นไม่ผิดวินัย

แต่เนื่องจากการพิจารณาวินิจฉัยกรณีการประพจน์ล่วงละเมิดพระวินัยของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์นั้น เมื่อพระภิกษุถูกกล่าวหาว่าล่วงละเมิดพระวินัยและกฎหมายด้วยแล้ว เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์จะต้องรอผลการพิจารณาจากฝ่ายราชอาณาจักรก่อน เมื่อผลการพิจารณาฝ่ายราชอาณาจักรเป็นที่ยุติแล้ว จึงจะสามารถดำเนินการพิจารณาทางพระวินัยได้ ซึ่งขณะนี้ยังมิได้มีการพิจารณาจากฝ่ายราชอาณาจักรแต่ประการใด

เรื่องนี้เกี่ยวกับพฤติกรรมของพระสุวิทย์ ธีรธมโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมืองพ.ศ. ๒๕๓๘ ข้อ ๔ ข้อ ๖ และยังมีพฤติกรรมที่ไม่สมควรแก่สมณเพศ เป็นการประพจน์ผิดแบบแผน เรียกว่า มหาปเทศ ๔ เข้าข่ายล่วงละเมิดพระวินัยเป็นอาชญากรรมที่พระสุวิทย์ ธีรธมโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ถูกกล่าวหา เป็นคดีอาญาว่า ร่วมกันเป็นกบฏตาม มาตรา ๑๑๓,๑๑๔ ยุยงส่งเสริมให้ประชาชนล่วงละเมิดกฎหมายตาม มาตรา ๑๑๖ และร่วมกันก่อเหตุฉวนวายเป็นบ้านเมืองตาม มาตรา ๒๑๕ แห่งประมวลกฎหมายอาญา จะเป็นเหตุให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องรอผลการพิจารณาจากฝ่ายราชอาณาจักรก่อนหรือไม่ เมื่อผลการพิจารณาฝ่ายราชอาณาจักรเป็นที่ยุติแล้ว จึงจะสามารถดำเนินการพิจารณาทางพระวินัยได้ ยังเป็นปัญหาต่อสังคมในการดำเนินการของคณะสงฆ์ไม่ได้รับความพึงพอใจจากสังคมในการแก้ปัญหาแต่อย่างใด เพราะการห้ามพระภิกษุเกี่ยวข้องกับการเมือง ตามคำสั่งมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ เหตุผลในการประกาศใช้คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องนี้ โดยเห็นว่า พระภิกษุสงฆ์ได้นำมาว่า สมณะแปลว่า ผู้สงบ ได้นำมาว่าบรรพชิต แปลว่า ผู้เว้นกิจกรรมอันเศร้าหมองมีโทษ สมควรสังวรระวังการกระทำของตนให้เป็นไปในทางที่สงบ ปราศจากโทษทั้งแก่ตนเองและหมู่คณะ ด้วยเหตุนี้พระบรมศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามพระภิกษุสงฆ์มิให้ประพจน์นอกทางของสมณะบรรพชิต ทรงปรับโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนละเมิดในการที่บ้านเมืองมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเข้าเป็นสมาชิกแห่งสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นธุรกิจฝ่ายบ้านเมือง เป็นหน้าที่ฆราวาสผู้มีสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ ไม่ใช่หน้าที่ของพระภิกษุสามเณรผู้อยู่นอกเหนือการเมือง ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์และความดำรงอยู่แห่งพระศาสนาขึ้นอยู่กับความเคารพนับถือของประชาชน ไม่ควรทำตนให้เป็นพวกเป็นฝ่ายของผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งจะทำให้ชนทั้งหลายเห็นว่าไม่ตั้งอยู่ในธรรม เกิดความเบื่อหน่ายคลายความนับถือและติเตียนต่าง ๆ เพื่อสงวนและเชิดชูพระภิกษุสงฆ์ให้ตั้งอยู่ในฐานะอันน่าเชื่อถือ ไม่เป็นที่ดูหมิ่นติเตียนของมหาชน ป้องกันความเสื่อมเสียของคณะสงฆ์และพระศาสนาอันมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ดำรงรักษาไว้เช่นเดียวกับ

บูรพาจารย์ได้เคยปฏิบัติมา จึงได้ออกคำสั่งให้พระภิกษุสามเณรถือปฏิบัติพระภิกษุสามเณรรูปใดฝ่าฝืน ให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองใกล้ชิดดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ ถ้าความผิดเกิดนอกสังกัด ให้เจ้าคณะเจ้าของเขตที่ความผิดเกิดขึ้น ว่ากล่าวตักเตือนแล้วแจ้งให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองสังกัดใกล้ชิดดำเนินการ เห็นว่า คณะสงฆ์ไม่ได้ดำเนินการกับเรื่องนี้อย่างจริงจังจึงไม่ว่าจะเป็นเจ้าคณะเจ้าสังกัด หรือเจ้าคณะเจ้าของเขตที่ความผิดได้เกิดขึ้น การอ้างว่าจะต้องรอผลคดีฝ่ายราชอาณาจักรก่อนหน้านี้ เห็นว่าความผิดต่างมูลฐานกัน การฝ่าฝืนคำสั่งมหาเถรสมาคม อาศัยข้อเท็จจริงเพียงว่าพระภิกษุสามเณรได้เข้าไปในที่ชุมนุมทางการเมืองว่ากรณีใด ๆ หรือร่วมชุมนุมเรียกร้องสิทธิของบุคคลหรือคณะบุคคลใด ๆ หรือร่วมอภิปราย หรือบรรยายเรื่องเกี่ยวกับการเมืองก็เป็นการฝ่าฝืนแล้วต่างกับมูลฐานความผิดทางคดีอาญา ซึ่งต้องอาศัยข้อเท็จจริงประกอบด้วยเจตนาและเจตนาพิเศษ นอกจากนั้นพฤติการณ์ของพระสุวิทย์ ธีรธมโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ซึ่งได้ประพฤติผิดแบบแผน เรียกว่ามหาปเทศ ๔ ซึ่งเข้าข่ายล่วงละเมิดพระวินัยเป็นอาจณ คณะสงฆ์สามารถที่จะดำเนินการตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๑ (พ.ศ.๒๕๓๘) ว่าด้วยการให้พระภิกษุสละสมณเพศแต่ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยมานานถึง ๔ ปี จนฝ่ายราชอาณาจักรได้ดำเนินการทางกฎหมายเข้าจับกุมตัวและดำเนินการตามมาตรา ๒๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จัดการให้สละสมณเพศ ก่อนส่งเข้าห้องควบคุมตัวเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยไม่ปรากฏว่า การกระทำของพระสุวิทย์ ธีรธมโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ได้รับการพิจารณาวินิจฉัยจากทางคณะสงฆ์แต่อย่างใด จึงเป็นอีกกรณีที่สังคมยังคงแคลงใจต่อการแก้ไข ปัญหาของสถาบันสงฆ์มาจนทุกวันนี้

กรณีตัวอย่างการจัดการจัดการปัญหาความขัดแย้งของคณะสงฆ์ไทยที่ผู้วิจัยยกมาทั้ง ๔ กรณีสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ของปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ในปัจจุบันยังคงมีแง่มุมที่สังคมยังคลุมเครือในการวินิจฉัย และบางแง่มุมส่งผลต่อความศรัทธาพระพุทธศาสนาของชาวพุทธ และบางแง่มุมนำไปสู่ความแตกแยกความคิดของชาวพุทธ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีลำดับการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัย

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์

๔.๒.๑ วิเคราะห์สภาพปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย

การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย ผู้วิจัยจะได้นำผลการศึกษาจากเอกสารมาวิเคราะห์ในประเด็นสภาพทางอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัจจุบันการจัดการอธิกรณ์ และปัญหาอุปสรรค โดยการวิเคราะห์จากการศึกษาเอกสารจากแบบสอบถามจำนวน ๕๐๐ ชุด และวิเคราะห์จากข้อมูลการสัมภาษณ์ สรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

๔.๒.๑.๑ ผลการศึกษาเอกสาร

จากการศึกษาเอกสาร กฎหมายคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศของทางคณะสงฆ์ เอกสารนิคหกรรม ตัวอย่างคดีสงฆ์ รายงานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผลงานทางวิชาการ และเอกสารต่าง ๆ ประกอบกับการพิจารณากรณีตัวอย่างทั้ง ๔ กรณี เห็นได้ว่า เมื่อเกิดเหตุขึ้นในสังคมสงฆ์หรือมีพระสงฆ์ก่อเหตุขึ้นในสังคม จะมีผู้แจ้งเหตุอาจจะเป็นผู้เสียหาย หรือไม่ใช่ว่าผู้เสียหายแต่เป็นพุทธศาสนิกชนปรารถนาดีหวังดี แจ้งการกระทำของพระสงฆ์ต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ต่อคณะสงฆ์ในท้องที่ที่เกิดเหตุ และต่อหน่วยงาน

อื่น ๆ ตามที่ผู้แจ้งเหตุยื่นเรื่อง แต่ไม่ว่าผู้เสียหายหรือผู้แจ้งเหตุจะยื่นเรื่องที่ใดก็ตามสุดท้ายเรื่องของ การกระทำทั้งหมดจะถูกส่งโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จะถวายเรื่องไปยังเจ้าคณะผู้ปกครองเจ้าสังกัดหรือเจ้าคณะผู้ปกครองเจ้าของเขตที่ความผิดนั้น ๆ ได้เกิดขึ้นเพื่อพิจารณาดำเนินการในทางปกครองเพราะฉะนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการ เรื่องการกระทำความผิด คำว่าความผิดที่ถูกร้องเรียนหรือถูกกล่าวหา หรือถูกฟ้องร้อง ในที่นี้หมายถึง

๑. การประพฤติปฏิบัติไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัยและจารีตประเพณี

๒. การประพฤติปฏิบัติไม่เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ คำสั่ง มติ และประกาศ ของทางคณะสงฆ์

๓. ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเกี่ยวเนื่องกับกฎหมายบ้านเมือง

ปัญหาของพระสงฆ์ทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมาข้างต้น อยู่ในความรับผิดชอบของ ๒ องค์กรหลัก ได้แก่ ๑. มหาเถรสมาคม ๒. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาเถรสมาคม พร้อมด้วยเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งได้รับมอบอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์จากมหาเถรสมาคม ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งได้กำหนด ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ไว้แล้วในข้อ ๗ ให้อำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ ปกครองคณะ สงฆ์ในเขตของตนในการดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหา เถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆการ ควบคุมและส่งเสริม การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การ สาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้อ อุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหา เถรสมาคม ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ เจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไป โดยความเรียบร้อย ฯลฯ

สำหรับระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาค กำหนดไว้ในข้อ ๑๐ ให้อำนาจ หน้าที่เจ้าคณะภาค ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตนในการดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตาม พระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไป ด้วยดี วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด ควบคุมบังคับ บัญชาเจ้าคณะ เจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครอง ของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย ฯลฯ

สำหรับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล กำหนดไว้ในข้อ ๑๕ ข้อ ๒๐ และข้อ ๒๕ ตามลำดับ ให้อำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตนในการดำเนินการปกครอง คณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของ ผู้บังคับบัญชาเหนือตน ควบคุมและส่งเสริมการ รักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การ สาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม

วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นอำเภอ ชั้นตำบล ชั้นเจ้าอาวาส ลดหลั่นกันไปตามลำดับ ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ เจ้าอาวาส ตลอดพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย ฯลฯ

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นเจตนารมณ์ในการที่มาหาเถรสมาคมมอบอำนาจให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ใช้อำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมาเพื่อดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ให้อำนาจผู้ปกครองสงฆ์ตั้งแต่วัดชั้นเจ้าคณะจังหวัดลงมา ให้สามารถระงับอธิกรณ์ และวินิจฉัยการลงนิคหกรรมได้ ซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการแนวความคิดการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ที่ให้อำนาจเจ้าอาวาส เจ้าคณะแขวง เจ้าคณะเมือง และเจ้าคณะมณฑล ระงับอธิกรณ์ และตัดสินข้ออุทธรณ์ ในอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นเขตการปกครองของตน และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ แม้จะได้แบ่งแยกการปกครองคณะสงฆ์เป็น ๓ ฝ่าย เพื่อถ่วงดุลอำนาจตามแบบอย่างการปกครองของฝ่ายบ้านเมือง มีสังฆวินัยธร คือ ศาลของพระสงฆ์ มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยคดีความหรืออธิกรณ์ การตีความกฎหมาย สังฆานัติ ระเบียบต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ แต่ฝ่ายบริหารคณะสงฆ์ได้แก่ คณะสังฆมนตรี ซึ่งแบ่งเป็น ๔ องค์การ ณ ขณะนั้น มีองค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ และองค์การสาธารณูปการ ประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๖ ได้กำหนดกระบวนการสอบสวนไว้ เมื่อปรากฏ มีคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษต่อผู้มีหน้าที่รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ ให้เจ้าอาวาส เจ้าคณะบริหาร ดำเนินการสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิด แล้วระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ ตามพระธรรมวินัยและระเบียบของฝ่ายบริหารและบทบัญญัติของกฎหมาย หากตกลงกันไม่ได้ให้เจ้าคณะฝ่ายบริหาร ได้แจ้งให้ผู้เสียหายไปดำเนินการฟ้องอธิกรณ์ต่อคณะวินัยธรชั้นต้นต่อไป ต่อมาเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดให้อำนาจมหาเถรสมาคมในการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

การระงับอธิกรณ์และวินิจฉัยการลงนิคหกรรม แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย โดยการตรากฎหมายมหาเถรสมาคมกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติอำนาจหน้าที่พระภิกษุตำแหน่งใดเป็นผู้มีอำนาจระงับและวินิจฉัยการลงนิคหกรรมและการยุติ ในชั้นใด ๆ ซึ่งในการจัดการกับปัญหาของพระสงฆ์ได้กำหนดแนวทางหลักการ วิธีการไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ๓ ฉบับ โดยมหาเถรสมาคมได้อาศัยอำนาจตาม มาตรา ๑๕ ตรี ประกอบ มาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มาบังคับใช้กับภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย โดยกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องการกล่าวหาการโจทก์ภิกษุด้วยสี่ลวิบัติ อาจารย์วิบัติ เป็นหลักการที่มุ่งการตัดสินชี้ขาดข้อกล่าวหาในเรื่อง ความประพฤติไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และกำหนดการลงนิคหกรรมไว้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่ นิคหกรรมให้สึก ซึ่งผู้รับนิคหกรรมต้องสึกภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง และนิคหกรรมไม่ถึงให้สึกแต่ไม่ยอมรับนิคหกรรม ต้องสึกภายใน ๓ วันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัย หากฝ่าฝืนกำหนดบทลงโทษไว้ ในมาตรา ๔๓ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน

หนึ่งปีส่วนกฎหมายอาณัติฉบับที่ ๒๑ (พ.ศ.๒๕๓๘) ว่าด้วยการให้พระภิกษุสงฆ์สมณเพศมหาเถรสมาคมได้อำนาจตาม มาตรา ๑๕ ตรี ประกอบ มาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ตรากฎหมายอาณัติฉบับดังกล่าว โดยหลักการมุ่งไปที่การลงโทษให้ภิกษุสงฆ์สมณเพศ ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการกับพระภิกษุในเรื่องอาชญากรรม ผู้ต้องคำวินิจฉัยต้องสึกภายใน ๓ วันนับแต่วันที่ได้รับความคำวินิจฉัย หากฝ่าฝืนกำหนดบทลงโทษไว้ ในมาตรา ๔๓ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีสำหรับกฎหมายอาณัติฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมได้อำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตรี ประกอบ มาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๐ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ตรากฎหมายอาณัติดังกล่าวเพื่อจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะแต่ละชั้นไว้ให้มีอำนาจหน้าที่ระบอบอิทธิพล วินิจฉัยการลงนิคกรรม ซึ่งกฎหมายอาณัติฉบับที่ ๑๑ และกฎหมายอาณัติฉบับที่ ๒๑ มีข้อจำกัดของการบังคับใช้ ความผิดที่จะสามารถนำเข้าสู่การพิจารณาตามกฎหมายอาณัติจะต้องเข้าตามหลักเกณฑ์ลักษณะสี่วิบัติ อาชญากรรม และที่กำหนดเฉพาะเรื่องไว้เท่านั้น ส่วนปัญหาอื่น ๆ เช่น การทะเลาะวิวาทกันในความผิดเห็นเกี่ยวกับพระธรรมวินัยซึ่งต้องมีการตีความกัน การแสดงอาบัติ การทำสังฆกรรมประเภทต่าง ๆ ไม่สามารถนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของกฎหมายอาณัติได้ ส่วนกฎหมายอาณัติฉบับที่ ๒๓ เป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะแต่ละชั้นไว้แต่ยังไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติไว้ แม้ว่าจะมีการกำหนดในมาตรา ๑๕ จัตวา ให้มหาเถรสมาคมตรากฎหมายอาณัติเพื่อกำหนดโทษหรือวิธีการลงโทษทางการปกครองสำหรับภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยและความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ จึงเป็นช่องทางให้คณะสงฆ์ได้นำวิธีการทางพระธรรมวินัยมาอนุโลมหรือเทียบเคียงประยุกต์ใช้แก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ได้

ในส่วนบทบาทอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม^{๒๖} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกิจการพระพุทธศาสนา ส่งเสริม พัฒนาพระพุทธศาสนา และดูแลรักษาศาสนสมบัติ ตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์และอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย^{๒๗} และ กำหนดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์ และรัฐ โดยการทำนุบำรุง ส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครองและส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้การสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางศาสนา โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

(๑) ดำเนินการตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎหมายว่าด้วยการกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

^{๒๖} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๓.

^{๒๗} พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๖.

(๒) รับสนองงาน ประสานงาน และถวายการสนับสนุนกิจการและการบริหารการปกครองคณะสงฆ์

(๓) เสนอแนวทางการกำหนดนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา

(๔) ส่งเสริม ดูแล รักษา และทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวันอุททางพระพุทธศาสนา

(๕) ดูแล รักษา และจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง

(๖) พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา

(๗) ทำนุบำรุงพุทธศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม

(๘) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานหรือตามที่นายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย^{๒๘}

เห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายของการบัญญัติกฎหมายกำหนดบทบาทภารกิจอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยเจตนารมณ์เพื่อทำหน้าที่ ช่วยเหลือสนับสนุน เสริมกำลังอำนาจคณะสงฆ์ในการบริหารกิจการและการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๕ ตรี^{๒๙} ทั้ง ๖ ด้าน โดยการแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในการสนองงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ กองพุทธศาสนศึกษาดูแลในเรื่องของการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ กองพุทธศาสนสถานดูแลในเรื่องการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ กองการเผยแผ่ดูแลในเรื่องของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายนอกประเทศ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม มีบทบาทอำนาจหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์ในการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ การลงนิคหกรรม การคุ้มครองพระพุทธศาสนา การเสนอแนวทางและกำหนดนโยบายในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา แต่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม ไม่ได้ดูแลเฉพาะด้านการบริหารการปกครองคณะสงฆ์เพียงอย่างเดียว แต่ยังแบ่งกลุ่มงานภายในรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐ ในฐานะผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้แก่ งานการเบิกจ่ายเงินนิตยภัต งานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช งานบริหารมหาเถรสมาคม และในส่วนของการะหน้าที่เลขาธิการมหาเถรสมาคม ที่เกี่ยวกับการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ ได้มอบให้กลุ่มงานคุ้มครองพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นกลุ่มงานเล็ก ๆ มีผู้บริหารตำแหน่งนักวิชาการศาสนาระดับชำนาญการพิเศษ ซึ่งต้องดูแลงานพระพุทธศาสนาระดับชาติ คุณภาพ สัมพันธภาพ มนุษยภาพต่อการปฏิบัติภารกิจสนองงานการบริหารการปกครองคณะสงฆ์เพียงพอหรือไม่ มีความรอบรู้ด้านพระธรรมวินัย ด้านกฎหมายและรู้วิถีชีวิตของพระภิกษุดีพอหรือไม่ มีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาของพระสงฆ์มาแล้วแค่ไหน เหล่านี้ล้วนแสดงถึงความรับผิดชอบขององค์กรที่จะนำไปสู่การสนับสนุนและเสริมอำนาจให้แก่คณะ

^{๒๘} กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๗.

^{๒๙} (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น ฯลฯ

สงฆ์ในการร่วมมือและช่วยคณะสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หากมองย้อนไปดูพัฒนาการของการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ พระมหากษัตริย์ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ มีเสนาบดีกระทรวงธรรมการรับสนองพระบรมราชโองการ มีเจ้าคณะใหญ่และเจ้าคณะรอง รวม ๘ รูปเป็นที่ปรึกษา เจ้าอาวาสมีหน้าที่ระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นภายในวัด และมีอำนาจพิพากษาอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นภายในวัดด้วย ครั้นถึงรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเถลิงถวัลยราชสมบัติ ทรงมอบธุระภาระพระพุทธศาสนาและการระงับอธิกรณ์พระภิกษุสามเณรทั่วไปถวายสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสผู้เป็นมหาสังฆปริณายก แต่นั้นมาสมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์ โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้ากระทรวงธรรมการและเจ้าพนักงานผู้ปกครองท้องที่จะช่วยอุดหนุนเจ้าคณะให้ได้กำลังและอำนาจพอที่จะจัดการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้^{๓๐}

ครั้นต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้กำหนดให้กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสังฆสภาและสังฆมนตรี ครั้นต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กำหนดให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม^{๓๑} ซึ่งโดยภาระหน้าที่ของผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติงานของรัฐและงานของสงฆ์ในฐานะเลขาธิการมหาเถรสมาคมปัจจุบันยังปะปนกันอยู่ ทำให้การบริหารการ คณะสงฆ์ซึ่งต้องอาศัยการช่วยเหลือสนับสนุนการเสริมอำนาจจากรัฐให้สงฆ์ได้มีอำนาจให้มีเอกภาพ ในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ของหมู่สงฆ์ไม่สามารถสนองตอบต่อการแก้ไขปัญหาของหมู่สงฆ์ได้ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในภาระหน้าที่สนองงานรัฐและในภาระหน้าที่เลขาธิการมหาเถรสมาคมสนองงานคณะสงฆ์จะต้องทำงานควบคู่กันไปทั้งสองหน้าที่แบบเส้นขนานต้องไม่หลงหน้าที่ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ทั้งสองอย่างควบคู่กันไปได้จะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญงานด้านการบริหารองค์กรและด้านการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ มีความรู้ความเข้าใจวิถีชีวิตแห่งหมู่สงฆ์และการดำรงอยู่แห่งพระพุทธศาสนา เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนและต้องมีศรัทธามุ่งมั่นในพระพุทธศาสนา ในการทำหน้าที่เลขาธิการมหาเถรสมาคม ด้านโครงสร้างการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ที่มอบอำนาจทั้งหมดไว้ที่เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ให้มีอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ในการระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม และให้มีอำนาจลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งสมควรแยกอำนาจการดำเนินการทางพระวินัยออกจากอำนาจทางการปกครอง เพื่อให้การดำเนินการทางพระวินัยเป็นไปด้วยความเป็นอิสระ รวดเร็ว บริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส ด้วยกระบวนการทางพระวินัย และปฏิรูปองค์กรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กำหนดบทบาทในฐานะเลขาธิการมหาเถรสมาคมให้ชัดเจน ปฏิบัติภาระกิจตามอำนาจหน้าที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม สนับสนุนช่วยเหลือและเสริมอำนาจคณะสงฆ์อย่างเป็นเอกภาพ สมควรดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและสอดคล้องกับปัญหาของพระสงฆ์ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

^{๓๐} พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๔๐.

^{๓๑} พระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕.

ทั้งนี้ ก่อนพุทธปรินิพพานการแก้ไขปัญหของหมู่สงฆ์ พระพุทธองค์ได้ทรงวางแนวทางทั้งในการป้องกันและการแก้ไข พระพุทธองค์ทรงจัดการปัญหาด้วยพระองค์เอง ครั้นหมู่สงฆ์มีจำนวนมากขึ้นจึงทรงมอบอำนาจให้แก่สงฆ์เป็นผู้ดำเนินการในรูปแบบของสังฆกรรมตามพุทธวิธีที่พระพุทธองค์ได้ทรงกำหนดไว้ ภายหลังจากพุทธปรินิพพานเกิดความขัดแย้งในการตีความพระธรรมวินัยและประเพณีปฏิบัติผิดแผกแตกต่างกันไปเป็นเหตุให้เกิดการสังคายนา บ้านเมืองเห็นคนวามจำเป็นจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือในการอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนาคุ้มครองพระธรรมวินัยเพื่อให้ภิกษุยึดถือพระธรรมวินัยเป็นหลักประเพณีปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และมีมาตรการจัดการกับผู้ฝ่าฝืนให้ชัดหลาบโดยอาศัยการออกกฎหมายบ้านเมืองเข้ามาสนับสนุนอีกทางหนึ่งเพื่อให้พระธรรมวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์^{๓๒} อย่างเช่น ในสมัยกรุงศรีอยุธยาออกกฎหมายลักษณะผัวเมีย บัญญัติโทษสำหรับภิกษุผู้เสพเมถุนธรรมร่วมกันกับสตรี สมัยกรุงธนบุรีออกพระราชกำหนด ในรัชกาลที่ ๑ มีการออกกฎหมายสงฆ์ ในสมัยรัชการที่ ๕ มีการตรากฎหมายลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ต่อมา มีการตราพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ จนถึงพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยวัตถุประสงค์หลักเพื่อคุ้มครองพระธรรมวินัยและลงโทษกับผู้ประพฤติล่วงละเมิดให้ชัดหลาบ และให้โอกาสเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งโดยรูปแบบวิธีการที่ใช้อย่างแตกต่างกันไป สำหรับในยุคคณะสงฆ์ไทยมีการตรากฎหมายอาญาหลวง หลักระเบียบแห่งเรือนไขว้วิธีการในการพิจารณาและลงโทษแก่ภิกษุผู้ประพฤติฝ่าฝืนพระธรรมวินัย ซึ่งสังคมมองว่าไม่ใช่รูปแบบวิธีการตามพระธรรมวินัย หากเป็นแต่เพียงรูปแบบวิธีการทางกฎหมายที่รัฐได้ออกมาเพื่อสนับสนุนและคุ้มครองพระธรรมวินัยให้มั่นคง จึงไม่ใช่รูปแบบวิธีการของการแก้ไขปัญหที่แท้จริง ผลที่ตามมาคือ ปัญหาไม่ได้ถูกแก้ไข และกลับเพิ่มปัญหาใหม่ขึ้นมา เพราะผู้ปฏิบัติกับรูปแบบวิธีการไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย

จากการศึกษาตัวอย่างคดีสงฆ์ทั้ง ๔ กรณี ซึ่งผู้วิจัยเลือกศึกษาแต่ละประเภทปัญหาเพื่อให้เห็นความหลากหลายของปัญหาและเห็นวิธีการแก้ไขปัญหของคณะสงฆ์ซึ่งเป็นปัญหาที่คณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการได้ อีกทั้งเป็นปัญหาที่มีมวลชนจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอน ซึ่งต้องมีการชี้ว่าฝ่ายไหนถูกฝ่ายไหนผิดและทำความเข้าใจให้ถูกต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งต้องได้รับการพิจารณาวินิจฉัยว่ากระทำผิดจริงหรือไม่จริงและปรับอาบัติลงโทษ เรื่องความคิดเห็น (ทิฎฐิ) เกี่ยวกับพุทธบัญญัติและปฏิบัติตามความเชื่อของตน ต้องได้รับการพิจารณาชี้ถูกชี้ผิดทำความเข้าใจที่ถูกต้องหรือพิจารณาปรับอาบัติและลงโทษ และการประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเกี่ยวเนื่องด้วยคดีทางโลกและขัดคำสั่งคณะสงฆ์ เพื่อจะได้ศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญห ซึ่งผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ถึงสภาพการจัดการอริกรณี ดังนี้

^{๓๒} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๖๖.

๑) กรณีการเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนของวัดพระธรรมกายผู้วิจัยได้วิเคราะห์การจัดการปัญหาของคณะสงฆ์เฉพาะกรณีการกล่าวหาการเผยแพร่คำสั่งสอนที่คลาดเคลื่อนต่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งพระราชภาวนาวิสุทธิ และพระภาวนาวิริยคุณ ได้ถูกกล่าวหาว่าบิดเบือนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท ว่า นิพพานเป็นอัตตา โดยทั้งหลักธรรมที่ว่า สัพเพสังขาร อนิจจา สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง สัพเพ สังขาร ทุกขา สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์ สัพพ ธัมมา อนัตตา ธรรมทั้งหลายทั้งปวงทั้งที่เป็นสังขารและวิสังขาร (พระนิพพาน) เป็นอนัตตา การที่คณะผู้พิจารณาชั้นต้น ได้ไต่สวนมูลฟ้องแล้วทั้งเห็นว่าการกล่าวหาทั้ง ๒ ราย มีมูลรับฟังได้ แต่ยังไม่รับคำกล่าวหาไว้พิจารณาโดยให้ผู้กล่าวหาทั้ง ๒ รายไปดำเนินการแยกฟ้องเรื่องพระธรรมวินัยกับการละเมิดจริยาพระสังฆาธิการออกจากกัน และเมื่อผู้กล่าวหาได้ดำเนินการแยกคำกล่าวหาละเมิดจริยาพระสังฆาธิการออกแล้ว จึงได้ยื่นคำกล่าวหา โดยพระปริยัติวิโรภการ ได้กราบเรียนถวายพระธรรมโมลี หัวหน้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้น เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๓ นั้นหมายถึงว่าคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้รับคำกล่าวหาของผู้กล่าวหาไว้พิจารณาวินิจฉัยต่อไปแล้ว ดังที่เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานีได้มีลิขิตวัดเขียนเขตที่ จ.๓๕/๒๕๔๔ ลงวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ แจ้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่า กรณีวัดพระธรรมกาย ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ข้อ ๓๕ (๑) ความว่า เรื่องที่นำฟ้องนั้น ได้มีการฟ้องร้องกันในศาลฝ่ายราชอาณาจักร ให้รอการพิจารณาเรื่องนั้นไว้ก่อน แต่ในคำฟ้องของผู้กล่าวหาทั้ง ๒ รายในความผิดฐานบิดเบือนคำสอนในเรื่องพระนิพพานเป็นอัตตา ไม่มีการฟ้องร้องในศาลฝ่ายราชอาณาจักร เพราะฉะนั้นคณะผู้พิจารณาชั้นต้น จะต้องดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยคำกล่าวหานี้ต่อไปการที่เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานีผู้พิจารณาได้มีลิขิตวัดเขียนเขต ที่ จ.๑๙๐/๒๕๔๔ ลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๔๔ ซึ่งภายหลังจากที่ศาลได้มีคำสั่งอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องและจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบตามรายงานกระบวนพิจารณา ลงวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๔ กราบเรียนพระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค ๑ รายงานการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้พิจารณา กรณีคำกล่าวหาของนายสมพร เทพสิทธา ได้พิจารณาไม่รับคำกล่าวหาไว้พิจารณา ตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๑๒ (๑) จึงเป็นการดำเนินการไม่สอดคล้องกับกระบวนกรของกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ เนื่องจากกระบวนกรพิจารณาตรวจสอบลักษณะของโจทก์และลักษณะคำฟ้องได้ผ่านขั้นตอนจนมาสู่กระบวนกรไต่สวนมูลฟ้องแล้วและได้ให้ผู้กล่าวหาแก้ไขคำกล่าวหา จนกระบวนกรพิจารณาดำเนินการถึงข้อ ๓๕ ให้รอการพิจารณาเรื่องนั้นไว้ก่อน แต่ถึงกระนั้นก็ตีกรณีการพิจารณาไม่รับคำกล่าวหาของนายสมพร เทพสิทธา ไว้พิจารณา โดยอ้างเหตุตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๑๒ (๑) ง. เรื่องที่นำมาฟ้อง มีใช้เรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักร หรือมีใช้เรื่องที่มีคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลฝ่ายราชอาณาจักรถึงที่สุดแล้ว เว้นแต่กรณีที่มีปัญหาทางพระวินัย ซึ่งการกล่าวหาว่าร่วมกันบิดเบือนคำสอนนิพพานเป็นอัตตา เป็นปัญหาทางพระวินัย คณะสงฆ์จะต้องรับไว้พิจารณาและดำเนินการต่อไป ส่วนการขอถอนข้อกล่าวหาทุกกรณี ของนายมานพ พลไพรินทร์ ก็เช่นเดียวกัน เรื่องยังไม่ยุติลง เนื่องจากข้อ ๓๕ (๕) แม้โจทก์จะได้ถอนฟ้องทั้งหมดหรือเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในกรณีความผิดครุภาพัตติ คณะผู้พิจารณาจะต้องดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยต่อไปจนได้ความจริง ส่วนกรณีของมหาเถรสมาคมในฐานะองค์กรปกครองส่วนสูงสุด ได้มีมติครั้งพิเศษที่ ๑/๒๕๔๒ เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๔๒ ให้วัดพระธรรมกายปฏิบัติตามคำแนะนำ ๔ ประการ โดยให้พระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค ๑ ดูแลสั่งการให้วัดพระธรรมกายปฏิบัติ

ตาม ยังไม่มีการปฏิบัติตรวจสอบติดตามรายงานผลอย่างเป็นรูปธรรมและไม่ปรากฏว่าได้มีการประกาศแก่สังคมให้รับรู้ผลการระงับอธิกรณ์เรื่องนี้อย่างจริงจัง เห็นว่าคณะสงฆ์ยังไม่เข้าใจกระบวนการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายเถรสมาคม เมื่อปัญหายังไม่ถูกดำเนินการระงับให้ถูกต้องปัญหาจึงยังไม่ยุติ

๒) กรณีการประพุดิของพระวันชัย ถาวโร ปัญหาเรื่องนี้สังคมมากมายต่างตั้งคำถามว่า เป็นพระต้องปาราชิกมาแล้ว เป็นเพราะเหตุใดจึงกลับมาบ่มผ้าเหลืองได้ หน่วยงานหรือองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบไม่ดำเนินการอย่างไรหรือ ซึ่งนั่นหมายความว่า สังคมมีความสงสัยในการกลับเข้ามาบรรพชาอุปสมบทใหม่ของอดีตพระวันชัย ถาวโรว่า พฤติกรรมของพระรูปนี้ ในอดีต ได้รับการพิจารณาวินิจฉัยปรับความผิดแล้วหรือไม่ อย่างไร มีโทษสถานใด สามารถกลับ เข้ามาสู่สังคมสงฆ์ได้อีกหรือไม่ สังคมยังมีความคลางแคลงใจต่อเรื่องนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือคณะสงฆ์เองก็ดี ยังไม่สามารถตอบโจทก์ของสังคมได้ การที่เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี (พระธรรมกิตติมุณี) ได้แจ้งว่า เมื่อพระครูธรรมธวัชวันชัย ถาวโร ได้ลาสิกขาด้วยความสมัครใจไปแล้ว คณะสงฆ์จะไปทำอะไรต่อไปไม่ได้แล้วเพราะเป็นคฤหัสถ์ การจะนำเรื่องของคฤหัสถ์เข้าสู่กระบวนการพิจารณา วินิจฉัยตามพระธรรมวินัยโดยกฏนิคหกรรมจึงไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัยและกฎหมายเจ้าคณะใหญ่หนกลางแจ้งว่า สมควรเป็นหน้าที่ของมหาเถรสมาคมที่จะวินิจฉัยต่อไป และมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๔/๒๕๔๔ ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติ กรณีการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ โดยสมเด็จพระพุทธาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานกรรมการมหาเถรสมาคมเสนอว่า เพื่อให้การปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคม และระเบียบมหาเถรสมาคมดียิ่งขึ้น จึงเสนอให้เจ้าคณะใหญ่ทุกหนปฏิบัติพร้อมกับเจ้าคณะทุกระดับทุกกรณีให้เป็นที่ยุติในเขตปกครองแต่ละหน ที่ประชุมลงมติเห็นชอบให้กรรมการศาสนามีหนังสือแจ้งเจ้าคณะใหญ่ทุกหนทราบ และแจ้งเจ้าคณะภาคทุกภาค เพื่อแจ้งให้เจ้าคณะในเขตปกครองของตนทราบและปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมโดยเคร่งครัดต่อไป นั้นหมายถึงว่า หลักการปกครองคณะสงฆ์เมื่อมหาเถรสมาคมได้วางระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะไว้แล้วในเขตปกครองคณะสงฆ์ ต้องปฏิบัติตามมติของมหาเถรสมาคม แต่เรื่องนี้เจ้าคณะใหญ่หนกลางให้เหตุผลว่า กรณีพระวันชัย ถาวโร เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระวินัย มีความละเอียดอ่อนมาก สมควรเป็นหน้าที่ของมหาเถรสมาคมเท่านั้น ที่จะพึงวินิจฉัยแต่เรื่องดังกล่าวก็ไม่ได้มีการนำเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาแต่ประการใด ผู้วิจัยเห็นว่าแม้ว่าพระภิกษุรูปดังกล่าวได้พ้นจากความเป็นพระภิกษุเนื่องจากได้ลาสิกขา ก่อนแต่คณะสงฆ์ควรต้องวินิจฉัยการประพุดิล่วงละเมิดพระธรรมวินัยว่าเป็นความผิดอาบัติใด เพื่อให้สังคมได้รับรู้ด้วยว่าบุคคลดังกล่าวจะสามารถกลับมาบวชให้อีกได้หรือไม่ การที่พระภิกษุ ดังกล่าวได้ลาสิกขาไป แต่ขณะกระทำความผิดพระวินัยมีสถานะเป็นพระภิกษุ เพราะฉะนั้นการวินิจฉัยความผิดก็คือวินิจฉัยสถานะในขณะที่กระทำความผิด คือเป็นพระภิกษุขณะกระทำความผิด ส่วนการบังคับตามคำวินิจฉัย เมื่อพระภิกษุดังกล่าวได้พ้นจากความเป็นพระภิกษุไปแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องบังคับให้พ้นจากสถานะความเป็นพระภิกษุอีก ซึ่งเป็นคนละขั้นตอนกัน คณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงสมควรที่จะต้องมีความหรือมาตรการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าวให้กระจ่างชัด คณะสงฆ์ปล่อยปละละเลยต่อปัญหา ไม่จัดการปัญหาให้กระจ่างชัดเพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างต่อไป

๓) กรณีความคิดเห็นต่อการบัญญัติพระวินัยของพระคิกฤทธิ์ โสติณโธ เรื่องนี้มีการกล่าวหาพระอธิการคิกฤทธิ์ โสติณโธ (พันตรีคิกฤทธิ์ สวัสดิผล) เจ้าอาวาสวัดนาป่าพง ตำบลลำลูกกา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี โดยสรุปเป็นการกล่าวหาการอ้างสิกขาบทในพระปาติโมกข์มีเพียง ๑๕๐ ข้อ และใช้สวดปาติโมกข์เพียง ๑๕๐ สิกขาบทไม่ยอมรับ อนียต ๒ และเสขียวัตร ๗๕ โดยอ้างว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติซึ่งเรื่องนี้เป็นกรณีความคิดเห็นการประพฤติปฏิบัติตามความคิดเห็นและการเผยแพร่ความคิดเห็นความเชื่อของตนไปยังสาธุชนให้เห็นคล้อยตาม การที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งได้แก่เจ้าคณะอำเภอลำลูกกาและเจ้าคณะตำบลบึงทองหลางได้ให้คำแนะนำแก่พระอธิการ คิกฤทธิ์ โสติณโธ ได้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศมหาเถรสมาคม หรือแม้แต่มหาเถรสมาคมในการประชุม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๗ ได้พิจารณาชี้สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ทั้งหมด มี ๒๒๗ สิกขาบท และมีมติให้คณะสงฆ์ไทยถือปฏิบัติตามพระวินัยปิฎกด้วยการสวดพระปาติโมกข์ ๒๒๗ สิกขาบท แล้วก็ตาม ยังปรากฏต่อมาว่ามีการกล่าวโจมตีพระอธิการคิกฤทธิ์ โสติณโธ อีกว่า ได้กระทำสังฆกรรมทางพระวินัยสวดพระปาติโมกข์เพียง ๑๕๐ ข้อ และฝ่าฝืนมติมหาเถรสมาคมอีก เรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่า อธิกรณ์เรื่องนี้ยังไม่ได้มีการพิจารณาปัญหาของพระอธิการคิกฤทธิ์ โสติณโธ แต่อย่างใด การที่พระอธิการคิกฤทธิ์ โสติณโธ ยอมรับกับเจ้าคณะสงฆ์อำเภอลำลูกกา เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๗ กรณีได้เผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไปว่าพระไตรปิฎกเชื่อถือได้เฉพาะส่วนที่เป็นพุทธวจน ส่วนที่เป็นของอรรถกถาเชื่อถือไม่ได้ เพราะได้พูดตามคำสอนของพระศาสดาและเป็นไปตามพระสูตรทุกประการ ซึ่งเท่ากับว่ายังไม่เห็นความผิดหรืออาบัติของตน แม้คณะสงฆ์อำเภอก็ได้แนะนำให้ปฏิบัติในทางที่ถูกต้องหรือแม้แต่มหาเถรสมาคม ได้มีมติชี้ความถูกต้องและให้ประพฤติปฏิบัติสวดพระปาติโมกข์ ๒๒๗ ข้อ แต่พระอธิการคิกฤทธิ์ โสติณโธ ยังกระทำการฝ่าฝืน โดยยังมีความคิดความเชื่อตามความเข้าใจของตนเอง โดยที่คณะสงฆ์เองก็ไม่ได้ดำเนินการพิจารณาสอบสวนความประพฤติแต่อย่างใด ไม่มีกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยปรับอาบัติและลงโทษแก่พระอธิการคิกฤทธิ์ โสติณโธ จึงทำให้การแก้ไข้ปัญหาในเรื่องนี้ยังไม่ยุติ เพราะคณะสงฆ์ปล่อยปละละเลย มหาเถรสมาคมไม่ได้ติดตามตรวจสอบเรื่องนี้อย่างจริงจัง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขาดความรับผิดชอบในการช่วยเหลือถวายคำแนะนำสนองงานคณะสงฆ์ในการติดตามเร่งรัดตรวจสอบตามอำนาจหน้าที่

๔) กรณีอาจาระความประพฤติของพระสุวิทย์ ธีรธมโม เรื่องนี้เกี่ยวกับพฤติกรรมของพระสุวิทย์ ธีรธมโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมืองพ.ศ. ๒๕๓๘ ข้อ ๔ ข้อ ๖ และยังมีพฤติกรรมที่ไม่สมควรแก่สมณเพศ เป็นการประพฤติผิดแบบแผน เรียกว่า มหาปเทศ ๔ เข้าข่ายล่วงละเมิดพระวินัยเป็นอาจิณ การที่พระสุวิทย์ ธีรธมโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ถูกกล่าวหา เป็นคดีอาญาว่า ร่วมกันเป็นกบฏตามมาตรา ๑๑๓,๑๑๔ ยุยงส่งเสริมให้ประชาชนล่วงละเมิดกฎหมายตาม มาตรา ๑๑๖ และร่วมกันก่อเหตุฉวยโอกาสในบ้านเมืองตาม มาตรา ๒๑๕ แห่งประมวลกฎหมายอาญา จะเป็นเหตุให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ต้องรอผลการพิจารณาจากฝ่ายราชอาณาจักรก่อนหรือไม่เมื่อผลการพิจารณาฝ่ายราชอาณาจักรเป็นที่ยุติแล้ว จึงจะสามารถดำเนินการพิจารณาทางพระวินัยได้ ตามความเห็นของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ยังเป็นปัญหาต่อสังคมในการดำเนินการของคณะสงฆ์ไม่ได้รับความพึงพอใจจากสังคมในการแก้ปัญหาแต่อย่างใด เพราะการห้ามพระภิกษุเกี่ยวข้องกับการเมือง

ตามคำสั่งมหาเถรสมาคม พ.ศ.๒๕๓๘ เหตุผลในการประกาศใช้คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องนี้ โดยเห็นว่า พระภิกษุสงฆ์ได้นามว่า สมณะ แปลว่า ผู้สงบ ได้นามว่าบรรพชิต แปลว่า ผู้เว้นกิจกรรมอันเศร้าหมองมีโทษ สมควรสังวรระวังการกระทำของตนให้เป็นไปในทางที่สงบ ปราศจากโทษทั้งแก่ตนเองและหมู่คณะ ด้วยเหตุนี้พระบรมศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามพระภิกษุสงฆ์มิให้ประพฤตินอกทางของสมณะบรรพชิต ทรงปรับโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนละเมิดในการที่บ้านเมืองมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเข้าเป็นสมาชิกแห่งสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นธุรกิจฝ่ายบ้านเมือง เป็นหน้าที่ที่ฆราวาสผู้มีสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ ไม่ใช่หน้าที่ของพระภิกษุสามเณรผู้อยู่นอกเหนือการเมือง ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์และความดำรงอยู่แห่งพระศาสนาขึ้นอยู่กับความเคารพนับถือของประชาชน ไม่ควรทำตนให้เป็นพวกเป็นฝ่ายของผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งจะทำให้ชนทั้งหลายเห็นว่า ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เกิดความเบื่อหน่ายคลายความนับถือและติเตียนต่าง ๆ เพื่อสงวนและเชิดชูพระภิกษุสงฆ์ให้ตั้งอยู่ในฐานะอันน่านับถือ ไม่เป็นที่ดูหมิ่นติเตียนของมหาชน ป้องกันความเสื่อมเสียของคณะสงฆ์และพระศาสนาอันมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ดำรงรักษาไว้เช่นเดียวกับบูรพาจารย์ได้เคยปฏิบัติมา จึงได้ออกคำสั่งให้พระภิกษุสามเณรถือปฏิบัติพระภิกษุสามเณรรูปใดฝ่าฝืน ให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองใกล้ชิดดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ ถ้าความผิดเกิดนอกสังกัด ให้เจ้าคณะเจ้าของเขตที่ความผิดเกิดขึ้น ว่ากล่าวตักเตือนแล้วแจ้งให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองสงฆ์ใกล้ชิดดำเนินการ เห็นว่า คณะสงฆ์ไม่ได้ดำเนินการกับเรื่องนี้อย่างจริงจังจึงไม่ว่าจะเป็นเจ้าคณะเจ้าสังกัดจังหวัดนครปฐม หรือเจ้าคณะเจ้าของเขตที่ความผิดได้เกิดขึ้น กรุงเทพมหานคร การอ้างว่าจะต้องรอผลคดีฝ่ายราชอาณาจักรก่อนนั้น เห็นว่าความผิดต่างมูลฐานกัน การฝ่าฝืนคำสั่งมหาเถรสมาคม อาศัยข้อเท็จจริงเพียงว่าพระภิกษุสามเณรได้เข้าไปในที่ชุมนุมทางการเมืองว่ากรณีใด ๆ หรือร่วมชุมนุมเรียกร้องสิทธิของบุคคลหรือคณะบุคคลใด ๆ หรือร่วมอภิปรายหรือบรรยายเรื่องเกี่ยวกับการเมืองก็เป็นการฝ่าฝืนแล้ว ต่างกับมูลฐานทางความผิดคดีอาญา ซึ่งต้องอาศัยข้อเท็จจริงประกอบด้วยเจตนาและเจตนาพิเศษ นอกจากนี้พฤติกรรมของพระสุวิทย์ ธีรธมโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ซึ่งได้ประพฤติผิดแบบแผน เรียกว่า มหาปเทศ ๔ ซึ่งเข้าข่ายล่วงละเมิดพระวินัยเป็นอาจिन คณะสงฆ์สามารถที่จะดำเนินการตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๑ (พ.ศ.๒๕๓๘) ว่าด้วยการให้พระภิกษุสละสมณเพศ แต่ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยมานานถึง ๔ ปี จนฝ่ายราชอาณาจักรได้ดำเนินการทางกฎหมายเข้าจับกุมตัวและดำเนินการตามมาตรา ๒๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จัดการให้สละสมณเพศ ก่อนส่งเข้าห้องควบคุมตัวในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยไม่ปรากฏว่าการกระทำของพระสุวิทย์ ธีรธมโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) ได้รับการพิจารณาวินิจฉัยจากทางคณะสงฆ์แต่อย่างใด กรณีปัญหาของพระสุวิทย์ ธีรธมโม จึงเป็นปัญหาพระวินัยที่เกี่ยวข้องด้วยคดีทางโลก แม้ว่าจะเป็นปัญหามวลชนแต่ถ้าหากศาสนจักรและพุทธจักรช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันขออารักขาเพื่อแก้ไขปัญหาคความเสื่อมศรัทธาโดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ต้องเป็นหน่วยงานประสานและช่วยเหลือคณะสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ปล่อยเวลานานมาถึง ๔ ปี จนเกิดการลุกลามของอิทธิพลและพุทธศาสนิกชนเบื่อหน่ายคลายความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น เพราะเหตุคณะสงฆ์ไม่ได้จริงจังในการแก้ไขปัญหามา มหาเถรสมาคมไม่ได้เข้ามาติดตามตรวจสอบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขาดความรับผิดชอบปล่อยให้คณะสงฆ์ดำเนินการแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งปัญหากรณีนี้ในสังคมสงฆ์นับแต่จะเพิ่มมากขึ้นการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องด้วยคดีทางโลกหากต้องรอผลการพิจารณาคดีจากทางโลกโดยไม่มีการดำเนินการทางพระวินัยแก่พระภิกษุ การ

ให้สละสมณเพศตาม มาตรา ๒๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อควบคุมตัวและดำเนินคดีฝ่ายโลก สถานะคำว่า พระภิกษุ ยังคงอยู่หรือไม่หรือใครจะรับรองได้หากผลทางคดีอาญาชี้ว่า “ไม่มีความผิด” ทำอย่างไร? “อาณัติจักร” อยู่ได้ “ศาสนจักร” อยู่รอด “พระพุทธศาสนา” ปลอดภัย “พุทธศาสนิกชน” มีความพึงพอใจต่อการแก้ไขปัญหาของคณะสงฆ์

วิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุปัญหาการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์

จากการที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การจัดการปัญหาดังกล่าวมาแล้วข้างต้นเห็นได้ว่าอิทธิพลหรือปัญหายังไม่ถูกดำเนินการให้สิ้นสุดโดยมีปัจจัยเชิงสาเหตุ ดังนี้

๑) ระบบโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้บัญญัติให้สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ทรงบริหารการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม ซึ่งกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ในมาตรา ๑๕ ตรี และบัญญัติอำนาจหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๖ (๓) “สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกิจการพระพุทธศาสนา ส่งเสริม พัฒนาพระพุทธศาสนา และดูแลรักษาศาสนสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์และอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้กำหนดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์และรัฐ โดยการทำนุบำรุง ส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครองและส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้การสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทาง ซึ่งเห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายของการบัญญัติกฎหมายกำหนดบทบาทภารกิจอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยเจตนารมณ์เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือสนับสนุน เสริมกำลังอำนาจคณะสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยทุก ๆ ด้าน ทั้ง ๖ ด้าน โดยการแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กำหนดอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการไว้อย่างชัดเจนในการสนองงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ กองพุทธศาสนศึกษาดูแลในเรื่องของการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ภายในประเทศ กองพุทธศาสนสถานดูแลในเรื่องการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ กองเผยแผ่ดูแลในเรื่องของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายนอกประเทศ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคมมีบทบาทอำนาจหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์ในการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ การลงนิคมกรรม การค้ำครองพระพุทธศาสนา การเสนอแนวทางและกำหนดนโยบายในการอุปถัมภ์และค้ำครองพระพุทธศาสนาแต่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม ไม่ได้ดูแลเฉพาะด้านการบริหารการปกครองคณะสงฆ์เพียงอย่างเดียว แต่ยังแบ่งกลุ่มงานภายในที่รับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐในฐานะผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้แก่ งานการเบิกจ่ายเงินนิตยภัตงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช งานบริหารมหาเถรสมาคม และในส่วนของการะหน้าที่เลขาธิการมหาเถรสมาคม ที่เกี่ยวกับการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ ได้มอบให้กลุ่มงานค้ำครองพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นกลุ่มงานเล็ก ๆ มีผู้อำนวยการกลุ่มตำแหน่งนักวิชาการศาสนาระดับชำนาญการพิเศษ ต้องดูแลงานพระพุทธศาสนาระดับชาติ ซึ่งคุณภาพศักยภาพต้องมีเพียงพอ ต้องมีความรอบรู้ด้านพระธรรมวินัย ด้านกฎหมายและต้องรู้วิถีชีวิตของพระภิกษุดีพอ และต้องมีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาของพระสงฆ์มาแล้วเป็นอย่างดี เหล่านี้ล้วนแสดงถึงคุณภาพศักยภาพขององค์กรที่จะ

นำไปสู่การสนับสนุนและเสริมอำนาจให้แก่คณะสงฆ์ในการร่วมมือและช่วยคณะสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งโดยภาระหน้าที่ของผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติงานของรัฐและงานของสงฆ์ในฐานะเลขาธิการมหาเถรสมาคมปัจจุบันยังปะปนกันอยู่ จึงทำให้การบริหารการคณะสงฆ์ซึ่งต้องอาศัยการช่วยเหลือสนับสนุนการเสริมอำนาจจากรัฐให้สงฆ์ได้มีอำนาจให้มีเอกภาพในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ของหมู่สงฆ์ไม่สามารถสนองต่อการแก้ไขปัญหาของหมู่สงฆ์ได้ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในภาระหน้าที่สนองงานรัฐและในภาระหน้าที่เลขาธิการมหาเถรสมาคมสนองงานคณะสงฆ์จะต้องทำงานควบคู่กันไปทั้งสองหน้าที่แบบเส้นขนานต้องไม่หลงหน้าที่ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ทั้งสองอย่างควบคู่กันไปได้จะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญงานด้านการบริหารองค์กรและด้านการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ มีความรู้ความเข้าใจวิถีชีวิตแห่งหมู่สงฆ์และการดำรงอยู่แห่งพระพุทธศาสนา เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนและต้องมีศรัทธามุ่งมั่นในพระพุทธศาสนา ในการทำหน้าที่เลขาธิการมหาเถรสมาคม ตามมาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ปัญหาทางโครงสร้างการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ที่มอบอำนาจทั้งหมดไว้ที่เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ให้มีอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์โดยตำแหน่งโดยบุคคลและให้มีอำนาจในการลงนิคมกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยตามกำลังที่จะจัดการได้ การมีส่วนร่วมขาดหายไปจากสังคมสงฆ์ สงฆ์จึงขาดเอกภาพ

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าสมควรแยกอำนาจการดำเนินการทางพระวินัยออกจากอำนาจทางการปกครอง เพื่อให้การดำเนินการทางพระวินัยเป็นไปด้วยความเป็นอิสระ บริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ ด้วยกระบวนการทางพระวินัย และปฏิรูปองค์กรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กำหนดบทบาทในฐานะเลขาธิการมหาเถรสมาคมให้ชัดเจน ปฏิบัติภาระกิจตามอำนาจหน้าที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม สนับสนุนช่วยเหลือและเสริมอำนาจคณะสงฆ์อย่างเป็นเอกภาพ ควรดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎหมายมหาเถรสมาคมให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและสอดคล้องกับปัญหาของสงฆ์ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

๒) คณะสงฆ์ไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ ไม่มีความรู้กระบวนการยุติธรรมของรัฐ ไม่เข้าใจปัญหาอธิกรณ์และวิธีการระงับทางพระธรรมวินัยและในทางกฎหมาย เนื่องจากการมอบอำนาจให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์เป็นผู้มีอำนาจพิจารณา ลงนิคมกรรม คือเป็นทั้งผู้ปกครองและเป็นทั้งผู้มีอำนาจลงโทษ เป็นผู้ให้คุณเป็นผู้ให้ทั้งโทษ เพราะฉะนั้นการพิจารณาจึงไม่ได้รับการยอมรับ ทั้งการได้มาของตำแหน่งทางการปกครองกำหนดคุณสมบัติโดยเน้นความสามารถในการปกครองประสบการณ์ในการปกครอง ในส่วนของความรู้พอสมควรแก่ตำแหน่งโดยไม่ได้มีการเจาะจงความรู้พระธรรมวินัยและประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาอธิกรณ์แต่อย่างใด ทำให้การกำหนดอำนาจหน้าที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ กระบวนการแก้ไขปัญหาก็เกิดการติดขัดเพราะขาดความรู้ความสามารถประกอบกับขาดการช่วยเหลือแนะนำจากผู้รอบรู้ปล่อยให้แก้ไขปัญหตามลำพัง ไม่มีการติดตามตรวจสอบ รายงานผล และมหาเถรสมาคมควรเข้มงวดกวดขันให้หมู่สงฆ์ได้ศึกษาพระธรรมวินัยโดยให้ถือหน้าที่และควรให้มีโรงเรียนสอนพระธรรมวินัยโดยเฉพาะ

๓) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ไม่เข้าใจบทบาทภารกิจในการสนองงานคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะผู้แทนรัฐบาลและผู้อำนวยการสำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะเลขาธิการมหาเถรสมาคม ซึ่งต้องทำหน้าที่ใน ๒ บทบาทอย่าง ประสานสอดคล้องกัน รัฐบาล (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) ต้องอารักขาคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคม (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) ต้องสนองงานช่วยเหลือคณะสงฆ์ในการ แก้ไขปัญหา หากต้องอาศัยฝ่ายอาณาจักรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องขออารักขา หากผู้มา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเข้าใจบทบาทหน้าที่การแก้ปัญหาของ คณะสงฆ์สามารถดำเนินการไปได้จนสิ้นสุดกระบวนการตั้งแต่ส่งเรื่อง (ส่งปัญหา) ปรัชญาหารือร่วมกัน ตกลงวางแผนร่วมกัน ดำเนินการร่วมกันตรวจสอบร่วมกัน จะทำให้งานคณะสงฆ์ดำเนินไปได้ด้วยดี

๔.๒.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณสภาพปัญหาการระงับอธิกรณ์ของ

คณะสงฆ์

๑) ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

ทั้งนี้เพื่อยืนยันการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสารและการวิเคราะห์ตีความสภาพปัญหา ในเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารมาสร้างคำถามความพึงพอใจและการรับรู้ ของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บ แบบสอบถามจำนวน ๕๐๐ ชุด รวบรวมวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และจากการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบ แบบสอบถามผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม ตำแหน่ง อายุ จำนวนพรรษา วุฒินิธรรม วุฒิเปรียญธรรม วุฒิต่างสามัญและวุฒิการศึกษาทางโลก ผลการ วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๖ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๖ แสดงจำนวนและร้อยละปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	(n=๕๐๐)	
	จำนวน	ร้อยละ
๑. ตำแหน่งการปกครอง		
เจ้าอาวาส	๑๙๖	๓๙.๒๐
เจ้าคณะตำบล (จต.)	๗๐	๑๔.๑๘
เจ้าคณะอำเภอ (จอ.)	๕๙	๑๑.๘๐
เจ้าคณะจังหวัด (จจ.)	๓	๐.๖๐
เลขานุการ	๖๙	๑๓.๘๐
เจ้าอาวาสและเจ้าคณะตำบล	๕๖	๑๑.๒๐
เจ้าอาวาสและเจ้าคณะอำเภอ	๒๙	๕.๘๐
เจ้าอาวาสและเจ้าคณะจังหวัด	๑	๐.๐๒
เจ้าอาวาสและเลขานุการ	๑๗	๓.๔๐
รวม	๕๐๐	๑๐๐.๐๐

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	(n=๕๐๐)	
	จำนวน	ร้อยละ
๒. อายุ		
ตั้งแต่ ๒๐-๓๐ ปี	๒๐	๔.๐๐
๓๑-๔๐ ปี	๑๑๒	๒๒.๔๐
๔๑-๕๐ ปี	๑๔๓	๒๘.๖๐
๕๑ ปีขึ้นไป	๒๒๕	๔๕.๐๐
รวม	๕๐๐	๑๐๐.๐๐
๓. จำนวนพรรษา		
ตั้งแต่ ๑-๑๐ พรรษา	๕๑	๑๐.๒๐
๑๑-๓๐ พรรษา	๒๔๙	๔๙.๘๐
๓๑ พรรษาขึ้นไป	๒๐๐	๔๐.๐๐
รวม	๕๐๐	๑๐๐.๐๐
๔. วุฒินักธรรม		
นักธรรมตรี	๑๐	๒.๐๐
นักธรรมโท	๖	๑.๒๐
นักธรรมเอก	๔๘๔	๙๖.๘๐
รวม	๕๐๐	๑๐๐.๐๐
๕. วุฒิเปรียญธรรม		
ไม่มีเปรียญธรรม	๒๗๓	๕๔.๖๐
เปรียญธรรม ๑-๒,๓	๑๖๐	๓๒.๐๐
เปรียญธรรม ๔-๖	๕๙	๑๑.๘๐
เปรียญธรรม ๗-๙	๘	๑.๖๐
รวม	๕๐๐	๑๐๐.๐๐
๖. วุฒิทางสามัญ		
ไม่มี	๔๒๘	๘๕.๖๐
ม.๑-ม.๓	๑๖	๓.๒๐
ม.๔-ม.๖	๕๖	๑๑.๒๐
รวม	๕๐๐	๑๐๐.๐๐
๗. วุฒิการศึกษาทางโลก		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๕๔	๓๐.๘๐
ปริญญาตรี	๑๗๖	๓๕.๒๐
ปริญญาโท	๑๔๕	๒๙.๐๐
ปริญญาเอก	๒๕	๕.๐๐
รวม	๕๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๖ แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตำแหน่ง อายุ จำนวนพรรษา วุฒินักธรรม วุฒิเปรียญธรรม วุฒิสามัญและวุฒิการศึกษาทางโลก

ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าเป็นเจ้าอาวาสมากที่สุด จำนวน ๑๙๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๒๐ รองลงมาเป็นเจ้าคณะตำบล จำนวน ๗๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๑๘ และมีจำนวนน้อยที่สุดเป็นเจ้าอาวาสและเจ้าคณะจังหวัด ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๐.๐๒

อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า อายุ ๕๓ ปีขึ้นไป มากที่สุด จำนวน ๒๒๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐๐ รองลงมาอายุ ๔๒ – ๕๒ ปี จำนวน ๑๔๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๖๐ และอายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวนน้อยที่สุด ๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๐๐

จำนวนพรรษาของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีจำนวนพรรษา ๑๑-๓๑ พรรษา มากที่สุด จำนวน ๒๔๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๘๐ รองลงมา ๓๒ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๒๐๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐ และตั้งแต่ ๑-๑๐ พรรษา จำนวนน้อยที่สุด ๕๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๒๐

วุฒินักธรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีวุฒินักธรรมเอกมากที่สุด จำนวน ๔๘๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๘๐ รองลงมาวุฒินักธรรมตรี จำนวน ๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒.๐๐ และวุฒินักธรรมโทจำนวนน้อยที่สุด ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๐

วุฒิเปรียญธรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ไม่มีวุฒิเปรียญธรรมมากที่สุด จำนวน ๒๗๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๖๐ รองลงมาเปรียญธรรม ๑-๒,๓ จำนวน ๑๖๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๐๐ และเปรียญธรรม ๗-๙ จำนวนน้อยที่สุด ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑.๖๐

วุฒิสามัญของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ไม่มีทางสามัญมากที่สุด จำนวน ๔๒๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๖๐ รองลงมาวุฒิม.๔-ม.๖ จำนวน ๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๒๐ และวุฒิม. ๑-ม.๓ จำนวนน้อยที่สุด ๑๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๐

วุฒิการศึกษาทางโลกของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีวุฒิปริญญาตรีมากที่สุด จำนวน ๑๗๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๒๐ รองลงมาวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๕๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๘๐ และวุฒิปริญญาเอก จำนวนน้อยที่สุด ๒๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕.๐๐

๒) ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ และความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์

ผลการวิเคราะห์ ความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ และความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์โดยภาพรวม รายละเอียดแสดงในตารางที่ ๔.๗

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ และความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์

ผลรวมความพึงพอใจและความรู้ความเข้าใจในการระงับอธิกรณ์	(n=๕๐๐)		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. ความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์	๓.๔๖	๐.๘๐๓	มาก
๒. ความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์	๓.๗๐	๐.๗๖๒	มาก
รวม	๓.๕๘	๐.๗๘๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ ความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ ความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๕๘, S.D.=๐.๗๘๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในอันดับสูงสุดด้านความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๗๐, S.D.=๐.๗๖๒) และรองลงมาด้านความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๔๖, S.D.=๐.๘๐๓)

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์

ด้านความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์	(n=๕๐๐)		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. ภาพรวมของการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบัน	๓.๕๙	๐.๗๓๔	มาก
๒. การจัดการปัญหาอธิกรณ์ข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์	๓.๒๗	๐.๘๒๖	มาก
๓. วิธีการหรือกฎหมายหรือนโยบายที่ใช้จัดการปัญหาอธิกรณ์ในปัจจุบัน	๓.๔๑	๐.๘๔๑	มาก
๔. การพัฒนาวิธีการหรือรูปแบบการจัดการอธิกรณ์ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาปัจจุบัน	๓.๕๑	๐.๗๔๒	มาก
๕. ความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนต่อสถาบันสงฆ์ตามความคิดเห็นของท่าน	๓.๕๒	๐.๘๗๘	มาก
รวม	๓.๔๖	๐.๘๐๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่าพระสงฆ์มีความคิดเห็นด้านความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๔๖, S.D.=๐.๘๐๓) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่อันดับสูงสุดข้อ “ภาพรวมของการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบัน” ($\bar{X}$ =๓.๕๙, S.D.=๐.๗๓๔) รองลงมา คือ “ความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนต่อสถาบันสงฆ์ตามความคิดเห็นของท่าน” ($\bar{X}$ =๓.๕๒, S.D.=๐.๘๗๘) และมีความคิดเห็นในอันดับต่ำที่สุด คือ “การจัดการปัญหาอธิกรณ์ข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์” ($\bar{X}$ =๓.๒๗, S.D.=๐.๘๒๖)

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับข้อพิพาท

ด้านความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับข้อพิพาท	(n=๕๐๐)		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการปัญหาข้อพิพาทตามหลักพระพุทธศาสนาเพียงใด	๓.๖๘	๐.๗๔๘	มาก
๒. ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการปัญหาข้อพิพาทตามกฎหมายคณะสงฆ์เพียงใด	๓.๕๖	๐.๗๑๔	มาก
๓. ท่านได้ใช้วิธีการตามหลักพระธรรมวินัยระงับข้อพิพาทเพียงใด	๓.๘๑	๐.๗๖๐	มาก
๔. ท่านได้ใช้วิธีการตามหลักกฎหมายคณะสงฆ์ระงับข้อพิพาทเพียงใด	๓.๗๘	๐.๘๒๗	มาก
รวม	๓.๗๐	๐.๗๖๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็น ด้านความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับข้อพิพาท โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.70$, S.D.=0.762) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่อันดับสูงสุดข้อ “ท่านได้ใช้วิธีการตามหลักพระธรรมวินัยระงับข้อพิพาทเพียงใด” ($\bar{X}=3.81$, S.D.=0.760) รองลงมา คือ “ท่านได้ใช้วิธีการตามหลักกฎหมายคณะสงฆ์ระงับข้อพิพาทเพียงใด” ($\bar{X}=3.78$, S.D.=0.827) และที่มีความคิดเห็นในอันดับต่ำที่สุด คือ “ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการปัญหาข้อพิพาทตามกฎหมายคณะสงฆ์เพียงใด” ($\bar{X}=3.56$, S.D.=0.714)

ปัญหาและอุปสรรคการระงับข้อพิพาทตามหลักพระธรรมวินัย

ปัญหาและอุปสรรคการระงับข้อพิพาทตามหลักพระธรรมวินัย ที่ได้จากคำถามปลายเปิด ซึ่งจากจำนวนแบบสอบถาม ๕๐๐ ชุด มีผู้ตอบคำถามปลายเปิด ๙๗ ชุด ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงปัญหา อุปสรรคการระงับข้อพิพาทตามหลักพระธรรมวินัย

ลำดับ	ปัญหา อุปสรรคการระงับข้อพิพาทตามหลักพระธรรมวินัย	จำนวน	ร้อยละ
๑.	ผู้ระงับข้อพิพาท/ผู้ก่อข้อพิพาทขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการระงับและการก่อข้อพิพาทตามหลักพระธรรมวินัย	๔๙	๕๐.๕๒
๒.	ขาดความร่วมมือทั้งจากผู้ระงับข้อพิพาทและผู้ก่อข้อพิพาท	๑๓	๑๓.๔
๓.	ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้วินิจฉัยข้อพิพาทลำบาก	๑๒	๑๒.๓๗
๔.	มีความเกรงใจ ยำเกรง กันระหว่างผู้ระงับข้อพิพาทและผู้ก่อข้อพิพาท	๑๐	๑๐.๓๑
๕.	การไม่ยอมรับคำวินิจฉัยในการระงับข้อพิพาท	๙	๙.๒๘
๖.	พระธรรมวินัยใช้ระงับข้อพิพาทได้ไม่ทุกเรื่อง	๑	๑.๐๓
๗.	ผู้ระงับข้อพิพาทขาดประสบการณ์ในการระงับข้อพิพาท	๑	๑.๐๓
๘.	บุคลากรไม่เพียงพอ	๑	๑.๐๓
๙.	ไม่มีหลักฐานในการระงับข้อพิพาท	๑	๑.๐๓
	รวม	๙๗	๑๐๐

ปัญหาและอุปสรรคการระงับอริกรณีตามกฎหมายคณะสงฆ์

ปัญหาและอุปสรรคการระงับอริกรณีตามหลักพระธรรมวินัย ที่ได้จากคำถามปลายเปิด ซึ่งจากจำนวนแบบสอบถาม ๕๐๐ ชุด มีผู้ตอบคำถามปลายเปิด ๕๑ ชุด ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงปัญหา อุปสรรคการระงับอริกรณีตามกฎหมายคณะสงฆ์

ลำดับ	ปัญหา อุปสรรคการระงับอริกรณีตามกฎหมายคณะสงฆ์	จำนวน	ร้อยละ
๑.	ผู้ระงับอริกรณี/ผู้ก่ออริกรณีขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการระงับและการก่ออริกรณีตามกฎหมายคณะสงฆ์	๑๘	๓๕.๓
๒.	มีความเกรงใจ ยำเกรง ช่วยเหลือกันระหว่างผู้ระงับอริกรณีและผู้ก่ออริกรณี	๘	๑๕.๖๙
๓.	ไม่มีผู้ที่มีอำนาจชัดเจน และขอบข่ายอำนาจในการระงับอริกรณีที่ชัดเจน ทำให้ไม่มีความเคารพพระสังฆาธิการผู้ปกครอง	๗	๑๓.๗๓
๔.	ไม่บังคับใช้กฎหมายที่บัญญัติไว้ ใช้การระงับอริกรณีตามจารีตประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น	๖	๑๑.๗๖
๕.	โครงสร้าง แบบแผน การดำเนินงานของพระวินยาธิการไม่ชัดเจน	๕	๙.๘๐
๖.	กฎหมายบางเรื่องไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย	๓	๕.๘๘
๗.	ไม่มีกฎหมายคุ้มครองพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ	๒	๓.๙๒
๘.	การระงับอริกรณีตามกฎหมายคณะสงฆ์ไม่ได้เด็ดขาด	๑	๑.๙๖
๙.	มีขั้นตอนมาก ลำบาก	๑	๑.๙๖
	รวม	๕๑	๑๐๐

จากตาราง ๔.๑๐ และ ๔.๑๑ สะท้อนให้เห็นปัญหาหลักของการระงับอริกรณีของคณะสงฆ์ กล่าวคือ ความรู้ความเข้าใจของผู้ระงับอริกรณี/ผู้ก่ออริกรณีขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการระงับและการก่ออริกรณีตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ อีกทั้งยังเป็นเรื่องของการบังคับใช้อำนาจหน้าที่ยังไม่เต็มที่และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาชนทำให้การวินิจฉัยอริกรณีตามหลักพระธรรมวินัยเพียงอย่างเดียวค่อนข้างลำบาก แม้ว่าผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามด้านความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ ในข้อ “ภาพรวมของการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบัน” อยู่ในอันดับสูงสุด แต่ในทางกลับกันในข้อ “การจัดการปัญหาอริกรณีข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์” อยู่ในอันดับต่ำที่สุด ด้านความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอริกรณี ในข้อ “ท่านได้ใช้วิธีการตามหลักพระธรรมวินัยระงับอริกรณีเพียงใด” อยู่ในอันดับสูงสุด และในข้อ “ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการปัญหาอริกรณีตามกฎหมายคณะสงฆ์เพียงใด” อยู่ในอันดับต่ำสุด

สรุปผล จากแบบสอบถามปัญหาอุปสรรคการจัดการปัญหาอริกรณีของคณะสงฆ์ไทยจากคำถามปลายเปิดพระสังฆาธิการผู้ให้ข้อมูล ในด้านการระงับอริกรณีสรุปได้ดังนี้

๑) ผู้ระงับอริกรณีและผู้ก่ออริกรณีขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการระงับอริกรณี และการก่ออริกรณีตามหลักพระธรรมวินัยและตามกฎหมายขาดประสบการณ์ในการระงับอริกรณีจึงขาดการยอมรับคำวินิจฉัย

๒) การระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายมีโครงสร้างแบบแผนและการดำเนินการตลอดทั้งผู้มีอำนาจขอบเขตการใช้อำนาจและการออกกฎหมายคุ้มครองการใช้อำนาจยังไม่ชัดเจนมีขั้นตอนล่าช้า ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังไม่เด็ดขาดและไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย

๓) ขาดความร่วมมือกันทั้งสองฝ่ายและมีความเกรงใจยำเกรงใจกัน บางเรื่องมีมวลชนเข้ามาเกี่ยวข้อง

โดยสรุปผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามพระสังฆาธิการด้านความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานงานการปกครองคณะสงฆ์ในข้อ “การจัดการปัญหาอธิกรณ์ข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์” อยู่ในอันดับต่ำสุด ด้านความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์ในข้อ “ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการปัญหาอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์เพียงใด” อยู่ในอันดับต่ำสุดและจากคำถามปลายเปิดทำให้ทราบว่าสภาพปัจจุบันการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยมีปัจจัยมาจาก คณะสงฆ์ไม่มีความรู้ความเข้าใจปัญหาอธิกรณ์และการระงับอธิกรณ์ทั้งด้านพระธรรมวินัยและด้านกฎหมาย ขาดประสบการณ์ในการจัดการปัญหาอธิกรณ์ โครงสร้างแบบแผนการดำเนินการของผู้ใช้อำนาจและการคุ้มครองผู้ใช้อำนาจการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายไม่ชัดเจน ขาดความร่วมมือเพราะเกรงใจและยำเกรงใจกันและบางปัญหามีมวลชนเข้ามาเกี่ยวข้อง

๔.๒.๑.๓ ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

จากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์และประเมินผลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อปัญหาอุปสรรคการจัดการปัญหาอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ๔ กลุ่ม ได้แก่กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ จำนวน ๑๙ รูป/คน มาทำการวิเคราะห์และประเมินผลในประเด็น “ปัจจุบันการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยมีปัญหาอุปสรรคหรือไม่ อย่างไร” และในประเด็น “ความคิดเห็นต่อการระงับอธิกรณ์ ๔ เรื่องของคณะสงฆ์ และแนวทางแก้ไข” ทั้งนี้เนื่องจากจริยธรรมของการวิจัยเพื่อมีให้ผลกระทบในการแสดงความเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอข้อความที่สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล แต่นำเสนอในแง่ของการรวบรวมข้อมูลตามกลุ่มและจัดประเด็นข้อความที่มีสาระในทางเดียวกัน สรุปนำเสนอเป็นประเด็น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(๑) ประเด็นเรื่องของสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรคการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้สรุปจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และนำเสนอแยกเป็นรายกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ^{๓๓} ดังนี้

กลุ่มองค์กรสงฆ์: มีมุมมองต่อการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยว่า

(๑) เจ้าคณะพระสังฆาธิการขาดความรู้ด้านกฎหมายไม่เข้าใจกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่น ไม่รู้หลักพระธรรมวินัย ไม่เข้าใจเรื่องอธิกรณ์ ไม่เข้าใจวิธีการต่าง ๆ เหมือนกับคณะวินัยธร จึงทำไม่ได้ ทำไม่ถูกต้อง เรื่องไม่ยุติ และมักจะกลบเรื่องไว้อีกก่อน ถ้าเรื่องไม่เจียบค่อยดำเนินการตั้งกรรมการขึ้นสอบสวน

^{๓๓} สรุปความจากสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มองค์กรสงฆ์ รายชื่อและวันที่สัมภาษณ์ตามภาคผนวก.

(๒) วิธีการระงับตามพระธรรมวินัยทั้ง ๗ วิธี ด้อยอยู่แล้วใช้ได้ เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการปัญหาอธิกรณ์มีพอครอบคลุมอธิกรณ์ทั้งหมด ส่วนกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ ค่อนข้างสลับซับซ้อนยุ่งยากมาก ยากแก่การเข้าใจและหากไม่สันทัดในการปฏิบัติให้ถูกต้องจึงค่อนข้างยาก

(๓) ปัญหาโครงสร้างทางการบริหารการปกครองบังคับบัญชาคณะสงฆ์ ด้านสมณศักดิ์ ความสัมพันธ์ มีความเกรงใจ ย่ำเกรงผู้มีตำแหน่งทางการปกครองที่เหนือกว่า

ข้อเสนอแนะของกลุ่มองค์กรสงฆ์

ควรต้องมีการให้ความรู้แก่พระสังฆาธิการ และปรับกฎหมายเถรสมาคมให้อ่านง่าย เข้าใจง่าย ต้องเข้มงวดต่อพระสังฆาธิการในการการปกครองดูแลให้การศึกษาพระธรรมวินัย รวมทั้งพระอุปัชฌาย์ ต้องดูอบรมสั่งสอนผู้ที่บวชให้ อย่าปล่อยปละละเลยในหน้าที่ เพราะการเกิดอธิกรณ์เป็นปลายเหตุเท่านั้น

กลุ่มองค์กรภาครัฐ: มีมุมมองต่อการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยว่า

(๑) ปัญหาเรื่องพระสงฆ์ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยถ้ามีเรื่องกฎหมายบ้านเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องจะรอฟังฝ่ายบ้านเมือง เพราะต้องรอเอาหลักฐานฝ่ายบ้านเมืองมาอ้างอิง ส่วนมาก ข้อร้องเรียนจะผ่านมาทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะส่งเรื่องไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด และเจ้าคณะจังหวัด ดำเนินการ ซึ่งต้องรอผลการดำเนินการจากเจ้าคณะจังหวัดจนกว่าจะแจ้งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบผลการดำเนินการ หากยังไม่มีการแจ้งก็จะมีหนังสือทวงถามเป็นระยะจนกว่าคณะสงฆ์จะได้รายงานผลการดำเนินการให้ทราบ

(๒) ระบบโครงสร้างการแบ่งแยกอำนาจการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไม่เอื้อ ยาวเกินไปไม่ทันเหตุการณ์ รวมถึงอำนาจสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีอำนาจแค่นี้ต้องชัดเจนกว่านี้ อำนาจมหาเถรสมาคมต้องชัดเจน ต้องกระจายอำนาจด้วย ไม่ใช่ศูนย์รวม ถึงจะแก้ไข ปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ได้

(๓) พระสังฆาธิการผู้มีหน้าที่ในการจัดการปัญหาอธิกรณ์ไม่เข้าใจหลักพระธรรมวินัย และหลักกฎหมาย ไม่เข้าใจกระบวนการวิธีการปฏิบัติซึ่งเป็นการไต่สวนสองฝ่าย

ข้อเสนอแนะของกลุ่มองค์กรภาครัฐ

(๑) ในแนวทางแก้ไขผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องมีความรู้เหมาะสมกับตำแหน่งงานตรงนี้ ต้องรู้หลักธรรม รู้หลักการบริหาร เงิน งาน บุคคล รู้โลกแห่งการเปลี่ยนแปลง คือเป็นทั้งในนามรัฐบาล และเป็นทั้งคณะสงฆ์ เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ ควรต้องแยกสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกับตัวมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติไปทำเกี่ยวกับรัฐบาล มหาเถรสมาคม มีสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม จะต้องทำหน้าที่วางแผนในการบริหารคณะสงฆ์ให้มหาเถรสมาคม คณะมหาเถรสมาคมควรมีคณะอาวุโส ที่มีอาวุโสพรรษาอายุมาก เป็นอำนวยการชั้นบน และคณะอำนวยการใหญ่ระดับล่าง กำหนดนโยบายทิศทางงานด้านศาสนา

(๒) ในแนวทางแก้ไขมหาเถรสมาคมต้องจริงจังให้พระปฏิบัติตามพระธรรมวินัยให้เข้มข้นยิ่งขึ้น ต้องจริงจังกับการใช้เครื่องมือไม่ว่าจะเป็นพระธรรมวินัยและกฎหมายพระสงฆ์ต้องมีความรอบรู้และดำเนินการให้เป็นไปด้วยความถูกต้องยุติธรรมต้องย้อนไปสมัยพระราชบัญญัติคณะ

สงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ให้อำนาจพระวินัยธร และมีรูปแบบกระบวนการที่สัมฤทธิ์ผล และควรตั้งพระวินัยธรระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ หากมีความผิดทางโลก ควรแยกการพิจารณาออกจากกัน เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ควรใช้หลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่ต้องรอผลคดีทางโลกให้มีการพิจารณาควบคู่กันไป

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ: มีมุมมองต่อการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยว่า

(๑) โดยโครงสร้างพระธรรมวินัยและกฎหมายไม่เอื้อกัน ในระดับองค์กรไม่มีกระบวนการให้ระงับอธิกรณ์ได้อย่างรวดเร็ว โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระบวนการค่อนข้างช้า ไม่โปร่งใส ไม่มีแบ่งปันข้อมูล ไม่มีส่วนร่วม ต้องพัฒนาคนที่ จะทำการระงับอธิกรณ์ให้มีจริยธรรมสำหรับผู้มีหน้าที่ด้านนี้โดยเฉพาะมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะต้องทำงานควบคู่กันและต้องมีการพัฒนาเครื่องมือให้ทันสมัยเหมาะสมกับสังคมสงฆ์ปัจจุบัน

(๒) ปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย คือ ขาดองค์ความรู้ในการจัดการทั้งในด้านพระธรรมวินัยและในด้านกฎหมายขาดทักษะในการปฏิบัติ ไม่เอาใจใส่กันอย่างจริงจังในการแก้ปัญหา และยังมีการช่วยเหลือเล่นพรรคเล่นพวกกันอยู่ ในส่วนของวิธีการระงับอธิกรณ์ยังไม่ชัดเจนซับซ้อนยุ่งยากควรต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน

(๓) การระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ไทย มีปัญหาด้านสมณศักดิ์และตำแหน่งผู้ปกครองจะถือยศศักดิ์เป็นที่ตั้งในการตัดสิน ขาดการฟังเหตุผลของผู้ได้บังคับบัญชาการระงับจึงไม่ชอบธรรม ขาดวุฒิภาวะความรู้ทางพระธรรมวินัย เป็นเหตุให้ขาดความชอบธรรม มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกเพราะเอาตำแหน่งทางการปกครองมาตัดสิน จึงขาดความชอบธรรมและไม่ได้รับการยอมรับ

ข้อเสนอแนะของกลุ่มนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ

ควรต้องใช้หลักพระธรรมวินัยระงับอธิกรณ์ ปัจจุบันให้อำนาจภิกษุโดยตำแหน่งรูปเดียวเป็นผู้พิจารณารับหรือไม่รับเรื่องร้องเรียนไว้พิจารณามีโอกาสช่วยเหลือพรรคพวกของตนได้ ขั้นตอนกระบวนการยุ่งยากซับซ้อนไปอิงหลักการทางโลกควรแยกพระวินัยออกจากกฎหมายทางโลกไม่ควรเอาทางโลกมาใช้กับพระสงฆ์มากเกินไป ต้องกลับไปสู่การระงับอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัย

กลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ: มีมุมมองต่อการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยว่า

(๑) ปัญหาการระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ไทย ผู้ปฏิบัติไม่มีความรู้พระธรรมวินัยและกฎหมาย การจัดการปัญหาไปอาศัยหลักการทางกฎหมายมากเกินไป โดยไม่นำเอาหลักพระธรรมวินัยมาใช้ ปัญหาของผู้ปฏิบัติไปกำหนดตำแหน่งทางการปกครองสงฆ์ ไม่สอดคล้องหลักการทางพระธรรมวินัย ที่มุ่งให้สงฆ์เป็นผู้จัดการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเอกภาพ การแก้ปัญหาจึงไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และไม่มีความจริงจังในการแก้ปัญหา ไม่มีการตรวจสอบ ปัญหาต่างๆ จึงไม่ได้รับการแก้ไข

(๒) การระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ไทยมีปัญหา เพราะพระสงฆ์มีแบล็ค เป็นตำรวจ ทหาร นักการเมืองใหญ่ ซึ่งมันเป็นผลประโยชน์ มีมวลชนเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ยากแก่การแก้ไขปัญหา

(๓) อธิกรณ์เป็นปลายเหตุ ต้นเหตุเกิดจากพระอุปัชฌาย์อาจารย์ไม่เอื้อเฟื้อต่อหน้าที่ของตนไม่ใส่ใจสหิทธิหาริก-อันเตวาสิก เจ้าคณะผู้ปกครองหย่อนยานต่อการทำหน้าที่ในการปกครองให้ภิกษุในปกครองประพฤติปฏิบัติตามสัมมาทิฐิ ทำให้เกิดปัญหาตามมา

ข้อเสนอแนะของกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ

วิธีการระงับไม่เหมาะสมต้องรวดเร็ว เด็ดขาด ถูกต้องกล้าหาญทำสิ่งถูกต้องกว่านี้ ผู้มีอำนาจต้องได้รับการยอมรับมีความรู้ความสามารถ มีความโปร่งใสไม่อคติ

(๒) ประเด็นความคิดเห็นต่อการระงับอธิกรณ์ ๔ กรณี ของคณะสงฆ์ไทย และแนวทางแก้ไข

กลุ่มองค์กรสงฆ์: มีความเห็นต่อการระงับอธิกรณ์จากตัวอย่าง ๔ กรณี ว่า

(๑) กรณีวัดพระธรรมกาย เจ้าคณะผู้มีหน้าที่ในการจัดการปัญหาอธิกรณ์ ไม่รู้เรื่อง อธิกรณ์ไม่รู้ไม่เข้าใจวิธีการจัดการกับปัญหา ทำให้ไม่เป็น ต้องมีการตรัสให้แน่นอนเรื่อง อัตตา อนัตตา เพื่อให้ท่านและลูกศิษย์ ยอมรับด้วย โดยยึดพระไตรปิฎกเป็นหลัก

(๒) กรณีพระวันชัย ถาวโร เป็นความหย่อนยานทางการปกครอง การคัดคนเข้าสู่หมู่สงฆ์ พระอุปัชฌาย์ต้องตรวจสอบเข้มงวด และต้องทำการสอบสวนและปรับอาบัติ

(๓) กรณีพระศีกฤทธิ์ โสทธิพิโล ฝ่ายปกครองสูงสุดควรติดตามและวินิจัยชี้ขาดให้ชัดเจนให้เด็ดขาด ให้ปรับทัศนคติฝ่ายปกครองต้องเข้ามาควบคุม ไม่เชื่อฟัง ไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ก็ดำเนินการในทางปกครองวินิจัยลงโทษ

(๔) กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม เป็นความหย่อนยานของคณะสงฆ์ตามลำดับขั้นไม่จริงจังการแก้ไขปัญหา ขาดการประสานงานอารักขาจากฝ่ายบ้านเมือง

มีเสียงสะท้อนจากกลุ่มองค์กรสงฆ์เสนอว่า เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ต้องมีการแถลงข้อเท็จจริงแก่สื่อมวลชน ให้รับรู้ ให้เข้าใจ ให้สังคมได้เข้าใจ ผู้มีหน้าที่ต้องดำเนินการให้ชัดเจน ปัญหาต่าง ๆ ที่ไม่สามารถจัดการได้เพราะไม่รู้เรื่องอธิกรณ์ ไม่รู้ไม่เข้าใจวิธีการ ทำให้เป็นปัญหาจึงไม่ได้รับการแก้ไข สมควรต้องมีคณะวินัยธร

กลุ่มองค์กรภาครัฐ: มีความเห็นต่อการระงับอธิกรณ์จากตัวอย่าง ๔ กรณี และมีข้อเสนอแนะแต่ละกรณี ว่า

(๑) วัดพระธรรมกาย การการสอนคลาดเคลื่อนอย่างไรให้อำนาจโดยใช้องค์กรทางวิชาการมีมาตรฐานมีความความรู้พระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้งแล้วแจ้งให้วัดปฏิบัติตาม ฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายคณะสงฆ์ไม่จริงจังที่จะทำเรื่องให้ชัดเจน เมื่อได้ข้อยุติอย่างไรแล้ว ต้องนำผลไปดำเนินการไปตัดสินใจบังคับใช้อย่างจริงจัง ฝ่ายกล่าวหา ฝ่ายที่ถูกกล่าวหา ผู้มีหน้าที่พิจารณา ต้องเคารพกฎกติกา ต้องบังคับใช้กฎและกฎหมายอย่างจริงจัง

(๒) กรณีพระวันชัย ถาวโร อำนาจสงฆ์เป็นบุคคล ตำแหน่งการปกครองนี้คือข้อเสีย จุดอ่อนต้องเป็นคณะ เหล่าสงฆ์ปรึกษาหารือแล้วเจ้าคณะจังหวัดใช้อำนาจตามกรรมการ ไม่ใช่ตัดสินด้วยตนเอง กฎหมายสงฆ์เป็นอำนาจบุคคลมีอคติ ควรจะมีการวินิจัยปรับอาบัติไว้แม้ว่าจะได้ลาสิกขาไปแล้วก็ตาม เพื่อมีข้อมูลว่าบวชใหม่ได้หรือไม่ได้ ควรจะมีฐานข้อมูลระบบออนไลน์เพื่อตรวจสอบประวัติพระสงฆ์ได้

(๓) กรณีพระศีกฤทธิ์ โสทธิพิโล เอาพระธรรมวินัยเป็นหลักเมื่อมหาเถรสมาคมได้ชี้แล้วว่าให้ถือ ๒๒๗ ข้อ และส่งเรื่องให้เจ้าคณะจังหวัดพิจารณาดำเนินการต้องตรวจตราดูแลไม่ปล่อย

ปลະลະเลย ต้องมีการติดตามการบังคับใช้มติมหาเถรสมาคม มีการติดตามรายงาน ลงโทษอย่างจริงจัง

(๔) กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม เจ้าคณะผู้ปกครองไม่ให้ความจริงจังกับการกิจในเรื่องการป้องปรามการประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ถ้าเจ้าคณะผู้ปกครองมองเป็นเรื่องปกติสิ่งเหล่านี้จะไม่ได้รับการแก้ปัญหาอย่างแน่นอน แต่ถ้าเมื่อไหร่เจ้าคณะผู้ปกครองเห็นว่าเมื่อมีหน้าที่แล้วมีตำแหน่งแล้วจะต้องดำเนินการให้เป็นรูปและจริงจังเพื่อป้องปรามวางแผนไม่ให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นอีกต้องทำกันอย่างจริงจัง ควรมีคณะวินัยธรแก้ไขปัญหาของสงฆ์ โดยไม่ต้องรอกฎหมาย

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ: มีความเห็นต่อการระงับอธิกรณ์จากตัวอย่าง ๔ กรณี และข้อเสนอแนะแต่ละกรณี ว่า

(๑) กรณีวัดพระธรรมกาย เป็นกรณีความคิดเห็นที่แตกต่างคือการตีความและคำสอนตามความคิดที่ปฏิบัติกันมาเมื่อทำข้อตกลงร่วมกันในความเห็นที่ถูกต้อง หากจงใจปฏิบัติทั้งที่รู้ว่าผิดให้ลงโทษตามกฎหมายของพระธรรมวินัยและกฎหมาย

(๒) กรณีพระวันชัย ถาวโร ปัญหาผู้ปกครองคณะสงฆ์ช่วยเหลือพระสงฆ์ที่ผิดพระธรรมวินัยมากเกินไป ทำให้เห็นเป็นระบบอุปถัมภ์ ควรจะชี้ความผิดเพื่อป้องกันเขากลับมา คณะสงฆ์หมกหมมปัญหาไว้ เพราะระบบปัญหาของการโจทของการสอบสวนมันไม่เข้มข้น ต้องเอาระบบทางโลกมาบูรณาการต้องสร้างพระที่ทำหน้าที่สอบสวนให้เข้มข้น คณะสงฆ์ควรวางแผนทางแก้ไขปัญหากรณีนี้ไว้เพื่อเป็นแบบอย่างในทางปฏิบัติต่อไป

(๓) กรณีพระศิกฤทธิ์ โสติพิโล อันที่จริงมันเป็นความคิดเห็นส่วนบุคคล ถ้ามองในหลักสิทธิมนุษยชนถือว่าสามารถทำได้ จะหยิบเอามาทั้งหมดก็ได้หรือไม่ทั้งหมดก็ได้ แต่ว่าในแง่ของการที่อยู่ในสังคมสงฆ์ระเบียบปฏิบัติของคณะสงฆ์เราต้องอนุวัตรตาม ถ้าไม่อนุวัตรตามก็ควรถูกลงโทษ เพราะทำให้เสื่อมเสียแก่คณะสงฆ์

(๔) กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม ถ้าผิดตามกฎหมายต้องว่ากันตามกฎหมาย ส่วนพระธรรมวินัยก็ต้องมีการปรับอาบัติ เป็นการหย่อนยานในการบังคับใช้พระธรรมวินัยจริง ๆ ไม่ต้องรอผลตามกฎหมายก็ผิดพระธรรมวินัยแล้ว แนวทางแก้ไขต้องสร้างสังคมเสมอภาคให้โอกาสคนได้พัฒนาตนเองได้เข้าถึงทรัพยากรได้ สร้างสังคมยุติธรรมไม่เลือกปฏิบัติ เพราะฉะนั้นการที่จะสู่สังคมเสมอภาคหรือสังคมยุติธรรม พระธรรมวินัย กฎหมาย จารีตประเพณีต้องเป็นกรอบที่เข้าไปสู่เพื่อให้เกิดสังคมเสมอภาคความยุติธรรม

กลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ: มีความเห็นต่อการระงับอธิกรณ์จากตัวอย่าง ๔ กรณี และข้อเสนอแนะแต่ละกรณี ว่า

(๑) กรณีวัดพระธรรมกาย ควรมีการตรวจสอบสอบสวน มีคณะทำงานหรือคณะกรรมการ มิเช่นนั้นจะเข้าข่ายทำพระธรรมวินัยให้วิปริตแทนที่จะวิปริตไปจากพระธรรมวินัย คณะสงฆ์ควรทำให้กระจ่าง ต้องว่ากันไปตามเนื้อผ้าถูกว่าถูกผิดว่าไปตามผิดสงฆ์ต้องรับรู้และรับแก้ไขสงฆ์ในชั้นต่าง ๆ ต้องช่วยกันดูแลอย่างจริงจัง เพื่อรักษาพระธรรมวินัยและพระรัตนตรัย ควรต้องสนับสนุนให้พระสงฆ์ได้ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถาอย่างจริงจัง

(๒) กรณีพระวันชัย ถาวโร คณะสงฆ์ย่อหย่อนไม่ดำเนินการให้เป็นมาตรฐาน ต้องทำเรื่องให้กระจำงอาบัติหรือไม่อาบัติขึ้นไหน เจ้าคณะผู้ปกครองละเอียดต้องมีมาตรการที่จริงต้องตัดสินไปตามหลักฐานต่าง ๆ เรื่องเอาผู้หญิงไปนอนก็ตัดสินได้เลยตามหลักฐานชัดเจน ปัญหาอีกอย่างของพระก็คือระบบฐานข้อมูลไม่มีระบบฐานข้อมูล

(๓) กรณีพระคึกฤทธิ์ โสตถิพิโล ต้องตั้งกรรมการสอบถ้าปล่อยไปก็เป็นปัญหา สังคมกลางแคลงใจเพราะไม่ตัดสินให้เด็ดขาด มหาเถรสมาคมต้องเข้ามาให้ชัดเจนคนอื่นจะได้ไม่เอาเยี่ยงอย่าง ควรหาข้อยุติไม่ควรปล่อยปัญหาไว้ให้เรื้อรัง และควรติดตามการดำเนินการของเจ้าคณะจังหวัดในการแก้ไขปัญหาของคณะสงฆ์ ต่อก็ต้องเห็นใจคนปฏิบัติด้วยว่าเกินกำลังหรือว่าไม่เกินกำลัง แนวทางแก้ไขควรจัดให้ทัศนะในที่ประชุมหรือสาธารณะและหาข้อยุติในที่ประชุมไม่ควรปล่อยให้ทัศนะแก่ผู้ไม่ได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา

(๔) กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม เป็นปัญหามวลชนและการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง มหาเถรสมาคมต้องเข้ามาจัดการ เพราะเป็นปัญหาใหญ่ของคณะสงฆ์ ปล่อยให้เจ้าคณะดำเนินการโดยลำพัง ก็อาจเกินกำลัง องค์การปกครองสูงสุดต้องเข้ามาดำเนินการโดยอาศัยบ้านเมืองเข้ามาช่วยเหลือด้วย ถ้าเจ้าคณะผู้ปกครองทำงานด้วยความรับผิดชอบต่อหน้าที่ทำงานให้มันเด็ดขาดกว่านี้ปัญหามันคงไม่เป็นแบบนี้ แต่เพราะทำงานแบบไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่มันจึงทำให้เกิดวิกฤตต่อศรัทธาแนวทางแก้ไข ควรนำเอาระบบอุปชฌาย์อาจารย์ในการดูแลศรัทธาวิหริก อันเตวาลิกอย่างใกล้ชิด

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ทั้ง ๔ กลุ่ม เกี่ยวกับ ความคิดเห็นต่อการจัดการปัญหาพระสงฆ์ ๔ เรื่อง ของคณะสงฆ์และแนวทางแก้ไข ได้แสดงทัศนะดังนี้

(๑) กรณีการเผยแผ่คำสั่งสอนที่คลาดเคลื่อนต่อหลักธรรมของวัดพระธรรมกาย เป็นปัญหาทางการปกครอง เจ้าคณะผู้ปกครองต้องสอดส่องดูแลปรับวิธีคิดให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ใช้กระบวนการพูดคุยกันสองฝ่ายทำความเข้าใจที่ถูกต้องด้วยหลักธรรมและต้องยอมรับเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง หากยังจงใจประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อเดิมต้องมีการลงโทษ คณะสงฆ์ต้องทำเรื่องนี้ให้กระจำงให้ยอมรับได้ทั้งสองฝ่ายและภาคสังคมด้วย เรื่องนี้ถือเป็นความหย่อนยานของคณะสงฆ์ตั้งแต่แรกที่ไม่สอดส่องดูแล แก้ไขปัญหาตั้งแต่ต้น แนวทางแก้ไขต้องทำกันอย่างจริงจัง คำสั่งของมหาเถรสมาคมต้องยอมรับได้ปฏิบัติตามได้เห็นผลได้อย่างจริงจังและต้องมีมาตรการที่เด็ดขาดโดยไม่เลือกปฏิบัติ

(๒) กรณีพระวันชัย ถาวโร เมื่อไม่มีการวินิจัยเรื่องนี้ไว้ ทำให้สามารถกลับเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้อีก เมื่อเข้ามาบวชแล้ว เจ้าคณะผู้ปกครองเจ้าสังกัดต้องดำเนินการสอบสวนเรื่องนี้เรื่องในอดีตของพระวันชัย ถาวโร ให้กระจำงวินิจัยและปรับอาบัติได้หรือแม้แต่พระวันชัย ถาวโร ได้ลาสิกขาบทไปแล้ว แต่ความประพฤติในขณะที่เป็นพระภิกษุควรได้รับการพิจารณาและปรับอาบัติไว้ เพื่อให้รู้ว่าสามารถกลับเข้ามาบวชใหม่ได้อีกหรือไม่ คณะสงฆ์ควรต้องมีแนวทางการดำเนินการกรณีนี้ให้ชัดเจน เพื่อให้พระอุปัชฌาย์ได้มีแนวทางปฏิบัติได้ด้วย ไม่เป็นปัญหาสังคมมาจนทุกวันนี้

(๓) กรณีพระคฤทธิโสทธิพล เป็นความเข้าใจและประพจน์ผิดหมู่ผิดคณะต้องปรับทัศนคติ ฝ่ายปกครองสูงสุดควรต้องวินิจฉัยชี้ขาดและปรับอาบัติต้องชี้มาให้ชัดเจน คนอื่นจะได้ไม่เอาเยี่ยงอย่าง มีการติดตามรายงานการบังคับใช้มติมหาเถรสมาคมอย่างจริงจัง มีการติดตาม รายงานและลงโทษอย่างจริงจัง แล้วควรให้ศึกษาอย่างถ่องแท้ไม่ปล่อยให้แสดงความคิดเห็นที่ผิดๆ ต่อคนที่ไม่รู้เจ้าคณะต้องติดตามและรายงานผลอย่างใกล้ชิด

(๔) กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม ผิดทั้งพระวินัย ผิดทั้งกฎหมายทางโลก คณะสงฆ์ไม่มีกระบวนการทำงาน ไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ แก้ไขไม่ได้เพราะมีมวลชนมาหนุน มหาเถรสมาคมต้องมาแก้ไขบ้านเมืองต้องเข้ามาช่วยเหลือ ไม่ต้องรอผลตามกฎหมายก็ผิดพระธรรมวินัยแล้วต้องสร้างสังคมเสมอภาค สังคมแห่งความยุติธรรมไม่เลือกปฏิบัติ พระธรรมวินัย กฎหมาย จารีตประเพณีต้องเป็นกรอบนำไปสู่สังคมเสมอภาคและความยุติธรรมควรนำเอาระเบียบอุปัชฌาย์อาจารย์ในการดูแลสัทธิวิหาริก อันเตวาสิกอย่างใกล้ชิด

๔.๒.๑.๔ สรุปผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันการจัดการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย

จากการศึกษาเอกสาร จากแบบสอบถามพระสังฆาธิการและจากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มองค์กรทั้ง ๔ กลุ่ม พบสภาพปัจจุบันการจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย ดังนี้

๑) ระบบโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กำหนดให้ผู้มีหน้าที่ระงับอธิกรณ์ และวินิจฉัยการลงนิคหกรรมยึดโยงกับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งสามารถให้คุณและให้โทษได้ การแก้ปัญหาจึงขาดความชอบธรรมไม่ได้รับการยอมรับเพราะเป็นการมอบปัญหาให้เจ้าคณะผู้ปกครองโดยตำแหน่งรับผิดชอบแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตปกครองตามกำลังที่จะจัดการได้ การมีส่วนร่วมหายไปจากสังคม สงฆ์จึงขาดเอกภาพ เห็นควรปรับปรุงโครงสร้างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใหม่แยกอำนาจการปกครองสงฆ์กับการอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ออกจากกันโดยให้มหาเถรสมาคมตั้งคณะวินัยธรชั้นจังหวัด (ขั้นต้น) เป็นผู้พิจารณาพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ ให้โครงสร้างกฎหมายเอื้อต่อพระธรรมวินัย โดยปรับปรุงหรือตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ให้มีกระบวนการแก้ไขปัญหาด้อย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ หากมีความผิดทางโลกควรแยกการพิจารณาออกจากกัน และสร้างการมีส่วนร่วมของสงฆ์ พัฒนาผู้มีหน้าที่ระงับอธิกรณ์ต้องมีจริยธรรม พัฒนาเครื่องมือให้ทันสมัย เหมาะสมกับสังคมสงฆ์ปัจจุบัน โดยใช้พระธรรมวินัยเป็นหลักและเอากฎหมายเข้ามาเสริมสนับสนุนพระวินัย

๒) หมู่สงฆ์ไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ไม่เข้าใจปัญหาอธิกรณ์และวิธีการระงับอธิกรณ์ไม่มีความรู้ไม่เข้าใจกฎหมายคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคมและการจัดการปัญหาอธิกรณ์ในทางกฎหมาย ไม่มีความรู้กระบวนการยุติธรรมของรัฐ มหาเถรสมาคมต้องเข้มงวดในการเล่าเรียนพระธรรมวินัยให้ถือว่าเป็นหน้าที่พระภิกษุสามเณรต้องศึกษาพระธรรมวินัย และต้องเข้มงวดต่อพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลให้การศึกษาพระธรรมวินัยพระภิกษุในปกครอง เข้มงวดต่อพระอุปัชฌาย์ให้อบรมสั่งสอนสัทธิวิหาริกให้ตั้งมั่นในสัมมาปฏิบัติ อย่าปล่อยปละละเลย เพราะอธิกรณ์เป็นปลายเหตุ

๓) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะเลขาธิการมหาเถรสมาคม ไม่เข้าใจบทบาทภารกิจในการสนองงานคณะสงฆ์ ไม่เข้าใจบทบาทภารกิจหน้าที่ของตนเอง ไม่รู้หลักธรรมไม่รู้หลักการบริหาร เงิน งาน บุคคล ไม่รู้โลกแห่งการเปลี่ยนแปลง การทำหน้าที่เป็นทั้งในนามรัฐบาล และเป็นทั้งในนามคณะสงฆ์ ระบบการบริหารจัดการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติไม่เอื้อให้กลุ่มงานคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นกลุ่มงานเล็ก ๆ ผู้อำนวยการกลุ่มตำแหน่งนักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ ซึ่งต้องดูแลงานนโยบายและมาตรการในการอุปถัมภ์และคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาในระดับชาติ ในระดับจังหวัดได้มอบให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบต่อการกิจสนองงานคณะสงฆ์ ทั้งด้านองค์ความรู้และด้านการปฏิบัติการตามพระธรรมวินัย กฎหมายและกฎหมายมหาเถรสมาคมและจำนวนบุคคลากร ไม่เพียงพอต่องานพระพุทธศาสนาในระดับชาติ

๔.๒.๑.๕ สรุปผลการวิเคราะห์ปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย

จากการศึกษาข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ทำให้เห็นสภาพปัจจุบันการจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยซึ่งมาจากระบบโครงสร้างการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ยึดโยงกับตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ และมหาเถรสมาคม ให้มีอำนาจหน้าที่ปกครองดูแลควบคุมความประพฤติของพระภิกษุสามเณรซึ่งอยู่ในปกครองตามพระธรรมวินัยและตามกฎหมายของบ้านเมือง โดยได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาตั้งแต่ครั้งมีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เป็นต้นมา จากระบบโครงสร้างของกฎหมายคณะสงฆ์ในยุคของคณะสงฆ์ไทยที่รวมอำนาจทั้งหมดไว้ที่มหาเถรสมาคมทั้งอำนาจหน้าที่สั่งขมใน การออกกฎ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศต่าง ๆ ของทางคณะสงฆ์ การทำหน้าที่สั่งขมใน การบังคับบัญชาหมู่สงฆ์ และอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย จากอำนาจหน้าที่ดังกล่าวของมหาเถรสมาคม นำมาสู่การตรากฎมหาเถรสมาคม เพื่อนำมาบังคับใช้กับหมู่สงฆ์ไม่ว่ากฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๑ (พ.ศ.๒๕๓๘) ว่าด้วยการสละสมณเพศ ซึ่งมหาเถรสมาคม ได้มอบอำนาจให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เป็นผู้ที่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และลงโทษ โดยเฉพาะกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ได้นำวิธีพิจารณาความของฝ่ายอาญาจักรมาใช้ดำเนินการกับทางพระวินัย จากระบบโครงสร้างของกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดให้พระภิกษุผู้ใช้อำนาจได้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งปกครองสงฆ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการปัญหาอธิกรณ์ได้แก่กฎหมายมหาเถรสมาคม ส่วนหลักเกณฑ์วิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นรูปแบบวิธีการของฝ่ายอาญาจักรนำมาใช้ในกระบวนการของพระธรรมวินัย ผลที่ตามมาคือ ปัญหาไม่ได้ถูกแก้ไขแต่เพิ่มปัญหาใหม่ขึ้นมา นอกจากกระบวนการจะล่าช้าแล้วยังสร้างความแตกแยกไม่ปรองดองกันในหมู่สงฆ์ทำให้คลายความศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชน เพราะผู้ปฏิบัติกับรูปแบบวิธีการไม่สอดคล้องสัมพันธ์กันด้วยเหตุ

๑) ตัวบุคคล กล่าวคือ ผู้มีอำนาจหรือผู้ปฏิบัติไม่มีความรอบรู้ความสามารถในการจัดการปัญหา ไม่เข้าใจกระบวนการด้านกฎหมาย ไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพระธรรมวินัยเพียงพอในการจัดการปัญหา ไม่เข้าใจการจัดการปัญหาอธิกรณ์และวิธีการ เป็นเหตุให้การแก้ไขปัญหามีผิดพลาดล่าช้าหรือสูญเสียความเที่ยงธรรม ประกอบกับหมู่สงฆ์ไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ไม่เข้าใจวิธีการทางพระธรรมวินัย ปฏิบัติคลาดเคลื่อนไปจากพระธรรมวินัยและคัดค้านต่อต้านหรือปฏิเสธกระบวนการวิธีการตามพระธรรมวินัย แม้มหาเถรสมาคมจะได้มีคำสั่ง เรื่องให้พระภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัยพ.ศ.๒๕๓๘ กำหนดให้ภิกษุมีพรรษาไม่ถึง ๕ และสามเณรรูปใดที่ยังมีวิทยฐานะเป็นนักเรียนชั้นใดชั้นหนึ่งให้เจ้าอาวาสกวัดขึ้นให้เรียนพระธรรมวินัย หรือเข้ารับการอบรมพระธรรมวินัยทุกรูป ถ้าฝ่าฝืนถือว่าผิดคำสั่งเจ้าอาวาส มีความผิดตามมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เจ้าอาวาสรูปใดไม่กวัดขึ้นภิกษุสามเณรในวัดของตน ย่อมมีความผิดฐานละเลยต่อหน้าที่ ให้เจ้าอาวาสและเจ้าคณะทุกระดับ จะพึงร่วมกันปฏิบัติภารกิจอันเป็นหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในคำสั่งมหาเถรสมาคมให้สำเร็จด้วยดี หากมีปัญหาในการปฏิบัติตามคำสั่งให้เจ้าคณะภาค เจ้าสังกัต หรือเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เสนอเรื่องไปยังมหาเถรสมาคม ผ่านสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม แต่ในทางปฏิบัติยังไม่ได้เข้มงวดกวัดขึ้นให้เป็นไปตามคำสั่งมหาเถรสมาคมแต่อย่างใด และในทางกลับกันขาดการตรวจสอบขาดการรายงานผลของการปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคมของแต่ละวัดซึ่งเป็นหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม ซึ่งได้พบเห็นพฤติกรรมของพระภิกษุสามเณรที่ขาดการเรียนรู้พระธรรมวินัย มีพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งความคิดเห็นทั้งการประพฤติปฏิบัติที่ผิดแผกแตกต่างไปจากพระธรรมวินัย และคัดค้านพระธรรมวินัยตามความคิดความเชื่อของตนเอง สร้างปัญหาให้สังคมสงฆ์ต้องเข้ามาดำเนินการแก้ไขเพื่อมิให้พระพุทธศาสนาเสียหายคลายความศรัทธาต่อหมู่พระสงฆ์

๒) เครื่องมือหรือวิธีการ ได้แก่ กฎมหาเถรสมาคมมีรูปแบบวิธีการปฏิบัติซับซ้อนยุ่งยากไม่สะดวกรวดเร็วแก่การปฏิบัติ แก้ไขปัญหาไม่ได้ทันทั่วถึง กระบวนการตามกฎหมายเป็นวิธีการทางกฎหมายสำหรับผู้มีความรู้ด้านกฎหมายเท่านั้นที่จะเข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้อง อีกทั้งกระบวนการพิจารณาต้องครบทั้ง ๓ ศาล จึงจะถึงที่สุดซึ่งต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการแก้ไขปัญหาไม่เป็นที่ไปตามหลักพระวินัย รูปแบบวิธีการกระบวนการ ไม่เหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบันเนื่องด้วยมีข้อกำหนดเงื่อนไขของการพิจารณาการกระทำผิดพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องด้วยความผิดทางโลก จะต้องรอผลการพิจารณาฝ่ายราชอาณาจักรให้เสร็จสิ้นก่อนจึงจะพิจารณาความผิดทางพระวินัยได้ อีกทั้งองค์คณะผู้พิจารณาไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยจำนวนสงฆ์ในการทำสังฆกรรมหมายถึงคณะผู้พิจารณาในทางกฎหมายกำหนดองค์คณะไว้จำนวน ๓ รูป แต่ในทางพระวินัยกำหนดจำนวนสงฆ์ในการประกอบสังฆกรรมเป็นสงฆ์จตุรวรรค ได้แก่จำนวนสงฆ์ ๔ รูป สภาพปัญหาสังคมสงฆ์ในอดีตแตกต่างจากสังคมสงฆ์ในปัจจุบัน เพราะหมู่สงฆ์มีจำนวนมากขึ้น เกิดลากลักการะมากขึ้น โอกาสล่วงละเมิดพระธรรมวินัยมีหลากหลายช่องทางเพิ่มมากขึ้นในโลก Social Media หากไม่มีวิธีการหรือกระบวนการแก้ไขปัญหที่รวดเร็วย่อมส่งผลเสียหายต่อภาพลักษณ์ขององค์กรสงฆ์และพระพุทธศาสนาโดยภาพรวมประกอบกับการมีส่วนร่วมหายไปจากสังคม สงฆ์จึงขาดความเป็นเอกภาพ เป็นการมอบปัญหาให้เจ้าคณะผู้ปกครองโดยตำแหน่งรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตการปกครองของตนตามกำลังที่จะจัดการได้ โดยขาดการติดตามตรวจสอบการดำเนินการตาม

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะเหนือขึ้นไปตามลำดับ เป็นการผลักระการแก้ไขปัญหาโดยไม่เหลียวแลซึ่งกันและกันในสังคมสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์จึงอ่อนแอขาดความเป็นเอกภาพ

๓) การส่งเสริมและสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ กล่าวคือ ขาดการสนับสนุนช่วยเหลือเสริมอำนาจ และให้คำแนะนำอย่างจริงจังในการจัดการปัญหาอริกธจากองค์กรของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งได้แก่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของหมู่สงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะเลขาธิการมหาเถรสมาคม ปัจจุบันเดินกันคนละก้าว ทำอย่างไรสององค์กรนี้ถึงจะเดินไปพร้อม ๆ กัน โดยหันหน้าเข้าหากันปรึกษาหารือกัน วางแผนนโยบายด้วยกัน ศึกษาปัญหาด้วยกัน ประชุมร่วมกัน วางแผนร่วมกัน ตกลงร่วมกัน ดำเนินการด้วยกัน เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายเดียว

โดยสรุปจากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นปัจจัยสาเหตุนำไปสู่ปัญหาการจัดการอริกธของคณะสงฆ์ไทยใน ๓ มิติ ได้แก่

(๑) การพิจารณาไม่ได้ถูกดำเนินการอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้

(๒) รูปแบบวิธีการของกฎหมายมหาเถรสมาคม ไม่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหของสงฆ์ในปัจจุบันเพราะบางปัญหาที่เกี่ยวข้องด้วยคดีทางโลกต้องรอผลการพิจารณาจากฝ่ายอาญาจักรให้สิ้นสุดก่อนจึงจะพิจารณาความผิดพระวินัยได้กรณีเป็นปัญหาพระวินัยที่เกี่ยวข้องด้วยคดีทางโลก

(๓) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขาดการเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือสนับสนุนคณะสงฆ์อย่างจริงจังปัญหาเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนไปสู่องค์กรสงฆ์ ไปสู่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทั้งในฐานะองค์กรของรัฐและในฐานะสำนักเลขาธิการมหาเถร เพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

ทั้งนี้ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ทั้ง ๔ กลุ่ม ได้แสดงทัศนะต่อปัญหาการจัดการอริกธของคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน สรุปดังนี้

(๑) ผู้ปฏิบัติไปยึดโยงตำแหน่งทางการปกครองยอมสูญเสียความเป็นธรรมและเกิดอคติได้ ไม่มีความรู้เพียงพอในด้านพระธรรมวินัยและด้านกฎหมายขาดทักษะในการปฏิบัติไม่รู้เรื่องอริกธ ไม่รู้ไม่เข้าใจวิธีการจัดการกับปัญหา ทำไม่เป็น การแก้ไขปัญหเป็นไปโดยลำพัง ขาดการมีส่วนร่วม มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก มีความเคารพยำเกรงกันโดยตำแหน่ง จึงขาดความชอบธรรมและการยอมรับจากหมู่สงฆ์และจากสังคมพระอุปัชฌาย์อาจารย์ไม่เอื้อเฟื้อต่อหน้าที่ของตนไม่ใส่ใจสัทธินาสิก-อันเตวาสิก บวชแล้วปล่อยปละเลยไม่อบรมสั่งสอนให้รู้พระธรรมวินัยและประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในสัมมาปฏิบัติ

(๒) เครื่องมือวิธีการกระบวนการในการแก้ปัญหา ไปใช้หลักการทางกฎหมายมากเกินไปยุ่งยากซับซ้อน ยาวนาน ไม่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ไม่สอดคล้องกับหลักการทางพระธรรมวินัย คนตรากฎหมายไม่มีความรู้ด้านพระธรรมวินัย

(๓) หน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงและในการส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือคณะสงฆ์ได้แก่มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องทำงานควบคู่กันโดยเฉพาะผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องมีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งรู้

หลักธรรม รู้หลักการบริหารเงิน งาน บุคคล รู้โลกแห่งการเปลี่ยนแปลง เป็นทั้งในนามรัฐบาลและเป็นทั้งในนามเลขาธิการมหาเถรสมาคม ร่วมกำหนดนโยบายทิศทางการงานด้านพระพุทธศาสนาเข้มงวดกวดขันให้พระสงฆ์ได้เรียนรู้พระธรรมวินัยอย่างจริงจัง

สรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องปัญหาการจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย สรุปดังนี้

๑) ผู้มีอำนาจหรือผู้ปฏิบัติไม่มีความรอบรู้ความสามารถในการจัดการปัญหาอธิกรณ์ทั้งในทางพระธรรมวินัยและตามกฎหมายคณะสงฆ์ ประกอบกับหมู่สงฆ์ไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ไม่เข้าใจวิธีการทางพระธรรมวินัยและทางกฎหมาย ปฏิบัติคลาดเคลื่อนไปจากพระธรรมวินัยและคัดค้านต่อต้านหรือปฏิเสธกระบวนการจัดการปัญหาทางอธิกรณ์ ไม่ยอมรับคำวินิจฉัยเพราะการพิจารณาไม่ได้ถูกดำเนินการอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้

๒) เครื่องมือ รูปแบบวิธีการกระบวนการของกฎหมายมหาเถรสมาคม ไม่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหของสงฆ์ในปัจจุบัน ซับซ้อนยุ่งยากกระบวนการล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์ไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยเป็นการมอบอำนาจให้พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งทางปกครองเป็นผู้แก้ไขปัญหาอธิกรณ์ ทำให้การมีส่วนร่วมขาดหายไปจากสังคมสงฆ์ บางปัญหาเป็นเรื่องพระธรรมวินัยเกี่ยวเนื่องด้วยคดีทางโลก ซึ่งต้องรอผลคดีทางโลก เป็นเหตุให้การแก้ไขปัญหาล่าช้าลง มหาเถรสมาคมขาดการติดตามตรวจสอบ สงฆ์จึงขาดเอกภาพในการแก้ไขปัญห

๓) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขาดการสนับสนุนช่วยเหลือให้คำแนะนำอย่างจริงจังในการจัดการแก้ไขปัญหของสงฆ์ในฐานะองค์กรของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและในฐานะสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะเลขาธิการมหาเถรสมาคม ซึ่งปัจจุบันมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ไม่หันหน้าปรึกษาหารือกัน ไม่มีการวางแผนนโยบาย ศึกษาปัญหา ประชุมวางแผนตกลงดำเนินการร่วมกันแต่อย่างใด

สรุปผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย โดยผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร จากแบบสอบถามและจากการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาสรุปให้ทราบถึง (๑) สภาพปัจจุบันการจัดการอธิกรณ์ และ (๒) สภาพปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่ ๑ ตามตารางที่ ๔.๑๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๒ สรุปสภาพปัจจุบัน ปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย

วิธีการ	สภาพปัจจุบัน(เหตุ)	ปัญหา(ผล)	วิธีจัดการ/แก้ไข
๑.๑ ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ตัวอย่างคดีสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ รายงานสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผลงานวิชาการ และเอกสารต่าง ๆ	๑.ปัญหาทางโครงสร้างการบริหารการปกครองคณะ สงฆ์ที่มีมอบอำนาจทั้งหมดให้เจ้าคณะ พระสังฆาธิการ มีอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์โดยตำแหน่งโดย บุคคลและให้มีอำนาจในการลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุ ผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยตามกำลังที่จะจัดการได้ การมีส่วนร่วมขาดหายไปจากสังคมสงฆ์ สงฆ์จึงขาด เอกภาพ ๒. คณะสงฆ์ไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ ไม่ มีความรู้กระบวนการยุติธรรมของรัฐ ไม่เข้าใจปัญหา อธิกรณ์และวิธีการระงับทางพระธรรมวินัยและในทาง	๑. ผู้มีอำนาจหรือผู้ปฏิบัติไม่มีความรอบรู้ ความสามารถในการจัดการปัญหาการ พิจารณาจึงไม่ได้ถูกดำเนินการอย่าง บริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ สังคมจึงไม่ยอมรับ ๒. เครื่องมือ ได้แก่งฎมหาเถรสมาคมมี รูปแบบวิธีการปฏิบัติซับซ้อนยุ่งยากไม่ สะดวกรวดเร็วแก่การปฏิบัติ แก้ไขปัญหา	๑. สมควรแยกอำนาจการดำเนินการทาง พระวินัยออกจากอำนาจทางการปกครอง เพื่อให้การดำเนินการทางพระวินัยเป็นไป ด้วยความเป็นอิสระ บริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ ด้วย กระบวนการทางพระวินัย โดยพระวินัยธร และปฏิรูปองค์กรสำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติ กำหนดบทบาทในฐานะเลขาธิการ มหาเถรสมาคมให้ชัดเจน ปฏิบัติภาระกิจ ตามอำนาจหน้าที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม สนับสนุนช่วยเหลือและเสริมอำนาจคณะ สงฆ์อย่างเป็นเอกภาพ ควรดำเนินการ ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎ มหาเถรสมาคมให้สอดคล้องกับพระธรรม วินัยและสอดคล้องกับปัญหาของสงฆ์ที่ เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ๒. และมหาเถรสมาคมควรเข้มงวดกวดขันให้ หมู่สงฆ์ได้ศึกษาพระธรรมวินัยโดยให้ถือ หน้าที่และควรให้มีโรงเรียนสอนพระธรรม

๑.๒ ข้อมูลจากแบบสอบถามพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นพระสังฆิการในเขตภาค ๖ ภาค ๘ และภาค ๙	กฎหมาย เนื่องจากการมอบอำนาจให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์เป็นผู้มีอำนาจพิจารณาลงนิคหกรรม คือเป็นทั้งผู้ปกครองและเป็นทั้งผู้มีอำนาจลงโทษ เป็นผู้ให้คุณเป็นผู้ให้ทั้งโทษ เพราะฉะนั้นการพิจารณาจึงไม่ได้รับการยอมรับ ๓. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ไม่เข้าใจบทบาทภารกิจในการสนองงาน คณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะผู้แทนรัฐบาลและผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะเลขาธิการมหาเถรสมาคม ซึ่งต้องทำหน้าที่ใน ๒ บทบาทอย่างประสานสอดคล้องกัน ปรีกษาหารือร่วมกัน ตกลงวางแผนร่วมกัน ดำเนินการร่วมกัน ตรวจสอบร่วมกัน จะทำให้งานคณะสงฆ์ดำเนินไปได้ด้วยดี ๑. คณะสงฆ์ทั้งผู้มีหน้าที่ระงับอธิกรณ์และผู้ก่ออธิกรณ์ไม่มีความรู้ความเข้าใจปัญหาอธิกรณ์และการระงับอธิกรณ์ทั้งด้านพระธรรมวินัยและด้านกฎหมาย คณะสงฆ์ขาดประสบการณ์ในการจัดการปัญหาอธิกรณ์	ไม่ได้ทันทั่วทั้งที่ กระบวนการตามกฎหมาย นิคหกรรม เป็นวิธีการทางกฎหมาย ไม่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาของสงฆ์ในปัจจุบัน เพราะบางปัญหาที่เกี่ยวข้องด้วยคดีทางโลกต้องรอผลการพิจารณาจากฝ่ายอาณาจักรให้สิ้นสุดก่อนจึงจะพิจารณาความผิดพระวินัยได้กรณีเป็นปัญหาพระวินัยที่เกี่ยวข้องด้วยคดีทางโลก ๓. ขาดการสนับสนุนช่วยเหลือเสริมอำนาจ และให้คำแนะนำอย่างจริงจังในการจัดการปัญหาอธิกรณ์จากองค์กรของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งได้แก่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๑. ผู้ระงับอธิกรณ์และผู้ก่ออธิกรณ์ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการปัญหาอธิกรณ์ตามหลักพระธรรมวินัยและตามกฎหมายคณะสงฆ์และไม่มีประสบการณ์ในการระงับอธิกรณ์ ขาดความร่วมมือ	วินัยโดยเฉพาะควรต้องมีการให้ความรู้แก่พระสังฆาธิการในการจัดการปัญหาอธิกรณ์ มหาเถรสมาคมต้องเข้มงวดต่อพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลให้การศึกษาพระธรรมวินัยพระภิกษุในปกครอง เข้มงวดต่อพระอุปัชฌาย์ให้อบรมสั่งสอนสัทธิวิหาริกให้ตั้งมั่นในสัมมาปฏิบัติ ๓. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและมหาเถรสมาคมต้องหันหน้าเข้าหากัน ปรีกษาหารือกัน วางแผนนโยบายด้วยกัน ศึกษาปัญหาด้วยกัน ประชุมร่วมกัน วางแผนร่วมกัน ตกลงร่วมกัน ดำเนินการด้วยกัน ตรวจสอบร่วมกัน เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกันคือความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงของพระพุทธศาสนา
---	---	---	--

๑.๓ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กร ๔ กลุ่ม	๒. โครงสร้างแบบแผนการดำเนินการของผู้ใช้อำนาจ และการคุ้มครองผู้ใช้อำนาจการระงับอิทธิพลตามกฎหมายไม่ชัดเจน ๑.ระบบโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๓๕) กำหนดผู้มีหน้าที่ระงับอิทธิพล และวินิจฉัยการลงโทษกรรมียึดโยงกับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งสามารถให้คุณและให้โทษได้ การแก้ปัญหาจึงขาดความชอบธรรมไม่ได้รับการยอมรับเพราะเป็นการมอบปัญหาให้เจ้าคณะผู้ปกครองโดยตำแหน่งรับผิดชอบแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในเขตปกครองตามกำลังที่จะจัดการได้ การมีส่วนร่วมหายไปจากสังคม สงฆ์จึงขาดเอกภาพ	กันทั้งสองฝ่ายและ มีความเกรงใจยำเกรงใจกัน ขาดพยานหลักฐาน มีมวลชนเข้ามาเกี่ยวข้อง บางปัญหาไม่สามารถใช้พระธรรมวินัยจัดการได้ จึงขาดการยอมรับคำวินิจฉัย ๒. ไม่บังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ไม่ได้เด็ดขาดไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย การระงับอิทธิพลตามกฎหมายมีโครงสร้างแบบแผนและการดำเนินการตลอดทั้งผู้มีอำนาจขอบเขตการใช้อำนาจและการออกกฎหมายคุ้มครองการใช้อำนาจยังไม่ชัดเจนมีขั้นตอนล่าช้า ๑. ผู้ปฏิบัติไปยึดโยงตำแหน่งทางการปกครองยอมสูญเสียความเป็นธรรมและเกิดอคติได้ ไม่มีความรู้เพียงพอในด้านพระธรรมวินัยและด้านกฎหมายขาดทักษะในการปฏิบัติไม่รู้เรื่องอิทธิพล ไม่รู้ไม่เข้าใจวิธีการจัดการกับปัญหา ทำให้ไม่เป็นการแก้ไขปัญหาลงไปโดยลำพัง ขาดการมีส่วนร่วม มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก มีความเคารพยำเกรงกันโดยตำแหน่ง จึงขาดความชอบธรรมและการยอมรับจากหมู่สงฆ์และจากสังคมพระอุปัชฌาย์	๑.ปรับปรุงโครงสร้างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใหม่แยกการปกครองสงฆ์กับการพิจารณาวินิจฉัยอิทธิพลออกจากกันโดยให้มหาเถรสมาคม มอบอำนาจให้คณะวินัยธรเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยอิทธิพลให้โครงสร้างกฎหมายเอื้อต่อพระธรรมวินัยโดยปรับปรุงหรือตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ให้มีกระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวบริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใสรวดเร็ว ตรวจสอบได้ หากมีความผิดทางโลกควรแยกการพิจารณาออกจากกัน และสร้างการมีส่วนร่วมของสงฆ์ พัฒนาผู้ที่มีหน้าที่ระงับ
--	---	---	--

	๒. หมู่สงฆ์ไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ไม่เข้าใจปัญหาอธิกรณ์และวิธีการระงับอธิกรณ์ไม่มีความรู้ไม่เข้าใจกฎหมายคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคมและการจัดการปัญหาอธิกรณ์ในทางกฎหมายไม่มีความรู้กระบวนการยุติธรรมของรัฐ มหาเถรสมาคมต้องเข้มงวดในการเล่าเรียนพระธรรมวินัยให้ถือว่าเป็นหน้าที่พระภิกษุสามเณรต้องศึกษาพระธรรมวินัย และต้องเข้มงวดต่อพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลให้การศึกษาพระธรรมวินัยพระภิกษุในปกครอง เข้มงวดต่อพระอุปัชฌาย์ให้อบรมสั่งสอนสัทธิวิหาริกให้ตั้งมั่นในสัมมาปฏิบัติ อย่าปล่อยปละละเลย เพราะอธิกรณ์เป็นปลายเหตุ ๓. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะเลขาธิการมหาเถรสมาคม ไม่เข้าใจบทบาทภารกิจในการสนองงานคณะสงฆ์ ไม่เข้าใจบทบาทภารกิจภาระหน้าที่ของตนเอง ไม่รู้หลักธรรมไม่รู้	อาจารย์ไม่เอื้อเฟื้อต่อหน้าที่ของตนไม่ใส่ใจสัทธิวิหาริก-อันเตวาสิก บวชแล้วปล่อยปละเลยไม่อบรมสั่งสอนให้รู้พระธรรมวินัยและประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในสัมมาปฏิบัติ ๒. เครื่องมือวิธีการกระบวนการในการแก้ปัญหา ไปใช้หลักการทางกฎหมายมากเกินไป ยุ่งยากซับซ้อน ยาวนาน ไม่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ไม่สอดคล้องกับหลักการทางพระธรรมวินัย คนตรากฎหมายไม่มีความรู้ด้านพระธรรมวินัย ๓. หน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงและในการส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือคณะสงฆ์ได้แก่มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติไม่ทำงานควบคู่กัน ทั้งในนามรัฐบาลและเป็น	อธิกรณ์ให้มีความรอบรู้และต้องมีจริยธรรมพัฒนาเครื่องมือให้ทันสมัยเหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน โดยใช้พระวินัยเป็นหลัก และเอากฎหมายเข้ามาเสริมสนับสนุนพระวินัย ๒. มหาเถรสมาคมต้องเข้มงวดในการกวาดขันให้หมู่สงฆ์ได้เล่าเรียนพระธรรมวินัยให้ถือว่าเป็นหน้าที่พระภิกษุสามเณรต้องศึกษาพระธรรมวินัย และต้องเข้มงวดต่อพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลให้การศึกษาพระธรรมวินัยพระภิกษุในปกครอง เข้มงวดต่อพระอุปัชฌาย์ให้อบรมสั่งสอนสัทธิวิหาริกให้ตั้งมั่นในสัมมาปฏิบัติ อย่าปล่อยปละละเลย เพราะอธิกรณ์เป็นปลายเหตุ ๓. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ต้องมีภาวะผู้นำ มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา มีความรู้ความเข้าใจในงานพระพุทธศาสนา มีจิตสำนึกของการทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา
--	--	--	--

	หลักการบริหาร เงิน งาน บุคคล ไม่รู้โลกแห่งการเปลี่ยนแปลง การทำหน้าที่เป็นทั้งในนามรัฐบาล และเป็นทั้งในนามคณะสงฆ์ ระบบการบริหารจัดการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติไม่เอื้อต่อการงานการให้กลุ่มงานคุ้มครองพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นกลุ่มงานเล็กๆ มี ผู้อำนวยการกลุ่มตำแหน่งนักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ ซึ่งต้องดูแลงานนโยบายและมาตรการในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในระดับชาติ ในระดับจังหวัดได้มอบให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบต่อการกิจสนองงานคณะสงฆ์ ทั้งด้านองค์ความรู้และด้านการปฏิบัติการตามพระธรรมวินัยกฎหมายและกฎหมายมหาชนและจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอต่องานพระพุทธศาสนาในระดับชาติ	ทั้งในนามเลขาธิการมหาเถรสมาคม ไม่จริงจังและจริงจังในการทำหน้าที่กำหนดนโยบายทิศทางการงานด้านพระพุทธศาสนา เข้มงวดกดดันให้พระสงฆ์ได้เรียนรู้พระธรรมวินัยอย่างจริงจัง	
--	---	--	--

๔.๒.๒ วิเคราะห์หลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และกฎหมายคณะสงฆ์

ในการวิเคราะห์การระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับกฎหมายเถรสมาคม ผู้วิจัยจะได้ดำเนินการเปรียบเทียบหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ และวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาสอุปสรรค เพื่อนำผลการวิเคราะห์มาพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการระงับอธิกรณ์ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ในประเด็นดังต่อไปนี้

- (๑) ประเภทปัญหา
- (๒) ประเภทเครื่องมือ
- (๓) ประเภทผู้มีอำนาจ
- (๔) ประเภทผู้โจท
- (๕) ประเภทกระบวนการพิจารณา
- (๖) ประเภทมาตรการบังคับ

๔.๒.๒.๑ ประเภทปัญหา

จากการศึกษาหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธองค์ทรงมองปัญหาของภิกษุเป็น ๔ ประเภท กล่าวคือ (๑) ปัญหาเกี่ยวกับการทะเลาะวิวาทกันเรื่องความคิดเห็นและการประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างกัน (๒) ปัญหาการโจทกล่าวหา การฟ้องกันในอาบัติต่าง ๆ (๓) ปัญหาการปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งต้องปลดปล่อยแก้ไขออกจากอาบัติ กระทำคืนหรือปลงอาบัติ (๔) ปัญหาภิกษุระอันสงฆ์ต้องกระทำตามหน้าที่ให้เสร็จสิ้น ได้แก่สังฆกรรมทั้ง ๔ ประเภท ได้แก่ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม ญัตติจตุตถกรรม จากการศึกษาศักยภาพหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ตามแนวทางของกฎหมายเถรสมาคม พบว่าการตรากฎหมายเถรสมาคมเป็นไปเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติในการลงนิคหกรรมให้เป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม โดยเหตุผลของการตรากฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมเนื่องด้วยการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ มีผลให้ตำแหน่งต่าง ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายดังกล่าวถูกยกเลิกไป เช่น ตำแหน่งสังฆนายก สังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ซึ่งมีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ จึงได้ตรากฎหมายเถรสมาคม เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติในการลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๕ และ มาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กล่าวไว้เฉพาะเหตุของการลงโทษให้สึกและให้สละสมณเพศ ซึ่งเป็นเรื่องของอนุวาทาธิกรณ์ การกำหนดประเภทปัญหาของคณะสงฆ์ไทยตามที่ปรากฏในกฎหมายเถรสมาคม นั้น ยังไม่ครอบคลุมทุกปัญหาเหมือนเช่นสมัยพุทธกาล

๔.๒.๒.๒ ประเภทเครื่องมือ

จากการศึกษาศักยภาพหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในทางคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธองค์ได้ทรงมอบหน้าที่ให้สงฆ์เป็นผู้ปกครองควบคุมความประพฤติของภิกษุให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย เมื่อเกิดอธิกรณ์ข้อขัดแย้งขึ้นพระพุทธองค์ทรงมอบอำนาจให้หมู่สงฆ์เป็นผู้พิจารณา

ลงโทษในรูปแบบของ “สังฆกรรม” และได้ทรงออกแบบเครื่องมือพร้อมวิธีการทั้ง ๗ วิธี ได้แก่ “อธิกรณสมถ ๗” โดยจุดมุ่งหมาย ๓ ประการ คือ

(๑) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย ให้สังคมสงฆ์เคารพในพระธรรมวินัยซึ่งเปรียบเสมือนกฎหมายที่ใช้บังคับในหมู่ชน

(๒) เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองกำจัดการคนไม่ดีที่รวมอยู่ในสังคมและคุ้มครองคนดีให้อยู่ในสังคมสงฆ์ต่อไป

(๓) เพื่อความปรองดองในหมู่สงฆ์

จากการศึกษาพบว่าเครื่องมือแต่ละชนิดสามารถที่จะบูรณาการนำไปใช้ระงับปัญหาและข้อขัดแย้งประเภท ๆ ได้อย่างประสานสอดคล้องกัน ทำให้การแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งไปเป็นอย่างสงบ ระงับ และยุติธรรมกล่าวโดยสรุปหลักการของอธิกรณสมถ ๗ มุ่งเน้นการรักษาหลักพระธรรมวินัยให้มั่นคง ให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบการปกครองเพื่อป้องกัน ปราปราม และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ทำลายความสงบเรียบร้อยของสังคมสงฆ์ และสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ ในอันส่งผลให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่สงบสุขพร้อมด้วยศีลาจารวัตร ทั้งดงามเป็นที่เสื่อมใสศรัทธา ขณะเดียวกันก็มุ่งส่งเสริมภิกษุสงฆ์ให้หมั่นฝึกฝนตนตามแนวทางไตรสิกขา โดยใช้ระบบสังฆสามัคคีคือความเป็นเอกภาพภายใต้พระธรรมวินัยที่มั่นคง จัดการกับภิกษุผู้กระทำความผิดและถูกลงโทษได้เกิดสำนึกรับผิดชอบได้ด้วยเหตุที่อธิกรณเกิดขึ้นโดยภิกษุสงฆ์ และระงับได้ด้วยหมู่สงฆ์

จากการศึกษาหลักการวิธีการระงับอธิกรณของคณะสงฆ์ไทย โดยใช้กฎหมายเถรสมาคม ในการตรากฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มาใช้บังคับแก่ภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติในเรื่องของการกล่าวหาการโจทก์ภิกษุด้วยศีลาจารวัตร คือการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นเรื่องการฟ้องร้อง กล่าวหากัน โดยกฎหมายเถรสมาคมดังกล่าว ได้นิยามคำว่า “ความผิด” หมายถึง “การล่วงละเมิดพระธรรมวินัย” และมุ่งการตัดสินชี้ขาดข้อกล่าวหาในเรื่องการประพฤติไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และมุ่งการปราปรามเป็นประการสำคัญ โดยเห็นว่าการลงนิคหกรรมนั้นกล่าวไว้เฉพาะการให้สีกกับการให้ละสมณเพศ โดยสรุปเจตนารมณ์ของการกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะแต่ละชั้นไว้ในวิธีการระงับอธิกรณ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม โดยจุดมุ่งหมายของมหาเถรสมาคม เพื่อให้อำนาจหน้าที่เจ้าคณะต่าง ๆ สามารถใช้ดำเนินการทางปกครองและควบคุมดำเนินการทางวินัยในการดำเนินการระงับอธิกรณทั้ง ๔ เจ้าคณะผู้ปกครองสามารถที่จะนำหลักอธิกรณสมถ ๗ มาเป็นเครื่องมือใช้ดำเนินการระงับอธิกรณได้ แต่หากมหาเถรสมาคมจะได้ตรากฎหมายเถรสมาคม เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการลงโทษโดยอาศัยอำนาจทางการปกครองสงฆ์ ย่อมส่งผลดีต่อการปกครองในสังฆมณฑล เพื่อใช้เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยให้เจ้าคณะผู้ปกครองดำเนินการควบคุมภิกษุสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยตามมาตรา ๑๕ จัตวา แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) ย่อมจะเกิดผลดีแก่พระพุทธศาสนาในภายหน้า

๔.๒.๒.๓ ประเภทผู้มีอำนาจ

การที่พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อให้ภิกษุสงฆ์ประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ปรับอับติลงโทษแก่ผู้ประพฤติดะเมิดพระธรรมวินัย และให้ถือเป็นหน้าที่ภิกษุผู้ประพฤดีดี ที่จะว่ากล่าวตักเตือนเพื่อนพรหมจารีด้วยกันหรือแม้แต่หน้าที่ในการโจททามกลางสงฆ์ และมีพุทธประสงค์ที่จะทรงมอบอำนาจให้แก่สงฆ์เป็นผู้ปกครองควบคุมความประพฤติของภิกษุสงฆ์ ในรูปแบบของ “สามัคคีธรรม” หมายถึง การปกครองอยู่บนฐานของธัมมาธิปไตยยะ คือ การทำหน้าที่ด้วยความชอบธรรม และทรงกำหนดจำนวนสงฆ์และคุณสมบัติเอาไว้ ในอับติที่เป็นครุกาบัติ ต้องมีสงฆ์ไม่น้อยกว่า ๔ รูป ส่วนคุณสมบัติของสงฆ์ประกอบด้วยองค์ ๑๐ คือ เป็นภิกษุผู้มีศีล เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงปาติโมกข์ เป็นผู้มั่นในพระวินัยไม่คลอนแคลน เป็นผู้สามารถชี้แจงให้คูวิวาทเข้าใจ เลื่อมใส เป็นผู้ฉลาดสามารถระงับอธิกรณ์ได้ รู้เรื่อง รู้เหตุ รู้การตัด รู้ทางตัดอธิกรณ์ คือต้องเป็นพระอรหันต์^{๓๔} ส่วนกฎหมายเถรสมาคม ผู้มีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์และลงนิคหกรรม กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ผู้ปกครองสงฆ์เป็นองค์คณะ ๑ ละ ๓ รูป ส่วนองค์คณะจะเป็นผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใด จะต้องพิจารณาจากผู้ถูกฟ้องหรือถูกกล่าวหาว่าเป็นพระสังฆาธิการตำแหน่งใดเป็นสำคัญ ส่วนคุณสมบัติของภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ ได้กำหนดคุณสมบัติทั่วไป ไว้ ๗ ข้อ ได้แก่

- (๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
- (๒) มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
- (๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
- (๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
- (๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
- (๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
- (๗) ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน^{๓๕}

ส่วนคุณสมบัติเฉพาะแต่ละตำแหน่ง ยึดอายุพรรษาและประสบการณ์เคยดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมาก่อนหรือมีสมณศักดิ์ชั้นต่าง ๆ ตามที่กำหนด จึงเห็นว่าผู้ปกครองสงฆ์ตามกฎหมายเถรสมาคมมุ่งเน้นไปที่ประสบการณ์ในการปกครองหมู่สงฆ์เป็นสำคัญ โดยไม่ได้มุ่งไปที่ความรอบรู้ในพระธรรมวินัยหรือประสบการณ์ในการจัดการปัญหาอธิกรณ์และการระงับอธิกรณ์แต่อย่างใดประการสำคัญไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของการเป็นผู้ทรงศีล ไว้เป็นการเฉพาะแต่ประการใด

๔.๒.๒.๔ ประเภทผู้โจท

พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาคือขัดแย้งของสงฆ์ เพื่อสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ เพื่อให้สงฆ์มีความเป็นเอกภาพ ซึ่งหมายถึงความมั่นคงของสังฆะ เมื่อหมู่สงฆ์มีความมั่นคง ย่อมจะความเจริญมั่นคงมาสู่พระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าในเรื่องของความประพฤติของภิกษุไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย พระพุทธองค์ได้ทรงกำหนดให้ถือเป็นหน้าที่ของภิกษุ

^{๓๔} องค์กร. (ไทย) ๒๓/๗๕/๑๗๑, วิมหา.(ไทย) ๑/๖๘/๕๖-๕๗.

^{๓๕} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, **คู่มือพระสังฆาธิการ**, หน้า ๒๒๔-๒๓๕กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ.

สงฆ์ในการตรวจสอบ ข้อมูลพฤติกรรมของเพื่อนพรหมจารีให้สำนึกว่า ได้ละเมิดพระธรรมวินัยหรือไม่^{๓๖} และได้กำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้โจทก์ไว้ ๕ ประการ ได้แก่

- ๑) ประกอบด้วยความประพฤติ ทางกายที่บริสุทธิ์ ไม่เสียหาย ไม่บกพร่อง
- ๒) มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ ประกอบด้วยความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ ไม่เสียหาย ไม่บกพร่อง
- ๓) มีเมตตาจิต ไม่อาฆาตพยาบาทเพื่อนพรหมจารี
- ๔) เป็นพหูสูต ทรงสุตะ มีการสั่งสมสุตะ ได้สดับมาก ทรงจำได้แม่นยำ คล่องปาก ขึ้นใจ รู้ชัดด้วยปัญญาซึ่งธรรมงาม เบื้องต้น งามท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์
- ๕) ทรงจำปาติโมกข์ทั้งสองได้แม่นยำโดยพิสดาร จำแนกถูกต้อง จัดระเบียบถูกต้อง วินิจฉัยถูกต้องโดยสุตะโดยอนุพยัญชนะ^{๓๗}

ส่วนคฤหัสถ์ เป็นแค่ผู้บอกกล่าวแก่ภิกษุแล้วให้ภิกษุนั้นพิจารณาในการโจทก์ สำหรับ กฎมหาเถรสมาคม ได้กำหนดให้ทั้งภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์สามารถที่จะฟ้องร้องอธิกรณ์ได้ ทั้งในฐานะผู้มีส่วนได้เสีย ผู้กล่าวหา ผู้แจ้งความผิด และผู้เสียหาย การกำหนดคุณสมบัติของภิกษุปกติ หรือสามเณรมีศีลครบและความประพฤติดี เป็นผู้สามารถฟ้องเฉพาะภิกษุสามเณรต่างสังกัดวัดเป็นผู้กล่าวหา สังกัดวัดเดียวกันเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ส่วนภิกษุผู้แจ้งความผิด คงมุ่งหมายเอาเฉพาะผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองสงฆ์ โดยไม่ได้มุ่งหมายเอาความบริสุทธิ์แห่งศีลธรรมของผู้ฟ้องเป็นประการสำคัญ สำหรับคฤหัสถ์ ต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยตรง หรือถ้าไม่ได้รับความเสียหายโดยตรง ก็สามารถฟ้องได้ในฐานะผู้กล่าวหา แต่ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนด ทั้งนี้ต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องเพื่อประกอบการพิจารณาผลการรับพิจารณาและการตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่โจทก์แทนสงฆ์ ในชั้นพิจารณาดำเนินการต่อไป

๔.๒.๒.๕ ประเภทกระบวนการและขั้นตอนการพิจารณา

จากการศึกษาหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในทางคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จุดมุ่งหมายของพระพุทธองค์ที่ทรงวางรูปแบบวิธีการระงับอธิกรณ์โดย “อธิกรณ์สมถ” เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย เพื่อการลงโทษผู้ฝ่าฝืนและคุ้มครองผู้บริสุทธิ์และเพื่อสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ พระพุทธองค์จึงทรงกำหนดให้เฉพาะภิกษุสงฆ์เป็นผู้โจทก์ ให้สงฆ์เป็นผู้พิจารณา และให้สงฆ์เป็นผู้ทำสังฆกรรม ในรูปแบบของ “สามัคคีธรรม” หมายถึง “ความพร้อมเพรียงด้วยธรรม” เป็นวิธีการระงับอธิกรณ์แบบ พร้อมหน้า คือ พร้อมหน้าธรรม (ยุติธรรม) พร้อมหน้าสงฆ์ (ผู้พิจารณาวินิจฉัย) พร้อมหน้าบุคคล (ผู้โจทก์และผู้ถูกโจทก์พร้อมพยานหลักฐาน) พร้อมหน้าวัตถุ (เรื่องที่โจทก์หรืออาบัติที่ยกขึ้น) ส่วนกฎมหาเถรสมาคม มุ่งในการลงโทษภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยโดยให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เป็นผู้พิจารณาวินิจฉัย ซึ่งผู้วิจัยจะได้เปรียบเทียบกระบวนการพิจารณาระหว่างในทางคัมภีร์กับกฎมหาเถรสมาคม ตามลำดับขั้นตอนการพิจารณาดังนี้

^{๓๖} ดูรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๘๙/๓๘๔.

^{๓๗} ดูรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๓๖/๖๑๖-๖๑๘.

๑) การฟ้อง ในคัมภีร์ภิกษุผู้มีคุณสมบัติเป็นผู้มีศีล ตั้งอยู่ในธรรม ๕ ประการ ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ทำการโจทด้วยกายและวาจา โดยระบุเรื่องที่โจท หรือระบุเพียงอาบัติ ก็ได้หรือกระทำการโพทนาความผิดของภิกษุอื่นในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อให้สงฆ์ได้ทำการพิจารณา ดังนั้น การฟ้องจึงมี ๒ ลักษณะ คือการฟ้องโดยบุคคล และการฟ้องโดยคณะบุคคลแต่ตามกฎหมายเถรสมาคม โจทต้องยื่นฟ้องเป็นหนังสือด้วยตนเองหรือมอบอำนาจให้ผู้อื่นยื่นแทนก็ได้ จะทำการฟ้องคนเดียวหรือหลายคน หรือต่างคนต่างฟ้องก็ได้

๒) การตรวจลักษณะของโจท เมื่อพระสังฆเถระ ได้รับฟ้องแล้วจะเรียกประชุมสงฆ์ พร้อมโจท จำเลย พยานมาพร้อมหน้ากัน โดยให้โจทขอโอกาส (อนุญาตฟ้อง) ต่อจำเลยก่อนที่จะกล่าวเรื่องที่โจทหรืออาบัติที่โจทโดยสงฆ์ต้องตรวจลักษณะของโจทว่าเป็นผู้มีศีล ตั้งอยู่ในธรรม ประกอบด้วยธรรมไม่ต้องด้วยลักษณะองค์ ๕ ประกอบการพิจารณาดังนี้ (๑) กรณีจำเลยไม่อนุญาตให้โจท มิได้มีคุณสมบัติเป็นภิกษุปกติ (มีศีล) เพียงอย่างเดียว ก็สามารถยกฟ้องได้ (๒) กรณีจำเลย อนุญาตให้โจท ต้องตรวจคุณสมบัติของโจทให้ครบถ้วนถ้าต้องด้วยองค์ ๕ และไม่ประกอบในธรรม ๕ ก็ยกฟ้องได้

สำหรับกฎหมายเถรสมาคม กำหนดให้ภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เป็นผู้พิจารณา โดยเป็นผู้ตรวจคุณสมบัติของผู้ฟ้อง ทั้งผู้เสียหาย ผู้กล่าวหา ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้แจ้งความผิด ส่วนผู้พิจารณาจะเป็นผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใด แล้วแต่สถานะตำแหน่งของภิกษุผู้ตกเป็นจำเลยชั้นตอนนี้ยังไม่เกี่ยวกับ จำเลย

๓) การตรวจลักษณะคำฟ้องของโจท การพิจารณาคำฟ้องของโจทว่ามีมูลหรือไม่มีมูล ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาพิจารณาจาก (๑) ภิกษุผู้ฟ้องได้เห็นเอง (๒) ภิกษุได้ยินเองหรือได้ฟังคำบอก ที่เป็นหลักฐาน เป็นกรณีคุณุหัตถ์สนาเรื่องมาบอกกล่าวภิกษุ (๓) ภิกษุได้เห็นอาการของจำเลย อันทำให้เกิดความสงสัย เช่น พบหลักฐานสิ่งของที่เขาทำลายที่จำเลย เป็นต้นเมื่อได้ตรวจลักษณะโจทและคำฟ้องแล้วเข้าตามลักษณะก็สั่งรับคำฟ้องไว้พิจารณา ส่วนตามกฎหมายเถรสมาคม การพิจารณาลักษณะ คำฟ้องได้ดำเนินการตามคติฝ่ายราชอาณาจักรเป็นหลัก โดยพิจารณาข้อเท็จจริง วัน เวลา สถานที่ กระทำความผิด บุคคล สิ่งของที่ใช้อ้างเป็นพยานบุคคล พยานวัตถุ พยานเอกสาร นอกจากนี้ยังต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ (๑) ต้องไม่ใช่เรื่องเก่าที่เคยเกิดขึ้นมานานแล้ว และได้คิดจะฟ้อง แล้วนำมาฟ้อง (๒) ไม่ใช่เรื่องที่มีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งลงนิคมกรรมถึงที่สุดแล้ว (๓) ไม่ใช่เรื่องที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักรหรือมีคำพิพากษา หรือคำสั่งศาลถึงที่สุดแล้ว เว้นแต่เป็น ปัญหาทางพระวินัยแม้อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักร ก็สามารถสั่งรับไว้พิจารณาได้และต้องเข้าสู่ขั้นตอนการดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องอีกขั้นตอนเพื่อสั่งรับหรือไม่รับไว้พิจารณา

๔) ขั้นตอนการพิจารณา การพิจารณาคำฟ้องของโจทเมื่อได้ตรวจสอบคุณลักษณะของ โจทลักษณะคำฟ้องของโจท และรับไว้พิจารณาแล้ว ในทางคัมภีร์ให้เลือกภิกษุผู้พร้อมด้วยองค์ ๑๐ เป็นผู้ซักถามเพื่อฟังคำให้การของจำเลย แล้วซักถามโจทจำเลย พยานฝ่ายโจทจำเลย จากนั้นชั่ง น้ำหนักพยาน แล้วทำคำวินิจฉัยแถลงแก่สงฆ์เพื่อให้สงฆ์รับรอง ถ้าสงฆ์บางรูปไม่เห็นด้วย ก็สามารถทำ ความเห็นแย้งได้แต่มติของสงฆ์ถือว่าเป็นอันถึงที่สุด ภิกษุผู้ถูกปรับอาบัติ ต้องแสดงอาบัติหรือคิน อาบัติต่อหน้าสงฆ์ในรูปแบบสังฆกรรม ซึ่งถือเป็นวิธีการบังคับตามคำตัดสินหรือมติสงฆ์ที่กระทำ

ต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ ถือว่าอธิกรณ์ได้ระงับแล้วด้วยกระบวนการ ใครจะรื้อฟื้นอีกไม่ได้ ส่วนกฎหมายเถรสมาคม ให้อำนาจภิกษุผู้พิจารณาในการสอบถามค่าให้การจำเลย ถ้าจำเลยรับก็ปรับอาบัติ ถ้าจำเลยปฏิเสธต้องส่งสำนวนไปยังหัวหน้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเพื่อทำการไต่สวนหามูลฟ้อง คือ การสืบพยานหลักฐานโจทก์ฝ่ายเดียว เมื่อได้ทำการไต่สวนแล้ว หากพิจารณามีมูลจึงมีคำสั่งรับไว้พิจารณา หากไม่มีมูลก็ยกฟ้องหรือไม่รับคำฟ้องไว้พิจารณา จากนั้นจึงมีการพิจารณาโดยคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งแนวทางการปฏิบัติเหมือนการพิจารณาคดีของศาลฝ่ายอาณาจักร มีการสืบพยานฝ่ายโจทก์ฝ่ายจำเลย แล้วมีคำตัดสิน ฝ่ายใดไม่พอใจ ก็สามารถยื่นอุทธรณ์ ต่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ เมื่อมีคำวินิจฉัยชั้นอุทธรณ์ฝ่ายใดไม่พอใจคำตัดสิน ก็สามารถยื่นฎีกาต่อคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาได้วินิจฉัยชี้ขาดถือว่าคำตัดสินถึงที่สุดซึ่งเป็นกระบวนการที่ยืดเยื้อก่อให้เกิดปัญหามากมาย เป็นมูลเหตุของการก่ออธิกรณ์อื่น ๆ ตามมา นำมาซึ่งการแตกความสามัคคี และคลายความศรัทธาเชื่อมั่นต่อสถาบันสงฆ์ ยังผลให้พระพุทธศาสนาเสื่อมถอยไปในภายหน้า

๔.๒.๒.๖ ประเภทมาตรการบังคับ

จากการศึกษาหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในทางคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ในการลงโทษเป็นมาตรการในการปรับเปลี่ยนความคิดพฤติกรรม เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้เกิดการสำนึกผิดชอบในการกระทำ และเยียวยาแก้ไขในสิ่งที่ได้กระทำ โดยรูปแบบการใช้อำนาจของสงฆ์ เรียกว่า “สังฆกรรม” เป็นกิจธุระที่สงฆ์ต้องกระทำตามหน้าที่ให้ถูกต้องตามกระบวนการที่พระธรรมวินัยกำหนดไว้ ได้แก่ สังฆกรรมทั้ง ๔ ประเภท คือ อุปลกนัณกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม ญัตติจตุตถกรรม ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ ๒ ประการ คือ คำเผด็จสงฆ์หรือคำประกาศจุดมุ่งหมายของการประกอบกิจนั้นว่าจะทำอะไร เรียกว่า “ญัตติกรรม” และ การอนุสาวนา คือ คำสวดประกาศเพื่อหาหรือว่ากิจที่ทำนั้นสมควรหรือไม่ ถ้าสมควรก็นิ่ง ถ้าไม่เห็นสมควรก็คัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ การประกอบสังฆกรรมประเภทใดต้องพิจารณาปัญหา และจำนวนสงฆ์ในการแก้ปัญหา เช่น การขออภัยโทษให้แก่พระภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาติเสส ต้องตั้งญัตติ และประกาศรับรองกรรมนั้น (อนุสาวนา) ๓ ครั้ง เรียกว่า “ญัตติจตุตถกรรม”

นอกจากนี้ยังต้องสัมพันธ์กับรูปแบบจำนวนสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาด้วย ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหามีในรูปแบบสังฆกรรมประเภทการลงโทษ นั้น สงฆ์จะต้องดำเนินการ จำนวน ๒ ครั้ง กล่าวคือ ภายหลังจากมีการปรับอาบัติจำเลยผู้ล่วงละเมิดพระวินัยแล้ว สงฆ์จะต้องทำสังฆกรรมเพื่อประกาศการลงโทษจำเลย ซึ่งจำเลยจะต้องถูกลงโทษด้วยเงื่อนไขทางสังคม ๑๘ ข้อ จากสังคมสงฆ์ จนกว่าจะมีการสำนึกผิดยอมรับและแก้อาบัติหรือบอกคืนอาบัติตามกระบวนการในพระวินัย และสงฆ์ได้ทำสังฆกรรมประกาศระงับการลงโทษแก่จำเลยและสังคมสงฆ์ได้ทราบและร่วมระงับการลงโทษจำเลยแล้ว จึงจะถือว่าอธิกรณ์ได้ยุติระงับ สำหรับกฎหมายเถรสมาคมได้กำหนดมาตรการในการบังคับไว้เป็น ๒ ประการ คือ (๑) กรณีได้รับนิคหกรรมให้สึก ไม่ยอมสึกภายใน ๒๔ ชั่วโมง ต้องได้รับโทษตามกฎหมาย และ (๒) กรณีไม่ยอมรับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก ให้ผู้บังคับรายงานโดยลำดับจนถึงมหาเถรสมาคมเพื่อมีคำวินิจฉัยและคำสั่งให้สละสมณเพศ ถ้าไม่ยอมสละสมณเพศ ต้องได้รับโทษตามกฎหมาย โดยใช้มาตรการทางกฎหมายมาบังคับและควบคุมโดยการลงโทษจำคุกอีกทางหนึ่ง

สรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและกฎหมายเถรสมาคม เห็นว่า อธิกรณ์สมณะ เป็นเครื่องมือที่ใช้บูรณาการจัดการกับปัญหาอธิกรณ์หรือความขัดแย้งในสังคมสงฆ์อย่างกลมกลืน พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นปัญหาในการปกครองสงฆ์ เหตุผลของการบัญญัติพระวินัยเพื่อความดีงามของสังคมสงฆ์ เพื่อให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน อันนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธา แต่ในหมู่ภิกษุสงฆ์ย่อมมีภิกษุไม่ดีหรือมีอสังขยิพลอมปนเข้ามา ย่อมต้องวางหลักเกณฑ์วิธีการที่จะกำจัดอสังขยิพลออกไปจากสังคม และมีวิธีการที่จะปรับปรุงคนไม่ดีแต่ยังพอมีโอกาสที่จะอยู่ร่วมในสังคม ได้ปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรมเพื่อร่วมอยู่กับสังคมอีกครั้งด้วยมาตรการทางสังคม ๑๘ ประการ จนกว่าจะยอมรับสำนึกและแก้อาบัติหรือบอกคืนอาบัติ สงฆ์จึงจะประชุมทำสังฆกรรมระงับโทษให้พร้อมประกาศให้สังคมสงฆ์ร่วมระงับ อธิกรณ์จึงจะจัดว่าได้ระงับหรือยุติแล้ว พระพุทธเจ้าจึงได้แยกปัญหา แยกคน แยกเครื่องมือออกจากกัน เพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างสงบ ระงับ และยุติได้อย่างรวดเร็วลงตัว โดยความชอบธรรม บนฐานของวิธีการด้วยความพร้อมหน้า โดยจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองหมู่สงฆ์ และเพื่อสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ แต่ในแนวทางการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายเถรสมาคม เป็นวิธีการกระบวนการที่มุ่งพิสูจน์ความจริงการประพฤติล่วงละเมิดพระวินัย ในรูปแบบของกระบวนการคล้ายคลึงกับทางคัมภีร์บ้าง ต่างกันเกี่ยวกับขั้นตอน คุณสมบัติของผู้กล่าวหา กับสงฆ์ผู้พิจารณาและมาตรการในการบังคับโดยใช้กระบวนการทางกฎหมายในการลงโทษจำคุกผู้ฝ่าฝืน ดังนั้นการสร้างการมีส่วนร่วมในสังคมสงฆ์ จึงขาดหายไป ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ประโยชน์ที่มุ่งหมายของพระวินัยดังที่พระพุทธเจ้าทรงแถลงก่อนบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ ที่แสดงถึงเจตนารมณ์ที่เน้นความดีงามประโยชน์สุขของสังคมเป็นอันมาก ได้แก่ ความดีงามโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ คือบทบัญญัติเกี่ยวกับสังฆกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินกิจการของสงฆ์โดยการร่วมกันคิดร่วมกันพิจารณาของภิกษุทั้งหลาย ที่แสดงถึงความสามัคคีไม่แตกแยก พระพุทธเจ้าทรงย้ำความสำคัญของสังฆเภท และสังฆสามัคคี โดยตรัสว่า สังฆสามัคคี เป็นธรรมเอกที่เมื่อเกิดมีในโลกก็จะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของพหุชน ส่วนสังฆเภทก็เป็นธรรมเอกฝ่ายตรงข้าม^{๓๘}

จากการเปรียบเทียบหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ระหว่างคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับกฎหมายเถรสมาคม สามารถนำมาวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาสอุปสรรค ได้ตามตารางดังนี้

^{๓๘} ดูรายละเอียดใน พ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๑๘-๑๙/๓๖๑-๓๖๓.

**ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงการเปรียบเทียบจุดแข็ง จุดอ่อน การระงับอธิกรณ์ ระหว่างคัมภีร์
พระพุทธศาสนากับกฎหมายอาญา**

วิเคราะห์เปรียบเทียบจุดแข็งในการระงับอธิกรณ์		วิเคราะห์เปรียบเทียบจุดอ่อนในการระงับอธิกรณ์	
วิธีการในทางคัมภีร์	วิธีการตามกฎหมาย	วิธีการในทางคัมภีร์	วิธีการตามกฎหมาย
๑. การแยกปัญหาของสงฆ์ ๑.๑ประเภทศีลาจารวัตร ๑.๒ ประเภทกิจของสงฆ์คือสังฆกรรมทั้ง ๒ ประเภท ๒. การแยกประเภทเครื่องมือจัดการกับปัญหา แต่ทุกเครื่องมือนำมาบูรณาการเพื่อต่อการแก้ไขปัญหาก็ทุกกรณีโดยใช้สัมมุขาวินัยเป็นตัวเชื่อมคือความพร้อมหน้า ๓. การแยกคนออกจากปัญหา ได้แก่การกำหนดจำนวนสงฆ์ในการทำสังฆกรรมแต่ละประเภทและการแยกภิกษุต้องอาบัติออกจากหมู่เพื่อรักษาศีลให้บริบูรณ์ก่อนกลับเข้าสู่หมู่สงฆ์ ๔.สงฆ์ผู้ทำหน้าที่ในสังฆกรรมต้องประกอบด้วยองค์ ๑๐ ซึ่งเป็นพระอริยสงฆ์ เป็นที่เชื่อถือและยอมรับได้ ๕. ความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา ตามแนวทางการป้องกันการก่อใหม่ การแตกแยก การคลายความศรัทธา	๑.การกำหนดให้ผู้เสียหาย ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้กล่าวหา ผู้แจ้งความผิด ฟ้องภิกษุสงฆ์ได้ เป็นมาตรการทางสังคมที่เข้มแข็งสร้างการมีส่วนร่วมในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา ๒.สนับสนุนให้เจ้าคณะผู้ปกครองได้ศึกษาหาความรู้ทั้งทางพระธรรมวินัยและทางกฎหมายสร้างความเข้มแข็งให้กับเจ้าคณะผู้ปกครอง ๓. คุ้มครองผู้บริสุทธิ์ มิให้ถูกกลั่นแกล้ง กระบวนการอาศัยพยานหลักฐาน และกลั่นกรองหลายชั้น เป็นกระบวนการที่ยุติธรรม ๔. กำหนดมาตรการบังคับโดยมีบทลงโทษให้ชัด หลากสนับสนุนพระวินัย	๑. กำหนดให้เฉพาะภิกษุสงฆ์เป็นผู้โจทและต้องมีคุณสมบัติ ประกอบด้วยองค์ ๑๐ตั้งอยู่ในธรรม ๕ ประการ ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ซึ่งสังคมสงฆ์ปัจจุบันหาพระอรหันต์ไม่ได้แล้ว คงมีแต่เฉพาะสมมุติสงฆ์ ไม่เหมาะสมสภาพสังคมสงฆ์ปัจจุบัน	๑. ไม่มีผู้เสียหาย ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้กล่าวหา ผู้แจ้งความผิด ผู้พิจารณาไม่สามารถแยกเรื่องดำเนินการได้เอง ๒. กระบวนการพิจารณาไม่ตรงตามพุทธประสงค์ที่มุ่งความสามัคคีและความปรองดองในหมู่สงฆ์ แต่มุ่งเฉพาะการลงโทษ ๓. ไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ทันทั่วทั้งที่ เพราะติดขัดเรื่องกระบวนการอาจกลายเป็นเครื่องมือพวกอลัชชี เดียดรี้ ๔. กฎหมายอาญาไม่ครอบคลุมทุกปัญหาวิธีการยุ่งยาก ซับซ้อน ๕.องค์คณะผู้พิจารณาไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย และไม่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทางพระวินัย

**ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงการเปรียบเทียบโอกาส อุปสรรค การระงับอธิกรณ์ระหว่างคัมภีร์
พระพุทธศาสนากับกฎหมาย**

วิเคราะห์เปรียบเทียบโอกาสในการระงับอธิกรณ์		วิเคราะห์เปรียบเทียบอุปสรรคในการระงับอธิกรณ์	
วิธีการในทางคัมภีร์	วิธีการตามกฎหมาย	วิธีการในทางคัมภีร์	วิธีการตามกฎหมาย
๑.การสร้างการมีส่วนร่วมของหมู่สงฆ์ในรูปแบบสังฆกรรม เพื่อความสามัคคีปรองดอง สร้างเอกภาพให้แก่สังฆมณฑล ๒.การแยกคนออกจากปัญหา ได้แก่การกำหนดจำนวนสงฆ์ในการทำสังฆกรรมแต่ละประเภทและการแยกภิกษุต้องอาบัติออกจากหมู่เพื่อรักษาศีลให้บริสุทธิ์ก่อนกลับเข้าสู่หมู่สงฆ์	๑.กฎหมายสามารถปรับปรุงแก้ไขได้ตามยุคตามสมัย ตามสถานการณ์ของปัญหา ๒.มหาเถรสมาคมสามารถตรากฎหมายเถรสมาคมใหม่หรือปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของปัญหาสังคมสงฆ์ได้ ๓.มหาเถรสมาคมสามารถออกคำสั่ง มติ ประกาศ คณะสงฆ์ เพื่อส่งเสริมสนับสนุน เรื่องพระวินัยหรือควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์ ได้	๑.พระธรรมวินัยไม่สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ๒.วิธีการทางพระธรรมวินัยใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แต่ผู้มีอำนาจระงับอธิกรณ์กำหนดคุณสมบัติไว้เป็นองค์ ๑๐ ซึ่งเป็นพระอริยสงฆ์ ไม่สามารถหาได้ในสังคมปัจจุบัน	๑.ระบบโครงสร้างของพรบ.คณะสงฆ์ กำหนดผู้มีหน้าที่ระงับอธิกรณ์ยึดโยงตำแหน่งทางการปกครอง คณะสงฆ์ ไม่มีความรอบรู้พระธรรมวินัยเพียงพอและโดยตำแหน่งสามารถให้ คุณ ให้ โท ข แก่ ผู้ได้บังคับบัญชาได้ การแก้ปัญหาขาดความชอบธรรม จึงขาดการยอมรับจากสังคม ๒.กรณีการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเกี่ยวเนื่องคดีทางโลก ต้องรอผลคดีถึงที่สุด ปัญหาสุดตุดสงฆ์ขาดเอกภาพ ๓.สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการสนองงานคณะสงฆ์

๔.๒.๓ รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

๔.๒.๓.๑ ผลการวิเคราะห์จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์และประเมินผลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อ“การจัดการปัญหาอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย”จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ๔ กลุ่ม ได้แก่กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธจำนวน ๑๙ รูป/คน มาทำการวิเคราะห์และประเมินผลในประเด็น “แนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร” มีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มองค์กรสงฆ์: ได้ให้ทัศนะต่างๆ ไว้ดังนี้

(๑) ควรเอาพระธรรมวินัยเป็นฐาน เอาอธิกรณเป็นฐานทุกอย่างอยู่ในข้อกำหนด กำหนดผู้มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยอยู่ในคณะวินัยธรชั้นต้นระดับจังหวัด ชั้นอุทธรณ์ระดับภาค และระดับสูงสุดคือมหาเถรสมาคม คณะวินัยธรจะมีหลายคณะก็ได้ในชั้นต้นชั้นอุทธรณ์ดูจำนวนวัดเป็น ฐาน ๒๐๐ วัดมี ๑ คณะ ๓๐๐ วัดมี ๒ คณะ ๔๐๐ วัดมี ๓ คณะดูการแบ่งเขตอำเภอ กำหนด กฎระเบียบสำหรับคณะวินัยธร คุณสมบัติพระวินัยธร ความรู้วินัยมั่นในพระวินัย ความฉลาด ประสพการณ์ เป็นผู้เสียสละ จริใจ ยุติธรรม เป็นกลาง ถือประโยชน์ส่วนรวม เป็นที่ยอมรับ คณะสงฆ์ ต้องยอมรับ อายุพรรษาต้องมี สมณศักดิ์ ศักดิ์ศรีต้องมีต้องให้เครดิต^{๓๙}

(๒) ควรเอาพระธรรมวินัยเป็นหลัก กฎหมายสงฆ์ประกอบ และบ้านเมืองมาช่วยด้วย รูปแบบให้กระต๊อมีบทลงโทษให้ชัดเจนผิดตรงไหน ลงโทษ^{๔๐}

(๓) ควรนำหลักพระธรรมวินัยมาใช้ เมื่อมีเหตุเกิดขึ้น ก็ประชุมสงฆ์ สอบถาม ชี้โทษ การประพฤติ แล้วปรับอาบัติ มันเหมาะสมกับสังคมสงฆ์ปัจจุบัน แต่คณะสงฆ์ผู้พิจารณาต้องมีความ รอบรู้เหมือนกับคณะวินัยธร^{๔๑}

(๔) ควรอนุโลมวิธีการตามฝ่ายอาณาจักร แต่กำหนดองค์คณะมีหน้าที่พิจารณารับ อธิกรณโดยเฉพาะ มีวิธีปฏิบัติที่ชัดเจน มีกฎหมายรองรับและคุ้มครองคณะผู้พิจารณาเหมือนศาล ละเมิดมิได้กำหนดการงานแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน^{๔๒}

(๕) ควรเอาพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้ง เอาพระราชบัญญัติเป็นตัวควบคุม คณะ ผู้พิจารณาต้องมีความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยและเคร่งครัดในกฎหมาย^{๔๓}

(๖) ควรเอาพระธรรมวินัยเป็นหลักคือเครื่องมือได้แก่อธิกรณสมถ ๗ เป็นส่วนหน้า ตามด้วยกฎหมายและจารีต (มหาปเทศ ๔) ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายมหาเถรสมาคมไปตาม สถานการณ์ตามความผิดของพระสงฆ์ ซึ่งแยกได้เป็น ๓ กรณี คือ การประพฤติผิดพระธรรมวินัย การ ประพฤติผิดพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง การประพฤติผิดพระธรรมวินัยกฎหมายบ้านเมือง และจารีตประเพณี ปรับให้อ่านง่ายขึ้นเข้าใจได้ง่ายมีกระบวนการที่รวดเร็ว^{๔๔}

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), ราชบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติโมลี (อาทร อินทปญโญ), เจ้าคณะภาค ๓ เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร), เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี และเจ้าอาวาส วัดเขียนเขต จังหวัดปทุมธานี, เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติมุนี (มีชัย วีรปญโญ), รองเจ้าคณะภาค ๑ เจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมุนี (บุญสิน อดตมชาโต), เจ้าคณะภาค ๑๘ เจ้าอาวาสวัดดุสิตารามวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระราชวรเมธี (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), ประธานคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.), เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

กลุ่มองค์กรภาครัฐ: ได้ให้ทัศนะต่างๆ ไว้ดังนี้

(๗) การระงับอธิกรณ์ไม่สัมฤทธิ์ผล เพราะใช้ผู้บริหารปกครองสงฆ์มาระงับหากใช้แนวทางของพระวินัยธร จะมีรูปแบบและกระบวนการที่สัมฤทธิ์ผล ควรตั้งพระวินัยธรระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ มีวิธีการเหมือน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ หากมีความผิดทางโลกควรแยกการพิจารณาออกจากกัน เจ้าคณะผู้ปกครองควรใช้หลักการปกครองให้เคร่งครัด และควรมีคณะวินัยธรมาระงับอธิกรณ์เหมือนเดิม^{๔๕}

(๘) นำหลักพระธรรมวินัยมาใช้ไม่มีปัญหาเพราะหลักธรรมทันสมัยเสมอ หลักการใช้ได้แต่มีปัญหาผู้ใช้เครื่องมืออย่านำมาเป็นเครื่องมือในทางที่ไม่ถูกต้อง ต้องมีการกระจายอำนาจกรณีพระต้องอธิกรณ์ต้องแยกฆราวาสกับสงฆ์ ต้องทำกระบวนการถอดจิวรออกก่อนไปต่อสู่ในศาล ต้องให้ประกันตัวก่อนใช้กฎหมายพลเรือน เพื่อไม่ให้ภาพศาสนาเสียหาย ต้องจำแนกประเภทปัญหาพื้นที่สงฆ์กับฆราวาสปัจจุบันมันทับซ้อนกัน ต้องออกจากกันให้ชัดเจน ถูกผิดไปว่าตามกฎหมาย พระสงฆ์ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ต้องแยกแยะกฏหมายกับพระธรรมวินัย เวลาตัดสินผิดพระธรรมวินัยก็ผิดได้ก่อนเลย สามารถผิดก่อนที่จะผิดกฎหมายข้างนอก^{๔๖}

(๙) ควรมีการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ให้เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน แต่ต้องฟังสงฆ์ ควรสอบถามพระผู้ใหญ่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับอธิกรณ์ในการคิดการทำการระงับอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัย ๗ วิธียังใช้ได้ แต่เอามาทั้งหมดไม่ได้ กระบวนการต้องมีการยอมรับมีผู้ทรงคุณวุฒิต้องคัดกรองจริง ๆ กฎหมายบ้านเมืองเป็นรูปแบบการปกครองส่วนพระธรรมวินัยเป็นเรื่องศรัทธาความเชื่อเอากฎหมายไปตัดสินพระธรรมวินัยไม่ได้แต่ส่วนใดที่ผิดพระธรรมวินัยและกฎหมายก็ว่าตามกฎหมายบ้านเมือง^{๔๗}

(๑๐) การใช้หลักการวิธีการของพระธรรมวินัยจัดการปัญหาอธิกรณ์ยังใช้ได้ในปัจจุบัน แต่ต้องมีการประยุกต์ใช้ให้ทันต่อยุคต่อสมัย โดยผู้ใช้เครื่องมือต้องมีความรอบรู้ในการแก้ไขปัญหาให้ทันต่อสถานการณ์^{๔๘}

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ: ได้ให้ทัศนะต่างๆ ไว้ดังนี้

(๑๑) เอาพระธรรมวินัยเป็นพื้นฐานเอากฎหมายและจารีต รวมเข้าด้วยกัน แล้วต้องพัฒนาคนที่ทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ ออกกฎหมายใหม่ที่ทันสมัยเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน กระบวนการต้องโปร่งใส มีส่วนร่วม และข้อมูลที่ชัดเจน^{๔๙}

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายสมพร เทพสิทธา, สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ, ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ ธงศรี, รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายสิปปบวร แก้วงาม, ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๖๑

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากรโร) รศ.ดร., ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๑

(๑๒) ใช้หลักพระธรรมวินัย แยกคดีทางโลกออกจากทางสงฆ์ไม่ต้องรอกัน การระงับอธิกรณ์ทั้ง ๗ วิธี เป็นขั้นตอนว่าด้วยหลักของการประชุม ธรรมาธิปไตย ทำกฎหมายให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักการปกครองสงฆ์ แต่หากคดีที่สงฆ์ทำผิดทั้งทางสงฆ์ทางโลก คดีควรแยกต่างหากจากกัน นั่นคือใช้หลักการระงับอธิกรณ์ในความผิดทางสงฆ์จนจบกระบวนการไม่ต้องรอฟผลคดีทางโลก ความผิดทางโลกว่าไปตามชั้นของศาล หากรอฟผลคดีทางโลกเป็นช่องทางให้ยึดคดี เช่น กรณี ธรรมชโย เพราะหลักและความผิดในทางโลกกับทางสงฆ์แตกต่างกันอยู่ภายใต้หลักทุกอย่าง แต่การพิจารณาแยกจากกัน^{๕๐}

(๑๓) ควรจัดตั้งให้มีศาลสงฆ์โดยเฉพาะและให้มีโรงเรียนสอนพระธรรมวินัย เพราะการระงับอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัยเหมาะสมแล้ว แต่ต้องปรับปรุงขั้นตอนการปฏิบัติ^{๕๑}

(๑๔) เอาพระธรรมวินัยมาใช้ในปัจจุบันไม่มีปัญหาเรื่องวิธีการ แต่ปัญหาคือพระวินัยธร ต้องสร้างต้องสอนต้องอบรมเรื่องพระวินัย กระบวนการยังใช้ได้แต่ผู้ที่ใช้ยังไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ เอาพระธรรมวินัยเป็นฐานแล้วมาเชื่อมกับกฎหมายทางโลกรวมทั้งวิธีการกระบวนการแต่ให้มีชั้นเดียว ถ้ามี ๓ ศาลมันจะยึดเยื้อตรงที่ว่าความเป็นพระมันรับรองไม่ได้ ไม่สามารถรับรองความบริสุทธิ์ได้ แต่รับรองสิทธิได้ เช่น การสอบสวนทางพระพุทธศาสนายังไม่ชัดเจนก็นำเอาทางโลกมาใช้^{๕๒}

(๑๕) ผู้ที่จะระงับอธิกรณ์จะต้องตั้งอยู่ในคุณธรรม มือสะอาดไม่เห็นแก่สินบน ยึดมั่นถูกต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มหาเถรสมาคม ควรแต่งตั้งพระวินัยธร มีหน้าที่ตัดสินคดีโดยศึกษารูปแบบจากสมัยพุทธกาล^{๕๓}

กลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ: ได้ให้ทัศนะต่างๆ ไวดังนี้

(๑๖) การระงับอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัย ปัจจุบันนำมาใช้ไม่น่าจะมีปัญหาดังกรรมการว่าตามความผิด มันมีระดับอันไหนต้องสอบสวนอันไหนต้องตัดสิน มีกระบวนการ ต้องจับปัญหาให้ถูก เอาพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้งแล้วถอดออกมาเป็นตัวกฎหมายให้สอดคล้องกับตัวพระธรรมวินัย^{๕๔}

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ นิตะวัน, อดีตสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ, เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๕๑} สัมภาษณ์ ดร.อำนาจ บัวศิริ, ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย และอดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๕๒} สัมภาษณ์ ศ.ร.ท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ, อาจารย์ประจำโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา มจร. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระเทพบัณฑิต, อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

(๑๗) ควรเอาผู้มีความรู้ความสามารถมาตัดสิน พิจารณาโดยรวดเร็วเด็ดขาด ถูกต้อง โปร่งใส ไม่อคติ มีกฎหมายคุ้มครองกรรมการ ถ้าปฏิบัติตามพระธรรมวินัยจริง ๆ แก้ปัญหาได้หมด และจบเร็ว แต่กฎหมายต้องเข้ามาสนับสนุนรองรับและคุ้มครองไม่ให้ถูกฟ้อง^{๕๕}

(๑๘) ควรมีรูปแบบเฉพาะ นำเอารูปแบบของพระธรรมวินัยมาเป็นตัวตั้ง พัฒนาสงฆ์ ผู้พิจารณาให้มีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบของพระธรรมวินัย และเข้าใจกระบวนการอย่างถ่องแท้ และต้องมีพรหมวิหารธรรม เบื้องต้นอาศัยระบบอุปชฌาย์อาจารย์กับสัทธิวิหาริก-อันเตวาสิกมาใช้ ลูกศิษย์ไม่อยู่ในโอวาทให้หลงโทษได้หรือหากอุปชฌาย์ละเลยไม่ดูแลก็ลงโทษอุปชฌาย์ได้^{๕๖}

(๑๙) รูปแบบตามพระธรรมวินัยใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แต่ควรปรับวิธีการให้ทันสมัย เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ให้รวดเร็ว โปร่งใส การลงโทษทางพระวินัยไม่ควรไปปนกับโทษทางอาญา โดยเฉพาะพระวินัยธร ต้องมีความรอบรู้พระธรรมวินัย มีทักษะในการแก้ไขปัญหาของสงฆ์ มีความเข้าใจในการระงับอธิกรณ์ และมีความเที่ยงธรรม^{๕๗}

สรุปได้ว่า ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ /นักวิชาการศาสนา และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ทั้ง ๔ กลุ่ม พบว่า แนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ควรเป็นดังนี้

(๑) กำหนดองค์คณะมีหน้าที่พิจารณาระงับอธิกรณ์โดยเฉพาะ มีความรอบรู้ เหมือนกับคณะวินัยธร มีความรู้ความเชี่ยวชาญเคร่งครัดในพระธรรมวินัยและเคร่งครัดในกฎหมาย ตั้งอยู่ในคุณธรรม มีสะอาดไม่เห็นแก่สินบน ยึดมั่นในความถูกต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มีทักษะในการแก้ไขปัญหาของสงฆ์ มีความเข้าใจในอธิกรณ์ มีความเที่ยงธรรม โดยศึกษารูปแบบจาก พุทธกาลคืออธิกรณ์ะ

(๒) ควรจัดตั้งให้มีศาลสงฆ์โดยเฉพาะ แต่ปรับปรุงขั้นตอนการปฏิบัติทั้งวิธีการและ กระบวนการนำฝ่ายราชอาณาจักรมาใช้ได้แต่ให้มีชั้นเดียว และให้มีโรงเรียนสอนพระธรรมวินัยพัฒนา สงฆ์ผู้พิจารณาให้มีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบของพระธรรมวินัย เข้าใจกระบวนการอย่างถ่องแท้ และต้องมีพรหมวิหารธรรม

(๓) นำหลักพระธรรมวินัยมาใช้จัดการกับปัญหาเอาพระธรรมวินัยเป็นฐาน เอา กฎหมายและจารีตธรรมเข้าด้วยกัน แล้วพัฒนาคนที่ทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ แยกปัญหาให้ถูกต้อง อันไหนต้องสอบสวน อันไหนต้องตัดสิน มีกระบวนการแยกคดีทางโลกออกจากทางสงฆ์ไม่ต้องรอกัน เอาพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้งเอากฎหมายเป็นตัวสนับสนุนให้สอดคล้องกับตัวพระธรรมวินัย วาง รูปแบบใหม่ที่ทันสมัยเหมาะสมกับสังคมปัจจุบันทันต่อยุคต่อสมัย กระบวนการต้องโปร่งใส มีส่วนร่วม และรวดเร็ว มีข้อมูลที่ชัดเจน

^{๕๕}สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สลัญญโต), ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๕๖}สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ว่องไว, อุปนายกเปริยธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระราชาูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๕๗}สัมภาษณ์ ดร.วิชัย ธรรมเจริญ อุปนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

(๔) ควรมีการกระจายอำนาจ กรณีพระต้องอธิกรณ์ต้องแยกฆราวาสกับสงฆ์ ต้องจำแนกประเภทปัญหา พื้นที่สงฆ์กับฆราวาสต้องไม่ทับซ้อนกัน ต้องแยกออกจากกันให้ชัดเจน ผิดถูกไปว่ากันตามกฎหมาย เจ้าคณะผู้ปกครองควรใช้หลักการปกครองให้เคร่งครัดเบื้องต้นต้องใช้ระบบอุปชฌาย์อาจารย์กับสิทธิบริหารก-อันเตวาสิกมาใช้ ลูกศิษย์ไม่อยู่ในโอวาทให้ลงโทษได้ หากพระอุปชฌาย์ละเลยไม่ดูแลก็ลงโทษพระอุปชฌาย์ได้ เมื่อเกิดอธิกรณ์ควรมีคณะวินัยธรมาระงับอธิกรณ์เหมือนเดิม

๔.๒.๓.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์

พระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการและวิธีการระงับอธิกรณ์ตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษาพัฒนาการแนวคิดในการบัญญัติพระวินัย พระพุทธเจ้ามีมูลเหตุโดยพื้นฐานในการบัญญัติพระวินัยดังนี้

๑. เมื่ออาสวกิเลสปรากฏขึ้นในหมู่สงฆ์ผู้บวชมาเป็นระยะเวลานาน
๒. เมื่ออาสวกิเลสปรากฏขึ้นในหมู่สงฆ์ที่ขยายตัวมากขึ้น
๓. เมื่ออาสวกิเลสปรากฏขึ้นในหมู่สงฆ์ที่สมบูรณ์ด้วยลาภปัจจัย

พระพุทธศาสนาสอนว่าความจริงในสรรพสิ่งเป็นธรรมชาติเป็นธรรมดา ดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะตถาคตอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติขึ้นก็ตาม ธาตุนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้นเอง” ธรรมชาติและธรรมดานี้แหละคือธรรม หน้าที่ของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับธรรมนั้นเป็นเพียงค้นพบแล้วเอามาประกาศสั่งสอน ผู้รับคำสอนหรือไม่รับคำสอนก็เป็นเฉพาะบุคคล ตถาคตนั้นเป็นเพียงผู้บอกทางเท่านั้น เพราะธรรมเป็นความจริงที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ และได้ทรงวางแนวทางหลักการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและกำหนดเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาในมิติทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. การแยกปัญหาของสงฆ์ได้แก่ ศีลาจารวัตร และกิจธุระต้องทำตามหน้าที่
๒. การแยกเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้จัดการกับปัญหาแม้มีหลากหลายทั้ง ๗ วิธี แต่ต้องกระทำต่อหน้าสงฆ์ ต่อหน้าคู่กรณีตามวิธีการแก้ปัญหาแบบสัมมุขาวินัย
๓. การแยกคนออกจากปัญหา ได้แก่การกำหนดจำนวนสงฆ์ในการทำสังฆกรรมแต่ละประเภท และการแยกภิกษุออกจากหมู่ก่อนโดยการลงโทษให้ประพฤติวัตร
๔. การสร้างการมีส่วนร่วม หมายถึงการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ กระบวนการแก้ไขปัญหามุ่งเน้นไปที่ความสามัคคีและความปรองดองของหมู่สงฆ์

๕. ความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา เพื่อป้องกันไม่ให้มีการก่ออธิกรณ์อื่นขึ้นมาอีก หากปล่อยให้อธิกรณ์ยืดยื้อลุกลามจนยากแก่การแก้ไขหรือปล่อยไว้หมักหมมจนยากแก่การแก้ไขย่อมเป็นเหตุให้เกิดความแตกแยก แตกความสามัคคี อธิกรณ์ยิ่งยืดยื้อ ยิ่งก่ออธิกรณ์ ยิ่งบาดหมาง ยิ่งคลายศรัทธาศรัทธา เพราะมีไว้สยของสมณะที่จะเป็นแบบอย่างให้กับพุทธศาสนิกชนหรือประชาชนทั่วไปได้ เมื่อเห็นโทษทั้ง ๓ ประการแล้ว สงฆ์พึงต้องรีบดำเนินการระงับอธิกรณ์โดยเร็วไม่ปล่อยให้ยืดยื้อยาวนาน ซึ่งในพุทธกาลเคยปรากฏกรณีภิกษุชาวโกสัมพีพระธรรมกถึกและพระวินัยธร เกิดการขัดแย้งกันกรณีมีความเห็นแตกต่างกันในเรื่อง “การเหลือน้ำชำระเอาไว้ในขัน” ว่าเป็นอาบัติ หรือไม่ เป็นอาบัติ เกิดการทะเลาะวิวาทได้ขยายผลออกไปเมื่อพระวินัยธรสาธุศิษย์ได้รวมตัวกันลงอุกเขป

นียกรรมแก่พระธรรมกถึก กรณีนี้เป็นความเห็นที่แตกต่างกัน ว่า นี่เป็นวินัย นี่ไม่ใช่วินัยแม้พระพุทเจ้าได้ห้ามปรามถึง ๓ ครั้ง แต่ก็ไม่เชื่อฟัง ความบาดหมางได้รุกรลามไปทั่วเมืองโกสัมพี แบ่งเป็นฝักฝ่ายรวมทั้งสาธุศิษย์ของทั้งสองฝ่าย ส่งผลเสียหายอย่างใหญ่หลวง จนพระพุทเจ้าได้เสด็จออกไปจากเมืองโกสัมพี และท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่าง ๆ จนเสด็จไปประทับที่นครสาวัตถี เมื่อชาวเมืองรู้เหตุของการเสด็จไปประทับที่นครสาวัตถี จึงเกิดกระบวนกรกดันทางสังคมแก่ภิกษุเมืองโกสัมพี ชาวเมืองไม่ใส่บาตร ไม่เคารพไม่กราบไหว้มาตการดังกล่าวส่งผลให้ภิกษุเมืองโกสัมพีทนกับภาวะดังกล่าวไม่ได้ ต้องเดินทางไปเข้าเฝ้าพระพุทเจ้าที่นครสาวัตถีฝ่ายพระธรรมกถึกเป็นผู้เริ่มต้นสร้างกระบวนกรเจรจากันเองกับฝ่ายพระวินัยธร จนเป็นที่มาของการประกาศบัญญัติที่มีชื่อว่า “สังฆสามัคคี” ร่วมกันท่ามกลางสงฆ์ใหญ่

๖. มาตรการบังคับ โดยให้สังคมสงฆ์ได้ร่วมรับรู้และร่วมลงโทษ

พระพุทองค์ได้วางระบบการปกครองหมู่สงฆ์ในรูปแบบสามัคคีธรรม หรือ สังฆสามัคคี ซึ่งหมายถึงความพร้อมเพรียงของสงฆ์ หรือความพร้อมเพรียงในธรรม ไม่มีความแตกแยก มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามหลักอภิธานิยธรรม จึงเป็นที่มาของการบัญญัติเครื่องมือจัดการความขัดแย้งในรูปแบบ สังฆกรรม เพื่อสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ เมื่อเกิดปัญหาก็คือหาทางแก้ไข ปัญหาโดยทำความเข้าใจให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันตามหลักสาราณิยธรรม และให้ถือเป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ด้วยกันเองได้ตรวจสอบ ข้อมูลเหตุและพฤติกรรมของเพื่อนพรหมจารีดังกล่าวให้สำนึกได้ว่าได้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยหรือไม่ หากนิ่งเฉยหรือทอดธุระถือว่ามีความผิดต้องอาบัติด้วยต้องได้รับโทษ โดยกำหนดภิกษุผู้เฝ้าต้องมีคุณสมบัติ ๕ ประการ ตั้งอยู่ในธรรม ๕ ประการและประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ และใคร่ครวญพร้อมด้วยหลักฐานที่มีมูล คือ (๑) ได้เห็นเอง (๒) ได้ยินเอง หรือมีผู้มาบอก (๓) รังเกียจโดยอาการ (สงสัย) ดังนั้นรูปแบบเครื่องมือการจัดการปัญหาต่าง ทั้ง ๗ วิธี หรือ อธิกรณสมถ ๗ จึงประกอบด้วยความชอบธรรม และอยู่บนฐานของความชอบธรรมอีกประการหนึ่งคือ ความพร้อมหน้า (สัมมุขวินัย) ซึ่งมุ่งเน้น “ความโปร่งใส ยุติธรรม และตรวจสอบได้” โดยมีเป้าหมายมิให้สังคมสงฆ์มีความหวาดระแวง และรังเกียจกันเกี่ยวกับศีลาจารวัตร ให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่เหมาะสมแก่การฝึกฝนพัฒนาตนตามแนวทางไตรสิกขา เพื่อเข้าถึงจุดหมายสูงสุด คือ “พระนิพพาน”

สำหรับเครื่องมือการจัดการปัญหาต่าง ๆ ทั้ง ๗ วิธีการ พระพุทองค์ได้ทรงออกแบบเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งด้วยหลักอธิกรณสมถ ๗ ประการซึ่งสอดคล้องและสอดคล้องกับทุกปัญหา และทุกเครื่องมือกับการจัดการกับปัญหา ถือเป็นหน้าที่ของสงฆ์ที่จะต้องดำเนินการให้อธิกรณสงบ ระงับ และยุติลงเจตนารมณ์ในการกำหนดใช้เครื่องมือแต่ละชนิดระงับอธิกรณแต่ละประเภท ด้วยจุดมุ่งหมายอยู่ ๓ ประการ คือ

(๑) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยไม่ให้ผิดเพี้ยน ให้สังคมสงฆ์เคารพในพระธรรมวินัย ซึ่งเปรียบเสมือนกฎหมายที่ใช้บังคับในหมู่ชน

(๒) เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองกำจัดการคนเลว ที่รวมอยู่ในสังคมและคุ้มครองคนดีให้อยู่ในสังคมสงฆ์ต่อไป และ

(๓) เพื่อความปรองดองในหมู่สงฆ์

อธิกรณสมถ ๗ จึงเป็นเครื่องมือที่ทรงคุณค่าสามารถแก้ปัญหาได้อย่างสงบ ระวัง และยุติได้ทุกปัญหาจากการศึกษาจะพบว่าเครื่องมือแต่ละชนิดสามารถที่จะนำไปใช้ระงับปัญหาและ ข้อขัดแย้งประเภทอื่น ๆ ได้อย่างประสานสอดคล้องการแก้ไขปัญหาสังคมสงฆ์โดยอธิกรณสมถ เป็น พุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้าทรงมอบอำนาจให้สงฆ์ปกครองสงฆ์ภายใต้หลักพระธรรมวินัย โดยมี เป้าหมายเพื่อความสามัคคีและความปรองดองในหมู่สงฆ์เพื่อความเป็นเอกภาพในหมู่สงฆ์ในรูปแบบ ของสังฆกรรมเครื่องมือทั้ง ๗ วิธี ได้แก่ (๑) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งในที่พร้อมหน้า (สัมมุขาวินัย) (๒) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยถือสติเป็นหลัก (สติวินัย) (๓) วิธีการจัดการปัญหา ความขัดแย้งโดยยกประโยชน์ขณะเป็นบ้า (อามุพหวินัย) (๔) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดย ถือเอาคำรับของจำเลย(ปฎิญาตกรรม) (๕) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยถือเอาเสียงข้าง มาก (เยกยยสิกา) (๖) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งด้วยการลงโทษผู้กระทำความผิด (ตัสสปาปิยสิกา) (๗) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยการประนีประนอม (ติณวัตรถารกะ) เพื่อใช้จัดการกับปัญหา ของสงฆ์ ทั้ง ๔ ประเภท ได้แก่ วิวาทาธิกรณ อนุวาทาธิกรณ อาปัตตาธิกรณ และกิจจาธิกรณ ใน ๒ ประเภท ได้แก่ ประเภทพิธีกรรม และประเภทนิคหกรรม วิธีการทั้ง ๗ วิธีจึงประกอบไปด้วย ความชอบธรรม บนพื้นฐานของความชอบธรรมอีกประการ คือ ความพร้อมหน้า (สัมมุขาวินัย) หรือ วิธีระงับต่อหน้า ซึ่งหมายถึงความพร้อมหน้าสงฆ์ ความพร้อมหน้าบุคคล ความพร้อมหน้าวัตถุ ความ พร้อมหน้าธรรมความพร้อมหน้าวินัย ต่อหน้าสังฆสภา บุคคลหรือคณะบุคคลที่พิจารณาตัดสินคดีโดย ใช้หลักธรรมวินัยและสัตตสุต เป็นเครื่องมือในการตัดสิน สังฆสภา จึงเป็นเวทีสำหรับรองรับปัญหา และแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ รวมทั้งเป็นเวทีในการไต่สวนสาธารณะ เพื่อยุติปัญหาและ ข้อพิพาท การที่พระพุทธองค์ทรงมอบให้ พระภิกษุ สงฆ์ หรือ สังฆสภา เป็นที่รองรับการแก้ไขปัญหาดัง ๆ เพื่อให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมแห่ง “สังฆสามัคคี” เพื่อชี้ให้ทุกฝ่ายได้เห็น ว่า โปร่งใส ยุติธรรม ตรวจสอบได้ และยอมรับได้ โดยมีการพิจารณาด้วยวิธีการ “ต่อหน้า”วิธีการต่อหน้า หรือสัมมุขาวินัย เป็นทั้งกระบวนการแก้ไขปัญหาลักษณะการประนีประนอม การไกล่เกลี่ย มีรูปแบบวิธีการบังคับ ตามความหนักเบาของอาบัติ ซึ่งในรูปแบบวิธีการแต่ละวิธีจะต้องมีชุดวิธีการปฏิบัติในที่พร้อมหน้า กำกับสนับสนุนอยู่ด้วยในแต่ละชุดวิธีการปฏิบัติ เพราะถ้าหากสังฆสภา ไม่ได้รับการยอมรับจาก สมาชิกของสังคมสงฆ์ หลักการแก้ไขปัญหาดังข้อพิพาทก็ไร้ค่า เพราะไม่สามารถนำมาจัดการให้ สังคมสงฆ์เกิดความสงบสุขได้ ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า หัวใจสำคัญของพุทธสันติวิธี คือ ความชอบธรรม หรือความพร้อมเพรียงด้วยธรรม ซึ่งมีองค์หลักสำคัญ ๑๑ ประการ ที่เป็นเหตุให้กระบวนการระงับ อธิกรณหรือการจัดการความขัดแย้งข้อพิพาทไม่ชอบธรรมไม่ชอบด้วยวินัยและระงับไม่ได้ ได้แก่

๑. การลงลับหลัง หมายถึง สงฆ์ไม่ครบองค์ประชุมวินัยจึงไม่ถูกต้องตามธรรมวินัย และบุคคลที่เกี่ยวข้องในกรณีนั้น ๆ ไม่อยู่พร้อมหน้ากันสงฆ์สามารถจะลงนิคหกรรมได้เฉพาะแก่ภิกษุ ผู้ต้องลหุบาปติหรืออาบัติที่เป็นเทศนาคามินี คือ อาบัติอุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฎและ ทุพภาสิตเท่านั้น ไม่สามารถลงแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติที่เป็นครุภาปติหรือเทศนาคามินี คืออาบัติ ปาราชิกและสังฆาติเสส เพราะภิกษุต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว ส่วนอาบัติ สังฆาติเสส ภิกษุต้องไปอยู่กรรมตามระเบียบ

๒. การลงโดยไม่สอบถาม หมายถึงว่า ไม่ได้ไต่สวนหรือสอบสวนข้อเท็จจริงก่อนและ ดำเนินการตามกระบวนการก่อนแล้วจึงลงนิคหกรรม

๓. ไม่ลงตามปฏิกุญญา หมายถึงจำเลยรับอย่างไรไม่ปรับอาบัติแก่จำเลยตามนั้น
 ๔. ลงเพราะไม่ต้องอาบัติ หมายถึง การลงโทษจำเลยโดยไม่ได้ทำการวินิจฉัยปรับอาบัติก่อนและดำเนินการตามกระบวนการก่อนแล้วจึงลงนิคหกรรม
 ๕. ลงเพราะอาบัติที่เป็นอาเทศนาคามินี หมายถึง อาบัติที่เป็นปาราชิก ซึ่งขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว หรืออาบัติสังฆาติเสส ซึ่งต้องอยู่กรรมตามกฎระเบียบ จะลงนิคหกรรมไม่ได้
 ๖. ลงเพราะอาบัติที่แสดงแล้ว หมายถึง จำเลยได้แสดงอาบัติแล้ว ถือว่าบริสุทธิ์แล้วจะลงโทษอีกไม่ได้
 ๗. ไม่โจทก์ก่อนแล้วจึงลง หมายถึง ต้องมีการฟ้องร้อง มีการโจทก์และดำเนินการตามกระบวนการจนเสร็จสิ้น จึงจะลงนิคหกรรมได้
 ๘. ไม่ให้จำเลยให้การก่อนแล้วจึงลง หมายถึง ไม่ได้ให้จำเลยให้การตามฟ้องก่อนว่าจะรับหรือจะปฏิเสธ หรือภาคเสธ ก่อนและดำเนินการตามกระบวนการก่อนแล้วจึงลงนิคหกรรม
 ๙. ไม่ปรับอาบัติก่อนแล้วจึงลง หมายถึง การลงนิคหกรรม ต้องมีการวินิจฉัยปรับอาบัติแก่จำเลยก่อน ถึงจะลงนิคหกรรมแก่จำเลยได้
 ๑๐. ลงโดยไม่ชอบธรรม หมายถึง ไม่เป็นไปตามกระบวนการของกรรมนั้น ๆ เช่น ในญัตติทุติยกรรม ต้องตั้งญัตติ ๑ ครั้ง สวดกรรมวาจา ๑ ครั้ง เพียงตั้งญัตติ ๑ ครั้ง ไม่สวดกรรมวาจาถือว่าไม่ชอบธรรม
 ๑๑. สงฆ์แบ่งพวกกันลง หมายถึง ภิกษุเข้าร่วมทำกรรมยังไม่พร้อมเพรียงกัน ยังมาไม่ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ ยังไม่ได้นำฉันทะของภิกษุผู้ควรแก้ฉันทะมา ภิกษุพวกที่ประชุมอยู่พร้อมหน้าก็คัดค้าน
- ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า หลักการทั้ง ๑๑ ประการ ดังที่กล่าวมาข้างต้นอยู่ในกระบวนการของความชอบธรรมที่ปรากฏเป็นชุดปฏิบัติการในวิธีการของความพร้อมหน้า ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพุทธสันติวิธี ซึ่งสามารถจำแนกเป็น ๕ หลักการสำคัญ ได้แก่
- (๑) ความพร้อมด้วยธรรม ได้แก่การใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการพิจารณา วินิจฉัยตัดสินข้อพิพาท
 - (๒) ความพร้อมด้วยวินัย ได้แก่การใช้หลักวินัยเป็นเครื่องมือในการพิจารณา วินิจฉัยตัดสินข้อพิพาท
 - (๓) ความพร้อมหน้า ได้แก่ความพร้อมหน้าสงฆ์ครบองค์ประชุมจึงจะถือว่า วินิจฉัยถูกต้องตามธรรมวินัยและต้องพร้อมหน้าคู่ความ
 - (๔) ความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ สงฆ์ครบตามจำนวนที่กำหนดแต่ละสังฆกรรม และได้ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก้ฉันทะมาด้วย
 - (๕) ความพร้อมของสังฆกรรม ได้แก่การประกอบสังฆกรรมต้องเป็นไปตามกระบวนการของกรรมนั้น ๆ จึงจะชอบธรรม

ในส่วนองวิธีการกระบวนการที่ถือว่าเป็นธรรมเนียมจําแนกออกได้เป็น ๘ วิธีการ ได้แก่

(๑) ต้องมีการโจทหรือการฟ้องก่อนและดำเนินตามกระบวนการพิจารณาจนเสร็จสิ้น

(๒) ต้องให้จำเลยให้การตามฟ้องก่อน จึงดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไป

(๓) ต้องสอบถามไต่สวนสอบสวนข้อเท็จจริงตามกระบวนการก่อน

(๔) ต้องลงโทษตามปฎิญาาคือคำรับของจำเลย

(๕) ต้องปรับอาบัติก่อนแล้วจึงลงโทษ

(๖) ลงโทษเพราะไม่ต้องอาบัติ

(๗) ลงโทษอาบัติที่แสดงแล้วไม่ได้

(๘) ลงโทษอาบัติหนักไม่ได้ ได้แก่ปาราชิกและสังฆาติเสส ลงโทษไม่ได้

๔.๓.๒.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาหลักการวิธีการระงับอิทธิฤทธิ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารพัฒนาการแนวความคิดการนำหลักกฎหมายมาใช้ในการจัดการปัญหาอิทธิฤทธิ์ของสงฆ์ โดยวิวัฒนาการจากพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เนื่องด้วยความจำเป็นที่รัฐบาลต้องอาศัยคณะสงฆ์ต่างจังหวัดให้ช่วยจัดการศึกษาของชาติตามโครงการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัย และการที่พระสงฆ์จะสามารถสนองความต้องการของรัฐบาลในเรื่องนี้ได้จะต้องปฏิรูปการบริหารกิจการคณะสงฆ์และจัดการให้คณะสงฆ์ในต่างจังหวัดอยู่ภายใต้ระบบบริหารเดียวกันเสียก่อนโดยได้จัดระเบียบการปกครองส่วนภูมิภาคควบขนานไปกับการบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาค เป็นสังฆมณฑลมีเจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวง และเจ้าอาวาส ในส่วนการดำเนินการทางพระวินัยนั้น ได้ให้อำนาจเจ้าอาวาส เจ้าคณะแขวง เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะมณฑล และพระมหากษัตริย์ ดำเนินการทางปกครองและควบคุมดำเนินการทางวินัยด้วยโดยให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและระงับอิทธิฤทธิ์ในหมู่บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งอยู่ในวัดนั้น และให้เจ้าอาวาสมีอำนาจพิพากษาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาที่เกิดขึ้นในวัดด้วย

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ รัฐบาลต้องการสร้างความชอบธรรมให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ให้มีรูปแบบเป็นประชาธิปไตยได้จัดการปกครองคณะสงฆ์ให้อนุโลมระบอบการปกครองบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย การจัดการคณะสงฆ์ให้อนุโลมตามวิธีการของบ้านเมืองนั้น ก็เป็นวิธีการซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงใช้มาแต่ครั้งยังทรงพระชนม์อยู่....อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่นี้ ได้ถือหลักพระธรรมวินัยเป็นข้อสำคัญ ดังจะเห็นได้ในข้อบัญญัติหลายมาตรา ไม่ยอมให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้ขัดกับพระธรรมวินัย และถือหลักที่ว่า การกระทำทุกอย่างจะต้องเป็นไปในทางรักษาพระวินัยให้เคร่งครัด”พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ผู้ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก แต่สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์ไม่ได้ พระองค์ทรงบัญญัติสังฆาณัติโดยคำแนะนำของสังฆสภา “สังฆาณัติ จะบัญญัติความผิดและกำหนดทัณฑกรรมแก่บรรพชิตผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระวินัยและสังฆาณัติไว้ ให้เป็นโสดหนึ่งต่างหากจากโทษตามพระวินัยก็ได้ และได้บัญญัติลักษณะทัณฑกรรมไว้ ๗ สถาน ได้แก่ (๑) ให้สึกและห้ามอุปสมบท (๒) ให้สึก (๓) ให้ปัพพชาณียกรรม

(๔) ให้พักหรือเวนคืนตำแหน่งหน้าที่ (๕) ให้กักบริเวณ (๖) ให้ทำงานภายในวัด (๗) ให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษ ทรงบริหารคณะสงฆ์ทางสังฆมนตรี และทรงพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะ วินัยธร การปกครองคณะสงฆ์ถูกแบ่งเป็น ๓ ฝ่าย เพื่อถ่วงดุลอำนาจตามแบบอย่างการปกครองของ ฝ่ายบ้านเมืองอำนาจทั้ง ๓ ข้อนั้นคือ

(๑) สังฆสภา เทียบได้กับรัฐสภาของฝ่ายบ้านเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการออก สังฆานัติหรือกฎระเบียบสำหรับใช้ในการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์ สังฆสภาประกอบด้วย สมาชิกไม่เกิน ๔๕ รูป ซึ่งต่อมาได้ออกประมวลระเบียบวิธีวินิจฉัยอธิกรณ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ เพื่อใช้เป็น ระเบียบการดำเนินคดีพระวินัยแก่สงฆ์

(๒) คณะสังฆมนตรี เทียบได้กับคณะรัฐมนตรีของฝ่ายอาณาจักร คือทำหน้าที่ เป็นคณะรัฐบาลบริหารคณะสงฆ์ คณะสังฆมนตรี ประกอบด้วย สังฆนายก และสังฆมนตรีอื่นๆ ไม่ เกิน ๙ รูป แบ่งออก ๔ องค์การ คือองค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ และองค์การ สาธารณูปการ

(๓) สังฆวินัยธร คือ ศาลของพระสงฆ์ มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยคดีความ หรืออธิกรณ์ตีความกฎหมาย สังฆานัติ และระเบียบคณะสงฆ์ต่าง ๆ วินัยธรแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีเหตุผลว่าการจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันพึง แบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลย์แห่งอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายใน ปัจจุบัน และโดยที่ระบบเช่นว่านั้น เป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควร แก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้สมเด็จพระสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทาง มหาเถรสมาคม ตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่ง พระพุทธศาสนา วัฒนาการของการตรากฎหมายเพื่อมาช่วยเสริมสนับสนุนฝ่ายพุทธจักรให้เข้มแข็ง โดยเกิดจากความเสื่อมของภิกษุที่มีความคิดเห็นแตกแยกในเรื่องธรรมและในเรื่องวินัย มีนิกายต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายมีเดียรฉัตรปลอมปนเข้ามาสู่สังคมสงฆ์ มีการประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยมากขึ้น การใช้หลักพระธรรมวินัยโดยลำพัง ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของสังคมสงฆ์ได้ มีการประหารชีวิต สำหรับผู้ที่ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย มีการเอาผิดทางอาญากับภิกษุผู้รักษาศีลไม่บริบูรณ์ ซึ่งในครั้งหลังพุทธปรินิพพาน ฝ่ายอาณาจักรได้เข้ามาอารักขาพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ใช้กฎหมายลงโทษผู้กระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยให้ชัดหลาบซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมาย

สำหรับการจัดการปัญหาอธิกรณ์ได้วางแนวทางเป็นหลักการในการแก้ไขปัญห อธิกรณ์หรือความขัดแย้งไว้ดังต่อไปนี้

๑) การกำหนดประเภทปัญหาการจัดประเภทปัญหา ทำให้ง่ายในการหาสาเหตุและ กำหนดแนวทางแก้ไขและสร้างเครื่องมือมาใช้จัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม ซึ่งปัญหาดังกล่าว ได้แก่การประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งต้องมีการฟ้องร้อง การกล่าวหา การโจทก์ เนื่องด้วยศีล วิบัติ อาจารวิบัติ ทิฐิวิบัติ และอาชีวิวิบัติ

๒) กำหนดเครื่องมือการจัดการกับปัญหา โดยจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญห่อธิกรณ์ หรือความขัดแย้งแต่ละประเภท โดยจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาและสนับสนุนพระวินัย ขณะเดียวกันเพื่อให้

สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองคณะสงฆ์ และมุ่งลงโทษปราบปรามเป็นประการสำคัญ โดยให้อำนาจสงฆ์ลงโทษตามพระวินัยและโทษตามกฎหมายได้อีกทางหนึ่ง

๓) กำหนดผู้มีอำนาจในการจัดการปัญหา โดยจุดมุ่งหมายเพื่อให้อำนาจหน้าที่เจ้าคณะระดับต่าง ๆ สามารถใช้อำนาจหน้าที่รักษาพระธรรมวินัยและดำเนินการปกครองภิกษุให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย แม้ว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ จะได้มีการกระจายอำนาจและมีการถ่วงดุลย์อำนาจระหว่างฝ่ายสังฆสภา ฝ่ายสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ในการปกครองคณะสงฆ์ แต่สุดท้าย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้มีการรวมอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ทั้งหมดไว้ที่มหาเถรสมาคม โดยมหาเถรสมาคมได้มอบอำนาจให้เจ้าคณะผู้ปกครองในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นผู้ใช้อำนาจในการบริหารการปกครองคณะสงฆ์รวมทั้งในการจัดการปัญหาอธิกรณ์และข้อขัดแย้งในหมู่สงฆ์ ในการตรากฎหมายของฝ่ายราชอาณาจักรก็เพื่อมาช่วยเสริมสนับสนุนฝ่ายพุทธจักรให้เข้มแข็ง โดยมุ่งเน้นเพื่อรักษาพระธรรมวินัย ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมาจากมีพวกอลัชชีและเดียรฉัตรปลอมปนเข้ามาบวชในสังคมสงฆ์เป็นจำนวนมาก จึงได้วางมาตรการเพื่อกำจัดให้เด็ดขาด

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติการณ์ลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม การพิจารณาผู้ให้ข้อเท็จจริงตามที่ภิกษุอุทธรณ์กล่าวหาในเรื่องอาบัติ โดยกำหนดกระบวนการพิจารณาไว้เป็นลำดับขั้นตอน การพิจารณาคำฟ้อง ซึ่งโจทก์ต้องทำการยื่นฟ้องเป็นหนังสือด้วยตนเองหรือจะมอบอำนาจให้ผู้อื่นยื่นแทนก็ได้ การตรวจลักษณะของโจทก์ ภิกษุผู้พิจารณามีหน้าที่ต้องตรวจคุณสมบัติของผู้โจทก์ ผู้ที่สามารถนำเรื่องมาฟ้องกล่าวหาภิกษุได้ การตรวจลักษณะคำฟ้องของโจทก์ ภิกษุผู้พิจารณามีหน้าที่ต้องตรวจคำฟ้องให้ได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจนเกี่ยวกับองค์ประกอบในการกระทำความผิด เช่น วัน เวลา สถานที่กระทำความผิด บุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และยังต้องด้วยองค์ประกอบ อื่น ๆ ดังนี้

๑) ต้องไม่ใช่เรื่องเก่าที่เคยเกิดขึ้นมานานแล้ว และมีได้คิดจะฟ้องแล้วนำมาฟ้อง

๒) ไม่ใช่เรื่องที่มีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งลงนิคหกรรมถึงที่สุดแล้ว

๓) ไม่ใช่เรื่องที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักรหรือมีคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลถึงที่สุดแล้ว เว้นแต่เป็นปัญหาทางพระวินัย

เว้นแต่เป็นปัญหาทางพระวินัย หมายถึง ถ้าเป็นปัญหาทางพระวินัย แม้อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักร หรือมีคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลถึงที่สุดแล้วก็ตามก็สามารถส่งรับไว้พิจารณาได้เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการไต่สวนมูลฟ้องอีกขั้นตอนเพื่อส่งรับหรือไม่รับคำฟ้องไว้พิจารณา การพิจารณา คือ การให้อำนาจหน้าที่เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ผู้พิจารณาในการสอบสวนจำเลย ถ้าจำเลยรับอย่างไรก็ปรับอาบัติอย่างนั้น ถ้าจำเลยปฏิเสธ ต้องส่งสำนวนไปยังหัวหน้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้น เพื่อทำการไต่สวนมูลฟ้อง สืบพยานหลักฐานฝ่ายผู้ฟ้อง หากพิจารณามีมูลก็ส่งรับฟ้องไว้พิจารณา หากไม่มีมูลก็สั่งยกฟ้องหรือมีคำสั่งไม่รับคำฟ้องไว้พิจารณา จากนั้นจึงมีการพิจารณาโดยคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ทั้งฝ่ายโจทก์จำเลยนำพยานหลักฐานเข้านำเสนอเหมือนศาลฝ่ายราชอาณาจักร เมื่อพิจารณาเสร็จก็มีคำวินิจฉัย หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจก็นำเรื่องอุทธรณ์ต่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ และคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาต่อไปโดยกระบวนการคล้ายคลึงกับ

ประมวลระเบียบวิธีพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ แต่อย่างไรก็แล้วแต่คงมีข้อจำกัดอำนาจของสงฆ์ในการพิจารณาตามข้อ ๓๕ ก่อนพิจารณาหรือในระหว่างพิจารณา ถ้าปรากฏว่า เรื่องที่นำมาฟ้องนั้น ได้มีการฟ้องร้องกันในศาลฝ่ายราชอาณาจักรให้รอการพิจารณาเรื่องนั้นไว้ก่อน ซึ่งเป็นเหตุให้อธิกรณ์ค้างพิจารณาของฝ่ายสงฆ์จนกว่าฝ่ายราชอาณาจักรจะพิจารณาพิพากษาจนคดีจนถึงที่สุด สำหรับมาตรการบังคับตามคำวินิจฉัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในเรื่องมาตรการจัดการกับพระภิกษุผู้ต้องอาบัติเมื่อมีคำวินิจฉัยปรับอาบัติและลงโทษแล้ว แต่ไม่ยอมปฏิบัติตามคำวินิจฉัย โดยได้บัญญัติไว้เป็น ๒ กรณี คือ กรณีได้รับนิคหกรรมให้สึก ไม่ยอมสึกภายใน ๒๔ ชั่วโมง ตามมาตรา ๒๖ และกรณีได้รับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคหกรรม ให้ผู้บังคับบัญชารายงานโดยลำดับจนถึงมหาเถรสมาคมเพื่อมีคำวินิจฉัยและคำสั่งให้สละสมณเพศ ตามมาตรา ๒๗ ถ้าไม่ยอมสละสมณเพศทั้ง ๒ กรณีมีความผิดต้องได้รับโทษตามกฎหมาย ตามมาตรา ๔๓ ระวังโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หลักการดังกล่าวเป็นมาตรการทางกฎหมายเพื่อมาสนับสนุนพระวินัยอีกทางหนึ่ง

จากการรวบรวมสังเคราะห์ความคิดและข้อมูลที่ได้ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประกอบกับการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้ร่างรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี พร้อมกันนี้เพื่อเป็นการยืนยันรูปแบบที่ผู้วิจัยได้นำเสนอเพื่อตอบวัตถุประสงค์งานวิจัย ผู้วิจัยจึงได้นำร่างรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธีมาทำการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งผลการศึกษาจะได้นำเสนอต่อไป

๔.๒.๓.๓ การสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อยืนยันร่างรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้จัดประชุมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๗ รูป/ท่าน เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑ ณ ห้องประชุม ๒๐๕ อาคารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ในปัจจุบัน ทั้งในหลักการกระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังนี้

(๑) อันดับแรกต้องแยกแยะคดีที่เกิดขึ้นก่อน เพราะอธิกรณ์มี ๒ ลักษณะ ได้แก่ พระสงฆ์กระทำผิดพระวินัยไม่ได้เกี่ยวข้องด้วยการปกครอง และอธิกรณ์ว่าด้วยเรื่องการปกครอง ซึ่งไปเชื่อมโยงกับภาษาพระวินัย หมายถึง ถ้าความผิดที่กระทำพระทำก็ผิดฆราวาสทำก็ผิดเรียกว่าโลกวัชชะ แต่ถ้าการกระทำไม่ผิดทางโลกแต่ไปผิดทางพระวินัย เรียกว่า ปณณตติวัชชะ เรื่องพระวินัยถ้าพระสงฆ์ทำผิดพระวินัยแต่ไม่ผิดอาญา ต้องว่ากันตามพระวินัย เห็นควรจะมีศาลปกครองสงฆ์ขึ้นมา มีบุคลากรตามที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำ คือมีความพร้อมมีปัญหา มีความน่าเชื่อถือสูงและมีความแตกฉาน การนำเข้าสู่กระบวนการก็ต้องผ่านกระบวนการพระ ถ้าจะให้สำเร็จเร็วต้องกำหนดเวลาเอาไว้ กฎหมายบ้านเมืองที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ต้องเอามาตรฐานของสงฆ์เป็นหลัก ต้องให้กฎหมาย

บ้านเมืองสอดรับกับพระธรรมวินัย ถ้าไม่สอดรับกันตั้งพระวินัยธรมาก็ไม่มีประโยชน์ เรื่องการมีศาลสงฆ์จึงมีความจำเป็นมาก^{๕๘}

(๒) ปัญหาพระสงฆ์ความผิดมี ๓ ประเภท ผิดพระธรรมวินัย ผิดพระธรรมวินัยและกฎหมาย ผิดพระธรรมวินัยกฎหมายบ้านเมืองและจารีต ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายเถรสมาคมให้ทันสมัยไปตามสถานการณ์ความผิดของพระสงฆ์ ปรับให้อ่านและเข้าใจได้ง่ายขึ้นมีกระบวนการขั้นตอนที่รวดเร็ว แต่อิทธิพลเป็นปลายเหตุ เมื่อเกิดปัญหาต้องหาทางแก้ไข ต้นเหตุของปัญหาเพราะผู้มีหน้าที่หย่อนยานต้องปรับการบริหารจัดการ และการศึกษาให้ชัดเจน เจ้าคณะผู้ปกครองต้องหมั่นดูแลสอดส่องพระในปกครอง พระอุปัชฌาย์ อย่าปล่อยปละละเลยหน้าที่^{๕๙}

(๓) พระสงฆ์แม้จะมีพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ประพฤติปฏิบัติตาม ยังต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของคณะสงฆ์ และยังมีกฎหมายบ้านเมืองอีก เพราะฉะนั้นพระวินัยพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเพื่อให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติเมื่อมีการฝ่าฝืนล่วงละเมิด พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวิธีการเพื่อใช้จัดการกับปัญหามีกระบวนการและขั้นตอนพิจารณาพระวินัยครบถ้วนทุกอย่่าง การปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมายพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ มีการนำเอาพระวินัยมาใช้มีกระบวนการไตร่ตรองสอบสวนครบถ้วน จึงมีการตั้งพระวินัยธรให้ทำหน้าที่ตรงนี้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่บัญญัติขึ้นมาภายหลังอิงกฎหมายทางโลกเยอะ ทำให้พระวินัยหย่อนยาน การกำหนดวิธีปฏิบัติที่อิงกฎหมายทำให้ละเลยพระวินัย ในการพิจารณาความให้เอาพระวินัยมาก่อน ควรจะพิจารณาพระรูปนี้ผิดพระวินัยแค่ไหนอย่างไรและจากนั้นจึงส่งไปให้ศาลทางโลกพิจารณาให้เอาพระธรรมวินัยมาเป็นบรรทัดฐานมีกระบวนการสอบสวนทางพระวินัยและจากนั้นจึงส่งเรื่องไปให้ศาลทางโลกให้มีกระบวนการที่ชัดเจน^{๖๐}

(๔) คดีของสงฆ์ถือว่ามีลักษณะพิเศษ จะให้คนอื่นพิจารณาตัดสินเหมือนคดีธรรมดาไม่ได้ จะต้องมีคนมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นจริง ๆ จะต้องมียุติพิจารณาความในศาลพิเศษด้วย ในคดีอาญามีผู้เสียหายผู้กล่าวหา มีการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานข้อเท็จจริงข้อกฎหมายว่าจำเลยผู้ต้องหากระทำผิดจริงหรือบริสุทธิ์ ผู้มีหน้าที่รับเรื่องราวร้องทุกข์จะดำเนินการอย่างไรในเรื่องคดีของสงฆ์ ในเรื่องธรรมวินัยเรื่องสงฆ์เหมือนศาลคดีพิเศษจะไม่มี ๓ ชั้น จะมีแค่ ๒ ชั้น คือ เพื่อให้รวดเร็ว และเนื่องจากเป็นคดีพิเศษคนที่พิจารณาต้องมีความรู้พิเศษ ศาลชั้นต้นตัดสินเขาก็ให้ไปศาลฎีกา การพิจารณาของศาลโดยไม่มีจำเลยก็ได้ ต้องพิจารณาโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยต่อหน้าผู้เสียหาย เพื่อให้โอกาสแก่ทั้งคู่ได้แถลงข้อเท็จจริงว่าที่เขาทำข้อเท็จจริงมันเป็นความผิดตามที่กฎหมายสารบัญญัติไว้ไหมและกระบวนการมาสู่ศาลต้องตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดถ้าถูกต้องก็ตัดสิน เพราะฉะนั้นวิธีพิจารณาคดีของสงฆ์ก็ต้องชัดเจนดูเทียบเคียงกับวิธีพิจารณาคดีอาญา พระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาต้องยอมเข้าสู่กระบวนการ ในรูปแบบต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจน

^{๕๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระธรรมกิตติเมธี ดร. เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชธิวาส เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๕๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระราชวรเมธี ผศ.ดร. ประธานคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ ศ.ร.ท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำคณะบัณฑิตวิทยาลัย หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา.

กระบวนการสำคัญที่สุดในการที่จะพิจารณาระงับอธิกรณ์เป็นไปโดยถูกต้องและก็เป็นที่ยอมรับมากขึ้น^{๖๑}

(๕) ต้องยึดขอบเขตตามพระวินัย กำหนดขอบเขตเรื่องที่เรากำลังจะทำให้ชัดเจน เป็นความผิดประเภทใด คุณสมบัติของผู้พิจารณาเป็นใคร สามารถระงับได้อย่างไร เอาผู้เชี่ยวชาญเข้ามาช่วยทั้งในทางพระธรรมวินัย และทางกฎหมาย แยกปัญหาออกให้มันชัด ความผิดเกิดจากพระธรรมวินัยอย่างไร ความผิดที่เกี่ยวข้องเนื่องคดีอาญาหรือกฎหมายทางโลกทำอย่างไร คณะผู้พิจารณาประกอบด้วยศาลประเภทต่าง ๆ มาร่วมด้วย โดยทำความเข้าใจกับกระทรวงยุติธรรม^{๖๒}

(๖) ต้องแยกแยะคดีหรือปัญหาให้ชัดเจน เพราะปัญหาของพระสงฆ์มันกว้าง กำหนดขอบเขตของปัญหาหรือคดีประเภทใดที่จะเข้าสู่กระบวนการได้ เพราะความผิดหรือปัญหาพระสงฆ์ไม่ใช่มีเฉพาะพระวินัยอย่างเดียว แต่มีคดีทางโลกเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย บางเรื่องอาจจะไม่ผิดทางโลกแต่ผิดทางพระวินัยจะต้องเกี่ยวข้องทั้งคนในและคนภายนอก อย่างเช่นคดีข่มขืนผู้ต้องหาให้การว่าผู้หญิงยินยอม อัยการสั่งไม่ฟ้องในทางพระวินัยยินยอมไม่เป็นคดีอาญาแต่ทางพระวินัยคนนอกต้องเข้ามาเกี่ยวข้องเพราะถึงยินยอมข่มขืนทางพระวินัยก็ได้ถือว่ามีความผิด คณะสงฆ์ทำหนังสือขอคำให้การเพื่อมาประกอบการพิจารณาทางพระวินัยจากอัยการแต่อัยการปฏิเสธอ้างว่าไม่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ปรากฏว่าพระสงฆ์รูปนี้จะขอตำแหน่งคืน ถ้ามีคำให้การว่าผมไม่ได้ข่มขืนเขายินยอมแค่นี้ก็ปาราชิก ไม่สามารถบวชใหม่ได้ อันนี้ก็ต้องตั้งข้อสังเกตไว้^{๖๓}

(๗) กำหนดขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจน และรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี หลักอธิกรณ์สมณะ ๗ ประการอยู่ตรงไหน อย่างกรณี เภยยะสิกา การใช้เสียงข้างมาก จะมีแนวทางในการกำหนดอย่างไร ให้มีความชัดเจนในเรื่องวิธีการกระบวนการและขั้นตอน^{๖๔}

สรุปได้ว่า ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า แนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยไปตามสถานการณ์ความผิดของพระสงฆ์ ทั้งความผิดล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และความผิดพระวินัยเกี่ยวข้องกับคดีทางโลก ปรับให้อ่านและเข้าใจได้ง่ายขึ้นมีกระบวนการขั้นตอนที่รวดเร็ว คดีของสงฆ์ถือว่า มีลักษณะพิเศษ จะต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นจริง ๆ จะต้องมีการพิจารณาความในศาลพิเศษด้วย ในคดีอาญามีผู้เสียหายผู้กล่าวหา มีการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานข้อเท็จจริงข้อกฎหมายว่าจำเลยผู้ต้องหากระทำผิดจริงหรือบริสุทธิ์ ผู้มีหน้าที่รับเรื่องราวร้องทุกข์จะดำเนินการอย่างไรในเรื่องคดีของสงฆ์ ในเรื่องธรรมวินัยเรื่องสงฆ์เหมือนศาลคดีพิเศษจะไม่มี ๓ ชั้น

^{๖๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ อาจารย์ยอดดุษฎี ชันทอง ผู้พิพากษาประจำศาลฎีกา สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.อำนาจ บัวศิริ อาจารย์พิเศษ/อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

^{๖๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระสิทธินิติธาดา (ชลชัย พรหมะวัน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร. ธีรชนันท์ อิศรเดช อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

จะมีแค่ ๒ ชั้น เพื่อให้ความรวดเร็ว และเนื่องจากเป็นคดีพิเศษคนที่พิจารณาต้องมีความรู้พิเศษ ศาลชั้นต้นตัดสินเขาก็ให้ไปศาลฎีกา การพิจารณาของศาลโดยไม่มีจำเลยก็ได้ ต้องพิจารณาโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยต่อหน้าผู้เสียหาย เพื่อให้โอกาสแก่ทั้งคู่ได้แถลงข้อเท็จจริงการกระทำข้อเท็จจริงเป็นความผิดตามที่กฎหมายสารบัญญัติไว้ไหมและกระบวนการมาสู่ศาลต้องตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดถ้าถูกต้องก็ตัดสิน เพราะฉะนั้นวิธีพิจารณาคดีของสงฆ์ก็ต้องชัดเจนดูเทียบเคียงกับวิธีพิจารณาคดีอาญา พระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาต้องยอมเข้าสู่กระบวนการ ในรูปแบบต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจน กระบวนการสำคัญที่สุดในการที่จะพิจารณาระงับอธิกรณ์ให้เป็นไปโดยถูกต้องและก็เป็นที่ยอมรับได้

๔.๒.๓.๔ แนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์โดยพุทธสันติวิธี

ผู้วิจัยจะได้นำผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการระงับอธิกรณ์ระหว่างในทางคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับกฎหมายเถรสมาคมการวิเคราะห์ประเมินผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการศาสนา และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ จำนวน ๑๙ รูป/คน ในประเด็น “แนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร” และผลการวิเคราะห์การสนทนากลุ่มเฉพาะ มาสังเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ในประเด็นดังต่อไปนี้ (๑) ประเภทปัญหาหรือข้อขัดแย้ง (๒) ประเภทผู้แจ้งความผิด (๓) ประเภทผู้มีอำนาจสอบสวน (๔) ประเภทผู้โจทหรือฟ้อง (๕) ประเภทผู้มีอำนาจพิจารณา (๖) ประเภทวิธีการ (๗) กระบวนการและขั้นตอน (๘) ประเภทมาตรการบังคับ

(๑) ประเภทปัญหาหรือข้อขัดแย้ง

จากการศึกษาเอกสารตัวอย่างคดีสงฆ์ของคณะสงฆ์ไทยพบว่า สภาพปัญหาทางอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย นอกจากการประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยของพระสงฆ์แล้ว ยังมีการล่วงละเมิดกฎหมายบ้านเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งเป็นเหตุให้การระงับอธิกรณ์ไม่สามารถดำเนินการไปได้ เนื่องจากติดขัดในเรื่องเงื่อนไขและข้อยกเว้นของกฎหมายเถรสมาคมซึ่งเป็นเครื่องมือให้ผู้ปกครองสงฆ์ใช้ดำเนินการกับพระสงฆ์ผู้ก่ออธิกรณ์ เป็นเหตุให้พระสงฆ์ต้องถูกดำเนินคดีทางโลก การดำเนินการทางพระวินัยต้องหยุดยั้ง พระสงฆ์ต้องต่อสู้กับคดีทางโลกในสถานะของสมณะเมื่อโชคได้ได้รับการประกันตัว หรือว่าเป็นคดีเล็กน้อย หากเป็นคดีสำคัญโชคร้ายอาจไม่ได้รับการประกันตัวหรือปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งต้องถูกดำเนินการให้สละสมณเพศตาม มาตรา ๒๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้” จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว พระภิกษุรูปใดต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ต้องถูกดำเนินการให้สละสมณเพศได้ใน ๓ กรณี ได้แก่

๑. พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราว
๒. พนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม
๓. พระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง

คำว่า“สละสมณเพศ” ตามความหมายของกฎหมาย มาตรา ๒๙ หมายถึง การพ้นจากเพศของนักบวช ซึ่งก็คือการถูกบังคับให้พ้นจากเพศสมณโดยผลของกฎหมาย เนื่องจากต้องถูกนำไปไปควบคุมตัวยังห้องขังเช่นเดียวกับฆราวาสโดยทั่วไป แต่ไม่ว่าคดีนั้นจะให้ประกันตัว หรือไม่ให้มีการประกันตัว การดำเนินการทางพระวินัย ต้องถูกระงับไว้เพื่อรอผลคดีทางฝ่ายราชอาณาจักร มองในมิติทางสังคมศาสตร์ ในแง่ส่วนบุคคล เป็นความยุติธรรมสำหรับผู้บริสุทธิ์เพื่อให้โอกาสได้ต่อสู้คดีจนถึงที่สุด แต่เป็นความโหดร้ายสำหรับผู้ที่ไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวและถูกบังคับให้สละสมณเพศเมื่อข้อคดีต่อสู้คดีจนถึงที่สุดมิได้เป็นผู้กระทำความผิด การกลับคืนสู่สถานะเดิมภายใต้ผ้ากาสาวพัตร์ในพรรษาเดิมคงไม่ใช่เป็นเรื่องธรรมดา ในแง่ส่วนรวมภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนา พระภิกษุชั้นศาลราชอาณาจักรต่อสู้คดีเหมือนกับฆราวาส สมควรหรือไม่สมควร เหมาะหรือไม่เหมาะสมอย่างไร สังคมย่อมวิพากษ์วิจารณ์พระสงฆ์ถูกกล่าวหากระทำความผิด แต่ฆราวาสต้องมาตัดสินพระสงฆ์ “ทำอย่างไร จะให้ฝ่ายอาณาจักรอยู่ได้ และศาสนจักรอยู่รอด” ปัญหาพระสงฆ์ประพฤติก่อให้เกิดพระวินัยทั้งที่เป็นข้อห้ามที่เป็นพระพุทธรูปบัญญัติและที่เป็นขนบธรรมเนียมที่ดั่งามอันภิกษุควรประพฤติที่เป็นอภิสมาจารที่เกี่ยวข้องด้วยคติทางโลก ควรมีแนวทางการดำเนินการอย่างไรเพื่อมิให้พระวินัยสลดหยดลงให้อ่านาจสงฆ์และคุ้มครองสงฆ์ผู้พิจารณาจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างหมู่สงฆ์และระหว่างสงฆ์กับคฤหัสถ์ ในความผิดพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องด้วยคติทางโลกนับว่าเป็นปัญหาสำคัญของสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการจัดประชุมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)^{๒๕} เรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ซึ่งให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาพระสงฆ์มี ๒ ประเภท ได้แก่ ความประพฤติในทางพระธรรมวินัย ซึ่งเรียกว่า ปณณัตติวัชชะ หมายถึง อาบัติที่เป็นโทษทางพระพุทธรูปบัญญัติ คือ คนที่เป็นคฤหัสถ์ทำเข้าไปแล้วไม่เป็นความผิด เป็นความผิดเฉพาะภิกษุโดยฐานละเมิดพระธรรมวินัยเพียงอย่างเดียวไม่มีความผิดทางกฎหมายบ้านเมือง และความประพฤติของพระสงฆ์ในทางโลก เรียกว่า โลกวัชชะ หมายถึง อาบัติที่เป็นโทษทางโลก ซึ่งชาวโลกเขาติเตียน คือ คนที่เป็นคฤหัสถ์ทำเข้าเป็นความผิดภิกษุทำเข้าก็เป็นความผิด เช่น ทำโจรกรรม เป็นต้น ภิกษุทำกรรมเช่นนี้ย่อมผิดทั้งทางกฎหมายบ้านเมืองและผิดทั้งบัญญัติทางพระวินัยด้วย เป็นโทษทางโลกและโทษทางพระวินัย^{๒๖} ในแนวทางการกำหนดปัญหาของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน เพื่อหาสาเหตุและออกแบบเครื่องมือที่เหมาะสมในการจัดการกับปัญหาได้อย่างลงตัว ผู้วิจัยจึงเห็นควรกำหนดปัญหาพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) ปัญหาการฟ้องร้อง กล่าวหากัน หรือเป็นคดีข้อพิพาทกัน ในเรื่องการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย (๒) การล่วงละเมิดพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องด้วยคติทางโลก

(๒) ประเภทการบอกกล่าว

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ในการตรวจสอบพฤติกรรมของเพื่อนภิกษุสงฆ์ด้วยกันซึ่งมีความผิดเพื่อให้รู้ว่าได้ละเมิดพระธรรมวินัยด้วยความปรารถนาดีหวังประโยชน์ต่อส่วนรวมพร้อมด้วยมูลได้เห็นเอง ได้ยินเองหรือมีผู้มาบอก

^{๒๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระธรรมกิตติเมธี ดร., เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดราชาธิวาส เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๖} พระราชวิสสุทธินิยาม, ข้อที่ควรจำในวินัยมุข เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘

หรือรังเกียจโดยอาการ แล้วทำการโจท ส่วนคฤหัสถ์ไม่ทรงอนุญาตให้เป็นผู้โจทแต่เป็นผู้บอกกล่าวได้ แม้ว่าคฤหัสถ์นั้นจะเป็นผู้เสียหายโดยตรง แต่ให้อยู่ในฐานะพยาน โดยทรงเห็นว่าอธิกรณ์เกิดขึ้นโดยภิกษุสงฆ์ และระงับได้ด้วยหมู่สงฆ์ เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องในแนวทางของพระธรรมวินัย ผู้วิจัยจึงเห็นควรที่กำหนดให้ผู้นำเรื่องเข้าสู่กระบวนการสอบสวน ได้แก่ผู้เสียหาย หมายถึงผู้เสียหายโดยตรงทั้งคฤหัสถ์และพระสงฆ์ ผู้กล่าวหา หมายถึงทั้งคฤหัสถ์และพระสงฆ์ซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงแต่กล่าวหาในฐานะพุทธบริษัทผู้แจ้งความผิด หมายถึง ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงไม่ใช่ในฐานะผู้กล่าวหา แต่ได้แจ้งเรื่องบอกกล่าวให้ผู้มีหน้าที่สอบสวนต้องดำเนินการ เช่นการแจ้งเรื่องของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือการแจ้งของสื่อต่าง ๆ

(๓) ประเภทผู้สอบสวน

ในแนวทางของการสอบสวนก่อนที่จะมีการโจทหรือการฟ้องคดีต่อศาล ต้องมีการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดตามที่ถูกกล่าวหา ซึ่งแนวทางนี้ได้เคยปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ให้อำนาจผู้ปกครองสงฆ์ทำการสอบสวนและระงับอธิกรณ์ในเบื้องต้นก่อนเสนอเรื่องให้พระธรรมธรฟ้องเป็นคดีต่อพระวินัยธร และในแนวทางของกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม กำหนดให้ผู้ปกครองสงฆ์ในเขตที่ความผิดเกิด เป็นผู้พิจารณาระงับอธิกรณ์ในเบื้องต้น ซึ่งในแนวทางดังกล่าวเพื่อป้องกันไม่ให้อธิกรณ์ไปรวมรอการพิจารณาในศาลสงฆ์เป็นจำนวนมาก ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการใกล้เคียงเพื่อระงับข้อพิพาทในเบื้องต้น สมควรกำหนดให้เป็นหน้าที่พระสังฆาธิการผู้ปกครองสงฆ์ระดับจังหวัดในเขตปกครองที่ความผิดเกิดเป็นผู้ทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานและพิจารณาระงับอธิกรณ์ในเบื้องต้นหากระงับไม่ได้ต้องส่งฟ้องต่อคณะวินัยธรต่อไป

(๔) ประเภทผู้ฟ้อง

แนวทางในการกำหนดประเภทผู้โจทหรือผู้ฟ้องการนำแนวทางพระธรรมวินัยมาใช้ในการจัดการปัญหาปัจจุบันเห็นว่ายังเหมาะสมเพื่อสร้างจิตสำนึกของหมู่สงฆ์ให้ถือว่าเป็นหน้าที่พระพุทธเจ้ามีพุทธประสงค์เช่นใด และการที่กฎหมายเถรสมาคมซึ่งได้ตราขึ้นโดยอาศัยอำนาจของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้กำหนดให้ทั้งผู้เสียหาย ผู้กล่าวหา ผู้มีส่วนได้เสีย และภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ผู้แจ้งความผิด เป็นผู้ฟ้องภิกษุสงฆ์ได้ในชั้นพิจารณาแต่เมื่อผ่านกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องและมีมูลจะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาจะต้องตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่โจทแทนสงฆ์ ยกเว้นเฉพาะกรณีผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องเอง ซึ่งวิธีการดังกล่าวยุ่งยาก ยากที่จะปฏิบัติและเข้าใจ วัตถุประสงค์เพียงเพื่อให้กระบวนการสอดคล้องกับพระวินัย การกำหนดผู้โจท เป็นเจ้าคณะผู้ปกครองในท้องที่เขตความผิดเกิดขึ้นที่มีผู้เสียหาย ผู้กล่าวหา ผู้แจ้งความผิดไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือพระสงฆ์ หรือแม้แต่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติหรือแม้แต่สื่อสิ่งพิมพ์ได้แจ้งเรื่องให้เจ้าคณะผู้ปกครองดำเนินการถือว่าอยู่ในสถานะเดียวกัน คือ เป็นผู้บอกกล่าว และให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ระดับจังหวัดผู้รับเรื่อง เป็นผู้ มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานไต่สวนมูลความผิดและระงับอธิกรณ์ในเบื้องต้น หากไม่สามารถระงับอธิกรณ์ได้ ให้เป็นโจทยื่นฟ้องต่อคณะวินัยธรชั้นต้นในจังหวัดนั้น ๆ

(๕) ประเภทผู้มีอำนาจ

จากการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยพบว่า ผู้มีอำนาจในการจัดการปัญหาอธิกรณ์ไปยึดโยงตำแหน่งทางการปกครองย่อมสูญเสียความ

เป็นธรรมและเกิดอคติได้ ทั้งไม่มีความรอบรู้เพียงพอในด้านพระธรรมวินัยและด้านกฎหมาย ไม่รู้เรื่อง อธิกรณ์ ขาดทักษะในการปฏิบัติจึงขาดการยอมรับจากสังคม เป็นเพราะระบบโครงสร้างของ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่กำหนดให้ผู้มีอำนาจหน้าที่จัดการปัญหาอธิกรณ์เป็นผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการปกครองสงฆ์ซึ่งในแนวทางแก้ไขควรปรับปรุงโครงสร้างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใหม่แยกการ ปกครองคณะสงฆ์กับการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ออกจากกัน โดยกำหนดให้มีคณะวินัยธรชั้นต้นเป็น ผู้มีอำนาจพิจารณาตัดสินอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นภายในเขตจังหวัดนั้น ๆ โดยให้มหาเถรสมาคมเป็นผู้พิจารณา แต่งตั้ง และให้มีคณะวินัยธรชั้นฎีกา ซึ่งหมายถึงมหาเถรสมาคม เป็นผู้พิจารณาอธิกรณ์ชั้นสูงสุด เพื่อให้เกิดความรวดเร็วโดยให้โครงสร้างกฎหมายเอื้อต่อพระธรรมวินัยโดยปรับปรุงหรือตรากฎหมาย มหาเถรสมาคมขึ้นมาใหม่ แต่เนื่องจากเป็นคดีพิเศษคนที่จะต้องพิจารณาต้องมีความรู้พิเศษดังนั้นแต่ละ คณะวินัยธราวาจจะมีผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็นที่ปรึกษา ซึ่งแนวทางดังกล่าว สอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการจัดประชุมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)^{๖๗} เรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” ในประเด็น คุณสมบัติของคนที่จะมาทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์จะต้องมีคุณสมบัติพิเศษ และมีกระบวนการขั้นตอน วิธีพิจารณาที่ชัดเจน การพิจารณาระงับอธิกรณ์ก็จะเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น

(๖) ประเพณีวิธีการ

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารปัญหาทางอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย เนื่องจากผู้มี อำนาจไม่มีความรอบรู้ความสามารถในการจัดการปัญหาอธิกรณ์ เพราะเหตุการณ์บริหารการปกครอง คณะสงฆ์ที่มอบอำนาจให้เจ้าคณะผู้ปกครองเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ไม่มี ความชำนาญประสบการณ์ ไม่รู้หลักวิธีการจัดการปัญหาอธิกรณ์ การจัดการปัญหาจึงไม่ได้รับการ ยอมรับจากสังคม เนื่องจากความไม่ไว้วางใจไม่เชื่อใจในความยุติธรรมไม่เชื่อถือในความโปร่งใส ไม่เชื่อมั่นในกระบวนการวิธีการ ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กร ๔ กลุ่ม ในแนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ควรต้องปรับปรุง โครงสร้างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใหม่แยกการปกครองคณะสงฆ์กับการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ออก จากกัน มหาเถรสมาคมควรมอบอำนาจให้คณะวินัยธร เป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ โดยปรับปรุงกฎหมายมหาเถรสมาคมให้มีกระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ หากมีคดีทางโลกต้องแยกการพิจารณาออกจากกัน สร้างการมีส่วนร่วมของสงฆ์ พัฒนา ผู้มีหน้าที่ระงับอธิกรณ์ให้มีจริยธรรม พัฒนาเครื่องมือให้ทันสมัย เหมาะสมกับสังคมสงฆ์ปัจจุบัน โดย ใช้พระธรรมวินัยเป็นหลักและนำกฎหมายเข้ามาเสริมสนับสนุนพระวินัย ซึ่งในแนวทางกล่าวอ้างมา ดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดของหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ซึ่งหมายถึง ระบบ โครงสร้าง กระบวนการต่าง ๆ ที่ได้วางแนวปฏิบัติหรือวางกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม เพื่อให้ส่วนต่าง ๆ ของสังคมมีการพัฒนาและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเป็น ธรรม ซึ่งมีหลักพื้นฐาน ๖ ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า^{๖๘} ซึ่งเป็นไปในแนวทางของพุทธวิธี

^{๖๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายอดุลย์ ชันทอง, ผู้พิพากษาประจำสำนักงานประศาสนศาลฎีกา, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๖๘} กรมโยธาธิการ, วารสารกรมโยธาธิการและผังเมือง, ๒๕๕๒, หน้า ๔๒-๔๖.

ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้เพื่อจัดการปัญหาต่าง ๆ ในสังคมสงฆ์ให้สงบระงับโดยหลักความชอบธรรม ได้แก่ วิธีการต้องดำเนินการตามกระบวนการและขั้นตอนด้วยความถูกต้อง การดำเนินการต้องกระทำต่อหน้าบุคคลที่เกี่ยวข้อง คือ ต่อหน้าสงฆ์ ต่อหน้าบุคคล ต่อหน้าวัตถุ และพร้อมด้วยธรรมพร้อมด้วยวินัย สังฆสภา บุคคลหรือคณะบุคคล ที่พิจารณาตัดสินคดีโดยใช้หลักธรรมวินัยและสัตตสุตสน์ เพื่อให้ทุกฝ่ายเห็นถึงความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ ความไว้วางใจความเชื่อใจในความยุติธรรมต่อสังฆสภา ความพร้อมหน้าของสงฆ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องให้น่าเชื่อถือโปร่งใสผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการ ไม่มีความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน และความพร้อมของกระบวนการขั้นตอนได้ดำเนินไปโดยถูกต้องสามารถตรวจสอบได้สร้างความเชื่อมั่นแก่สังคมสงฆ์ หลักการต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นมีจุดประสงค์เดียวกันเพื่อสร้างการยอมรับแก่บุคคลสังคมที่เกี่ยวข้องและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ ในแนวทางวิธีการของรูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมในสังคมสงฆ์ปัจจุบันควรยึดแนวทางในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นหลักการ ๕ ประการ คือ ความพร้อมด้วยธรรม ความพร้อมด้วยวินัย ความพร้อมหน้า ความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ และความพร้อมของกระบวนการขั้นตอน

(๓) ประเภทกระบวนการและขั้นตอน

ในทางคัมภีร์พระพุทธศาสนา เมื่อเกิดอธิกรณ์ขึ้นมีผู้โจท พระพุทธองค์ทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถาม และชี้โทษของการประพฤตินั้น แล้วปรับอาบัติและลงโทษ ซึ่งองค์ประกอบของกระบวนการในทางคัมภีร์ที่จะถือได้ว่าชอบธรรมดังที่ได้ศึกษาวิเคราะห์มาแล้วในวิธีการทั้ง ๑๑ วิธี และในทางของกฎหมายก็ยึดเป็นแนวปฏิบัติมาบัญญัติเป็นกระบวนการและขั้นตอนโดยลำดับ แต่เพื่อให้การพัฒนากระบวนการและขั้นตอนมีความกระชับสะดวกและรวดเร็ว ปฏิบัติได้เข้าใจง่าย สอดคล้องกับความคิดเห็นผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรทั้ง ๔ องค์กร ในแนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับสังคมสงฆ์ปัจจุบัน โดยนำเอาพระธรรมวินัยเป็นฐาน นำกฎหมายมาส่งเสริมสนับสนุนให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย พัฒนาคนที่ทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ให้มีความรอบรู้เหมือนกับคณะวินัยธร มีพรหมวิหารธรรม แยกปัญหาวิธีการขั้นตอนการสอบสวน ขั้นตอนการตัดสิน แยกคดีทางโลกออกจากทางสงฆ์ไม่ต่องกัน วางรูปแบบใหม่ให้ทันสมัยเหมาะสม กระบวนการต้องโปร่งใสมีส่วนร่วมและรวดเร็ว มีข้อมูลที่ชัดเจน^{๒๙} ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบของกระบวนการและขั้นตอนการพิจารณาดังนี้

๑) การสอบสวน กำหนดให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ระดับจังหวัดผู้รับเรื่องในท้องที่เขตความผิดเกิดเป็นผู้พิจารณามีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนความผิดที่ถูกกล่าวหาโดยการรวบรวมพยานหลักฐานในเบื้องต้นหากผู้ถูกกล่าวหาให้การรับตามที่ถูกกล่าวหาและเป็นลูกาบัติให้ทำการระงับอธิกรณ์ได้โดยกำหนดให้ผู้ต้องอาบัติแสดงอาบัติหรือปลงอาบัติต่อหน้าผู้พิจารณาให้ถือว่าอธิกรณ์ได้ระงับแล้ว กรณีผู้ถูกกล่าวหาไม่ยอมรับตามที่ถูกกล่าวหา หรือแบ่งรับแบ่งสู้ ให้ทำการโจทหรือฟ้องเป็นคดีต่อคณะวินัยธรชั้นต้นในเขตจังหวัดที่ความผิดได้เกิดขึ้น เว้นแต่ผู้ปกครองสงฆ์ระดับจังหวัดเป็นผู้ถูกกล่าวหาให้ผู้ปกครองสงฆ์ระดับภาคเป็นผู้รับเรื่องในท้องที่เขตการปกครองภาคความผิดเกิดเป็นผู้พิจารณามีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวน

^{๒๙} ผลสรุปจากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ.

๒) การฟ้อง กำหนดให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ผู้ทำการสอบสวนทำการยื่นฟ้องต่อคณะวินัยธรจังหวัดในเขตจังหวัดที่ความผิดได้เกิดขึ้นเป็นหนังสือระบุเรื่องที่ฟ้อง วันเวลาสถานที่กระทำความผิด และพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดเพื่อให้คณะวินัยธรทำการพิจารณาใน ๒ ลักษณะคือ

(๑) การตรวจลักษณะของโจท เมื่อคณะวินัยธรได้รับฟ้องไว้แล้วให้ตรวจลักษณะของโจท ว่า โจทเป็นผู้ปกครองสงฆ์ในเขตความผิดเกิดขึ้น มีวาจาเป็นที่เชื่อถือได้ เป็นผู้มีศีลาจารวัตรที่งดงาม

(๒) การตรวจลักษณะคำฟ้องของโจท การพิจารณาคำฟ้องของโจทว่ามีมูลหรือไม่มีมูล ให้พิจารณาจากหลักฐาน ได้แก่ ผู้ฟ้องได้เห็นหรือได้ยินเองหรือรังเกียจโดยอาการ หรือได้ฟังคำบอกกล่าวเป็นหนังสือจากภิกษุสงฆ์ด้วยกันหรือจากคฤหัสถ์ ได้ข้อเท็จจริง วัน เวลา สถานที่กระทำความผิด บุคคล สิ่งของที่ใช้อ้างเป็นพยานบุคคล พยานวัตถุ พยานเอกสาร และประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้ ต้องมิใช่เรื่องเก่าที่เกิดขึ้นมานานแล้วและมีได้คิดจะฟ้อง แต่ได้กลับนำมาฟ้อง ต้องมิใช่เรื่องที่มีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งลงนิคมกรรมถึงที่สุดแล้ว แล้วพิจารณาสั่งรับหรือไม่รับคำฟ้องไว้พิจารณา

๓) ขั้นตอนการพิจารณา ในการพิจารณาเมื่อได้ตรวจสอบคุณลักษณะของโจทก์ คุณลักษณะคำฟ้องของโจทและมีคำสั่งรับฟ้องไว้พิจารณาแล้ว ให้คณะวินัยธรสอบถามเพื่อฟังคำให้การของจำเลย แล้วซักถามโจทจำเลย พยานหลักฐานฝ่ายโจทฝ่ายจำเลย จากนั้นพิจารณาพยานหลักฐานฝ่ายโจทฝ่ายจำเลย แล้ววินิจฉัยปรับอาบัติภิกษุผู้ถูกปรับอาบัติต้องแสดงอาบัติหรือบอกคืนอาบัติต่อหน้าคณะวินัยธรกรณีเรื่องที่ถูกฟ้องเป็นอาบัติเบา ส่วนกรณีอาบัติหนัก ปาราชิก หรือสังฆาติเสส เป็นกรณีครุอาบัติ เมื่อคณะวินัยธร มีคำวินิจฉัยเช่นใด ให้คู่กรณีสามารถยื่นฎีกาต่อมหาเถรสมาคม ในฐานะคณะวินัยธรชั้นฎีกาได้ เมื่อคณะวินัยธรชั้นฎีกาวินิจฉัยชี้ขาดถือว่าคำตัดสินเป็นอันถึงที่สุดถ้าวินิจฉัยเป็นปาราชิก จำเลยต้องถูกบังคับให้สละสมณเพศทันที หากถูกวินิจฉัยเป็นอาบัติสังฆาติเสส ซึ่งจำเลยจะต้องอยู่กรรมตามวิธีการทางพระวินัย โดยคณะวินัยธรเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติและคุมความประพฤติโดยการรายงานตัวเป็นระยะ จนสิ้นสุดกระบวนการของวิธีการอยู่กรรม การกำหนดกระบวนการพิจารณาเป็นขั้นต้นและชั้นฎีกา เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปอย่างรวดเร็ว และเป็นกรณีคดีพิเศษที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาสามารถที่จะกำหนดการพิจารณาเป็น ๒ ชั้น และกำหนดให้มีผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการพิเศษแต่ละด้านเป็นองค์คณะพิจารณาและเป็นที่ปรึกษาคณะวินัยธรในการทำคำวินิจฉัยได้ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการจัดประชุมสนทนากลุ่มเฉพาะ กรณีการพิจารณาคดีพิเศษซึ่งต้องการความรวดเร็วและความชำนาญเฉพาะทางของผู้พิจารณา จึงกำหนดกระบวนการพิจารณาไว้เป็น ๒ ชั้น ได้แก่ขั้นต้น และชั้นสูง

(๘) ประเภตมาตรการบังคับ

การกำหนดให้มีคณะวินัยธรชั้นต้น (ในทุกจังหวัด) เพื่อให้คณะสงฆ์จังหวัดมีเครื่องมือในการดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ภายในจังหวัดนั้น ๆ โดยการร่วมกันของสงฆ์ภายในเขตจังหวัดร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาทั้งในด้านการปกครองและด้านการระงับอธิกรณ์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความปรองดองความเป็นเอกภาพให้แก่สังคมสงฆ์ภายในจังหวัดนั้น ๆ โดยการบังคับตามคำวินิจฉัยกรณีลหุกาบัติ เมื่อมีคำวินิจฉัยเช่นใดให้ถือเป็นอันถึงที่สุดห้ามคู่ความทั้งสองฝ่ายฎีกา โดย

ให้จำเลยแสดงอาบัติหรือบอกคืนอาบัติต่อคณะวินัยธรได้ทันที ส่วนกรณีการฟ้องครุกาบัติ เมื่อมีคำตัดสินชี้ขาดเช่นใด ให้คู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถยื่นฎีกาต่อคณะวินัยธรชั้นฎีกาเพื่อพิจารณาชี้ขาดคดีอีกครั้งได้ เมื่อคณะวินัยธรตัดสินเช่นใดให้ถือคำตัดสินถึงที่สุด และให้คณะวินัยธรต้องบังคับให้เป็นไปตามคำตัดสินได้ทันที กรณีปาราชิกให้ดำเนินการสืบได้ทันที กรณีสังฆาภิบาล ได้แก่การประพฤติวัตรหรือการอยู่กรรม ซึ่งต้องให้คณะวินัยธรควบคุมการประพฤติวัตรและกำหนดการรายงานตัว คล้ายกับเงื่อนไขควบคุมความประพฤติเหมือนทางศาลฝ่ายราชอาณาจักร เป็นมาตรการการควบคุมความประพฤติของภิกษุสงฆ์หลังจากถูกคำวินิจฉัยปรับอาบัติแล้ว

๔.๒.๓.๕ ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณในการตอบแบบรับฟังความคิดเห็น (Public Hearing) รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

เพื่อให้งานวิจัย เรื่อง รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้นำ “รูปแบบการการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์โดยพุทธสันติวิธี” ไปรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงได้แก่พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เลขาธิการเจ้าคณะใหญ่ เลขาธิการเจ้าคณะภาค เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วประเทศ ในการประชุมขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาเพื่อสื่อสารทำความเข้าใจแนวนโยบายสู่การปฏิบัติ ตามมติมหาเถรสมาคม^{๗๐} โดยการแจกแบบสอบถามแก่ผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน ๔๘๐ รูป/คน ให้แก่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ได้รับการตอบกลับจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๒๑ รูป/คน ซึ่งตามสูตรการคำนวณขนาดตัวอย่าง (Sampling size) ของ Taro Yamane ที่ค่าความเชื่อมั่น .๐๕ ประชากร ๔๘๐ คน ขนาดตัวอย่างที่เหมาะสม คือ ๒๑๘ คน ซึ่งถือว่า แบบตอบรับการรับฟังความคิดเห็นรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธีมีความเหมาะสม โดยมีกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามจำนวน ๒๒๑ รูป/คน

ผลการวิเคราะห์ ความคิดเห็นเรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” โดยภาพรวม รายละเอียดจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบรับฟังความคิดเห็นโดยเรียงระดับความเห็นด้วย ๕ ระดับ คือ ๕ มากที่สุด - ๑ น้อยที่สุด ดังตารางแสดงที่ ๔.๑๕

^{๗๐} การประชุมขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ระดับเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เลขาธิการเจ้าคณะใหญ่ เลขาธิการเจ้าคณะภาค เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วประเทศ วันพฤหัสบดีที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๖๒ ณ อาคารราชมงคลรัตนโกสินทร์ วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม.

ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงผลการรับฟังความเห็นสาธารณะต่อรูปแบบการระงับอธิกรณ์
ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี	(N = ๒๒๑)	
	จำนวน	ร้อยละ
๑. การแบ่งประเภทความผิด ออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ การล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และ การล่วงละเมิด พระธรรมวินัย เกี่ยวเนื่องด้วยคดีทางโลก		
เห็นด้วยมากที่สุด	๖๔	๒๙.๐๐
เห็นด้วยมาก	๑๐๓	๔๖.๖๐
ปานกลาง	๓๙	๑๗.๖๐
น้อย	๑๒	๕.๔๐
น้อยสุด	๓	๑.๔๐
รวม	๒๒๑	๑๐๐.๐๐
๒. การมอบอำนาจจากผู้ปกครองสงฆ์เป็นคณะวินัยธรชั้นต้น (ระดับจังหวัด) และคณะวินัยธรสูงสุด (มส.) มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัย อธิกรณ์		
มากที่สุด	๕๒	๒๓.๕๐
มาก	๑๐๒	๔๖.๒๐
ปานกลาง	๔๘	๒๑.๗๐
น้อย	๑๔	๖.๓๐
น้อยสุด	๕	๒.๓๐
รวม	๒๒๑	๑๐๐.๐๐
๓. ตรากฎมหาเถรสมาคมกำหนดหลักเกณฑ์เงื่อนไขการพิจารณา อธิกรณ์ใหม่จาก ๓ ชั้น ให้มี ๒ ชั้น		
มากที่สุด	๕๒	๒๓.๕๐
มาก	๑๐๖	๔๘.๐๐
ปานกลาง	๔๗	๒๑.๒๐
น้อย	๑๓	๕.๙๐
น้อยสุด	๓	๑.๔๐
รวม	๒๒๑	๑๐๐.๐๐
๔. ความผิดพระธรรมวินัยเกี่ยวเนื่องด้วยคดีทางโลก ให้แยกการ พิจารณาโดยไม่ต้องรอมลคดีทางโลก		
มากที่สุด	๗๒	๓๒.๖๐
มาก	๙๘	๔๔.๓๐
ปานกลาง	๓๘	๑๗.๒๐
น้อย	๖	๒.๗๐
น้อยสุด	๗	๓.๒๐
รวม	๒๒๑	๑๐๐.๐๐

รูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี	(N = ๒๒๑)	
	จำนวน	ร้อยละ
๕. เดิมกำหนดให้คฤหัสถ์สามารถเป็นโจทก์ฟ้องได้ ให้เปลี่ยนเป็นหน้าที่เฉพาะผู้ปกครองสงฆ์ (ในฐานะผู้สอบสวน)เป็นผู้ฟ้องอิทธิพลต่อคณะวินัยธร		
มากที่สุด	๖๑	๒๗.๖๐
มาก	๘๘	๓๙.๘๐
ปานกลาง	๕๓	๒๔.๐๐
น้อย	๑๓	๕.๙๐
น้อยสุด	๖	๒.๗๐
รวม	๒๒๑	๑๐๐.๐๐
๖. เดิมใช้มาตรการลงโทษตามกฎหมายอย่างเดียว ให้เปลี่ยนเป็นใช้มาตรการทางสังคมโดยหมู่สงฆ์และทางกฎหมายสนับสนุนโดยโทษจำคุก		
มากที่สุด	๖๖	๒๙.๙๐
มาก	๙๒	๔๑.๖๐
ปานกลาง	๔๐	๑๘.๑๐
น้อย	๑๖	๗.๒๐
น้อยสุด	๗	๓.๒๐
รวม	๒๒๑	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น ในข้อการตรากฎหมายอาญา กำหนดหลักเกณฑ์เงื่อนไขการพิจารณาอิทธิพลใหม่จาก ๓ ชั้น ให้มี ๒ ชั้น โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในอันดับสูงสุดในการตรากฎหมายอาญา กำหนดหลักเกณฑ์เงื่อนไขการพิจารณาอิทธิพลใหม่จาก ๓ ชั้น ให้มี ๒ ชั้น รองลงมา คือ การมอบอำนาจจากผู้ปกครองสงฆ์เป็นคณะวินัยธรชั้นต้น (ระดับจังหวัด) และ คณะวินัยธรสูงสุด (มส.) มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยอิทธิพล และที่มีความคิดเห็นในอันดับต่ำสุด คือ การตรากฎหมายอาญา กำหนดหลักเกณฑ์เงื่อนไขการพิจารณาอิทธิพลใหม่จาก ๓ ชั้น ให้มี ๒ ชั้น

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย ศึกษาวิเคราะห์หลักวิธีการระงับอิทธิพลระหว่างในทางคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับกฎหมายคณะสงฆ์ วิเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี ในการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantity Research) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารประกอบข้อมูลแบบการสอบถาม (Questionnaire) พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด แบบสุ่มโดยวิธีเจาะจงในเขตภาค ๖ ภาค ๘ ภาค ๙ จำนวน

๕๐๐ รูป ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ใน ๔ กลุ่มองค์กร ซึ่งผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยพระเถระจากกลุ่มองค์กรสงฆ์ ผู้บริหารจากกลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ จำนวน ๑๙ รูป/คน และสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๗ รูป/คน และการตอบแบบสอบถามความเห็นสาธารณะที่มีต่อรูปแบบ การระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี นำไปสู่การสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กระบวนการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

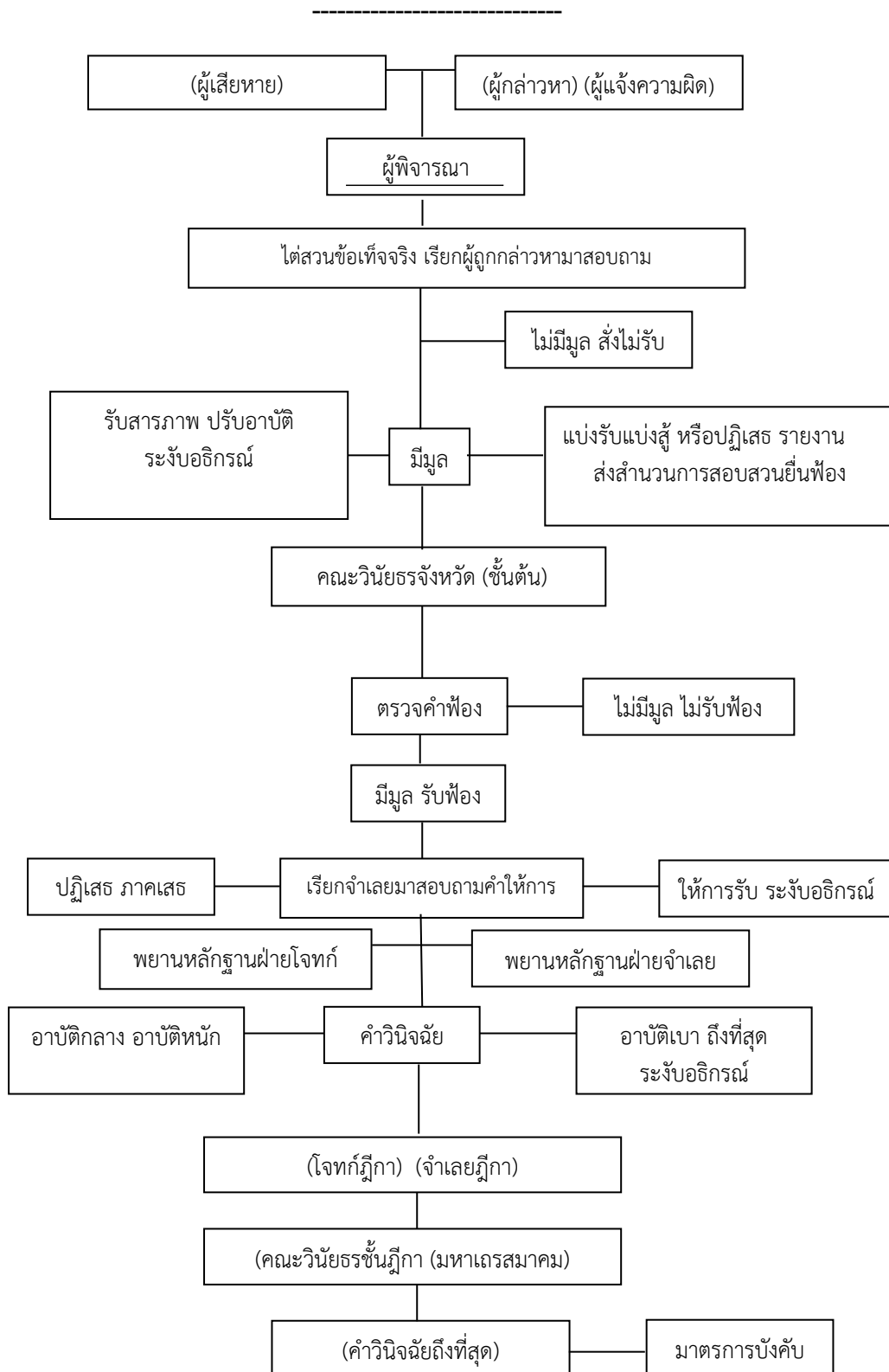
การจัดการอธิกรณ์ของพระสงฆ์ปัจจุบันที่เป็นปัญหาอุปสรรคได้แก่ผู้มีอำนาจในการพิจารณาตัดสินไม่มีความรู้ความสามารถในทางพระธรรมวินัยและทางกฎหมาย และเครื่องมือรูปแบบวิธีการกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการ ไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยไม่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน กระบวนการและขั้นตอนซับซ้อนยุ่งยากโดยนำวิธีการทางกฎหมายมาใช้กับสงฆ์มากเกินไป จึงควรพัฒนาปรับปรุงหรือกำหนดขึ้นมาใหม่ให้เหมาะสมต่อปัญหาสังคมสงฆ์ทันต่อเหตุการณ์ทันต่อสถานการณ์และสังคมยอมรับได้ซึ่งหมายถึงความยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็วและตรวจสอบได้ การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จึงจะยุติอย่างสงบระงับ หลักการวิธีการทางพระธรรมวินัยแม้ไม่สามารถยกเลิกเพิกถอนหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งแตกต่างจากหลักการวิธีการทางกฎหมายที่สามารถยกเลิกเพิกถอนหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามกาลเวลาสมัยเหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมปัจจุบันทันต่อการเหตุการณ์ได้ตลอดเวลาแต่ต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัย ผู้วิจัยได้สรุปหลักการวิธีการกระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามตารางและแผนผังกระบวนการระงับอธิกรณ์ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงหลักการวิธีการกระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย

หลักการระงับอธิกรณ์	กระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์
๑. ประเภทปัญหาหรือข้อขัดแย้ง (๑) การฟ้องร้องกล่าวหากันเรื่องการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยในศาลาจารย์วัด (๒) การฟ้องร้องกล่าวหากันเรื่องการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยในศาลาจารย์วัดและเกี่ยวเนื่องด้วยคดีทางโลก ๒. ประเภทการบอกกล่าว (๑) ผู้เสียหายโดยตรงทั้งคฤหัสถ์และพระสงฆ์ (๒) ผู้กล่าวหา พุทธบริษัททั้งคฤหัสถ์และพระสงฆ์ ซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรง (๓) ผู้แจ้งความผิด ไม่ใช่ผู้เสียหาย ไม่ใช่ผู้กล่าวหา แต่ประสงค์จะแจ้งเรื่องให้ทำการสอบสวนทั้งคฤหัสถ์และพระสงฆ์ ๓. ประเภทผู้สอบสวน กำหนดตำแหน่งทางปกครองสงฆ์เป็นสำคัญ ได้แก่ ให้พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัดในเขตจังหวัด	๑. การนำเรื่องเข้าสู่กระบวนการ ต้องมีผู้เสียหาย หรือผู้กล่าวหา หรือผู้แจ้งความผิด บอกกล่าวการทำความผิดเป็นหนังสือพร้อมด้วยพยานหลักฐานต่อเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ผู้มีอำนาจสอบสวนในเขตที่ความผิดได้เกิดขึ้น ๒. กระบวนการสอบสวน (๑) การไต่สวนข้อเท็จจริงและสอบถามผู้ถูกกล่าวหา ถ้ามีมูลและให้การรับ ให้ทำการระงับอธิกรณ์ได้ถ้าไม่มีมูลให้สั่งไม่รับ (๒) กรณีมีมูลและผู้ถูกกล่าวหาให้การปฏิเสธหรือภาคเสธ ให้รวบรวมพยานหลักฐานและเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริง ให้ยื่นฟ้องต่อคณะวินัยธรจังหวัด ๓. การฟ้อง

ที่ความผิดได้เกิดขึ้นเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวน เว้นแต่เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ถูกกล่าวหาให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ระดับภาคเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวน ๔. ประเภทผู้ฟ้อง ให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองสงฆ์ผู้สอบสวน มีหน้าที่ยื่นเรื่องฟ้องร้องกล่าวหาภิกษุสงฆ์ได้ ๕. ประเภทผู้มีอำนาจ มหาเถรสมาคมแต่งตั้งคณะวินัยธรชั้นต้น (ระดับจังหวัด) คณะละไม่น้อยกว่า ๕ รูป หรือตามสมควรและคณะวินัยธรชั้นฎีกา (มหาเถรสมาคม) เพื่อพิจารณาวินิจฉัยปัญหาอธิกรณ์และอาจแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญพิเศษเป็นที่ปรึกษา ๖. ประเภทวิธีการ วิธีการพิจารณาประกอบด้วยหลัก ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ความพร้อมด้วยธรรม (๒) ความพร้อมด้วยวินัย (๓) ความพร้อมหน้า (๔) ความพร้อมเพรียงของสงฆ์ (๕) ความพร้อมของกระบวนการ ๗. ประเภทกระบวนการและขั้นตอน (๑) การสอบสวน โดยเจ้าคณะจังหวัด (๒) การยื่นฟ้องโดยผู้สอบสวน (๓) ขั้นตอนการพิจารณากำหนด ๒ ชั้น ๘. ประเภทมาตรการบังคับ (๑) อาบัติเบาลหุกาบัติให้บังคับทันที (๒) อาบัติอย่างกลาง สังฆาติเสส ให้กำหนดเงื่อนไขความประพฤติและรายงานตัว ฝ่าฝืนใช้มาตรการทางกฎหมาย (๓) อาบัติอย่างหนัก ปาราชิก เมื่อคดีถึงที่สุดให้คณะวินัยธรจังหวัด (คณะวินัยธรชั้นต้น) บังคับได้ทันที	ให้ผู้สอบสวนทำการยื่นฟ้องเป็นหนังสือต่อคณะวินัยธรจังหวัดพร้อมด้วยพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์การกระทำความผิดของจำเลย ๔. วิธีพิจารณา (๑) เมื่อคณะวินัยธรได้รับคำฟ้องแล้ว ให้พิจารณาตรวจสอบลักษณะของโจทก์ และลักษณะคำฟ้องของโจทก์ ถ้าไม่ต้องด้วยลักษณะให้มีคำสั่งไม่รับฟ้องไว้พิจารณา (๒) ถ้าตรวจสอบลักษณะโจทก์ลักษณะคำฟ้องแล้ว ต้องตามลักษณะให้มีคำสั่งรับฟ้องไว้พิจารณา (๓) ก่อนพิจารณาให้สอบถามคำให้การจำเลย ถ้าจำเลยรับให้การอย่างไรให้ปรับอาบัติตามที่รับและใช้มาตรการบังคับทันที (๔) ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธหรือภาคเสธให้จดบันทึกคำให้การไว้และดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป โดยการสืบพยานโจทก์จำเลย พยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ฝ่ายจำเลย (๕) การวินิจฉัย/ปรับอาบัติ/ลงโทษ เมื่อได้ทำการสืบพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ฝ่ายจำเลย แล้ว ให้คณะวินัยธรทำการพิจารณาวินิจฉัยปรับอาบัติแก่จำเลย กรณีความผิดลหุกาบัติคดีเป็นอันถึงที่สุดให้จำเลยแสดงอาบัติต่อหน้าคณะวินัยธรจังหวัด กรณีอาบัติน้อยอย่างกลางและอย่างหนักให้คู่ความยื่นฎีกาต่อคณะวินัยธรชั้นฎีกาได้ (มหาเถรสมาคม) (๖) การยื่นฎีกาคำวินิจฉัย/ผลการวินิจฉัย เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยื่นฎีกาต่อคณะวินัยธรชั้นฎีกา (มหาเถรสมาคม) ให้คณะวินัยธรพิจารณาโดยไม่ชักช้า คำวินิจฉัยคณะวินัยธรชั้นฎีกาเป็นอันถึงที่สุด ๕. การบังคับตามคำวินิจฉัย การบังคับตามคำวินิจฉัยให้เป็นหน้าที่ของคณะวินัยธรชั้นต้นบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย
--	---

แผนผังกระบวนการพิจารณาการระงับอธิกรณ์
รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี



ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้งานวิจัยด้วย Model 5 Right เพื่อสังฆะสันติสุข

รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี 5 Right Model นี้ ใช้สำหรับประเภทของปัญหา คือ

- ๑) การล่วงละเมิดพระวินัย
 - ๒) การล่วงละเมิดพระวินัยเกี่ยวเนื่องคดีทางโลก
- ภายใต้หลัก 5 Right กล่าวคือ

Right Dhamma คือ บุคคลหรือคณะบุคคลที่พิจารณาวินิจฉัยระงับอธิกรณ์ใช้หลักธรรม ที่ถูกต้องเป็นเครื่องมือในการพิจารณาวินิจฉัย กล่าวคือ การที่ผู้ทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์จะต้องพึงระลึกและ นำมาเป็นจุดมุ่งหมายในการวินิจฉัยความผิดเพื่อให้สังคมเกิดความไว้วางใจเชื่อมั่นในความรอบรู้โดยใช้ หลักธรรมที่ถูกต้องในการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินอธิกรณ์ ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเชื่อถือได้

Right Vinaya คือ บุคคลหรือคณะบุคคลที่พิจารณาวินิจฉัยระงับอธิกรณ์ใช้หลักวินัย ที่ถูกต้องเป็นเครื่องมือในการพิจารณาวินิจฉัย กล่าวคือ การที่ผู้ทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์จะต้องพึงระลึกและ นำมาเป็นจุดมุ่งหมายในการวินิจฉัยความผิดเพื่อให้สังคมเกิดความไว้วางใจเชื่อมั่นในความรอบรู้โดยใช้ หลักวินัยที่ถูกต้องในการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินอธิกรณ์ ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเชื่อถือได้

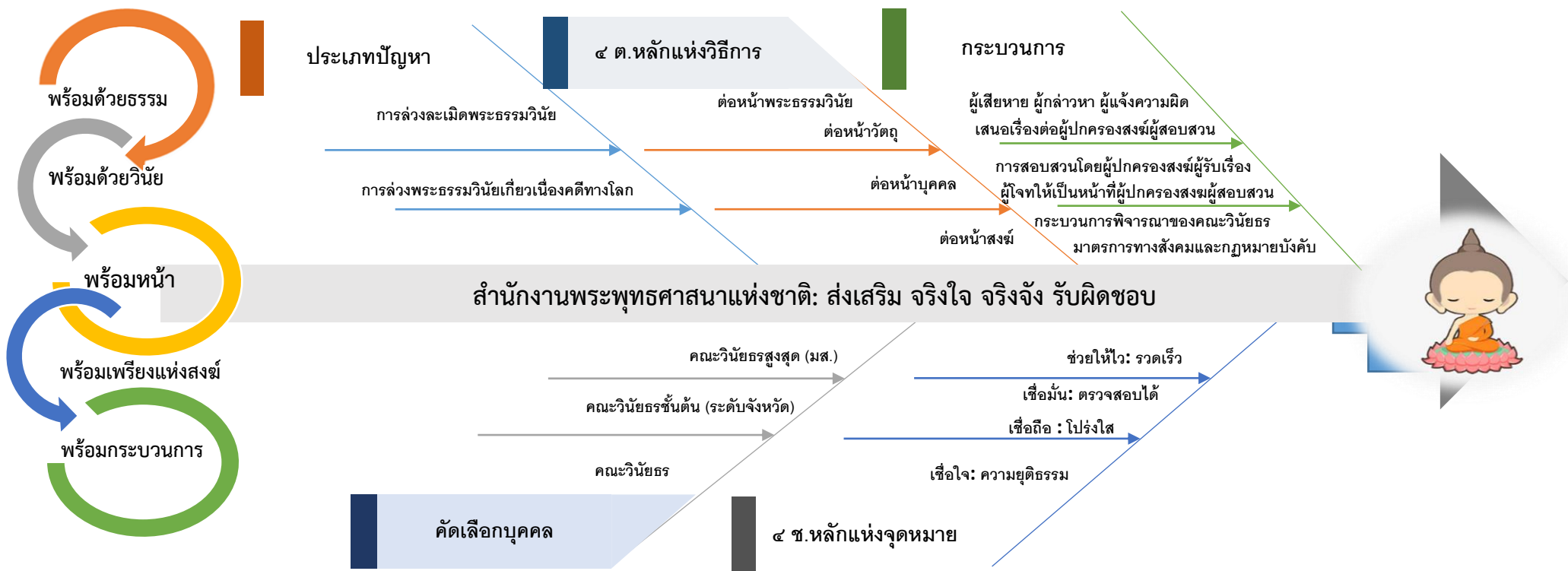
Right Stakeholders คือ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความคิดเห็น เป็นไปอย่างถูกต้องในแนวทางเดียวกันยอมรับซึ่งกันและกัน ได้แก่ หลักแห่งความพร้อมหน้า ซึ่งหลักการนี้ เป็นวิธีการของความชอบธรรมในพระธรรมวินัยซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างแจ่มชัด อันหมู่สงฆ์เมื่อมี อธิกรณ์เกิดขึ้นต้องในการพิจารณาผู้เกี่ยวข้องต้องอยู่พร้อมหน้าด้วยหลักแห่งวิธีการ ๔ ต. กล่าวคือ เมื่อมี เหตุแห่งความขัดแย้งหรือเกิดอธิกรณ์ วิธีการระงับเหตุแห่งความขัดแย้งเพื่อความสันติสุขในหมู่สงฆ์ ต้อง ยึดหลักวิธีการประกอบด้วย ๑) ต่อหน้าสงฆ์ ๒) ต่อหน้าบุคคล ๓) ต่อหน้าวัตถุ และ ๔) ต่อหน้าธรรมวินัย เพื่อนำไปสู่จุดหมายหลักแห่ง ๔ ข. อธิกรณ์สงบระงับยุติได้โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและสังคมยอมรับได้ด้วย ความบริสุทธิ์ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ มีกระบวนการที่สามารถตรวจสอบได้ของคณะสงฆ์ ซึ่งหลัก ๔ ข. ประกอบด้วย ๑) ความเชื่อใจ ซึ่งความเชื่อใจจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยผู้พิจารณาตัดสินที่มีความรู้ความสามารถ มีความยุติธรรมปราศจากอคติ ๒) ความเชื่อถือ ซึ่งความเชื่อนั้นมาจากการ ปฏิบัติหน้าที่ต้องมีธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อความโปร่งใส ๓) ความเชื่อมั่น หมายถึง กระบวนการมีขั้นตอนที่เป็นระบบ เมื่อตัดสินคดีความใดแล้วพร้อมที่จะให้หมู่สงฆ์หรือสังฆะร่วม ตรวจสอบได้ ๔) ช่วยเหลือ กล่าวคือ การเร่งรีบตรวจสอบค้นหาความจริงเพื่อป้องกันพระพุทธศาสนาไม่ให้ มัวหมอง ยังความศรัทธาสู่สังฆะและชาวพุทธไม่ให้เสื่อมไป

Right Person คือ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินระงับอธิกรณ์ต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ใน เรื่องอธิกรณ์ มีความสามารถในการระงับอธิกรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรมในการทำหน้าที่จัดการปัญหา อธิกรณ์ได้อย่างสงบระงับเป็นที่ยอมรับได้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องและสังคมเป็นผู้ที่รู้จักตน รู้จักหน้าที่ รู้จัก การทำหน้าที่ ไม่ทอดธุระในการทำหน้าที่ และเนื่องจากคดีเกี่ยวกับพระธรรมวินัย เป็นคดีพิเศษ ซึ่งต้อง อาศัยผู้มีความรู้ความชำนาญพิเศษ ซึ่งหมายถึงผู้พิจารณาตัดสินได้กำหนดเป็น ๒ ชั้น ได้แก่ คณะ วินัยธรชั้นต้นและคณะวินัยธรชั้นฎีกา ต้องมีความพร้อมเพรียงกันในการทำหน้าที่พิจารณาตัดสินคดีให้ เป็นไปด้วยความชอบธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทางพระวินัยที่พระพุทธเจ้าได้มอบหมายให้พระ วินัยธร ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องพระวินัยและอธิกรณ์เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาตัดสินคดี

ความของหมู่สงฆ์ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจเชื่อใจและยอมรับได้ในผลของการตัดสินใจโดยปราศจากอคติ จึงได้กำหนดให้การทำสังฆกรรมประเภทต่าง ๆ สงฆ์ต้องมีจำนวนครบองค์ประชุมหรือองค์พิจารณาของการทำสังฆกรรมแต่ละประเภทและทำความเข้าใจให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยจุดมุ่งหมายเพื่อให้สังคัมสงฆ์เป็นสังคัมแห่งความสามัคคีปรองดองกัน

Right Process คือ กระบวนการระงับอธิกรณ์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การนำเรื่องหรือการนำประเภทปัญหาเข้าสู่กระบวนการพิจารณา ซึ่งต้องดำเนินการให้ถูกต้องให้ครบกระบวนการทั้ง ๕ ได้แก่ การนำปัญหาเข้าสู่การสอบสวน การสอบสวนโดยผู้ปกครองสงฆ์ผู้มีอำนาจ การฟ้องโดยผู้ปกครองสงฆ์ผู้สอบสวน กระบวนการพิจารณาโดยคณะวินัยธรชั้นต้นและคณะวินัยธรชั้นฎีกา และการบังคับโดยมาตรการทางสังคัมและกฎหมาย ซึ่งทั้ง ๕ กระบวนการต้องดำเนินการให้เป็นไปด้วยความถูกต้องครบถ้วนตามกระบวนการจึงจะเป็นการพิจารณาที่ชอบธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการทำสังฆกรรมทางพระวินัยทั้ง ๔ ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทได้กำหนดกระบวนการขั้นตอนไว้ ได้แก่ อปโลกนกรรม กรรมที่ทำเพียงด้วยบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติและไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น แจ่งการลงพรหมทัณฑ์ แก่ภิกษุ ญัตติกรรม กรรมที่ทำเพียงตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น อุโบสถและปวารณา ญัตติทุติยกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนึ่ง เช่น สมมติสีมา ให้ผ้ากฐิน ญัตติจตุตถกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา ๓ หน เช่น อุปสมบท ให้ปริวาส ให้นิมนต์ ทั้ง ๔ ประเภท หากดำเนินการไม่ถูกต้อง การระงับอธิกรณ์ย่อมไม่ชอบธรรม

โดยสรุปหลักการระงับอธิกรณ์ด้วยโมเดล ๕ Right ต้องดำเนินการภายใต้ ๕ หลักการ ได้แก่ (๑) พร้อมด้วยธรรม (๒) พร้อมด้วยวินัย (๓) พร้อมหน้า (๔) พร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ (๕) พร้อมของกระบวนการ จึงจะถือได้ว่าอธิกรณ์สงบระงับยุติด้วยความชอบธรรม ตามรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี ดังนี้



5 Right Model : Right Dhamma, Right Vinaya, Right Stakeholders, Right Person, Right Process : ๕ ธัมมะอันติสุข

แผนภูมิที่ ๔.๔ รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี



บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อนำเสนอ “รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพได้ศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มเฉพาะ ส่วนงานวิจัยเชิงปริมาณ ได้ศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) สถิติพรรณนาที่ใช้คือค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสมบูรณ์แล้ว ได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอน ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถกล่าวสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย (๒) เพื่อศึกษาหลักการวิธีการระงับอิทธิพลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและตามกฎหมายคณะสงฆ์ (๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร จากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามและจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำมาสรุปผลสภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย เห็นได้ว่าจากระบบโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กำหนดให้ผู้มีหน้าที่ระงับอิทธิพล และวินิจฉัยการลงนิคหกรรมยึดโยงกับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ และมหาเถรสมาคม ให้มีอำนาจหน้าที่ปกครองดูแลควบคุมความประพฤติของพระภิกษุสามเณรซึ่งอยู่ในปกครองตามพระธรรมวินัยและตามกฎหมายของบ้านเมือง โดยได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาตั้งแต่ครั้งมีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เป็นต้นมา จากระบบโครงสร้างของกฎหมายคณะสงฆ์ในยุคของคณะสงฆ์ไทยที่รวมอำนาจทั้งหมดไว้ที่มหาเถรสมาคมทั้งอำนาจหน้าที่สั่งสมสภในการออกกฎ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศต่าง ๆ ของทางคณะสงฆ์ การทำหน้าที่สั่งสมนตรีในการบังคับบัญชาหมู่สงฆ์ และอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัย

ลงนิคมกรรมแก่พระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งสามารถให้คุณและให้โทษได้ การแก้ปัญหาผิดพลาดล่าช้าหรือสูญเสียความเที่ยงธรรม เพราะไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ ไม่เข้าใจปัญหาอธิกรณ์และวิธีการระงับอธิกรณ์ไม่มีความรู้ไม่เข้าใจกฎหมายคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม ไม่มีความรู้กระบวนการยุติธรรมของรัฐ การพิจารณาไม่ได้ถูกดำเนินการอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ จึงขาดการยอมรับจากสังคม ประกอบกับหมู่สงฆ์ไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ไม่เข้าใจวิธีการทางพระธรรมวินัย ปฏิบัติคลาดเคลื่อนไปจากพระธรรมวินัย และคัดค้านต่อต้านหรือปฏิเสธกระบวนการวิธีการตามพระธรรมวินัย รูปแบบวิธีการของกฎหมายเถรสมาคม ไม่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาของสงฆ์ในปัจจุบันมีรูปแบบวิธีการปฏิบัติซับซ้อนยุ่งยากไม่สะดวก รวดเร็วแก่การปฏิบัติ แก้ไขปัญหาไม่ได้ อีกทั้งกระบวนการพิจารณาต้องครบทั้ง ๓ ศาล จึงจะถึงที่สุด ซึ่งต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการแก้ไขปัญหาไม่เป็นไปตามหลักพระวินัย รูปแบบวิธีการกระบวนการไม่เหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบันเนื่องด้วยมีข้อกำหนดเงื่อนไขของการพิจารณาการกระทำผิดพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องด้วยความผิดทางโลก จะต้องรอผลการพิจารณาฝ่ายราชอาณาจักรให้เสร็จสิ้นก่อนจึงจะพิจารณาความผิดทางพระวินัยได้ อีกทั้งองค์คณะผู้พิจารณาไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยจำนวนสงฆ์ในการทำสังฆกรรม กฎหมายกำหนดองค์คณะไว้จำนวน ๓ รูป สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะเลขาธิการมหาเถรสมาคม ไม่เข้าใจบทบาทภารกิจในการสนองงานคณะสงฆ์ ไม่เข้าใจบทบาทภารกิจหน้าที่ของตนเอง จึงขาดการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังในการจัดการปัญหาอธิกรณ์

๕.๑.๒ ผลจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและหลักกฎหมายคณะสงฆ์ เห็นได้ว่าอธิกรณ์สมณะ เป็นเครื่องมือที่ใช้บูรณาการจัดการกับปัญหาอธิกรณ์หรือความขัดแย้งในสังคมสงฆ์อย่างกลมกลืน พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นปัญหาในการปกครองสงฆ์ เหตุผลของการบัญญัติพระวินัยเพื่อความดีงามของสังคมสงฆ์ เพื่อให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน อันนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธา แต่ในหมู่ภิกษุสงฆ์ย่อมมีภิกษุไม่ดีหรือมีอสังขยาลมปนเข้ามา ย่อมต้องวางหลักเกณฑ์วิธีการที่จะกำจัดอสังขยาลมออกไปจากสังคม และมีวิธีการที่จะปรับปรุงคนไม่ดีแต่ยังพอมีโอกาสที่จะอยู่ร่วมในสังคม ได้ปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรม เพื่ออยู่ร่วมกับสังคมอีกครั้งด้วยมาตรการทางสังคม ๑๘ ประการ จนกว่าจะยอมรับสำนึกและแก้อาบัติหรือบอกคืนอาบัติ สงฆ์จึงจะประชุมทำสังฆกรรมระงับโทษให้พร้อมประกาศให้สังคมสงฆ์ร่วมระงับ อธิกรณ์จึงจะจัดว่าได้ระงับหรือยุติแล้ว พระพุทธเจ้าจึงได้แยกปัญหา แยกคน แยกเครื่องมือออกจากกัน เพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างสงบ ระงับ และยุติได้อย่างรวดเร็วลงตัว โดยความชอบธรรมบนฐานของวิธีการด้วยความพร้อมหน้า โดยจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองหมู่สงฆ์ และเพื่อสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์และในแนวทางของพระพุทธเจ้าหลักการแก้ปัญหาของสงฆ์จะไม่ปล่อยเวลาให้เนิ่นนาน พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสเกรงว่าอธิกรณ์จะลุกลามทำให้ยากแก่การแก้ไข แต่ในแนวทางการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ เป็นวิธีการกระบวนการที่มุ่งพิสูจน์ความจริงการประพฤติล่วงละเมิด

พระวินัย ในรูปแบบของกระบวนการคล้ายคลึงกับทางคัมภีร์บ้าง ต่างกันเกี่ยวกับขั้นตอน คุณสมบัติของผู้ฟ้องกับสงฆ์ผู้พิจารณา และมาตรการในการบังคับโดยใช้กระบวนการทางกฎหมายในการลงโทษจำคุกผู้ฝ่าฝืน ดังนั้นการสร้างการมีส่วนร่วมในสังคมสงฆ์จึงขาดหายไป ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ประโยชน์ที่มุ่งหมายของพระวินัยดังที่พระพุทธเจ้าทรงแถลงก่อนบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ ที่แสดงถึงเจตนารมณ์ ที่เน้นความดีงามประโยชน์สุขของสังคมเป็นอันมาก ได้แก่ความดีงามโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ คือบทบัญญัติเกี่ยวกับสังฆกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินกิจการของสงฆ์โดยการร่วมกันคิดร่วมกันพิจารณาของภิกษุทั้งหลาย ที่แสดงถึงความสามัคคีไม่แตกแยก พระพุทธเจ้าทรงย้ำความสำคัญของสังฆเภท และสังฆสามัคคี โดยตรัสว่า สังฆสามัคคี เป็นธรรมเอก ที่เมื่อเกิดมีในโลกก็จะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของพหุชน ส่วนสังฆเภทก็เป็นธรรมเอกฝ่ายตรงข้าม

๕.๑.๓ การนำผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการระงับอธิกรณ์ระหว่างในทางคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับกฎหมายคณะสงฆ์ ผลการวิเคราะห์ประเมินผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กร และผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ มาสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบันและได้รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี โดยพบรูปแบบการระงับอธิกรณ์ด้วย Model ๕ Right (Right Dhamma - Right Vinaya - Right Stakeholders - Right Person - Right Process) เพื่อสังเคราะห์เป็นรูปแบบการระงับอธิกรณ์ภายใต้ ๕ หลักการ ได้แก่ (๑) พร้อมด้วยธรรม (๒) พร้อมด้วยวินัย (๓) พร้อมหน้า (๔) พร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ (๕) พร้อมของกระบวนการ Right Dhamma คือ อธิกรณ์ระงับถูกต้องด้วยธรรม Right Vinaya คือ อธิกรณ์ระงับถูกต้องด้วยวินัย Right Stakeholders คือ วิธีการแห่งความพร้อมหน้า ประกอบด้วย ๑) ต่อหน้าสงฆ์ ๒) ต่อหน้าบุคคล ๓) ต่อหน้าวัตถุ ๔) ต่อหน้าธรรมวินัย Right Person คือ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินระงับอธิกรณ์ต้องเป็นผู้ที่รู้จักตน รู้จักหน้าที่ รู้จักการทำหน้าที่ Right Process คือ กระบวนการระงับอธิกรณ์ต้องดำเนินการให้ถูกต้องครบกระบวนการ ตั้งแต่การนำปัญหาเข้าสู่การสอบสวน การสอบสวนโดยผู้ปกครองสงฆ์ผู้มีอำนาจ การฟ้องโดยผู้ปกครองสงฆ์ผู้สอบสวน กระบวนการพิจารณาโดยคณะวินัยธรชั้นต้นและคณะวินัยธรชั้นฎีกา การบังคับโดยมาตรการทางสังคมและกฎหมาย

๕.๒ การอภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย ศึกษาวิเคราะห์หลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ระหว่างในทางคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและกฎหมายคณะสงฆ์ วิเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี ในการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantity Research) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารประกอบข้อมูลแบบการสอบถาม (Questionnaire) พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด แบบสุ่มโดยวิธีเจาะจงในเขตภาค ๖ ภาค ๘ ภาค ๙ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๕๐๐ ชุด จากกลุ่มประชากรจำนวน จำนวน ๙๘๐ รูป ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ใน ๔ กลุ่มองค์กร ซึ่งผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยพระเถระจากกลุ่มองค์กรสงฆ์ ผู้บริหารจากกลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ จำนวน ๑๙ รูป/คน สนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๗ รูป/คน และการตอบแบบสอบถามรับฟังความเห็นสาธารณะที่มีต่อรูปแบบ การระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี นำไปสู่การสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การจัดการอธิกรณ์ของพระสงฆ์ปัจจุบันที่เป็นปัญหาอุปสรรคได้แก่ผู้มีอำนาจในการพิจารณาตัดสินไม่มีความรู้ความสามารถในทางพระธรรมวินัยและทางกฎหมาย และเครื่องมือรูปแบบวิธีการกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการ ไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยไม่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน กระบวนการและขั้นตอนซับซ้อนยุ่งยากโดยนำวิธีการทางกฎหมายมาใช้กับสงฆ์มากเกินไป จึงควรพัฒนาปรับปรุงหรือกำหนดขึ้นมาใหม่ให้เหมาะสมต่อปัญหาสังคมสงฆ์ทันต่อเหตุการณ์ทันต่อสถานการณ์และสังคมยอมรับได้ซึ่งหมายถึงความยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็วและตรวจสอบได้ การแก้ไขปัญหาดัง ๆ จึงจะยุติอย่างสงบระงับ หลักการวิธีการทางพระธรรมวินัยแม้ไม่สามารถยกเลิกเพิกถอนหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งแตกต่างจากหลักการวิธีการทางกฎหมายที่สามารถยกเลิกเพิกถอนหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามกาลเวลาสมัยเหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมปัจจุบันทันต่อการเหตุการณ์ได้ตลอดเวลาแต่ต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัย การศึกษารูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างโดยให้ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักและใช้กฎหมายมาเสริมสนับสนุนโดยพัฒนารูปแบบผู้ใช้อำนาจให้มีความเหมาะสมกับหน้าที่ที่มีความรอบรู้มีประสบการณ์เป็นที่ยอมรับได้ พัฒนาเครื่องมือวิธีการกระบวนการขั้นตอนให้ทันสมัยเหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบันสะดวกรวดเร็วต่อการปฏิบัติแก้ไขปัญหาดังที่ เมื่อผลการวิจัยเป็นดังนี้ ผู้วิจัยจึงมีประเด็นในการอภิปรายผลโดยจำแนกเป็นหลักการ วิธีการกระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ ซึ่งมีรายละเอียดการอภิปรายผลดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยด้วย Model 5 Right (Right Dhamma - Right Vinaya - Right Stakeholders - Right Person - Right Process) เพื่อสังเคราะห์สันติสุขด้วยหลักการระงับอธิกรณ์ภายใต้ ๕ หลักการ ได้แก่ (๑) พร้อมด้วยธรรม (๒) พร้อมด้วยวินัย (๓) พร้อมหน้า (๔) พร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ (๓) พร้อมของกระบวนการ จึงจะถือได้ว่าอธิกรณ์ได้สงบระงับยุติอย่างแท้จริง

Right Dhamma คือ บุคคลหรือคณะบุคคลที่พิจารณาวินิจฉัยระงับอธิกรณ์ ใช้หลักธรรมที่ถูกต้องเป็นเครื่องมือในการพิจารณาวินิจฉัย กล่าวคือ การที่ผู้ทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์จะต้องพึงระลึกและนำมาเป็นจุดมุ่งหมายในการวินิจฉัยความผิดเพื่อให้สังคมเกิดความไว้วางใจเชื่อมั่น

ในความรอบรู้โดยใช้หลักธรรมที่ถูกต้องในการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินอริกรณ์ ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเชื่อถือได้

Right Vinaya คือ บุคคลหรือคณะบุคคลที่พิจารณาวินิจฉัยระบอบอิกรณ์ใช้หลักวินัย ที่ถูกต้องเป็นเครื่องมือในการพิจารณาวินิจฉัย กล่าวคือ การที่ผู้ทำหน้าที่ระบอบอิกรณ์จะต้องพึงระลึก และนำมาเป็นจุดมุ่งหมายในการวินิจฉัยความผิดเพื่อให้สังคมเกิดความไว้วางใจเชื่อมั่นในความรอบรู้ โดยใช้หลักวินัยที่ถูกต้องในการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินอริกรณ์ ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเชื่อถือได้

Right Stakeholders คือ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความคิดเห็น เป็นไปอย่างถูกต้องในแนวทางเดียวกันยอมรับซึ่งกันและกัน ได้แก่ หลักแห่งความพร้อมหน้า ซึ่ง หลักการนี้เป็นวิธีการของความชอบธรรมในพระธรรมวินัยซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างแจ่มชัด อันหมู่สงฆ์เมื่อมีอริกรณ์เกิดขึ้น ในการพิจารณาผู้เกี่ยวข้องต้องอยู่พร้อมหน้าด้วยหลักแห่งวิธีการ ๔ ต. กล่าวคือ เมื่อมีเหตุแห่งความขัดแย้งหรือเกิดอริกรณ์ วิธีการระงับเหตุแห่งความขัดแย้งเพื่อความสันติ สุขในหมู่สงฆ์ ต้องยึดหลักวิธีการประกอบด้วย ๑) ต่อหน้าสงฆ์ ๒) ต่อหน้าบุคคล ๓) ต่อหน้าวัตถุ และ ๔) ต่อหน้าธรรมวินัย เพื่อนำไปสู่จุดหมายแห่ง ๔ ข. อริกรณ์สงบระงับยุติได้โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และสังคมยอมรับได้ด้วยคามบริสุทธิ์ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ การที่คณะสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ระบอบอิกรณ์จะต้องพึงระลึกและนำมาเป็นจุดมุ่งหมายในการตัดสินความผิดเพื่อให้สังคมเกิดความไว้วางใจเชื่อมั่นในความรอบรู้ประสบการณ์และคุณธรรมจริยธรรมของผู้พิจารณาในการตัดสิน อริกรณ์ด้วยความโปร่งใสเชื่อถือได้ และมีกระบวนการที่สามารถตรวจสอบได้ ซึ่งหลัก ๔ ข. ประกอบด้วย ๑) ความเชื่อใจ ซึ่งความเชื่อใจจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยผู้พิจารณาตัดสินที่มีความรู้ ความสามารถ มีความยุติธรรมปราศจากอคติ มีพรหมวิหารธรรม ๒) ความเชื่อถือ ซึ่งความเชื่อถือนั้น มาจากการปฏิบัติหน้าที่ต้องมีธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมสร้างความโปร่งใส ๓) ความเชื่อมั่น หมายถึง กระบวนการมีขั้นตอนที่เป็นระบบ เมื่อตัดสินคดีความใดแล้วพร้อมที่จะให้หมู่สงฆ์หรือสังคมร่วม ตรวจสอบได้ ๔) ความช่วยเหลือ กล่าวคือ การเร่งรีบตรวจสอบค้นหาความจริงเพื่อป้องกันและแก้ไข ไม่ให้พระพุทธศาสนาหมองมัว ยังความศรัทธาสู่สังคมและชาวพุทธไม่ให้เสื่อมไป สอดคล้องกับ งานวิจัยของ นายการุณ รักษาสุข ได้วิจัยเรื่อง “การตัดสินคดีความของกระบวนการยุติธรรมไทย กับกระบวนการทางพระวินัย” ผลการวิจัยพบว่า^๑ กระบวนการยุติธรรมของไทย เป็นการอำนวยความสะดวก ยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนโดยทั่วไปตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความ โดยมี องค์การของรัฐซึ่งถูกกำหนดบทบาทและหน้าที่อย่างเป็นอิสระต่อกัน ตามหลักการแห่งการถ่วงดุล อำนาจ ต่างเป็นผู้ดำเนินการเพื่อพิสูจน์ความผิดในศาล จนกระทั่งสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมา ลงโทษตามพยานหลักฐานที่ปรากฏ โดยใช้หลักเกณฑ์ที่เป็นสากลประกอบการพิจารณา เช่น หลักการ ดำเนินคดีโดยรัฐ หลักค้นหาความจริงในเนื้อหา หลักฟังความทุกฝ่าย หลักทวนถาม หลักพยานโดยตรง

^๑ การุณ รักษาสุข, “การตัดสินคดีความของกระบวนการยุติธรรมไทย กับกระบวนการทางพระวินัย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ

หลักเปิดเผย หลักความเป็นอิสระ และ หลักประโยชน์แห่งความสงสัย เป็นต้น ส่วนคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในองค์กรจะถูกกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หากการปฏิบัติหน้าที่อยู่ในกรอบเหล่านั้นแล้ว ผลของการปฏิบัติจะเป็นเช่นไร กฎหมายจะให้ความคุ้มครองบุคลากรเหล่านั้น กระบวนการตัดสินใจทางพระวินัยของพระพุทธศาสนาเถรวาท จะใช้บังคับเฉพาะในสังคมสงฆ์เพื่อให้เกิดความสันติสุข และเพื่ออำนวยความสะดวกให้การประพฤติปฏิบัติใน ศีล สมาธิ และปัญญา ปราศจากความรังเกียจระหว่างกันว่าเป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ ซึ่งกระบวนการตัดสินใจความผิดพระวินัยจะบัญญัติให้สงฆ์เท่านั้นเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่และมีอำนาจสูงสุด ซึ่งจำนวนของภิกษุที่ประกอบกันเป็นสงฆ์จะแตกต่างกันไปตามประเภทของอริกธัมม์ คือ วิวาทาธิกธัมม์ อนุวาทาธิกธัมม์ อาปัตตาธิกธัมม์ และ กิจจาธิกธัมม์ โดยมีหลักเกณฑ์ประกอบการวินิจฉัยที่ประกอบด้วย ๑) องค์ประกอบของสงฆ์ ๒) วินัยหรือสิกขาบท และ ๓) เจตนาของผู้กระทำความผิด จนกระทั่งปัจจุบันฝ่ายอาณาจักรได้ตราพระบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นบังคับใช้ในการลงนิคหกรรม แม้รูปแบบของการวินิจฉัยตัดสินของฝ่ายอาณาจักรจะเอื้อต่อพระวินัยให้สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่รูปแบบและวิธีการการลงนิคหกรรมของฝ่ายอาณาจักรยังมีความแตกต่างกับกระบวนการทางพระวินัย เช่น จำนวนภิกษุผู้พิจารณาขั้นต้นของฝ่ายอาณาจักรมีไม่ครบตามที่พระวินัยบัญญัติ ความหมายของสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ต้องเป็นภิกษุผู้มีอำนาจทางปกครองของคณะสงฆ์ ประเภทของการลงโทษภิกษุผู้กระทำความผิดอาจให้สึก หรือให้สละสมณเพศได้ และหากภิกษุนั้นไม่ยอมรับและไม่ปฏิบัติตามก็จะมีโทษทางอาญากระบวนการตัดสินใจตัดสินคดีความของกระบวนการยุติธรรมไทย กับกระบวนการตัดสินใจทางพระวินัยส่วนใหญ่ยังคงมีความสอดคล้องกันทั้งวิธีการและขั้นตอน ส่วนที่มีความแตกต่างว่าด้วยการลงนิคหกรรม แม้กฎหมายเถรวาทสมาคมจะทำให้กระบวนการตัดสินใจทางพระวินัยมีประสิทธิภาพ แต่ก็อาจส่งผลกระทบต่อผลของอริกธัมม์ที่ระงับโดยชอบตามพระวินัย

Right Person คือ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินระงับอริกธัมม์ต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องอริกธัมม์ มีความสามารถในการระงับอริกธัมม์ มีคุณธรรมจริยธรรมในการทำหน้าที่จัดการปัญหาอริกธัมม์ได้อย่างสงบระงับเป็นที่ยอมรับได้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องและสังคมเป็นผู้ที่รู้จักตน รู้จักหน้าที่ รู้จักการทำหน้าที่ ไม่ทอดธุระในการทำหน้าที่ และเนื่องจากคดีเกี่ยวกับพระธรรมวินัย เป็นคดีพิเศษที่ต้องอาศัยผู้มีความรู้ความชำนาญพิเศษ ซึ่งหมายถึงผู้พิจารณาตัดสินได้กำหนดเป็น ๒ ชั้น ได้แก่คณะวินัยธรชั้นต้นและคณะวินัยธรชั้นฎีกา ต้องมีความพร้อมเพรียงกันในการทำหน้าที่พิจารณาตัดสินคดีให้เป็นไปด้วยความชอบธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทางพระวินัยที่พระพุทธเจ้าได้มอบหมายให้พระวินัยธร ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องพระวินัยและอริกธัมม์เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาตัดสินคดีความของหมู่สงฆ์ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจเชื่อใจและยอมรับได้ในผลของการตัดสินโดยปราศจากอคติ จึงได้กำหนดให้การทำสังฆกรรมประเภทต่าง ๆ สงฆ์ต้องมีจำนวนครบองค์ประชุมหรือองค์พิจารณาของการทำสังฆกรรมแต่ละประเภทและทำความเข้าใจเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยจุดมุ่งหมายเพื่อให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมแห่งความสามัคคีปรองดองกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นายประวิทย์ เป็รื่องการ ได้วิจัยเรื่อง “ความยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยในพระศาสนา

พุทธปรัชญาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า^๒ มีข้อถกเถียงเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัยข้าราชการฝ่ายพลเรือนอยู่ ๓ ประการ คือ ประการที่ ๑ การเน้นกฎ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรมนั้น เมื่อนำกฎไปสู่การปฏิบัติจะพบความไม่ยุติธรรมแฝงอยู่ในวิธีการใช้กฎหมาย มีทั้งกระบวนการที่สลับซับซ้อน เข้าใจยาก การออกกฎอื่นอันเป็นการก้าวก้าวอำนาจของผู้บังคับบัญชา การมีสองมาตรฐาน และการลงโทษซ้ำซ้อนในพฤติกรรมเดียว ประการที่ ๒ การไม่เน้นกฎ แต่ได้เปิดโอกาสให้ใช้อำนาจดุลพินิจตีความในการลงโทษทางวินัย สุดท้ายก็ขึ้นอยู่กับอัตวิสัยขององค์อำนาจที่มีแนวคิดต่างกัน ซึ่งกรณีนี้ดูเหมือนว่าวินัยจะเป็นเพียงเครื่องมือเพื่ออ้างความชอบธรรมให้กับองค์อำนาจเท่านั้น ประการที่ ๓ การเน้นตัวบุคคล ผู้ซึ่งมีส่วนในการใช้กฎทั้งองค์อำนาจที่ยังไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์อันแท้จริงของการลงโทษ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติซึ่งไม่มีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ดีพอ และผู้ถูกลงโทษที่ได้ปฏิบัติตามวินัยอย่างเคร่งครัด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความไม่ยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยข้าราชการฝ่ายพลเรือนทั้งสิ้น จากข้อถกเถียงดังกล่าว จะเห็นว่า การวางระบบวินัยมิได้นำเอาแนวคิดในทางศาสนา โดยเฉพาะพระคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาทมาใช้ตั้งแต่เริ่มแรก แม้ในพุทธปรัชญาจะเน้นเรื่องกฎแห่งกรรม แต่มิได้ปฏิเสธการลงโทษหากจำเป็น ต้องลงโทษ และกฎหมายเพื่อการลงโทษนั้นต้องมาจากธรรม ต้องชอบธรรม และต้องเพื่อธรรมในการสนองจุดหมายของชีวิตคน ซึ่งหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทที่สามารถนำมาใช้กับระบบวินัยได้ เช่น หลักธรรมอาชีปไตย หลักประโยชน์ของทุกฝ่าย และหลักกอดศีลธรรม เป็นต้น

Right Process คือ กระบวนการระงับอธิกรณ์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การนำเรื่องหรือการนำประเภทปัญหาเข้าสู่กระบวนการพิจารณา ประเภทปัญหาได้แก่ (๑) การล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และ (๒) การล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเกี่ยวเนื่องคดีทางโลก ซึ่งต้องดำเนินการให้ถูกต้องให้ครบกระบวนการทั้ง ๕ ได้แก่การนำปัญหาเข้าสู่การสอบสวน การสอบสวนโดยผู้ปกครองสงฆ์ผู้มีอำนาจการฟ้องโดยผู้ปกครองสงฆ์ผู้สอบสวน กระบวนการพิจารณาโดยคณะวินัยธรชั้นต้นและคณะวินัยธรชั้นฎีกา และการบังคับโดยมาตรการทางสังคมและกฎหมาย ซึ่งทั้ง ๕ กระบวนการต้องดำเนินการให้เป็นไปด้วยความถูกต้องครบถ้วนตามกระบวนการจึงจะเป็นการพิจารณาที่ชอบธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการทำสังฆกรรมทางพระวินัย ทั้ง ๔ ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทได้กำหนดกระบวนการขั้นตอนไว้ ได้แก่ อปโลกนกรรม กรรมที่ทำเพียงด้วยบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติและไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น แจ้งการลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุ ญัตติกรรม กรรมที่ทำเพียงตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น อุโบสถและปวารณา ญัตติทุติยกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา ๓ หนหนหนึ่ง เช่น สมมติสีมา ให้ผ้ากฐิน ญัตติจตุตถกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา ๓ หน เช่น อุปสมบท ให้ปริวาส ให้มานัต ทั้ง ๔ ประเภท หากดำเนินการไม่ถูกต้อง การระงับอธิกรณ์ย่อมไม่ชอบธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นายภัทร หักทอง ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้พุทธวิธี

^๒ ประวิทย์ เปื่องการ, “ความยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยในพระคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ

บริหารจัดการซื้อพิพาทในพระวินัยปิฎกกับการบริหารจัดการซื้อพิพาทในศาลปกครองไทย” ผลการวิจัยพบว่า^๓ ศาลปกครองเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจในทางตุลาการ เพื่อตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย ในการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการซื้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชนหรือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกัน ซื้อพิพาทดังกล่าวเป็นผลอันสืบเนื่องมาจาก การดำเนินกิจกรรมทางปกครองของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการบริหารจัดการซื้อพิพาทของศาลปกครอง ใช้ระบบวิธีพิจารณาแบบไต่สวนโดยมีตุลาการเจ้าของสำนวน และพนักงานคดีปกครองเป็นกลไกสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงที่พิพาทกันในคดี นอกจากนี้ยังมีตุลาการผู้แถลงคดีที่ทำหน้าที่เสนอความเห็นทางคดีโดยอิสระ เพื่อเป็นการถ่วงดุลความเห็นขององค์คณะพิจารณา แนวคิดพุทธวิธีบริหารจัดการซื้อพิพาทในพระวินัยปิฎกสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการซื้อพิพาทของศาลปกครองได้ตามความเหมาะสม โดยนำไปประยุกต์ในลักษณะของการสนับสนุนให้กระบวนการในการดำเนินงานของศาลปกครอง สามารถคุ้มครองคู่กรณีซึ่งเป็นคนดี ส่งเสริมให้คู่กรณีมีส่วนร่วมในการจัดการกับความขัดแย้งเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในการหาทางออกร่วมกันเพื่อยุติความขัดแย้ง กระตุ้นจิตสำนึกให้หน่วยงานของรัฐมีความรับผิดชอบในการกระทำทางปกครอง สร้างความเชื่อมั่น ต่อประชาชนโดยควบคุมให้คำพิพากษาในคดีเป็นไปอย่างมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับเชื่อถือจาก สาธารณะชน นอกจากนี้ การอำนวยความสะดวกทางปกครองจะต้องเป็นไปอย่างรวดเร็วแก้ไขปัญหาคดีตกค้างที่ยังไม่มีผลของคำตัดสิน อีกทั้งต้องดำเนินการให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ ในบทบาทและอำนาจหน้าที่ของศาลปกครองมากขึ้น โดยเพิ่มประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์ ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์กับประชาชน ซึ่งเป็นผู้รับบริการจากศาลปกครอง และการผลักดันให้มีการจัดตั้งหน่วยงานภายในที่ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อให้กระบวนการประนีประนอมเป็นไปอย่างมีระบบและยั่งยืน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นสำคัญที่ควรศึกษาต่อบทบาทของพระอุปัชฌาย์ต่อสหวิริการิกและอันเตวาสิกในการกำหนดทิศทางการของคณะสงฆ์ไทย และผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้เชิงนโยบาย

การทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่น่าสนใจสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ทั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ ควรที่จะทบทวนบทบาทอำนาจหน้าที่

^๓ ภัทร หลีกทอง, “การประยุกต์ใช้พุทธวิธีบริหารจัดการซื้อพิพาทในพระวินัยปิฎกกับการบริหารจัดการซื้อพิพาทของศาลปกครองไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ

ศึกษาปัญหาอุปสรรคการปกครองคณะสงฆ์ไทยและการจัดการปัญหาทางอธิกรณ์ นำไปปรับปรุงแก้ไขระบบโครงสร้างการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ให้สอดคล้องกับปัญหาสังคมปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอในเชิงนโยบายดังนี้

๑) ข้อเสนอแนะในการตรากฎหมายมหาเถรสมาคมเพื่อใช้ในการระงับอธิกรณ์

ดังที่ทราบปัญหาอุปสรรคการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยแล้วว่า มาจากผู้มีอำนาจหน้าที่ในการแก้ไขปัญหามิมีความรอบรู้ความสามารถในการจัดการปัญหาทางอธิกรณ์ไม่มีความรอบรู้ทางพระวินัยและทางกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคมที่ใช้บังคับในปัจจุบันไม่เหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบันซึ่งมีปัญหาคติทางโลกเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นในการตรากฎหมายมหาเถรสมาคมควรยึดหลักการของพระพุทธเจ้าที่ให้ความสำคัญและให้อำนาจหน้าที่กับสงฆ์ เพื่อสร้างความสามัคคีปรองดองในหมู่สงฆ์และเพื่อความเป็นเอกภาพในสังคมสงฆ์ ให้มีคณะวินัยธรประจำจังหวัด และคณะวินัยธรสูงสุด เพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยระงับอธิกรณ์และลงนิคหกรรม มีกระบวนการและขั้นตอนที่สะดวกรวดเร็วบริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ เพื่อป้องกันอธิกรณ์ลุกลามและสร้างการยอมรับในหมู่สงฆ์

๒) ข้อเสนอแนะการกำหนดมาตรการในการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย

ปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยมีพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมาก แม้มหาเถรสมาคมจะได้มีคำสั่ง เรื่อง ให้พระภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๓๘ กำหนดให้ภิกษุมีพรรษาไม่ถึง ๕ และสามเณรรูปใดที่ยังมิวิทย์ฐานะเป็นนักธรรมชั้นใดชั้นหนึ่งให้เจ้าอาวาสกวัดขึ้นให้เรียนพระธรรมวินัย หรือเข้ารับการอบรมพระธรรมวินัยทุกรูป ถ้าฝ่าฝืนถือว่าผิดคำสั่งเจ้าอาวาส มีความผิดตามมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ถ้าเจ้าอาวาสรูปใดไม่กวัดขึ้นภิกษุสามเณรในวัดของตน ย่อมมีความผิดฐานละเลยต่อหน้าที่ ให้เจ้าอาวาสและเจ้าคณะทุกระดับ จะพึงร่วมกันปฏิบัติการกิจอันเป็นหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในคำสั่งมหาเถรสมาคมให้สำเร็จด้วยดี แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สัมฤทธิ์ผล เพราะไม่มีมาตรการเข้มงวดกวัดขึ้นให้เป็นไปตามคำสั่งมหาเถรสมาคมแต่อย่างใด และขาดการติดตามตรวจสอบรายงานผลของการปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคมของแต่ละวัด ไม่มีโรงเรียนสอนพระธรรมวินัยที่จะส่งเสริมสนับสนุนคำสั่งมหาเถรสมาคม จึงได้พบเห็นพฤติกรรมของพระภิกษุสามเณรที่ขาดการเรียนรู้พระธรรมวินัย มีพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งความคิดเห็นทั้งการประพฤติปฏิบัติที่ผิดแผกแตกต่างไปจากพระธรรมวินัย และคัดค้านพระธรรมวินัยตามความคิดเห็นความเชื่อของตนเอง สร้างปัญหาให้สังคมสงฆ์ต้องเข้ามาดำเนินการแก้ไขเพื่อมิให้พระพุทธศาสนาเสียหาย คลายความศรัทธาต่อหมู่พระสงฆ์ จึงเห็นสมควรจัดตั้งโรงเรียนสอนพระธรรมวินัย แก่คณะสงฆ์เพื่อยกระดับการศึกษาให้มีแผนกวินัย สำหรับภิกษุสามเณรได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นสำคัญที่ควรศึกษาต่อเพื่อพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ผู้วิจัยเสนอประเด็นสำหรับการวิจัยดังต่อไปนี้

๑) ควรศึกษาความสำคัญของคณะวินัยธรและแนวทางการพัฒนาพระวินัยธร เพื่อสร้างความเข้าใจไว้วางใจ ในการทำหน้าที่ดำเนินการระงับอธิกรณ์ ได้อย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ ให้เกิดการยอมรับแก่สังคม

๒) ควรศึกษาความสำคัญของพระอุปัชฌาย์และแนวทางการให้ความรู้และฝึกอบรมพระอุปัชฌาย์ให้มีความรอบรู้เรื่องพระธรรมวินัย มีจริยธรรมในการอบรมสั่งสอนสัทธิวิหาริกให้ตั้งมั่น อยู่ในสัมมาปฏิบัติ มีโรงเรียนสอนพระธรรมวินัยโดยเฉพาะแก่พระสงฆ์ อันจะก่อให้เกิดความสงบสุข ในสังคมสงฆ์และสังคมภายนอกได้

๓) ควรศึกษาความสำคัญของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กับบทบาทภารกิจในการสนองงานด้านการปกครองคณะสงฆ์ กับแนวทางการจัดตั้ง “ศาลสงฆ์” เพื่อพัฒนาระบบการจัดการปัญหาอธิกรณ์ข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์ไทย การบริหารจัดการพัฒนาศาสนบุคคลให้มีความรอบรู้ด้านพระธรรมวินัยและด้านกฎหมายเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุน ถวายคำแนะนำแก่คณะสงฆ์ในการดำเนินการจัดการปัญหาอธิกรณ์

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วย ระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคม เกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, พ.ศ.๒๕๒๖

คณะกรรมการกองตำรา. มหามกุฏราชวิทยาลัย. วินัยวินิจัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๙.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๕๑

_____. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยนิรมล). พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔.

พระมหาสมณศาสน เล่ม ๒ เกี่ยวกับการพระศาสนาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวิริยนาถวโรส จัดพิมพ์เนื่องในงานหาสมณานุสรณ์.พุทธอุปัฏฐการพิมพ์, ๒๕๑๔

พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

_____. การปกครองคณะสงฆ์. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมมิกจำกัด, ๒๕๓๙.

พระราชวิสุทธิญาณ. ข้อที่ควรจำในวินัยมุข. เล่ม ๑, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ยงยุทธ วัชรคุลย์. องค์พุทธมามกะ ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโพสต์ พับลิชชิง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๘.

พระราชรัตนกวี. คำอธิบายกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกกรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๒๓.

สนธิ ศรีสำแดง. **นิติกรสงฆ์. เล่ม ๑.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๓.
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **วินัยมุข เล่ม ๑,** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑

_____. **วินัยมุข เล่ม ๓.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

สิริวัฒน์ คำวันสา. **ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด
๒๕๔๑.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด,
๒๕๔๐.

สุเชาน์ พลอยชุม. **พระเกียรติคุณสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส (พระองค์เจ้า
มุนษยนาคนานพ).** กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕.**

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๙/ตอนที่ ๑๖/หน้า ๕/ ๔ มีนาคม ๒๕๓๕.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือพระสังฆาธิการ,** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔

ประมวลพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **การคณะสงฆ์.**
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ
๕๐ ปี แต่วันสิ้นพระชนม์, ๒๕๑๔,

กองการเจ้าหน้าที่ กรมโยธาธิการและผังเมือง. **สาระสำคัญเกี่ยวกับธรรมาภิบาล. วารสารกรมโยธา
ธิการและผังเมือง, ฉบับที่ ๒๘/๒๕๕๒.**

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ :

เกียรติศักดิ์ พันธวงศ์. “ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาท กับ
ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”, **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ศุภกรณ์ คำสอนทา. “ศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญกร). “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี:
ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗

พระศรีวิสุทธิคุณ (สฤชดี ประธาตุ). “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาในทาง
พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณ์สมณะ”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๖.

วิรัช กลิ่นสุบรรณ, “กระบวนการพิจารณานิคหกรรม : ปัญหาและแนวทางแก้ไข”. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาสมนึก กิตติโสภโณ. “รูปแบบการลงโทษในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **สารนิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

อติเทพ ผาตา. “การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหามหาเถรสมาคมในพระพุทธานุศาสนเถรวาท: ศึกษาเฉพาะกรณีอธิการสมณะ ๗ และกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕”. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๔,

ภัทระ หลักทอง. “การประยุกต์ใช้พุทธวิธีบริหารจัดการข้อพิพาทในพระวินัยปิฎกกับการบริหารจัดการข้อพิพาทของศาลปกครองไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ประวิทย์ เป็รื่องการ. “ความยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยในพระวินัยปิฎกเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

การุณ รักษาสุข. “การตัดสินใจคดีความของกระบวนการยุติธรรมไทยกับกระบวนการทางพระวินัย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

อุดมศักดิ์ ตูโซชนะ. “นิคหกรรม”. **สถาบันพัฒนาพระสงฆ์สามเณร สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://sta.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=418&Itemid=426 [๓ ธันวาคม ๒๕๖๑].

ราชกิจจานุเบกษา, พระบรมราชโองการ ประกาศ สถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2464/A/10.PDF>), เล่ม ๓๘, ตอน ๐ ก, ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๔

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

บันทึกข้อความสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. รายงานกรณีวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี. วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๗.

บันทึกข้อความสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. เรื่องพฤติกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระอริการ ศักดิ์สิทธิ์ โสภณโณ. วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๙.

บันทึกข้อความสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. เรื่องสถานะของพระวันชัย อุ่นทรัพย์ วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๘.

บันทึกข้อความสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รายงานกรณี พระสุวิทย์ ธีรธมโม (หลวงปู่พุทธอิสระ) เกี่ยวข้องกับการเมือง . วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๗ มติที่ ๓๘๖/๒๕๕๗ เรื่อง กรณีพระอธิการศีกฤทธิ์ โสทธิโณ วัดนาป่าพง จังหวัดปทุมธานี.

ลิขิตวัดพิชัยญาติการาม ที่ รก.จก.๗๖/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๓ รายงานผลการไต่สวนมูลคำกล่าวหาต่ออธิบดีกรมการศาสนา.

ลิขิตวัดเขียนเขต ที่ รก.จ. ๗๐/๒๕๕๓ วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๓ เรื่องการกล่าวหาพระสังฆาธิการละเมิดพระธรรมวินัย.

ลิขิตวัดชนะสงคราม ด่วน ที่ จญ.ก.๒/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๕๘ เรื่อง สถานะของวันชัย อุ่นทรัพย์

หนังสือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ พศ ๐๐๐๖/๐๓๕๒ ลงวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖ เรื่อง กรณีการอุปสมบทของพระพลชัย ถาวโร หรือ พระวันชัย อุ่นทรัพย์

หนังสือวัดเฉลิมพระเกียรติ นนทบุรี ด่วนมาก ที่ จจ ๑๑๑/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๓. ประกาศมติมหาเถรสมาคม เรื่อง กรณีพระอธิการศีกฤทธิ์ โสทธิโณ วัดนาป่าพง จังหวัดปทุมธานี ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๗ เล่ม ๑๓๑ ตอนที่ ๑๓๐ ง หน้า ๑๘๑.

(๕) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช). ราชบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติโมลี (อาทร อินทปญโญ). เจ้าคณะภาค ๓ เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข กรุงเทพมหานคร, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร). เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี และเจ้าอาวาสวัดเขียนเขต จังหวัดปทุมธานี, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติมุนี (มีชัย วีรปญโญ). รองเจ้าคณะภาค ๑ เจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมุนี (บุญสิน อุตตมชาโต). เจ้าคณะภาค ๑๘ เจ้าอาวาสวัดดุสิตารามวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระราชวรมนี (ประสิทธิ์ พรหมรังสี). ประธานคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.), ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ ชงศรี. รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสีปป์บวร แก้วงาม. ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, ๖ กันยายน ๒๕๖๑.

- สัมภาษณ์ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภาภโร). ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ นิติตะวัน. อดีตสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายสมพร เทพสิทธา. รองประธานคณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ. ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ ดร.อำนาจ บัวศิริ. ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย และอดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ ศ. (พิเศษ) ร.ท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ. อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาสันติศึกษา มจร. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ ดร.วิชัย ธรรมเจริญ. อุปนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ ผศ.ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโณม. ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระเทพบัณฑิต. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สญญโต). ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ว่องไว. อุปนายกเปริยธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี กรุงเทพมหานคร, ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่ม พระธรรมกิตติเมธี ดร. เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาส เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่ม พระราชวรเมธี รศ.ดร. ประธานคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่ม ศ. (พิเศษ) ร.ท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำคณะบัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาสันติศึกษา. มจร. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่ม อาจารย์อดุลย์ ชันทอง ผู้พิพากษาประจำสำนักงานประธานศาลฎีกา สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่ม ดร.อำนาจ บัวศิริ อาจารย์พิเศษ/อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่ม พระสิทธินิติธาดา (ชลัช พรหมะวัน). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- สนทนากลุ่ม ผศ.ดร. ธีชนันท์ อิศรเดช. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลและเอกสาร

ประกอบการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ



บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานศาสนสมบัติ กลุ่มงานเลขานุการคณะกรรมการ พศป. โทร ๐ ๒๔๔๑ ๔๕๒๘

ที่ ก.พศป./พพ/๒๕๖๑

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและเอกสารประกอบประกอบการศึกษาวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานศาสนสมบัติ

เรื่องเดิม

ด้วยนางคชาภรณ์ คำสอนทา ตำแหน่งนิติกรชำนาญการ ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้ากลุ่มงานเลขานุการคณะกรรมการ พศป. สำนักงานศาสนสมบัติ ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและวิธีการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ และหลักการ วิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี

ข้อเท็จจริง/ข้อพิจารณา

ในการนี้ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำรับนำมาวิเคราะห์และเฝ้าผลรายงานการศึกษาวิจัยสภาพปัญหาและวิธีการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยจากตัวอย่างคดีสงฆ์ที่เกิดขึ้นมาแล้ว กรณีการเผยแพร่คำสั่งสอนที่คลาดเคลื่อนต่อหลักธรรมของวัดพระธรรมกาย กรณีการประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยของพระวันชัย ถาวโร กรณีความคิดเห็นต่อการบัญญัติพระวินัยของพระศีกฤทธิ์ โสติพิโล วัดนาป่าพง และกรณีอาจารย์ของพระสุวิทย์ อธิธมโม วัดอ้อน้อย ประสงค์ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวอย่างคดีสงฆ์ทั้ง ๔ เรื่อง เพื่อนำมาประกอบการศึกษาวิเคราะห์วิจัย ในการนำเสนอรูปแบบการจัดการปัญหาอธิกรณ์ให้เหมาะสมกับสังคมสงฆ์ในปัจจุบัน ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ เพื่อรักษาและก่อให้เกิดศรัทธาต่อหมู่พระสงฆ์ผู้ได้ชื่อว่า “เป็นนือนาบุญอันยิ่งใหญ่ ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า” ในอันที่จะเป็นที่พึ่งพาและนำพาสังคมสู่สันติสุขต่อไป เป็นประโยชน์แก่งานกิจการพระพุทธศาสนาในภายหน้า ซึ่งเอกสารดังกล่าวอยู่ในความครอบครองของส่วนคุ้มครองพระพุทธศาสนา สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม เห็นควรขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและเอกสารดังกล่าวประกอบการศึกษาวิจัย

ข้อเสนอของหน่วยงาน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาลงนามในบันทึกที่แนบมาพร้อมนี้

(นางคชาภรณ์ คำสอนทา)
นิติกรชำนาญการ

ลงพท 11.6.61
(นายสันติพร จันเี่ยม)
ผู้อำนวยการสำนักงานศาสนสมบัติ
๑ 11.6. ๒๕๖๑



บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานศาสนสมบัติ กลุ่มงานเลขานุการคณะกรรมการ พศป. โทร ๐ ๒๔๔๑ ๔๕๒๘

ที่ ก.พศป./๓๓๖/๒๕๖๑

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและเอกสารประกอบการศึกษาวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

เรื่องเดิม

ด้วยนางคชาภรณ์ คำสอนหา ตำแหน่งนิติกรชำนาญการ ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้ากลุ่มงานเลขานุการคณะกรรมการ พศป. สำนักงานศาสนสมบัติ ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและวิธีการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ และหลักการ วิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี

ข้อเท็จจริง/ข้อพิจารณา

ในการนี้ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับนำมาวิเคราะห์และเฝ้าผลรายงานการศึกษาวิจัยสภาพปัญหาและวิธีการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยจากตัวอย่างคดีสงฆ์ที่เกิดขึ้นมาแล้ว กรณีการเผยแพร่คำสั่งสอนที่คลาดเคลื่อนต่อหลักธรรมของวัดพระธรรมกาย กรณีการประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยของพระวันชัย ถาวโร กรณีความคิดเห็นต่อการบัญญัติพระวินัยของพระศุภฤทธิ์ โสตถิพิโล วัดนาป่าพง และกรณีอาชาระของพระสุวิทย์ ธีรธมโม วัดอ้อน้อย ประสงค์ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวอย่างคดีสงฆ์ทั้ง ๔ เรื่อง เพื่อนำมาประกอบการศึกษาวิเคราะห์วิจัย ในการนำเสนอรูปแบบการจัดการปัญหาอธิกรณ์ให้เหมาะสมกับสังคมสงฆ์ในปัจจุบัน ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ เพื่อรักษาและก่อให้เกิดศรัทธาต่อหมู่พระสงฆ์ผู้ได้ชื่อว่า “เป็นเนืองนิตย์อันยิ่งใหญ่ ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า” ในอันที่จะเป็นที่พึ่งพาและนำพาสังคมสู่สันติสุขต่อไป เป็นประโยชน์แก่งานกิจการพระพุทธศาสนาในภายหน้า ซึ่งเอกสารดังกล่าวอยู่ในความครอบครองของส่วนคุ้มครองพระพุทธศาสนา สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

ข้อเสนอของหน่วยงาน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณา ขอขอบคุณเป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

(นายอินทพร จันเอี่ยม)

ผู้อำนวยการสำนักงานศาสนสมบัติ

๑๓๓ / ๓๓๖
๑๓๓ / ๓๓๖
๑๓๓ / ๓๓๖

ภาคผนวก ข

หนังสือขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ๖ ๑๑.๑

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนทา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒๒ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ ๗ หมู่บ้านศรีวรา ช.รามคำแหง ๓๖/๑ ถ.รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๔๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของ เนื้อหาให้สอดคล้องระหว่าง วัตถุประสงค์ นิยามศัพท์ของการประเมิน และทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออนุโมทนาขอบคุณ ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและขอความอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส รศ. ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

อรรถาแล้ว
ทำไปใช้กันด้วย
๑๓ ก.พ. ๖๑



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ๖๖.๑ วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ ๗ หมู่บ้านศรีวรา ช.รามคำแหง ๓๖/๑ ถ.รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๔๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมูสงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของ เนื้อหาให้สอดคล้องระหว่าง วัตถุประสงค์ นิยามศัพท์ของการประเมิน และทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออนุโมทนาขอบคุณ ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและขอความอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

๒๖/๒๕๖
๒๒๒
16 A.V. 61

ผู้ประสานงาน: นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๔๓๑๗๘๖๐



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๑๓/๒๑๑-๑

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.นพ.บรรพต ตันธีรวงศ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ ๗ หมู่บ้านศรีวรรา ช.รามคำแหง ๓๖/๑ ถ.รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๔๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของ เนื้อหาให้สอดคล้องระหว่าง วัตถุประสงค์ นิยามศัพท์ของการประเมิน และทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออณุทนาขอบคุณ ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและขอความอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

เจริญพร/๒๕๖๑

๒๕๖๑/๒๕๖๑

๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน: นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๑๗๘๖๐



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ว ๑๑.๑

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.พูนสุข มาศรีงสรรค์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วย นางคชาภรณ์ คำสอนทา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ ๗ หมู่บ้านศรีวรา ช.รามคำแหง ๓๖/๑ ถ.รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๔๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของ เนื้อหาให้สอดคล้องระหว่าง วัตถุประสงค์ นิยามศัพท์ของการประเมิน และทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออโนทนาขอบคุณ ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและขอความอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ. ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

เจริญพร
๒๓ ก.พ. ๖๑

ภาคผนวก ค

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

ข้อ	ความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงาน การปกครองคณะสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ						IOC	ผล
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม		
๑.	ภาพรวมของการปกครองคณะสงฆ์ ปัจจุบัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒.	การจัดการปัญหาอิทธิพลข้อขัดแย้งของ คณะสงฆ์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓.	วิธีการหรือกฎหมายหรือนโยบายที่ใช้ จัดการปัญหาอิทธิพลในปัจจุบัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔.	การพัฒนาวิธีการหรือรูปแบบการจัดการ อิทธิพลให้เหมาะสมกับสภาพปัญหา ปัจจุบัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๕.	ความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนต่อ สถาบันสงฆ์ตามความคิดเห็นของท่าน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
ความรู้ความเข้าใจวิธีการและ กระบวนการระงับอิทธิพล									
๑.	ท่านมีความรู้ความเข้าใจการจัดการ ปัญหาอิทธิพลตามหลักพระพุทธศาสนา เพียงใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒.	ท่านมีความรู้ความเข้าใจการจัดการ ปัญหาอิทธิพลตามกฎหมายคณะสงฆ์ เพียงใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓.	ท่านได้ใช้วิธีการตามหลักพระธรรมวินัย ระงับอิทธิพลเพียงใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔.	ท่านได้ใช้วิธีการตามหลักกฎหมาย คณะสงฆ์ระงับอิทธิพลเพียงใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

ข้อ	ปัญหาอุปสรรค	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ						IOC	ผล
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม		
๑.	ปัญหาและอุปสรรคการระงับอิทธิพลตามหลักพระธรรมวินัย (อธิบายเหตุผล)	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒.	ปัญหาและอุปสรรคการระงับอิทธิพลตามหลักกฎหมายคณะสงฆ์ (อธิบายเหตุผล)	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

ข้อ	ความเข้าใจปัญหา/ประสบการณ์/ ความคิดเห็น การจัดการปัญหาอิทธิพล ของคณะสงฆ์ไทย	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ						IOC	ผล
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม		
๑.	ท่านได้จัดการแก้ไขปัญหาอิทธิพลของ หมู่สงฆ์มาแล้วมากน้อยเพียงใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒.	ปัจจุบันการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ ไทยมีปัญหาอุปสรรคหรือไม่ อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓.	วิธีการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ใน ปัจจุบันเป็นอย่างไร และในทัศนะของ ท่านเห็นว่าเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔.	ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ควรมีการพัฒนา รูปแบบการระงับอิทธิพลที่เหมาะสมกับ ปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน/และควรเป็น อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๕.	ท่านคิดว่ามีแนวทางที่จะพัฒนารูปแบบ การระงับอิทธิพลอย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
	ความเข้าใจปัญหา/ประสบการณ์/ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการปัญหา อิทธิพลตามพระธรรมวินัย								
๑.	ท่านได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาอิทธิพล ตามพระธรรมวินัยมาแล้วมากน้อย เพียงใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒.	ปัจจุบันการระงับอิทธิพลตามหลัก พระธรรมวินัยมีปัญหาอุปสรรคหรือไม่ อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

ข้อ	ความเข้าใจปัญหา/ประสบการณ์/ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการปัญหา อิทธิพลตามพระธรรมวินัย	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ						IOC	ผล
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม		
๓.	แนวคิด วิธีการและรูปแบบการระงับ อิทธิพลตามหลักพระธรรมวินัยเป็น อย่างไร ในทัศนะของท่านเห็นว่า เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน หรือไม่ อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔.	แนวทางการพัฒนาการจัดการปัญหา อิทธิพลตามกฎหมายคณะสงฆ์และหลัก พระธรรมวินัยเข้าด้วยกันควรเป็น อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
	ข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิพลที่ส่งผลต่อ ภาพลักษณ์ของสถาบันสงฆ์ในทัศนะ ของท่านต่อการระงับอิทธิพลของคณะ สงฆ์ กรณีปัญหาอิทธิพล ๔ เรื่องที่ ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย								
๑.	กรณีการเผยแพร่คำสั่งสอนที่คลาดเคลื่อน ต่อหลักธรรมของวัดพระธรรมกาย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒.	กรณีการประพฤติล่วงละเมิดพระธรรม วินัยของพระวันชัย ถาวโร	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.	กรณีความคิดเห็นต่อการบัญญัติ พระวินัยของพระคึกฤทธิ์ โสตถิพิโล วัดนาป่าพง	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๔.	กรณีอาจาระความประพฤติของ พระสุวิทย์ ธีรธมโม วัดอ้อน้อย	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

ข้อ	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ						IOC	ผล
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม		
๑.	ท่านมีความคิดเห็นเพิ่มเติมเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” มีความเป็นไปได้เพียงใด มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างไรบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒.	ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอุปถัมภ์ค่าใช้จ่าย

ในการจัดประชุมพระสังฆาธิการ

ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๖ ภาค ๘ และภาค ๙



๔๓. 4439
 ๒๙ พ.ย. ๒๕๖๐

ที่ จก.๖. ๑๗๗/๒๕๖๐

๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

สำนักงานเจ้าคณะภาค ๖
 วัดพระแก้ว ต.เวียง อ.เมือง
 จ.เชียงราย

๗๙๘

เรื่อง โครงการจัดประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๖
 เจริญพร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบโครงการจัดประชุมพระสังฆาธิการ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยคณะสงฆ์ภาค ๖ กำหนดจัดโครงการจัดประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๖ ระดับเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ในวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ณ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระสังฆาธิการระดับผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจในบทบาท อำนาจ หน้าที่ ขอบเขต ภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือเจ้าคณะผู้ปกครอง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง และสามารถให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ดังความแจ้งแล้วนั้น

ดังนั้น เพื่อให้การจัดโครงการประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๖ ระดับเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ พร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๓๕๐ รูป/คน บรรลุตามวัตถุประสงค์ จึงขอความอุปถัมภ์ค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมครั้งนี้ จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นจำนวนเงิน ๖๕๐,๐๐๐ บาท (หกแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

จึงเจริญพามาเพื่อทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งจะได้รับความอุปถัมภ์จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ด้วยดี ขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร
 (พระธรรมราชานุวัตร)
 เจ้าคณะภาค ๖

๓-๕๖๙๖
 พ.ย. ๒๕๖๐
☐ สส ☒ สก
☐ ศค ☐ สผ
☐ พส ☐ ศส
☐ พท ☐ พร
☐ ศส ☐ ก.ศ
 นางสาวกิตติยา บุญเกิด

สำนักงานเจ้าคณะภาค ๖
 โทรศัพท์ ๐-๕๓๗๑-๑๓๘๕
 โทรสาร ๐-๕๓๗๑-๙๐๘๖
 มือถือ ๐๘-๙๘๕๑-๒๕๓๐

๓๐๘๙๐๖๖๖๖๖
 ๒๑. ๓๓๓

๓๐๘ ๙.๓๓๓
 (นายสมเกียรติ ธงศรี)
 ผู้ตรวจราชการ อัครราชการแทน
 ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม
 ๓๐ พ.ย. ๒๕๖๐

๙๖ ๗๔
๕ ๙ ม.ค. ๒๕๖๑



002

ที่ สก ๐๘๐๑/๐๔

สำนักงานเจ้าคณะภาค ๘
วัดไตรมิตรวิทยาราม กทม. ๑๐๑๐๐

๕ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง โครงการจัดประชุมพระวินยาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘

เจริญพร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบโครงการจัดประชุมพระวินยาธิการ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยคณะสงฆ์ภาค ๘ กำหนดจัดโครงการจัดประชุมพระวินยาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ พร้อมผู้เกี่ยวข้อง ในวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ณ ห้องประชุมศาลาบุญสิงห์ วัดมณีมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เจ้าคณะผู้ปกครองพระวินยาธิการและผู้เกี่ยวข้อง ได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต กรุงเทพมหานคร เพื่อถวายสัตย์ปฏิญาณตน และขอพระราชทานอภัยโทษแก่พระภิกษุสงฆ์ที่กระทำความผิดในเขตปกครอง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง และสามารถให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการคุ้มครองปกป้องพระพุทธศาสนาให้ถูกทำลายในรูปแบบต่าง ๆ

ดังนั้น เพื่อให้การจัดโครงการจัดประชุมพระวินยาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ซึ่งมี ๖ จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดอุดรธานี-หนองคาย-เลย-สกลนคร-หนองบัวลำภู และจังหวัดบึงกาฬ พร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๒๘๐ รูป/คน บรรลุตามวัตถุประสงค์ จึงขอความอุปถัมภ์ค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมครั้งนี้ จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน ๔๐๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนบาทถ้วน)

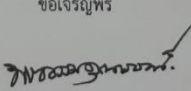
จึงเจริญพรมหาเพื่อทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับความอุปถัมภ์จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติด้วยดี ขออนุโมทนา ณ โอกาสนี้

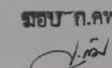
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ร.ด. 3-202
วันที่ ๕ ม.ค. ๒๕๖๑
เวลา

☐ สก	☒ สก
☐ ศค	☐ สผ
☐ ทส	☐ ศส
☐ ทท	☐ พร
☐ ศส	☐ ก.ศธ

นางสาวกิริยา บุญเกิด

ขอเจริญพร


(พระธรรมคุณาภรณ์)
เจ้าคณะภาค ๘

ร.บ. ก.คพ

(นายสืบบรร แก้วงาม)
ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

สำนักงานเจ้าคณะภาค ๘ วัดไตรมิตรวิทยาราม
เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๐๐
โทร. ๐ ๒๖๒๓ ๑๒๖๒ โทรสาร ๐ ๒๖๒๓ ๑๒๖๓

ที่ สก. ๐๔๐๑/๑๔๗



สก. ๔๕๘๒
๗ ธ.ค. ๒๕๖๐
สำนักงานเจ้าคณะภาค ๔
วัดอรุณราชวราราม แขวงวัดอรุณ
เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ
๑๐๖๐๐

๔ ธันวาคม ๒๕๖๐

ท. ๙๗๕

เรื่อง โครงการสัมมนาและอบรมพระสังฆาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔

เจริญพร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบโครงการจัดสัมมนาและอบรมพระสังฆาธิการ

ด้วยคณะสงฆ์ภาค ๔ กำหนดจัดโครงการสัมมนาและอบรมพระสังฆาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ระดับเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด และผู้ที่เกี่ยวข้อง ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ในวันจันทร์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑ ณ วัดบ้านเปือยใหญ่ ตำบลรอบเมือง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระสังฆาธิการระดับผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจบทบาทอำนาจหน้าที่ ขอบเขตภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือเจ้าคณะผู้ปกครอง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง และสามารถให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ดังความแจ้งแล้วนั้น

ดังนั้น เพื่อให้การจัดโครงการสัมมนาและอบรมพระสังฆาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ระดับเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด และผู้ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ จำนวน ๓๕๐ รูป/คน บรรลุวัตถุประสงค์ จึงขอความอุปถัมภ์ค่าใช้จ่ายในการจัดโครงการสัมมนาและอบรมครั้งนี้ จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นจำนวนเงิน ๖๕๐,๐๐๐ บาท (หกแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอุปถัมภ์จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติด้วยดี พร้อมทั้งขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	
ร.ด. 3-5911	
วันที่ ๗ ธ.ค. ๒๕๖๐	
เวลา	
☐ สล	☒ สด
☐ ศส	☐ สผ
☐ พส	☐ ดส
☐ พท	☐ พร
☐ ศสอ	☐ ก.คช
นางสาวกิริตยา บุญเลิง	

อ.ธรรมวิทย์
๒. ๓๓
ในนามของ...

เจริญพร

(พระเทพเมธี)

เจ้าคณะภาค ๔

นายสมเกียรติ จงศิริ
ผู้ตรวจราชการ

(นายสมเกียรติ จงศิริ)

ผู้ตรวจราชการ ศึกษาราชการแทน

ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

๑๑ ธ.ค. ๒๕๖๐

สำนักงานเจ้าคณะภาค ๔

โทร ๐๘ ๙๐๙๑ ๔๑๒๘ (พระศรีสุทธิเวที)

โทรสาร ๐ ๒๕๖๖ ๙๐๐๗

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ที่ ศธ ๒๑๑๓/ว๕๑

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิเทศสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

การบเรียน พระมหาโพธิวงศาจารย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางศษารณ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา มหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระจอบอิทธิพลของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าพระเดชพระคุณท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิเทศดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านด้วยดี และกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ขอถวายความเคารพอย่างสูงยิ่ง

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ
ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางศษารณ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๑-๗๕๖๐

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๕๑

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
 กราบเรียน พระเทพสิทธิมนี

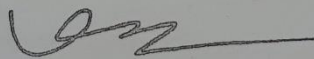
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางคณาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของพญสงฆ์
 ตามหลักพุทธสันติวิธี" ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าพระเดชพระคุณท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มี
 ความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จาก
 พระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
 และสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก
 พระเดชพระคุณท่านด้วยดี และกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
 มา ณ โอกาสนี้

๑๕/๕/๖๐๓๗๑๑๑
 พระเทพสิทธิมนี
 ๖๐ ๑.๑.๖๐

ขอถวายความเคารพอย่างสูง



(พระมหาพรช ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนนานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักเนโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๕-๒๕๔๔-๐๐๐ ต่อ ๕๕๖๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๕๔๔-๐๕๖๔

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางคณาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๑๑-๗๘๖๐

ที่ ศธ ๖๑๑๓๓/ว ๕๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๘๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๘๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๔
 www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบเรียน พระธรรมปิฎกโมลี เจ้าคณะภาค ๓ (ม)

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๓ ฉบับ

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์
 ตามหลักพุทธสันติวิธี” ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าพระเดชพระคุณท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มี
 ความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จาก
 พระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
 และสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก
 พระเดชพระคุณท่านด้วยดี และกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
 มา ณ โอกาสนี้

ขอถวายความเคารพอย่างสูง

ได้ส่งงานแล้ว

aw. ๒๙

10 ก.พ. 3

12 ก.ค. 61

(พระมหากษัตริย์ มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๕๔-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๕๔-๐๙๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๑๐-๗๘๖๐

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๕๑



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ส่วน ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๙๑๙๐
โทรศัพท์ ๐๕๖๔ ๕๐๐๐-๕ โทรสาร ๐๕๖๔ ๕๐๕๔
www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
การเรียน พระเทพรัตนสุธี เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางศุภาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา มหาวชิราวุธวิทยาลัย
ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์
ตามหลักพุทธสันติวิธี” ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าพระเดชพระคุณท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มี
ความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จาก
พระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
และสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก
พระเดชพระคุณท่านด้วยดี และกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

ขอถวายความเคารพอย่างสูง
อ.อ. ๖๑๑๓/ว๕๑
๕.๑.๖๑

(พระมหาพรหม ธรรมาโส, รศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ
ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

๑๙/๐๕/๒๕๖๑
นางศุภาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา
๑๙/๐๕/๒๕๖๑
๕.๑.๖๑

สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๕๖๔-๕๐๐๐-๐๐๐ ต่อ ๕๕๖๘, โทรสาร ๐๕๖๔-๕๐๕๔-๐๐๕๔
https://www.ps.mcu.ac.th
นางศุภาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๑-๗๘๖๐

ที่ ศธ ๒๑๑๓/ว๕๑



กรมการศึกษานานาชาติ
สำนักงานเลขาธิการ
กระทรวงศึกษาธิการ
โทรศัพท์ ๐-๒๖๔๒-๕๐๐๐๑ โทรสาร ๐-๒๖๔๒-๕๐๐๐๒
www.moe.go.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บันทึกสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
กราบเรียน พระเทพปริยัติมุนี เจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร
ถึงที่สงฆ์วิชัย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๓ ฉบับ

ด้วย นางลดาภรณ์ นามสกุล คำดอนทา เลขประจำตัวนิสิต ๔๙๐๐๐๐๕๐๒๒
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการระงับอิทธิพลของพญางูพิษ
ตามหลักพุทธสัจธรรม" ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าพระเดชพระคุณท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มี
ความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นที่วิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จาก
พระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
และสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พึงเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก
พระเดชพระคุณท่านด้วยดี และกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

ได้ส่งมอบหมายให้

๘.๕.๖๑
นางลดาภรณ์ นามสกุล

ขอความอนุเคราะห์อย่างสูง

(พระมหาพรหม ธรรมพาส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

คำนำหน้า เครื่องการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๖-๒๖๔๒-๐๖๐ ต่อ ๘๕๕๘, โทรสาร ๐๖-๒๖๔๒-๐๖๐๑

http://www.moe.go.th

นางลดาภรณ์ คำดอนทา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๐-๔๓๐๘๗๕๐๐



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๑๓/๓๐๖.๑

วันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตสัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบเรียน พระราชวรเมธี,ศ.ดร. ประธานคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์
ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.)

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางศุภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒๒
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์
ตามหลักพุทธสันติวิธี" ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าพระเดชพระคุณท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้
และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขออนุญาตจากท่านเพื่อ
โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลเพื่อการ
วิจัยในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุญาตจาก
พระเดชพระคุณท่านด้วยดี และกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา
ณ โอกาสนี้

(พระมหากษัตริย์ มหาสมณ, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

๐๘๐๓๓๓๓๓
๐๘๐๓๓๓๓๓

๐๘๐๓๓๓

๐๘ ๑๔.๒๐๑



สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๘๘

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางศุภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๑-๗๘๖๐

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๕๑



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๗ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิตยสารสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายสมพร เทพสิทธิ์ สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิตย ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒
นิตยสารพุทธศาสตร์ฉบับพิเศษ สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์
ตามหลักพุทธสันติวิธี” ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความ
เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณูปการดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรด
พิจารณาอนุญาตให้นิตยสารดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัย
ในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน
ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหากษัตริย์ มหาสมณ, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา



สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิตยสารวิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๑๑-๗๘๖๐

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๕๑



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๘๘ หมู่ ๑ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอวังน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๐๐
 โทรศัพท์ ๐ ๘๖๒๔ ๘๐๐๑-๕ โทรสาร ๐ ๘๖๒๔ ๘๐๐๖
 www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตร่วมภาษาเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
 เจริญพร พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า
 ลี้ngthสงมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางศุภาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการเรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์
 ตามหลักพุทธสันติวิธี” ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความ
 เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณูปการดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรด
 พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัย
 ในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน
 ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาทรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนนานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

วันที่ ๕ ต.ค. ๖๑ ๑๔.๐๖-๑๖.๐๐ น.

สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๙-๒๔๔-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๔-๐๓๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางศุภาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๓๑-๗๘๖๐

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๕๑



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๘๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๖๒๙ ๕๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๖๒๙ ๕๐๐๔
www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายสมเกียรติ ธงศรี รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒๒
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา มหาวชิราลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์
ตามหลักพุทธสันติวิธี" ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความ
เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรด
พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัย
ในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน
ด้วยดี และขออุทิศนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

เจริญพร
๒๕๖๑.๐๕.๐๘
นาง คชาภรณ์ คำสอนหา
๒๕๖๑.๐๕.๐๘

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ
ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

สำนัก กบโศภนการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๙๕-๒๕๖-๐๐๐ ถึง ๘๕๖๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๕๘-๐๙๙
http://www.ps.mcu.ac.th
นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๑-๗๘๖๐

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๕๑



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๑๐
โทรศัพท์ ๐ ๙๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๙๕๒๔ ๘๐๘๔
www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

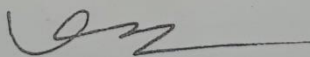
เจริญพร นายสิปปวัชร แก้วงาม ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์
ตามหลักพุทธสันติวิธี" ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความ
เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรด
พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัย
ในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน
ด้วยดี และขออุทิศในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

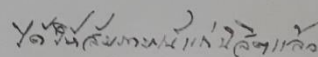
ขอเจริญพร



(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา




(นายสิปปวัชร แก้วงาม)

ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

๒ พ.ค. ๒๕๖๑

สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๙๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๙๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.pps.mcu.ac.th>

นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๓-๗๘๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
เลขที่รับ	๘๘๙
วันที่	15 ธ.ค. 61
เวลา	10.43 น.

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๒๑๑๓/๑๓๕

วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้ผลิตสัมภาระเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบเรียน พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ด้วย นางศุภาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๖๖๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ ความหลักพุทธสันติวิธี" ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าพระเดชพระคุณท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านด้วยดี และกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ขอถวายความเคารพอย่างสูง

(พระมหาพรหม ธรรมหาโล, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

พ.ศ. ๖๑/๑๓๕



สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางศุภาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๑-๙๘๖๐

(พระสุธีรัตนบัณฑิต)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

๑๖/๑๓๕

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๕๑



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายไพบูลย์ นิตติตะวัน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนทา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์
ตามหลักพุทธสันติวิธี” ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความ
เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรด
พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัย
ในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน
ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหากษัตริย์ ภูมิพลอดุลยเดช, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา



สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๙๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

นางคชาภรณ์ คำสอนทา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๓๗-๗๘๖๐

30 มิ ๖1

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๕๑



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๘๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้ผลิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร คร.อำนาจ บัวศิริ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์
 ตามหลักพุทธสันติวิธี” ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความ
 เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณูปการดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรด
 พิจารณานุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัย
 ในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน
 ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

วัดท่ามะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
 ๑๕ มิ.ย. ๖๑

น.ส. พ.บ.

ขอเจริญพร

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๑๑-๗๖๒๐

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๕๑



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๘๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตร่วมภาษาเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนทา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒
นิสิตรหัสสุตรพุทธศาสนศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์
ตามหลักพุทธสันติวิธี” ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความ
เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรด
พิจารณาอนุญาตให้นิสิตร่วมภาษาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัย
ในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน
ด้วยดี และขออัญมโทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา



สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๕๔-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๕๔-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

นางคชาภรณ์ คำสอนทา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๔๓๑๑-๗๘๖๐

ที่ ศธ ๖๓๑๓/ว๕๑



กรมส่งเสริมการศึกษานานาชาติ
 ๒๖ หมู่ ๖ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง
 จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๔๓-๒๔๘-๐๑๑๑
 โทรสาร ๐๔๓-๒๔๘-๐๑๑๒
 www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิตยสารพิมพ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร แม่ชีกฤษณา รักษาโณม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางศุภวรรณ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิตย ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒
 นิตยสารหลักสูตรพุทธศาสน์ฉบับพิเศษ สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคหกรรมนิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์
 ตามหลักพุทธสันติวิธี" ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความ
 เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคหกรรมนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรด
 พิจารณาอนุญาตให้นิตยสารดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัย
 ในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน
 ด้วยดี และขออโนทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสน์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ฉันได้ให้
 พิมพ์แล้ว
 ๒๕/๕-๑/๒๑

สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๔-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๔๕๒๘, โทรสาร ๐๔๕-๒๔๘-๐๑๑๑

http://www.psu.ac.th

นางศุภวรรณ คำสอนหา วิไลวิทยชัย โทร. ๐๘๑-๘๓๑-๐๑๖๐

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๕๑



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๘๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
กราบเรียน พระเทพบัณฑิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์
ตามหลักพุทธสันติวิธี” ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าพระเดชพระคุณท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มี
ความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จาก
พระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
และสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก
พระเดชพระคุณท่านด้วยดี และกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

- ทราบ *พระเทพบัณฑิต*
- มอบ *ดร.คชาภรณ์ คำสอนหา*

พิจารณาประสาน / ดำเนินการ

(พระเทพบัณฑิต)

อธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๗ พ.ค. ๖๑



สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๓๑๑-๗๖๖๐

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๕๑



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๘๘ หมู่ ๔ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๑๑๒๐
 โทรศัพท์ ๐ ๔๕๒๔ ๔๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๔๕๒๔ ๔๐๐๕
 www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
 กราบเรียน พระธรรมกิตติเมธี ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย
 สิ่งส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์
 ตามหลักพุทธสันติวิธี” ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าพระเดชพระคุณท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มี
 ความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จาก
 พระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
 และสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัยในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก
 พระเดชพระคุณท่านด้วยดี และกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
 มา ณ โอกาสนี้

15/๐๕/๖๑
 ๑๕๐ ศ.ป.ด.๖๑

ขอถวายความเคารพอย่างสูง

(พระมหาพิชิต ๒๕๖๑)
 ศ.ป.ด.๖๑

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)
 ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ
 ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
 โทร ๐๔-๒๕๖๕-๐๐๐ ต่อ ๔๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙๙
 http://www.mcu.ac.th
 นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๐๓๐๖-๗๕๖๐

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๕๑



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๔๔ หมู่ ๔ ตำบลท่าไคร้ อำเภอวิเศษ
จังหวัดพิจิตร ๓๖๑๒๐
โทรศัพท์ ๐ ๖๔๒๒๐๐๐
www.mcu.ac.th

ปธส.
เลขที่รับ.....
วันที่รับ.....

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายกฤษฎิ์ธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา เลขประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๑๐๕๐๖๒
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา มหาวชิราลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "รูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์
ตามหลักพุทธสันติวิธี" ทางหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความ
เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขออนุญาตให้จากท่านเพื่อโปรด
พิจารณาอนุญาตให้หนังสือคำสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลเพื่อการวิจัย
ในหัวข้อดังกล่าว

หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุญาตให้จากท่าน
ด้วยดี และขออภัยในความเผลอเพ้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร: ๐๓๕-๒๕๔-๐๐๐ ต่อ ๔๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๕๔-๐๔๔

http://www.psu.ac.th

นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๔๓๐-๗๘๖๐

ภาคผนวก ฉ

รูปภาพการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเชิงคุณภาพ



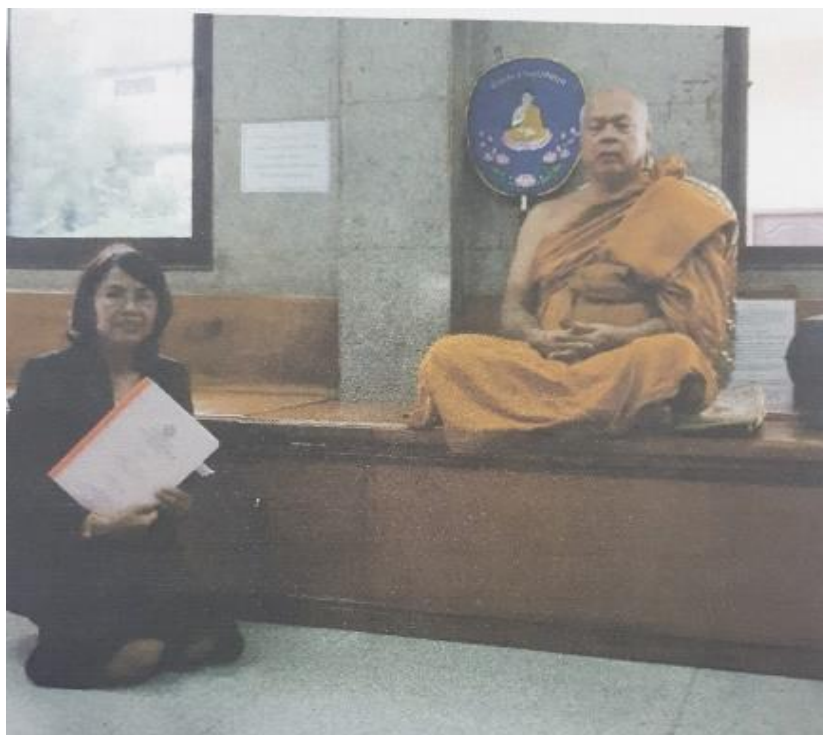
สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), ราชบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม
ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.



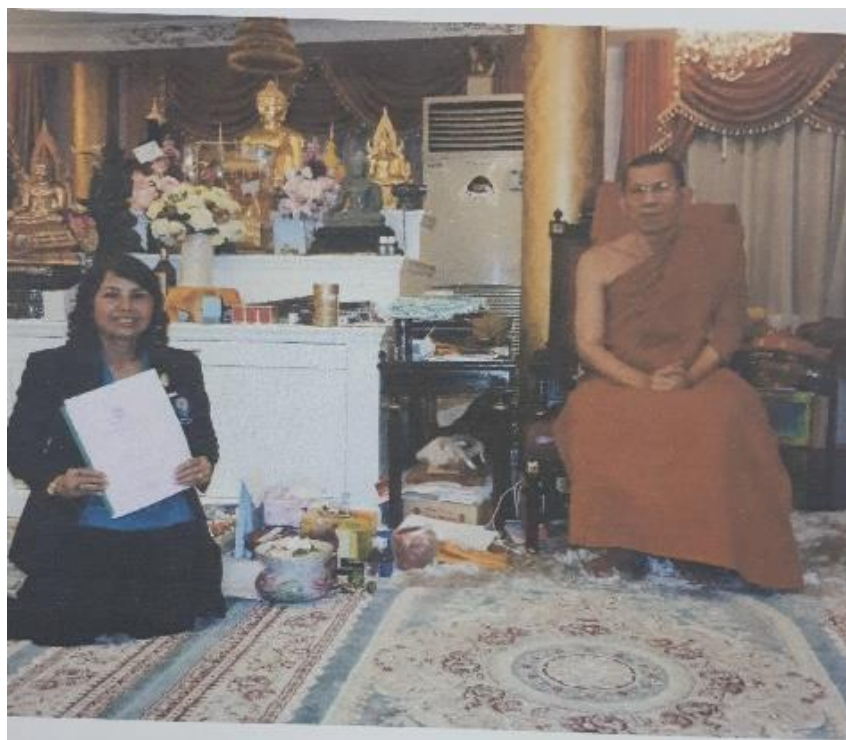
สัมภาษณ์ พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺธโร), เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี
เจ้าอาวาสวัดเขียนเขต จังหวัดปทุมธานี, เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติโมลี (อาทร อินฺทปญฺโญ), เจ้าคณะภาค ๓ เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข
กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑.



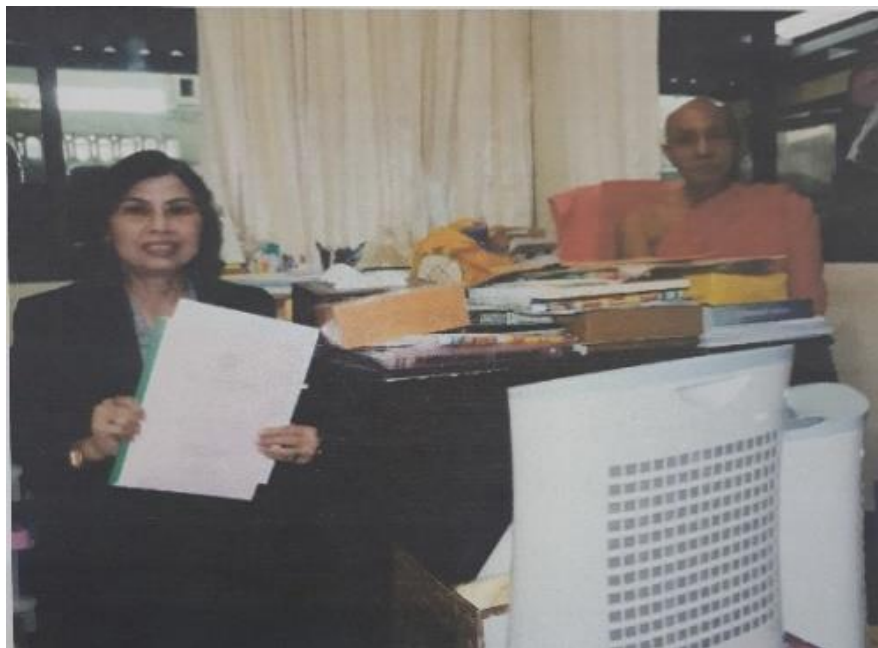
สัมภาษณ์ พระราชวรเมธี (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), ประธานคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์
ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.), เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติมุนี (มีชัย วีรปัญญา), รองเจ้าคณะภาค ๑
เจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ พระเทพบัณฑิต, อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม,
เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑



สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิณี (บุญสิน อดตมชาโต), เจ้าคณะภาค ๑๘ เจ้าอาวาสวัดดุสิตารามวรวิหาร
กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิพย์ อาภากร), ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๑



สัมภาษณ์ ผศ.ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ, ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล
สถาบันพระปกเกล้า, เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ นายสมพร เทพสิทธา, สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ,
เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ นิตะวัน, อดีตสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ,
เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ ศ. (พิเศษ) รท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ, อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย
สาขาวิชาสันติศึกษา มจร.จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ ดร.อำนาจ บัวศิริ, ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย และอดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ ธงศรี, รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ นายสิปปบรร แก้วงาม, ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๖๑



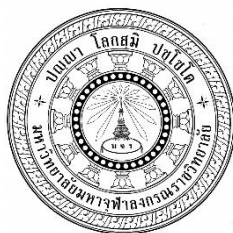
สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ว่องไว, อุปนายกเปรียญธรรม
สมาคมแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.



สัมภาษณ์ ดร.วิชัย ธรรมเจริญ อุปนายกพุทธสมาคม
แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเชิงปริมาณ



แบบสอบถาม (Questionnaire)

เพื่อการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี”

.....

คำชี้แจง โปรดเติมเครื่องหมาย /ลงในช่องว่าง หรือเติมคำลงในช่องว่างตามความคิดของท่าน
ให้ครบถ้วนทุกรายการ เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และประเมินผลรายงานการศึกษาวิจัย
เพื่อประโยชน์ต่องานพระพุทธศาสนาและสังคมโดยภาพรวมในอนาคตข้างหน้า

ขอกราบขอบพระคุณ/ขอบคุณ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

- | | | |
|---|--------------------------------------|---------------------------------------|
| ☐ เจ้าอาวาส | ☐ เจ้าคณะตำบล | ☐ เจ้าคณะอำเภอ |
| ☐ เจ้าคณะจังหวัด | ☐ เลขานุการ | ☐ อื่น ๆ |

อายุ.....พรรษา..... วุฒิ นธ.....ปธ.สามัญ.....

วุฒิการศึกษา.....

ตอนที่ ๒ ความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์

ท่านมีความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ ในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใด

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยสุด (๑)
๑. ภาพรวมของการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบัน					
๒. การจัดการปัญหาอริกถนุข้อขัดแย้ง ของคณะสงฆ์					
๓. วิธีการหรือกฎหมายเทศาภิบาลที่ใช้จัดการ ปัญหาอริกถนุในปัจจุบัน					
๔. การพัฒนาวิธีการหรือรูปแบบการจัดการ อริกถนุให้เหมาะสมกับสภาพปัญหา ปัจจุบัน					
๕. ความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชน ต่อสถาบันสงฆ์ตามความคิดเห็นของท่าน					

ตอนที่ ๓ ความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอริกถนุ

รายการ	ระดับความรู้ความเข้าใจ				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยมาก (๑)
๑. ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการปัญหา อริกถนุตามหลักพระพุทธศาสนาเพียงใด					
๒. ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการปัญหา อริกถนุตามกฎหมายคณะสงฆ์เพียงใด					
๓. ท่านได้ใช้วิธีการตามหลักพระธรรมวินัยระงับ อริกถนุเพียงใด					
๔. ท่านได้ใช้วิธีการตามหลักกฎหมายคณะสงฆ์ ระงับอริกถนุเพียงใด					

ตอนที่ ๔ ปัญหาและอุปสรรค

๕. ปัญหาและอุปสรรคการระงับอธิกรณ์ ตามหลักพระธรรมวินัย (กรุณาอธิบายเหตุผล)

.....

.....

.....

.....

.....

๖. ปัญหาและอุปสรรคการระงับอธิกรณ์ ตามหลักกฎหมายคณะสงฆ์ (กรุณาอธิบายเหตุผล)

.....

.....

.....

.....

.....

กรุณาส่งแบบสอบถามฉบับนี้แก่เจ้าหน้าที่หลังสิ้นสุดการประชุม ฯ

ภาคผนวก ซ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเชิงคุณภาพ



แบบสัมภาษณ์ (In-depth Interview)

เพื่อการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี”

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับนำมาวิเคราะห์และประเมินผลรายงานการศึกษาวิจัยคุณิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” โดยมีคณาจารย์จากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้ควบคุมและกำกับดูแล

ผู้วิจัยจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริง ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ในอันที่จะเป็นประโยชน์การงานวิจัย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่องานพระพุทธศาสนาและสังคม โดยภาพรวมในอนาคตข้างหน้า โดยจะไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่ประการใด และการนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเพื่อเป็นข้อมูลประกอบรายงานการศึกษาวิจัยคุณิพนธ์เท่านั้น

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๕ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

๑.๑ ชื่อ-นามสกุล.....ตำแหน่ง.....
 เพศ.....อายุ.....ปี สถานภาพ.....อาชีพ.....
 หน่วยงานสังกัด.....
 ประสบการณ์/ความเชี่ยวชาญ.....
 ๑.๒ ชื่อ-ฉายา.....ตำแหน่ง.....
 สังกัด.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 อายุ.....พรรษา.....วุฒิ นธ.ปธ.
 สามัญ.....
 ประสบการณ์/ความเชี่ยวชาญ.....

ตอนที่ ๒ ความเข้าใจปัญหา/ประสบการณ์/ความคิดเห็นการจัดการปัญหาอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย

๒.๑ ท่านได้จัดการแก้ไขปัญหาอิทธิพลของหมู่สงฆ์มาแล้วมากน้อยเพียงใด
 ๒.๒ ปัจจุบันการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยมีปัญหาอุปสรรคหรือไม่? อย่างไร?
 ๒.๓ วิธีการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และในทัศนะของท่านเห็นว่าเหมาะสมหรือไม่? อย่างไร?

๒.๔ ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ควรมีการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน/และควรเป็นอย่างไร

๒.๕ ท่านคิดว่ามีแนวทางที่จะพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์อย่างไร

ตอนที่ ๓ ความเข้าใจปัญหา/ประสบการณ์/ความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดการปัญหาอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัย

๓.๑ ท่านได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัยมาแล้วมากน้อยเพียงใด

๓.๒ ปัจจุบันการระงับอธิกรณ์ตามหลักพระธรรมวินัย มีปัญหาอุปสรรคหรือไม่? อย่างไร?

๓.๓ แนวคิด วิธีการและรูปแบบการระงับอธิกรณ์ตามหลักพระธรรมวินัยเป็นอย่างไร ในทัศนะของท่านเห็นว่า เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบันหรือไม่? อย่างไร?

๓.๔ แนวทางการพัฒนาการจัดการปัญหาอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์และหลักพระธรรมวินัยเข้าด้วยกัน ควรเป็นอย่างไร

ตอนที่ ๔ ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของสถาบันสงฆ์ ในทัศนะของท่านต่อการระงับของคณะสงฆ์ กรณีปัญหา ๔ เรื่อง ที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย

ปัญหาที่เกิดขึ้น	ความคิดเห็นต่อปัญหา	แนวทางแก้ไข
๑. กรณีการเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนของวัดพระธรรมกาย		
๒. กรณีการประพาศของพระวันชัย ถาวโร		
๓. กรณีความคิดเห็นต่อการบัญญัติพระวินัยของพระ คีฤทธิ์ โสติพิโล วัดนาป่าพง		
๔. กรณีอาจารย์ความประพาศของพระสุวิทย์ ธีรธมโม วัดอ้อน้อย		

ตอนที่ ๕ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

๕.๑ ท่านมีความคิดเห็นเพิ่มเติม เรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” มีความเป็นไปได้เพียงใด มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างไรบ้าง

๕.๒ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (ถ้ามี)

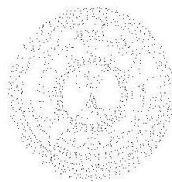
ผู้บันทึกสัมภาษณ์.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
สถานที่.....

ภาคผนวก ณ

หนังสือขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการเก็บข้อมูลการวิจัย รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. พระธรรมกิตติเมธี, ดร., เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชธิวาส
๒. พระราชวรเมธี, รศ.ดร., ประธานคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูป
กิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.)
๓. พระสิทธินิติธาดา (ปลื้ม พรหมะวัน), รศ.ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ
ยุวราชรังสฤษฎิ์
๔. อาจารย์อดุลย์ ชันทอง ผู้พิพากษาประจำสำนักงานประธานศาลฎีกา
ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๕. ดร. อำนาจ บัวศิริ อาจารย์พิเศษ/อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๖. ศ. (พิเศษ) ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำคณะบัณฑิตวิทยาลัย
หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
๗. ผศ. ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๕๐



กระทรวงศึกษาธิการ
 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
 ถนนพหลโยธิน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต
 กราบเรียน พระธรรมกิตติเมธี
 สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ ๑ ชุด

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๗ ซอยรามคำแหง ๓๖/๑ แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๔๐ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การระงับอิทธิฤทธิ์ของคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการระงับอิทธิฤทธิ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ และหลักการ วิธีการระงับอิทธิฤทธิ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีพระราชปรียัติสิถิติ, ศ.ดร. พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร. และ ดร.ชินทอง วัฒนะประดิษฐ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ในวันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๖.๐๐ – ๑๘.๐๐ น. ณ ห้อง ๒๐๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๓ ถนนมหาราช แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้
 จึงเรียน/เจริญพามาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้ประสานงาน: นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๖๓๙๑-๖๑๐๑



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ๗๙๔

วันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต

กราบเรียน พระราชวรเมธี, รศ.ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ ๑ ชุด

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๗ ซอยรามคำแหง ๓๖/๑ แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๔๐ ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การระงับอิทธิฤทธิ์ของคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการระงับอิทธิฤทธิ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ และหลักการ วิธีการระงับอิทธิฤทธิ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีพระราชปรีดีทิพย์, ศ.ดร. พระมहाพรราชา ธมฺมทาสี, รศ.ดร. และ ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมคุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ในวันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๖.๐๐ – ๑๘.๐๐ น. ณ ห้อง ๒๐๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๓ ถนนมหาราช แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้
จึงเรียน/เจริญพามาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

(พระมहाพรราชา ธมฺมทาสี, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

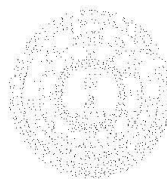
วิภา
สมาน
(พระพรหมเมธี)
๒๐ ธ.ค. ๖๑

สำนักงานโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร. ๐๓๕-๒๔๘-๕๕๐๑, ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘

E-mail:

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๕๐



กระทรวงศึกษาธิการ
กรมการศึกษานอกโรงเรียน
กองส่งเสริมและพัฒนาระบบ
การศึกษานอกโรงเรียน

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต
กราบเรียน พระสิทธินิติธาดา
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ ๑ ชุด

ด้วย นางศุภวรรณ นามสกุล คำสอนหา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๓.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๗ ซอยรามคำแหง ๓๖/๑ แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๔๐ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การระงับอิทธิฤทธิ์ของคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการระงับอิทธิฤทธิ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ และหลักการ วิธีการระงับอิทธิฤทธิ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีพระราชปรีดีทิพย์, ศ.ดร. พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.และ ดร.ชินทอง วัฒนะประดิษฐ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ในวันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๖.๐๐ - ๑๘.๐๐ น. ณ ห้อง ๒๐๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๓ ถนนมหาราช แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพามาเพื่อขอความอนุเคราะห์ที่ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๕๐



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต
เรียน/เจริญพร อาจารย์อดุลย์ ชันทอง
สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการและรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนทา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๗ ซอยรามคำแหง ๓๖/๑ แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๔๐ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณวุฒินิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ และหลักการ วิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีพระราชปรีดีติกวี, ศ.ดร. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. และ ดร.ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมคุณวุฒินิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทโดยหลักพุทธสันติวิธี: ศึกษากรณีผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดชลบุรี” ในอาทิตย์ที่ ๒๓ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๖.๐๐-๑๘.๐๐ น. ณ ห้อง ๒๐๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๓ ถนนมหาราช แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ที่ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้ประสานงาน: นางคชาภรณ์ คำสอนทา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๖๓๙๑-๖๑๐๑

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๕๐



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๘ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนาโพธิ์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๘๐๐๖๖
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๓๘
www.mju.ac.th

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต
เจริญพร ผศ.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ ๑ ชุด

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๗ ซอยรามคำแหง ๓๖/๑ แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๔๐ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การระงับอิทธิฤทธิ์ของคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการระงับอิทธิฤทธิ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ และหลักการ วิธีการระงับอิทธิฤทธิ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีพระราชปรีดีติกวี, ศ.ดร. พระมहाพรราชา ธมฺมทาโส, รศ.ดร. และ ดร.ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ในวันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๖.๐๐ - ๑๘.๐๐ น. ณ ห้อง ๒๐๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๓ ถนนมหาราช แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้
จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

๒๓ ธ.ค. ๖๑

(พระมहाพรราชา ธมฺมทาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนนานาชาติ
ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

๓๓๑๑๑๓

๓๓๑ + ๐๑๑๑ + ๓๓

ผู้ประสานงาน: นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๖๓๕๓-๖๓๐๑

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๕๐



กระทรวงศึกษาธิการ
 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
 สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
 สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชน
 สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
 สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
 สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษานอกระบบ

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต

เจริญพร ดร.อำนาจ บัวศิริ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ ๑ ชุด

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๗ ซอยรามคำแหง ๓๖/๑ แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๔๐ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณนิตินิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การระงับอิทธิฤทธิ์ของคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการระงับอิทธิฤทธิ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ และหลักการ วิธีการระงับอิทธิฤทธิ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีพระราชปรีดีติกวี, ศ.ดร. พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร. และ ดร.จันทอง วัฒนะประดิษฐ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมคุณนิตินิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิฤทธิ์ของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ในวันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๖.๐๐ - ๑๘.๐๐ น. ณ ห้อง ๒๐๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๓ ถนนมหาราช แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้ จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

๑๕ ธันวาคม Focus grp. ตาม

ต้นฉบับ เริ่มรอบ ๑ แล้ว

๒๓ ธ.ค. ๖๑

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๑๗/ว ๑๕๐



มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
 ๑๕ หมู่ ๑ ตำบลคลองโพธิ์ อำเภอวังน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๐๑
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๑๕
 www.rabp.ac.th

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต
 เจริญพร ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช
 สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ ๑ ชุด

ด้วย นางคชาภรณ์ นามสกุล คำสอนหา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๖๒ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๗ ซอยรามคำแหง ๓๖/๑ แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๔๐ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการระงับอิทธิพลตามกฎหมายคณะสงฆ์ และหลักการ วิธีการระงับอิทธิพลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีพระราชปรีดีติกวี, ศ.ดร. พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร. และ ดร.ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของหมู่สงฆ์ตามหลักพุทธสันติวิธี” ในวันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๖.๐๐ - ๑๘.๐๐ น. ณ ห้อง ๒๐๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๓ ถนนมหาราช แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้
 จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับปรุงประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)
 ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนนานาชาติ
 ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

เข้าร่วมสนทนากลุ่ม/ธ
 ๒๓/๑๒/๖๑

ผู้ประสานงาน: นางคชาภรณ์ คำสอนหา นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๖๓๙๑-๖๓๐๑

ภาคผนวก ญ

รูปภาพการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัยเชิงคุณภาพ

ห้อง ๒๐๕ อาคารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุฯ

วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑



การสนทนากลุ่ม



การสนทนากลุ่ม



การสนทนากลุ่ม

ภาคผนวก ก

แบบรับฟังความคิดเห็น (Public Hearing)

เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี”



แบบรับฟังความคิดเห็น (Public Hearing)
เรื่อง “รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี”

คำชี้แจง

โปรดเติมเครื่องหมาย /ลงในช่องว่าง หรือเติมคำลงในช่องว่างตามความคิดของท่านให้ครบถ้วนทุกรายการ เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และประเมินผลรายงานการศึกษาวิจัย เพื่อประโยชน์ต่องานพระพุทธศาสนาและสังคมโดยภาพรวมในอนาคตข้างหน้า

ขอกราบขอบพระคุณ/ขอบคุณ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

☐ เจ้าคณะภาค ☐ เจ้าคณะจังหวัด ☐ เลขานุการเจ้าคณะใหญ่
☐ เลขานุการเจ้าคณะภาค ☐ เลขานุการเจ้าคณะจังหวัด ☐ อื่น ๆ

อายุ.....พรรษา..... วุฒิ นธ.....ปธ.สามัญ.....

วุฒิการศึกษา.....

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ “รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” ในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยสุด (๑)
๑. การแบ่งประเภทความผิด ออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ (๑) การล่วงละเมิดพระธรรมวินัย (๒) การล่วงละเมิดพระธรรมวินัย เกี่ยวเนื่องด้วยคดีทางโลก					
๒. การมอบอำนาจจากผู้ปกครองสงฆ์เป็นคณะ วินัยธรชั้นต้น (ระดับจังหวัด) และคณะวินัยธร สูงสุด (มส.) มีอำนาจพิจารณาวินิจัยอิทธิพล					
๓. ตรากฎหมายเถรสมาคมกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขการพิจารณาอิทธิพลใหม่จาก ๓ ชั้น ให้มี ๒ ชั้น คือ ชั้นต้นระดับจังหวัด และ มส.เป็นชั้น สูงสุด					

๔. ความผิดพระธรรมวินัยเกี่ยวเนื่องด้วยคดีทางโลกจากเดิมที่ให้ออผลการพิจารณาคดีทางโลกให้เสร็จสิ้นก่อนถึงจะพิจารณาทางพระวินัย ปัจจุบัน ให้เป็นแยกการพิจารณาไม่ต้องรอผลคดีทางโลก					
๕. เดิมกำหนดให้คฤหัสถ์สามารถเป็นโจทก์ฟ้องอธิกรณ์ได้ รูปแบบใหม่นำเสนอให้เป็นหน้าที่เฉพาะผู้ปกครองสงฆ์ (ในฐานะผู้สอบสวน) เป็นผู้ฟ้องอธิกรณ์ต่อคณะวินัยธร					
๖. เดิมใช้มาตรการลงโทษตามกฎหมายอย่างเดียว รูปแบบใหม่นำเสนอ มาตรการทางสังคม โดยหมู่สงฆ์และทางกฎหมายสนับสนุนโดยโทษจำคุก					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

กรุณาส่งแบบสอบถามฉบับนี้แก่เจ้าหน้าที่หลังสิ้นสุดการประชุม

ภาคผนวก ก
รายละเอียดการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ปัญหาอุปสรรคการจัดการปัญหาอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย
จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ๔ กลุ่ม

๑. กลุ่มองค์กรสงฆ์
๒. กลุ่มองค์กรภาครัฐ
๓. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ
๔. กลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ

รายละเอียดการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

วิเคราะห์จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์และประเมินผลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อปัญหาอุปสรรคการจัดการปัญหาอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทย จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ๔ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ จำนวน ๑๙ รูป/คน มาทำการวิเคราะห์ใน ๔ ประเด็นหลัก ได้แก่ ปัจจุบันการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยมีปัญหาอุปสรรคหรือไม่ อย่างไร แนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอิทธิพลที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ทิศนะต่อการระงับปัญหา ๔ เรื่อง ของคณะสงฆ์ไทย และความคิดเห็นต่อเรื่อง รูปแบบการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี มีรายละเอียดดังนี้

๑. ประเด็นคำถามว่า “ปัจจุบันการระงับอิทธิพลของคณะสงฆ์ไทยมีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร”

กลุ่มองค์กรสงฆ์: ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

(๑) พระไม่เข้าใจและชาวบ้านไม่เข้าใจเรื่องอิทธิพล หลักปฏิบัติดีอยู่แล้ว แต่ไม่เข้าใจวิธีการต่าง ๆ ให้ชัดเจน ไม่เข้าใจอันไหนเป็นอิทธิพล อันไหนเป็นเรื่องทางการปกครอง ทำให้ถูกต้องที่ไม่ได้เพราะไม่เข้าใจ ทำให้ถูกต้อง วิธีการระงับตามพระธรรมวินัยทั้ง ๗ วิธี ดีอยู่แล้วใช้ได้ส่วนกฎหมายอาญา ม.๑๑ มันสลับซับซ้อนยุ่งยากมาก ยากแก่การเข้าใจ เรื่องจึงไม่ยุติ^๑

(๒) เจ้าคณะพระสังฆาธิการไม่มีความรู้ด้านกฎหมายไม่เข้าใจกฎหมายอาญา ม.๑๑ มักจะกลบเรื่องไว้ก่อนรอถ้าไม่เจียบค่อยดำเนินการตั้งกรรมการขึ้นสอบสวน^๒

(๓) พระสงฆ์ไม่มีความรู้กฎหมาย ไม่เข้าใจกฎหมายอาญา เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการปัญหาอิทธิพลมีพอครอบคลุมอิทธิพลทั้งหมด แต่ผู้พิจารณาหรือคณะผู้พิจารณาไม่มีภูมิความรู้ตัวบทกฎหมายไม่เข้าใจวิธีการระงับอิทธิพล เหมือนกับคณะวินัยธร^๓

(๔) มีปัญหาด้านการปกครองคณะสงฆ์บังคับบัญชา ด้านสมณศักดิ์ ด้านความสัมพันธ์ มีความเกรงใจผู้มีตำแหน่งทางการปกครองที่สูงกว่า^๔

^๑ สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), ราชบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติโมลี, เจ้าคณะภาค ๓ เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^๓ สัมภาษณ์ พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร), เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี และเจ้าอาวาสวัดเขียนเขต จังหวัดปทุมธานี, เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติมุนี (มีชัย วีรปญโญ), รองเจ้าคณะภาค ๑ เจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

(๕) กฎมหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรมเขียนอ่านยากปฏิบัติยาก เจ้าคณะผู้ปกครองไม่มีให้การศึกษาพระธรรมวินัยให้ชัดเจน เจ้าคณะผู้ปกครองหย่อนยานในการปกครองดูแลพระอุปัชฌาย์ ปล่อยปละละเลยต่อหน้าที่^๕

กลุ่มองค์กรภาครัฐ: ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

(๖) ให้ฝ่ายปกครองมาเป็นตุลาการระงับอธิกรณ์ไม่ได้ อำนาจในการปกครองหย่อนยาน ละเลยไม่แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น คณะสงฆ์ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย มหาเถรสมาคมไม่จัดการกับปัญหา เจ้าคณะผู้ปกครองไม่ดูแลจัดการกับปัญหาอย่างจริงจัง ต้องย้อนไปสมัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ให้อำนาจพระวินัยธร และมีรูปแบบกระบวนการที่สัมฤทธิ์ผล ควรตั้งพระวินัยธรระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ หากมีความผิดทางโลก ควรแยกการพิจารณาออกจากกัน เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ควรใช้หลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด และควรมีพระวินัยธรเหมือนเดิม^๖

(๗) ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องมีความรู้เหมาะสมกับตำแหน่งงานตรงนี้ ต้องรู้หลักธรรม รู้หลักการบริหาร เงิน งาน บุคคล รู้โลกแห่งการเปลี่ยนแปลง คือเป็นทั้งในนามรัฐบาล และเป็นทั้งคณะสงฆ์ เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ ควรต้องแยกสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกับตัวมหาเถรสมาคม พุทธ ไปทำเกี่ยวกับรัฐบาล มหาเถรสมาคม มีสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม จะต้องทำหน้าที่วางแผนในการบริหารคณะสงฆ์ให้มหาเถรสมาคม คณะมหาเถรสมาคมควรมีคณะอาวุโส ที่มีอาวุโสพรรษาอายุมากเป็นอำนวยการชั้นบน และคณะอำนวยการใหญ่ระดับล่าง กำหนดนโยบายทิศทางงานด้านศาสนา แต่ปัจจุบันการทำงานเป็นเชิงปฏิบัติการ แบ่งอำนาจภาคจังหวัด เป็นจุดอ่อนแก้ไขปัญหาไม่ได้ มีระบบพรรคพวก ต้องปฏิรูปโครงสร้างอำนาจใหม่ ระบบโครงสร้างการแบ่งอำนาจมันไม่เอื้อ มันยาวเกินไปไม่ทันเหตุการณ์ รวมถึงอำนาจสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีอำนาจแค่นี้ต้องชัดเจนกว่านี้ อำนาจมหาเถรสมาคมต้องชัดเจน ต้องกระจายอำนาจด้วย ไม่ใช่ศูนย์รวม^๗

(๘) ปัญหาเรื่องพระสงฆ์ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยถ้ามีเรื่องกฎหมายบ้านเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องจะรอพึ่งฝ่ายบ้านเมือง ถ้าเขาไม่รับสารภาพจะเอาหลักฐานฝ่ายบ้านเมืองมาอ้าง ส่วนมากข้อร้องเรียนจะผ่านมาทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะส่งเรื่องไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด และเจ้าคณะจังหวัด ทำงานร่วมกัน บางทีหาตัวผู้ถูกกล่าวหาไม่เจอก็จบไป ไม่มีบันทึกอะไรไว้ ปัจจุบันก็แนะนำให้วินิจจัยย้อนหลังได้ การระงับอธิกรณ์ตามหลักพระธรรมวินัยแต่ต้องให้ความรู้กฎหมาย พระสงฆ์มีความเชี่ยวชาญกฎหมายไม่ค่อยมากต้องเพิ่มความรู้กฎหมายให้ท่าน การระงับอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัยทั้ง ๗ อย่างปัจจุบันใช้ได้ แต่เอามาทั้งหมดไม่ได้ กระบวนการต้องยอมรับแต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ หากมีความผิดทางโลกควรแยกการพิจารณาผู้ทรงคุณวุฒิต้อง

^๕สัมภาษณ์ พระราชวรเมธี (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), ประธานคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.), เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^๖สัมภาษณ์ นายสมพร เทพสิทธา, สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๗สัมภาษณ์ พลเอก เอกชัย ศรีวิลาส, ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑.

คัดกรองจริง ๆ ส่วนใดที่ผิดพระธรรมวินัยและกฎหมายก็ว่าตามกฎหมายบ้านเมือง ทำอย่างไรให้พระปฏิบัติตามพระธรรมวินัยให้เข้มข้นยิ่งขึ้น^๘

(๙) ผู้มีหน้าที่ไม่เข้าใจกระบวนการวิธีการปฏิบัติซึ่งเป็นการไต่สวนสองฝ่ายโดยใช้หลักพระธรรมวินัยและกฎหมายซึ่งควรมีการถวายเป็นความรู้แก่พระสงฆ์และพระอุปัชฌาย์และต้องจริงจังกับการใช้เครื่องมือไม่ว่าจะเป็นพระธรรมวินัยและกฎหมายต้องมีความรอบรู้และดำเนินการให้เป็นไปด้วยความถูกต้องยุติธรรม^๙

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ: ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

(๑๐) โดยโครงสร้างพระธรรมวินัยและกฎหมายไม่เอื้อกัน ในระดับองค์กรไม่มีกระบวนการให้ระงับอธิกรณ์ได้อย่างรวดเร็ว โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระบวนการค่อนข้างช้า ไม่โปร่งใส ไม่มีแบ่งปันข้อมูล ไม่มีส่วนร่วม ต้องพัฒนาคนที่ทำการระงับอธิกรณ์ให้มีจริยธรรมสำหรับผู้มีหน้าที่ด้านนี้โดยเฉพาะมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะต้องทำงานควบคู่กันและต้องมีการพัฒนาเครื่องมือให้ทันสมัยเหมาะสมกับสังคมสมัยปัจจุบัน^{๑๐}

(๑๑) ต้องใช้หลักพระธรรมวินัยระงับอธิกรณ์ ปัจจุบันให้อำนาจภิกษุโดยตำแหน่งรูปเดียวเป็นผู้พิจารณาหรือไม่รับเรื่องร้องเรียนไว้พิจารณามีโอกาสช่วยเหลือพรรคพวกของตนได้ ขั้นตอนกระบวนการยุ่งยากซับซ้อนไปอิงหลักการทางโลกควรแยกพระวินัยออกจากกฎเกณฑ์ทางโลกไม่ควรเอาทางโลกมาใช้กับพระสงฆ์มากเกินไป ต้องกลับไปสู่การระงับอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัย^{๑๑}

(๑๒) ปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย คือ ขาดองค์ความรู้ในการจัดการทั้งในด้านพระธรรมวินัยและในด้านกฎหมายขาดทักษะในการปฏิบัติ ไม่เอาใจใส่กันอย่างจริงจังในการแก้ปัญหา และยังมีการช่วยเหลือเล่นพรรคเล่นพวกกันอยู่ ในส่วนของวิธีการระงับอธิกรณ์ยังไม่ชัดเจนดีพอควรต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับปัญหาสังคมสมัยปัจจุบัน^{๑๒}

(๑๓) ปัญหาการระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ไทย คือ พระไม่รู้จักการสอบสวนไม่รู้จักกฎหมายไม่รู้พระธรรมวินัย ขาดความรู้ขาดความเชี่ยวชาญ กฎนิคหกรรมที่มหาเถรสมาคมออกมาก็ขัดแย้งกับพระธรรมวินัย มีกระบวนการที่ยุ่งยากซับซ้อนยาวนาน แก้ไขปัญหาไม่ทันต่อเหตุการณ์^{๑๓}

(๑๔) การระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ไทย มีปัญหาด้านสมณศักดิ์และตำแหน่งผู้ปกครองจะถือยศศักดิ์เป็นที่ตั้งในการตัดสิน ขาดการฟังเหตุผลของผู้ได้บังคับบัญชาการระงับจึงไม่ชอบธรรม ขาด

^๘ สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ ฐนศิริ, รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ นายสิปปบรร แก้วงาม, ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๖๑

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากร), ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๑

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ นิตะวัน, อดีตสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ, เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ดร.อำนาจ บัวศิริ, ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย และอดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ศ.ร.ท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ, อาจารย์ประจำโครงการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษามจร. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

ว่าไปตามชั้นของศาล หากรอผลคดีทางโลกเป็นช่องทางให้ยึดคดี เช่น กรณี ฉัมมชโย เพราะหลักและความผิดในทางโลกกับทางสงฆ์แตกต่างกันอยู่ภายใต้หลักทุกอย่าง แต่การพิจารณาแยกจากกัน^{๑๔}

กลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ: ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

(๑๕) การจัดการปัญหาอธิกรณ์ของสงฆ์ไทยเชิงซ้ำ คิดตัดสินใจซ้ำไม่ทันการ ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ตัวบทแต่อยู่ที่ผู้ปฏิบัติ กฎระเบียบที่ออกมาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไม่ได้เอาพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้ง เอาตามความถูกต้องของสังคม คนตรากฎหมายก็ไม่มีความรู้พระธรรมวินัย^{๑๕}

(๑๖) การระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ไทยมีปัญหา เพราะพระสงฆ์มีแบล็ค เป็นตำรวจทหาร นักการเมืองใหญ่ ซึ่งมันเป็นผลประโยชน์ วิธีการระงับไม่เหมาะสมต้องรวดเร็ว เด็ดขาด ถูกต้อง กล่าวหาทำสิ่งถูกต้องกว่านี้ ผู้มีอำนาจต้องได้รับการยอมรับมีความรู้ความสามารถ มีความโปร่งใสไม่อคติ^{๑๖}

(๑๗) ปัญหาการระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ไทย ไม่ยึดหลักพระธรรมวินัย แต่ใช้หลักกฎหมายบ้านเมือง ผู้ฟ้องคดีและผู้พิจารณาไปผูกโยงกับตำแหน่งทางการปกครองซึ่งอาจอคติ พระอุปัชฌาย์อาจารย์ไม่เอื้อเพื่อต่อหน้าที่ของตนไม่ใส่ใจสิทธิทาริก-อันเตवासิก ทำให้เกิดปัญหาตามมา การระงับคดีชักช้าต้องมีพรหมวิหารธรรม เว้นอคติ^{๑๗}

(๑๘) ปัญหาการระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ไทย ผู้ปฏิบัติไม่มีความรู้พระธรรมวินัยและกฎหมาย การจัดการปัญหาไปอาศัยหลักการทางกฎหมายมากเกินไป โดยไม่นำเอาหลักพระธรรมวินัยมาใช้ ปัญหาของผู้ปฏิบัติไปกำหนดตำแหน่งทางการปกครองสงฆ์ ไม่สอดคล้องหลักการทางพระธรรมวินัย ที่มุ่งให้สงฆ์เป็นผู้จัดการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเอกภาพ การแก้ปัญหาจึงไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และไม่มีความจริงจังในการแก้ปัญหา ไม่มีการตรวจสอบ ปัญหาต่างๆ จึงไม่ได้รับการแก้ไข^{๑๘}

สรุปได้ว่า ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ทั้ง ๔ กลุ่ม พบว่า สภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย มีปัญหาอุปสรรคดังนี้

(๑) ผู้ปฏิบัติไปยึดโยงตำแหน่งทางการปกครองยอมสูญเสียความเป็นธรรมและเกิดอคติได้ ไม่มีความรู้เพียงพอในด้านพระธรรมวินัยและด้านกฎหมายขาดทักษะในการปฏิบัติ ไม่รู้เรื่องอธิกรณ์ ไม่รู้ไม่การยอมรับจากหมู่สงฆ์และจากสังคม พระอุปัชฌาย์อาจารย์ไม่เอื้อเพื่อต่อหน้าที่

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ นิติตะวัน, อดีตสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ, เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระเทพบัณฑิต, อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ว่องไว, อุปนายกเปริยธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ดร.วิชัย ธรรมเจริญ, อุปนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ของตนไม่ใส่ใจสัทธินิหาริก-อันเตวาลิก บวชแล้วปล่อยปละเลยไม่อบรมสั่งสอนให้รู้พระธรรมวินัยและประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในสัมมาปฏิบัติ

(๒) หน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงและในการส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือคณะสงฆ์ได้แก่มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องทำงานควบคู่กันโดยเฉพาะผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องมีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งรู้หลักธรรม รู้หลักการบริหารเงิน งาน บุคคล รู้โลกแห่งการเปลี่ยนแปลง เป็นทั้งในนามรัฐบาลและเป็นทั้งในนามเลขาธิการมหาเถรสมาคม ร่วมกำหนดนโยบายทิศทางงานด้านพระพุทธศาสนา เข้มงวดกวดขันให้พระสงฆ์ได้เรียนรู้พระธรรมวินัยอย่างจริงจัง

(๓) เครื่องมือวิธีการกระบวนการในการแก้ปัญหา ไปใช้หลักการทางกฎหมายมากเกินไป ยุ่งยากซับซ้อน ยาวนาน ไม่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ไม่สอดคล้องกับหลักการทางพระธรรมวินัย คนตรากฎหมายไม่มีความรู้ด้านพระธรรมวินัย

๒. ประเด็นคำถามว่า “แนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร”

กลุ่มองค์กรสงฆ์: ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

(๑) เอาพระธรรมวินัยเป็นฐาน เอาอธิกรณ์เป็นฐานทุกอย่างอยู่ในข้อกำหนด กำหนดผู้มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยอยู่ในคณะวินัยธรชั้นต้นระดับจังหวัด ชั้นอุทธรณ์ระดับภาค และระดับสูงสุดคือมหาเถรสมาคม คณะวินัยธรจะมีหลายคณะก็ได้ในชั้นต้นชั้นอุทธรณ์ดูจำนวนวัดเป็นฐาน ๒๐๐ วัดมี ๑ คณะ ๓๐๐ วัดมี ๒ คณะ ๔๐๐ วัดมี ๓ คณะดูการแบ่งเขตอำเภอ กำหนดกฎระเบียบสำหรับคณะวินัยธร คุณสมบัติพระวินัยธร ความรู้วินัยมั่นในพระวินัย ความฉลาด ประสพการณ์เป็นผู้เสียสละจริงใจ ยุติธรรม เป็นกลาง ถือประโยชน์ส่วนรวม เป็นที่ยอมรับ คณะสงฆ์ต้องยอมรับ อายุพรรษาต้องมี สมณศักดิ์ ศักดิ์ศรีต้องมีต้องให้เครดิต^{๑๙}

(๒) เอาพระธรรมวินัยเป็นหลัก กฎหมายสงฆ์ประกอบ และบ้านเมืองมาช่วยด้วยรูปแบบให้กระทัดรัด มีบทลงโทษให้ชัดเจนผิดตรงไหน ลงโทษ^{๒๐}

(๓) นำหลักพระธรรมวินัยมาใช้ เมื่อมีเหตุเกิดขึ้น ก็ประชุมสงฆ์ สอบถาม ชี้โทษ การประพฤติ แล้วปรับอาบัติ มันเหมาะสมกับสังคมสงฆ์ปัจจุบัน แต่คณะสงฆ์ผู้พิจารณาต้องมีความรอบรู้เหมือนกับคณะวินัยธร^{๒๑}

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), ราชบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติโมลี (อาทร อินทปญโญ), เจ้าคณะภาค ๓ เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺโธโร), เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี และเจ้าอาวาสวัดเขียนเขต จังหวัดปทุมธานี, เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

(๔) อนุโลมวิธีการตามฝ่ายอาณาจักร แต่กำหนดองค์คณะมีหน้าที่พิจารณาระงับอธิกรณ์ โดยเฉพาะ มีวิธีปฏิบัติที่ชัดเจน มีกฎหมายรองรับและคุ้มครองคณะผู้พิจารณาเหมือนศาลละเมิดมิได้ กำหนดภาระงานแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน^{๒๒}

(๕) เอาพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้ง เอาพระราชบัญญัติเป็นตัวควบคุม คณะผู้พิจารณาต้องมีความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยและเคร่งครัดในกฎหมาย^{๒๓}

(๖) เอาพระธรรมวินัยเป็นหลักคือเครื่องมือได้แก่อธิกรณสมถ ๗ เป็นส่วนหน้าตามด้วยกฎหมายและจารีต (มหาปเทศ ๔) ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายเถรสมาคมไปตามสถานการณ์ตามความผิดของพระสงฆ์ ซึ่งแยกได้เป็น ๓ กรณี คือ การประพฤติดิตพระธรรมวินัย การประพฤติดิตพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง การประพฤติดิตพระธรรมวินัยกฎหมายบ้านเมืองและจารีตประเพณี ปรับให้อ่านง่ายขึ้นเข้าใจได้ง่ายมีกระบวนการที่รวดเร็ว^{๒๔}

กลุ่มองค์กรภาครัฐ: ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

(๗) การระงับอธิกรณ์ไม่สัมฤทธิ์ผล เพราะใช้ผู้บริหารปกครองสงฆ์มาระงับหากใช้แนวทางของพระวินัยธร จะมีรูปแบบและกระบวนการที่สัมฤทธิ์ผล ควรตั้งพระวินัยธรระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ มีวิธีการเหมือน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ หากมีความผิดทางโลกควรแยกการพิจารณาออกจากกัน เจ้าคณะผู้ปกครองควรใช้หลักการปกครองให้เคร่งครัด และควรมีคณะวินัยธรมาระงับอธิกรณ์เหมือนเดิม^{๒๕}

(๘) นำหลักพระธรรมวินัยมาใช้ไม่มีปัญหาเพราะหลักธรรมทันสมัยเสมอ หลักการใช้ได้แต่มีปัญหาผู้ใช้เครื่องมืออย่านำมาเป็นเครื่องมือในทางที่ไม่ถูกต้อง ต้องมีการกระจายอำนาจ กรณีพระต้องอธิกรณ์ต้องแยกฆราวาสกับสงฆ์ ต้องทำกระบวนการถอดจี้รอก่อนไปต่อสู่ในศาล ต้องให้ประกันตัวก่อนใช้กฎหมายพลเรือน เพื่อไม่ให้ภาพศาสนาเสียหาย ต้องจำแนกประเภทปัญหา พื้นที่สงฆ์กับฆราวาสปัจจุบันมันทับซ้อนกัน ต้องออกจากกันให้ชัดเจน ถูกผิดไปว่าตามกฎหมายพระสงฆ์ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ต้องแยกกระหว่างกฎหมายกับพระธรรมวินัย เวลาตัดสินผิดพระธรรมวินัยก็ผิดได้ก่อนเลย สามารถผิดก่อนที่จะผิดกฎหมายข้างนอก^{๒๖}

(๙) ควรมีการพัฒนากระบวนการระงับอธิกรณ์ให้เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน แต่ต้องฟังสงฆ์ ควรสอบถามพระผู้ใหญ่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับอธิกรณ์ในการคิดการทำการระงับอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัย ๗ วิธียังใช้ได้ แต่เอามาทั้งหมดไม่ได้ กระบวนการต้องมีการยอมรับมีผู้ทรงคุณวุฒิต้องคัดกรองจริง ๆ กฎหมายบ้านเมืองเป็นรูปแบบการปกครองส่วนพระธรรมวินัยเป็น

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติมุนี (มีชัย วีรปัญญา), รองเจ้าคณะภาค ๑ เจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมุนี (บุญสิน อดตมชาโต), เจ้าคณะภาค ๑๘ เจ้าอาวาสวัดดุสิตารามวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระราชวรเมธี (ประสิทธิ์ พรหมรสี), ประธานคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.), เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายสมพร เทพสิทธิ์, สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ, ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑.

เรื่องศรัทธาความเชื่อเอากฎหมายไปตัดสินพระธรรมวินัยไม่ได้แต่ส่วนใดที่ผิดพระธรรมวินัยและกฎหมายก็ว่าตามกฎหมายบ้านเมือง^{๒๗}

(๑๐) การใช้หลักการวิธีการของพระธรรมวินัยจัดการปัญหาอริกถยังใช้ได้ในปัจจุบัน แต่ต้องมีการประยุกต์ใช้ให้ทันต่อยุคต่อสมัย โดยผู้ใช้เครื่องมือต้องมีความรอบรู้ในการแก้ไข้ปัญหาให้ทันต่อสถานการณ์^{๒๘}

กลุ่มนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ: ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

(๑๑) เอาพระธรรมวินัยเป็นพื้นฐานเอากฎหมายและจารีต รวมเข้าด้วยกัน แล้วต้องพัฒนาคนที่ทำหน้าที่ระงับอริกถ ออกกฎเกณฑ์ใหม่ที่ทันสมัยเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน กระบวนการต้องโปร่งใส มีส่วนร่วม และข้อมูลที่ชัดเจน^{๒๙}

(๑๒) ใช้หลักพระธรรมวินัย แยกคดีทางโลกออกจากทางสงฆ์ไม่ต้องรอกัน การระงับอริกถ ทั้ง ๗ วิธี เป็นขั้นตอนว่าด้วยหลักของการประชุม ธรรมาธิปไตย ทำกฎหมายให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักการปกครองสงฆ์ แต่หากคดีที่สงฆ์ทำผิดทั้งทางสงฆ์ทางโลก คดีควรแยกต่างหากจากกัน นั่นคือใช้หลักการระงับอริกถในความผิดทางสงฆ์จนจบ กระบวนการไม่ต้องรอฟผลคดีทางโลก ความผิดทางโลกจะไปตามชั้นของศาล หากรอฟผลคดีทางโลกเป็นช่องทางให้ยึดคดี เช่น กรณี ฆัมมชโย เพราะหลักและความผิดในทางโลกกับทางสงฆ์แตกต่างกันอยู่ภายใต้หลักทุกอย่าง แต่การพิจารณาแยกจากกัน^{๓๐}

(๑๓) ควรจัดตั้งให้มีศาลสงฆ์โดยเฉพาะและให้มีโรงเรียนสอนพระธรรมวินัย เพราะการระงับอริกถตามพระธรรมวินัยเหมาะสมแล้ว แต่ต้องปรับปรุงขั้นตอนการปฏิบัติ^{๓๑}

(๑๔) เอาพระธรรมวินัยมาใช้ในปัจจุบันไม่มีปัญหาเรื่องวิธีการ แต่ปัญหาคือพระวินัยธรต้องสร้างต้องสอนต้องอบรมเรื่องพระวินัย กระบวนการยังใช้ได้แต่ผู้ที่ใช้อย่างไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ เอาพระธรรมวินัยเป็นฐานแล้วมาเชื่อมกับกฎหมายทางโลกรวมทั้งวิธีการกระบวนการแต่ให้มีชั้นเดียว ถ้ามี ๓ ศาลมันจะยึดเยื้อตรงที่ว่าความเป็นพระมันรับรองไม่ได้ ไม่สามารถรับรองความบริสุทธิ์ได้แต่รับรองสิทธิได้ เช่น การสอบสวนทางพระพุทธศาสนายังไม่ชัดเจนก็นำเอาทางโลกมาใช้^{๓๒}

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ ธงศรี, รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายสิปปบวร แก้วงาม, ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๖๑

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากร), ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๑

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ นิตะวัน, อดีตสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ, เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๑} สัมภาษณ์ ดร.อำนาจ บัวศิริ, ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย และอดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๓๒} สัมภาษณ์ ศ. (พิเศษ) ร.ท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ, อาจารย์ประจำคณะบัณฑิตวิทยาลัย หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา มจร. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

(๑๕) ผู้ที่จะระงับอธิกรณ์จะต้องตั้งอยู่ในคุณธรรม เมื่อถูกต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มหาเถรสมาคม ควรแต่งตั้งพระวินัยธร มีหน้าที่ตัดสินคดีโดยศึกษารูปแบบจากสมัยพุทธกาล^{๓๓}

กลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ: ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

(๑๖) การระงับอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัย ปัจจุบันนำมาใช้ไม่น่าจะมีปัญหา ตั้งกรรมการว่าตามความผิด มันมีระดับอันไหนต้องสอบสวนอันไหนต้องตัดสิน มีกระบวนการ ต้องจับปัญหาให้ถูก เอาพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้งแล้วถอดออกมาเป็นตัวกฎหมายให้สอดคล้องกับตัวพระธรรมวินัย^{๓๔}

(๑๗) เอาผู้มีความรู้ความสามารถมาตัดสิน พิจารณาโดยรวดเร็วเด็ดขาด ถูกต้องโปร่งใส ไม่อคติ มีกฎหมายคุ้มครองกรรมการ ถ้าปฏิบัติตามพระธรรมวินัยจริง ๆ แก้ปัญหาได้หมดและจบเร็ว แต่กฎหมายต้องเข้ามาสนับสนุนรองรับและคุ้มครองไม่ให้ถูกฟ้อง^{๓๕}

(๑๘) ควรมีรูปแบบเฉพาะ นำเอารูปแบบของพระธรรมวินัยมาเป็นตัวตั้ง พัฒนาสงฆ์ผู้พิจารณาให้มีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบของพระธรรมวินัย และเข้าใจกระบวนการอย่างถ่องแท้ และต้องมีพรหมวิหารธรรม เบื้องต้นอาศัยระบบอุปชฌาย์อาจารย์กับสัทธิวิหาริก-อันเตวาสิกมาใช้ ลูกศิษย์ไม่อยู่ในโอวาทให้ลงโทษได้หรือหากอุปชฌาย์ละเลยไม่ดูแลก็ลงโทษอุปชฌาย์ได้^{๓๖}

(๑๙) รูปแบบตามพระธรรมวินัยใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แต่ควรปรับวิธีการให้ทันสมัย เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ให้รวดเร็ว โปร่งใส การลงโทษทางพระวินัยไม่ควรไปปนกับโทษทางอาญา โดยเฉพาะพระวินัยธร ต้องมีความรอบรู้พระธรรมวินัย มีทักษะในการแก้ไขปัญหาของสงฆ์ มีความเข้าใจในการระงับอธิกรณ์ และมีความเที่ยงธรรม^{๓๗}

สรุปได้ว่า ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ทั้ง ๔ กลุ่ม พบว่า แนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ควรเป็นดังนี้

(๑) กำหนดองค์คณะมีหน้าที่พิจารณาระงับอธิกรณ์โดยเฉพาะ มีความรอบรู้เหมือนกับคณะวินัยธร มีความรู้ความเชี่ยวชาญเคร่งครัดในพระธรรมวินัยและเคร่งครัดในกฎหมาย ตั้งอยู่ในคุณธรรม มีสะอาดไม่เห็นแก่สินบน ยึดมั่นในความถูกต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มีทักษะในการแก้ไขปัญหาของสงฆ์มีความเข้าใจในอธิกรณ์ มีความเที่ยงธรรม โดยศึกษารูปแบบจากพุทธกาลคืออธิกรณ์

^{๓๓} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโณม, ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระเทพบัณฑิต, อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สญญโต), ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชธรรมาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ว่องไว, อุปนายกเปริยธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์ ดร.วิชัย ธรรมเจริญ, อุปนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

(๒) ควรจัดตั้งให้มีศาลสงฆ์โดยเฉพาะ แต่ปรับปรุงขั้นตอนการปฏิบัติทั้งวิธีการและกระบวนการนำฝ่ายราชอาณาจักรมาใช้ได้แต่ให้มีชั้นเดียว และให้มีโรงเรียนสอนพระธรรมวินัยพัฒนาสงฆ์ผู้พิจารณาให้มีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบของพระธรรมวินัย เข้าใจกระบวนการอย่างถ่องแท้ และต้องมีพรหมวิหารธรรม

(๓) นำหลักพระธรรมวินัยมาใช้จัดการกับปัญหาเอาพระธรรมวินัยเป็นฐานเอากฎหมายและจารีตธรรมเข้าด้วยกัน แล้วพัฒนาคนที่ทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ แยกปัญหาให้ถูกต้องอันไหนต้องสอบสวน อันไหนต้องตัดสิน มีกระบวนการแยกคดีทางโลกออกจากทางสงฆ์ไม่ต้องรอกันเอาพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้งเอากฎหมายเป็นตัวสนับสนุนให้สอดคล้องกับตัวพระธรรมวินัย วางรูปแบบใหม่ที่ทันสมัยเหมาะสมกับสังคมปัจจุบันทันต่อยุคต่อสมัย กระบวนการต้องโปร่งใส มีส่วนร่วมและรวดเร็ว มีข้อมูลที่ชัดเจน

(๔) ควรมีการกระจายอำนาจ กรณีพระต้องอธิกรณ์ต้องแยกฆราวาสกับสงฆ์ ต้องจำแนกประเภทปัญหา พื้นที่สงฆ์กับฆราวาสต้องไม่ทับซ้อนกัน ต้องแยกออกจากกันให้ชัดเจน ผิดถูกไปว่ากันตามกฎหมาย เจ้าคณะผู้ปกครองควรใช้หลักการปกครองให้เคร่งครัดเบื้องต้นต้องใช้ระบบอุปชฌาย์อาจารย์กับสิทธิบริหารก-อันเตวาสิกมาใช้ ลูกศิษย์ไม่อยู่ในโอวาทให้ลงโทษได้ หากพระอุปชฌาย์ละเลยไม่ดูแลก็ลงโทษพระอุปชฌาย์ได้ เมื่อเกิดอธิกรณ์ควรมีคณะวินัยธรรมาระงับอธิกรณ์เหมือนเดิม

๓. ประเด็นคำถาม “ความคิดเห็นต่อการระงับปัญหา ๔ เรื่องของคณะสงฆ์ และแนวทางแก้ไข”

กลุ่มองค์กรสงฆ์: ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

(๑) กรณีวัดพระธรรมกาย ข้อเท็จจริงวัดพระธรรมกายไม่ได้สอนอะไรเลย มีแต่ปรากฏในหนังสือตีพิมพ์ในงานศพที่พูดเรื่องการปฏิบัติ ผลการปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติจะรู้ จริง ๆ คืออะไร อนัตตา จิตหลุดพ้น เป็นอัตตา เป็นความคิดของผู้ปฏิบัติเป็นอย่างไร พูดในแง่ของการปฏิเสธปรมาตมัน

กรณีพระวันชัย ถาวโร ยังไม่เป็นอธิกรณ์ เพราะต้องฟ้องร้องด้วยผู้เสียหาย เป็นเรื่องทางการปกครอง การแจ้งให้รู้ให้เข้าใจเฉยๆ แต่เมื่อมาบวชใหม่ เจ้าสังกัดต้องดำเนินการทางปกครองสอบสวนเรื่องที่เกิดขึ้น ผู้มีหน้าที่ต้องทำสอบสวนวินัยลงโทษ

กรณีพระศิกฤทธิ์ โสทธิพล ไม่ใช่อธิกรณ์ เป็นเรื่องส่วนตัว ผิดหมู่ผิดคณะคณะสงฆ์ต้องสั่งให้ทำ ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งก็ดำเนินการในทางปกครองวินัยลงโทษ

กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม คณะสงฆ์เร่งรัดศาลไม่ได้ ต้องดำเนินการทางปกครองผู้ปกครองไม่ดำเนินการเอง

เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ต้องมีการแถลงข้อเท็จจริงแก่สื่อมวลชน ให้รับรู้ให้เข้าใจ ให้สังคมได้เข้าใจ ผู้มีหน้าที่ต้องดำเนินการให้ชัดเจน ปัญหาต่าง ๆ ที่ไม่สามารถจัดการได้ เพราะไม่รู้เรื่องอธิกรณ์ ไม่รู้ไม่เข้าใจวิธีการ ทำให้ไม่เป็น ปัญหาจึงไม่ได้รับการแก้ไข^{๓๘}

(๒) วัดพระธรรมกาย การแก้ไขต้องตรัสให้แน่นอนเรื่อง อัตตา อนัตตา จะได้ให้ลูกศิษย์ยอมรับและท่านยอมรับด้วย

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), ราชบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

กรณีพระวันชัย ถาวโร ต้องปรับอาบัติ

กรณีพระศีกฤทธิ์ โสติพิโล ควรต้องวินิจฉัยและปรับอาบัติ

กรณีพระสุวิทย์ อีธมโม แก้ไขไม่ได้ทางคณะสงฆ์ เพราะมวลชนมาหนุนเป็นปัญหาเรื่องความผิดตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองต้องเข้ามาช่วยเหลือ^{๓๙}

(๓) วัดพระธรรมกายเป็นปัญหาไม่สอดคล้องและชี้แจงตั้งแต่ต้นจนยากแก้ไข ควรมีการตรวจตราตามหลักการปกครองอย่างใกล้ชิดมีกฎหมายกำหนด

กรณีพระวันชัย ถาวโร เป็นความหย่อนยานด้านการปกครอง และการคัดคนเข้าหมู่สงฆ์ พระอุปฌาย์และเจ้าอาวาสต้องเข้มงวดมีฐานข้อมูลที่ชัดเจน เมื่อมีเรื่องเกิดต้องมีความชัดเจน

กรณีพระศีกฤทธิ์ โสติพิโล ฝ่ายปกครองสูงสุดควรติดตามและวินิจฉัยชี้ขาดให้ชัดเจน ควรมีกฎหมายมีการบังคับใช้เด็ดขาด

กรณีพระสุวิทย์ อีธมโม ฝ่ายปกครองต้องชัดเจนและกำกับใกล้ชิด ควรมีการใช้อำนาจขององค์กรปกครองสูงสุดอย่างชัดเจนและเป็นธรรม^{๔๐}

(๔) วัดพระธรรมกาย ตัวเผยแผ่ยังไม่ยุติ ยังไม่ระงับยังดำเนินการต่ออยู่ ให้เปลี่ยนมายึดพระไตรปิฎก

กรณีพระวันชัย ถาวโร ต้องมีการปรับอาบัติ

กรณีพระศีกฤทธิ์ โสติพิโล ชาวบ้านอยากให้มหาเถรสมาคมชี้ขาด แต่มหาเถรสมาคมจะชี้ขาดได้อย่างไร ต้องใช้กฎหมายให้ชัดเจน

กรณีพระสุวิทย์ อีธมโม ต้องให้กฎหมายจัดการ เจ้าคณะจังหวัดจัดการไม่ได้ต้องระดับมหาเถรสมาคม^{๔๑}

(๕) วัดพระธรรมกาย เจ้าคณะภาคยังไม่เข้าใจเรื่องอย่างแจ่มแจ้งขอให้ศึกษาอย่างแจ่มแจ้ง

กรณีพระวันชัย ถาวโร มีฉายาปาราชิกอยู่ ควรแจ้งให้ทราบทั่วไปแต่ไม่ใช่ประจาน

กรณีพระศีกฤทธิ์ โสติพิโล เป็นเรื่องไม่เข้าใจแล้วเอาไปเขียนเองไปเผยแพร่ไม่เข้าใจเอาไปพูดให้เข้าใจ

กรณีพระสุวิทย์ อีธมโม ต้องรู้จักหน้าที่ของพระ เขาห้ามยุ่งการเมือง^{๔๒}

(๖) วัดพระธรรมกาย ต้องยึดหลักคำสอน ปรับวิธีคิด มีผลต่อมติมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องตรวจสอบให้ถูกต้อง ถ้าถูกก็ส่งเสริม ถ้าผิดก็ชี้ปัญหาและหาทางออก

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติโมลี (อาทร อินทปญฺโญ), เจ้าคณะภาค ๓ เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระเทพปริยัติมุนี (มีชัย วีรปญฺโญ), รองเจ้าคณะภาค ๑ เจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมุนี (บุญสิน อดตมชาโต), เจ้าคณะภาค ๑๘ เจ้าอาวาสวัดดุสิตารามวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร), เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี และเจ้าอาวาสวัดเขียนเขต จังหวัดปทุมธานี, เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

กรณีพระวันชัย ถาวโร ต้องดำเนินการพิจารณาและปรับอาบัติ
กรณีพระศีกฤทธิ์ โสติพิโล ต้องปรับทัศนคติ การปกครองต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง
กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องเหนืออำนาจของคณะสงฆ์กฎหมาย
บ้านเมืองต้องเข้าไปจัดการ ต้องบูรณาการพระธรรมวินัย กฎหมายคณะสงฆ์ และกฎหมายบ้านเมือง
โดยใช้หลักเมตตาธรรม หลักยุติธรรม และเป็นกลาง บูรณาการที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ระวังด้วยธรรม
ระงับกิเลส^{๔๓}

กลุ่มองค์กรภาครัฐ: ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

(๓) วัดพระธรรมกาย ล้มเหลวการแก้ไขปัญหา การแก้ไข ใช้วินัยธรเป็นผู้รับผิดชอบ
ใช้หลักกฎหมายสอบสวน โดยใช้พระมีความรู้ธรรมวินัยอย่างลึกซึ้ง ระวังได้อย่างถูกต้อง

กรณีพระวันชัย ถาวโร ผู้ปกครองละเลย ปลอ่ยให้วันชัยทำผิดมายาวนาน การระงับ
นอกจากตั้งวินัยธรแล้ว เจ้าคณะผู้ปกครองต้องตรวจตราใส่ใจมากขึ้น

กรณีพระศีกฤทธิ์ โสติพิโล ผิดพระวินัยเห็นได้ชัด ผู้ปกครองหย่อนยานไม่มีความ
รับผิดชอบต่อปัญหา ควรมีวินัยธรแก้ไขปัญหของสงฆ์

กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม ละเมิดพระธรรมวินัย ขณะเดียวกันผิดกฎหมายทางโลก
ใช้วินัยธรดำเนินการไปได้เลย ไม่ต้องรอกกฎหมาย^{๔๔}

(๘) วัดพระธรรมกาย เขาทำได้อย่างไรให้เยาวชนเข้ามาในศาสนาได้ สอนฉลาดเคลื่อนไหว
อย่างไรให้อ้างอิงแล้วแจ้งวัดไป

กรณีพระวันชัย ถาวโร อำนาจสงฆ์เป็นบุคคล ตำแหน่ง การปกครองนี้คือข้อเสีย
จุดอ่อน ต้องเป็นคณะ เช่นเจ้าคณะจังหวัดต้องเป็นกรรมการจังหวัด เหล่าสงฆ์ปรึกษากัน แล้วเจ้า
คณะจังหวัดใช้อำนาจตามกรรมการ ไม่ใช่ตัดสินใจด้วยตนเอง กฎหมายสงฆ์เป็นอำนาจบุคคล มีอคติ
เสนอเป็นรูปคณะสงฆ์ สูงสุดคือมหาเถรสมาคม ระดับภาคมีคณะหนึ่ง ระดับจังหวัดมีคณะหนึ่ง ระดับ
ตำบลมีคณะหนึ่ง ต้องมีหัวหน้าคณะใช้อำนาจตามคณะ พระวันชัย ต้องเอาพระธรรมวินัยเป็นหลัก

กรณีพระศีกฤทธิ์ โสติพิโล เอาพระธรรมวินัยเป็นหลัก ไม่ใช่เอากฎหมายเป็นหลัก
กฎหมายบ้านเมืองก็ว่าไปแต่พระธรรมวินัยดูว่าปาราชิกหรือไม่ปาราชิก หรือผิดวินัยขั้นไหน^{๔๕}

เป็นที่ยอมรับ ปัจจุบันเหมือนว่าเป็นอำนาจของมหาเถรสมาคมเพราะมีหน้าที่รักษาพระ
ธรรมวินัย แต่มหาเถรสมาคมยังไม่เคยชี้เรื่องนี้อย่างชัดเจน

กรณีพระวันชัย ถาวโร ไม่มีหลักฐานที่จะถูกชี้ว่าปาราชิก จึงไม่สามารถห้ามการบวชได้
ซึ่งควรจะมีการวินิจฉัยปรับอาบัติไว้แม้ว่าจะได้ลาสิกขาไปแล้วก็ตาม เพื่อมีข้อมูลว่าบวชใหม่ได้หรือไม่
ไม่ได้ ควรจะมีฐานข้อมูลระบบออนไลน์เพื่อตรวจสอบประวัติพระสงฆ์ได้

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระราชวรเมธี (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), ประธานคณะกรรมการประสานงาน
แผนยุทธศาสตร์ ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.), เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายสมพร เทพสิทธิ์า, สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม
๒๕๖๑.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ, ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบัน
พระปกเกล้า, เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑.

กรณีพระคึกฤทธิ์ โสตถิพิโล มหาเถรสมาคมได้ชี้แล้วว่าให้ถือ 227 ข้อ และส่งเรื่องให้เจ้าคณะจังหวัดพิจารณาดำเนินการ ท่านอ้างว่าท่านไม่ได้เป็นคนเขียน ต้องปรับข้อมูลให้ตำรวจพิจารณาว่าเป็นคดีความหรือเปล่า ส่วนความผิดในทางพระธรรมวินัยควรที่จะมีการวินิจฉัยและปรับอาบัติไว้ด้วย

กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม เรื่องนี้มีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องเพราะท่านไปยุ่งการเมือง มีทั้งเรื่องของพระวินัยและเรื่องของกฎหมายบ้านเมือง พุทธศาสนิกชนต้องเข้ามาช่วยแต่พุทธศาสนิกชนแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม เป็นเรื่องที่แก้ไขลำบาก^{๔๖}

(๑๐) กรณีวัดพระธรรมกาย คำสอนที่คลาดเคลื่อนต่อหลักธรรมของวัดพระธรรมกายไป พาดพิงเชื่อมโยงกับการกระทำผิดกฎหมายอาญา ทั้งฝ่ายบ้านเมืองและคณะสงฆ์ไม่จริงจังที่จะทำเรื่องนี้ให้ปรากฏภาพที่ชัดเจน ควรที่จะดำเนินการอย่างตรงไปตรงมา เมื่อดำเนินการได้ข้อยุติอย่างไรแล้วต้องนำผลข้อดำเนินการข้อวินิจฉัยไปตัดสินใจ ไปบังคับใช้อย่างจริงจัง ฝ่ายที่กล่าวหา ฝ่ายที่ถูกกล่าวหาและฝ่ายที่มีหน้าที่พิจารณาต้องเคารพกฎกติกา ต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง

กรณีพระวันชัย ถาวโร คณะสงฆ์ควรต้องวินิจฉัยและปรับอาบัติไว้ แล้วต้องเขียนข้อห้ามว่ากระทำอย่างนั้นผิดพระธรรมวินัยข้อไหนอย่างไรโทษคืออะไร และต้องส่งข่าวไปเจ้าคณะผู้ปกครองทั่วประเทศได้ทราบ กำชับพระอุปัชฌาย์ให้ถือหลักอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะข้อห้าม

กรณีพระคึกฤทธิ์ โสตถิพิโล เป็นความอ่อนแอของเจ้าคณะผู้ปกครองแต่ละระดับต้องตรวจตราดูแลไม่ปล่อยปละละเลย ต้องมีการติดตามการบังคับใช้มติมหาเถรสมาคม มีการติดตามรายงาน ลงโทษอย่างจริงจัง

กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม เจ้าคณะผู้ปกครองไม่ให้ความจริงจังกับการกิจในเรื่องการป้องปรามการประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ถ้าเจ้าคณะผู้ปกครองมองเป็นเรื่องปกติสิ่งเหล่านี้จะไม่ได้รับการแก้ปัญหาอย่างแน่นอน แต่ถ้าเมื่อไหร่เจ้าคณะผู้ปกครองเห็นว่าเมื่อมีหน้าที่แล้ว มีตำแหน่งแล้วจะต้องดำเนินการให้เป็นรูปและจริงจังเพื่อป้องปรามวางแผนไม่ให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นอีกต้องทำกันอย่างจริงจัง^{๔๗}

กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ: ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

(๑๑) กรณีวัดพระธรรมกาย การตีความไม่มีใครผิดใครถูก ตัวอัตรา อนัตตา วัดพระธรรมกายเขาก็ตีความไปแบบนั้น ของเราก็ตีความไปอีกอย่างมันก็เลยเกิดข้อสงสัยระหว่างกัน เพราะฉะนั้นถ้าจะแก้ปัญหาจริง ๆ ก็ต้องมาตีความร่วมกัน

กรณีพระวันชัย ถาวโร คณะสงฆ์ควรตั้งแนวทางแก้ไขปัญหากรณีพระแอบสีกออกไปใส่ชุดเสื้อผ้าไปเที่ยวและเชื่อได้ว่ามีลักษณะพฤติกรรมที่ไปมีเพศสัมพันธ์ต้องอาบัติปาราชิก ภิกษุรูปนั้นต้องห้ามบวชใหม่ต้องออกแนวทางของมหาเถรสมาคม เพราะพฤติกรรมพระที่แต่งตัวฆราวาสออกไปเที่ยวแล้วมีผู้หญิงเข้าออกบ้านทุกคืน ก็ไม่ได้แสดงว่าเขามีเพศสัมพันธ์ เพราะไม่มีหลักฐานเขาก็มาบวชใหม่ได้

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ ธงศรี, รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายสิปปวัชร แก้วงาม, ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๖๑

กรณีพระคึกฤทธิ์ โสตถิพิโล อันที่จริงมันเป็นความคิดเห็นส่วนบุคคล ถ้ามองในหลักสิทธิมนุษยชนถือว่าสามารถทำได้ จะหยิบเอามาทั้งหมดก็ได้หรือไม่ทั้งหมดก็ได้ แต่ว่าในแง่ของการที่อยู่ในสังคมสงฆ์ระเบียบปฏิบัติของคณะสงฆ์เราต้องอนุวัตรตาม ถ้าไม่อนุวัตรตามก็ควรถูกลงโทษ เพราะมันทำให้เสื่อมเสียแก่คณะสงฆ์

กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม ถ้าผิดตามกฎหมายต้องว่ากันตามกฎหมาย ส่วนพระธรรมวินัยก็มีข้อเดียวไปเอาเงินเขาที่โรงแรมต้องปรับอาบัติปาราชิก จริง ๆ ไม่ต้องรอผลตามกฎหมายก็ผิดพระธรรมวินัยแล้ว แนวทางแก้ไขต้องสร้างสังคมเสมอภาคให้โอกาสคนได้พัฒนาตนเองได้เข้าถึงทรัพยากรได้ สร้างสังคมยุติธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ เพราะฉะนั้นการที่จะสู่สังคมเสมอภาคหรือสังคมยุติธรรม พระธรรมวินัย กฎหมาย จารีตประเพณีต้องเป็นกรอบที่เข้าไปสู่เพื่อให้เกิดสังคมเสมอภาคความยุติธรรม^{๔๘}

(๑๒) กรณีวัดพระธรรมกาย เป็นการละเมิดพระธรรมวินัย เมื่อทางคณะสงฆ์ผู้ปกครองปล่อยปละละเลยให้เผยแพร่บิดเบือน เหมือนเป็นการเห็นด้วยไปโดยปริยาย เห็นว่าคณะสงฆ์ผู้ปกครองเกิดความหย่อนยานของการปกครองคณะสงฆ์

กรณีพระวันชัย ถาวโร ปัญหาผู้ปกครองคณะสงฆ์ช่วยเหลือพระสงฆ์ที่ผิดพระธรรมวินัยมากเกินไป ทำให้เห็นว่าเป็นระบบอุปถัมภ์ จึงควรให้พระภิกษุที่มันอยู่ในหลักพระธรรมวินัยเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ ทำให้น่าเลื่อมใสศรัทธา

กรณีพระคึกฤทธิ์ โสตถิพิโล เห็นว่าศาสนาของเราสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติ จำนวนข้อไม่สำคัญ อันนี้เป็นการตีความพระธรรมวินัย เพื่อเจริญสติปัญญา ไม่เน้นรูปแบบหรือการท่องจำ ดังนั้นหากการกระทำของพระคึกฤทธิ์ผิดพระธรรมวินัย ควรนำเรื่องเข้าสู่การระงับอธิกรณ์

กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม การกระทำเป็นการผิดพระธรรมวินัย แต่เนื่องจากคณะสงฆ์ไม่ระงับอธิกรณ์ เพราะพระสงฆ์บางรูปปลงละเมิดพระธรรมวินัยเช่นกันเกรงจะเป็นการกระทบต้องปฏิบัติให้เท่าเทียมกัน เจ้าคณะผู้ปกครองจึงไม่ระงับอธิกรณ์ เป็นการหย่อนยานในการบังคับใช้พระธรรมวินัย^{๔๙}

กรณีพระคึกฤทธิ์ โสตถิพิโล เป็นความเข้าใจและประพจน์ผิดหมู่ผิดคณะ ต้องปรับทัศนคติ ฝ่ายปกครองสูงสุดควรต้องวินิจฉัยชี้ขาดและปรับอาบัติต้องชี้มาให้ชัดเจน คนอื่นจะได้ไม่เอาเยี่ยงอย่าง มีการติดตามรายงานการบังคับใช้มติมหาเถรสมาคมอย่างจริงจัง มีการติดตาม รายงานและลงโทษอย่างจริงจัง แล้วควรให้ศึกษาอย่างถ่องแท้ไม่ปล่อยให้แสดงความคิดเห็นที่ผิดๆ ต่อคนที่ไม่รู้ เจ้าคณะต้องติดตามและรายงานผลอย่างใกล้ชิด

(๑๓) กรณีอธิกรณ์ทั้ง ๔ เรื่อง ควรแยกแยะประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นนี้^{๕๐}

๑. เป็นความคิดเห็นเชิงวิชาการ กรณีความคิดเห็นให้มีการพูดคุยกัน ๒ ฝ่าย ยกเหตุผลมาประกอบกันด้วยสันติวิธี

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทธิย์ อาภากร), ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๑

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ นิติตะวัน, อดีตสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ, เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๕๐} สัมภาษณ์ ดร.อำนาจ บัวศิริ, ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย และอดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

๒. เป็นความประพฤติปฏิบัติ

๒.๑ ตามความคิดเห็นของตน ให้ทำความเห็นให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย

๒.๒ ตามที่ปฏิบัติตามกันมา ให้ทำข้อตกลงร่วมกันในความเห็นที่ถูกต้อง

๒.๓ จงใจที่จะปฏิบัติทั้ง ๆ ที่รู้ว่าผิด ให้ลงโทษตามกฎหมาย ข้อปฏิบัติ

(๑๔) กรณีวัดพระธรรมกาย เป็นเรื่องความคิดเห็นที่แตกต่างกัน แต่ที่แตกต่างกันนั้นก็คือการตีความและคำสอน เราจะไปจัดการแนวความคิดความเชื่อด้านศีลธรรมยากมาก ธรรมกายก็ตีความแบบธรรมกาย พยายามแก้ไขแล้วให้มาศึกษาตัวอภิธรรมแล้วสุดท้ายเขาก็ตีความกลับไปธรรมกายเหมือนเดิม เพราะเขาวางรากฐานความเชื่อไว้ตรงนั้นแล้วแก้ไม่ได้เลย

กรณีพระวันชัย ถาวโร ควรจะชี้ความผิดเพื่อป้องกันเขากลับมา คณะสงฆ์ชี้แจงและหมกหมมปัญหาไว้ การหมกหมมปัญหาไว้เพราะระบบปัญหาของการโจทของการสอบสวนมันไม่เข้มข้น ต้องเอาระบบทางโลกมาบูรณาการต้องสร้างพระที่ทำหน้าที่สอบสวนให้เข้มข้น

กรณีพระศีกฤทธิ์ โสทธิพล ต้องอาศัยอำนาจอย่างอื่นเข้ามาพิจารณาว่าจะเอาโทษอย่างไร ต้องเอาเข้ากระบวนการสอบสวนนิมนต์มาชี้แจงและมีฝ่ายสอบสวน

กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม คณะสงฆ์ไม่มีกระบวนการทำงานเลย ไม่เอากฎหมายบ้านเมืองเข้ามาช่วย พอไปโยงกับสถาบันทุกคนก็ไม่กล้า เลยต้องปล่อยไปจนมาถึงกรรมการท่านเองต้องปล่อยไปก่อนรอรเวลา^{๕๑}

(๑๕) กรณีวัดพระธรรมกาย ด้านการเผยแพร่เผยแพร่เพราะมีสื่อในการเผยแพร่ แต่ควรอ่านให้รอบด้านหันหน้าคุยกันในชาวพุทธด้วยกัน

กรณีพระศีกฤทธิ์ โสทธิพล ท่านอ่านพระไตรปิฎกพบพระวินัย ๑๕๐ ข้อ ควรอ่านให้รอบด้านหันหน้าคุยกัน^{๕๒}

กลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ: ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

(๑๖) กรณีวัดพระธรรมกาย การเผยแพร่หลักธรรมไม่ตรงตามหลักของพระธรรมวินัยใช้จินตนาการคิดเอาเองเหมือนใช้ทัศนคติส่วนตัวมาอธิบายซึ่งที่จริงมันไม่ใช่ การแก้ไขปัญหาของคณะสงฆ์ยืดเยื้อชักช้า เพราะต้องมีผลประโยชน์ตอบแทนมีการเกื้อกูลกันและเห็นแก่หน้ากันไม่แยกบุญคุณกับเรื่องส่วนตัว การทำหน้าที่ไม่ว่าไปตามเนื้อผ้าทำให้สังคมกลางแคลงใจ ต้องว่ากันไปตามเนื้อผ้าถูกว่าถูกผิดว่าไปตามผิด

กรณีพระวันชัย ถาวโร ที่จริงต้องตัดสินใจไปตามหลักฐานต่าง ๆ เรื่องเอาผู้หญิงไปนอนก็ตัดสินได้เลยตามหลักฐานชัดเจน ปัญหาอีกอย่างของพระก็คือระบบฐานข้อมูลไม่มีระบบฐานข้อมูล

กรณีพระศีกฤทธิ์ โสทธิพล ปัญหามันไม่ยุติ จริง ๆ ต้องตั้งกรรมการสอบถ้าปล่อยไปก็เป็นปัญหา สังคมกลางแคลงใจเพราะไม่ตัดสินให้เด็ดขาด โดยกฎหมายเถรสมาคมก็ว่าโดยลำดับสายการปกครองแต่ก็ต้องเห็นใจคนปฏิบัติด้วยว่าเกินกำลังหรือไม่เกินกำลัง

^{๕๑} สัมภาษณ์ ศ.(พิเศษ) ร.ท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ, อาจารย์ประจำคณะบัณฑิตวิทยาลัย หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา มจร. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๕๒} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโณม, ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม ไม่ใช้วิสัยของพระ ถ้าทำงานด้วยความรับผิดชอบต่อหน้าที่ทำงานให้มันเด็ดขาดกว่านี้ปัญหามันคงไม่เป็นแบบนี้ แต่เพราะทำงานแบบไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่มันจึงทำให้เกิดวิกฤตต่อศรัทธา^{๕๓}

(๑๗) กรณีวัดพระธรรมกาย ใครผู้ใดก็ตามมีแนวความคิดแบบนี้ สงฆ์ต้องรับรู้และรีบแก้ไข หมายความว่าสงฆ์ในชั้นต่าง ๆ ต้องช่วยกันดูแลอย่างจริงจัง เพื่อรักษาพระธรรมวินัยและพระรัตนตรัย หรือทบทวนชี้ชัดปอกก็ได้ว่าต้องไม่ออกนอกแถวเราอยู่เป็นเถรวาทก็ต้องเป็นเถรวาท กรณีเรื่องแบบนี้ถ้าไม่มีกฎหมายบ้านเมืองเข้ามาช่วยมันแก้ไม่ได้

กรณีพระวันชัย ถาวโร ถ้าพระธรรมวินัยไม่ได้กล่าวถึง กฎหมายบ้านเมืองจะต้องเข้ามาช่วย ตราบใดที่เราใช้กฎหมายบ้านเมืองต้องระบุไว้ชัด ทุกกรณีที่ปาราชิกคนเหล่านี้ก็ต้องไม่สามารถมาบวชได้อีก คนที่จะมาบวชพระอุปัชฌาย์จะต้องตรวจเช็คประวัติ

กรณีพระศีกฤทธิ โสคติโพล ไม่เห็นด้วยกับการที่มหาเถรสมาคมออกมติอย่างนั้น ต้องชี้มาให้ชัดเจนคนอื่นจะได้ไม่เอาเป็นเยี่ยงอย่าง

กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม เจ้าคณะต้องไม่ปล่อยปละละเลยต้องรีบดำเนินการ พระสังฆาธิการที่รับผิดชอบในเขตนั้นจะต้องเคลียร์ปัญหาให้จบอย่าให้เกิดต่อไป^{๕๔}

(๑๘) กรณีวัดพระธรรมกาย ควรต้องมีการสอบสวนทำความเข้าใจให้กระจ่างชัด ทำความเข้าใจให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

กรณีพระวันชัย ถาวโร คณะสงฆ์ย่อหย่อนไม่ดำเนินการให้เป็นมาตรฐาน ต้องทำเรื่องให้กระจายอาบัติหรือไม่อาบัติขึ้นไหน เจ้าคณะผู้ปกครองละเอียดต้องมีมาตรการ

กรณีพระศีกฤทธิ โสคติโพล ควรหาข้อยุติไม่ควรปล่อยปัญหาไว้ให้เรื้อรัง และควรติดตามการดำเนินการของเจ้าคณะจริงจริงในการแก้ปัญหาของคณะสงฆ์

กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม เป็นปัญหามวลชนและการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง มหาเถรสมาคมต้องเข้ามาจัดการ เพราะเป็นปัญหาใหญ่ของคณะสงฆ์ ปล่อยให้เจ้าคณะดำเนินการโดยลำพังก็อาจเกินกำลัง องค์การปกครองสูงสุดต้องเข้ามาดำเนินการโดยอาศัยบ้านเมืองเข้ามาช่วยเหลือด้วย^{๕๕}

(๑๙) กรณีวัดพระธรรมกาย การเผยแพร่หลักความคิดเรื่องพระนิพพานว่า เป็น “อัตตา” โดยใช้หลักตรรกะ ว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็น “อนัตตา” ส่วนพระนิพพานเป็นสภาพเที่ยง เป็นความสุข ดังนั้นพระนิพพานจึงเป็น อัตตา เป็นแดนสุขาวดีของสภาวะจิตตามแนวของมหายาน โดยทิ้งหลักบาลี ที่ว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งหลายทั้งปวงทั้งที่เป็นสังขารและวิสังขาร (คือพระนิพพาน) เป็นอนัตตา ดังนั้นควรมีการตรวจสอบสอบสวน มีคณะทำงานหรือคณะกรรมการ มิเช่นนั้นจะเข้าข่ายทำพระธรรมวินัยให้วิปริตแทนที่จะวิปริตไปจากพระธรรมวินัย คณะสงฆ์ควรทำให้กระจ่าง สนับสนุนให้พระสงฆ์ได้ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถาอย่างจริงจัง

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระเทพบัณฑิต, อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สณฺญโต), ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ ว่องไว, อุปนายกเปริยธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

กรณีพระวันชัย ถาวโร คณะสงฆ์ย่อหย่อน ไม่ตรวจสอบวินิจฉัยเป็นมาตรฐาน หน่วยงานของรัฐต้องจริงจังกำจัดอลัชชีเสีย เพราะความเป็นภิกษุต้องพร้อมด้วยองค์ ๔ คือ ศีล อจาระ อาชีวะ และทิณฐิ

กรณีพระคึกฤทธิ์ โสตถิพล เป็นการเสนอความเห็นต่อพระวินัย ในพระสูตร ตปิฎก ในพระวินัยปิฎก คัมภีร์มหาวิภังค์และกำหนดเป็น “พุทธวจนะ” เอาพระไตรปิฎกภาษาไทย มาคัดลอกเป็นรูปเล่มใหม่ โดยยกคำบาลีที่ว่า “สาธิก” แปลว่า ถ้วน สอดคล้องสิกขาบท ๑๕๐ เป็น ๑๕๐ สิกขาบทถ้วน โดยเว้น อนียต ๒ เสขยวัตร ๗๕ ต่อมาพระเถระในชั้นหลังแปล สาธิก ว่า พร้อมทั้ง ส่วนเกิน สำหรับสิกขาบทพระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ยกขึ้นสู่ปาฏิโมกข์ทุกกึ่งเดือนให้ทบทวน ๒๒๗ ข้อ นอกจากนั้นยังได้คัดลอกและแสดงทัศนะว่า พระสูตรส่วนใดหากไม่มีคำว่า ดูกุริกษุหรือ ภิกษุทั้งหลาย ก็ว่าไม่ใช่พุทธวจนะ เป็นการเพิ่มเข้ามาใหม่ แนวทางแก้ไข ควรจัดให้ทัศนะในที่ประชุม หรือสาธารณะและหาข้อยุติในที่ประชุมไม่ควรปล่อยให้ทัศนะแก่ผู้ไม่ได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา

กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม ต้องการให้พระสงฆ์ในประเทศไทยหันมาฟังตน และพร้อมที่จะมีอาจารย์ตามที่ตนคาดหวัง เมื่อไม่สามารถให้พระสงฆ์ส่วนใหญ่ทำตามความประสงค์ของตน จึงหันเข้าหาฝ่ายการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจที่จะชี้ตายชี้เป็นคณะสงฆ์ บางครั้งนำเอาผู้คนที่มีตนเป็นศูนย์กลางร่วมชุมนุมโดยไม่ฟังใคร ๆ แม้แต่พระอุปัชฌาย์อาจารย์ของตน แนวทางแก้ไข ควรนำเอาระบบอุปัชฌาย์อาจารย์ในการดูแลสหิวัหาริก อันตวาสิกอย่างใกล้ชิด^{๕๖}

สรุปได้ว่า ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ทั้ง ๔ กลุ่ม เกี่ยวกับ ความคิดเห็นต่อการจัดการปัญหาพระสงฆ์ ๔ เรื่อง ของคณะสงฆ์และแนวทางแก้ไข ได้แสดงทัศนะดังนี้

(๑) กรณีการเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนของวัดพระธรรมกาย เป็นปัญหาทางการปกครอง เจ้าคณะผู้ปกครองต้องสอดส่องดูแลปรับวิธีคิดให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ใช้กระบวนการพูดคุยกันสองฝ่ายทำความเข้าใจที่ถูกต้องด้วยหลักธรรมและต้องยอมรับเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง หากยังจงใจประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อเดิมต้องมีการลงโทษ คณะสงฆ์ต้องทำเรื่องนี้ให้กระจ่างให้ยอมรับได้ทั้งสองฝ่ายและภาคสังคมด้วย เรื่องนี้ถือเป็นความหย่อนยานของคณะสงฆ์ตั้งแต่แรกที่ไม่สอดส่องดูแล แก้ไขปัญหาตั้งแต่ต้น แนวทางแก้ไขต้องทำกันอย่างจริงจัง คำสั่งของมหาเถรสมาคมต้องยอมรับได้ปฏิบัติตามได้เห็นผลได้อย่างจริงจังและต้องมีมาตรการที่เด็ดขาดโดยไม่เลือกปฏิบัติ

(๒) กรณีพระวันชัย ถาวโร เมื่อไม่มีการวินิจฉัยเรื่องนี้ไว้ ทำให้สามารถกลับเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้อีก เมื่อเข้ามาบวชแล้ว เจ้าคณะผู้ปกครองเจ้าสังกัดต้องดำเนินการสอบสวน เรื่องนี้เรื่องในอดีตของพระวันชัย ถาวโร ให้กระจ่างวินิจฉัยและปรับอาบัติได้หรือแม้แต่พระวันชัย ถาวโร ได้ลาสิกขาบทไปแล้ว แต่ความประพฤติในขณะที่เป็นพระภิกษุควรได้รับการพิจารณาและปรับอาบัติไว้ เพื่อให้รู้ว่าสามารถกลับเข้ามาบวชใหม่ได้อีกหรือไม่ คณะสงฆ์ควรต้องมีแนวทางการ

^{๕๖} สัมภาษณ์ ดร.วิชัย ธรรมเจริญ อุปนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ดำเนินการกรณีนี้ให้ชัดเจน เพื่อให้พระอุปัชฌาย์ได้มีแนวทางปฏิบัติได้ด้วย ไม่เป็นปัญหาสังคมมาจนทุกวันนี้

(๓) กรณีพระคฤหัสถ์ โสถิพโล เป็นความเข้าใจและประพฤติดุจดนุญตคนละ ต้องปรับทัศนคติ ฝ่ายปกครองสูงสุดควรต้องวินิจฉัยชี้ขาดและปรับอาบัติต้องชี้มาให้ชัดเจน คนอื่นจะได้ไม่เอาเยี่ยงอย่าง มีการติดตามรายงานการบังคับใช้มติมหาเถรสมาคมอย่างจริงจัง มีการติดตาม รายงานและลงโทษอย่างจริงจัง แล้วควรให้ศึกษาอย่างถ่องแท้ไม่ปล่อยให้แสดงความคิดเห็นที่ผิดๆ ต่อคนที่ไม่รู้ เจ้าคณะต้องติดตามและรายงานผลอย่างใกล้ชิด

(๔) กรณีพระสุวิทย์ ธีรธมโม ผิดทั้งพระวินัย ผิดทั้งกฎหมายทางโลก คณะสงฆ์ไม่มีกระบวนการทำงาน ไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ แก้ไขไม่ได้เพราะมีมวลชนมาหนุน มหาเถรสมาคมต้องมาแก้ไขบ้านเมืองต้องเข้ามาช่วยเหลือ ไม่ต้องรอผลตามกฎหมายก็ผิดพระธรรมวินัยแล้วต้องสร้างสังคมเสมอภาค สังคมแห่งความยุติธรรมไม่เลือกปฏิบัติ พระธรรมวินัย กฎหมาย จารีตประเพณีต้องเป็นกรอบนำไปสู่สังคมเสมอภาคและความยุติธรรม ควรนำเอาระบบอุปัชฌาย์อาจารย์ในการดูแลสหัชชีวาริก อันเตวาสิกอย่างใกล้ชิด

ภาคผนวก ฐ
รูปภาพประกอบการนำเสนองานวิจัย
เรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี”
ในการประชุมเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ณ วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม, วันพฤหัสบดีที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๖๒













ชื่อ /นามสกุล	:	นางชราภรณ์ คำสอนทา
วัน เดือน ปีเกิด	:	วันศุกร์ที่ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๑
ภูมิลำเนาที่เกิด	:	บ้านหนองแขว ตำบลบ้านไต้ อำเภอยะยี่ จังหวัดขอนแก่น
การศึกษา	:	พ.ศ. ๒๕๑๙ มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสามเสนวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๕ ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๕๗ ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประสบการณ์การทำงาน	:	คณะกรรมการยกร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา : คณะทำงานตรวจชำระกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ : คณะทำงานพิจารณาถ้อยแถลงการจดทะเบียน ทรัพย์สิน การพัฒนาปรับปรุงปลูกสร้างอาคารในที่ดินศาสนสมบัติกลางและ วัดร้าง : คณะทำงานรวบรวมข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายกรณีคัดค้าน การขึ้นทะเบียนที่ราชพัสดุ : คณะกรรมการตรวจสอบและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การใช้ประโยชน์ที่ดินวัดร้างในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ตำแหน่ง	:	นิติกรชำนาญการ สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ปีที่เข้าศึกษา	:	ปีการศึกษา ๒๕๕๙
ปีที่สำเร็จการศึกษา	:	ปีการศึกษา
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	๗ ซอยรามคำแหง ๓๖/๑ แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๔๐ Email: Jim192501@hotmail.com

